İBNU'L-ESÎR el-CEZERÎ

Câmiu'l Usûl

Tercüme ve Şerh

Prof. Dr. Kemal Sandıkçı
Prof. Dr. Muhsin Koçak

11

ensar

İBNU'L-ESÎR EL-CEZERÎ

جامع الأصول

من أحاديث الرسول

CÂMİU'L-USÛL

Tercüme ve Şerh:
Prof. Dr. S. Kemal SANDIKÇI

C.11

İstanbul 2008

İÇİNDEKİLER

الفصل السابع عشر

في الخلوة بالنساء والنظر إليهن

وفيه خمسة فروع:

الفرع الأول

في الخلوة بهن

XVII- KADINLARLA HALVET VE ONLARA BAKMAK

1- KADINLARLA HALVET

٤٩٤٧ـ (خ م ت ـ عقبة بن عامر رضي الله عنه) أنّ رسول اللّه صلى الله عليه وسلم قال : «**إيّاكُم والدخولَ على النساء ، فقال رجل من الأنصار : أفرأيتَ الحَمْوَ ؟ قال : الحَمْوُ: الموتُ** ».

أخرجه البخاري ومسلم والترمذي. وزاد مسلم قال الليثُ: «**الحَمُ: أخو الزوج وأقاربه كابن العَمِّ ونحوه**».

4.947- Ukbe b. Âmir'den rivâyet edildiğine göre Rasûlullah (as.) şöyle dedi:

"Kadınların arasına girmekten sakının!"

Ensârdan biri;

"- Ya insan, kadının kocasının akrabası ise ne dersiniz?" diye sordu.

"- Kocanın akrabası, ölümdür" buyurdu.[1]

RİVÂYETLER

Hadîsi **Buharî, Müslim** ve **Tirmizî** tahric etti.

Müslim'in rivâyetinde **Leys'**in şöyle dediği de kaydedilir:

"Hadîsteki ***"hamv"*** kelimesi; kocanın kardeşi, amcasının oğlu gibi yakın akrabası demektir."

---

[1] **Buharî**, Nikâh, 112; **Müslim**, Selâm, 8/20; **Tirmizî**, Radâ', 16/1171.

İZAH

Hadîste geçen *"Hamv"* kelimesi, az önce de ifade edildiği gibi, kocanın yakın akrabaları anlamına gelir.

Bunun "**ölüm**" olarak tavsifi, gayri ahlâkî ilişkilerin ve ailevî felâketlerin daha çok yakınlar arsında görüldüğünden dolayıdır. Birbirleriye devamlı görüşen, rahatça konuşan, senli-benli olan, yalnızca başbaşa kalabilen bir erkekle kadının, yakın akraba bile olsalar birbirlerine duygusal bir ilgi duyabildikleri çokça görülmüştür. İşte hadîs, bu tehlikeye dikkat çekmektedir.

٤٩٤٨ـ (م ــ جابر بن عبد الله رضي الله عنهما) قال : قال رسول الله صلى الله عليه وسلم : «**ألا لا يَبِيتَنَّ رجل عند امرأة ثَيِّب ، إلا أن يكونَ ناكحا ، أو تكونَ ذات محرم**». أخرجه مسلم.

4.948- Câbir b. Abdullah'dan rivâyet edilmiştir:

Rasûlullah (as.) şöyle buyurdu:

"Dikkat edin! Bir erkek, nikâhlısı veya mahremi değilse, asla dul bir kadının yanında gecelemesin!"[2]

İZAH

Burada "**dul**"un zikredilmesi, bâkirenin yanında gecelemenin câiz olduğu anlamına gelmez. Aksine dul kadınların yanına girip çıkmakta fazla beis görülmemesinden dolayı özellikle "**dul**" lafzı zikredilmiştir. Bekâr kızlar, yaşlı kadınlara göre daha çekingen ve erkeklerle ihtilattan daha çok sakındıkları için ayrıca onların zikrine gerek görülmemiştir.

٤٩٤٩ـ (خ م ــ عبد الله بن عباس رضي الله عنهما) أنَّ رسولَ اللَّه صلى الله عليه وسلم قال: «**لا يَخْلُوَنَّ أحدُكم بامرأة إلا مع ذي محرم** ، فقام رجل ، فقال: يا رسولَ الله ،

---

[2] **Müslim**, Selâm, 8/19.

إن امرأتي خرجتْ حاجّة، وإني اكْتُتِبْتُ في غزاة جيش كذا وكذا؟ قال: **ارجع فحُجَّ مع امرأتك** ». أخرجه البخاري ومسلم.

4.949- Abdullah b. Abbas'tan rivâyet edildiğine göre Rasûlullah (as.) şöyle dedi:

"Hiçbiriniz, yanında mahremi olmayan bir kadınla başbaşa kalmasın!"

Bir adam kalkıp dedi ki:

"- Ey Allah'ın Rasûlü; karım, hacca gitmek üzere yola çıktı. Ben de şu şu savaşa katılmak üzere yazıldım. Şimdi ne olacak?"

Rasûlullah (as.) şu cevabı verdi:

"- Git, karınla birlikte haccet!"[3]

İZAH

Bu hadîs, bir erkeğin, mahremi olmayan bir kadınla halveti yasaklamaktadır. Kadının seyahati konusu ise, **"Kitabu's-Sefer"** bölümünde ele alınmıştı.

٤٩٥٠ـــ (م ـــ عبد الله بن عمرو بن العاص رضي الله عنهما) : « أن نفرا من بني هاشم دخلوا على أسماء بنت عُمَيْس ، فدخل أبو بكر - وهي يومئذ تحته - [فرآهم] ، فكره ذلك ، فذكره لرسول الله صلى الله عليه وسلم ، قال : ولم أرَ إلا خيرا ، فقال رسولُ الله صلى الله عليه وسلم : **إنّ الله قد برّأها من ذلك** ، ثم قام رسولُ الله صلى الله عليه وسلم على المنبر فقال : **لا يدخلنّ رجل بعد يومي هذا على مُغيبَة إلا ومعه رجل أو اثنان** ». أخرجه مسلم.

4.950- Abdullah b. Amr b. el-Âs anlatıyor:

"Benû Hâşim'den bir gurup insan, Esmâ bint Umeys'in yanına geldiler. Biraz sonra da Hz. Ebû Bekir içeri girdi. Esmâ, o sırada Ebû Bekir'in zevcesi idi. Hz. Ebû Bekir, onları orada görmekten hoşlanmadı. Sonra bunu Hz. Peygamber'e anlattı, ama;

---

[3] **Buharî**, Nikâh, 111; Cezâu's-Sayd, 26; Cihâd, 140, 181; **Müslim**, Hac, 74/424.

"Ben, hayırdan başka bir şey görmedim" diye de ekledi. Rasûlullah (as.);

"Şüphesiz Allah, Esmâ'yı öyle şeylerden berî kılmıştır" dedi. Sonra da kalktı, minbere çıktı ve şöyle buyurdu:

"Bugünden sonra hiç bir erkek, yanında bir veya iki kişi daha olmadan, kocası yanında bulunmayan bir kadının yanına girmesin!"[4]

٤٩٥١ـــ (ت ـــ مولى عمرو بن العاص) : «أن عمرو بن العاص رضي الله عنه أرسله إلى عليّ يستأذِنُهُ على أسماء بنتِ عُمَيْس، فأذن له، حتى إذا فرَغ من حاجته سأل المولى عمرو بن العاص عن ذلك؟ فقال: إنّ رسولَ الله صلى الله عليه وسلم نهانا أن ندخلَ على النساء بغير إذن أزواجهن». أخرجه الترمذي.

4.951- Amr b. el-Âs'ın âzâdlısının anlattığına göre; "Amr b. el-Âs onu Hz. Ali'ye göndererek (zevcesi) Esmâ bint Umeys'in yanına girebilmesi için izin istedi. Hz. Ali de izin verdi. Amr, görüşmesini tamamladıktan sonra, âzâdlısı, ona bu iznin sebebini sordu. Amr da şöyle dedi:

"Rasûlullah (as.) bizim, kocalarından izin almadan kadınların yanına girmemizi yasakladı."[5]

٤٩٥٢ـــ (م د ـــ أنس بن مالك رضي الله عنه) : « أن امرأة كان في عقلها شيء ، فقالت: يا رسول الله ، إن لي إليكَ حاجة ، فقال : **يا أمَّ فلان انظُري إلى أيِّ السِّكك شئْت ، حتى أقْضِيَ لك حاجتك**، فخَلا معها في بعض الطرق ، حتى فرغت من حَاجتها ». أخرجه مسلم ، وأبو داود.

وفي أخرى لأبي داود قال : « جاءت امرأة إلى رسول الله صلى الله عليه وسلم فقالت: يا رسولَ الله ، إن لي إليكَ حاجة ، فقال لها : **يا أمّ فلان ، اجلسي في أيِّ نواحي السّكك**

---

[4] **Müslim**, Selâm, 8/22.

[5] **Tirmizî**, Edeb, 30/2779.

شئت حتى أجلس إليك ، قال : فجلست ، فجلس النبي صلى الله عليه وسلم إليها ، حتى قضى حاجتها ».

4.952- Enes b. Mâlik anlatıyor:

"Aklından biraz zoru olan bir kadın;

"- Ey Allah'ın Rasûlü, sana ihtiyacım var" deyince, Rasûlullah (as.);

"- Ey falanın anası, nerede arzu edersen, gelip senin ihtiyacını görürüm" dedi ve kadınla birlikte bir ara sokağa girerek ihtiyacına cevap verdi."[6]

RİVÂYETLER

Hadîsi Müslim **ve** Ebû Davud **tahric etti.**

Ebû Davud'un diğer bir rivâyeti şöyledir:

"Bir kadın Rasûlullah'a (as.) geldi ve dedi ki:

"- Ey Allah'ın Rasûlü, sana ihtiyacım var." Hz. Peygamber;

"- Ey falanın annesi, nerede isterse gelip seninle oturur ve ihtiyacını karşılarım" buyurdu. Sonra kadın bir kenarda oturdu, Hz. Peygamber de gidip yanına oturdu ve ihtiyacını karşıladı."

İZAH

Burada kadının, Hz. Peygamber'le özel konuşmak istediği anlaşılmaktadır. Bu kadının, **Hz. Hatice**'nin hizmetini gören **Ümmü Züfer** olduğu rivâyet edilmektedir. Son derece mütevazı bir tabiata sahip olan Rasûlullah (as.), aklından zoru olan yaşlı bir kadının dahi taleplerine ilgisiz kalmıyordu.

---

[6] **Müslim**, Fedâil, 19/76; **Ebû Davud**, Edeb, 13/4818-19.

الفرع الثاني

في النظر إليهن

2- KADINLARA BAKMAK

٤٩٥٣ــ (م ت د ــ جرير بن عبد الله البجلي رضي الله عنه) قال : «سألتُ رسول الله صلى الله عليه وسلم عن نَظْرَةِ الفُجَاءة ؟ فقال : اصْرِفْ بَصَرَكَ ». أخرجه مسلم، والترمذي، وأبو داود.

4.953- Cerîr b. Abdullah el-Becelî'den rivâyet edilmiştir:

Rasûlullah'a (as.) yabancı bir kadına bir anlık bakmanın hükmünü sordum;

"**Gözünü hemen çevir!**" buyurdu.[7]

İZAH

Hz. Peygamber, yabancı bir kadını ısrarla süzmeyi câiz görmemektedir. Çünkü beyin, gözün algıladığı şeylere yoğunlaşır. Meydana gelen bütün ahlâkî zaafiyetler de, neticede bu ısrarlı bakışların sonucudur. Bir Arap atasözü şöyledir: "نَظْرَةٌ فابْتِسامٌ فَكَلامٌ فَمَوْعِدٌ فلقاءٌ" Yani; **"Bir bakış, arkasından bir tebessüm, arkasından konuşma, arkasından randevulaşma, arkasından da temas gelir."**

İşte bu hadîste Hz. Peygamber, ısrarlı bakışmayı ahlâkî zaafiyetlerin ilk sebebi olarak görmekte ve bu konuda mü'minleri ikaz etmektedir. Nitekim aynı husus, âyet-i kerîmede de; ***"Mü'min erkeklere söyle, gözlerini indirsinler!.. Mü'min kadınlara da söyle, onlar da gözlerini indirsinler!.."***[8] şeklinde emredilmektedir.

---

[7] **Müslim**, Âdâb, 10/45; **Ebû Davud**, Nikâh, 44/2159; **Tirmizî**, Edeb, 28/2776.

[8] Nûr, 30.

٤٩٥٤ــ (ت د ــ بريدة رضي الله عنه) قال : قال رسول الله صلى الله عليه وسلم لعليٍّ : «يا عليُّ لا تُتبعِ النَّظْرَةَ النَّظرَةَ ، فإنَّ لكَ الأُولَى ، وليست لكَ الثانيةُ ». أخرجه الترمذي، وأبو داود.

4.954- Bureyde'den rivâyet edildiğine göre, Rasûlullah (as.) Hz. Ali'ye şöyle dedi:

"- Ya Ali! Bir kadına peşpeşe bakma; her ne kadar ilk bakış senin hakkın ise de, ikincisi değildir."[9]

٤٩٥٥ــ (د ــ أنس بن مالك رضي الله عنه) أنَّ رسولَ الله صلى الله عليه وسلم أتى فاطمة ابنتَهُ بعبد قد وَهَبَه لها ، قال : « وعلى فاطمةَ ثوب إذا قَنَّعَتْ به رأسَها لم يَبْلُغْ رجليها ، وإذا غَطَّتْ به رجليها لم يبلغْ رأسَها » فلما رأى رسولُ الله صلى الله عليه وسلم ما تَلْقَى ، قال : « إنه ليس عليك بأس، إنَّمَا هو أبوك وغُلامُك ». أخرجه أبو داود.

4.955- Enes b. Mâlik'ten rivâyet edilmiştir:

"Rasûlullah (as.), kızı Fatıma'ya bir köle getirip hediye etti. Fatıma'nın üzerinde bir elbise vardı; elbiseyi başına çekince ayaklarına kadar ulaşmıyor, ayaklarını örtünce de başı açık kalıyordu. Hz. Peygamber, onun bu durumunu görünce;

"- Zararı yok, zira burada sadece baban ve kölen var" buyurdu.[10]

İZAH

Bu rivâyet, köleyi de mahremlerden sayanların delilidir. Bir kısım selef uleması da köleyi, sahibesinin mahremi sayar. **İmam Şâfiî**'nin de bir kavli budur. Ancak fukahanın ekserisi, köleyi de nâmahrem görür.

---

[9] **Tirmizî**, Edeb, 28/2777; **Ebû Davud**, Nikâh, 44/2149.

[10] **Ebû Davud**, Libâs, 35/4106.

الفرع الثالث

في المخنّثين

3- MUHANNESLER

٤٩٥٦ ـ (خ م ط د ـ أم سلمة رضي الله عنها) : « أن النبيَّ صلى الله عليه وسلم كان عندها، وفي البيت مُخَنَّث ، فقال لعبد الله بن أبي أُمَيَّة - أخي أمِّ سلمة - : يا عبدَ الله ، إنْ فتحَ الله لكم غدا الطائفَ فإني أدُلُّك على ابنة غَيْلان فإنها تُقبل بأربع ، وتُدْبر بثمان، فقال النبيُّ صلى الله عليه وسلم: **لا يَدْخُلَنّ هؤلاء عليكم**». قال ابن جريج : المخنَّث : هيت.

أخرجه البخاري، ومسلم ، والموطأ ، وأبو داود. وقال أبو داود : « **أخْرِجوهم من بيوتكم** ».

4.956- Ümmü Seleme'den rivâyet edildiğine göre; "Rasûlullah (as.) onun yanında bulunuyordu, evde de muhannes bir erkek vardı. Bu muhannes erkek, Ümmü Seleme'nin kardeşi Abdullah b. Ebî Ümeyye'ye[11];

"- Ya Abdullah! Eğer yarın Allah Tâif'in fethini nasip ederse, ben sana Ğaylân'ın kızını[12] göstereceğim. O, gelirken dört, giderken sekiz büklüm oluyor."

Bunu duyan Hz. Peygamber;

---

[11] **Abdullah b. Ebî Ümeyye (Huzeyfe) b. el-Muğîre el-Kuraşî el-Mahzûmî**: Sahabîdir. Hz. Peygamber'in halası Âtike'nin oğlu ve aynı zamanda zevcesi Ümmü Seleme'nin kardeşidir. Başlangıçta Hz. Peygamber'e ve müslümanlara karşı çok aşırı bir düşmanlık sergiliyordu. Hatta; ***"yerden kaynaklar fışkırtmadıkça... yahut göğü parça parça üzerimize düşürmedikçe... sana inanmayacağız"*** (İsrâ, 90-93) derdi. Sonra **Medîne**'ye hicret etmek üzere yola çıkmış, o sırada **Mekke**'yi fethe gelen Hz. Peygamber'le Sükyâ ile Arc arasında karşılaşmış, Hz. Peygamber ısrarla ondan yüzünü çevirmiş, o da kızkardeşi Ümmü Seleme'ye başvurmuş ve onun ricasıyla affedilmesini sağlamıştı. **Mekke** fethine, **Huneyn** ve **Tâif** seferlerine katılmıştı.

[12] Bu kızın adı; **Bâdiye bint Ğaylân b. Seleme es-Sekafî**'dir. Hanım sahabîlerdendir. Babası müslüman olunca o da İslâm'ı kabul etmişti. Muhannes Hît'in, **"gelirken dört, giderken sekiz büklüm oluyor"** dediği kadındır.

"Böyleleri bir daha sizin yanınıza girmesin!" buyurdu.[13]

RİVÂYETLER

İbn Cüreyc; "Muhannes olan bu kişi, Hît idi" dedi.

Hadîsi **Buharî, Müslim, Muvatta** ve **Ebû Davud** tahric etti.

Ebû Davud'un rivâyeti; "**Onları evlerinizden çıkarın!**" şeklindedir.

İZAH

Muhannes; efemine tiplere denir; kadınlar gibi hareket eden, onlar gibi konuşan ve onlar gibi kıvıran erkek demektir. Bu tabiat, yaratılıştan olabileceği gibi, sonradan da olur. **Hünsa** ile müteradif bir anlamı vardır.

Hz. Peygamber döneminde bu çeşit erkekler de vardı. Bunların erkeklik duyguları olmadığı için, kadınların yanına girip çıkmalarına müsaade edilirdi. Nitekim hadîsimizde de, **Ümmü Seleme'**nin evinde bir muhannesin bulunduğu belirtilmektedir. **Tâif** muhasarası sırasında cereyan eden bu olayda, sözü edilen muhannesin adı, **İbn Cüreyc'**in ifadesine göre **Hît** idi. **Hît** aynı zamanda, **Ümmü Seleme**'nin kardeşi **Abdullah**'ın kölesi idi. Onun dışında o dönemde **Mâti', Ene** gibi başka muhanneslerin var olduğu da rivâyet edilmektedir.

Başlangıçta bunların, kadınların arasına girmelerine müsaade edilmekte idi. Çünkü onlar, kadınlara arzu duymazlardı. Ama yukarıdaki rivâyette **Hît'**in, **Tâif**'teki **Ğaylân b. Seleme**'nin kızı **Bâdiye**'yi tavsif ederken kullandığı; **"Gelirken dört büklüm, giderken sekiz büklüm oluyor"** şeklindeki ifadesi, onun kadınlardan da zevk aldığı manasına hamledilerek Hz. Peygamber tarafından **Hama'**ya sürgün edilmiştir. Hatta **İbnu'l-Kelbî**, onun sadece bu kadarla kalmayıp; **"Onun ağzı papatya çiçeği gibidir. Oturduğunda, sanki ikiye bölünür. Konuşunca, bülbül gibi şakır. Bacaklarının**

---

13 **Buharî**, Meğâzî, 56; Nikâh, 113; Libâs, 62; **Müslim**, Selâm, 13/32; **Muvatta**, Vasiyyet, 6/5; **Ebû Davud**, Edeb, 61/4929.

arasındaki de ağzı aşağı doğru çevrilmiş bir kap gibidir" şeklinde sözler de söylediğini kaydeder.

Sürgün edilmesine sebep olarak da; onların kadınlara arzu duymadıkları zannedilmesine rağmen böyle olmadıkları, kadın zannedildikleri için kadınların mahrem yerlerini rahatça görebilmeleri ve bunları erkeklere anlatmaları gösterilir.

Hadîste sözü edilen **Ğaylân b. Seleme, Sakîf** kabilesinin ileri gelenlerindendi. Müslüman olduğu sırada on karısı vardı, Hz. Peygamber kendisine dört tanesini seçip diğerlerini boşamasını emretmişti. Bu zat, **Hz. Ömer**'in hilâfetinin son yıllarında vefat etti. Kızı **Bâdiye** de babasıyla birlikte Müslüman olmuş ve **Abdurrahm b. Avf** ile evlenmişti.

"Gelirken dört büklüm, giderken sekiz büklüm oluyor" ifadesi, onun kırıtarak yürüyen biri olduğunu gösterdiği gibi, şişman biri olduğunu da ifade etmektedir. O dönemde erkekler, etli butlu hanımları daha çok tercih ederlermiş.

٤٩٥٧ــ (م د ــ عائشة رضي الله عنها) قالت : « كان يدخل على أزواجِ النبيِّ صلى الله عليه وسلم مُخَنَّث ، وكانوا يَعُدُّونه من غيرِ أُولي الإرْبَة ، فدخلَ رسولُ الله صلى الله عليه وسلم يوما وهو عند بعض نسائه ، و هو يَنْعَتُ امرأة ، قال : إذا أقبلتْ أقبلتْ بأربع ، وإذا أدْبَرَتْ أدبرتْ بثمان ، فقال النبيُّ صلى الله عليه وسلم: **ألا أرى هذا يعرِف ما هاهنا، لا يدخلنَّ عليكنَّ ، فَحجَبُوهُ** ». أخرجه مسلم.

وزاد أبو داود في رواية : « وأخرجه فكان بالبيداءِ ، يدخل كلَّ جُمُعَة ، فيستطعمُ ».

وفي أخرى: « فقيل: يا رسولَ الله إنَّهُ إذا يَموتُ من الجوع فأَذِنَ لَهُ أن يَدْخُلَ كُلَّ جُمُعَة مرتين فيسألَ ثم يرجعَ».

4.957- Hz. Âişe anlatıyor:

"Rasûlullah'ın (as.) zevcelerinin yanına muhannes bir erkek gelirdi. Herkes onu, kadına ihtiyaç duymayanlardan sayıyordu. Yine bir gün zevcelerinden birinin yanında o adamın da bulunduğu sırada Hz. Peygamber içeri girer. Adam, bir kadını tavsif ediyor;

"Gelirken dört büklüm, giderken sekiz büklüm oluyor" diyordu. Bunun üzerine Hz. Peygamber şöyle dedi:

"Bakın; bu adam, kadınlarda neler olduğunu biliyor (ve bundan zevk alıyor). **Bir daha yanınıza girmesin!"**

Ondan sonra eve girmesine müsaade etmediler."[14]

RİVÂYETLER

Bunu **Müslim** tahric etti.

Ebû Davud'un bir rivâyetinde, "Onu Beydâ'ya sürgün etti. Her cuma günü gelir, halktan yiyecek isterdi" ilavesi vardır.

Diğer bir rivâyetinde de Hz. Peygamber'e;

"- Ey Allah'ın Rasûlü, adam açlıktan ölür" denince, hafta iki defa gelip halktan yiyecek istemesine, ama sonra tekrar dönmesine izin verdi.

٤٩٥٨ـ (خ ت د ـ عبد الله بن عباس رضي الله عنهما) قال : « **لَعَنَ رسولُ الله صلى الله عليه وسلم المُخَنَّثِينَ من الرجال، والمُتَرَجِّلاتِ من النِّساء ، وقال : أخرِجُوهم من بيوتكم** ، فأخرج رسولُ الله صلى الله عليه وسلم فلانة ، وأخرج عمرُ فلانا ».

وفي رواية قال: «**لعن رسولُ الله صلى الله عليه وسلم المتشبِّهِينَ من الرجال بالنِّساء، والمتشبِّهَاتِ من النِّساءِ بالرِّجال**». أخرجه البخاري والترمذي وأبو داود وانتهى حديث الترمذي في الأولى عند قوله «**النساء**». وعند أبي داود بعد قوله «**بيوتكم**»: «**وأخرجوا فلانا وفلانا يعني المخنَّثين**».

4.958- Abdullah b. Abbas şöyle dedi:

"Rasûlullah (as.), kadınlaşan erkeklere ve erkekleşen kadınlara lanet etti ve; **"Onları evlerinizden çıkarın!"** buyurdu. Nitekim Hz. Peygamber falan kadını, **Hz. Ömer** de falan adamı çıkardı."[15]

---

[14] **Müslim**, Selâm, 13/33; **Ebû Davud**, Libâs, 36/4107-10.

[15] **Buharî**, Libâs, 62; Hudûd, 33; **Ebû Davud**, Edeb, 61/4930; **Tirmizî**, Edeb, 34/2784.

RİVÂYETLER

Diğer bir rivâyet şöyledir:

"Rasûlullah (as.), kadınlara benzemeye çalışan erkeklere ve erkeklere benzemeye çalışan kadınlara lanet etti."

Hadîsi **Buharî, Tirmizî** ve **Ebû Davud** tahric etti. **Tirmizî**'nin rivâyetinde ilk metin, **"...erkekleşen kadınlara lanet etti"** cümlesinde biter.

Ebû Davud'un rivâyetinde, **"evlerinizden çıkarın!"** cümlesinden sonra, muhannesleri kastederek **"falanı ve falanı çıkarın!"** dedi.

İZAH

"Hz. Peygamber falan kadını, Hz. Ömer de falan adamı çıkardı" cümlesi, **Buharî**'nin bazı nüshalarında, **"Hz. Peygamber falan adamı, Hz. Ömer de falan kadını çıkardı"** şeklindedir. **Taberânî**, Hz. Peygamber'in çıkardığı kişinin, develeri şarkılarla yürüten **Enceşe** olduğunu kaydeder. **Hz. Ömer**'in kimi çıkardığı ise bilinmemektedir.

الفرع الرابع

في نظر المرأة إلى الأعمى

4- KADININ ÂMÂ BİRİNE BAKMASI

٤٩٥٩ــ (ت د ــ أم سلمة رضي الله عنها) قالت : « كنتُ عند رسولِ الله صلى الله عليه وسلم، وعنده ميمونةُ بنتُ الحارث، فأقبل ابنُ أمّ مكتوم - وذلك بعد أن أُمِرْنا بالحجاب - فدخل علينا، فقال : احْتَجبا منه ، فقلنا : يا رسولَ الله ، أَلَيْسَ هو أعمى لا يُبْصِرُنا ، ولا يَعْرِفُنا ؟ قال : **أَفَعَمياوَانِ أنتما ؟ أَلَسْتُمَا تُبْصِرَانه** ؟ ». أخرجه الترمذي ، وأبو داود.

4.959- Ümmü Seleme anlatıyor:

"Rasûlullah'ın (as.) yanında bulunuyordum. Meymûne bint el-Hâris de orada idi. O sırada İbn Ümmi Mektûm geldi ve yanımıza girdi. Bu olay, örtünmekle emrolunduktan sonra idi. Hz. Peygamber;

"- **Örtünün!"** buyurdu. Bizler;

"- Ey Allah'ın Rasûlü, o âmâ değil mi? Bizi ne görür, ne de hâlimizi bilir!" dedik. Bunun üzerine Hz. Peygamber;

"- **Sizler de kör müsünüz? Sizler görmüyor musunuz?"** buyurdu.[16]

İZAH

Muhakkık'ın da kaydettiği üzere bu hadîsin senedinde yer alan **Ümmü Seleme'**nin âzâdlısı **Nebhân'**ı **İbn Hibbân'**dan başka kimse sika saymamıştır.

Nûr sûresinde geçen âyette hem erkeklerin ve hem de kadınların gözlerini indirmeleri, harama bakmamaları emredilmektedir.[17] Hem âyet ve hem de yukarıdaki hadîsi göz önüne alan bir kısım fukaha, erkeğin kadına bakması kadar, kadının da erkeğe bakmasının haram olduğunu kabul ederler.

Ancak izahına çalıştığımız hadîste, âmâ olan **İbn Ümmi Mektûm**'un mahrem yerlerinin açıkta olması söz konusu değildir. Mahrem olmayan yerlerine bakmak konusunda ise, ne erkek için ve ne de kadın için haramlık söz konusu değildir. Dolayısıyla burada muhtemelen örtünme emrinin yeni nâzil olması sebebiyle Hz. Peygamber'in, bu konuda kadınları alıştırmak ve herhangi bir gevşekliğe yol açmamak için, âmâ bile olsa her yabancı erkeğe karşı örtülmesi gereken yerlerini örtmelerini istemiştir.

---

16 **Tirmizî**, Edeb, 29/2778; **Ebû Davud**, Libâs, 37/4112.

17 Nûr, 30.

الفرع الخامس

في المشي مع النساء في الطريق

5- KADINLARLA BİRLİKTE YÜRÜMEK

٤٩٦٠ـ (د ـ أبو أسيد [مالك بن ربيعة] رضي الله عنه) « سمع رسولَ الله صلى الله عليه وسلم يقول وهو خارج من المسجد ، وقد اختلط الرجال من النساء في الطريق: استأخِرْنَ ، **فليس لكُنَّ أن تَحقُقْنَ الطَّريق ، عَلَيكُنَّ بحافَّاتِ الطَّريق** فكانت المرأة تَلصَقُ بالجدار حتى إنّ ثوبَها ليتعلَّقُ بالجدار من لُصوقِها به». أخرجه الترمذي وأبو داود.

4.960- Ebû Üseyd Mâlik b. Rabîa, Hz. Peygamber'in mescidden çıktığında, kadınlarla erkeklerin yolda karışık şekilde yürüdüklerini görünce, kadınlara şöyle dediğini işitmiş:

"Sizler biraz geride kalın, yolun ortasında yürümeyin, kenarlarından gidin!"

Ondan sonra kadınlar, neredeyse, duvara değecek şekilde kenardan yürürlerdi. Hatta bu kenardan yürümeleri sebebiyle elbiseleri, duvara takılırdı."[18]

İZAH

Bu hadîsin isnâdı zayıftır, delil olmaya elverişli değildir. Hadîsin an'ane tarîkıyla rivâyet edilmiş olması bir tarafa, râvilerden **Şeddâd b. Ebî Amr** marûf biri değildir. **Ebû Hâtim "meçhul"** olduğunu söylemektedir.

Bezlu'l-Mechûd'da verilen bilgiye göre babası **Ebû Amr**, ibadetine düşkünlüğü ile tanınan biridir. **İbn Sa'd**'dan naklen, onun kadınlara çok bakan bir tabiata sahip olduğunu, sonra gözlerini köreltmesi için Allah'a duâ ettiğini, bunun üzerine gözlerini kaybettiğini, sonra buna dayanamayıp gözlerini açması için duâ ettiğini, bu sefer de gözlerinin açıldığını ve ondan sonra da kadın

---

[18] **Ebû Davud**, Edeb, 180/5272.

gördüğünde başını indirdiğini söylemektedir.[19] Ancak bu bilgi **İbn Sa'd**'da bulunamamıştır. Orada sadece **Leys** kabilesinden olduğu ve hadîsinin de az olduğu şeklinde iki satırlık bir bilgi bulunmaktadır.[20]

Bu rivâyet hakkında **Münzirî** de herhangi bir değerlendirme yapmamıştır.

٤٩٦١ـ (**أنس بن مالك** رضي الله عنه) : « أنَّ رسولَ الله صلى الله عليه وسلم كان يمشي في طَرِيق وأَمَامَهُ امرأة ، فقال لها : **تَنَحَّي عن الطريق** ، فقالت: الطريقُ واسع ، فقال رسولُ الله صلى الله عليه وسلم : **دَعُوها فإنها جَبَّارة** ». أخرجه...

4.961- Enes b. Mâlik'ten rivâyet edilmiştir:

"Rasûlullah (as.) yolda yürürken, önünde bir kadın gidiyordu. Kadına;

"- Kenara çekil!" dedi.

Kadın da;

"- Yol geniş!" karşılığını verdi. O zaman Hz. Peygamber;

"- Bırakın onu, çünkü o cebbârdır" buyurdu.[21]

٤٩٦٢ـ (د ـ **عبد الله بن عمر** رضي الله عنهما) قال : « نَهى رسولُ الله صلى الله عليه وسلم أن يَمشيَ الرَّجُلُ بين المرأتين ». أخرجه أبو داود.

4.962- Abdullah b. Ömer şöyle dedi:

"Rasûlullah (as.), bir erkeğin, (mahremi olmayan) iki kadın arasında yürümesini menetti."[22]

---

[19] Bezlu'l-Mechûd, XX, 215.

[20] **İbn Sa'd**, V, 62.

[21] Musannıf, Hadîsin kaynağına işaret etmemiştir. Aynı mealde rivâyetler için bkz., **Kurtubî**, *Tefsîr*, VIII, 170; **Mecmau'z-Zevâid**, I, 99; **Sünenu'l-Kübrâ**, VI, 143; **Mu'cemu'l-Evsat**, VIII, 122; **Hilyetu'l-Evliyâ**, VI, 291.

[22] **Ebû Davud**, Edeb, 180/5273.

İZAH

Bu hadîs de zayıftır. Çünkü râvilerden **Davud b. Ebî Salih**, zayıftır ve onun sadece bu hadîsi bilinmektedir. **Buharî** bu zâtın rivâyetine itibar edilemeyeceğini söylemektedir. **Ebû Zur'a** ve **Ebû Hâtim** de, hadîsin münker olduğunu söylemektedirler.

٤٩٦٣ـ (ت ـ عبد الله بن مسعود رضي الله عنه) أن النبيّ صلى الله عليه وسلم قال: «المرأةُ عورة ، فإذا خرَجَتْ استَشْرَفَهَا الشيطان». أخرجه الترمذي.

4.963- Abdullah b. Mes'ûd, Hz. Peygamber'in şöyle söylediğini rivâyet eder:

"Kadın avrettir, örtünmesi gereklidir. Sokağa çıktığında, şeytan onu (daha câzip) **gösterir."**[23]

İZAH

"Daha câzip gösterir" diye tercüme ettiğimiz *"İstişrâf"* kelimesi, dikkatlice bakmak anlamına gelir. Bununla hem kadını ve hem de kadın vasıtasıyla başkalarını saptırmak için onu dikizlemek ve bütün dikkatini ona teksif etmek murad edilmiştir. Bunun yolu da, öncelikle kadını erkekler nazarında daha câzip göstermektir.

٤٩٦٤ـ (م ـ أنس بن مالك رضي الله عنه) : « أن النبيّ صلى الله عليه وسلم كان مَعَ إحْدَى نسائه ، فمرَّ به رجل ، فدَعَاهُ، وقال: هذه زوجتي، فقال: يا رسولَ الله، مَن كنتُ أظُنُّ به فلم أكُن أظُنُّ بكَ فقال رسولُ الله صلى الله عليه وسلم: إن الشيطانَ يجري من ابن آدمَ مَجْرى الدَّم». أخرجه مسلم.

4.964- Enes b. Mâlik'ten rivâyet edilmiştir:

"Hz. Peygamber, zevcelerinden biriyle beraberdi. O sırada yanlarından bir adam geçti. Rasûlullah (as.) adamı çağırdı ve;

"- Bu benim zevcemdir" dedi.

---

[23] **Tirmizî**, Radâ', 18/1173.

Adam;

"- Ey Allah'ın Rasûlü, herkesten şüphe etsem bile sizden asla şüphe etmem!" dedi.

Bunun üzerine Rasûlullah (as.) şöyle buyurdu:

"Şüphesiz ki şeytan, Âdemoğlunun kan damarlarında dolaşır."[24]

İZAH

"Şeytan, Âdemoğlunun kan damarlarında dolaşır" cümlesi, insana damarlarmdaki kan gibi nüfûz eder anlamına gelir. Bu da şeytanın vesvese ve faaliyetinin, ne derece yaygın ve etkili olduğunu ifâde eder. Bilindiği üzere insandan farklı olarak Melek ve Şeytan diye iki yaratık daha vardır. Melek güzellik ve hayrın, şeytan da kötülük ve şerrin temsilcisidir. Binâenaleyh insanda uyanan iyi ve kötü, hayır ve şer duygularına bu iki varlığın vesile oldukları düşünülebilir. Zaman zaman içimizde beliren vesvese ve kötü fikirler şeytanın iğvâsı ve saptırması sonucu olduğu gibi, daha çok ilhâm adı verdiğimiz güzel ve hayırlı duygular da meleklerin eseri olmalıdır.

الفرع الثامن عشر

في أحاديث متفرقة

إجابة النداء

XVIII- MÜTEFERRİK HADİSLER

1* ÇAĞRIYA CEVAP VERMEK

٤٩٦٥ـــ (د ـــ أبو ذر الغفاري رضي الله عنه) قال : قال لي رسولُ الله صلى الله عليه وسلم : «أبا ذر! **قُلْتُ** : **لَبَّيْكَ وسَعْدَيكَ** يا رسولَ الله ، **وأنا فِداؤكَ** ». أخرجه أبو داود.

4.965- Ebû Zer el-Ğifârî'den rivâyet edilmiştir:

---

[24] **Müslim**, Selâm, 9/23.

Rasûlullah (as.) bana;

"- Ya Ebâ Zer!" diye seslendi. Ben;

"- Lebbeyk ve sa'deyk ey Allah'ın Rasûlü; canım sana fedâ olsun!" dedim.[25]

مَنْ يُصَاحِب

2* ARKADAŞ SEÇİMİ

٤٩٦٦ــ (د ت ــ أبو سعيد الخدري رضي الله عنه) قال : قال رسول الله صلى الله عليه وسلم : «**لا تُصَاحِبْ إلا مُؤْمِنا ، ولا يأكُلْ طَعَامَكَ إلا تَقِيٌّ**». أخرجه أبو داود ، والترمذي.

4.966- Ebû Saîd el-Hudrî'den rivâyet edildiğine göre Rasûlullah (as.) şöyle buyurdu:

"Sadece mü'min olanla arkadaşlık yap ve yemeğini de sadece müttakîler yesin!"[26]

İZAH

İnsanın başına gelen dert ve belaların önemli bir kısmı, arkadaşları yüzündendir. Hatta insan, arkadaşlarına takılarak yoldan çıkar. İnsanın eğitiminde ve yetişmesinde, arkadaşın rolü ve tesiri, günümüzde de inkâr edilemeyen bir realitedir. İşte Hz. Peygamber de bu hadîste, dostluk ve arkadaşlık tesisi için imanı sağlam olanların seçilmesini tavsiye etmektedir. Bu ifade, diğer insanlarla arkadaşlık yapılmaması gerektiği anlamına gelmez. İçinde yaşadığımız dünyada her çeşit insan bulunmaktadır ve bunlarla da insanî ve medenî ilişkiler içinde olmamızda zaruret vardır. İslâm'ın güzelliğini tebliğ için dahi buna ihtiyaç vardır.

---

[25] **Ebû Davud**, Edeb, 162/5226.

[26] **Ebû Davud**, Edeb, 19/4832; **Tirmizî**, Zühd, 55/2395.

Öyleyse bu rivâyeti, özellikle gençlerin, henüz şahsiyetleri tam anlamıyla oturmamış olan kişilerin dikkat etmesi gereken bir ilke olarak görmek gerekir.

Ayrıca bu rivâyeti, dostlukların hepsinin aynı derecede olmaması gerektiği, bazı kişilerle daha resmî ilişkiler kurulurken, bazılarıyla daha samimî olunabileceği, hatta âilece gidip gelinebileceği ve birbirlerinin yemeklerine katılınabileceği şeklinde de değerlendirmek mümkündür. O zaman da, âilece görüştüğünüz, birbirinizin sofrasına oturduğunuz kişilerin, daha müttakî insanlar olmasına dikkat edin anlamı çıkar.

٤٩٦٧ــ (د ت ــ أبو هريرة رضي الله عنه) قال : قال رسول الله صلى الله عليه وسلم : «المرءُ على دين خليله ، فلينظرْ أحدُكم مَن يُخالِلُ ». أخرجه أبو داود ، والترمذي.

4.967- Ebû Hureyre'den rivâyet edilmiştir:

Hz. Peygamber şöyle dedi:

"İnsan, dostunun dini üzeredir, binâenaleyh dost edineceğiniz kişilere dikkat edin!"[27]

٤٩٦٨ــ (ت ــ سمرة بن جندب رضي الله عنه) قال : « أمّا بعدُ ، فإن رسول الله صلى الله عليه وسلم قال : مَنْ جَامَعَ المُشْرِكَ وسكن معه فإنّهُ مثلُهُ ».

وفي رواية قال: «لا تُساكنوا المشركين، ولا تجامعُوهم ، فمَن ساكَنَهُم أو جَامَعَهُم فهو منهم».

أخرج الثانية الترمذي، والأولى ذكرها رزين.

4.968- Semüre b. Cündüb, Rasûlullah'ın (as.) şöyle söylediğini nakleder:

"Müşriklerle cimâ eden ve onlarla beraber yaşayan, onlar gibi olur."[28]

---

27 **Ebû Davud**, Edeb, 19/4833; **Tirmizî**, Zühd, 45/2378.

28 **Tirmizî**, Siyer, 42/1605.

RİVÂYETLER

Diğer bir rivâyet şöyledir:

"Müşriklerle beraber oturmayın ve onlardan kız almayın! Kim onlarla birlikte yaşar veya onlardan kız alırsa, onlardan olur."

İkinci rivâyeti **Tirmizî,** ilkini **Rezîn** tahric etti.

İZAH

Tirmizî'de bu hadîsin senedi verilmemiştir. Müellif işaret etmemekle birlikte ilk rivâyeti **Ebû Davud** senediyle birlikte vermektedir, ancak bunun da senedi zayıftır.[29]

Gerek **Tirmizî'**nin aynı yerdeki rivâyetinde ve gerek **Ebû Davud'**un diğer bir rivâyetinde[30] aynı hadîsin bir benzeri tahric edilmiştir. **Buharî,** bu konuda **Kays b. Ebî Hâzim**'in mürsel rivâyetinin daha sahih olduğunu söylemektedir.

"Cimâ'" kelimesi, her ne kadar cinsî temas anlamına gelirse de, burada müşriklerden kız almak manası murad edilmiş olabileceği düşünülerek ikinci rivâyete bu şekilde mana verilmiştir. Kaldı ki bunun, bir müşrikle beraber olmak, onunla oturup kalkmak manasında kullanılmış olması da muhtemeldir.

"Onlardan olur" ifadesi de, onlar gibi yaşamaya, dünyayı onlar gibi görmeye ve onlar gibi inanmaya başlar demektir.

العداوة

3* DÜŞMANLIK

٤٩٦٩ــ (ت ــ **أبو هريرة** رضي الله عنه) أَنَّ رسولَ اللَّهِ صلى الله عليه وسلم قال : **«إِيَّاكُمْ وسُوءَ ذاتِ البَيْنِ ، فَإِنَّهَا الحَالِقَةِ »**. قال الترمذي : قوله : **« سوءَ ذاتِ البَيْنِ »** ، يعني : العداوةَ والبغضاء ، وقوله: **«الحالقة »**. يقول : إنها تحلق الدِّين. أخرجه الترمذي.

---

[29] **Ebû Davud**, Cihâd, 182/2787.

[30] **Ebû Davud**, Cihâd, 105/2645.

4.969- Ebû Hureyre'den rivâyet edildiğine göre Rasûlullah (as.) şöyle buyurdu:

"**İnsanlarla aranızın bozuk olmasından sakının; çünkü o, kazıyıcıdır.**"[31]

RİVÂYETLER

Tirmizî, *"Aranın bozuk olması"*ndan maksat, düşmanlık ve kindarlıktır. *"kazıyıcıdır"* sözü de, bu huy dini kazır demektir" dedi.

İZAH

"**İnsanlarla aranızın bozuk olması**" cümlesi ile, hem şahsen insanlarla bozuşmak ve hem de insanların arasını bozmak murad edilir. Bu da hem insanlara kin ve düşmanlık beslemek, hem de insanların arasına kin ve düşmanlık sokmak demektir. Bu ise, ne dinî değerler açısından ve ne de sosyal gerçekler açısından kabul edilebilir. Nitekim hadîsin devamında bu hasletin, dinin kökünü kazıyacağı ifâde edilmektedir. Çünkü netice itibariyle dinin varlık sebebi, sadece Allah'a iman değildir, aynı zamanda insanların birbirleriyle olan ilişkilerinde adâleti sağlamak ve böylece huzur ve âhengi temin etmektir. Bunun yolu da husûmet değil, hoşgörü, sevgi ve saygıdır. Sosyal hayatta bu gerçekleştirilemeyince, dinin varlığından da söz edilemez. İşte o zaman da din hayattan kazınmış olur.

٤٩٧٠ــ (خ ــ **سهل بن سعد** رضي الله عنه) : « أن أهلَ قُبَاءَ اقْتَتَلوا حتى تَرَامَوْا بالحجارةِ ، فأُخْبِرَ رسولُ الله صلى الله عليه وسلم ، فقال : **اذهبوا بنا نُصْلِحْ بينهم** ». أخرجه البخاري.

4.970- Sehl b. Sa'd'dan rivâyet edilmiştir:

"Kubalılar kavgaya tutuşmuşlar, hatta birbirlerini taşlamaya başlamışlardı. Hemen Hz. Peygamber'e haber verildi. Rasûlullah (as.);

---

[31] **Tirmizî**, Sıfatu'l-Kıyâmet, 56/2508.

"Hadi gidelim, aralarını bulalım" buyurdu.[32]

٤٩٧١ــ (ت د ــ أبو الدرداء رضي الله عنه) قال : قال رسول الله صلى الله عليه وسلم : «ألا أخبرُكُم بأفضلَ من درجة الصيام ، والصلاة ، والصدقة ؟ قالوا : بلى ، قال : صَلاحُ ذاتِ البَيْنِ ، فإن فسادَ ذَاتِ البَيْنِ هي الحَالِقَةُ ». أخرجه الترمذي، وأبو داود.

وقال الترمذي : [صحيح ، وقال أيضا :] ويُرْوَى عن النبي صلى الله عليه وسلم أنه قال : «هي الحالقة ، لا أقول: هي تَحلِقُ الشَّعْرَ ، ولكن تَحلِقُ الدِّين ».

4.971- Ebû'd-Derdâ'dan rivâyet edildiğine göre Rasûlullah (as.) şöyle buyurmuştur:

"- Namaz, oruç ve sadakanın sevabından daha üstün olan bir şeyi size haber vereyim mi?"

İnsanlar da;

"- Buyur!" diye karşılık verince;

"- İnsanlarla iyi geçinmek! Çünkü aranın bozuk olması, kazıyıcıdır" buyurmuş.[33]

RİVÂYETLER

Hadîsi **Tirmizî** ve **Ebû Davud** tahric etti.

Tirmizî şöyle dedi:

"Bu hadîs, sahîhtir. Rasûllah'ın (as.); **"O, kazıyıcıdır; ben size saçları kazır demiyorum, ama dini kazır diyorum"** dediği rivâyet edilmiştir.

---

[32] **Buharî**, Sulh, 1, 3; Ezân, 48; Amel fî's-Salât, 3, 5, 16; Sehv, 9; Ahkâm, 36.

[33] **Ebû Davud**, Edeb, 58/4919; **Tirmizî**, Kıyâmet, 56/22509.

لُزُومُ الجماعة

4* İTTİFAKIN LÜZUMU

٤٩٧٢ـ (ت ـ عبد الله بن عمر رضي الله عنه) قال : خطبنا عمر بالجابية ، فقال : « يا أيها الناس ، إني قُمتُ فيكم كمقام رسول الله صلى الله عليه وسلم فينا قال : أُوصيكم بأصحابي ، ثم الذين يلونهم [ثم الذين يلونهم] ، ثم يفشو الكذبُ حتى يَحْلفَ الرَّجل ولا يُسْتَحْلَفُ ، ويَشهدُ الشاهدَ ولا يُستَشْهَدُ ، ألا لا يَخْلُوَنَّ رجلٌ بامرأة إلا كان ثالثهما الشيطانُ ، عليكم بالجماعة ، وإياكم والفُرْقة ، فإنَّ الشيطانَ مع الواحد وهو من الإثنين أبعدُ ، مَنْ أراد بُحْبُوحَةَ الجنة فليلزم الجماعة ، مَن سَرَّتْهُ حسنته وساءته سيئته فذلكم المؤمنُ». أخرجه الترمذي.

4.972- Abdullah b. Ömer anlatıyor:

"Hz. Ömer, Câbiye'de bize şöyle hitap etti:

"Ey insanlar! Ben şu anda size karşı, tıpkı Rasûlullah'ın (as.) bize karşı durduğu gibi duruyor ve O'nun söylediklerini söylüyorum:

"Size ashâbımı, sonra onların arkasından gelenleri, daha sonra da onların peşinden gelenleri tavsiye ediyorum. Ondan sonra ise yalan öyle yayılacak ki, insan, kendisinden yemin istenmediği halde yemin edecek, şâhitliği talep edilmediği halde şâhitlik yapacaktır. İyi bilin ki, bir erkekle bir kadın başbaşa kalırlarsa, onların üçüncüsü mutlaka şeytandır. Cemâate sarılın, ayrılıktan sakının! Çünkü şeytan, tek olanla beraberdir, iki kişiden ise daha uzaktır. Cennetin orta yerinde olmak isteyen, cemâate sarılsın! Kimi yaptığı iyilik sevindirir ve yaptığı kötülük de üzerse, işte o mü'mindir."[34]

---

[34] Tirmizî, Fiten, 7/2165.

من يمشي وبيده سهام أو نصال

5* ELİNDE OK VEYA KILIÇ OLDUĞU HALDE YÜRÜMEK

٤٩٧٣ــ (خ م د ــ أبو موسى الأشعري رضي الله عنه) أن النبيَّ صلى الله عليه وسلم قال : «مَن مرَّ في شيء من مساجدنا أو أسْوَاقنا وَمَعَهُ نَبْل فَليُمسك أو ليقبض على نِصَالِها بكَفّه: أن يُصيبَ أحدا من المسلمين منها بشيء». وفي رواية: «إذا مرَّ أحدُكم في مجلس أو سوق وبيده نَبْل فليأخذْ بنصالها ، ثم ليأخذْ بنصالها، قال: فقال أبو موسى [الأشعري]: والله ما متْنا حتى سَدَّدْنا بعضها في وجوه بعض». أخرجه البخاري ومسلم وأخرج أبو داود الأولى.

4.973- Ebû Musa'l-Eş'arî, Hz. Peygamber'den şöyle rivâyet ediyor:

"Biriniz, elinde ok olduğu halde mescidlerimize veya çarşı-pazarımıza uğrarsa, Müslümanlardan birini yaralamamak için avucuyla okun demir kısmını tutsun -veya kavrasın-!"[35]

RİVÂYETLER

Diğer bir rivâyet şöyledir:

"Biriniz, elinde ok olduğu halde bir meclise veya pazaryerine giderse, okun demirinden tutsun! Sonra demirinden sıkıca tutsun!"

Ebû Musa'l-Eş'arî dedi ki: "Vallahi biz, oklarımızı birbirimize doğrultmadan ölmedik!"

İZAH

Ebû Musa'l-Eş'arî'nin sözü, Hz. Peygamber'den sonra Müslümanlar arasında meydana gelen fitnelere işaret etmektedir. Hz. Peygamber, yolda yürürken bile okların demirinden tutulmasını emrederken, O'ndan sonra Müslümanlar, oklarını birbirlerinin gözüne sokmaya başlamışlardır.

---

[35] **Buhari**, Fiten, 7; Salât, 67; **Müslim**, Birr, 34/124; **Ebû Davud**, Cihâd, 72/2587.

٤٩٧٤ـ (خ م د س ـ جابر بن عبد الله رضي الله عنهما) قال : « مَرَّ رَجُل بِسِهَام في المسجد، فقال له رسولُ الله صلى الله عليه وسلم : أَمْسِكْ بِنِصَالِهَا ».

وفي رواية: «فأمره أن يأخذ بنصالها كَيْلا يَخْدِشَ مسلما». أخرجه البخاري، ومسلم، والنسائي.

وفي رواية لمسلم ، وأبي داود : « أَنَّ النبيَّ صلى الله عليه وسلم أمرَ رجلا كان يتصدق بالنبل في المسجد: [أنْ] لا يمرَّ بها إلا وهو آخذ بنصالها ».

4.974- Câbir b. Abdullah şöyle dedi:

"Bir adam mescide elindeki okuyla girmişti de, Hz. Peygamber kendisine;

"- Okun ucundan tut!" buyurmuştu.[36]

RİVÂYETLER

Diğer bir rivâyete göre; "Rasûlullah (as.) ona, bir Müslüman'ı yaralamaması için okun ucundan tutmasını emretti."

Bunları **Buharî, Müslim** ve **Nesaî** tahric etti.

Müslim'in diğer bir rivâyeti ile **Ebû Davud**'un rivâyeti de şöyledir:

"Hz. Peygamber, mescidde elindeki okla dönüp dolaşan[37] bir adama, okun ucundan tutmadan dolaşmamasını emretti."

٤٩٧٥ـ (د ت ـ جابر بن عبد الله رضي الله عنهما) : « أَنَّ رسولَ الله صلى الله عليه وسلم نَهى أن يُتعاطَى السيفُ مَسْلُولا ». أخرجه أبو داود ، والترمذي.

4.975- Câbir b. Abdullah'tan rivâyet edilmiştir:

"Rasûlullah (as.), kılıcın, kınından sıyrılmış şekliyle alınıp verilmesini yasakladı."[38]

---

[36] **Buharî**, Fiten, 7; Salât, 66; **Müslim**, Birr, 34/120; **Ebû Davud**, Cihâd, /2586; **Nesaî**, Mesâcid, 26.

[37] **Câmiu'l-Usûl**'de **"dönüp dolaşan"** diye geçen ifâde, **Müslim** ve **Ebû Davud**'un elimizdeki matbu nüshalarında **"tasaddukta bulunan"** şeklindedir.

التَّعَرُّضُ لِلحُرَم

6* KADINLARA SAYGI

٤٩٧٦ــ (م د س ــ بريدة رضي الله عنه) قال: قال رسول الله صلى الله عليه وسلم: «حُرْمَةُ نساء المجاهدين على القاعدين كحُرْمَة أُمَّهاتهم، [و] ما من رجل من القاعدين يَخْلُفُ رجلا من المجاهدين في أهل فيخونُهُ فيهم، إلا وُقِفَ له يومَ القيامة، فيأخذ من حسناته ما شاء حتى يرضَى، ثم التَفَتَ إلينا رسولُ الله صلى الله عليه وسلم فقال: فما ظَنُّكم؟». أخرجه مسلم. وفي رواية أبي داود مثله، وفيه: «إلا نُصِبَ له يوم القيامة، فقيل: هذا قد خَلَفك في أهلك، فخُذ من حسناته ما شئت... الحديث». وفي رواية النسائي مثل [رواية] أبي داود، وزاد: «تُرَوْنَ يَدَعُ له من حسناته شيئا؟».

4.976- Bureyde'den rivâyet edilmiştir:

Rasûlullah (as.) şöyle buyurdu:

"Mücâhidlerin kadınlarının, evde oturan erkeklere karşı saygınlığı, tıpkı erkeklerin kendi annelerinin saygınlığı gibidir. Evde oturan erkeklerden biri, mücâhidlerden birinin âilesinin bakımını üstlenir de ona hıyânet ederse, o kişi kıyâmet günü mücâhid adına durdurulur ve o da sevaplarından dilediğini gönlü oluncaya kadar[39] alır."

Sonra Rasûlullah (as.) bize döndü ve;

"- Siz ne zannediyorsunuz?!" dedi.[40]

RİVÂYETLER

Hadîsi **Müslim** tahric etti.

Ebû Davud'un rivâyeti de **Müslim**'inki gibidir. Yalnız oradaki ibare; "Adam, kıyâmet günü mücâhid adına durdurulur ve, **"Bu**

---

[38] **Ebû Davud**, Cihâd, 73/2588; **Tirmizî**, Fiten, 5/2163.

[39] "**Gönlü oluncaya kadar**" ifadesi, **Müslim**'in elimizdeki matbu nüshasında yoktur. Muhtemelen bu ibare, **Humeydî**'nin ziyâdelerindendir.

[40] **Müslim**, İmâret, 39/139; **Ebû Davud**, Cihâd, 12/2496; **Nesaî**, Cihâd, 48.

adam, âilen hakkında sana vekil olan kişidir. Onun iyiliklerinden istediğin kadar al!" denir... diye devam eder.

Nesaî'nin rivâyeti de **Ebû Davud**'un rivâyeti gibidir. Ancak orada da; "Mücâhid, onun sevaplarından kendisine bir şey bırakır mı?" ziyâdesi vardır.

İZAH

Mücâhidin geride kalan âile efrâdına bakmak görevini üstlenen insanların, bu görevlerini dürüstçe yapmaları gerekir. Hz. Peygamber'in yaptığı benzetme ile, onlara karşı olan yükümlülükleri, tıpkı annelerine karşı olduğu gibidir. Eğer bir ihânet söz konusu olursa, bu asla normal zamanlardaki ihanet gibi değildir. Sorumluluğu daha büyüktür. Nitekim hadîsin sonunda Hz. Peygamber, onun sevaplarından kendisine bir şey bırakmayacak şekilde alınacağını söylemektedir. Hatta **"Siz ne sanıyorsunuz?"** diyerek, bu sorumluluğun büyüklüğü ve kıyâmette insanın neredeyse bütün sevaplarının elinden alınacağını belirterek zihinlerdeki tereddütleri izale etmektedir.

(ص) *"sad" harfi :*

الكتاب الثامن

في الصّداق

8. KİTAB: **SADÂK (Mehir):** *4,977-4,997*

بسم الله الرحمن الرحيم

الكتاب الثامن

في الصَّداق

و فيه فصلان:

الفصل الأول

في مقدار الصداق وما يصح أن يسمى صداقا

64- SADAK
(Mehir)

I- MEHRİN MİKTARI VE MEHİR DENEBİLECEK ŞEY

٤٩٧٧ـ (خ م ط د ت ـ سهل بن سعد الساعدي رضي الله عنه) قال : «جاءت امرأة إلى رسول الله صلى الله عليه وسلم ، فقالت : يا رسول الله ، جئتُ أَهَبُ نفسي لك ، فنظر إليها رسول الله صلى الله عليه وسلم ، فصعَّدَ النظر فيها وصَوَّبَه ، ثم طأطأَ رسول الله صلى الله عليه وسلم رأسه ، فلما رأت المرأةُ أنه لم يَقْضِ فيها شيئا جلستْ ، فقام رجل من أصحابه ، فقال: يا رسول الله ، إن لم يكن لك بها حاجة فزوِّجنيها. فقال : **فهل عندك من شيء** ؟ فقال: لا والله يا رسول الله ، فقال : **اذهب إلى أهلك فانظر : هل تجدُ شيئا** ؟ فذهب، ثم رجع ، فقال : لا والله ، ما وجدتُ شيئا. فقال رسول الله صلى الله عليه وسلم : **انظرْ ولو خاتَما من حديد** ، فذهب ، ثم رجع فقال : لا ، والله يا رسول الله ، ولا خاتَما من حديد ، ولكن هذا إزاري - قال سهل : ما له رداء - فلها نصفه، فقال رسول الله صلى الله عليه وسلم : «**ما تصنع بإزارك ؟ إن لَبِسَتْهُ لم يكن عليها منه شيء ، وإن لبسْتَهُ لم يكن عليك منه شيء** » فجلس الرجل حتى إذا طال مجلسه قام ، فرآه رسول الله صلى الله عليه وسلم مُوَلّيا ، فأمر به فَدُعِيَ ، فلما جاء قال : **ماذا معك من القرآن** ؟ قال : معي سورة كذا

، وسورة كذا- عَدَّدها - قال : **تقرؤهنَّ عن ظهر قلبك ؟** قال : نعم. قال: «**اذهب** ، **فقد ملَّكْتُكها بما معك من القرآن**».

هذا حديث عبد العزيز بن أبي حازم عن أبيه ، من رواية قتيبة عنه ، ويقاربه في اللفظ حديث يعقوب بن عبد الرحمن القاريّ. وفي حديث زائدة: « **انطلقْ فقد زَوَّجْتُكها** ، **فعلِّمها من القرآن** ». وفي حديث غسَّان : « **فقد أنكحناكها بما معك من القرآن** ». وفي حديث فضيل بن سلمان « فَخفَّضَ فيها البصر ورَفَعه ، فلم يُردْها ، فقال رجل من أصحابه : زوِّجْنيها » ، وفيه « ولكن أُشقِّقُ بُرْدَتي هذه، فأعطيها النصف ، وآخذُ النصف ، قال : **هل معك من القرآن من شيء ؟** قال : نعم. قال : **اذهب فقد زوَّجتُكها بما معك من القرآن** ».

وفي رواية ابن المديني قال : « إني لَفي القوم عند رسول الله صلى الله عليه وسلم ، إذْ قامت امرأة فقالتْ : يا رسول الله ، إنَّها قد وهبت نَفْسَها لك ، فَرِ فيها رَأْيكَ ، فلم يُجبْها شيئا ، ثم قامت الثانية، فقالت : إنها قد وهبت نفسها لك ، فرَ فيها رأيك ، [فلم يُجبْها شيئا ، ثم قامت الثالثة فقالت : إنها قد وهبت نفسها لك ، فرَ فيها رَأيَكَ] فقام رجل ، فقال : [يا رسول الله] أنْكحْنيها ».

وفي أخرى مختصرا: أن النبيَّ صلى الله عليه وسلم قال لِرَجُل: «تزوَّجْ ولو بخاتَم من حديد».

أخرجه البخاري ومسلم. وأخرج الموطأ والترمذي وأبو داود الرواية الأولى. و أخرج النسائي [الرواية] الأولى ، و رواية ابن المديني.

وله في أخرى قال : إني لَفي القوم ، إذْ قالت امرأة : [إني] قد وَهَبْتُ نفسي لك يا رسول الله ، فَرَ فيَّ رأيك. فقام رجل فقال : زوجْنيها. فقال : **اذهب** ، **فاطلُبْ ولو خاتما من حديد**. فذهب ولم يَجيءْ بشيء ولا بخاتَم من حديد ، فقال رسول الله صلى الله عليه وسلم : « **معكَ من سُوَر القرآن شيء ؟** قال: نعم، فزوَّجَهُ بما معه من سُوَر القرآن».

4,977- Sehl b. Sa'd es-Sâidî anlatıyor:

"Bir kadın Hz. Peygamber'e geldi ve;

"- Ey Allah'ın Rasûlü; kendimi sana hibe etmek için geldim" dedi.

Hz. Peygamber gözünü kaldırıp kadına baktı, sonra gözünü indirdi, sonra da (olumsuz anlamda) başını salladı. Kadın, Hz. Peygamber'in bir şey söylemediğini görünce, (bir köşeye) çöktü. Sonra Rasûlullah'ın (as.) ashâbından biri kalktı ve;

"- Ey Allah'ın Rasûlü; eğer senin ihtiyacın yoksa onu benimle evlendir!" dedi. Hz. Peygamber;

"- (Mehir olarak) **ona verebileceğin bir şeyin var mı?"** diye sordu. Adam da;

"- Vallahi yok, ey Allah'ın Rasûlü!" dedi.

"- Âilene git de bak, belki bir şey bulabilirsin" buyurdu. Adam gitti, sonra geldi;

"- Vallahi yok, bir şey bulamadım" dedi. Rasûlullah (as.) tekrar;

"- Bak, ara; belki demirden bir yüzük olsun bulursun" diye ısrar etti. Adam tekrar gidip geldi ve yine;

"- Vallahi yok, ey Allah'ın Rasûlü; bir demir yüzük bile bulamadım. Ama şu izârımın –râvî Sehl, onun ridâsı da yoktu, dedi- **yarısını ona verebilirim"** dedi. Hz. Peygamber de;

"- Senin izârını ne yapsın? Sen giyecek olsan, ona bir şey düşmez, o giyecek olsa sana bir şey kalmaz" buyurdu. Bunun üzerine adam da oturdu. Epey bir zaman sonra Hz. Peygamber onun ayrılıp gittiğini görünce, adamın çağırılmasını emretti. Adam gelince;

"- Bildiğin Kur'ân sûreleri var mı?" diye sordu. Adam da;

"- Şu, şu sûreleri biliyorum" diyerek birkaç sûre saydı. Hz. Peygamber;

"- Bunları ezberden biliyor musun?" diye sordu.

"- Evet" dedi. Bunun üzerine;

"- Öyleyse git, bildiğin bu sûreleri (kendisine öğretmen) **mukabilinde onu sana verdim"** dedi.[1]

---

[1] **Buharî**, Nikâh, 15, 33, 36, 38, 41, 45, 51, 52; Vekâlet, 9; Fedâilu'l-Kur'ân, 21, 22; Libâs, 49; Tevhîd, 21; **Müslim**, Nikâh, 13/76; **Muvatta**, Nikâh, 3/8; **Ebû Davud**, Nikâh, 30/2111; **Tirmizî**, Nikâh, 23/1114; **Nesaî**, Nikâh, 62.

RİVÂYETLER

Bu, Abdülaziz b. Ebî Hâzim'in[2], babasından rivâyet ettiği hadîstir. Ondan da Kuteybe rivâyet etmiştir. Yakub b. Abdurrahman el-Karî'nin[3] hadîsi de lafız itibariyle buna yakındır.

Zâide'nin rivâyetine göre Hz. Peygamber;

"- **Haydi git, onu sana nikâhladım; ona Kur'ân öğret!**" demiştir.

Ğassân'ın[4] rivâyetine göre ise; "**bildiğin Kur'ân'ı** (öğretmen) **karşılığında onu sana nikâhladık**" dedi.

Fudayl b. Süleyman'ın[5] rivâyetinde şu ifade yer alır:

---

[2] **Ebû Temmâm, Abdülaziz b. Ebî Hâzim (Seleme) b. Dînâr el-Eslemî el-Medenî:** 107-184/725-800. Medîneli sika râvîlerdendir. Hişâm b. Urve ve Zeyd b. Eslem'den rivâyet etmiş, kendisinden de Humeydî ve Saîd b. Mansur rivâyette bulunmuştur. Âlim, fakîh bir zâttı. **Ahmed b. Hanbel; "Mâlik'ten sonra Medîne'de ondan fakîh biri olmadığını"** söyler. Sika râvîlerdendir, hadîsleri kütüb-ü sitede yer almaktadır. Asıl uzmanlık alanı ise fıkıhtır. **Medîne**'de Mescid-i Nebî'de secdede iken vefat etti.

[3] **Yakub b. Abdurrahman b. Muhammed b. Abdullah b. Abdülkarî el-Kuraşî el-Medenî:** Aslen Medînelidir, ama **İskenderiye**'de ikamet etti. Ebû Hâzim ve Musa b. Ukbe'den rivâyet etmiş, kendisinden de Kuteybe ve Saîd b. Mansur rivâyette bulunmuştur.

[4] **Câmiu'l-Usûl**'de sadece **Ğassân** diye kaydedilen bu isim **Buharî**'de **Ebû Ğassân** şeklindedir. Doğrusu da **Buharî**'dekidir. Nesebi ve kısa biyografisi de şöyledir: **Ebû Ğassân, Muhammed b. Mutarrif b. Davud et-Teymî el-Leysî el-Medenî:** ö. 160/777 ds. Aslen Medînelidir, ama **Askalan**'a göçmüş ve orada ikamet etmiştir. Zeyd b. Eslem ve Ebû Hâzim'den rivâyetleri vardır. Kendisinden Saîd b. Ebî Meryem ve Abdullah b. Mübarek rivâyet etti. Sikadır; rivâyetleri kütüb-ü sittede tahric edilmiştir.

[5] **Ebû Süleyman, Fudayl b. Süleyman en-Nümeyrî:** ö. 183/799. Basralı muhaddislerdendir. Ebû Hâzim ve Musa b. Ukbe'den rivâyet etmiş, kendisinden de Abdullah el-Kavârîrî ve ali b. el-Medînî rivâyet etmiştir. **İbn Hibbân** onu ***Sikat***'ına almış olmasına ve **Ali b. el-Medînî** gibi büyük bir âlim ondan rivâyet etmiş olmasına rağmen şiddetli tenkide uğramıştır. **Yahya b. Maîn**; "**sika değil**" derken, **Ebû Hâtim**; "**kavi değil, ama hadîsi yazılır**" der. **Nesaî**; "**kavi olmadığını**" **Ebû Zur'a** da; "**leyyin**" olduğunu söyler. **Salih Cezere** de; "**münkeru'l-hadîstir**" der. Münker rivâyetlerinin bulunduğu belirtilmesine rağmen, hadîsleri ana kaynaklarda yer almıştır.

"Hz. Peygamber gözünü indirdi ve kaldırdı, kadına bir cevap vermedi. Bunun üzerine ashâbından biri;

"- Onu benimle evlendir!" dedi.

Bu rivâyette adamın;

"- Ama şu bürdemi bölüp yarısını ona verebilirim" dediği de kaydedilir. Hz. Peygamber bunun üzerine;

"- Kur'ân'dan bir şey biliyor musun?" diye sormuş, o da;

"- Evet" deyince;

"- Öyleyse git, bildiğin Kur'ân'ı (öğretmen) **karşılığında onu sana nikâhladım"** demiş.

İbnu'l-Medînî'nin rivâyetine göre de Sehl şöyle anlatmış:

"Rasûlullah'ın (as.) huzurunda bir gurup insanla birlikte otururken, bir kadın çıkageldi ve;

"- Ey Allah'ın Rasûlü; bu kadın kendini sana hibe etmek istiyor, onun hakkındaki görüşünü söyle!" dedi. Hz. Peygamber cevap vermedi. Kadın ikinci defa yine;

"- Bu kadın kendini sana hibe etmek istiyor, onun hakkındaki görüşünü söyle!" dedi. Hz. Peygamber yine cevap vermedi. Kadın üçüncü defa;

"- Bu kadın kendini sana hibe etmek istiyor, onun hakkındaki görüşünü söyle!" deyince, bir adam kalktı ve;

"- Ey Allah'ın Rasûlü; onu bana nikâhla!" dedi.

Muhtasar bir rivâyete göre de Hz. Peygamber adama;

"- Demir bir yüzük vererek bile olsa evlen!" demiş.

Bunları **Buharî** ve **Müslim** tahric ettiler.

İlk rivâyeti **Muvatta, Tirmizî** ve **Ebû Davud** da tahric ettiler.

Nesaî de ilk rivâyetle İbnu'l-Medînî'nin rivâyetini tahric etti.

Nesaî'nin başka bir rivâyeti de şöyledir:

"Ben bir gurup insanla birlikte idim. Bir kadın gelip;

"- Kendimi sana hibe ediyorum, ey Allah'ın Rasûlü! Benim hakkımdaki görüşün nedir?" dedi. Bunun üzerine bir adam kalktı ve;

"- Onu bana nikâhla!" dedi. Hz. Peygamber de;

"- **Git; demir bir yüzük bile olsa bir şeyler bul!**" dedi. Adam gitti, ama ne demir bir yüzük, ne de başka bir şey getirebildi. Bu sefer Hz. Peygamber;

"- **Kur'ân sûrelerinden bildiklerin** var mı?" diye sordu. Adam;

"- Evet var" deyince, Hz. Peygamber bu sûreleri (mehir sayarak) kadını ona nikâhladı.

İZAH

İslâm hukukuna göre erkek, evlilik akdi ile birlikte kadına mehir adı altında belli bir malı vermek zorundadır. Nikâh esnasında böyle bir maldan hiç söz edilmese dahi, kadının durumuna ve emsâllerine bakılarak yine verilmesi gerekir. Kadının alacağı mehri kocasına bağışlaması mümkün ise de, mehrin tamamen yok sayılması câiz değildir. Bu, Yüce Allah'ın kadına tanıdığı bir haktır. Nitekim bir âyet-i kerîmede şöyle buyurulmaktadır:

"Kadınlara mehirlerini gönül rızasıyla verin!"[6]

Başka bir âyette de; *"...malınızdan kendilerine vermek suretiyle kadınları almanız size helâl kılınmıştır... Kendileriyle evlenmek istediğiniz kadınlara hak ettikleri mehirlerini verin!"*[7] buyurulmaktadır.

Bakara sûresinde de; *"mehrini kararlaştırdıktan sonra zifafa girmeden kadınları boşarsanız, kararlaştırdığınız mehrin yarısını onlara verin!"*[8] buyurulmaktadır.

Bu âyetlerde Yüce Allah, nikâh için mehrin gerekli olduğunu beyan buyurmaktadır. Hatta zifafa girmeden ayrılık vuku bulacak olsa bile, belirlenen mehrin yarısının kadına verilmesi gerekir. Mehir, Yüce Allah'ın bir emri olmakla birlikte, aynı zamanda hem kadının ve hem de evlilik kurumunun önemini vurgulayan bir simgedir.

Normal olarak mehir, evlilik akdi sırasında iki tarafın mutabakatıyla tespit edilir. Bu sırada mehrin tespiti sünnettir. Miktarın belirlenmesinde ise imkânlar, örf, kadının durumu, yaşı,

---

[6] Nisâ, 4.

[7] Nisâ, 24.

[8] Bakara, 237.

bâkire olup olmadığı gibi hususlar dikkate alınır. Evlilik akdi sırasında tespit edilen mehre, **mehr-i müsemmâ** denir. Bunun tamamı peşin olarak verilebileceği gibi, bir kısmı peşin, kalanının daha sonra verilmesi de mümkündür. Peşin verilene **mehr-i muaccel**, daha sonra verilecek miktarına da **mehr-i müeccel** denir. Veresiye mehir için belli bir süre tayin edilmişse, bu süre içinde ödenmesi gerekir; şayet süre tayin edilmemişse, boşanma ile veya erkeğin ölümüyle muacceliyet kazanır.

Şayet evlilik akdi sırasında mehirden hiç söz edilmezse, bu sefer kadının kendi akrabaları arasında emsâlleri dikkate alınarak bir mehir belirlenir, buna da **mehr-i misil** denir.

Hâsılı her hal ü kârda mehrin verilmesi gerekir. Mehir her ne kadar nikâhın rüknü ve sıhhat şartı değilse de, Allah'ın emridir, ihmal edilmemesi gerekir. Binâenaleyh İslâm âlimleri, mehri verilmeyen kadınla zifafa girmeyi câiz görmezler.

Mehrin miktarı konusunda dinen belirlenmiş bir rakam yoktur. Her ne kadar bazı âlimler asgarisi için bir sınır koymayı düşünmüşlerse de azamisinin sınırı yoktur. Âyet-i kerîmede; ***"mehir olarak kadınlara kantar kantar altın vermiş olsanız bile, boşadığınızda ondan hiçbir şey almayın!"***[9] buyurulmaktadır. Dolayısıyla bu konuda bir sınırlama getirilemez. Bu biraz da insanın eşine ve evlilik kurumuna verdiği değerin göstergesidir. Bununla birlikte her konuda olduğu gibi bu hususta da ifrat ve tefritten, gösterişten sakınıp orta yolu tutmak gerekir. Evliliği kolaylaştırmak için de aşırılıktan kaçınmak uygun olur.

Kadına verilen mehir, bütünüyle kadının mülküdür, dolayısıyla tasarruf yetkisi ona aittir, ne kocasının ve ne de babasının o malda söz hakkı yoktur.

İzahına çalıştığımız hadîste, bir kadının kendini Hz. Peygamber'e hibe ettiğinden söz edilmektedir. Bu hibeden maksat, mehir istemeden evlenmeye razı olmaktır. Âyet-i kerîmede bu hibe olayının sadece Hz. Peygamber'e mahsus olduğu ifade edilmektedir:

---

[9] Nisâ, 20.

"Peygamber de evlenmek istediği takdirde, kendini Peygamber'e hibe eden mü'min kadınları sana helâl kıldık; bu hüküm mü'minler için değil, sadece sana özgü bir imtiyazdır."[10]

Hz. Peygamber'e pek çok kadının kendini hibe ettiği, ama Rasûlullah'ın (as.) bunlardan hiç biri ile evlenmediği rivâyet edilmektedir.

Hadîste geçen "**izâr**" kelimesi, belden aşağı kısmı örtmek için kullanılan bir peştamal demektir. "**Ridâ**" sözcüğü de, belden yukarısına giyilen bir elbise demektir. Bu rivâyet, dönemin sosyal ve ekonomik yapısını göstermesi bakımından ilginçtir.

٤٩٧٨ـ (د ـ **أبو هريرة** رضي الله عنه) قال نحو هذه القصة ، ولم يذكر الإزار والخاتم إلى أن قال: «**وما تحفظ من القرآن** ؟ قال : سورة البقرة والتي تليها، قال: **قم فعلّمها عشرين آية، وهي امرأتك**». أخرجه أبو داود عقيب الحديث الأول.

4,978- Ebû Hureyre'den de bu kıssanın bir benzeri rivâyet edilir. Yalnız Ebû Hureyre, izâr ve yüzükten söz etmez. Sadece şunları ilave eder:

Hz. Peygamber;

"- **Kur'ân'dan hangi sûreyi ezbere biliyorsun?**" diye sordu. Adam;

"- Bakara ile ondan sonraki sûreyi biliyorum" dedi. Bunun üzerine Hz. Peygamber de;

"- **Öyleyse kalk, ona yirmi âyet öğret! Artık o senin karındır**" dedi.[11]

٤٩٧٩ـ (د ـ **جابر بن عبد الله** رضي الله عنهما) أن رسول الله صلى الله عليه وسلم قال: «**مَن أعطى في صداق امرأة ملْءَ كفّيْه سَويقا أو تمرا فقد استحلّ**».

---

10 Ahzâb, 50.

11 **Ebû Davud**, Nikâh, 30/2112.

وفي رواية قال : « كُنّا على عهد رسول الله صلى الله عليه وسلم نستمتع بالقُبْضة من الطعام على معنى المُتْعة»، أخرجه أبو داود.

4,979- Cabir b. Abdullah'tan rivâyet edildiğine göre Hz. Peygamber şöyle dedi:

"Bir kadına (mehir olarak) **avuçları dolusu kavut veya hurma veren kişiye** (o kadınla evlenmek) **helâl olur."**[12]

RİVÂYETLER

Başka bir rivâyete göre Cabir şöyle dedi:

"Biz Hz. Peygamber döneminde, mut'a manasında olmak üzere bir avuç yiyecek karşılığında kadınlardan faydalanırdık."

Hadîsi **Ebû Davud** tahric etti.

İZAH

Bu rivâyet zayıftır, çünkü râvîlerden **Musa b. Müslim** hadîsçiler nazarında zayıf biridir. **Ebû Davud**, bu hadîsin **Cabir**'den mevkûf olarak da rivâyet edildiğini kaydeder. Cahiliyet döneminde ve İslâm'ın ilk yıllarında uygulanan mut'a olayı ise, bilâhare Hz. Peygamber tarafından yasaklanmıştır.

٤٩٨٠ــ (ت ــ عبد الله بن عامر) عن أبيه « أن امرأة من بني فَزارة تزوَّجتْ على نَعْلَيْن ، فقال لها رسول الله صلى الله عليه وسلم : « **أرضيت من نفسك ومالك بنعلين ؟ قالت : نعم، فأجازه**». أخرجه الترمذي.

4,980- Abdullah b. Âmir, babasından rivâyet ediyor:

"Fezâre oğulları kabilesinden bir kadın (mehir olarak) bir çift pabuç karşılığında evlenmişti. Rasûlullah (as.) ona;

"- Nefsin ve malın karşılığında bir çift pabuca razı mı oldun?" diye sordu. Kadın;

"- Evet" deyince, Hz. Peygamber bu evliliğe müsaade etti.[13],

---

[12] **Ebû Davud**, Nikâh, 29/2110.

٤٩٨١ــ (س ــ **أنس بن مالك** رضي الله عنه) قال : « تزوّج أبو طلحةَ أمَّ سُلَيم ، فكان صداقُ ما بينهما الإسلامَ ، أسلمتْ أمُّ سليم قبل أبي طلحة ، فخطبها ، فقالت : إني قد أسلمتُ ، فإن أسلمتَ نكحتُك فأسلمَ ، فكانَ صداقَ ما بينهما ».

وفي رواية قال : « خطب أبو طلحة أمَّ سليم ، فقالت : والله ما مثلُك يا أبا طلحة يُرَدُّ ، ولكنَّكَ [رجل] كافر ، وأنا امرأة مسلمة ، ولا يحلُّ لي أن أتزوَّجَكَ ، فإن تُسْلِمْ ، فذلك مَهْرِي ، ولا أسألُك غيرَه. فأسْلَمَ ، وكان [ذلك] مَهْرَها ، قال ثابت : فما سمعتُ بامرأة قطُّ كانت أكرمَ مهرا من أمِّ سُلَيم : الإسلامَ ، فدخل بها فولدت له ». أخرجه النسائي.

4,981- Enes b. Mâlik'ten rivâyet edilmiştir:

"Ebû Talha, (annem) Ümmü Süleym'le evlendiğinde, (Ebû Talha'nın) müslüman olması mehir kabul edilmişti. Ümmü Süleym, Ebû Talha'dan önce İslâm'ı kabul etmişti. Ebû Talha, Ümmü Süleym'e talip olunca, Ümmü Süleym;

"- Ben müslüman oldum, eğer sen de İslâm'ı kabul edersen, seninle evlenirim" demiş, bunun üzerine o da müslüman olmuştu. Onun Müslümanlığı da mehir sayıldı."[14]

RİVÂYETLER

Diğer bir rivâyet şöyledir:

"(Üvey babam) Ebû Talha, (annem) Ümmü Süleym'e talib olunca, Ümmü Süleym;

"- Vallahi ya Ebû Talha, senin gibisi reddedilmez... Ama sen kâfirsin, ben ise müslüman bir kadınım. Bu durumda benim seninle evlenmem helâl değildir. Eğer İslâm'ı kabul edersen, bunu mehir sayar ve senden başka bir şey istemem" demiş, bunun üzerine Ebû Talha da müslüman olmuştu. Onun müslümanlığı, Ümmü Süleym'in mehri olarak kabul edildi."

Hadîsin râvîsi Sâbit; "Ümmü Süleym'in almış olduğu mehirden daha üstün mehir alan hiçbir kadın duymadım. O, mehir olarak

---

[13] **Tirmizî**, Nikâh, 22/1113. Bu hadîsin râvîlerinden Âsım b. Ubeydullah b. Âsım, hadîsçiler nazarında zayıf biridir.

[14] **Nesaî**, Nikâh, 63.

(kocasından) İslâm'ı almış, bu şartla zifafa girmiş ve ondan çocuğu olmuştu" dedi.

Hadîsi **Nesaî** tahric etti.

٤٩٨٢ـ (د ت س ـ **أبو العجفاء السلمي**) قال : خطبنا عمر يوما فقال : « ألا لا تُغالُوا في صَدُقات النساء ، فإن ذلك لوْ كان مَكْرُمَةً في الدنيا وتقوى عند الله ، كان أوْلاكم بها رسول الله صلى الله عليه وسلم ، ما أصْدَقَ رسول الله صلى الله عليه وسلم امرأة من نسائه ولا أُصْدِقَت امرأة من بناته أكثرَ من ثنْتَيْ عشرةَ أُوقيّةً ».أخرجه أبو داود.

وفي رواية الترمذي بعد قوله : كان أولاكم بها نبيُّ الله صلى الله عليه وسلم : « ما علمتُ رسول الله صلى الله عليه وسلم نَكَحَ شيئا من نسائه ، ولا أَنْكح شيئا من بناته على أكثر من ثنْتَيْ عَشْرَةَ أُوقيّة».

وأخرج النسائي الأولى ، وزاد عليها : « وإن الرَّجل لَيُغْلي بصَدُقة المرأة ، حتى يكونَ لها عَداوةً في نفسه ، وحتى يقول : كَلِفْتُ لكم عَلَقَ القِرْبة - ،وكنتُ غلاما عَربِيّا مُوَلَّدا ، فلم أدْرِ ما عَلَق القِرْبة ؟ - قال : وأخرى يقولونها لمن قُتل في مغازيكم هذه ، أو مات : قُتل [فلان] شهيدا أو مات شهيدا، ولعله يكون قد أوْقرَ عَجُزَ دابته، أوْ دَفَّ رحله ذهبا أو وَرِقا، يطْلُبُ التجارةَ ، فلا تقولوا ذاكم، ولكن قولوا كما قال النبيُّ صلى الله عليه وسلم : **من قُتل في سبيل الله ، أو مات ، فهو في الجنة**».

4,982- Ebû'l-Acfâ es-Sülemî[15] anlatıyor:

"Bir gün Hz. Ömer hutbede şöyle demişti:

"Dikkat edin! Kadınlara verdiğiniz mehirlerde aşırıya gitmeyin! Eğer bu Allah katında takvâya ve dünyada izzet ve şerefe vesile olsaydı, Allah'ın Rasûlü ona sizlerden daha lâyıktı. Oysa ne Allah'ın

---

[15] **Ebû'l-Acfâ, Herim b. Nüseyb es-Sülemî**: ö. 90/709 ds. Basralı tâbiîlerdendir. Hz. Ömer'i dinlemiştir. Ondan da Muhammed b. Sîrîn rivâyet etmiştir. **İbn Hibbân** onu *Sikat*'ına almış, **Yahya b. Maîn** ve **Dârekutnî** de sika olduğunu söylemişlerdir.

Rasûlü zevcelerinden birine on iki ûkıyyeden fazla mehir verdi, ne de kendi kızlarından hiç birine bundan fazla mehir verildi."[16]

RİVÂYETLER

Bunu **Ebû Davud** tahric etti.

Tirmizî'nin rivâyetinde; "...sizlerden daha lâyıktı" cümlesinden sonrası şöyledir:

"Rasûlullah'ın (as.) nikâhladığı zevceleri ve evlendirdiği kızları için on iki ûkıyyeden fazla mehir ödendiğini bilmiyorum."

İlk rivâyeti **Nesaî** de tahric etti, ama şu ilaveyi yaptı:

"Bir adam, karısının mehrinde o kadar aşırı gider ki, sonunda karısına karşı içinde bir husumet belirir ve ona;

"- Sizin için *alaku'l-kırbe*'ye (kırbanın ipine) varıncaya kadar her zorluğa katlandım" der.

Râvî Ebû'l-Acfâ, "ben yeni yetme genç bir Arap'tım, dolayısıyla bu *alaku'l-kırbe*'nin ne demek olduğunu anlamadım" dedi. Sonra Hz. Ömer şöyle devam etti:

"Bunun gibi doğru olmayan bir başka husus da; şu savaşlarda öldürülen veya ölen kişiler hakkında sizlerin; *'falan adam şehîd edildi veya şehîd olarak öldü'* demenizdir. Halbuki belki de o adam, hayvanının yükü ile veya palanının kenarındaki altın ve gümüşle ticaret yapmak için yola çıkmıştı. Binâenaleyh onlar hakkında böyle söylemeyin! Ama Hz. Peygamber'in dediği gibi deyin:

"Kim Allah yolunda öldürülür veya ölürse, o cennettedir."

İZAH

Alaku'l-kırbe; kırbanın ipi demektir. Buna göre cümle; "ben senin için kırbanın ipine varıncaya kadar her şeyimi feda ettim, her külfete katlandım" anlamına gelir. Bu tabir, ***araku'l-kırbe*** şeklinde de rivâyet edilmiştir. ***Araku'l-kırbe*** de; kırbanın terlemesi demektir. Buna göre de cümle; "ben senin mehrini ödeyebilmek için o kadar külfetlere katlandım ki, kırbadan nasıl su akarsa vücûdumdan da öyle ter aktı" demektir.

---

[16] **Ebû Davud**, Nikâh, 28/2106; **Tirmizî**, Nikâh, 23/1114; **Nesaî**, Nikâh, 66.

Her iki lafız da, mehir için yapılan büyük masraf yüzünden çekilen zorluğu belirtmek için kullanılan bir deyimdir. Muhtemelen bu deyim çok yaygın olmadığı için, henüz genç bir delikanlı olan **Ebû'l-Acfâ**, bunun ne anlama geldiğini bilemediğini söylüyor.

Önceki rivâyette mehrin çok basit tutulmaması ifade edilirken, bu rivâyette **Hz. Ömer** onun aşırı tutulmasını da doğru bulmamaktadır. Buna delil olarak da Hz. Peygamber'in gerek zevceleri ve gerek kızları için verilen mehrin on iki ûkıyyeden fazla olmadığını göstermektedir. Binâenaleyh bu konuda ifrat ve tefritten kaçınılmasını tavsiye etmektedir.

Gerçi Hz. Peygamber'in zevcesi **Ümmü Habîbe** için dört bin dirhem mehir ödendiği bilinmekte ise de, bunu tespit eden ve ödeyen Hz. Peygamber değil, Habeş kıralı **Necâşî** idi.

٤٩٨٣ـ (م د ـ أبو سلمة بن عبد الرحمن) قال : « سألتُ عائشةَ رضي الله عنها زوْجَ النبي صلى الله عليه وسلم : كم كان صَدَاقُ رسول الله صلى الله عليه وسلم ؟ قالت : كان صداقُه لأزواجه ثِنتيْ عشرةَ أوقيَّة ونَشّا ، قالت : أتدري ما النَّشُّ ؟ قلتُ : لا ، قالت : نصف أوقية ، فذلك خمسمائةُ درهم ». أخرجه مسلم وأبو داود والنسائي.

4,983- Ebû Seleme b. Abdurrahman anlatıyor:

"Hz. Peygamber'in zevcesi Âişe'ye sordum:

"- Rasûlullah (as.) zevcelerine ne kadar mehir vermişti?"

"- O'nun zevcelerine verdiği mehir, on iki ûkıyye ve bir *neşş* idi" cevabını verdi. Sonra;

"- *Neşş* nedir biliyor musun?" diye sordu.

"- Hayır!" dedim.

"- Yarım ûkıyyedir. Buna göre O'nun bütün mehri beş yüz dirhem idi" dedi.[17]

---

[17] **Müslim**, Nikâh, 13/78; **Ebû Davud**, Nikâh, 28/2105; **Nesaî**, Nikâh, 66.

İZAH

Ûkıyye, Türkçe'de okka dediğimiz kırk dirhemlik bir ağırlık birimidir.

Neşş de, bir okkanın yarısı olduğuna göre yirmi dirhemlik ağırlığı ifade eder.

Hz. Peygamber on iki okka ve bir *neşş* verdiğine göre, mehir olarak toplam beş yüz dirhem gümüş vermiş demektir. Ancak bu ifadeyi, Hz. Peygamber ortalama beş yüz dirhem vermiştir diye anlamak uygun olur. Çünkü zevcelerinin hepsine de aynı miktar mehir vermemiştir. Meselâ **Ümmü Habîbe**'nin mehrini **Necâşî** dört bin dirhem olarak ödemiş, **Safiye** ve **Cüveyriye**'nin âzâd edilmeleri mehir sayılmıştı.

Bu türlü rivâyetler bazı fukaha tarafından mehrin asgarî sınırını tayin için kullanılmıştır. Nitekim bazı âlimler mehrin asgarî miktarının on dirhem olduğunu söylerken, bunu yirmi, kırk ve elli dirhem olarak belirleyenler de olmuştur. Şüphesiz ne asgarîsi ve ne de azamîsi için bir sınır konulması doğru olmaz. Ama insanın, hayatının en önemli olayı için elinden gelen fedakârlığı da eksik etmemesi gerekir. Bu onun hem eşine verdiği değeri, hem de âile kurumunu ne kadar önemsediğini gösterir. Şüphesiz en çok fedakârlık, en çok değer verilen şeyler için yapılır.

٤٩٨٤ـ (س ـ **أبو هريرة** رضي الله عنه) قال : « كَان لنا صَدُقات إذْ كان فينا رسول الله صلى الله عليه وسلم عَشْرَ أوَاقيٍّ » أخرجه النسائي.

4,984- Ebû Hureyre şöyle dedi:

"Bizim kadınlara mehir vermemiz gerekir. Rasûlullah (as.) aramızda iken mehrin (asgarîsi) on ûkıyye idi."[18]

---

[18] **Nesaî**, Nikâh, 66.

٤٩٨٥ـــ (د س ـــ أم حبيبة رضي الله عنها) : « أنها كانت تحت عبيد الله بن جَحْش ، فمات بأرض الحبشة ، فزوّجها النجاشيُّ النبيَّ صلى الله عليه وسلم ، وأمْهَرَها عنه أربعة آلاف، وبعث بها إلى رسول الله صلى الله عليه وسلم مع شُرَحبيل بن حسنة ».

وفي رواية «أن النجاشيَّ زوّج أمّ حبيبة بنت أبي سفيان من رسول الله صلى الله عليه وسلم على صَدَاق أربعة آلاف درهم وكتب بذلك إلى رسول الله صلى الله عليه وسلم فقبل».

أخرجه أبو داود. وعند النسائي: « أن رسول الله صلى الله عليه وسلم تزوّجها وهي بأرض الحبشة ، زوّجها النجاشيُّ ، وأمْهَرها أربعة آلاف ، وجهَّزها من عنده ، وبعث بها مع شُرَحبيل بن حَسَنَة، ولم يبعث إليها رسول الله صلى الله عليه وسلم بشيء ، وكان مُهورُ نسائه أربعمائة درهم».

4,985- Ümmü Habîbeden rivâyet edildiğine göre; "kendisi Ubeydullah b. Cahş'ın[19] karısı idi. Kocası Habeşistan'da ölünce, Necaşî onu Hz. Peygamber'e nikâhladı. Mehir olarak dört bin dirhem vererek onu Şurahbîl b. Hasene[20] ile birlikte Hz. Peygamber'e gönderdi."[21]

RİVÂYETLER

Diğer bir rivâyet şöyledir:

---

[19] **Ubeydullah b. Cahş el-Esedî**: ö. 6/627. İlk müslümanlardandı. **Mekke**'de gördüğü eziyet üzerine karısı **Ümmü Habîbe** ile birlikte **Habeşistan**'a hicret etmiş, ama bir müddet sonra orada irtidat ederek hıristiyan olmuş ve **Habeşistan**'da hıristiyan olarak ölmüştü. Karısı **Ümmü Habîbe** ise kocasının zorlamasına rağmen İslâm'a olan sadakatini korumuştu. Onun bu gayretini ve fedakârlığını Hz. Peygamber takdirle karşılamış ve kendisiyle evlenmişti. Nikâhını Habeş kıralı **Necâşî** kıymış, çeyizini de o vermişti.

[20] **Ebû Abdullah, Şurahbîl b. Hasene (Abdullah) b. el-Mutâ' b. Amr el-Kindî**: ö. 18/639. Sahabîdir. **Habeşistan** hicretine katılmıştır. Hz. Peygamber onu elçi olarak **Mısır**'a göndermişti. Onun **Mısır**'da bulunduğu sırada Rasûlullah (as.) vefat etmişti. **Hz. Ebû Bekir** ve **Hz. Ömer** dönemlerinde **Suriye**'deki ordulardan birinin komutanlığını yapmıştı. Taun salgınında vefat etti.

[21] **Ebû Davud**, Nikâh, 28/2107-2108; **Nesaî**, Nikâh, 66.

"Necâşî, Ebû Süfyan'ın kızı Ümmü Habîbe'yi dört bin dirhem mehirle Hz. Peygamber'e nikâhladı. Bu durumu bir mektupla Hz. Peygamber'e bildirdi, Hz. Peygamber de kabul etti."

Bunları **Ebû Davud** tahric etti.

Nesaî'nin rivâyeti de şöyledir:

"Ümmü Habîbe Habeşistan'da iken Rasûlullah (as.) onunla nikâhlanmıştı. Onu Necâşî nikâhlamış, kendisine dört bin dirhem mehir vermiş ve çeyizini kendisi karşılamıştı. Sonra onu Şurahbîl b. Hasene ile birlikte Rasûlullah'a (as.) gönderdi. Hz. Peygamber mehir olarak ona herhangi bir şey göndermedi. O'nun zevcelerine verdiği mehir ise dört yüz dirhem idi."

İZAH

Bilindiği üzere **Ümmü Habîbe**, Kureyş'in ileri gelenlerinden **Ebû Süfyan**'ın kızıdır. **Ubeydullah b. Cahş** ile evlenip müslüman olmuş, **Mekke**'de gördükleri eziyet üzerine de **Habeşistan**'a hicret etmişlerdi. Kocası orada Hıristiyanlığa dönmüş, ama **Ümmü Habîbe** İslâm'da sebat etmişti. Bilâhare kocası da ölmüştü. Hz. Peygamber de **Ümmü Habîbe**'nin bu sebatını ve fedakârlığını kendisiyle evlenerek mükâfatlandırmıştı. Bu evlilik hicretin altıncı yılında aktedilmişti.

٤٩٨٦ـ (خ م د ت س ـ أنس بن مالك رضي الله عنه) : « أن رسول الله صلى الله عليه وسلم أعتق صفيَّة [بنت حُيَيّ] ، وجعل عِتْقَها صداقَها ». أخرجه الترمذي وأبو داود والنسائي. وهو طرف من حديث طويل قد أخرجه البخاري ومسلم.

4,986- Enes b. Mâlik şöyle dedi:

"Rasûlullah (as.), Safiye bint Huyeyy'i âzâd etti ve onun âzâd edilmesini mehir yerine saydı."[22]

[22] **Buharî**, Nikâh, 14, 69; Buyû', 108; Cihâd, 74; **Müslim**, Nikâh, 14/84; **Ebû Davud**, Nikâh, 5/2054; **Tirmizî**, Nikâh, 24/1115; **Nesaî**, Nikâh, 64.

İZAH

Safiye, Hayber Yahudilerindedi ve **Kinâne b. Ebî'l-Hukayk** ile yeni evlendiği sırada **Hayber** savaşı vuku bulmuştu. Bu savaşta da **Dıhye el-Kelbî**'nin hissesine düşmüştü. Sonra Hz. Peygamber'e verilmiş, Hz. Peygamber de âzâd ederek kendisiyle evlenmiş, âzâd edilmesini de mehir saymıştı.

Bu hadîse dayanarak bir kısım fukaha, bir erkeğin âzâd ettiği bir câriyeyi mehir vermeden alabileceğini, âzâdın mehir sayılabileceğini söylemişlerdir. Ama **Ebû Hanîfe** ile **Mâlik** ve **Şâfiî**'ye göre, âzâd mehir sayılmaz, dolayısıyla ayrıca mehir vermek gerekir. Yukarıdaki hadîste sözü edilen Hz. Peygamber'in uygulaması ise, ona mahsus özel bir durumdur. Bu durum, ***"kendisini Peygamber'e hibe eden kadınlar"*** âyetiyle de izaha çalışılmıştır. **Ebû Hanîfe**, bir insanın câriyesini hürriyetine kavuşturmasını, onun üzerindeki hakkından vazgeçmesi olarak görür, dolayısıyla mülkiyetin iptali anlamına gelen âzâd işinin mehir yerine sayılmasını doğru bulmaz.

٤٩٨٧ـ (خ م ت س ط د ـ **أنس بن مالك** رضي الله عنه) قال : قدمَ عبد الرحمن بنُ عوف ، فآخى النبيُّ صلى الله عليه وسلم بينه وبين سعد بن الرَّبيع الأنصاريِّ ، وعند الأنصاريِّ امرأتان ، فعرض عليه أن يُناصفه أهلَه ومالَه ، فقال له : بارك الله [لك] في أهلك ومالك ، دُلُّوني على السُّوق. فأتى السوقَ ، فربحَ شيئا من أقط ، أو شيئا من سمْن ، فرآه النبيُّ صلى الله عليه وسلم بعد أيام ، وعليه وَضر من صُفْرة ، فقال : **مَهْيَم** ، **يا عبد الرحمن** ؟ قال : تزوجتُ أنصاريَّة. قال : **فما سُقْتَ** ؟ قال : وَزْنَ نواة من ذهب، فقال : « **أوْلِمْ ولو بشاة** ». أخرجه البخاري ومسلم.

ولمسلم « أن عبد الرحمن تزوَّج امرأة على وزن نَواة من ذهب » لم يزد على هذا القدر.

وزاد في أخرى أن النبيَّ صلى الله عليه وسلم قال له : « **أوْلِمْ ولو بشاة** ».

وفي رواية الترمذي قال : « هَلُمَّ أقاسِمْكَ مالي نصفين ، ولي امرأتان فأُطلِّقُ إحداهما ، فإذا انقضت عدَّتُها تزوَّجتَها ، فقال : بارك الله لك... » وذكر الحديث. وهذه قد أخرجها

البخاري أيضا ، وقد تقدَّم ذِكْرُها في « كتاب الصحبة ». وأخرج الترمذي الرواية الآخرة التي لمسلم.

وفي رواية النسائي: أن عبد الرحمن جاء إلى رسول الله صلى الله عليه وسلم وبه أثرُ الصُّفْرة ، فسأله رسول الله صلى الله عليه وسلم ؟ فأخبره أنه تزوَّج امرأة من الأنصار ، فقال رسول الله صلى الله عليه وسلم : « **كم سُقت** ؟ » قال : زِنَة نَوَاةٍ من ذهب ، قال رسول الله صلى الله عليه وسلم : « **أَوْلِمْ ولو بشاة** » وفي رواية « **بارك الله لك** ، **أَوْلِمْ ولو بشاة** ».

وفي أخرى [قال] : « رآني رسول الله صلى الله عليه وسلم وعليَّ بَشَاشَةُ العُرْس ، فقلت : تزوجتُ امرأة من الأنصار ، قال : **كم أصدقتها** ؟ قلت له : نواة من ذهب ».

وأخرج النسائي أيضا الرواية الأولى ، وأخرج الموطأ وأبو داود رواية النسائي الأولى.

4,987- Enes b. Mâlik anlatıyor:

"Abdurrahman b. Avf Medîne'ye geldi. Hz. Peygamber onu Sa'd b. er-Rabî' el-Ensârî ile kardeş yaptı. Sa'd'ın iki karısı vardı; Abdurrahman'a, âilesini ve malını kendisiyle bölüşebileceğini söyledi. Abdurrahman da;

"- Allah sana âilende ve malında bereketler ihsan etsin! Sen bana çarşının yolunu gösteriver!" dedi. Pazar yerine gitti, yağ ve peynir ticareti yaptı ve para kazandı.

Bir müddet sonra Hz. Peygamber, Abdurrahman'a rastladı, yüzünde zaferan izi görünce;

"- Bu ne hal, ey Abdurrahman?" diye sordu. O da cevaben;

"- Ensâr'dan bir kadınla evlendim" dedi.

"- Ne kadar mehir verdin?" diye sorunca;

"- Bir nevat ağırlığında altın" karşılığını verdi. Bunun üzerine Hz. Peygamber;

"- Bir koyun ile de olsa, ziyafet çek!" buyurdu.[23]

---

[23] **Buharî**, Nikâh, 7, 50, 55, 57, 69; Buyû', 1; Kefalet, 2; Menâkıbu'l-Ensâr, 3, 50; Edeb, 67; Daavât, 53; **Müslim**, Nikâh, 13/79-83; **Muvatta**, Nikâh, 21/47; **Ebû Davud**, Nikâh, 29/2109; **Tirmizî**, Nikâh, 10/1094; Birr, 22/1933; **Nesaî**, Nikâh, 67.

RİVÂYETLER

Bunu **Buharî** ve **Müslim** tahric etti.

Müslim'in başka bir rivâyetinde sadece; "Abdurrahman, bir nevat altın mehir vererek bir kadınla evlendi" ibaresi vardır.

Başka bir rivâyetinde de, Hz. Peygamber'in ona; **"Bir koyun ile de olsa, ziyafet çek!"** dediği ilave edilir.

Tirmizî'nin rivâyetine göre Sa'd, Abdurrahman'a şöyle demiş:

"- Gel, malımı senin için ikiye taksim edeyim. Ayrıca benim iki karım var; bunlardan birini senin için boşayım da iddetini tamamlayınca onunla sen evlenirsin." Abdurrahman da;

"- Allah sana bereketler ihsan etsin..." diyerek, aynı hadîsi zikreder.

Kitabu's-Sohbet'te geçtiği üzere bu rivâyeti **Buharî** de tahric etmiştir.

Tirmizî ayrıca **Müslim**'in son rivâyetini de tahric etmiştir.

Nesaî'nin rivâyeti de şöyledir:

"Abdurrahman, yüzünde safran izi olduğu halde Rasûlullah'ın (as.) yanına gelmişti. Hz. Peygamber bunun sebebini sorunca, Ensâr'dan bir kadınla evlendiğini söyledi.

"- Ne kadar mehir verdin?" diye sorunca da;

"- Bir nevat altın" cevabını verdi. Bunun üzerine Allah'ın Rasûlü;

"- Bir koyun ile de olsa, ziyafet çek!" buyurdu.

Bir rivâyete göre de;

"- Allah mübarek etsin! Bari bir koyun ile de olsa, ziyafet çek!" dedi.

Diğer bir rivâyete göre Abdurrahman şöyle anlatır:

"Yüzümde yeni damat olmanın neşesi varken Rasûlullah (as.) beni görmüştü. Ensâr'dan bir kadınla evlendiğimi söyleyince;

"- Ne kadar mehir verdin?" diye sordu.

"- Bir nevat altın" dedim.

Nesaî ayrıca ilk rivâyeti de tahric etti.

Muvatta ve **Ebû Davud** da **Nesaî**'nin ilk rivâyetini tahric ettiler.

İZAH

Nevat; beş dirhemlik bir ağırlık ölçüsüdür.

O dönemde yeni evlenen çiftlerin, evlilik alâmeti olarak kullandıkları safran ve benzeri parfümler, hem güzel kokan ve hem de renk veren maddelerdi. Bu yüzden Hz. Peygamber, **Abdurrahman**'daki parfüm maddesinin hem kokusunu almış, hem izini görmüş ve bu yüzden **Abdurrahman**'a bunun sebebini sormuştu.

Düğün ziyafeti ile ilgili gerekli açıklama Kitabu'n-Nikâh'ta gelecektir.

Bu münasebetle **Sa'd b. er-Rabî**'in gösterdiği inanılmaz fedakârlık örneğine de özellikle dikkat çekmek gerekir. Bu, insanlık tarihinde emsâli görülmeyen gerçek bir fedakârlık örneğidir. Her şeyden önce o, hiçbir karşılık beklemeden **Abdurrahman**'a malının yarısını teklif edebilmektedir. Böyle bir teklif hiç de kolay olmamakla birlikte, maldan fedakârlığı anlamak yine de mümkündür. Ama o, **Abdurrahman**'ın da evlenip yuva kurabilmesi için, sahip olduğu iki karısından birini boşamayı bile göze alabilmiştir. İşte böyle bir fedakârlığı anlayabilmek, bunu insan psikolojisi ile izah edebilmek gerçekten zordur. İnsanın, yatağını, vücûdunu ve gönlünü paylaştığı karısını, sırf bir din kardeşi de evlenip yuva kurabilsin diye boşayabilmesi, gerçekten izahı imkânsız derecede olağanüstü bir fedakârlıktır. Burada belki zihinlerde, eşlerinden birini zaten sevmiyordu, bu vesile ile ondan kurtulmak istemişti gibi, hiç de dürüst olmayan bir düşünce uyanabilir. Böyle bile olsa, bunun kolay bir iş olmadığını yine kabul etmek gerekir. Ama bu hadîsin başka rivâyetlerinde, onun **Abdurrahman**'a; **"eşlerime bak, hangisini beğenirsen onu boşayım"** dediği de kaydedilmektedir. Dolayısıyla **Sa'd b. er-Rabî**, bu konuda son derece dürüst ve samimidir. Ashâbın birbirlerine karşı olan bu bağlılığı, şüphesiz ulaştıkları başarının da temel nedenidir.

٤٩٨٨ـــ (م ـــ **أبو هريرة** رضي الله عنه) قال: « جاء رجل إلى رسول الله صلى الله عليه وسلم، فقال: إني تزوَّجتُ امرأة من الأنصار فأعِنّي على مَهْرِها. فقال له رسول الله صلى

اللّٰه عليه وسلم: **هل نَظَرْتَ إليها، فإن في عُيُون الأنصار شيئا؟** قال: قد نظرتُ إليها، قال: **على كم تزوَّجتَها؟** قال: على أربع أواق، قال: **[على أربع أواق ؟] كأنّكم تنْحتُون الفضّةَ من عُرْض هذا الجبل، ما عندنا ما نُعْطيك ، ولكن عسى أن نبْعثك في بعْث تُصيبُ منه ،** قال: فبعث بَعْثا إلى بني عبْس، فبعثه معهم». أخرجه مسلم.

4,988- Ebû Hureyre anlatıyor:

"Bir adam Hz. Peygamber'e geldi ve;

"- Ben Ensâr'dan bir kadınla evlendim, mehrini ödeyebilmem için bana yardım et!" dedi. Hz. Peygamber de ona;

"- Evleneceğin kadını gördün mü? Çünkü Ensâr kadınlarının gözleri biraz farklıdır" dedi. Adam da;

"- Evet, gördüm" dedi. Bu sefer;

"- Onunla ne kadar mehir karşılığı evlendin?" diye sordu.

"- Dört ûkıyye" dedi. Hz. Peygamber biraz da hayretle;

"- Dört ûkıyye mi? Siz galiba gümüşü şu dağın yamacından yontuyorsunuz... Bizde sana verebileceğimiz bir şey yok, ama belki seni bir ordu ile sefere yollarız da ganimet elde edersin" dedi.

Sonra Hz. Peygamber Benû Abs kabilesi üzerine bir ordu gönderdi, bu adamı da orduya dahil etti."[24]

İZAH

Daha önce de kaydettiğimiz üzere ûkıyye, Türkçe'de okka dediğimiz kırk dirhemlik bir ağırlık birimidir.

Bu rivâyette dört ûkıyye mehir tayin edilmesini Hz. Peygamber'in yadırgadığı görülmektedir. Halbuki daha önceki rivâyetlerde on iki ûkıyyeden söz ediliyordu. Şunu tekrar kaydetmek gerekir ki, mehrin belli bir sınırı yoktur; insanın imkânlarıyla orantılıdır. Bu konuda gayet tabi örf de dikkate alınır. Yukarıdaki rivâyette Hz. Peygamber'in tespit edilen mehri çok bulması, tamamen evlenecek olan kişinin fakirliği ile alâkalıdır. Adam bu miktarı ödeyebilmek için bile Hz. Peygamber'den yardım istemiş, ama Rasûlullah (as.) ona verecek bir şey bulamamış, bir sefer durumu

---

[24] **Müslim**, Nikâh, 12/75.

ortaya çıkarsa kendisini de göndereceğini ve oradan alacağı ganimetle bu ihtiyacını karşılayabileceğini söylemişti. Hatırlanacağı üzere ilk rivâyette de mehir olarak Hz. Peygamber damat adayından bir demir yüzük bulmasını istemiş, ama adam bunu dahi bulamamıştı.

الفصل الثاني

في أحكام الصَّداق

و فيه فرعان:

الفرع الأول

فيمن لم يُسَمِّ لها صداقاً

II- MEHRİN HÜKÜMLERİ

1- MEHRİ BELİRLEMEYEN KİŞİ

٤٩٨٩ـ (د ـ **عقبة بن عامر** رضي الله عنه) : « أن رسول الله صلى الله عليه وسلم قال لرجل: **أترْضَى أنْ أزوِّجكَ من فلانة ؟** قال : نعم. وقال للمرأة : **أترْضَين أن أزوِّجَك فلانا ؟** قالت : نعم. فزوَّج أحدَهما صاحبَه ، فدخل بها الرجل ، و لم يَفرِضْ لها صَداقا ، و لم يُعطها شيئا ، وكان مَن شهد الحديبية له سَهْم بخيبر ، فلما حضرتْه الوفاةُ قال : إن رسول الله صلى الله عليه وسلم زوَّجني فلانة - يعني : امرأته - و لم أفرضْ لها صداقا ، و لم أُعطها شيئا ، وإني أُشهدكم : أني قد أعطيتُها من صداقها سهمي بخيبرَ ، فأخذتْه ، فباعته بعدَ موته بمائة ألف ».

زاد أحد رواته في أول هذا الحديث : قال: قال رسول الله صلى الله عليه وسلم : « **خيرُ النكاح أيْسرُهُ** » قال : « وقال رسول الله صلى الله عليه وسلم لرجل...» ثم ساق معناه أخرجه أبو داود.

4,989- Ukbe b. Âmir'den rivâyet edildiğine göre Hz. Peygamber bir adama;

"- **Seni falan kadınla evlendirsem razı olur musun?"** diye sordu. Adam da;

"- Evet" dedi. Sonra kadına;

"- **Seni falan adamla evlendirsem razı olur musun?**" diye sordu. Kadın da;

"- Evet" deyince, bunları evlendirdi. Adam, bir mehir tayin etmeden ve kadına bir şey de vermeden zifafa girdi. Adam Hudeybiye seferine katılanlardan biriydi; dolayısıyla Hayber'den bir hissesi vardı. Ölürken şunları söyledi:

"- Rasûlullah (as.) beni falan kadınla –karısını kastediyor- evlendirmişti, ama ben onun için mehir tayin etmemiş ve kendisine de bir şey vermemiştim. Şimdi sizleri şahit kılıyorum ki, ben Hayber'deki hissemi karıma mehir olarak verdim." Kadın da orayı aldı ve kocasının ölümünden sonra yüz bin dirheme sattı."[25]

RİVÂYETLER

Râvîlerden biri bu hadîsin baş tarafına Rasûlullah'ın (as.); **"Nikâhın en hayırlısı, en kolay olanıdır"** buyurduğunu ilave etti, sonra hadîsi yanı manada rivâyet etti. Hadîsi **Ebû Davud** tahric etti.

İZAH

Sünnete uygun olan, mehrin evlilik akdi sırasında belirlenmesidir. Nikâh esnasında mehir tayin edilmezse, mehr-i misil gerekir. Bu da kadının kendi akrabası arasında yaşı, tahsili, güzelliği gibi hususlarda kendisine emsal olan bir kızın almış olduğu mehirdir.

Mehir vermemek şartıyla kıyılan nikâhın sıhhati ise fukaha arasında tartışmalıdır. **Mâlikîler**, mehir vermemek şartıyla kıyılan nikâhı sahih görmezler; mehri emreden âyetleri bu görüşlerine delil gösterirler. Diğer üç mezhebe göre ise kıyılan nikâh yine de sahihtir. Çünkü Yüce Allah; ***"zifafa girmediğiniz veya mehir tespit etmediğiniz kadınları boşamanızda günah yoktur"***[26] buyurmaktadır. Bu âyete göre mehirsiz kıyılan nikâh ve verilen talak sahihtir. Ama

---

[25] **Ebû Davud**, Nikâh, 31/2117.

[26] Bakara, 236.

bu şekilde kıyılan nikâh ile de kadına mehr-i misil vermek gerekir. Eğer boşanma zifaftan sonra gerçekleşmişse mehrin tamamını, gerdeğe girmeden talak verilmişse mehrin yarısını vermek lazımdır.

٤٩٩٠ـ (د ت س ـ عبد الله بن مسعود رضي الله عنه) من رواية مسروق- في رجل تزوّج امرأة ، فمات عنها و لم يدخلْ بها ، و لم يَفْرِضْ لها الصَّداق ، فقال : « لها الصَّداقُ كاملا ، وعليها العدَّةُ، ولها الميراثُ ، فقال معقل بن سنان : سمعتُ رسول الله صلى الله عليه وسلم قضى بها في بَرْوَع بنت واشق » وفي رواية علقمة عنه مثله.

وفي رواية عبد الله بن عُتبة قال: «أُتِيَ ابنُ مسعود في رجل... بهذا الخبر، قال: فاختلفوا إليه شهرا، أو قال: مرات – قال: فإني أقول فيها: إنَّ لها صداقا كصداق نسائها، لا وَكْسَ ولا شَطَطَ، وإن لها الميراث وعليها العدَّةُ فإن يَكُ صوابا فمن الله وإن يَكُ خطأً فمنّي ومن الشيطان والله ورسولُهُ بريئان، فقام ناس من أشْجَعَ، منهم الْجَرَّاحُ وأبو سِنَان، فقالوا: يا ابنَ مسعود، نحن نشهد أن نبيَّ الله صلى الله عليه وسلم قضاها فينا: في بَرْوَع بنت واشق – وإن زوجها هلالُ بن مُرَّة الأشجعي – كما قضيتَ، قال: ففرح بها عبد الله فرحا شديدا حين وافق قضاؤه قضاءَ رسول الله صلى الله عليه وسلم» أخرجه أبو داود. وأخرجه الترمذي عن علقمة عن ابن مسعود قال: « إنه سُئل عن رجل تزوَّج امرأة، و لم يَفْرِض لها صَدَاقا ، و لم يدخلْ بها حتى مات ؟ فقال ابن مسعود : لها مثلُ صَدَاق نسائها ، لا وَكْسَ ولا شَطَطَ ، وعليها العدَّةُ ، ولها الميراث » فقام معقلُ بنُ سنان الأشجعي ، فقال : « قضى رسول الله صلى الله عليه وسلم في بروعَ بنت واشق امرأة منّا مثل ما قضيت ففرح بها ابن مسعود».

وأخرجه النسائي عن علقمة والأسود قالا: «أُتِيَ عبد الله بن مسعود في رجل تزوج امرأة، و لم يفرضْ لها، فتُوُفِّيَ قبل أن يدخلَ بها، فقال عبد الله: سَلُوا هل تجدون فيها أثرا؟ قالوا: يا أبا عبد الرحمن، ما نَجدُ فيها، قال: أقول برأيي، فإن كان صوابا فمن الله، لها مهر كمهر نسائها، لا وَكْسَ ولا شططَ، ولها الميراثُ، وعليها العدَّةُ ، فقام رجل من أشْجَع ، فقال: في مثل هذا قضى رسول الله صلى الله عليه وسلم فينا، في امرأة يقال لها: بروعُ بنتُ واشق، تزوجتْ رجلا، فمات قبل أن يدخلَ بها، فقضى رسول الله صلى الله عليه وسلم بمثل صَدَاق نسائها، ولها الميراث، وعليها العدَّةُ، فرفع عبد الله يدَيْه وكَبَّر». قال النسائى : لا أعلم أحدا

قال في هذا الحديث : « الأسود » غير زائدة ، وأخرجه عن علقمة ومسروق مختصرا نحو أبي داود عنهما.

وله في أخرى عن علقمة قال : « إنه أتاه قوم ، فقالوا : إن رجلا منّا تزوّج امرأة، و لم يفرض لها صداقا ، ولم يجمعها إليه حتى مات ؟ فقال عبد الله : ما سُئلتُ منذ فارقتُ رسول الله صلى الله عليه وسلم أشدّ عليّ من هذه ، فأتوا غيري ،نوبتين ، فاختلفوا إليه فيها شهرا ، ثم قالوا له في آخر ذلك : مَنْ نسأل إن لم نسألْك ، وأنت من جلّة أصحاب محمّد صلى الله عليه وسلم بهذا البلد ، ولا نجدُ غيرك ؟ قال:سأقول فيها بجَهْد رأيي ، فإن كان صوابا فمن الله وحده لا شريك له ، وإن كان خطأ فمنّي ومن الشيطان ، والله ورسولُه منه بُرآء ، أرى : أن أجعل لها صداق نسائها ، لا وكس ، ولا شطط ، ولها الميرات ، وعليها العدّة أربعة أشهر وعشرا ، قال : وذلك بسمع من أشجع ، فقاموا فقالوا : نشهدُ أنك قضيت بما قضى به رسول الله صلى الله عليه وسلم في امرأة منا ، يقال لها : بَرْوَع بنتُ واشق قال : فما رُئي عبد الله فرح فرحَه يومئذ إلا بإسلامه ».

4,990- Abdullah b. Mes'ûd'dan, Mesrûk'un rivâyeti olarak şöyle nakledilmiştir:

"Mehir tespit etmeden bir kadınla evlenen, ama zifafa girmeden vefat eden bir adam hakkında İbn Mes'ûd şöyle dedi:

"Kadına tam olarak mehir verilmesi gerekir Ayrıca iddet beklemesi ve miras da alması gerekir."

Ma'kıl b. Sinan[27] dedi ki:

"Ben Rasûlullah'ın (as.), Berva' bint Vâşık[28] hakkında böyle hükmettiğini işittim."[29]

---

27 **Ebû Sinân, Ma'kıl b. Sinân el-Eşcaî**: ö. 63/683. Sahabîdir. **Mekke** fethine katılmış, o sırada Eşca' kabilesinin sancaktarlığını yapmıştı. Hz. Peygamber'den sonra **Kûfe**'de oturdu. Yetmiş küsür yaşında olduğu halde katıldığı **Harre** vak'asında yakalandı ve hedef dikilerek öldürüldü.

28 **Bervâ' bint Vâşık el-Eşcaiyye er-Ruâsiyye el-Kilâbiyye**: Hanım sahabîlerdendir. Kocası **Hilâl b. Mürre**, kendisine mehir tayin etmeden vefat etmiş, Hz. Peygamber de mehr-i misil verilmesi gerektiğine hükmetmişti.

29 **Ebû Davud**, Nikâh, 31/2114-16; **Tirmizî**, Nikâh, 44/1145; **Nesaî**, Nikâh, 68.

RİVÂYETLER

Alkame'nin İbn Mes'ûd'dan rivâyeti de bunun gibidir.

Abdullah b. Utbe'nin rivâyeti de şöyledir:

"O kişi hakkında İbn Mes'ûd'dan fetvâ istendi. Bir ay boyunca – veya defalarca dedi- kendisine gidip geldiler. Sonunda İbn Mes'ûd şöyle dedi:

"- Ben bu konuda şöyle düşünüyorum: O kadın, aynen kendi durumundaki kadınların mehrini alır; bundan ne fazla ne de eksik!.. Mirastan da pay alır. Ayrıca iddet beklemesi de gerekir. Eğer benim bu görüşüm isabetli ise, bu Allah'tandır. Şayet hatalı ise benden ve şeytandandır; Allah ve Rasûlü bundan berîdirler."

Bunun üzerine Eşcâ kabilesinden el-Cerrâh[30] ve Ebû Sinân gibi bazı adamlar kalkıp;

"- Ey İbn Mes'ûd! Berva' bint Vâşık hakkında da Rasûlullah'ın (as.) bizim aramızda aynen senin söylediğin gibi hükmettiğine bizler şâhidiz. Onun kocası Hilâl b. Mürre el-Eşcaî[31] idi" dediler.

Bunun üzerine Abdullah, verdiği fetvânın, Allah Rasûlü'nün fetvâsına uygun düştüğü için son derece sevindi."

Bunları **Ebû Davud** tahric etti.

Tirmizî'nin, Alkame vasıtasıyla İbn Mes'ûd'dan rivâyet ettiğine göre; ona, mehir tespit etmeden evlenen, ama zifafa girmeden vefat eden bir adamın durumu soruldu, İbn Mes'ûd şu cevabı verdi:

"- O kadın, kendi emsâli olan kadınlar kadar mehir alır; ne fazla, ne eksik!.. Ayrıca iddet bekler ve mirastan da pay alır."

Bunun üzerine Ma'kıl b. Sinân el-Eşcaî kalkıp;

"- Bizim kabileden bir adamın karısı olan Berva' bint Vâşık hakkında Allah'ın Rasûlü (as.) de senin gibi hükmetmişti" dedi. Bu sözden İbn Mes'ûd çok sevindi."

Nesaî de Alkame ve el-Esved'den şöyle rivâyet eder:

---

[30] **el-Cerrâh B. Ebî'l-Cerrâh el-Eşcaî:** Sahabîdir. Hayatı hakkında fazla bilgi bulunmamaktadır. Kendisinden Abdullah b. Utbe b. Mes'ûd rivâyet etti. Hadîsi **Ebû Davud**'da tahric edildi.

[31] **Hilâl b. Mürre el-Eşcaî**: Sahabîdir, **Berva' bint Vâşık**'ın kocasıdır.

"Abdullah b. Mes'ûd'a gelindi ve mehir tespit etmeden evlenen, ama karısıyla gerdeğe girmeden ölen bir adamın durumu soruldu. Abdullah;

"- Araştırın; bu konuda belki bir hadîs bulabilirsiniz" dedi. İnsanlar da;

"- Bulamadık" dediler. O zaman İbn Mes'ûd şunları söyledi:

"- Öyleyse ben kendi fikrimi söylüyorum; eğer fikrim doğru ise Allah'tandır: O kadın, ne fazla ne az, tam emsâli kadınlar gibi mehir alır, mirastan da pay alır, ayrıca iddet beklemesi de gerekir."

Bunun üzerine Eşca' kabilesinden biri kalktı ve şöyle söyledi:

"- Kabilemizden Berva' bint Vâşık denilen bir kadın hakkında Rasûlullah (as.) da böyle hükmetmişti; biri o kadını nikâhlamış, ama gerdeğe girmeden adam ölmüştü. Allah'ın Rasûlü de o kadın için, emsâli olan kadınların mehrine hükmetti, mirastan da pay verdi ve iddet beklemesini söyledi."

Bu söz üzerine Abdullah *'Allâhu ekber!'* diyerek ellerini kaldırdı."

Nesaî dedi ki: "Bu hadîsin rivâyetinde Zâide'den başka, Esved'den söz eden birini bilmiyorum."

Nesaî, Ebû Davud'un rivâyetine benzer muhtasar bir rivâyeti, Alkame ve Mesrûk'tan da tahric eder.

Nesaî'nin, Alkame'den tahric ettiği başka bir rivâyeti de şöyledir:

"Bir gurup insan İbn Mes'ûd'a geldi ve;

"- Bizden bir adam, mehir tespit etmeden bir kadınla evlenmişti; eşiyle birleşemeden adam öldü" dedi. Abdullah;

"- Rasûlullah'tan (as.) ayrıldığımdan beri bana bundan daha zor bir soru sorulmadı. Benden başkasına gidin![32]" dedi.

---

32 **Câmiu'l-Usûl**'de "**benden başkasına gidin**" anlamına gelen " *fe'tû ğayrî*" ibaresinden sonra "*nevbeteyn*" diye bir kelime kaydedilmektedir. Bu kelime burada anlamsız gözükmektedir. **Nesaî**'nin ne **Sünenu'l-kübrâ**'sında ve ne de **Müctebâ**'sında bu kelime yer almamaktadır. Muhtemelen burada bir matbaa hatası vardır.

İnsanlar bir ay boyunca kendisine gelip gittiler, cevap alamayınca, sonunda;

"- Sana sormayıp da kime soralım? Sen bu memlekette Hz. Muhammed'in (as.) ashâbının en önde gelenlerindensin, senden başkasını da bulamıyoruz" dediler. Bunun üzerine İbn Mes'ûd;

"- Öyleyse ben, bulabildiğim çözüm yolunu kendi fikrim olarak söyleyeceğim; eğer doğru ise bu ortağı olmayan Yüce Allah'tandır, yanlış ise de benden ve şeytandandır; Allah ve Rasûlü bu hatadan berîdirler. Benim fikrim şudur: O kadına, ne fazla ne az, kendi emsâli olan kadınların mehri verilir, mirastan da kendisine pay verilir ve ayrıca dört ay on gün iddet bekler."

Bu söz üzerine İbn Mes'ûd'u dinleyen Eşca' kabilesinden insanlar kalktılar ve;

"- Şehâdet ederiz ki sen, Berva' bint Vâşık adındaki bizden bir kadın hakkında Allah Rasûlü'nün hükmettiği gibi hükmettin" dediler.

Abdullah'ın, İslâm'a girdiği sıradaki sevinmesi hariç, o günkü kadar sevindiği asla görülmedi."

İZAH

Hadîste mehir tespit edilmeden evlenen, ama gerdeğe girmeden kocası ölen kadınm durumu ele alınmaktadır. Burada kadınla ilgili üç husus söz konusudur:

1- Kadına mehir verilmesi gerekir mi?

2- Kadın mirastan pay alır mı?

3- Kadın iddet bekler mi?

Abdullah b. Mes'ûd, bu soruların üçüne de "evet" demektedir. Yukarıdaki rivâyette Hz. Peygamber'in de böyle bir uygulaması örnek gösterilerek **İbn Mes'ûd**'un fetvâsının isabetli olduğuna işaret edilmektedir.

Böyle olmakla birlikte bu mesele fukaha arasında tartışmalıdır. Nikâhı kıyılan, ama gerdeğe girmeden kocası ölen bir kadının mehir alıp almayacağı meselesinde ulemanın çoğunluğu mehr-i misil verilmesi gerektiği kanâatindedir. **İbn Mes'ûd, İbn Sîrîn, İbn Şübrüme, İbn Ebî Leylâ, Ebû Hanîfe, Süfyan Servî** ve **Ahmed b.**

Hanbel bu görüştedirler. **İmâm Şâfiî**'nin son kavli de budur. Bir kısım ulema ise **Beyhakî**'nin Zeyd b. Sâbitten naklettiği **"...mehir alamaz"** rivâyetine[33] dayanarak, mehri tespit edilmeden evlenen ve gerdeğe girmeden kocası ölen bir kadının mehir almaya hakkı olmadığını söylemişlerdir. **Hz. Ali, İbn Abbas, İbn Ömer, Zührî, Mâlik, Leys** ve **Evzâî** de bu kanâattedir.[34]

Bu tartışma, sadece zifaftan önce kocası ölen kadınla ilgilidir. Zifaftan önce kocası tarafından boşanan kadına ise mehrin yarısının verilmesi gerektiği, âyet-i kerîme ile sabittir.[35]

Nikâhı kıyılan, ama gerdeğe girmeden kocası ölen kadının, kocasının mirasından pay alması gerektiği konusunda ise ihtilaf yoktur. Aynı durumda kadın ölse, kocası da onun malından pay alır. Çünkü nikâh akdi ile onlar resmen karı-koca olmuşlardır.

Gerdeğe girmeden kocası ölen kadının iddet beklemesi gerektiği, her ne kadar hadîste ifade ediliyorsa da, tartışmaya açık bir konudur. İlişki olmadan iddetin anlamsız olacağını söyleyenlere, bunun bir nevi yas anlamına gelen vefat iddeti olduğu şeklinde cevap verilmiştir.

Bu rivâyetin sıhhati konusunda bazı tereddütler bulunmaktadır. **İmâm Şâfiî**, "eğer hadîsin sıhhatinde tereddüt etmeseydim, benim görüşüm de bu olurdu" demektedir. Ama kendisinin **Mısır**'a gittiğinde bu görüşünden dönüp hadîsin hükmünü kabul ettiği rivâyet edilir. Hadîsin bir rivâyetinde "Ma'kıl b. Sinân", diğerinde "Eşca' kabilesinden bir adam", öbüründe "Eşca' kabilesinden insanlar" şeklinde farklı ifâdelerin bulunmasını bazı âlimler muztarib olarak değerlendirmektedirler. Hadîsin mevkûf mu, yoksa merfû mu olduğu konusunda da bazı farklı görüşler bulunmakla birlikte İbn Mes'ûd'un fikri mevkûf ise de, Hz. Peygamber'den nakledilen uygulamanın merfû olduğu şüphe götürmez. Ayrıca **Medîne**'de geçtiği iddia edilen bu olayı nakledenlerin hepsinin Kûfeli olmaları da tenkit konusu yapılmıştır. İnsanların bir ay boyunca **Abdullah b.**

---

33 **Beyhakî,** ***Sünen,*** VII, 246.

34 Bkz., **Neylu'l-evtar**, VI, 194-95; **Evcezu'l-mesâlik**, IX, 202-204.

35 Bakara, 237.

Mes'ûd'a gelip giderek ısrarla onun fetvâsını almak istemeleri, **İbn Mes'ûd** fikrini söyleyince de kalkıp Rasûlullah'ın (as.) da bu hükmü vermiş olduğunu söylemeleri, rivâyetin dikkat çeken bir başka noktasıdır. Üstelik **İbn Mes'ûd** onlara "**araştırın, belki bir hadîs bulursunuz**" demesine rağmen, bu konuda bir hadîs bulamadıklarını söylediler. Hz. Peygamber'in bir hükmünü bildikleri halde neden bir ay boyunca **İbn Mes'ûd**'a gelip gittiler ve neden bu konuda bir hadîs bulamadıklarını söylediler? Bütün bunlarla birlikte **Tirmizî**, hadîsin hasen-sahih olduğunu söylemektedir. **Tirmizî, Ebû Davud** ve **Nesaî**'nin yanında **Hâkim, Beyhakî** ve **İbn Hibbân** da onu rivâyet etmişlerdir.

٤٩٩١ــ (ط – نافع مولى ابن عمر) : « أن ابنة لعبيد الله بن عمر وأُمُّها بنتُ زيدِ بن الخطّاب – كانت تحت ابن لعبد الله بن عمر – فمات عنها ، ولم يَقْرَبْها ، وكان لم يُسَمِّ لها صداقا ، فجاءت أُمُّها تبتغي من عبد الله صداقها ، فقال لها عبد الله بن عمر : لا صداق لها ، ولو كان لها صَدَاق لم أُمْسِكْه ، ولم أظلِمْها ، فأبتْ [أمُّها] أن تقبلَ منه ذلك ، فجعلوا بينهم زيدَ بنَ ثابت ، فقضى : أن لا صَدَاق لها ، ولها الميراث». أخرجه الموطأ .

4,991- İbn Ömer'in âzâdlısı Nâfi anlatıyor:

"Ubeydullah b. Ömer'in kızı, (amcazâdesi) Abdullah b. Ömer'in oğlunun zevcesi idi. Bu kadının annesi de (Hz. Ömer'in ağabeysi) Zeyd b. el-Hattâb'ın[36] kızı idi. Kızın kocası, eşine yaklaşamadan öldü, onun için herhangi bir mehir de tespit edilmemişti. Kızın annesi, (damadın babası) Abdullah'a giderek mehir istedi. Abdullah b. Ömer de ona;

---

[36] **Ebû Abdurrahman, Zeyd b. el-Hattâb b. Nüfeyl el-Adevî el-Kuraşî**: ö. 12/633. Sahabîdir, Hz. Ömer'in büyük kardeşidir, Hz. Ömer'den önce müslüman olmuştu. İlk muhacirlerdendir. **Bedir** ve daha sonra yapılan bütün savaşlara katıldı. Büyük mücâhitti. **Bedir** savaşında Hz. Ömer ona zırhını giymesini söylemiş, ama o; "**ben şehîd olmak istiyorum, halbuki sen ne istiyorsun?**" demişti. **Yemâme**'de şehîd düştü, bu savaşta İslâm ordusunun bayraktarı idi. Onun ölümüne Hz. Ömer çok üzülmüş ve; "**benden önce müslüman oldu, benden önce şehîd oldu**" demişti. Esmer, çok uzun boylu biriydi.

"- Kızının mehir almaya hakkı yoktur. Eğer mehre hakkı olsaydı, kendisinden esirgemez, ona haksızlık yapmazdık" dedi. Buna rağmen kızın annesi, onun bu fikrini kabul etmedi. Bunun üzerine Zeyd b. Sâbit'i hakem yaptılar. Zeyd de; kızın miras alması, ama mehir almaması gerektiğine hükmetti."[37]

٤٩٩٢ـ (ط ـ عبد الله بن عمر رضي الله عنهما) كان يقول : « لكل مُطَلَّقَة مُتْعَة ، إلا التي تُطَلَّق وقد فُرِضَ لها فَرْض و لم تُمَسَّ فَحَسْبُهَا نِصْفُ ما فُرِض لها ». أخرجه الموطأ .

4,992- Abdullah b. Ömer şöyle diyordu:

"Boşanan her kadının bir mut'a (tazminat) hakkı vardır. Yalnız kendisi için mehir tespit edildiği halde gerdeğe girmeden boşanan kadın hariç; o kendisi için tespit edilen mehrin yarısını alır."[38]

İZAH

Bu rivâyette **İbn Ömer**, boşanan kadınlara meşrû bir hak olarak mut'a verilmesi gerektiğini söylemektedir. Mut'a maddî bir menfaat demektir. Yaklaşık olarak bugün tazminat dediğimiz şeyin karşılığıdır. Boşanan kadının uğradığı mağduriyeti önlemek için kendisine böyle bir tazminatın verilmesi gerekir. Şüphesiz ki bu tazminatın belli bir sınırı olmaz; zamana, örfe, imkâna ve ihtiyaca göre farklı olabilir.

٤٩٩٣ـ (ط ـ سعيد بن المسيب رحمه الله) : « أن عمر قضى بأن : إذا أُرْخِيَت السُّتُورُ في النكاح وَجَبَ الصداقُ ». أخرجه الموطأ ، وقال : وعن زيد بن ثابت مثله.

4,993- Saîd b. el-Müseyyeb'den rivâyet edilmiştir:

"Hz. Ömer, (gelinle damadın) nikâhları yapılıp perdeler kapatıldığında mehrin vâcip olacağına hükmetti."[39]

---

[37] **Muvatta**, Nikâh, 3/10.

[38] **Muvatta**, Talâk, 17/45.

[39] **Muvatta**, Nikâh, 4/12-13.

RİVÂYETLER

Hadîsi **Muvatta** tahric etti. Mâlik; "Zeyd b. Sâbit'ten de bunun benzeri rivâyet edilmiştir" dedi.

İZAH

Perdeleri çekmek, gerçek bir halveti ifâde eder, gerdeğe girmekten kinâye bir lafızdır. Daha önce de kaydettiğimiz üzere gerdeğe girmekle mehrin tamamı, gerdeğe girmeden boşamakla mehrin yarısı kadına verilir. Böyle bir halvetten sonra boşanma husûle gelse ve kadın zifafın gerçekleştiğini, erkek de gerçekleşmediğini iddia etse, kadının sözüne itibar edilir ve mehrin tam olarak verilmesi gerekir.

الفرع الثاني

فيما تُعطَى المرأة قبل الدخول

2- ZİFAFTAN ÖNCE KADINA VERİLEN HEDİYE

٤٩٩٤ـ (د س ــ **عبد الله بن عباس** رضي الله عنهما) قال : « لما تزوَّجَ عليٌّ بفاطمةَ - رضي الله عنها - وأراد أن يدخلَ بها ، قال له رسول الله صلى الله عليه وسلم : **أعْطِها شيئاً**، قال: ما عندي شيء ، قال : **أين دِرْعُك الحُطَمِيَّةُ ؟** ».

وفي رواية عن رَجُل من أصحاب النبيِّ صلى الله عليه وسلم: أن عليًّا لما تزوَّجَ فاطمة بنتَ رسول الله صلى الله عليه وسلم أراد أن يدخلَ بها ، فمنعهُ رسول الله صلى الله عليه وسلم حتى يُعْطِيَها شيئا فقال: يا رسول الله، ليس عند شيء فقال النبي صلى الله عليه وسلم: « **أعْطِها دِرْعَك** ، **فأعطاها دِرْعَهُ، ثم دخل بها**». وفي رواية عن ابن عباس مثله. هكذا أخرجه أبو داود: الأولى عن ابن عباس ، والثانية: عن رجل، والثالثة: عن [ابن] عباس، قال: مثله ، ولم يذكر اللفظ ، وأخرج النسائي الأولى.

4,994- Abdullah b. Abbas şöyle dedi:

"Hz. Ali, Fatıma ile nikâhlandığında hemen gerdeğe girmek istedi, ama Rasûlullah (as.) ona;

"- **Fatıma'ya bir şeyler ver!**" dedi. Hz. Ali de;

"- Bir şeyim yok" deyince;

"- ***Hutamî* zırhın nerede?**" buyurdu.[40]

RİVÂYETLER

Hz. Peygamber'in ashâbından biri de şöyle rivâyet ediyor:

"Hz. Ali, Rasûlullah'ın (as.) kızı Fatıma ile nikâhlanınca gerdeğe girmek istemişti, ama Rasûlullah (as.) Fatıma'ya bir hediye vermeden onun gerdeğe girmesine mani oldu. Hz. Ali;

"- Ey Allah'ın Rasûlü; verecek bir şeyim yok!" dedi ise de, Allah'ın Rasûlü;

"- **Zırhını ver!**" buyurdu. Hz. Ali de önce zırhını verdi, sonra gerdeğe girdi."

Buna benzer bir rivâyet, İbn Abbas'tan da nakledilmiştir.

Bu hadîsi **Ebû Davud** bu şekilde; ilk rivâyeti İbn Abbas'tan, ikincisini sahâbeden birinden, üçüncüsünü de İbn Abbas'tan tahric etti. Bu üçüncü rivâyetin metnini vermedi, sadece "onun gibi rivâyet etti" dedi. İlk rivâyeti **Nesaî** de tahric etti.

İZAH

Hutamî zırh; Abdülkays kabilesinin **Hutama b. Muhârib** koluna mensup insanlar tarafından üretilen bir zırh çeşididir. Kılıç dahi işlemeyen son derece sağlam bir zırhtır.

Bu rivâyet, gerdeğe girmeden önce damadın, geline bir hediye vermesinin meşrûiyetine delildir. Ülkemizde yüz görümlülüğü denilen uygulama bunun benzeridir. Kadının gönlünü hoş etmeye yönelik bir davranıştır. Verilen bu hediye, mehrin dışında bir şeydir. Bunun dinî bir gereklilik olduğunu söylemek elbette mümkün değildir, ama insanî ve sosyal bir gerekliliktir. Eşler arasındaki ülfet ve muhabbete de vesiledir. Verecek malı olmayan **Hz. Ali**'ye, Rasûlullah'ın (as.), zırh gibi en önemli silahını satıp yüz görümlülüğü vermesini istemesi, buna verdiği önemin göstergesidir. Ayrıca geline

---

[40] **Ebû Davud**, Nikâh, 35/2125-27; **Nesaî**, Nikâh, 76.

verilecek olan hediyenin de çok sıradan bir şey olmamasını ifade etmektedir.

٤٩٩٥ـ (د ـ **عائشة** رضي الله عنهما) قال : «أمرني رسول الله صلى الله عليه وسلم أن أُدْخِلَ امرأة على زوجها قبل أن يُعْطِيَها شيئا» أخرجه أبو داود ، وقال : خيثمة لم يسمع من عائشة.

4,995- Hz. Âişe şöyle dedi:

"Rasûlullah (as.) bana, bir kadını, kendisine bir şey verilmeden önce kocasının yanına sokmamı emretti."[41]

İZAH

Bunu rivâyet eden **Ebû Davud**, hadîsin râvîsi Hayseme'nin, Hz. Âişe'den hadîs işitmediğini kaydetmiştir. Ayrıca senetteki diğer râvî Şerîk de hadîsçiler nazarında zayıf biridir. Dolayısıyla hadîs zayıftır. Bununla birlikte kadına bir şey verilmeden gerdeğe girmenin, ne nikâhın sıhhati açısından ve ne de dinî açıdan herhangi bir sakıncası vardır.

٤٩٩٦ـ (د س ـ **عمرو بن شعيب** رحمه الله) عن أبيه عن جده قال: قال رسول الله صلى الله عليه وسلم: «**أيُّما امرأة نُكِحَت على صداق أو حباء أو عِدَة، قبل عصمة النكاح، فهو لها، وما كان بعدَ عِصْمَةِ النِّكاح، فهو لمن أُعْطِيَه، وأحقُّ ما أُكْرِمَ عليه الرجل ابنَتُه أو أختُهُ**». أخرجه أبو داود والنسائي.

4,996- Amr b. Şuayb'ın, babası vasıtasıyla dedesinden rivâyet ettiğine göre Rasûlullah (as.) şöyle dedi:

"Bir kadın nikâh akdinden önce kendisine mehir veya hediye verilmek üzere (ne konuşulmuşsa) **bunlar kadına aittir. Nikâh akdinden sonra verilenler ise, kime verilmişse ona aittir. Bir adama**

---

[41] **Ebû Davud**, Nikâh, 35/2128.

yapılacak ikrâm için en önemli vasıta, onun kızı veya kız kardeşidir."[42]

İZAH

Burada nikâh akdinden önce geline verilen mehir, hediye veya vaatlerin sadece kadına ait olduğu, başka hiç kimsenin bunlarda söz hakkı bulunmadığı ifade edilmektedir. Bazı yörelerde adet olduğu üzere gelinin babasına veya kardeşlerine verilmek üzere başlık ve benzeri bir şey konuşulmuş olsa, hatta verilmiş olsa bile, bunların tamamı geline aittir. Bu malı başka birinin alması helâl değildir, alacak olsa dahi geline vermesi gerekir. İslâm ulemasının büyük çoğunluğu bu kanâattedir. Cumhura göre, kız velisinin kendisi için istediği her şey fâsit, ileri sürdüğü bütün şartlar sâkıttır.

Nikâh akdinden sonra gelinin yakınlarına herhangi bir ikrâm veya ihsan yapılması ise, Hz. Peygamber'in güzel bulduğu bir davranıştır. Nitekim hadîsin sonunda "**bir adama yapılacak ikrâm için en önemli vasıtanın, onun kızı veya kız kardeşi"** olduğu ifade edilmektedir. Bu türlü ikramlar, dostluk ve hısımlığın pekişmesine vasıta olur. İşte nikâhtan önce sözü edilen her şeyin sadece geline ait olmasına ve hiç kimsenin onda söz hakkı bulunmamasına mukabil, nikâhtan sonra ikram edilen bir hediye, kime verilmişse sadece ona aittir. Çünkü bu nikâhın şartı ve gereği değil, dostluk ve hısımlığın gereği olan bir ikram ve ihsandır.[43]

٤٩٩٧ــ (خ م د ت س ــ عقبة بن عامر رضي الله عنه) أن رسول الله صلى الله عليه وسلم قال: « **أحقُّ ما أوْفيتم من الشروط : ما استحلَلْتُمْ به الفروجَ** ». أخرجه الجماعة إلا الموطأ .

4,997- Ukbe b. Âmir'den rivâyet edildiğine göre Hz. Peygamber şöyle dedi:

---

[42] **Ebû Davud**, Nikâh, 35/2129; **Nesaî**, Nikâh, 67.

[43] Bkz., **Avnu'l-Ma'bûd**, VI, 165; **Bezlu'l-Mechûd**, IX, 163; **Neylu'l-Evtâr**, VI, 196-97.

"Yerine getirmeniz gereken şartların en önemlisi, kendilerini helâl edindiğiniz kadınlarınıza verdiklerinizdir."[44]

İZAH

Bu hadîs, nikâhın gereklerini yerine getirmek ve evlenirken kadına verilen sözlerde durmak gerektiğini emretmektedir. Hatta bunun, yerine getirilmesi gereken sözlerin en önemlisi olduğunu vurgulamaktadır. Yalnız bu konuda gelinin taleplerinin de meşrû ve makûl olması gerekir, haram veya yerine getirilmesi imkânsız taleplerde bulunmamalıdır.

Genelde evlenirken kadının gönlünü yapmak için erkek adeta bütün dünyayı kendisine vaat edebilmekte, evlendikten sonra da bunların hepsini unutabilmektedir. Kadına verilen ve yapılması mümkün olan meşrû ve makûl sözlerin mutlaka yerine getirilmesi gerekir. Bu sözler de genellikle kadına iyi muamele etmek, günün şartlarına ve sosyal durumuna göre yiyeceğini, giyeceğini ve meskenini güzelce temin etmek, onun haklarından hiçbir şeyi ihmal etmemek gibi maişet ve iyi geçinmekle ilgili olanlardır. Şüphesiz bunlar, âile kurmanın gayesine uygun olan ve evlilik bağını kuvvetlendiren şartlardır. Nikâhın gayesine uygun olan bu şartlar, aynı zamanda farz hükmündedirler.

---

[44] **Buharî**, Nikâh, 53; Şurût, 6; **Müslim**, Nikâh, 8/63; **Ebû Davud**, Nikâh, 39/2139; **Tirmizî**, Nikâh, 32/1127; **Nesaî**, Nikâh, 42.

(ص) "sad" harfi :

الكتاب التاسع

في الصيد

9. KİTAB: **SAYD** (AV HAYVANLARI): **4,998-5,015**

الكتاب التاسع

في الصيد

و فيه ثلاثة فصول:

الفصل الأول

في صيد البَرِّ

65- AV HAYVANLARI

A- KARA AVI

٤٩٩٨ـــ (خ م د ت س ـــ عدي بن حاتم رضي الله عنه) قال : « سألتُ رسول الله صلى الله عليه وسلم فقلتُ : إنّا قوم نَتصيَّدُ بهذه الكلاب ؟ فقال : **إذا أرسلت كلابكَ المعَلَّمَة**، وذكَرْتَ اسم الله . **فَكُلْ مما أمسَكْنَ عليك ، إلا أن يأكلَ الكلبُ ، فلا تأكلْ ، فإني أخاف أن يكونَ إنما أمسك على نفسه ، فإن خالَطَها كلب من غيرها فلا تأكلْ** ».

وفي رواية قال : قلتُ : يا رسول الله ، إني أُرسِل كلبي ، وأُسمِّي ؟ فقال النبي صلى الله عليه وسلم : « **إذا أرسلتَ كلبكَ وسَمَّيت، فأخَذ فقتل فأكلَ ، فلا تأكلْ ، فإنما أمسك على نفسه** »، قلت : إني أُرسل كلبي أجَدُ معه كلبا آخر ، لا أدري أيُّهما أخذ ؟ فقال: « **لا تأكلْ ، فإنما سَمَّيتَ على كلْبكَ ، ولم تُسَمِّ على غيره** » ، وسألتُهُ عن صيد المعْراض ؟ فقال : « **إذا أصبتَ بحَدِّه فكُلْ ، فإذا أصبتَ بعَرْضه ،فقَتَلَ ، فإنه وَقِيذ ، فلا تأكلْ** ».

وفي أخرى قال : « سألتُ النبيَّ صلى الله عليه وسلم عن صيد المعراض ؟ فقال : **ما أصاب بحَدِّه فكُلْ ، وما أصاب بعَرْضه فهو وَقيذ** ، وسألْتُهُ عن صيد الكلب ؟ فقال : **ما أمسك عليكَ فَكُلْ ، فإنَّ أخذَ الكلب ذَكاة ، فإن وجدتَ مع كلبك أو كلابك غيرَه ، فخشيتَ أن يكونَ أخذه معه وقد قَتلَهُ ، فلا تأكل، فإنما ذكرتَ اسم الله على كلبك ، ولم تَذْكُرْه على غيره** ».

وفي أخرى قال : سألتُ رسول الله صلى الله عليه وسلم عن المِعْرَاض... فذكر مثله ، وقال: **فإنه وقيذ، فلا تَأكُلْ**، فقلتُ: أُرْسِلُ كلبي ؟ قال : « **إذا أرسلتَ كلبك وسَمَّيْت فَكُلْ**» ، قلتُ : فإن أكل ؟ قال: فلا تأكُلْ ، فإنه لم يُمْسك عليك، إنَّما أمسك على نفسه ، قلتُ : أُرسل كلبي فأجدُ معه كلبا آخر ؟ قال: **لا تأكُلْ ، فإنك إنما سَمَّيْتَ على كلبك ، ولم تُسمِّ على الآخر**».

وفي أخرى له: «قلتُ يا رسول الله، إنا نُرْسل الكلابَ المعَلَّمةَ قال: **كلْ ما أمسكْنَ عليك** ، قلت: وإن قتلْنَ؟ قال: **وإن قتلْنَ**، قلت: إنا نَرْمي بالمعْرَاض؟ قال: **كل ما خزَق، وما أصاب بعَرْضه فلا تأكل**».

وفي أخرى عن النبيِّ صلى الله عليه وسلم قال : « **إذا أرسلتَ كلبك وسمَّيْتَ ، فأمْسَكَ وقتَلَ ، فكُل ، وإن أكلَ فلا تأكُلْ ، فإنما أمسك على نفسه ، وإذا خالطَ كلابا لم تَذْكُرِ اسمَ الله عليها ، فأمْسَكْنَ وقتلْنَ ،فلا تأكلْ ، فإنك لا تدري أيُّها قتلَ ؟ وإن رمَيْتَ الصيدَ فوجدته بعد يوم أو يومين ، ليس به إلا أثرُ سهمك ، فكُلْ ، وإن وقع في الماء فلا تأكلْ** ».

وقال عبد الأعلى عن عامر عن عديّ: إنه قال للنبيِّ صلى الله عليه وسلم: «أحدُنا يَرْمي الصيد، فيَقْتَفِرُ أثَرَه اليومين والثلاثة ، ثم يجده ميتا وفيه سهمه ؟ قال : **يأكله إن شاء** » هذه روايات البخاري.

وأخرج مسلم الأولى والثالثة والرابعة. وله في أخرى قال : قلتُ : يا رسول الله ، إني أُرسل الكلاب المعلَّمةَ ، فيُمسِكْنَ عَلَيَّ ، وأذْكُرُ اسمَ الله ؟ فقال : « **إذا أرسلت كلبَكَ المعلَّمَ وذكرتَ اسم الله عليه فكُلْ** » ، قلت : وإن قَتَلْنَ ؟ قال : **وإن قَتَلْنَ ما لم يَشرَكْها كلب ليس معها**، قلت[له]: فإني أرمي بالمعْرَاض الصيد ، فأُصيبُ ؟ فقال: **إذا رميت بالمعْراض فخزَق فكُلْهُ، وإن أصاب بعَرضه فلا تأكلْ**.»

وله في أخرى عن الشعبي قال : سمعتُ عديَّ بن حاتم – وكان لنا جارا ودَخيلا ورَبيطا بالنهرين – أنه سأل النبيَّ صلى الله عليه وسلم، فقال: «أُرسل كلبي، فأجدُ مع كلبي كلبا قد أخذ، لا أدري أيُّهما أخذ؟ قال: **فلا تأكلْ، إنما سمَّيْتَ على كلبك، ولم تُسمِّ على غيره** ».

وله في أخرى قال : قال لي رسول الله صلى الله عليه وسلم: «**إذا أرسلتَ كلبكَ فاذْكر اسم الله، فإنْ أمسك عليك، فأدْركْتَهُ حيًا فاذْبَحه، وإن أدركْتَهُ قد قتل ولم يأكلْ منه فكُلْه، وإن وجدتَ مع كلبك كلبا غيره، وقد قتلَ ، فلا تأكلْ ، فإنك لا تدري أيُّهما قتله ، وإن رميتَ بسهمك فاذكر اسم الله، فإن غاب عنك يوما، فلم تَجدْ فيه إلا أثَر سهمك فكُلْ إن شئتَ، وإن وجدتَهُ غريقا في الماء فلا تأكلْ**».

وله في أخرى قال: «سألتُ رسول الله صلى الله عليه وسلم عن الصيد؟ قال: **إذا رميتَ بسهمك فاذكر اسم الله، فإن وجدتَهُ قد قتل فكل إلا أن تَجدَهُ قد وقع في ماء فإنك لا تدري، آلماء قتله أو سهمُك**».

وفي رواية أبي داود نحو الرواية الأولى ، ونحو الرابعة من روايات البخاري. وأخرج الأولى من أفراد مسلم. وفي أخرى أن النبيَّ صلى الله عليه وسلم قال : « **إذا رميت بسهمك ، وذكرت اسمَ الله** ، **فوجدتَهُ من الغَد ، ولم تجدْهُ في ماء ، ولا فيه أثر غير سهمك فكلْ ، وإذا اختلط بكلابك كلب من غيرها فلا تأكلْ ، لا تدري : لعله قتله الذي ليس منها** ».

وله في أخرى قال : « **إذا وقعتْ رَميَّتُكَ في ماء ، فغَرق فلا تأكل** ».

وله في أخرى قال : « **ما علَّمتَ من كلب أو باز ، ثم أرسلتَهُ وذكرتَ اسم الله عليه ، فكل مما أمسك عليك** ، **قلتُ** : وإن قتل ؟ **قال : إذا قَتَلَهُ ولم يأكلْ منه شيئا فإنما أمسكه عليك** ».

وله في أخرى قال : يا رسول الله ، أحدُنا يرمي الصيدَ ، فيقتفرُ أثره اليومين والثلاثة ، ثم يجدُهُ ميتا ، وفيه سهمه ، أيأكلْ ؟ قال: **نعم** ، **إن شاء** - أو قال : **يأكل إن شاء**.

وأخرج الترمذي الرواية الأولى من أفراد مسلم. وفي أخرى نحوها ، إلا أنه قال : « **وسُئِلَ عن الْمعْرَاضِ**». وأخرج الرواية الأولى من أفراد أبي داود. وله في أخرى قال :« سألتُ رسول الله صلى الله عليه وسلم عن صيد الكلبِ المعلَّمِ ؟ فقال : **إذا أرسلتَ الكلب المعلَّم ، وذكرتَ اسم الله ، فكل ما أمسك عليك ، وإن أكل فلا تأكلْ ، فإنما أمسك على نفسه** ، فقلتُ : يا رسول الله ، أرأيتَ إن خالط كلابَنا كلابٌ أخرى ؟ قال : **إنما ذكرتَ اسم الله على كلبك ، ولم تذْكرْ على غيره** ».

وله في أخرى قال: « سألتُ النبي صلى الله عليه وسلم عن صَيْد الْمِعْرَاضِ ؟ فقال : **ما أصبْتَ بحَدِّه فكُلْ، وما أصبتَ بعَرْضه فهو وَقيذ**». وله في أخرى قال: قلتُ : « يا رسول الله ، أرمي الصيدَ فأجدُ فيه من الغَد سَهْمي ؟ قال : **إذا علمتَ أن سهمك قتَلَهُ ، ولم تَرَ فيه أثَر سَبُع ، فَكُلْ** ». وله في أخرى قال: « سألت رسول الله صلى الله عليه وسلم عن صيد البَازي ؟ فقال: **ما أمسك عليك فكلْ**».

وأخرج النسائي الرواية الثالثة والخامسة من روايات البخاري ، وأخرج نحو الثالثة أيضا ، وأخرج روايات مسلم الأربع ، إلا أنه في الثالثة انتهى حديثه عند قوله : «**أيُّهما قتله** ». قال هو : «**أيُّها قتل** » ، ولم يذكر ما بَعْدَه وأخرج الثالثة من أفراد الترمذي.

وله في أخرى : « أنه سألَ رسول الله صلى الله عليه وسلم عن الصيد ؟ فقال : **إذا أرسلتَ كلبك، فخالَطَتْه كلاَب لم يُسَمَّ عليها ، فلا تأكل ، فإنك لا تدري أيُّها قَتَلَ** ».

وله في أخرى قال: « سألتُ رسول الله صلى الله عليه وسلم عن الكلب؟ فقال: **إذا أرْسَلْتَ كلبكَ فسمَّيتَ فكل، وإن وجدتَ كلبا آخر مع كلبكَ فلا تأكُلْ ، فإنما سَمَّيتَ على كلبك، ولم تُسَمِّ على غيره**».

وله في أخرى : « أنه سألَ رسول الله صلى الله عليه وسلم عن الصيد ؟ فقال : **إذا أرسلتَ سهمك وكلبَكَ ، وذكرتَ اسم الله ، فقتل سَهْمُكَ فَكُلْ** ، قال : فإن بات عني ليلة يا رسول الله ؟ قال : **إن وجدتَ سهمك ولم تجدْ فيه أثرَ شيء غيره فَكُلْ ، وإن وقع في الماء فلا تأكُلْ** ».

وله في أخرى قال : « قلتُ : يا رسول الله ، إنَّا أهلُ الصَّيْد ، وإنَّ أحَدَنا يرمي الصيد ، فيغيبُ عنه الليلةَ والليلتين ، فيَبْتَغي الأثَرَ ، فيجدُهُ ميتا وسهمُه فيه ؟ قال : **إذا وجدتَ السهمَ فيه ، ولم تجدْ فيه أثر سَبُع ، وعلمتَ أن سهمك قتله فكُلْ** ».

وفي أخرى قال: «قلتُ: يا رسول الله، أرْمي الصيد فأطلبُ أثره بعد ليلة؟ قال: **إذا وجدتَ فيه سهمكَ ولم يأكُلْ منه سَبُع [فكُلْ]**». وله روايات أخرى نحو هذه الروايات تركنا ذِكْرَها خوفا من الإطالة.

4,998- Adiyy b. Hâtim'den rivâyet edilmiştir:

"Allah'ın Rasûlü'ne sordum:

"- Bizler, şu köpeklerle hayvan avlayan bir milletiz; (bu câiz midir)?" dedim. Cevaben;

"- Eğer eğitilmiş köpeğini avın üstüne Allah'ın ismini zikrederek gönderirsen, onların senin için tuttuklarını yiyebilirsin. Ama köpek kendisi yemeye başlamışsa, artık ondan yeme! Zira köpeğin avı kendisi için yakalamış olmasından korkarım. Eğer avın yakalamasına başkalarının köpekleri de karışmışsa (ve hangisinin yakaladığı belli değilse), **onu da yeme!"** buyurdu.[1]

RİVÂYETLER

Diğer bir rivâyete göre Adiyy;

"- Ey Allah'ın Rasûlü; ben köpeğimi ava besmele çekerek yolluyorum; (onun avladığını yemek) câiz olur mu?" diye sormuş, Hz. Peygamber de;

"- Köpeğini besmele ile avın üstüne saldığın halde köpek avı yakalayıp öldürür ve sonra da yemeye başlarsa, artık sen ondan yeme! Çünkü köpek onu ancak kendisi için avlamıştır" buyurdu. Ben tekrar;

"- Bazen köpeğimi avın üstüne salıyorum, ama sonra yanında başka bir köpek daha görüyorum; hayvanı hangisinin avladığını da anlayamıyorum" dedim. Bu sefer;

"- Onu yeme! Çünkü sen, sadece kendi köpeğin üzerine besmele çekmiş, diğeri için çekmemiştin" buyurdu.

Sonra kendisine *mi'râz* (mızrak) ile avlanmanın hükmünü sordum:

"- Eğer hayvana mızrağın keskin demir tarafı isabet etmişse, onu yiyebilirsin. Ama mızrak sopası enlemesine çarparak hayvanı öldürmüşse, onu yeme; çünkü o dövülerek öldürülmüş sayılır" buyurdu.

Başka bir rivâyet şöyledir:

---

1 **Buhari**, Vudû', 34; Buyû', 3; Zebâih, 1, 2, 3, 7, 8, 9, 10; Tevhîd, 13; **Müslim**, Sayd, 1/1-7; **Ebû Davud**, Sayd, 23/2847-51; **Tirmizî**, Sayd, 1/1465; 3/1467; 4/1468; 5/1469; 6/1470; 7/1471; **Nesaî**, Sayd, 1, 2, 3, 5, 7, 8, 18, 19, 21, 23.

"Rasûlullah'a (as.), *mi'râz* avının hükmünü sordum:

"- **Hayvana mızrağın keskin demir tarafı isabet etmişse, onu ye! Ama mızrak sopası enlemesine çarpmışsa, o dövülerek öldürülmüş sayılır**" buyurdu.

Sonra köpeğin yakaladığı avın hükmünü sordum:

"- **Köpeğin senin adına yakaladığını ye! Çünkü köpeğin yakalaması, hayvanın kesilmesi yerine geçer. Eğer senin köpeğinin veya köpeklerinin yanında başka bir köpek daha görürsen; köpeğin avı o yabancı köpekle birlikte yakalamış ve öldürmüş olacağından korkarsan, artık ondan yeme! Çünkü sen sadece kendi köpeğin üzerine besmele çekmiştin, diğer köpek üzerine ise çekmemiştin**" buyurdu.

Diğer bir rivâyet de; "Rasûlullah'a (as.) *mi'râz* ile avlanmanın hükmünü sordum..." diyerek aynı hadisin benzeri tahric edilir. Bu rivâyete göre de Hz. Peygamber;

"- **O, dövülerek öldürülmüş sayılır**" buyurdu. Ben;

"- Avın üzerine köpek gönderebilir miyim?" diye sordum.

"- **Besmele ile köpeğini sal, sonra onun avladığını ye!**" dedi. Ben yine;

"- Ya köpek ondan yemişse?" diye sordum.

"- **O zaman ondan yeme; çünkü o avı senin için değil, sadece kendisi için avlamıştır**" buyurdu. Ben tekrar;

"- Köpeğimi besmele ile gönderdikten sonra avın yanında başka köpek de görürsem ne yapmalıyım?" diye sordum.

"- **Ondan yeme! Çünkü sen sadece kendi köpeğin üzerine besmele çekmiştin, diğer köpek üzerine ise çekmemiştin**" buyurdu.

Diğer bir rivâyete göre de Adiyy şöyle der:

"- Ey Allah'ın Rasûlü; bizler eğitilmiş köpekleri av hayvanlarının üzerine gönderiyoruz" dedim.

"- **Onların senin adına tuttuklarından ye!**" buyurdu. Ben;

"- Eğer avı öldürmüşlerse de mi?" diye sordum.

"- **Öldürmüş olsalar da...**" buyurdu.

"- Biz *mi'râz* ile de hayvan avlıyoruz" diye sordum.

"- Mızrağın sivri ucu hayvana saplanır da ölürse, ondan ye! Ama mızrak sopası uzunlamasına hayvana çarpmış da ölmüşse, yeme!" buyurdu.

Başka bir rivâyete göre Hz. Peygamber şöyle dedi:

"Köpeğini besmele ile ava yollar, o da avı yakalar ve öldürürse, onu ye! Ama köpek avdan bir miktar yemişse, artık ondan yeme! Çünkü o sadece kendisi için avlamıştır. Besmele çekmediğin bazı köpekler de senin köpeğine karışır ve sonra bu köpekler birlikte avı yakalar ve öldürürlerse, o avdan yeme! Çünkü bu köpeklerden hangisinin onu öldürdüğünü bilmiyorsun. Eğer sen ava ok atar da, bilâhare bir veya iki gün sonra onu ölü olarak bulur ve üzerinde senin okundan başka hiçbir iz göremezsen, onu da yiyebilirsin. Ama hayvan suya düşmüş olursa, yeme!"

Abdül'a'lâ'nın[2] Âmir'den, onun da Adiyy'den naklettiğine göre; Adiyy, Hz. Peygamber'e;

"- Bizden biri av hayvanına ok atar, sonra iki veya üç gün onun izini sürüyor, sonra da onu üzerinde kendi oku olduğu halde ölü buluyor. Bu avı yiyebilir mi?" diye sormuş, Hz. Peygamber de;

"- İsterse yesin!" buyurmuş.

Bunlar **Buharî**'nin rivâyetleridir. **Müslim** bu rivâyetlerden birinci, üçüncü ve dördüncüsünü tahric etti.

Müslim'in başka bir rivâyetine göre Adiyy şöyle der:

"- Ey Allah'ın Rasûlü; ben eğitilmiş köpekleri av hayvanının üzerine gönderiyorum. Onlar da benim için hayvanı avlıyorlar. Besmele de çekiyorum. Bu avı yiyebilir miyim?" diye sordum.

"- Eğitilmiş köpeğini besmele çekerek avın üzerine saldınsa, ye!" buyurdu.

"- Peki, ya köpek hayvanı öldürmüş olursa?" diye sorunca;

---

[2] **Ebû Muhammed, Abdül'a'lâ b. Abdül'a'lâ b. Muhammed el-Kuraşî es-Sâmî el-Basrî:** ö. 198/813. Basralı muhaddislerdendir. Halid el-Hazzâ ve Şa'bî'den rivâyetleri vardır. Kendisinden Ebû Bekir b. Ebî Şeybe ve Hişâm ed-Destüvâî rivâyet etti. Sikadır; rivâyetleri kütüb-ü sittede tahric edilmiştir.

"- Öldürmüş olsa da ye! Yalnız besmele çekip salarken orada olmayan başka bir köpeğin sonradan onlara katılmaması şartıyla" buyurdu. Ben tekrar;

"- Ben aynı zamanda ava mızrak atıyor ve onu vuruyorum" dedim.

"- Mızrağı attığında sivri ucu ava saplanmışsa, onu ye! Ama mızrak sopası ava genişliğine çarparak onu öldürmüşse, yeme!" buyurdu."

Müslim'in Şa'bî'den naklettiği başka bir rivâyeti şöyledir:

"Adiyy b. Hatim'i dinledim. Bu zat, Nehreyn'de bizim komşumuzdu, kendisiyle gidip gelirdik. O, Hz. Peygamber'e;

"- Köpeğimi ava salıyorum, sonra köpeğimle birlikte başka bir köpeğin de avı tutmuş olduğunu görüyorum; avı hangisinin yakalamış olduğunu da bilmiyorum" demiş. Hz. Peygamber de;

"- Ondan yeme! Çünkü sen sadece kendi köpeğin üzerine besmele çekmiştin, diğer köpek üzerine ise çekmemiştin" buyurdu.

Onun diğer bir rivâyetine göre de Hz. Peygamber, Adiyy'e şöyle demiş:

"- Köpeğini av hayvanının üzerine gönderirken besmele çek! Köpek avı senin için tutmuş ve sen de henüz canlı olduğu halde yetişirsen, avı kes! Yanına gittiğinde hayvan ölmüş ise, köpek ondan yemediği takdirde, sen o avı yiyebilirsin. Senin köpeğinle birlikte başka bir köpeğin de orada bulunduğunu görürsen ve hayvan ölmüş ise, yeme! Çünkü hayvanı bu köpeklerden hangisinin öldürdüğünü bilemezsin. Ava ok attığında, besmele çek! Okladığın hayvanı bir gün boyunca bulamazsan, sonra bulduğunda, üzerinde senin okundan başka bir iz olmazsa, arzu edersen ondan yiyebilirsin. Suda boğulmuş avı ise yeme!"

Onun başka bir rivâyeti de şöyledir:

"Rasûlullah'a (as.) avlanmanın hükmünü sordum. Bana;

"- Okunu ava atarken besmele çek! Eğer hayvanı senin okunla ölmüş bulursan, onu ye! Yalnız suda bulursan onu yeme! Çünkü hayvanı senin okun mu öldürdü, yoksa su mu boğdu bilemezsin" buyurdu.

Ebû Davud da ilk rivâyetle **Buharî**'nin rivâyetlerinden dördüncüsünü ve **Müslim**'in müfred rivâyetlerinden ilkini tahric etti.

Onun diğer bir rivâyetine göre Hz. Peygamber şöyle dedi:

"Besmele çekerek ava okunu atar, sonra hayvanı ertesi gün bulduğunda üzerinde senin okundan başka bir (silah) **izi bulunmadığını ve suya da düşmediğini görürsen, onu ye! Senin** (avın üzerine) **saldığın köpeklere başka köpekler karışacak olursa,** (onların yakaladığı) **hayvanı yeme! Çünkü bilemezsin, belki de onu senin olmayan bir köpek öldürmüştür."**

Ebû Davud'un diğer bir rivâyeti; **"avladığın hayvan suya düşerek ölmüşse, onu yeme!"** şeklindedir.

Bir diğer rivâyetine göre de Hz. Peygamber;

"- Bir köpek veya şahini eğitir, sonra da besmele çekerek avın üzerine salarsan, onların senin için yakaladığı hayvanları yiyebilirsin" buyurdu. Ben;

"- Onlar avı öldürmüş olsalar da mı?" diye sordum.

"- Zaten ancak hayvanı öldürmüş ve ondan hiç yememiş olurlarsa, onu senin için yakalamışlar demektir" buyurdu.

Nihayet **Ebû Davud**'un başka bir rivâyetine göre; Adiyy;

"- Ey Allah'ın Rasûlü; bizden biri ava ok atıyor, sonra iki veya üç gün onun izini sürüyor, sonra da onu üzerinde okuyla birlikte ölü buluyor. Bu avı yiyebilir mi?" diye sordu. Hz. Peygamber;

"- Evet, isterse! –veya isterse yiyebilir-." dedi.

Tirmizî de **Müslim**'in müfred rivâyetlerinden ilkini tahric etti. **Tirmizî**'nin buna benzer başka bir rivâyetinde de; *"mi'râz ile avlanmadan soruldu"* denir. **Tirmizî** ayrıca **Ebû Davud**'un müfred rivâyetlerinden ilkini de tahric etti.

Tirmizî'nin diğer bir rivâyeti ise şöyledir:

"Allah'ın Rasûlü'ne eğitilmiş köpeğin yakaladığı avın hükmünü sordum. Bana;

"- Eğitilmiş köpeği besmele ile salarsan, onun senin için yakaladıklarını ye! Eğer köpek avdan bir miktar yemişse, artık sen

ondan yeme; çünkü o, hayvanı kendisi için avlamıştır" dedi. Ben tekrar;

"- Ey Allah'ın Rasûlü; bizim köpeklerimizin arasına başka köpekler de karışırsa?" diye sordum.

"- Sen besmeleyi sadece kendi köpeğin için çekmiştin, başkasının köpeğine çekmedin" buyurdu.

Tirmizî'nin diğer bir rivâyetine göre; Adiyy şöyle der:

"Hz. Peygamber'e *mi'râz* ile avlanmanın hükmünü sordum. Bana;

"- Onun sivri ucu avlarsan ye, ama uzun tarafı hayvana çarpar da ölürse yeme!" buyurdu.

Tirmizî'nin başka bir rivâyetine göre Adiyy;

"- Ey Allah'ın Rasûlü; ben avı okluyor ve ancak ertesi gün okum vücudunda saplı olduğu halde onu buluyorum" dedi. Hz. Peygamber de;

"- Onu senin okunun öldürdüğünü anlar ve vücudunda da başka bir yırtıcı hayvanın izini görmezsen, ye!" buyurdu.

Nihayet **Tirmizî**'nin diğer bir rivâyetine göre; Adiyy şöyle dedi:

"Rasûlullah'a (as.), şahinin avladığı hayvanın hükmünü sordum. Bana;

"- Onun, senin için yakalamış olduğu avı ye!" buyurdu.

Nesaî, yukarıda geçen **Buharî**'nin üçüncü ve beşinci rivâyetinin aynısını, ayrıca üçüncü rivâyetin bir benzerini ve **Müslim**'in de ilk dört rivâyetini tahric etti; yalnız üçüncü rivâyet; **"hangisinin onu öldürdüğünü bilemezsin"** cümlesinde biter, sonrasını zikretmez. Keza **Tirmizî**'nin müfred rivâyetlerinden üçüncüsünü de tahric etti.

Nesaî'nin başka bir rivâyetine göre; Adiyy, Hz. Peygamber'e avlanmanın hükmünü sordu. Hz. Peygamber;

"- Sen köpeğini (besmele ile) **saldıktan sonra, besmele çekilmemiş başka köpekler de ava katılırsa, o hayvanı yeme! Çünkü onu hangisinin öldürdüğünü bilemezsin"** buyurdu.

Nesaî'nin bir başka rivâyeti de şöyledir:

"Allah'ın Rasûlü'ne köpekle (avlanmanın) hükmünü sordum. Bana;

"- **Köpeğini besmele ile ava salarsan, onun yakaladığını ye! Yalnız avın yanında kendi köpeğinle birlikte başka bir köpek daha görürsen, yeme Çünkü sen, sadece kendi köpeğin için besmele çekmiştin, diğer köpek için çekmemiştin"** dedi.

Nesaî'nin diğer bir rivâyetine göre; Adiyy, Hz. Peygamber'e avlanmanın hükmünü sormuştu. Hz. Peygamber de;

"- **Okunu ve köpeğini besmele ile gönderirsen ve avı da senin okun öldürmüş ise, onu ye!"** buyurdu. Adiyy tekrar;

"- Ey Allah'ın Rasûlü; avı ancak bir gece sonra bulursam?" diye sordu.

"- **Üzerinde okunu görür ve onu başka bir şeyin öldürdüğüne dair bir iz bulamazsan, ye! Ama suya düşmüş olursa yeme!"** buyurdu.

Diğer bir rivâyeti de şöyledir:

"- Ey Allah'ın Rasûlü; bizler avcılıkla geçinen insanlarız. Bizden biri ava okunu atar, ama bir veya iki gün boyunca hayvanı bulamaz, bu esnada onun izini sürer ve sonra da oku üzerinde olduğu halde onu ölmüş olarak bulur" dedim. Hz. Peygamber;

"- **Okunu hayvanın üzerinde bulur, onu bir yırtıcının öldürdüğüne dair bir iz bulamaz ve senin okunun onu öldürdüğüne kanâat getirirsen, ye!"** buyurdu.

Nihayet **Nesaî**'nin bir başka rivâyeti de şöyledir:

"- Ey Allah'ın Rasûlü; av hayvanına okumu atıyor ve bir gün sonra izini sürüyorum" dedim.

"- **Üzerinde senin okunu bulur ve onu başka bir yırtıcının yemediğini anlarsan, ye!"** buyurdu.

Nesaî'nin bu rivâyetlere benzer başka rivâyetleri de vardır. Ancak fazla uzatmaktan endişe ettiğimiz için bunları zikretmedik.

İZAH

Mi'râz kelimesi; zıpkın, mızrak, ok gibi bir silah türüdür. Bunların ucu sivri olur ve genelde ucunda sivri bir demir de bulunur. İşte bu sivri taraf hayvana saplanır ve bu yara ile ölürse, o hayvanın eti yenir. Ama sivri tarafı değil de, sopanın uzunlamasına olan kısmı hayvanın can alıcı bir yerine çarpar ve hayvan bu yüzden ölürse, onun eti yenmez. Çünkü o, dövülerek öldürülen hayvan gibidir. Ayrıca bu şekilde onun kanı da akmaz.

Avcılık, geçmişte maişet yollarından biriydi. İnsanlar yiyecek ihtiyaçlarını büyük ölçüde bu yolla temin ederlerdi. Binâenaleyh ihtiyaca binâen hayvanları avlamanın dinen bir sakıncası yoktur. Ama keyif için, zevk için hayvanları katletmenin meşrû olduğunu söylemek mümkün değildir. Gereksiz yere hiçbir canlının öldürülmesi câiz değildir. Kaldı ki hayvan neslinin yok edilmesi yüzünden insanlığın nasıl ciddi bir doğal dengesizlik tehlikesiyle karşı karşıya olduğu da herkesin malumudur.

Avlanan hayvanı yemenin câiz olması için hangi yolla ve nasıl avlandığının bilinmesi gerekir. Buna göre;

1- Eğitilmiş köpek ve şahin gibi avlama yeteneği olan hayvanların avladığı hayvanı yemek câizdir. Bunun câiz olduğu hadîslerde dile getirildiği gibi, âyet-i kerîmede de belirtilmektedir:

"Eğittiğiniz av hayvanlarına gelince, onların sizin için yakaladığı her şeyi yeyin, ama üstüne Allah'ın adını da anın!"[3]

Köpeğin eğitilmiş olduğu, tuttuğu avı yemeden sahibine getirmesiyle anlaşılır. Eğitilmiş köpeğin, avı yakalayıp öldürmesi, aynen onu kesmek gibidir. Yalnız bunun yenebilmesi için;

a) Köpeğin besmele ile avın üstüne gönderilmesi gerekir. **Ebû Hanîfe, Mâlik** ve fukahanın ekseriyetine göre, besmele unutarak terk edilirse mahzuru yoktur, kasten terk edilmesi halinde onun avladığı hayvan yenmez. **İmam Şâfiî** ve diğer bir kısım fukahaya göre ise, besmele çekmek sünnettir, dolayısıyla kasten de terk edilecek olsa haram değildir. **Zâhirîler**'e göre de, ister kasten, ister unutarak terk edilmiş olsun besmelesiz avlanan hayvan yenmez. Bu konudaki farklı

[3] Mâide, 4.

görüşler, yukarıdaki hadîste geçen; **"köpeğini besmele ile ava salarsan, onun yakaladığını ye!"** cümlesindeki emrin bağlayıcı olup olmadığı konusundaki ihtilaftan kaynaklanmıştır.

b) Köpeğin avladığı hayvanın yenebilmesi için diğer bir şart da, köpeğin ondan hiç yememesi, yakalayıp sahibine getirmesidir. Yalnız **İmâm Mâlik** ve **Şâfiî**'nin bir kavli ile bir kısım fukahaya göre, köpeğin yakaladığı avdan yememesi mutlak şart değildir. Delilleri de bundan sonra gelecek olan hadîsin **Ebû Davud**'daki versiyonudur. Bu rivâyette, köpek hayvanın bir kısmını yemiş olsa bile avladığı hayvanı yemenin câiz olduğu ifade edilmektedir. Bazı âlimler bu hadîsi cevaza, haram olduğunu ifade eden hadîsleri kerâhete hamlederek rivâyetler arasındaki zıddıyeti telife çalışmışlarsa da, cumhur buna yanaşmaz, böyle bir avı yemenin kesinlikle haram olduğunu söyler.

c) Bu konuda üçüncü bir şart da, av köpeğinin yanında başka köpek ve yırtıcıların bulunmamasıdır. Bu durumda hayvanın yakalanması ve öldürülmesi konusunda bir şüphe ortaya çıkmaktadır ve bu şüphe sebebiyle de avın yenmesi caiz görülmemektedir. Yalnız hayvan yaralı olarak ele geçirilirse, normal usulde kesilir ve bu durumda onun etini yemek câiz olur.

2- Ok, mızrak, tabanca ve benzeri silahlarla avlanan hayvanların da yenmesi câizdir. Yalnız ok ve benzeri bir şeyle avlandığında, sivri taraflarının çarpmasıyla hayvanın ölmesi gerekir. Okun kalın tarafı veya ok sopası uzunlamasına çarpması sonucu hayvan ölürse, yenmez. Bu hayvan, Kur'ân-ı Kerîm'de yasaklanan; ***"dövülerek öldürülen"***[4] hayvanlar kategorisine girer.

3- Canlı olarak ele geçirilen av hayvanlarının yenebilmesi için mutlaka normal usulde kesilmesi gerekir. Yaralı ele geçirilse de yine kesilmesi gerekir.

4- İster kendiliğinden, ister oklanma veya vurulma neticesi olsun, hayvan suya düşer ve bir müddet sonra bulunacak olursa,

[4] Mâide, 3.

onun yenmesi haramdır, çünkü suda boğulmuş olması ihtimali kuvvetlidir.

5- Vurulduktan ancak bir müddet sonra ölü bulunan av hayvanlarını yemek de câizdir. Bunun için de, başka bir yırtıcı tarafından öldürülmemiş olması, üzerinde avcının atmış olduğu kendi okundan başka bir yara olmaması ve avın da çürüyüp kokmuş olmaması gerekir.

٤٩٩٩ـ (خ م د ت س ــ **أبو ثعلبة الخشني** رضي الله عنه) قال : « قلتُ : يا نبيَّ الله ، إنا بأرض قوم أهلِ كتاب ، أفنأكل في آنيتهم ؟ وبأرض صَيْد ، أصيدُ بقوْسي وبكلبي الذي ليس بمعلَّم ، وبكلبي المعلَّم ، فما يَصْلُح لي ؟ قال : **أمَّا ما ذكرتَ من آنية أهل الكتاب ، فإن وجدتم غيرها فلا تأكلوا فيها، فإن لم تجدوا فاغسلوها وكلوا فيها، وما صدْتَ بقوْسك فذكرتَ اسم الله عليه فكُلْ ، وما صدتَ بكلبك المعلَّم فذكرتَ اسم الله عليه فكُلْ، وما صدْتَ بكلبك غير المعلَّم فأدركتَ ذكَاتَهُ فكُلْ**».

وفي رواية « أتيتُ رسول الله صلى الله عليه وسلم فقلتُ : يا رسول الله ، إنا بأرض قوم أهلِ كتاب ، نأكل في آنيتهم ، وأرض صيد ،أصيدُ بقوْسي ، وأصيدُ بكلبي المعلَّم ، والذي ليس معلَّما ، فأخبرني ما الذي يحلُّ لنا من ذلك ؟ فقال : **أمَّا ما ذكرتَ أنك بأرض قوم أهلِ كتاب تأكلُ في آنيتهم ، فإن وجدتم غير آنيتهم فلا تأكلوا فيها ، وإن لم تجدوا فاغسلوها ، ثم كُلوا فيها ، وأما ما ذكرتَ أنك بأرض صيد ، فما صدْتَ بقوسكَ فاذْكُرِ اسمَ الله ، ثم كلْ ، وما صدتَ بكلبك المعلَّم فكُلْ ، وما صدْتَ بكلبك الذي ليس مُعَلَّما ، فأدْرَكْتَ ذكاته فكُلْ** ». وفي أخرى مثله ، وفيه « **وما صدتَ بكلبك المعلَّم فاذْكُرِاسمَ الله وكُلْ** ».

هذه روايات البخاري. وأخرج مسلم واحدة منها وقال فيها: « بأرضِ قوم أهلِ كتاب» وقال: «بكلبي المعلَّم أو بكلبي الذي ليس بمعلَّم».

وفي رواية أبي داود قال : قال النبي صلى الله عليه وسلم في صيد الكلب : « **إذا أرسلتَ كلبك، وذكرتَ اسمَ الله فكُلْ وإن أكل منه ، وكُلْ ما ردَّت عليك يدُك** ».

وله في أخرى قال: «قلتُ: يا رسول الله، إني أصيدُ بكلبي المعلَّم، وبكلبي الذي ليس بمعلَّم ؟ قال: ما صدْتَ بكذلبك المعلَّم فاذْكُرِ اسمَ الله وكل، وما صدْتَ بكلبك الذي ليس بمعلَّم فأدركتَ ذَكَاتَهُ فَكُلْ ». وله في أخرى قال : قال لي رسول الله صلى الله عليه وسلم : « يا أبا ثَعْلَبَةَ ، كلْ ما ردَّتْ عليك قوسُكَ وكلْبُكَ - زاد في رواية : المعلَّم - ويدُك ، فكُلْ ، ذكيًا وغير ذكي ».

وفي أخرى : قال : يا رسول الله ، إن لي كلابا مكَلَّبة ، فأفتني في صيدها ، قال النبي صلى الله عليه وسلم : « إنْ كان لك كلاب مكلَّبة فكُلْ مما أمسكن عليك ، قال : ذكيّا أو غير ذكيّ ؟ قال : نعم ، قال : وإن أكل منه ، قال : وإن أكل منه ؟ ! قال : يا رسول الله ، أفْتني في قوسي ، قال : كُلْ ما ردَّت عليك قوسُك ، ذكيًا وغير ذكي ، قال: وإن تغيَّب عنِّي؟ قال: وإن تغيَّب عنك ما لم يَصِلّ أو تجد فيه [أثر] سَهْمِ غيرك ، قال: أفتني في آنية المجوس إذا اضطررنا إليها ، قال: اغسلها وكل فيها».

وفي رواية الترمذي قال : « قلتُ : يا رسول الله ، إنَّا أهلُ صيد ؟ فقال : إذا أرسلتَ كلبكَ وذَكَرْتَ اسمَ الله عليه فأمْسكَ عليك فكُلْ وإن قتل ، قلت : أنَا أهلُ رَمْي ؟ قال : ما ردَّتْ عليك قوسُك فكُلْ ، قال : قلتُ : إنَّا أهلُ سَفَر ، نَمُرُّ باليهود والنصارى والمجوس ، فلا نجدُ غيرَ آنيتهم ؟ قال : فإن لم تجدوا غيرها فاغسلوها بالماء، ثم كلوا فيها واشربوا ».

وفي رواية النسائي قال : « قلتُ : يا رسول الله ، إنَّا بأرض صيد أصيدُ بقوسي، وأصيدُ بكلبي المعلَّم ، وبكلبي الذي ليس بمعلَّم ؟ فقال : ما أصبتَ بقوسك فاذْكُرِ اسمَ الله عليه وكُلْ ، وما أصبتَ بكلبك المعلَّم ، فاذكُرِ اسمَ الله وكُلْ ، وما أصبتَ بكلبك الذي ليس بمعلَّم ، فأدركت ذكاته ، فكُل ».

4,999- Ebû Sa'lebe el-Huşenî anlatıyor:

"- Ey Allah'ın elçisi; bizler kitap ehli insanların da bulunduğu bir memlekette yaşıyoruz; onların kaplarından yemek yiyebilir miyiz? Bizde yaygın olarak avcılık yapılmaktadır; ben de yayımla, eğitilmiş olan ve olmayan köpeğimle avcılık yapıyorum; bunlardan hangisi benim için câizdir?" diye sordum. Hz. Peygamber şu cevabı verdi:

"- Kitap ehlinin kapları konusunda söylediklerine gelince, eğer başka kap bulabilirseniz onlarda yemeyin, ama bulamazsanız yıkadıktan sonra o kaplarda yemek yiyin! Yayınla avladığın ve üzerine besmele çektiğin hayvanları yiyebilirsin. Eğitilmiş köpeklerle avladığın ve üzerine besmele çektiğin hayvanları da yiyebilirsin. Eğitilmemiş köpeğin avladığı hayvana eğer canlı iken yetişip onu kesebilirsen, onu da yiyebilirsin."[5]

RİVÂYETLER

Diğer bir rivâyete göre Ebû Sa'lebe şöyle dedi:

"Allah'ın Rasûlü'ne gittim ve;

"- Ey Allah'ın Rasûlü; bizler kitap ehli insanların memleketinde yaşıyoruz ve onların kaplarından yemek yiyoruz. Biz, avcılığın yaygın olduğu bir yerdeyiz; ben de yayımla, eğitilmiş olan ve olmayan köpeğimle avcılık yapıyorum. Bize bunlardan hangilerinin helâl olduğunu söyle!" dedim. Hz. Peygamber şu cevabı verdi:

"- Kitap ehlinin memleketinde yaşadığın, dolayısıyla onların kaplarında yemek yediğinle ilgili hüküm şudur: Eğer başka kap bulabilirseniz onların kaplarında yemeyin, ama bulamazsanız onları önce yıkayın, sonra içinde yemek yiyin! Avcılığın yaygın olduğu bir beldede bulunmanla ilgili söylediklerine gelince; yayınla avladığın ve üzerine besmele çektiğin hayvanları ye! Eğitilmiş köpeklerle avladığın hayvanları da ye! Eğitilmemiş köpeğin avladığı hayvana eğer canlı iken yetişip onu kesebilirsen, onu da ye!"

Buna benzer başka bir rivâyette ibare; **"Eğitilmiş köpeklerle avladığın ve üzerine besmele çektiğin hayvanları ye!"** şeklindedir.

Bunlar **Buharî**'nin rivâyetleridir.

Müslim, bunlardan sadece bir tanesini tahric etti. O rivayette de ibare; *"bizler, kitap ehlinden bir kavmin bulunduğu memlekette..."*

---

[5] **Buharî**, Zebâih, 4, 10, 14; **Müslim**, Sayd, 1/8; **Ebû Davud**, Sayd, 23/2852, 2855-57; **Tirmizî**, Sayd, 1/1464; **Nesaî**, Sayd, 4.

şeklindedir. Köpekler hakkındaki ibare de; *"eğitilmiş veya eğitilmemiş köpeğimle..."* şeklindedir.

Ebû Davud'un rivayetine göre Hz. Peygamber, köpeğin avladığı hayvan hakkında şöyle dedi:

"Köpeğini besmele ile avın üzerine gönderirsen, onu yiyebilirsin; köpek ondan yemiş olsa da fark etmez. Kendi ellerinle avladığını da ye!"

Ebû Davud'un diğer bir rivâyeti şöyledir:

"- Ey Allah'ın elçisi; ben eğitilmiş köpeğimle de, eğitilmemiş köpeğimle de avcılık yapıyorum" dedim.

"- Eğitilmiş köpeğinle besmele çekerek avladıklarını ye! Eğitilmemiş köpeğinin yakaladığı hayvana canlı iken yetişip kesebilirsen, onu da ye!" buyurdu.

Ebû Davud'un başka bir rivâyetine göre Ebû Sa'lebe, Hz. Peygamber bana şöyle söyledi, der:

"- Ya Ebâ Sa'lebe! Yayınla, köpeğinle –bir rivâyette eğitilmiş lafzı vardır- **ve elinle avladıklarını** (canlı ele geçirmişsen) **keserek,** (ölü ele geçirmişsen) **kesmeden ye!**

Ebû Davud'un bir başka rivâyetine göre Ebû Sa'lebe;

"- Ey Allah'ın Rasûlü; benim eğitilmiş köpeklerim var, onları avladıkları konusunda bana fetva ver!" dedi. Hz. Peygamber cevaben;

"- Eğer senin eğitilmiş köpeklerin varsa, onların senin için yakaladığı hayvanları ye!" buyurdu.

"- Keserek mi yenir, yoksa kesilmeden de yenir mi?" deyince;

"- Evet" buyurdu.[6]

"- Köpek ondan yemiş olursa?" deyince;

"- Köpek onun bir kısmını yemiş olsa da fark etmez" buyurdu.

"- Ey Allah'ın Rasûlü; bana yayımla avladıklarım konusunda da fetva ver!" deyince, Hz. Peygamber;

---

6 **Câmiu'l-Usûl**'de Hz. Peygamber'in verdiği **"evet"** cevabı yer almamaktadır. Muhtemelen burada bir hata söz konusudur. Nitekim **Ebû Davud**'da bu cevap görülmektedir. Biz de tercümede bunu gösterdik.

"- **Yayınla avladığın her hayvanı** (canlı ele geçirmişsen) **keserek,** (ölü ele geçirmişsen) **kesmeden yiyebilirsin"** buyurdu.

"- Peki, avladığım hayvanı bir müddet bulamaz, ama sonra bulursam yiyebilir miyim?" diye sorunca;

"- **Hayvan çürüyüp kokmamış ve üzerinde senin okundan başka bir yara yoksa yiyebilirsin"** buyurdu. Tekrar;

"- Bir de mecburen kullandığımız Mecûsîler'in kapları konusunda fetva ver!" deyince, Hz. Peygamber;

"- **Onları yıka, sonra içinde yemek ye!"** buyurdu.

Tirmizî'nin rivâyetine göre de Ebû Sa'lebe şöyle der:

"- Ey Allah'ın Rasûlü; biz avcı insanlarız" dedim. Hz. Peygamber;

"- **Köpeğini besmele ile avın üzerine gönderirsen, onun senin için yakaladıklarını, öldürmüş olsa bile yiyebilirsin"** dedi. Ben tekrar;

"- Biz okçu bir milletiz" dedim.

"- **Yayınla yakaladıklarını yiyebilirsin"** buyurdu. Ben yine;

"- Biz göçebe bir milletiz, devamlı sefer halindeyiz; dolayısıyla Yahudilere, Hıristiyanlara ve Mecûsîlere uğruyor ve onların kaplarından başka kap da bulamıyoruz" dedim. Hz. Peygamber;

"- **Başka kap bulamıyorsanız, onları su ile yıkayın, sonra o kaplarda yiyin, için!"** buyurdu.

Nesaî'nin rivâyeti de şöyledir:

"- Ey Allah'ın Rasûlü; biz avcılık yapılan bir memlekette yaşıyoruz. Ben de hem yayımla avlıyorum, hem de eğitilmiş ve eğitilmemiş köpeğimle avlıyorum" dedim. Hz. Peygamber;

"- **Besmele çekerek yayınla avladıklarını ye! Besmele çekerek eğitilmiş köpeğinle avladıklarını da ye! Eğitilmemiş köpeğinle avladıklarına ise, hayvan canlı iken yetişirde kesebilirsen, onu da ye!"** buyurdu.

İZAH

Önceki rivâyetten farklı olarak burada gayri müslimlerin kapları konusuna temas edilmektedir. Hiç şüphesiz ki, kaplarda asıl olan,

temiz olmalarıdır. Kaplar ancak içine temiz olmayan bir şey konulduğunda pislenmiş olur. Bu durumda da mutlaka yıkanıp temizlenmeleri gerekir. Gayri müslimlerin kapları da normalde temiz sayılır. Ancak onların şarap ve domuz eti gibi dinen temiz sayılmayan bazı maddeleri koymuş olmaları ihtimâline binâen yıkanarak kullanılması gerekir. Hadîsteki **"başka kap bulamazsan"** ifadesi, bu ihtimalden dolayı kullanılmıştır. Dolayısıyla başka kap olsa bile, temiz olması kaydıyla onların kabını kullanmakta bir sakınca yoktur.

Hadîste geçen **"yıka!"** emri de ya ihtiyat içindir, yahut da pis olduğu biliniyorsa yıkanması gerektiğini ifade etmektedir.

٥٠٠٠ـ (م د س ـ أبو ثعلبة الخشني رضي الله عنه) أنَّ النبي صلى الله عليه وسلم قال : «**إذا رميتَ بسهمك فغاب عنك فأدركْته ، فكله ما لم يُنْتِنْ** ».

وفي رواية قال: - في الذي يدرك صيده بعد ثلاث - « **فكله ما لم يُنتن** ».

وفي أخرى عن النبيِّ صلى الله عليه وسلم حديثُه في الصيد ، ثم قال [محمد] بن حاتم : حدثنا ابن مهدي عن معاوية ، عن عبد الرحمن بن جبير بن نُفَير ، وأبي الزاهرية عن جبير بن نفير ، عن أبي ثَعْلَبَة الخُشَنِيِّ بمثل حديث العلاءِ - يعني: ما قبله - غيرَ أنه لم يَذْكُر نُتُونَته وقال في الكلب: «**كُلْه بعد ثلاث ، إلا أن يُنْتِن فدَعْهُ** » أخرجه مسلم. وفي رواية أبي داود قال «**إذا رميتَ الصيدَ فأدركتَه بعد ثلاثِ ليال وسهمُك فيه فكله ما لم يُنْتِنْ**»

وفي رواية النسائي نحو الرواية الثانية لمسلم. أخرج الحميديُّ هذا الحديث مفردا عن الأول ، وجعلهما حديثين ، وكلاهما في معنى الصيد ، فاقتدينا به واتّبعناه.

5,000- Ebû Sa'lebe el-Huşenî'den rivâyet edildiğine göre Hz. Peygamber şöyle dedi:

"Avını okladıktan sonra izini kaybeder de bilâhare ölü olarak onu bulursan, kokuşup bozulmadığı takdirde yiyebilirsin"[7]

[7] **Müslim**, Sayd, 2/9-11; **Ebû Davud**, Sayd, 25/2861; **Nesaî**, Sayd, 20.

RİVÂYETLER

Başka bir rivâyete göre Hz. Peygamber, insanın vurduğu ama üç gün sonra ele geçirdiği avı hakkında; **"kokuşup bozulmamışsa onu ye!"** dedi.

Diğer bir rivâyette Ebû Sa'lebe'nin Hz. Peygamber'den av hakkında rivâyet ettiği hadîsten sonra, râvîlerden Muhammed b. Hâtim[8] şöyle dedi:

"Bize İbn Mehdî, Muâviye (b. Salih)'ten[9], o Abdurrahman b. Cübeyr b. Nüfeyr[10] ve Ebû'z-Zâhiriye'den, o Cübeyr b. Nüfeyr'den, o da Ebû Sa'lebe el-Huşenî'den, el-Alâ hadîsinin –yani az önce geçen rivâyetin- benzerini rivâyet etti. Yalnız hayvanın **"kokuşup bozulmasından"** söz etmedi. Köpeğin avladığı hakkında da;

"- Üç gün sonra da bulsan onu yiyebilirsin; yalnız kokuşup bozulmuşsa bırak, yeme!" buyurdu.

Bunları **Müslim** tahric etti.

---

[8] **Ebû Abdullah, Muhammed b. Hâtim b. Meymûn el-Mervezî el-Katîî el-Bağdadî es-Semîn**: ö. 235/850. Aslen Mervlidir, fakat **Bağdat**'ta oturmuştur. ***es-Semîn*** lakabıyla marûftur. Muhaddis, hafız ve müfessirdir. İbn Mehdî ve Yezîd b. Harun'dan rivâyet etmiş, kendisinden de Müslim ve Ebû Davud rivâyette bulunmuştur. Müslim ondan 300 hadîs almış, ancak Yahya b. Maîn, onun yalancı olduğunu söylemiştir. **Bağdat**'ta vefat etti. Tefsiru'l-Kur'ân adlı bir eseri bilinmektedir.

[9] **Ebû Amr, Muâviye b. Salih b. Hudayr el-Hadramî el-Humsî**: 80-158/699-775. Aslen Humusludur. Mekhûl ve Abdurrahman b. Cübeyr b. Nüfeyr'i dinlemiş, kendisinden de Süfyan Sevrî, İbn Mehdî ve Leys b. Sa'd rivâyet etmiştir. Hafız muhaddislerdendir. Geniş bir ilme sahipti. **Endülüs**'te kadılık yapmıştır. Hicrî 125 yılında Mervânîlerle birlikte **Şam**'dan **Endülüs**'e kaçmış, **Abdurrahman ed-Dâhil Endülüs**'te yönetimi ele geçirince, kadılık makamına getirilmişti. Hadîste durumu ihtilaflıdır. İbn Sa'd, İbn Mehdî, Ahmed b. Hanbel, Nesaî, Bezzâr, İbn Hibbân ve Ebû Zur'a sika olduğunu söylerler. Ebû Hâtim ise; "**hadîsi yazılır, ama huccet değildir**" der. İbn Adiyy de; "**bana göre o saduktur**" der. İbn Maîn de; "**leyyin**" olduğunu söyler.

[10] **Ebû Humeyd, Abdurrahman b. Cübeyr b. Nüfeyr b. Mâlik el-Hadramî el-Humsî:** ö. 118/736. Humuslu tâbiîlerdendir. Babasını ve Enes b. Mâlik'i dinledi. Kendisinden Humuslular rivâyet etti. Sika ve meşhur biri olmakla birlikte bazıları hadîsini münker görürler.

Ebû Davud'un rivâyeti de; **"Avı okladığın halde ancak üç gün sonra onu bulabilirsen, hayvan kokmamışsa ve senin okun hala üzerinde ise onu ye!"** şeklindedir.

Nesaî'nin rivâyeti de **Müslim**'in ikinci rivâyeti gibidir.

Bu hadîsi **Humeydî**, bir önceki maddede geçen Ebû Sa'lebe rivâyetinden ayrı olarak tahric etti ve bunları iki ayrı hadîs kabul etti. Halbuki her ikisi de avla ilgilidir. Ama biz yine de bu konuda **Humeydî**'ye uyduk.

٥٠٠١ـ (ط ـ عبد الله بن عمر رضي الله عنهما) كان يقول في الكلب المعلم : « كلْ ما أمسك عليك ، إنْ قَتَل وإن لم يَقتُلْ ». وفي رواية : « إنْ أكل وإنْ لم يأكل » ، أخرجه الموطأ .

5,001- Abdullah b. Ömer, eğitilmiş köpeğin avladığı hayvan konusunda şöyle diyordu:

"Senin için yakalamış olduğu her hayvanı, öldürmüş olsa da olmasa da ye!"[11]

RİVÂYETLER

Diğer bir rivâyette; "ondan yemiş olsa da, olmasa da..." denir.

Hadîsi **Muvatta** tahric etti.

٥٠٠٢ـ (ط ـ مالك بن أنس) بلغه عن سعد بن أبي وقاص - رضي الله عنه - « أنه سُئل عن الكلب المعلَّم إذا قَتَل الصيد ؟ فقال سعد : كلْ ، وإن لم يبْق إلا بَضعة واحدة » أخرجه الموطأ .

5,002- Mâlik b. Enes'e haber verildiğine göre; Sa'd b. Ebî Vakkas'a, eğitilmiş köpeğin avını öldürmesi hâli sorulmuş, Sa'd da şu cevabı vermiş:

"- Sana ondan küçük bir parça et kalmış olsa bile, onu ye!"[12]

---

[11] **Muvatta**, Sayd, 2/5.

İZAH

Daha önce de açıkladığımız üzere, cumhura göre; köpek ancak yakaladığı avı yemediği takdirde sahibi ondan yiyebilir. Dolayısıyla köpek, avını sahibi için yakalamış olması şarttır. Bu husus hadîslerde açıkça ifade edildiği gibi, âyette de; *"köpeğin, sizin için yakaladığı"*[13] denmektedir. Bu âyette özellikle *"sizin için"* kaydı yer almaktadır. Köpeğin, avını sahibi için yakalamış olduğunu anlamanın yolu da, köpeğin sahibi tarafından gönderilmiş olması ve yakalamış olduğu avdan yememesidir.

Ulemanın genel kanâati böyle olmakla birlikte farklı düşünenler de vardır. **İmâm Mâlik**, hatta **Şâfiî**'nin bir görüşüne göre, köpeğin yemiş olması avı haram kılmaz; dolayısıyla böyle bir av hayvanının yenmesinde bir sakınca yoktur. Sahabîlerden **İbn Ömer** ve **Sa'd b. Ebî Vakkas** da bu görüştedir. Aynı görüş **Ahmed b. Hanbel**'den de rivâyet edilmiştir. Bu görüşü benimseyenler; zikredilen âyetteki; *"sizin için yakaladığı"* ifâdesini mutlak kabul ederler; burada köpeğin yememesi gibi bir şartın olmadığını, ne yakalamışsa yenebileceğini, bu bakımdan âyetin kendilerine delil teşkil ettiğini söylerler. Bundan önce geçen hadîsle izahına çalıştığımız hadîsi de bu görüşlerine delil gösterirler. Ancak bu rivâyetin mevkûf olması bir tarafa, senedi de munkatıdır.

٥٠٠٣ـ (س ـ **عمرو بن شعيب** رحمه الله) عن أبيه عن جدِّه أن رجلا أتى النبيَّ صلى الله عليه وسلم ، فقال: يا رسول الله ، إن لي كلابا مُكَلَّبَة ، فأفتِني فيها ، فقال: **ما أمسك عليك كلبُكَ فكُلْ** ، قلت: وإن قتلْنَ ؟ قال : **وإن قَتَلْنَ** ، قال : فأفتِني في قوسي ، قال : **ما ردَّ عليك سهمُك فكُلْ** ، قال: وإن تَغيب عَلَيَّ ؟ قال : **وإن تغيَّبَ عليك ، ما لم تجد فيه أثر سهم غير سَهْمِكَ ، أو تجده قد صَلَّ** - يعني: أنتن. أخرجه النسائي.

5,003- Amr b. Şuayb, babası vasıtasıyla dedesinden rivâyet ettiğine göre; bir adam Hz. Peygamber'e gelmiş ve;

---

[12] **Muvatta**, Sayd, 2/7.

[13] Mâide, 4.

"- Ey Allah'ın .Rasûlü; benim eğitilmiş köpeklerim var, bana onların avladıkları konusunda fetva ver!" demişti. Hz. Peygamber;

"- Köpeğinin senin için tuttuğunu ye!" buyurdu. Ben;

"- Köpek eğer hayvanı öldürmüş olursa?" diye sordum.

"- Öldürse de ye!" buyurdu. Tekrar;

"- Bana yayımla avladıklarım konusunda fetva ver!" deyince, Hz. Peygamber;

"- Yayınla ele geçirdiklerini de ye!" buyurdu.

"- Peki, vurduktan sonra hemen avı bulamazsam?" deyince;

"- Bulduğun zaman üzerinde başkasına ait bir ok izi olmazsa veya hayvan kokup çürümemişse, avı vurduktan sonra hemen bulamasan da ye!"[14]

٥٠٠٤ـــ (ط – نافع مولى ابن عمر رضي الله عنهم) قال : « رَمَيتُ طيرين بحجر – وانا بالجُرُفِ – فأصبتُهُما ، فأمَّا أحدهما. فمات فطرحه عبد الله بنُ عمر ، وأما الآخر : فذهب عبد الله بنُ عمر يُذَكِّيه بقَدُوم ، فماتَ قبل أن يُذَكِّيه ، فطرحه عبد الله بنُ عمر ».
أخرجه الموطأ .

5,004- İbn Ömer'in âzâdlısı Nâfi şöyle dedi:

"Ben Curf mevkiinde bir taşla iki kuş avlamıştım. Bunlardan biri öldü, Abdullah b. Ömer onu attı. Diğerini ise kesmek üzere alıp Kadûm mevkiine götürdü, ama kesemeden o da öldü. Bunun üzerine Abdullah b. Ömer onu da attı."[15]

İZAH

Avlanan bir hayvan can çekişirken dahi olsa ele geçtiğinde, yenebilmesi için onun mutlaka kesilmesi gerekir. Canlı iken ele geçtiği halde normal şekilde kesilmeden ölecek olsa, artık onun yenmesi câiz değildir.

---

[14] **Nesaî**, Sayd, 16.

[15] **Muvatta**, Sayd, 1/1.

٥٠٠٥ــ (خ م د س ــ **عبد الله بن مغفل** رضي الله عنه) قال : « نهى رسول الله صلى الله عليه وسلم عن الْخَذْف ، وقال : إنه لا يَقْتُلُ الصيد ، ولا يَنْكَأ العَدُوَّ ،وإنه يَفقأُ العينَ ، ويكسِر السِّنَّ ».

وفي رواية : « أنه رأى رجلا يخذف ، فقال : لا تَخْذفْ ، فإن رسول الله صلى الله عليه وسلم نهى عن الخذف – أو كان يكره الخذفَ – وقال : **إنه لا يُصَادُ به صيد** ، **ولا يُنكَأ به عدوّ** ، **ولكنه قد يكسِرُ السِّنَّ** ، **ويفقأُ العين** ، ثم رآه بعد ذلك يَخْذف ، فقال له : أُحَدِّثك عن رسول الله صلى الله عليه وسلم : أنه نهى عن الخذف – أو كره الخذف – وأنت تَخْذف ؟ لا أُكلِّمك [كلمة] كذا وكذا ».

وفي رواية «أن قريبا لعبد الله بن مُغَفَّل خذف، فنهاه، وقال: إن رسول الله صلى الله عليه وسلم نهى عن الخذف، وقال: **لا تصيدُ صيدا، ولا تَنْكَأُ عَدُوّا** ، **ولكنَّها تكسرُ السِّنَّ، وتفقأُ العينَ**، قال: ثم عاد، فقال: أُحَدِّثك عن رسول الله صلى الله عليه وسلم أنه نهى عنه، ثم عُدْتَ تخذف؟ لا أُكلِّمك أبدا».

أخرج الأولى: البخاريّ ومسلم، وأخرج الثانية: البخاري، والثالثة: مسلم.

وفي رواية أبي داود مثل الأولى، وقال: «**لا تقتلُ صيدا، ولا تنكأُ عَدُوّا، وإنما تفقأُ العينَ، وتَكسِرُ السِّنَّ**». وأخرج النسائي الرواية الثانية إلى قوله: «**يكره الخذف**».

5,005- Abdullah b. Muğaffel şöyle dedi:
"Allah'ın Rasûlü taş atmayı yasakladı ve;
"Taş avı öldürmez, düşmanı da mağlup etmez; o sadece gözü çıkarır, dişi kırar" dedi.[16]

[16] **Buharî**, Zebâih, 5; Tefsir, 48/5; Edeb, 122; **Müslim**, Sayd, 10/54-56; **Ebû Davud**, Edeb, 178/5270; **Nesaî**, Kasâme, 38.

RİVÂYETLER

Diğer bir rivâyete göre Abdullah, taş atan bir adamı gördü ve ona şöyle dedi:

"- Taş atma! Çünkü Allah'ın Rasûlü taş atmayı yasakladı –veya taş atmayı hoş görmezdi- ve; **'taşla hayvan avlanmaz ve onunla düşman da mağlup edilmez; o bazen diş kırar, bazen göz çıkarır'** derdi."

Buna rağmen adamın yine taş attığını görünce;

"- Ben sana Rasûlullah'ın (as.) taş atmayı men ettiğini –veya hoş görmediğini- söylüyorum, sen yine taş atıyorsun, öyle mi? Seninle şu ve şu zaman zarfında tek kelime konuşmayacağım" dedi.

Başka bir rivâyete göre Abdullah b. Muğaffel'in bir yakını taş atmış, Abdullah da onu bundan men etmiş ve;

"- Allah'ın Rasûlü taş atmaktan men etti ve; **'taş ne bir avı avlar, ne de düşmanı yener! Ama o dişi kırar ve gözü çıkarır'** buyurdu" demişti. Sonra yine onun taş attığını görünce;

"- Ben sana Allah Rasûlü'nün bunu yasakladığını söylüyorum, sen ise yine taş atmaya devam ediyorsun!.. Bir daha seninle asla konuşmam!" dedi.

Bu rivâyetlerden ilkini **Buharî** ve **Müslim**, ikincisini sadece **Buharî**, üçüncüsünü de sadece **Müslim** tahric etti.

Ebû Davud'un rivâyeti de ilk rivâyet gibidir. Yalnız Hz. Peygamber'in sözü; **"Taş avı öldürmez ve düşmanı mağlup etmez; ancak gözü çıkarır ve dişi kırar"** şeklinde zaptedilmiştir.

İkinci rivâyeti **Nesaî** de; "Hz. Peygamber taş atmayı hoş görmezdi" cümlesine kadar olan kısmı tahric etti.

İZAH

Hadîste geçen *hazf* kelimesi, küçük taşları atmak anlamına gelir. Özellikle çocukların kullandığı sapanla atılan taşlar bu kapsama girer. Tahmin edileceği üzere bu küçük taşlarla hayvanı avlamak mümkün değildir. Hayvanın sadece canını acıtır. Büyük bir taş atıp onunla hayvanı öldürecek olsak bile, yine de onu yemek câiz olmaz; çünkü bu şekilde hayvanı öldürmek, âyette yasaklanan; ***"dövülerek***

öldürülen"[17] hayvanlar kapsamına girer. Sapanla atılan taşla kuş gibi bazı küçük hayvanları öldürebilirse de, kan akmış olmayacağı ve canlı iken yetişip kesilemeyeceği göz önüne alındığında bu kuşun yenmesi de câiz değildir. Sadece canlı olarak yakalanıp boğazlanırsa yenebilir.

٥٠٠٦ـ (ت ـ جابر بن عبد الله رضي الله عنهما) قال : «نُهينا عن صيد كلب المجوسيّ» أخرجه الترمذي.

5,006- Cabir b. Abdullah şöyle dedi:

"Bizler, Mecûsîlerin köpeklerinin avladıklarından men edildik."[18]

İZAH

Köpeğin eğitilmiş olması kaydıyla gayri müslim bir şahsa ait olmasının önemi yoktur. Yalnız köpeği ava gönderirken besmele çekmek gerekir, zira bu besmele, hayvanı keserken çekilen besmele yerinedir. Buna göre müslüman biri, bir mecûsînin eğitilmiş köpeğini alır ve besmele çekerek onunla avlama yaparsa, bu haram değildir. Ama müslümanın ava gönderdiği kendi köpeğine başka birinin köpeği de katılacak olursa, onu yemek de câiz değildir. Çünkü hangi köpeğin hayvanı yakalayıp öldürdüğü belli değildir. Böyle bir hayvan canlı olarak ele geçirilip hemen kesilecek olursa, onun yenmesinde de bir mahzur yoktur.

---

[17] Mâide, 3.

[18] **Tirmizî**, Sayd, 2/1466. Bu rivâyeti sened açısından zayıftır.

الفصل الثاني
في صيد البحر

B- DENİZ AVI

٥٠٠٧ــ (خ م ط د ت س ــ **جابر بن عبد الله** رضي الله عنهما) قال: «بعثنا رسول الله صلى الله عليه وسلم - ونحن ثلاثمائة راكب، وأميرُنا أبو عُبيدة [عامرُ] بن الْجَرَّاح - نَرْصُد عيرا لقريش ،فأقمنا بالساحل نصف شهر، وأصابنا جُوعٍ شديد، حتى أكلنا الْخَبَط، فَسُمِّيَ جيشَ الْخَبَط، فألقى لنا البحرُ دابَّة، يقال لها: العَنْبَرُ فأكلنا منها نصف شهر وادَّهَنَّا من وَدَكها، حتى ثَابَتْ أجسامنا، قال: فأخذ أبو عبيدة ضلعا من أضلاعه فنصَبَهُ، ثم نظر إلى أطول رَجُل في الجيش وأطول جَمَل، فحمله عليه فمرَّ تحته، قال: وجلس في حِجَاج عينه نَفر، قال: وأخرجنا من عينه كذا وكذا قُلَّة وَدَك، [قال]: وكان معنا جراب من تمر، فكان أبو عبيدة يُعْطِي كل رجل منا قُبضة قُبْضَة، ثم أعطانا تمرة تمرة، فلما فَنِيَ وجدنا فَقده».

وفي رواية قال: «بعثَنا رسول الله صلى الله عليه وسلم، وأمَّرَ علينا أبا عبيدة، نَتلقَّى عيرا لقريش، وزوَّدنا جرابا من تمر، لم يجد لنا غيره، وكان أبو عبيدة يعطينا تمرة تمرة، قال: فقلتُ: كيف كنتم تصنعون بها؟ قال: نَمُصُّها كما يَمُصُّ الصبيُّ ثم نشرب عليها من الماء فتكفينا يومنا إلى الليل، وكنا نضربُ بعصيِّنا الخبَطَ ثم نَبُلُّهُ بالماء فنأكله، قال: وانطلقنا على ساحل البحر فرُفع لنا على ساحل البحر كهيئة الكَثِيب الضخم فأتيناه فإذا هي دابَّة تُدْعَى العنبر، قال أبو عبيدة : مَيتة ثم قال: لا، بل نحن رُسُل رسول الله صلى الله عليه وسلم، وفي سبيل الله، وقد اضطررتم فكلوا، قال: فأقمنا عليه شهرا، ونحن ثلاثمائة حتى سَمِنَّا، قال: ولقد رأيتُنا نَغْتَرِفُ من وَقْبِ عينه بالقلال الدُّهنَ، ونقتطع منه الفدَرَ كالثور - أو كقَدْرِ الثَّور - فلقد أخذ مِنَّا أبو عبيدة ثلاثة عشرَ رجلا، فأقعدهم في وَقْبِ عينه، وأخذ ضلعا من أضلاعه، فأقامها، ثم رَحَل أعظم بعير معنا، فمر من تحتها، وتزوَّدنا من لحمه وشَائق، فلما قدمنا المدينةَ أتينا رسول الله صلى الله عليه وسلم، فذكرنا ذلك له، فقال: **هو رزق أخرجه الله لكم، فهل معكم من لحمه شيء فتطعمونا؟** قال: فأرسلنا إلى رسول الله صلى الله عليه وسلم منه، فأكله».

وفي رواية قال سفيان : سمع عمرو [بن دينار] جابرا يقول في جيش الْخَبَط : « إن رجلا نحر ثلاث جزائر ، ثم ثلاثا ، ثم ثلاثا ، ثم نهاه أبو عبيدة ».

وفي رواية قال جابر: « بعثنا رسول الله صلى الله عليه وسلم ونحن ثلاثمائة نحمل أزوادنا على رقابنا». وفي أخرى قال : « بعث رسول الله صلى الله عليه وسلم سريّة ثلاثمائة ، وأمَّر عليهم أبا عبيدة ابن الْجَرَّاح ، ففنيَ زادُهم ، فجمع أبو عبيدة بن الجراح زادهم في مزْوَد فكان يُقوِّتنا، حتى كان يُصيبُنا في كل يوم تمرة». وفي أخرى قال: «بعثَ رسول الله صلى الله عليه وسلم سَرِيَّة – أنا فيهم – إلى سيف البحر... وساق الحديث وفيه: «فأكل منه الْجَيْشُ ثماني عشرةَ ليلة». وفي أخرى قال: «بعثَ بعثا إلى أرض جُهينةَ ،واستعمل عليهم رجلا... وساق الحديث بنحوه». هذه روايات مسلم ولفظه.

وفي رواية البخاري قال : « غزونا جيش الْخَبَط ، وأميرُنا أبو عبيدة فجُعنا جُوعا شديدا ، فألقى البحرُ حُوتا ميتا لم يُرَ مثلُه ، يقال له: الْعَنْبَرُ ، فأكلنا منه نصف شهر، فأخذ أبو عبيدة عظما من عظامه، فمر الرَّاكب تحته ».

وفي أخرى قال : بعثَنا النبيُّ صلى الله عليه وسلم بثلاثمائة راكب وأميرُنا أبو عبيدة ، نرْصُدُ عيرا لقريش ، فأصابنا جوع شديد ، حتى أكلنا الخَبَط ، فسُمّي : جيشَ الْخَبَط ، وألقى البحر حوتا يقال له: العنبر ، فأكلنا [منه] نصف شهر ، وادَّهنَّا بودَكه ، حتى صلَحت أجسامنا ، فأخذَ أبو عبيدة ضِلْعا من أضلاعه فنصبَه ، فمرَّ الراكب تحته ، وكان فينا رجل ،فلما اشتد الجوع نحرَ ثلاث جزائر ، ثم نحرَ ثلاثَ جزائر ، ثم نهاه أبو عبيدة ».

وله في أخرى قال : « بعثَ رسول الله صلى الله عليه وسلم بَعْثا قِبَل الساحل ، فأمَّر عليهم أبا عبيدةَ بنَ الجراح ، وهم ثلاثُمائة ، [وأنا فيهم] ، فخرجنا ، حتى إذا كُنَّا ببعض الطريق فنيَ الزادُ ، فأمر أبو عبيدة بأزْوَاد ذلك الجيش ، فجُمع فكان مزْوَدَيْ تمر ، فكان يَقُوتُنا كل يوم قليلا قليلا ، حتى فنيَ ، فلم يكن يُصيبُنا إلا تمرة تمرة ، فقلت : وما تُغْني [عنكم] تمرة ؟ فقال : لقد وجدنا فَقْدَها حين فنيت ، [قال] : ثم انتهينا إلى البحر فإذا حوت مثل الظّرِب فأكل منه القوم ثماني عشرة ليلة ، ثم أمر أبو عبيدة بضلعين من أضلاعه ، فنُصبا ، ثم أمر براحلة فرُحلَت ، ثم مرَّت تحتهما فلم تصبهما». وله في أخرى مثل رواية مسلم الأولى إلى قوله : «

فمرَّ تحته ». وقال : قال جابر: «وكان رجل من القوم نحر ثلاثَ جزائر ، ثم نحر ثلاث جزائر ، ثم نحر ثلات جزائر، ثم إن أبا عبيدة نهاه».

وكان عمرو [بنُ دينار] يقول : أخبرنا أبو صالح : أن قيسَ بنَ سعد قال لأبيه: « كنتُ في الجيش فجاعوا ، قال : انحرْ ، قال : نحرتُ ، قال : ثم جاعوا ، قال : انحر ، قال : نحرت ، [قال] ثم جاعوا ، قال : انحر ، قال : نحرت ، قال : ثم جاعوا ، قال : انحر ، قال : نُهيتُ ».

وله في أخرى مثل الرواية الأولى من رواياته ، وقال : وأخبرني أبو الزبير ، أنه سمع جابرا يقول : « فقال أبو عبيدة : كلوا ، فلما قدمنا ذكرنا ذلك لرسول الله صلى الله عليه وسلم ، فقال : **كلوا رزقا أخرجه الله ، أطعمونا إن كان معكم** ، فآتاه بعضهم ، فأكله».

وأخرج الموطأ رواية البخاري الثالثة ، وقال مالك : الظَّرِب : الجُبَيْل. وأخرج أبو داود مثل رواية مسلم الثانية إلى قوله : « ونحن ثلاثمائة حتى سَمِنَّا، قال : فلما قدمنا على رسول الله صلى الله عليه وسلم ذكرنا ذلك له ، فقال : **هو رزق**... الحديث » وزاد بعد قوله : « ميتة » « ولا تحل لنا ».

وفي رواية الترمذي قال : « بعثنا رسول الله صلى الله عليه وسلم ، ونحنُ ثلاثُمائة ، نحمل أزْوادَنا على رقابنا ، ففنِيَ زادُنا ، حتى كان يكون للرجل منا كلَّ يوم تمرةٌ ، فقيل له : يا أبا عبد الله ، وأين كانت تقع التمرةُ من الرجل ؟ قال: لقد وجدنا فَقْدَها حين فقدناها ، فأتينا البحر فإذا نحن بحُوت قد قَذَفه البحر، فأكلنا منه ثمانيةَ عشر يوما ما أحببنا».

وفي رواية النسائي مثل رواية الترمذي إلى قوله : « ثمانيةَ عشرَ يوما ». وله في أخرى مثل رواية مسلم الأولى إلى قوله : « فمرَّ تحته » وقال : « ثم جاعوا ، فنحر رجل ثلاثَ جزائرَ ثم جاعوا فنحر رجل ثلاثَ جزائرَ ، ثم جاعوا، فنحر رجل ثلاث جزائرَ ، ثم نهاه أبو عبيدة» وقال سفيان: قال أبو الزبير عن جابر : «فسألنا رسول الله صلى الله عليه وسلم : **هل معكم منه شيء** ؟ قال : فأخرجنا من عينه كذا وكذا قُلَّة من وَدَك ، ونزل في حِجَاجِ عينه أربعةُ نفر، وكان مع أبي عبيدة جِرَاب فيه تمر ، فكان يُعطينا القُبْضَةَ ، ثم صار إلى المتر ، فما فقدناها وجدنا فقدها».

وله في أخرى قال : « بعثنا النبيُّ صلى الله عليه وسلم مع أبي عبيدة في سَرِيَّة ، فنفد زادُنا ، فمرَرْنا بحُوت قد قَذَفَ به البحرُ، فأردنا أن نأكلَ منه ، فنهانا أبو عبيدة ، ثم قال : نحن رُسُلُ رسول الله صلى الله عليه وسلم وفي سبيل الله ، كُلوا ،فأكلنا منه أياما ، فلما قدمنا على رسول الله صلى الله عليه وسلم أخبرناه ، فقال : **إن كان بقي معكم شيء ، فابعثوا به إلينا** .«

وله في أخرى قال: «بعثنا رسول الله صلى الله عليه وسلم مع أبي عبيدة، ونحن ثلاثُمائة وبضْعَةَ عَشَر، وزوَّدنا جرَابا من تمر، فأعطانا قُبْضة قُبْضَة، فلما أنجزناه أعطانا تمرة تمرة ، حتى إنْ كنا لَنَمُصُّها كما يمصُّ الصبيُّ، ونشربُ عليها الماء، فلما فقدناها وجدنا فقدها حتى إنْ كُنَّا نَخبط الخَبَط بقِسِيِّنا ونسفُّهُ ثم نشرب عليه من الماء حتى سُمِّينا: جيشَ الْخَبَط ثم أجزنا الساحل، فإذا دابّة مثلُ الكَثِيب يقال له: العنبر فقال أبو عبيدة: مَيتة لا تأكلوه ثم قال: جيش رسول الله، وفي سبيل الله ونحن مضطرون، كلوا باسم الله ، فأكلنا [منه]، وجعلنا منه وَشيقة ، ولقد جلس في موضع عينه ثلاثة عشر رجلا ، قال : فأخذ أبو عبيدة ضِلْعا من أضلاعه ، فرحل بها أجْسَمَ بعير من أباعر القوم ، فأجاز تحتها ، فلما قدمنا على رسول الله صلى الله عليه وسلم ، قال : **ما حبسكم** ؟ قلنا : نَتَبَّعُ عيرات قريش، وذكرنا له من أمر الدابة ، فقال: **ذلك رزق رزقكموه الله عزَّ وجلَّ، أمعكم منه شيء؟** قلنا: نعم».

5,007- Cabir b. Abdullah anlatıyor:

"Rasûlullah (as.) bizi Kureyş kervanını gözetlemek üzere göndermişti. Bizler üç yüz süvari idik ve komutanımız da Ebû Ubeyde Âmir b. el-Cerrâh idi. On beş gün boyunca sahilde kaldık. Bu süre zarfında şiddetli bir açlığa maruz kalmıştık. O kadar ki, *habat* (denilen ağaç) yapraklarını yedik. Bundan dolayı ordumuza *'Habat Ordusu'* adı verilmişti. İşte bu sırada deniz bize *anber* denilen bir balık attı. On beş gün boyunca onun etini yedik, yağını da kullandık. Bu sayede vücutlarımız tekrar güçlendi. Komutanımız Ebû Ubeyde, bu balığın kaburgalarından birini alarak meydana dikti, sonra ordunun en uzun adamını ve en uzun boylu devesini getirtti ve adamı o deveye bindirdi. Adam bu haliyle onun altından geçti. Balığın göz çukuruna birkaç kişi oturabilirdi. Onun gözünden şu kadar testi yağ

çıkarmıştık. Başlangıçta bizim yanımızda bir çuval kuru hurma vardı; Ebû Ubeyde bundan her birimize birer tutam veriyordu. Sonra birer tane hurma vermeye başladı. Sonunda hurma bitince, tamamen yokluk içinde kalmıştık."[19]

RİVÂYETLER

Diğer bir rivâyet şöyledir:

"Rasûlullah (as.) bizi sefere çıkarmış, başımıza da Ebû Ubeyde'yi komutan tayin etmişti. Kureyş'in kervanını karşılayacaktık. Azık olarak da bir dağarcık kuru hurma vermiş, başka bir şey bulamamıştı. Ebû Ubeyde de ondan bize birer tane hurma veriyordu."

(Râvîlerden Ebû'z-Zübeyr der ki: Ben Cabir'e);

"- O bir tane hurmayı ne yapıyordunuz?" diye sordum.

"- Bebek gibi emiyorduk, sonra üstüne su içiyorduk ve bu bize o gün akşama kadar kâfi geliyordu" dedi. Sonra şöyle devam etti:

"Sonra biz, sopalarımızla *habat* (denilen ağaç) yapraklarını silkeliyor, sonra onu suda ıslatıyor ve yiyorduk. Nihayet deniz sahiline ulaştık. Deniz sahiline yaklaştığımızda, yüksek kum tepesi şeklinde bir karaltı gördük. Yaklaştık, baktık ki *anber* denilen bir deniz hayvanı!.. Ebû Ubeyde;

"- Bu ölmüştür, lâşedir" dedi. Ama sonra;

"- Hayır! Bizler, Allah Rasûlü'nün elçileriyiz ve Allah yolundayız. Sizler mecbur kalmış durumdasınız, binâenaleyh yiyin!" dedi.

Bir ay kadar orada kaldık, üç yüz kişi olduğumuz halde iyice beslendik. Vallahi, onun göz çukurundan testilerle iç yağı aldığımızı görmüşümdür. Ondan öküz gibi –veya öküz kadar- parçalar kesiyorduk. Ebû Ubeyde, bizden on üç kişiyi onun göz çukuruna oturtmuştu. Kaburgalarından birini alıp dikmiş, sonra en büyük devemizi alıp semerini vurmuş ve onun altından geçmişti. Onun

---

[19] **Buharî**, Zebâih, 12; Şirket, 1; Cihâd, 124; Megâzî, 66; **Müslim**, Sayd, 4/17-21; **Muvatta**, Sıfatu'n-Nebî, 10/24; **Ebû Davud**, Et'ime, 47/3840; **Tirmizî**, Kıyâmet, 34/2475; **Nesaî**, Sayd, 35.

etinden haşlama yapıp yedik. Medîne'ye döndüğümüzde, Rasûlullah'a (as.) gidip bu durumu anlattık. Bize;

"- Bu, Allah'ın sizin için çıkardığı bir rızıktır. Yanınızda onun etinden bir parça var mı, bize de ondan yedirseniz?" buyurdu. Biz de Allah'ın Rasûlü'ne ondan bir parça gönderdik ve o da yedi"

Diğer bir rivâyette Süfyan şöyle dedi:

"Amr b. Dînâr, *'Habat ordusu'* hakkında Cabir'in şöyle söylediğini işitmiş:

"O açlık günlerinde bir adam üç deve boğazlamıştı. Sonra üç deve daha boğazlamış, arkasından üç deve daha boğazlamıştı... Sonra Ebû Ubeyde, onu bundan men etti."

Başka bir rivâyette Cabir şöyle dedi:

"Allah'ın Rasûlü bizleri üç yüz kişi olarak sefere çıkarmıştı. Erzakımızı boynumuzda taşıyorduk."

Bir başka rivâyete göre de; "Rasûlullah (as.), üç yüz kişilik bir askerî birliği sefere çıkarmış, başlarına da Ebû Ubeyde b. el-Cerrâh'ı komutan tayin etmişti. Askerin erzakı tükenince Ebû Ubeyde, kalan bütün erzakı bir dağarcığa koymuştu ve bize hissemizi veriyordu. Her birimize günde bir tek hurma düşüyordu" dedi.

Diğer bir rivâyet; "Rasûlullah (as.) bir seriyyeyi deniz sahiline göndermişti, ben de onların içinde idim..." diye başlar ve aynı hadîsi zikreder. Yalnız bu rivâyette; "ordu, balığın etini on sekiz gün boyunca yedi" denir.

Bir diğer rivâyette de; "Hz. Peygamber, Cüheyne tarafına bir ordu göndermiş, başlarına da birini komutan tayin etmişti" diyerek aynı hadîsin benzerini zikreder.

Bunlar **Müslim**'in rivâyetleridir.

Buharî'nin rivâyeti şöyledir:

"*Habat* ordusunda gazaya çıkmıştık. Komutanımız Ebû Ubeyde idi. Bu sefer esnasında çok şiddetli bir açlık çektik. O esnada deniz, emsali görülmemiş büyüklükte bir balığı cansız olarak sahile atmıştı. Bu balığa *Anber* deniyordu. On beş boyunca bu balıktan yedik. Ebû

Ubeyde, balığın kaburgalarından birini alıp yere dikmiş ve altından bir süvari geçmişti."

Buharî'nin diğer bir rivâyeti şöyledir:

"Rasûlullah (as.) üç yüz kişilik bir süvari birliğini sefere çıkarmış, başımıza da Ebû Ubeyde'yi komutan tayin etmişti. Bizler Kureyş'in kervanını takip edecektik. Bu sefer esnasında çok şiddetli bir açlığa maruz kalmıştık, o kadar ki *habat* yemek zorunda kaldık. Bu yüzden bu orduya *'Habat Ordusu'* adı verilmişti. Sonra deniz, *anber* denilen büyük bir balığı sahile attı. On beş gün boyunca onun etinden yedik, yağını da kullandık. Nihayet vücudumuz güç-kuvvet kazanmıştı. Ebû Ubeyde, bu balığın kaburgalarından birini alıp dikmiş ve onun altından bir süvari geçmişti. Aramızda bir adam vardı; çok acıktığında üç deve kesmiş, sonra üç deve daha kesmişti. Sonra Ebû Ubeyde, onu bundan men etmişti."

Buharî'nin başka bir rivâyeti de şöyledir:

"Allah'ın Rasûlü, sahil tarafına bir ordu sevk etmiş, başlarına da Ebû Ubeyde b. el-Cerrâh'ı komutan yapmıştı. Ordu üç yüz kişi idi ve ben de orada idim. Yola çıktık, bir müddet sonra erzakımız bitti. Ebû Ubeyde, ordunun kalan bütün erzakının toplanmasını emretti; bir dağarcık kuru hurma toplandı. Bu erzaktan her gün bize az az veriyordu. Sonunda o da bitti. Artık hissemize günde sadece birer hurma düşüyordu."

(Râvîlerden Vehb b. Keysân der ki: Ben Cabir'e);

"- Günde bir hurma size yetiyor muydu?" dedim.

"- O bir hurma da tükenince, asıl yokluğu o zaman anladık" dedi ve şöyle devam etti:

"Nihayet deniz sahiline vardık. Bir de baktık ki, küçük bir dağ gibi bir balık!.. Ordu, on sekiz gün boyunca o balıktan yedi. Sonra Ebû Ubeyde, balığın kaburgalarından iki tanesinin dikilmesini emretti. Kaburgalar dikilince, bir deveye semer vurulmasını emretti, sonra da o deveye binerek bu kaburgaların altından geçti. Başı, kaburgalara hiç değmemişti."

Buharî'nin, **Müslim**'in ilk rivâyetine benzer bir rivâyeti daha vardır. Bu rivâyet; "adam, kaburganın altından geçti" cümlesine kadardır. Ondan sonra da Cabir'in şu sözü kaydedilir:

"O açlık günlerinde orduda bir adam üç deve boğazlamış, sonra üç deve daha boğazlamış, sonra arkasından bir üç deve daha boğazlamıştı. Sonra Ebû Ubeyde, onu bundan men etmişti."

Amr b. Dînâr da şöyle diyordu:

"Bize Ebû Salih (Zekvân)'ın haber verdiğine göre; Kays b. Sa'd, babası (Sa'd b. Ubâde'ye) olayı şöyle anlatmıştı:

"Ben de o orduda idim. Askerler çok acıkmışlardı. Biri bana;

"- Bir deve kes!" dedi. Ben de kestim. Sonra yine acıktılar.

"- Bir deve daha kes!" dedi, ben de kestim. Sonra yine acıktılar. Yine;

"- Bir deve daha kes!" dedi, ben de kestim. Tekrar;

"- Bir deve daha kes!" deyince;

"- Artık kesmekten men edildim" dedim.

Buharî'nin, kendi rivâyetlerinden ilkine benzeyen başka bir rivâyeti daha vardır. Bu rivâyette şöyle der:

"Ebû'z-Zübeyr'in haber verdiğine göre, o, Cabir'in şöyle söylediğini işitmiş:

"Komutan Ebû Ubeyde, askerlere;

"- Bu balıktan yiyin!" demişti. Medîne'ye döndüğümüzde bunu Rasûlullah'a (as.) anlattık. Hz. Peygamber;

"- **Allah'ın rızık olarak çıkarmış olduğu şeyleri yiyin! Eğer yanınızda ondan bir miktar varsa bize de yedirin!"** buyurdu. Bunun üzerine askerlerden biri, kendisine bir parça verdi ve Hz. Peygamber de onu yedi."

Muvatta da, **Buharî**'nin üçüncü rivâyetini tahric etti. Bu rivâyette geçen *"zarib"* kelimesini Mâlik *"küçük dağ"* diye açıkladı.

Ebû Davud da, **Müslim**'in ikinci rivâyetini tahric etti. Yalnız onun rivâyeti; *"üç yüz kişi olduğumuz halde balıktan iyice beslendik"* cümlesine kadardır. Sonra; *"Medîne'ye döndüğümüzde, Rasûlullah'a (as.) gidip bu durumu anlattık, Hz. Peygamber de;* **'o rızıktır...'** *buyurdu"* diyerek hadîsin son kısmını zikreder. Ayrıca Ebû Ubeyde'nin balık

hakkındaki; *"Bu ölmüştür"* sözünden sonra *"bize helâl değildir"* dediğini de kaydeder.

Tirmizî'nin rivâyeti de şöyledir:

"Rasûlullah (as.) bizi sefere çıkarmıştı. Toplam üç yüz kişi idik. Erzakımızı omuzlarımızda taşıyorduk. Sonunda erzakımız tükendi. Hatta her birimize günde ancak bir tek hurma erzak düşüyordu."

Cabir'e;

"- Ya Ebâ Abdullah! Bir tek hurma adamın neresini doyuruyordu ki?" diye sorulunca, Cabir;

"- Biz asıl yokluğu, o bir tek hurma da bitince anladık" dedi ve şöyle devam etti:

"Sonunda deniz kenarına vardık. Baktık ki deniz, büyük bir balığı sahile atmış... On sekiz gün boyunca istediğimiz gibi ondan yedik."

Nesaî'nin rivâyeti de **Tirmizî**'nin rivâyeti gibidir.

Nesaî'nin diğer bir rivâyeti de, "süvari dikilen kaburganın altından geçti" cümlesine kadar **Müslim**'in rivâyeti gibidir. Sonra şöyle devam eder:

"İnsanlar çok acıkmışlardı. Bunun üzerine bir adam, üç deve boğazladı. Sonra tekrar acıktılar, üç deve daha kesti. Sonra yine acıktılar, adam üç deve daha kesti. Sonra Ebû Ubeyde onu bundan men etti."

(Hadîsin râvîlerinden) Süfyan, Ebû'z-Zübeyr'in, Cabir'den şöyle naklettiğini söyledi:

"Hz. Peygamber bize;

"- Yanınızda o balıktan bir parça var mı?" diye sordu.

Sonra Cabir şöyle devam etti:

"Biz o balığın göz çukurundan şu kadar tas yağ çıkardık. Onun göz çukuruna dört kişi oturmuştu. Ebû Ubeyde'nin yanında içi kuru hurma dolu bir dağarcık vardı. O bize günde bir tutam hurma veriyordu. Sonra günlük erzakımız bir tek hurmaya düştü. Neticede o da bitince, asıl yokluğu o zaman anladık."

Nesaî'nin başka bir rivâyeti de şöyledir:

"Hz. Peygamber, Ebû Ubeyde komutasında bir seriyyeyi yola çıkarmıştı. Sefer sırasında erzakımız tamamen bitmişti. Sonunda denizin sahile attığı büyük bir balığa rastladık. Ondan yemek istedik, ama Ebû Ubeyde önce bize mani oldu, fakat sonra;

"- Bizler, Allah Rasûlü'nün elçileriyiz ve Allah yolunda cihada çıktık. Binâenaleyh yiyin!" dedi. Biz de ondan günlerce yedik. Sonra Medîne'ye dönüp Hz. Peygamber'in yanına gittiğimizde bu olayı kendisine anlattık. Allah'ın Rasûlü;

"- **Eğer yanınızda ondan bir şey kalmışsa, bize de gönderin!"** buyurdu.

Nihayet **Nesaî**'nin diğer bir rivâyeti de şöyledir:

"Hz. Peygamber bizi Ebû Ubeyde ile birlikte yola çıkarmıştı. O gün biz, üç yüz on küsür kişi idik. Bize azık olarak kuru hurma dağarcığı vermişti. Ebû Ubeyde bize ondan günde birer tutam veriyordu. Hurma iyice azalınca, günde sadece birer tane hurma vermeye başladı. O bir tek hurmayı bizler, bebekler gibi emiyor ve onu batırdığımız suyu içiyorduk. Hurmalar tamamen bitince, asıl yokluğu o zaman hissetmeye başladık. O kadar ki, değneklerimizle ağaçların yapraklarını düşürüyor, sonra onları toplayıp suya koyuyor ve o suyu içiyorduk. Hatta bundan dolayı bize *'Habat Ordusu'* (yani yaprak ordusu) adı verilmişti. Sonra deniz sahiline vardık. Orada *anber* denilen kum dağı gibi bir deniz hayvanı gördük. Ebû Ubeyde önce;

"- Bu ölmüştür, onu yemeyin!" dedi ise de, sonra;

"- Bizler Allah Rasûlü'nün ordusuyuz ve Allah yolunda bulunuyoruz. Şu anda da çok zor durumdayız; binâenaleyh bismillâh diyerek yiyin!" dedi.

Biz de o balıktan yedik. Bir miktarını da kurutup pastırma yaptık. O balığın göz çukuruna on üç kişi oturmuştu. Ebû Ubeyde, onun kaburga kemiklerinden birini alıp yere dikmiş, sonra ordunun en iri-yarı devesine semer vurulmuş ve onun altından geçmişti. Sonra dönüp Rasûlullah'a (as.) geldiğimizde, Hz. Peygamber;

"- Neden bu kadar geç kaldınız?" diye sormuştu. Biz de;

"- Kureyş'in kervanlarını takip ediyorduk" dedik ve sahilde gördüğümüz deniz hayvanını anlattık. Bunun üzerine Hz. Peygamber;

"- O, Azîz ve Celîl olan Allah'ın size ikrâm ettiği bir rızıktır. Yanınızda ondan bir parça var mı?" demiş, biz de;

"- Evet var" diye cevap vermiştik.

İZAH

Habat; silkelendiğinde yere düşen yaprağa denir.

Anber de; büyük bir balık çeşididir. Balina balığının bir türü olduğu rivâyet edilir. Buna mavi balina dendiği ve ağırlığının 150 ton geldiği rivâyet edilir. Bu balığın derisinden zırh yapılırmış.

Bu rivâyette, balığın cesameti ile ilgili söylenenler dışında izahında zorluk çekilen başka bir husus da, seferin ne zaman cereyan ettiğidir. Bu seferin tarihi konusunda oldukça farklı bilgiler bulunmaktadır. **Vâkıdî** ve **İbn Sa'd** bunun hicretin sekizinci yılı Receb ayında cereyan ettiğini söylemektedirler. **Aynî**[20] ve **Kastalânî**[21] de hiç detaya girmeden aynı tarihi vermektedirler. **İbn Hacer** ise bunu doğru bulmaz. Çünkü hicrî 8. yılı, **Hudeybiye** sulh antlaşmasından sonraki bir tarihtir; bu antlaşma ile Hz. Peygamber Kureyşlilerle barış yapmıştı, dolayısıyla onların kervanını takibe çıkması makûl değildir. Bu itibarla bu seferin, o barış döneminden önce yapılmış olması gerekir. Bu da hicrî 6. yıl veya daha önceki bir tarihtir. Bunun arkasından **İbn Hacer**, bu seferin **Bedir**'den önce yapılan **Buvât** seferi olmasının muhtemel olduğunu da kaydeder.[22] Müslümanların en hayatî savaşı olan **Bedir**'e bile ancak üç yüz küsür kişi katılmışken, ondan önce bir kervanı takip amacıyla çıkılan bir seriyyeye üç yüzü aşkın sahabînin katılmış olması, maddeten ihtimal dâhilinde olmasa gerektir.

Ayrıca **İbn Hacer** eserinin başka bir yerinde, müslümanların bu sefere Kureyş kervanını takip edip onlarla savaşmak üzere değil,

---

[20] Bkz., **Aynî**, XIII, 41.

[21] Bkz., **Kastalânî**, V, 557; VI, 511.

[22] **İbn Hacer**, XI, 45.

Cüheyne kabilesinin tecavüzünden Kureyşlileri korumak üzere **Hudeybiye**'den sonra çıktıklarını da bir ihtimal olarak kaydeder.[23] Bu sefer, **Mûte** savaşı ve sonrasında Cüheyne'nin de mensup olduğu Kudâa kabilesinin müslümanlara devamlı zarar verdiği için hem Cüheynelilerin bu saldırılarına mukabele etmek ve hem de Kureyş ticaret kervanının da onların eline geçerek düşmanın daha da güçlenmesine mani olmak için düzenlenmiş olabilir. **Asım Köksal** da bu gerekçeye dayanarak aynı görüşü benimser.[24] Ama böyle bir gerekçe ile Hz. Peygamber'in, müşrik Kureyş kabilesini korumak üzere İslâm ordusunu sefere göndermiş olabileceği ihtimali, doğrusu tartışmaya açıktır. Üstelik **Hudeybiye** antlaşmasında böyle bir madde de yoktu. Dolayısıyla bu seferin ne zaman, niçin, kime karşı yapıldığı ve neticesinin ne olduğu konusunda bazı tereddütler bulunmaktadır.

Bu rivâyet, deniz ürünlerinin ölülerinin de yenebileceğine delâlet etmektedir. Kur'ân-ı Kerîm'de; ***"deniz avı ve onun yiyeceği size helâl kılınmıştır"***[25] buyurulmaktadır. Burada geçen ***"taâmuhû"***, yani onun yiyeceği lafzındaki zamir ya ***deniz*** kelimesine, ya da ***av*** kelimesine gider. Eğer ***deniz*** kelimesine râci kabul edilirse, cümle; her türlü deniz hayvanının yenebileceği anlamına gelir ve denizin kıyıya attığı balıklar da bu kapsama girer. Şayet ***av*** kelimesine râci kabul edilirse, deniz avını yemek size helâl kılındı demek olur. Âyette ***"deniz avı helâldir"*** dendikten sonra, tekrar ***"deniz avını yemek de helâldir"*** denmesi, sanki çok uygun değil gibi gözükmektedir. Bu itibarla zamiri ***deniz*** kelimesine ircâ etmenin daha uygun olacağını zannediyoruz. **Buharî**'deki rivâyete göre de **Hz. Ömer**; **"denizin avı, oradan avlanan; taâmı da denizin dışarıya attığıdır"** der.[26] Aynı yerde **İbn Abbas**'ın da; **"denizin taâmı ölüsüdür"** dediği kaydedilir.

Yukarıdaki rivâyette gerçi ashâbın, denizin sahile attığı ve ölmüş olan dev balığı yiyecek bulamadıkları için mecburen yemek zorunda kaldıkları anlaşılmaktadır. Ama hiç de mecbur olmadığı halde Hz.

---

[23] **İbn Hacer**, VIII, 408.

[24] Bkz., ***Hz. Muhammed ve İslâmiyet***, VIII, 121-135.

[25] Mâide, 96.

[26] **Buharî**, Zebâih, 12.

Peygamber de ondan yemişti. Buradan deniz hayvanlarının ölülerinin de yenmesinin câiz olduğu anlaşılır. **"Denizin suyu temiz, ölüsü helâldir"**[27] hadîsindeki mutlak ifade de, bunun câiz olduğunu göstermektedir. Ancak bunun yenebilmesi için hayvanın, ya sıcaktan veya soğuktan ölmesi, yahut üzerinden suyun çekilmesi veya suyun dışarı atmasıyla ölmesi, veyahut tutulduğu ağda veya yakalandığı kancada kalıp ölmesi gerekir. Bu gibi sebeplerle ölen deniz hayvanının yenmesinde bir sakınca yoktur. Yenmesi sakıncalı olan deniz ölüsü, yalnız sebepsiz olarak ölüp suyun yüzüne çıkan balıklardır. Bunların zehirlenmeden mütevellit ölmüş olmaları ihtimâline binâen yenmesi **Hanefîler**'e göre câiz değildir. 5010 numara ile gelecek olan hadîs de bunu te'yîd etmektedir. Ancak İslâm ulemasının ekserisine göre; ister avlanarak öldürülmüş olsun, ister kendiliğinden ölmüş olsun denizin ölüsünün tamamı helâldir. **Buharî**'de **Hz. Ebû Bekir**'in; **"kendiliğinden ölüp suyun yüzüne çıkan balık helâldir"** dediği, **Abdurrezzak**'ın *Musannaf*ında ise **İbn Abbas**'ın; **"kendiliğinden ölüp suyun yüzüne çıkan balığı yeme!"** dediği kaydedilir.

Deniz ürünlerinden hangisinin helâl olduğu konusunda âyet ve hadîslerde bir sarahat bulunmamaktadır. Bu meselede fukaha arasında da birlik yoktur. **Hanefîler**'e göre balık türünden olan bütün hayvanlar helâldir, bunun dışındakiler helâl değildir. Bu durumda balık türünden olmayan midye, yengeç, istiridye, ıstakoz gibi hayvanlar helâl değildir. Deniz aygırı ve deniz domuzu gibi şekli balığa benzemeyen hayvanların avlanması da, yenilmesi de helâl değildir. **Hanefîler** bu konuda; ***"Onlara habîs olan şeyleri haram kılar"***[28] âyetine dayanırlar.

Detayda bazı farklı görüşler olmakla birlikte diğer üç mezhebe göre, kurbağa ve timsah dışındaki bütün deniz hayvanları helâldir. Bu konuda üç mezhep, ***"deniz avı ve onu yemek size helâl kılınmıştır"***[29] âyetindeki mutlak ifâde ile **"denizin suyu temiz, ölüsü**

---

[27] Bkz., hadîs no; 5027.

[28] A'râf, 157.

[29] Mâide, 96.

helâldir" hadîsindeki mutlak ifadeyi delil alırlar. Hatta **Mâlikîler** kurbağa ve kaplumbağayı da helâl sayarlar. **Buharî, Şa'bî'**nin; **"âilem eğer kurbağa yemek isteseydi, hiç düşünmez yedirirdim"** dediğini, **Hasan el-Basrî'**nin de, kaplumbağa yemekte beis görmediğini kaydeder.

Şâfiîler'e göre; karada yaşayamayıp sadece denizde yaşayabilen hayvanlar helâl olduğu gibi, karada benzeri olan ve eti yenen hayvanların denizde yaşayanları da helâldir.

Hattâbî, bütün deniz hayvanlarının mubah ve ölüsünün de helâl olduğunu söyler. Ona göre deniz yılanı yemenin de helâl olduğunda ittifak vardır. Çünkü âyetteki genel hükmün içine her türlü deniz hayvanı girmektedir. Hadîste de **"suyu temiz, ölüsü helâldir"** denmekte ve herhangi bir istisna getirilmemektedir. **Hanefîler**'e göre de deniz yılanı yemek câizdir. **Buharî, İbn Abbas**'ın da; **"yılan balığını Yahudiler yemez, ama biz yeriz"** dediğini kaydeder.[30]

Evzaî; **"hayatı denizde geçen her canlı helâldir"** der. Kendisine **"timsah da mı helâldir?"** diye sorulunca; **"evet, timsah da helâldir"** demiş.

Süfyan-ı Servî de, yengeçte bir beis olmadığını söyler.

Netice olarak her çeşit balığın yenmesinin câiz olduğu konusunda ihtilaf yoktur. İhtilaf, insan, köpek, domuz, yılan gibi kara canlıları şeklinde olan deniz hayvanları hakkındadır. **Hanefiler**, balık dışındaki deniz ürünlerini haram sayarlar. Diğer üç mezhebe göre, kurbağa dışındaki bütün deniz hayvanlarını yemek câizdir. Hatta **Mâlikîler**'e göre kurbağa da câizdir.

Deniz ürünlerini yemenin câiz olabilmesi için mutlaka Müslümanlar tarafından avlanmış olmaları şart değildir. Yahudi, Hıristiyan veya Mecûsî'nin avladığı deniz ürünleri de helâldir.

Temiz olmayan sularda avlanmış olan balıkların yenmesinde de sakınca yoktur.

---

30 **Buharî**, Zebâih, 12.

٥٠٠٨ـ (ط - نافع مولى ابن عمر رضي الله عنهم) : « أنَّ عبد الرحمن ابن أبي هريرة سأل عبد الله بنَ عمر عما لَفَظَ البحرُ ؟ فنهاه عن ذلك ، قال نافع : ثم انقلب عبد الله ، فدعا بالمصحف ، فقرأ: {أُحِلَّ لَكُمْ صَيْدُ الْبَحْرِ وطَعَامُهُ} [المائدة: الآية ٩٦] قال نافع : فأرسلني عبد الله إلى عبد الرحمن بن أبي هريرة : إنه لا بأس بأكله ». أخرجه الموطأ.

5,008- İbn Ömer'in âzâdlısı Nâfi'den rivâyet edildiğine göre; Ebû Hureyre'nin oğlu Abdurrahman[31], Abdullah b. Ömer'e; "denizin dışarı attığı hayvanın hükmünü" sormuş, İbn Ömer de onu bu balığı yemekten men etmiş. Nâfi şöyle devam eder:

"Sonra Abdullah (evine) gitti, Mushaf'ı istedi ve; ***"deniz avı ve onun yiyeceği size helâl kılındı"*** âyetini okudu. Sonra Abdullah, *'o balığı yemekte beis yoktur'* talimatıyla beni Ebû Hureyre'nin oğlu Abdurrahman'a gönderdi."[32]

٥٠٠٩ـ (ط - سعد الجاري مولى عمر بن الخطاب رضي الله عنهما) قال : « سألتُ عبد الله بنَ عمر عن الحيتان يقتل بعضها بعضا ، أو تموت صَرْدا ؟ فقال: ليس بها بأس ، قال سعد : ثم سألتُ عبد الله بنَ عمرو بن العاص ؟ فقال مثل ذلك ». أخرجه الموطأ.

5,009- Hz. Ömer'in âzâdlısı Sa'd el-Cârî[33] anlatıyor:

"Abdullah b. Ömer'e, birbirini öldüren veya soğuktan ölen deniz yılanının hükmünü sordum. Bana;

---

[31] **Abdurrahman b. Ebî Hureyre ed-Devsî**: Tâbiîlerdendir. Meşhur sahabî Ebû Hureyre'nin oğludur. Babasından rivâyetleri vardır. Kendisinden Hicazlılar rivâyet etti. Hayatı hakkında fazla bilgi bulunmadığı gibi, fazla rivâyeti de yoktur.

[32] **Muvatta**, Sayd, 3/9.

[33] **Sa'd b. Nevfel el-Cârî el-Medenî**: Hz. Ömer'in âzâdlısıdır. Sahabîliği ihtilaflıdır. İbn Hacer, Hz. Peygamber dönemine yetiştiğini söyler. İbn Hibbân ise sika tâbiîlerden sayar. Hz. Ömer'den ve Abdullah b. Ömer'den rivâyeti vardır. Kendisinden oğlu Abdullah rivâyet etti. Hz. Ömer onu **Medîne** yakınındaki **el-Câr** kasabasına yönetici olarak atamıştı.

"- Onu yemekte beis yoktur" dedi. Sonra aynı şeyi Abdullah b. Amr b. el-Âs'a sordum, o da aynı şeyi söyledi."[34]

٥٠١٠ ـ (د ـ جابر بن عبد الله رضي الله عنهما) قال: قال رسول الله صلى الله عليه وسلم: «**ما أَلْقَاهُ البحر أو جَزَرَ عنه فكلوه، وما مات فيه وطَفَا، فلا تأكلوه**». وروي موقوفا على جابر ، أخرجه أبو داود.

5,010- Câbir b. Abdullah'tan rivâyet edildiğine göre Rasûlullah (as.) şöyle buyurdu:

"Denizin sahile attığı veya denizin çekilmesiyle karaya düşen deniz hayvanını yiyin! Ama denizde kendiliğinden ölen ve suyun yüzüne çıkan balıkları yemeyin!"[35]

İZAH

Yukarıda merfû olarak tahric edilen bu hadîs, aynı zamanda **Câbir**'den mevkûf olarak da rivâyet edilmiştir. Ayrıca bu rivâyetin senedindeki râvîlerden **Yahya b. Süleym et-Tâifî**, sadûk olmakla birlikte hafızası kötü biridir. Dolayısıyla bu hadîs, tek başına delil olarak kullanmaya uygun görülmemiştir.

Kendiliğinden ölüp suyun yüzüne çıkan balığın hükmü ile ilgili değerlendirmeler, az önce geçmişti.

٥٠١١ ـ (ط ـ أبو سلمة بن عبد الرحمن) عن أبي هريرة وزيد بن ثابت : «أنهما كانا لا يَرَيان بما لفظ البحرُ بأسا»؟ أخرجه الموطأ. وفي رواية له : « أن ناسا من أهل الجار قدِمُوا ، فسألوا مَرْوان بن الحكم عما لفظ البحرُ ؟ فقال : ليس به بأس ، وقال : اذهبوا إلى زيد بن ثابت وأبي هريرة ، فَاسْأَلُوهما عن ذلك ، ثم ائتوني فأخبروني ماذا يقولان ؟ فأتوهما فسألوهما ؟ فقالا: لا بأس به ، فأتوا مروانَ فأخبروه ، فقال مروانُ : قد قلتُ لكم ».

---

34 **Muvatta**, Sayd, 3/10.

35 **Ebû Davud**, Et'ime, 35/3814.

5,011- Ebû Seleme b. Abdurrahman'ın, Ebû Hureyre ve Zeyd b. Sâbit'ten rivâyet ettiğine göre; "Ebû Hureyre ve Zeyd b. Sâbit, denizin sahile attığı balığı yemekte beis görmezlerdi."[36]

RİVÂYETLER

Bunu **Muvatta** tahric etti.

Muvatta'nın diğer bir rivâyeti de şöyledir:

"Hicaz'dan bir takım insanlar gelmiş, Mervân b. el-Hakem'e, denizin sahile attığı balığı yemenin hükmünü soruyorlardı. Mervân;

"- Onu yemekte beis yoktur" dedi. Sonra da;

"- Zeyd b. Sâbit'e ve Ebû Hureyre'ye gidin, bunu onlara da sorun! Sonra da tekrar gelin ve onların verdiği cevabı bana da bildirin!" dedi. Onlar da her ikisine gidip sordular ve her ikisi de;

"- Onu yemekte beis yoktur" dedi. Müteâkiben Mervân'a gelip durumu anlattılar. Mervân;

"- Ben de size aynı şeyi söylemiştim" dedi.

الفصل الثالث

في ذكر الكلاب واقتنائها

C- KÖPEK BESLEMEK

٥٠١٢ـ (خ م ط ت س ـ عبد الله بن عمر رضي الله عنهما) قال : سمعتُ رسول الله صلى الله عليه وسلم يقول : « مَن اقْتَنَى كلبا – إلا كلبَ صَيْد أو ماشية – فإنه ينقص من أجره كل يوم قيراطان ، قال سالم : وكان أبو هريرة يقول : أو كلبَ حَرْث ، وكان صاحبَ حرث ». وفي رواية قال: «كلب ماشية أو ضَاريا ».

أخرجه البخاري ومسلم. وللبخاري : أن النبيَّ صلى الله عليه وسلم قال : « من اقتنى كلبا – ليس بكلب ماشية أو صيد – نقص كل يوم من عمله قيراطان».

---

36 **Muvatta**, Sayd, 3/11.

ولمسلم « إلا كلبَ ضارية أو ماشية ». وله «إلا كلبَ ماشية أو صيد ، نقص من عمله كلَّ يوم قيراط». قال عبد الله: قال أبو هريرة «أو كلبَ حَرْث». وفي أخرى : « أيُّما أهل دار اتخذوا كلبا ، إلا كلبَ ماشية ، أو كلبا صائدا ، نقص من عملهم كل يوم قيراطان ». وفي أخرى: «مَن اتَّخَذَ كلبا - إلا كلب زرع أو غنم أو صيد - نقص من أجره كل يوم قيراط».

وأخرج الموطأ والترمذي والنسائي الرواية الثانية. وأخرج النسائي الأولى إلى قوله : «قيراطان» وأخرج الثانية من روايتي مسلم. وله في أخرى قال: قال رسول الله صلى الله عليه وسلم: «من اقتنى كلبا ، نقص من أجره كل يوم قيراطان ، إلا ضاريا ، أو صاحبَ ماشية ».

5,012- Abdullah b. Ömer'den rivâyet edilmiştir:

Rasûlullah'ın (as.) şöyle söylediğini işittim:

"Her kim av köpeği ile çoban köpeği dışında bir köpek edinirse, ecrinden her gün iki kırat eksilir."

Sâlim der ki:

"Ebû Hureyre bu hadîse, *'veya ekin (bekleyen) köpek'* diye ilave ederdi. Çünkü onun ekini vardı."[37]

RİVÂYETLER

Diğer bir rivâyete göre Hz. Peygamber; **"çoban köpeği ile ava alıştırılmış köpek müstesna..."** demiş.

Bunları **Müslim** tahric etti.

Buharî'nin rivâyetine göre de Hz. Peygamber şöyle demiş:

"Çoban veya av köpeği dışında bir köpek besleyen insanın amelinden her gün iki kırat eksilir."

Müslim'in diğer bir rivâyetine göre Hz. Peygamber; **"ava alıştırılmış köpek ile çoban köpeği müstesna..."** demiş.

---

[37] **Buharî**, Zebâih, 6; **Müslim**, Müsâkât, 10/50-56; **Muvatta**, İsti'zân, 5/13; **Tirmizî**, Ahkâm, 17/1487; **Nesaî**, Sayd, 14.

Onun başka bir rivâyetine göre de; **"çoban veya av köpeği dışında köpek edinenin amelinden her gün iki kırat eksilir"** buyurmuş. Abdullah b. Ömer, Ebû Hureyre'nin buna; *"veya ekin (bekeleyen) köpek"* diye ilave ettiğini belirtir.

Müslim'in bir başka rivâyetine göre Hz. Peygamber; **"Bir hane halkı, çoban veya av köpeği dışında bir köpek edinirse, onların amelinden her gün iki kırat eksilir"** buyurmuş.

Diğer bir rivâyetine göre de; **"her kim ekin köpeği, çoban köpeği veya av köpeği dışında bir köpek edinirse, her gün amelinden bir kırat eksilir"** buyurmuş.

Muvatta, Tirmizî ve **Nesaî**, yukarıdaki ikinci rivâyeti tahric ettiler. **Nesaî** ayrıca ilk rivâyeti de; **"...ecrinden her gün iki kırat eksilir"** cümlesine kadar olan kısmı ile **Müslim**'in rivâyetlerinden ikincisini tahric etti.

Nesaî'nin başka bir rivâyetine göre de Rasûlullah (as.) şöyle buyurmuş:

"Kim bir köpek edinirse, her gün ecrinden iki kırat eksilir; yalnız ava alıştırılmış köpek ile sürü sahibinin köpeği müstesna."

İZAH

Bu rivâyetlerde gereksiz yere köpek beslemenin câiz olmadığı vurgulanmaktadır. Hadîste köpek beslemenin kazanılan sevabı eksilteceği belirtilmektedir. Ancak dinde ana ilke, kötülüklerin iyilikleri silmesi değil, iyiliklerin kötülükleri silmesidir. Dolayısıyla hadîsin zâhirinden hareketle köpek besleyenin her gün amelinden belli bir miktarın silineceği anlamını çıkarmak, bu ilkeye aykırı düşmektedir. Bu itibarla bu ifadeyi, gereksiz yere köpek beslemekten sakındırmak manasına hamletmek daha uygun olsa gerektir.

Bu konu ile ilgili rivâyetlerin bir kısmında insanın sevabından **"bir kırat eksileceği"** bir kısmında da **"iki kırat eksileceği"** ifade edilmektedir. Bu ifade de, yine hadîsin zahirinden hareketle köpeğin verdiği zarara göre veya gündüz ve gece farkına göre veyahut da şehir veya köyde oluşuna göre şeklinde muhtelif yollarla izaha

çalışılmıştır. Kanâatimizce bunun da mutlak bir ölçü yerine sakındırmak manasına hamledilmesi daha uygun olur.

Hadîste av, çoban ve bekçi köpeği gibi bazı istisnalar getirilmektedir. Buradan hareketle bir menfaat temini veya bir zararın defi gayesiyle köpek edinmek de aynı istisnaya dahil edilebilir.

Gereksiz yere köpek beslemenin neden câiz olmadığı konusunda çeşitli ihtimaller üzerinde durulmuştur. Pis olması, hastalık taşıması, yiyecek maddelerine bulaşması, kapları yalayarak salyasını akıtması, çevre temizliğine zarar vermesi, meleklerin, misafirlerin ve fakirlerin eve gelmesine mani olması, şeytanların köpek suretine girmesi gibi gerekçeler ileri sürülmüştür. Bunlara, bugün dünyanın gelişmiş ülkelerinde yaygın şekilde görüldüğü üzere köpeklere, insandan daha fazla değer verilmesini de ilave etmek mümkündür. Yoksul bir âilenin bir haftalık yiyeceğinin, gelişmiş ülkelerde bir günde köpeklere verildiği de günümüzün utanç verici bir gerçeğidir. Bununla birlikte köpek edinmenin yasaklanmasının sebepleri konusunda ileri sürülen bütün bu gerekçeler, şüphesiz kişisel tahminlerden öteye geçmez.

٥٠١٣ــ (خ م د ت س ــ أبو هريرة رضي الله عنه) قال: قال رسول الله صلى الله عليه وسلم: **«مَنْ أمْسَكَ كلبا فإنه ينقص كلَّ يوم من عمله قيراط إلا كلبَ حَرْث أو ماشية».**

أخرجه البخاري ومسلم. ولمسلم: أن رسول الله صلى الله عليه وسلم قال: **« من اقتنى كلبا ليس بكلب صيد ، ولا ماشية ، ولا أرض ، فإنه ينقص من أجره قيراطان كلَّ يوم ».** وفي أخرى له: **«من اتخذ كلبا – إلا كلبَ ماشية أو صيد أو زرع – انتقص من أجره كلَّ يوم قيراط».** قال الزهري: فذكر لابن عمر قول أبي هريرة، فقال: يَرْحَمُ الله أبا هريرة ، كان صاحبَ زَرْعٍ. وفي أخرى: **« ومن اتخذ كلبا – ليس بكلب صيد ولا غنم – نقص من عمله كلَّ يوم قيراط».**

وأخرج أبو داود رواية مسلم الثانية ، إلى قوله : « قيراط » وكذلك الترمذي والنسائي ، وأخرج النسائي الأولى من روايات مسلم أيضا.

5,013- Ebû Hureyre'den rivâyet edildiğine göre Hz. Peygamber şöyle buyurdu:

"Kim bir köpeği evinde tutarsa, her gün onun amelinden bir kırat eksilir; yalnız ekin köpeği ile çoban köpeği müstesna."[38]

RİVÂYETLER

Bunu **Buharî** ve **Müslim** tahric etti.

Müslim'in diğer bir rivâyeti şöyledir:

"Av, çoban ve arazi köpeği dışında kim bir köpek edinirse, her gün ecrinden iki kırat eksilir."

Müslim'in başka bir rivâyeti de şöyledir:

"Çoban, av ve ziraat köpeği müstesna kim köpek edinirse, her gün ecrinden bir kırat eksilir."

Hadîsi râvîsi Zührî dedi ki: "İbn Ömer'e, Ebû Hureyre'nin sözü hatırlatılınca;

"- Allah Ebû Hureyre'ye rahmet eylesin! O ziraatçı idi" dedi.

Diğer bir rivâyete göre de Hz. Peygamber; **"Av ve çoban köpeği dışında bir köpek edinenin amelinden her gün bir kırat eksilir"** dedi.

Ebû Davud da, **Müslim**'in ikinci rivâyetini, sadece merfû kısmını tahric etti. **Tirmizî** ve **Nesaî** de aynı rivâyeti tahric ettiler. Nesaî ayrıca **Müslim**'in rivâyetlerinden ilkini de tahric etti.

٥٠١٤ـ (خ م ط س ـ سفيان بن أبي زهير [الأزدي] رضي الله عنه) هو رجل من أزْد شَنُوءة، قال : سمعتُ رسول الله صلى الله عليه وسلم يقول : « **من اقتنى كلبا لا يُغني عنه زرعا ولا ضَرعا ، نقص من عمله كل يوم قيراط** ، قيل له : أنتَ سمعتَ هذا من رسول الله

---

[38] **Buharî**, Hars, 3; Bed'u'l-Halk, 14; **Müslim**, Müsâkât, 10/57-60; **Ebû Davud**, Sayd, 22/2844; **Tirmizî**, Ahkâm, 17/1490; **Nesaî**, Sayd, 13.

صلى الله عليه وسلم ؟ قال : إي وربّ هذا المسجد ». وفي رواية: « إي وربّ هذه القبْلة ».

أخرجه البخاري ومسلم. وأخرجه الموطأ والنسائي ، وقالا: « وربّ هذا المسجد ».

5,914- Ezd-i Şenûe kabilesinden olan Süfyan b. Ebî Züheyr el-Ezdî'den[39] rivâyet edilmiştir:

"Rasûlullah'ın (as.) şöyle söylediğini işittim: **"Ekin veya hayvan beklemeye faydası olmayan bir köpeği besleyen insanın amelinden her gün bir kırat eksilir."**

Süfyan'a;

"- Sen bunu Allah'ın Rasûlü'nden bizzat duydun mu?" diye sorulunca; "- Şu mescidin Rabbine yemin ederim ki, evet" dedi.[40]

RİVÂYETLER

Diğer bir rivâyete göre Süfyan;

"- Şu kıblenin Rabbine yemin ederim ki, evet" diye cevap vermiş. Hadîsi **Buharî** ve **Müslim** tahric etti. Bunu **Muvatta** ve **Nesaî** de tahric ettiler ve onlar da, Süfyan'ın;

"- Şu mescidin Rabbine yemin ederim" dediğini kaydederler.

٥٠١٥ — (س — عبد الله بن مغفل رضي الله عنه) أنّ النبي صلى الله عليه وسلم قال : **«من اتخذ كلبا ، إلا كلبَ صيد أو ماشية أو زرْع نقص من أجره كلّ يوم قيراط »**. أخرجه النسائي.

5,015- Abdullah b. Muğaffel'den rivâyet edildiğine göre Hz. Peygamber şöyle dedi: **"Her kim av, çoban ve ekin köpeği dışında bir köpek edinirse, her gün onun ecrinden bir kırat eksilir."**[41]

---

[39] **Süfyan b. Ebî Züheyr el-Ezdî eş-Şenûî:** Sahabîdir. Ezd-i Şenûe kabilesine mensuptur. Kendisinden Abdullah b. Zübeyr ve Sâib b. Yezîd rivâyet etti. Kendisinden biri **Medîne**'nin faziletine, diğeri köpek edinmeye dair iki hadîs rivâyet edildi. Hadîsleri **Buharî, Müslim, Nesaî** ve **İbn Mâce**'de tahric edildi.

[40] **Buharî**, Hars, 3; Bed'u'l-Halk, 14; **Müslim**, Müsâkât, 10/61; **Muıvatta**, İsti'zân, 5/12; **Nesaî**, Sayd, 14.

[41] **Nesaî**, Sayd, 13.

(ص) "sad" harfi :

الكتاب العاشر

في الصِّفات

10. KİTAB: **ALLAH'IN SIFATLARI: 5.016-5.020**

الكتاب العاشر
في الصِّفات

66- ALLAH'IN SIFATLARI

٥٠١٦ـ (م ـ أبو موسى الأشعري رضي الله عنه) قال : « قام فينا رسول الله صلى الله عليه وسلم بخمس كلمات ، فقال : إن الله لا ينامُ ، ولا ينبغي له أن ينامَ ، يَخْفِضُ القِسْطَ ويرفعُه ، يُرْفَع إليه عملُ الليل قَبْلَ عَمَلِ النَّهار ، وعملُ النَّهار قَبْل عمل الليل ، حجَابُه النُّورُ – وفي رواية : النارُ – لو كَشَفَهُ لأحْرَقتْ سُبُحات وجهه ما انتهى إليه بصرُه من خلقه ». أخرجه مسلم.

5.016- Ebû Musa'l-Eş'arî'den rivâyet edilmiştir.

"Aramızda oturan Hz. Peygamber ayağa kalktı ve şu beş cümleyi söyledi:

"Yüce Allah uyumaz, uyumak O'na yakışmaz. O, mîzanı indirir ve kaldırır. Gece yapılan ameller gündüz yapılanından önce, gündüz amelleri de geceden önce O'na sunulur. O'nun perdesi nurdur. -Bir rivâyette, nârdır, yani ateştir denir-. **Şayet perdeyi açacak olsa, yüzünün nuru, gözünün ihâta ettiği bütün mahlukatı yakardı."**[1]

İZAH

İman esaslarından ilki, Allah'a imandır. İnandığımız Allah hakkındaki bilgilerimizi, O'nun sıfatlarını tanımakla elde etmekteyiz. Allah'ın zatî ve sübûtî kemal sıfatlarla muttasıf olduğunda bütün Müslümanlar müttefiktirler.

Allah'ın sıfatları konusu, **Kelâm** ilminin en önemli ve en tartışılan meselesidir. Bu konuda ehl-i sünnet kelamcıları, filozoflar ve **Mu'tezile** farklı düşünceler geliştirmişlerdir. Allah'ın kemâl

---

[1] **Müslim**, İman, 79/293.

sıfatlarla muttasıf olduğu konusunda ittifak olmakla birlikte, Allah'ın zatıyla bu sıfatlar arasındaki ilişkiyi belirtmekte ihtilaf vardır.

1- **İbn Sina, Farâbi, İbn Rüsd** gibi İslâm filozofları, Allah'ın sıfatlarını nefyetmekte müttefiktirler. Onlara göre bu sıfatları kabul etmek, taaddüdü gerektirir ve Zat-ı İlahî'de kesrete yol açar. Her şeyin inkişafına mebde olması itibariyle bu sıfatlar, Allah'ın zatıdır ve bu mertebe, sıfatları **Zât'**tan ayrı varlıklar kabul etmekten daha yüce mertebedir.

2- **Mu'tezile** de bu sıfatları, Allah'ın zâtı üzerine zâid müstakil bir varlık kabul etmez. Ayrıca sıfatların adedini de sınırlar, "**ilim**" ve **kudret**" olmak üzere belli başlı iki sıfat kabul eder. **"Allah ilimle âlimdir, O'nun ilmi zâtıdır. Kudretle kadirdir, kudreti zâtıdır"** derler.

Eş'arîler buna; **"Öyleyse Allah ilim ve kudretten ibarettir. Ama durum böyle olsaydı, Allah'ın âlim ve kadir olması muhal olurdu"** cevabını verirler.

3- **Eş'arî** kelamcıları ise; Allah'ın zâtı üzerine zâid ve zâtı ile kaim ezelî, kadîm sıfatları vardır derler; Allah ilimle âlimdir, kudretle kadirdir vb.. gibi. Onlar, sıfatların, **Zât'**ın aynı olmadığı gibi gayrı da olmadığını söylerler.

Mu'tezile de; ortada bir sıfat bir de mevsûf bir hâmil bir de mahmul olması hali, ancak cismin halidir karşılığını verirler.

Allah'ın vâcib, câiz ve mümteni olan sıfatları, **Kelâm** ilminde en geniş şekliyle ele alınır.

Hadisteki lafızların izahına gelince;

"Uyumak"; Allah için câiz olmayan sıfatlardandır. **Uyumak** ancak mahlûkun sıfatı olabilir. **Uyku**, gaflet demektir ve gaflet Allah için imkânsızdır. Yaratıcının bir an bile gaflette olması, âlemin düzenini ihlal eder. Kur'ân'ı Kerim'de de; ***"O'nu ne uyuklama, ne de uyku tutar"***[2] buyurulur. Uyumama vasfı, Allah'ın mahlukat üzerinde her an tasarrufta bulunduğunu da ifade eder.

---

[2] Bakara, 255.

"Mîzan" diye tercüme ettiğimiz ***"kıst"*** lafzı; adâlet, rızık, terazi gibi manalara gelir. **"Mizanı indirir ve kaldırır"** cümlesi; mahlukatın amellerini ve rızıklarını tartarken terazinin kefelerini kaldırıp indirmesi demektir. Bu, her ferdin amel ve rızkının ayrı ayrı tartıldığı, herkesin tek tek ele alındığı ve hiç kimseden gafil olunmadığı anlamına gelir.

"Perde" diye tercüme ettiğimiz ***"hicâb"*** kelimesi, insanların Allah'ı görmesine mani olan engeller anlamında kullanılmıştır. Allah insana şah damarından daha yakın olduğu halde, insanlar, bu mâniler sebebiyle O'nu göremezler. Çünkü gözler O'nu ihata edemez. Son derece güçlü bir yapıya sahip olan **Hz. Musa,** O'nun tecelli ettiği bir dağa bakmaya bile dayanamayarak bayılıp yıkılmıştı. Nitekim hadisin sonunda da bu engeller kaldırılacak olsa, bütün mahlukatın yanacağı ifade edilmektedir.[3]

٥٠١٧ـ (خ م ـ **أبو هريرة** رضي الله عنه) أن رسول الله صلى الله عليه وسلم قال : « **إذا قاتَل أحدُكم فلْيَجْتَنِبِ الوجْهَ ، فإن الله تعالى خلق آدم على صورته** ». أخرجه مسلم. وأخرج البخاري إلى قوله : « **الوجه** ».

5.017- Ebû Hureyre'den rivâyet edildiğine göre Rasûlullah (as.) şöyle buyurdu:

"Biriniz, kavga ettiğinde yüze vurmaktan sakınsın. Çünkü yüce Allah, Âdem'i kendi suretinde yarattı."[4]

RİVÂYETLER

Bunu **Müslim** tahric etti. **Buharî** de **"...yüze vurmaktan sakınsın"** lafzına kadar olan kısmını tahric etti.

---

[3] Bkz., **Übbî,** *Ikmâlu Ikmali'l-Muallim,* I, 547

[4] **Buharî,** Itk, 20; **Müslim,** Birr, 32/112-116.

İZAH

Bu hadis, yüze vurmanın haram olduğunu ifâde etmektedir. Çünkü yüz, insanın bütün güzelliklerini gösteren ve en hayatî organlarını toplayan bir uzvudur.

"...Âdem'i kendi sûretinde yaratmıştır" cümlesindeki zamirin mercii konusunda farklı görüşler vardır. Buna göre:

1- **Zamirin mercii Allah'tır.** Bu durumda mana; **"Allah Âdem'i Rahman sûretinde yarattı"** demek olur. Selef uleması bu mananın tevilinden kaçınır ve olduğu gibi kabul eder. Manasını Allah'a havale eder.

Ancak bazıları bunu te'vil ederler ve ona **"Allah insanı, kendisinde bulunan ilim, semî' basar, hayat gibi sıfatlarla yarattı"** manasını verirler.

Bazıları da teşrif ve ihtisas manasına hamlederler ve insan, mahlûkatın en şereflisidir, Allah'ın en seçkin yaratığıdır şeklinde te'vil ederler.

2- İkinci tercihe göre **zamir, Allah'a değil Âdem'e râcidir.** Buna göre; Allah **Hz. Âdem**'i bugün insanın yeryüzünde sahip olduğu sûrette yaratmıştır, demektir. [5]

3- **İbn Hamza**'nın, bu hadisin vürûd sebebi olarak naklettiği bir rivâyete göre de zamir, dövülen bir köleye râcidir. **İbn Hamza** şu olayı anlatır:

"Bir adam kölesini dövüyordu. Hz. Peygamber onu görünce, kendisini bundan menetti ve; *'Allah, Âdem'i de onun sûretinde yarattı'* buyurdu."[6]

Buna göre zamir, Allah'a değil, dövülen köleye râcidir. Yani Allah, **Âdem**'i de, o dövdüğün köle sûretinde yarattı demektir.[7]

٥٠١٨ـــ (م ـــ **عبد الله بن عمرو بن العاص** رضي الله عنهما) قال: سمعتُ رسول الله صلى الله عليه وسلم يقول: «**إن قُلُوبَ بني آدم بين إصبعين من أصابع الرحمن، كقلب**

[5] Bu konuda 2.005 nolu hadise ve izahına da bakınız.

[6] **İbn Hamza**, *el-Beyan ve't-Ta'rif*, II, 301

[7] Hadisin izahı için ayrıca bkz., *Tebsıretu'l-Edille*, **Ebû'l-Muîn en-Nesefî**, 117.

واحد، يُصَرِّفه حيث شاء»، ثم قال رسول الله صلى الله عليه وسلم: «اللّٰهُمَّ مُصَرِّفَ القلوب ثَبِّتْ قلوبَنا على طاعتك». أخرجه مسلم.

5.018- Abdullah b. Amr b. el-As'dan rivâyet edilmiştir:

Rasûlullah'ın (as.) şöyle buyurduğunu işittim:

"Şüphesiz ki Âdemoğullarının kalpleri, tek bir kalp gibi Rahman'ın parmaklarından iki parmağı arasındadır. Onu dilediği şekilde çevirir."

Sonra Rasûlullah (as.) şöyle duâ etti:

"Ey kalpleri çeviren Allah'ım ! Kalplerimizi sana itâatte sabit kıl!"[8]

İZAH

Parmak, el, ayak gibi şeyler, mahlukatın şanındandır. Mahlûkun, organları düşünülerek onları Allah'a izafe etmek, müteşabih bir ifadedir. İnsanın organlarına benzetilerek bunun izahı mümkün değildir. Selef uleması bunun te'vîlini zorunlu görmez, olduğu gibi kabul etmeyi uygun görür.

"Allah'ın iki parmağı" terkibi, hiç şüphesiz temsilî bir ifâdedir. Bunun zâhirî ve hakiki manada kabul edilmesi elbette mümkün değildir; çünkü insanın kalbi açılacak olsa orada Allah'ın parmaklarını göremeyiz. Binâenaleyh bu ifâdeyi, parmakların mana ve mahiyeti şeklinde anlaşılması gerekir. Parmakların mana ve mahiyeti de, eşyayı istediği gibi evirip çevirme kabiliyetidir. Öyleyse hadîsteki ifâde, Allah'ın güç ve kudretinin sonsuzluğundan kinâyedir. Şüphesiz kalplere bile hükmedebilmek, her şeyin üzerinde bir kudreti ifâde eder. Üstelik bunun **"parmak"** gibi, insanın en basit ve zayıf organı ile yapıldığının ifâde edilmesi, ilahî kudretin, her türlü sınırın ve hayalin ötesinde olduğunu gösterir.

Buradaki **"iki parmak"** lafzı, şeytan ve melek şeklinde de izah edilmiştir. Buna göre Yüce Allah, Melek ve Şeytan vasıtasıyla kalpleri istediği gibi evirip çevirir demektir.

---

[8] **Müslim**, Kader, 3/17.

٥٠١٩ـــ (ت ــ **أنس بن مالك** رضي الله عنه) قال : « كان رسول الله صلى الله عليه وسلم يُكثِرُ أن يقول : **يا مُقَلِّبَ القلوب ثَبِّتْ قلبي على دينك** ، فقلتُ : يا رسول الله ، قد آمنَّا بكَ ، وبما جئتَ به، فهل تخاف علينا ؟ قال: **نعم، إن القلوبَ بين إصبعين من أصابع الرحمن ، يُقلِّبها كيف يشاء**». أخرجه الترمذي.

5.019- Enes b. Mâlik'den rivâyet edilmiştir:
"Rasûlullah (as.) şu sözü çok söylerdi:
"Ey kalpleri çeviren Allah'ım! Kalbimi, dininde sabit kıl!"
Ben;
"- Ey Allah'ın Rasûlü; bizler sana ve senin getirdiklerine iman ettik. Bizim hakkımızda hala korkuyor musun?" diye sorunca, şöyle buyurdu:
"- Evet. Şüphesiz ki kalpler, Rahman'ın iki parmağı arasındadır; onları dilediği gibi çevirir."[9]

İZAH
Hadis, insanın ne kadar değişken bir yapıya sahip olduğunu göstermesi bakımından dikkat çekicidir. Ne imanında, ne de küfründe devamlılığı garantidir. Fikirleri itibariyle de böyledir. Düşünceleri daima değişir. Bu itibarla insan, daima hakta sabit kalmayı temenni etmelidir.

٥٠٢٠ـــ (د ــ **أبو هريرة** رضي الله عنه) قال : «سمعتُ رسول الله صلى الله عليه وسلم يقرأ هذه الآية : **{إنَّ الله يأمُرُكُمْ أنْ تُؤدُّوا الأمَانَاتِ إلى أهْلِها ، وإذا حَكَمْتُم بَيْنَ النَّاسِ أن تَحْكُمُوا بالعَدْلِ إنَّ الله نعمَّا يَعِظُكُم به ، إنَّ الله كَانَ سَمِيعا بَصِيرا} [النساء : الآية ٥٨]** ورأيتُ رسول الله صلى الله عليه وسلم يضع إبهامَه على أذُنيه والتي تليها على عينيه ». أخرجه أبو داود.

وقد تقدَّم فيما مضى من الكتاب ، وسيجيء فيما يرد منه أحاديثُ تتضمن أشياء من الصفات : كالنفس ، واليد ، والقَدَم ، والرُّوح ، والكلام ، والسمع ، والبصر ، إلا أن تلك

---
[9] Tirmizî, Kader, 2/2140.

الأحاديث هي بمواضعها التي هي فيه أولى ، فلم نذكرها ها هنا ، واقتصرنا على ذكر هذه الأحاديث في هذا الكتاب مفردا ، لئلا يخلو الكتاب من شيء مفرد في أحاديث الصفات ، والله أعلم.

5.020- Ebû Hureyre anlatıyor:

"Hz. Peygamber'i şu âyeti okurken işittim:

"Muhakkak ki Allah size, emanetleri ehline teslim etmenizi ve insanlar arasında hükmettiğimizde adâletle hükmetmenizi emrediyor. Allah size ne güzel öğüt veriyor. Şüphesiz ki Allah, işitendir ve görendir."[10]

Bu sırada Rasûlullah'ın (as.) baş parmağını kulaklarına, ondan sonra gelen (şehadet) parmağını da gözlerinin üzerine koyduğunu gördüm."[11]

RİVÂYETLER

Bu hadîsi **Ebû Davud** tahric etti.

Nefs, el, ayak, rûh, konuşmak, işitmek ve görmek gibi Allah'ın sıfatları ile ilgili hususları da içine alan hadîslerin bir kısmı daha önce geçmişti, bir kısmı da ilerde gelecektir. Bu hadîslerin, muhtevaları itibariyle ait olduğu yere konulmasını daha uygun gördüğümüz için onları burada zikretmedik. Allah'ın sıfatları konusunda kitapta bir boşluk kalmasın diye de, burada müstakil bir başlık altında bu hadîsleri kaydettik. Her şeyin en doğrusunu Allah bilir.

---

[10] Nisâ, 58.

[11] **Ebû Davud**, Sünnet, 19/4728. Müellif **İbnu'l-Esir**, bu rivâyete, şu notu ilâve ediyor: "Daha önce geçen, bölümlerde, *'Nefs, yed, kadem, ruh, kelam, semî', basar'* gibi Allah'ın sıfatları ile ilgili bir kısım hadisler geçti, bir kısmı da ilerdeki bölümlerde gelecektir. Muhtevaları itibariyle bu hadislerin o bölümlere konulması daha uygundur. Bu bakımdan onları burada tekrar zikretmedik, konu ile ilgili sadece zikrettiğimiz hadisleri vermekle yetindik. Bunu da eserimizin, Allah'ın sıfatları ile ilgili müstakil bir konudan hâli olmaması için yaptık."

İZAH

Bu rivâyet **Ebû Davud'**da "**Cehmiye**" bâb başlığı altında verilmektedir. Rivâyetin sonunda da **Ebû Davud; "Bu hadis, Cehmiye'ye reddiyedir"** der."

Cehmiye; Allah'ın sıfatlarını inkâr eden bir fırkadır. Onlara göre; Allah'a, görmek, işitmek, konuşmak gibi insana mahsus sıfatlar izafe etmek, Allah'ı kula benzetmek olur. İzahına çalıştığımız hadiste Hz. Peygamber, **"Şüphesiz Allah işitir ve görür"** âyetini okuyunca parmaklarıyla gözlerine ve kulaklarına işaret etmişti. Böylelikle O, yüce Allah'ın işitme ve görme sıfatlarına sahip olduğunu ifâde etmekteydi. İşte bu yönüyle hadis, **Cehmiye'**ye reddiye hüviyetindedir.

Selef uleması, Allah'ın sıfatlarına, nasıl olduklarını sormadan inanır, gerçek muradı Allah'a havale eder, fikir beyan etmezler.

Ehl-i sünnet kelamcıları ise, bunları uygun şekilde tevil ederler.

ترجمة الأبواب التي أولها صاد ولم ترد في حرف الصاد

(الصلاة على النبي) : في كتاب الدعاء

(الصُّوَر) : في كتاب الزينة

(الصراط) : في كتاب القيامة.

"*SÂD*" HARFİ İLE BAŞLADIĞI HALDE BU BÖLÜMDE YER ALMAYAN KONULAR VE BULUNDUĞU YERLER

Konunun Adı:	Bulunduğu Yer:	Hadis No:
1- Salât Ala'n Nebî:	Duâ:	2.466
2- Suver (Resimler):	Zinet:	2.954
3- Sırat:	Kıyamet:	8.006

بسم الله الرحمن الرحيم

حرف الضاد

و فيه كتابان:

كتلب الضِّيافة ، كتاب الضَّمان .

(ض) *"dat" harfi :*

(ض) "dat" harfi :

الكتاب الأول

في الضّيافة

1. KİTAB: **ZİYAFET:** **5.021-5.025**

الكتاب الأول

في الضِّيافة

67- ZİYAFET

٥٠٢١ـ (د ـ أبو كريمة المقدام بن معد يكرب الكندي رضي الله عنه) قال : قال رسول الله صلى الله عليه وسلم : « لَيلَةُ الضَّيفِ حَقّ على كل مسلم ، فمن أصْبَحَ بفنائه فهو عليه دَيْن ، إن شاء اقْتَضَى ، وإن شاء ترك ».

وفي رواية: أن رسول الله صلى الله عليه وسلم قال: « أيُّما رَجل أضَافَ قوما ، فأصبح الضَّيْفُ محروما، فإنّ نره حَقّ على كل مسلم حتى يأخذَ بقِرَى ليلة من زرعه وماله» أخرجه أبو داود.

5.021- Ebû Kerîme el-Mikdâm b. Ma'dîkerib el-Kindî'den rivâyet edilmiştir:

Rasûlullah (as.) şöyle buyurdu:

"Misafiri geceleyin ağırlamak, her Müslüman'a haktır. Eğer misafir, evin sundurmasında sabahlamak (zorunda) **kalırsa, onun ev sahibinden alacağı vardır; onu isterse alır, isterse almaz."**[1]

RİVÂYETLER

Diğer bir rivâyet şöyledir:

"Kim, bir kavme misafir olur da mahrum olarak sabahlarsa, ev sahibinin malından ve ekininden misafirlik hakkını alıncaya kadar, o misafire yardım etmek her Müslüman'a haktır."

Hadîsi **Ebû Davud** tahric etti.

---

[1] **Ebû Davud**, Et'ime, 5/3750-51.

İZAH

Misafire ikram etmenin, onu gereği gibi ağırlamanın lüzumuna işaret eden hadislerin sayısı, hayli fazladır. Misafirin, ev sahibinin üzerinde belli bir hakkı vardır. Ancak bunun vücûb derecesinde olması, sadece çok zaruri haller için söz konusudur. **Suyûtî**, bu hükmün özellikle İslâm'ın ilk dönemlerindeki yoksulluk günlerine mahsus olduğunu söyler.

Ama misafiri ağırlamak, her zaman için müekked sünnettir.

Bu hadîsin râvîlerinden **Saîd b. Ebî'l-Muhâcir**'in sikalığı tartışmalıdır, ancak hadîsin manen şevâhidi bulunmaktadır.

٥٠٢٢ـ (خ م د ت ـ عقبة بن عامر رضي الله عنه) قال: « قلتُ للنبيِّ صلى الله عليه وسلم ، إنك تَبْعَثُنا فنترل بقوم فلا يَقْرُوننا، فما ترى؟ فقال لنا [رسول الله صلى الله عليه وسلم]: **إن نَزَلْتُم بقوم فأمَرُوا لكم بما ينبغي للضيف فاقْبَلُوا، فإن لم يفعلوا ، فخذوا منهم حق الضيف الذي ينبغي لهم**».

أخرجه البخاري ومسلم وأبو داود. وفي رواية الترمذي قال : قلتُ : يا رسول الله ، إنا نَمُرُّ بقوم فلا يُضَيِّفونا ، ولا [هم] يُؤَدُّون ما لنا عليهم من الحق ، ولا نحن نأخُذُ منهم ؟ فقال رسول الله صلى الله عليه وسلم: « **إنْ أبَوْا إلا أنْ تأخُذُوا منهم كُرها فخُذُوه** ».

قال الترمذي : وكان عمرُ يأمر بنحو هذا ، قال : ومعنى هذا الحديث : أنهم كانوا يخرجون في الغَزْو ، فيَمُرُّون بقوم ولا يجدون من الطعام ما يشترون بالثمن ، فقال النبي صلى الله عليه وسلم : « **إن أبَوْا [أن يبيعوا] إلا أنْ تأخُذُوا كُرها فخُذُوا** ». هكذا رُوي في بعض الحديث مُفَسَّرا.

5.022- Ukbe b. Âmir anlatıyor: Hz. Peygamber'e dedim ki:

"- Bizi (çeşitli yerlere) gönderiyorsunuz. Bir yere vardığımızda, yöre halkı bizi misafir etmezse ne yapmalıyız?"

Rasûlullah (as.) şu cevabı verdi:

"- Bir yere gittiğinizde yöre halkı, misafire yapılması gereken ikramı yaparsa, onu kabul edin. Eğer yapmazsa, misafirin hakkını onlardan alın."[2]

RİVÂYETLER

Hadisi **Buharî, Müslim** ve **Ebû Davud** tahric etti.

Tirmizî'nin rivâyeti şöyledir:

"- Ey Allah'ın Rasûlü; biz bir kavme uğradığımızda bizi misafir etmezler ve (misafirlik) hakkımızı da bize vermezlerse, biz bu hakkımızı onlardan almayalım mı?" diye sordum. Şu cevabı verdi:

"- Eğer zorla almaktan başka bir yol kalmamışsa, zorla da olsa alın !"

Tirmizî dedi ki:

"Hz. Ömer de bu şekilde emir vermiştir. Ancak bu hadisin manası şudur: Onlar savaşa çıktıklarında bir kavme uğrarlar ve para ile de olsa satın alacak yiyecek bulamazlardı. Bunun üzerine Hz. Peygamber; **"Eğer onlar satmayı kabul etmeyerek sizi cebren almak zorunda bırakırlarsa, alın!"** buyurdu. Nitekim bu hadis, bir rivâyette bu şekilde tefsir edilmiş olarak rivâyet edildi."

İZAH

Tirmizî'nin açıklamasından da anlaşılacağı üzere hadis, savaşa çıkan askerin erzakları tükendiği, rastladıkları kişilerin de kendilerine yiyecek satmadıkları takdirde yapılacak işi göstermektedir. Zorla alma işi, zaruret haline münhasırdır ve ihtiyaca yetecek miktarla sınırlıdır.

٥٠٢٣ــ (ت ــ **عوف بن مالك** رضي الله عنه) قال : « قلتُ : يا رسول الله صلى الله عليه وسلم ، الرَّجل أمُرُّ به فلا يَقْريني ولا يُضيفني ، ثم يَمُرُّ بي أفأجْزيه؟ قال : **لا ، بل اقْرِه**

---

[2] **Buharî**, Edeb, 85; Mezalim, 18; **Müslim**, Lukata, 3/17; **Ebû Davud**, Et'ime, 5/3752; **Tirmizî**, Siyer, 32/1589.

، قال : ورآني رَثّ الثياب ، فقال : هل لك من مال ؟ قلتُ : من كلّ المال قد أعطاني الله : من الإبل ، والغنم ، قال : فَلْيُرَ عليك ». أخرجه الترمذي

5.023- Avf b. Mâlik'den rivâyet edilmiştir: Dedim ki:

"- Ey Allah'ın Rasûlü; bir adama uğrasam, ama o beni ne misafir etse ve ne de ikramda bulunsa; sonra o bana uğrayacak olsa, ben de ona aynısını yapayım mı?"

"- Hayır ! Bilakis onu misafir et" buyurdu.

Bir gün Hz. Peygamber beni, eskimiş bir elbise içinde görmüştü de;

"- Senin malın yok mu?" diye sormuştu. Ben de;

"- Allah bana deve, koyun vb. her maldan verdi" deyince;

"- Öyleyse, üzerinde görünsün!" buyurdular.[3]

İZAH

Hadisin ilk kısmında misafirine ikramın gereği anlatılmakta, hatta misafir kabul etmeyen biri gelecek dahi olsa, onun da ağırlanması emredilmektedir.

İkinci bölümde de, Allah'ın insana verdiği nimetlerin eserinin, insan üzerinde de görünmesi gerektiği ifade edilmektedir. Yeni ve temiz elbiseler giymek, özellikle her an tebliğle yükümlü olan Müslüman için gereklidir. Çünkü önce görüntüsü itibariyle muhatabının gönlüne girmeli, kıyafetiyle onu iğrendirmemelidir. Ondan sonra yapacağı tebliğin daha verimli olacağı şüphesizdir.

٥٠٢٤ـ (د ـ أبو هريرة رضي الله عنه) أن النبي صلى الله عليه وسلم قال : « الضِّيافة ثلاثة أيام ، فما سوى ذلك فهو صدقة ». أخرجه أبو داود.

5.024- Ebû Hureyre'den rivâyet edildiğine göre Hz. Peygamber şöyle dedi:

"Ziyafet üç gündür. Ondan sonrası sadakadır."[4]

---

[3] **Tirmizî,** Birr, 63/2006.

٥٠٢٥ـ (خ م ط ت ـ أبو شريح العدوي [ويقال له: الخزاعي والكعبي] رضي الله عنه) قال: «سَمعَتْ أُذُنَايَ، وأبْصَرَتْ عَيْنَايَ ، ووَعَاهُ قَلْبِي، حين تكلَّم به رسول الله صلى الله عليه وسلم ، فقال: **مَنْ كان يؤمنُ بالله واليوم الآخر فَلْيُكْرِمْ ضَيفَهُ جَائزتَه** ، قالوا: وما جَائزتُه يا رسول الله ؟ قال : **يومُهُ ولَيْلَتُهُ ، والضِّيَافَةُ ثلاثةُ أيام ، فما كان وراءَ ذلك فهو صدقة عليه** . وقال : **ومن كان يُؤمن بالله واليوم الآخر فَلْيَقُل خيرا أو لِيَصْمُتْ** ».

زاد في رواية : « **ولا يَحِلُّ لرجل مسلم أن يُقيمَ عند أخيه حتى يُؤثمَه** ، قالوا : يا رسول الله ، وكيف يُؤثِمُهُ ؟ قال : **يُقيمُ عنده ولا شيءَ له يَقْرِيه به** ».

وفي رواية : أنَّ النبي صلى الله عليه وسلم قال : «**من كان يؤمن بالله واليوم الآخر فَلْيُحْسنْ إلى جاره ، ومن كان يؤمن بالله واليوم الآخر فَلْيُكرم ضَيفَه ، ومن كان يؤمن بالله واليوم الآخر فليقل خيرا أو لِيَسْكتْ** ». أخرج البخاري ومسلم الأولى ، وأخرج مسلم الثانية.

وفي رواية الموطأ قال: «**من كان يؤمن بالله واليوم الآخر فليقل خيرا أو لِيَسْكت، ومن كان يؤمن بالله واليوم الآخر فلْيُحْسن إلى جاره، ومن كان يؤمن بالله واليوم الآخر فليكرم ضيفه، جائزتُه يوم وليلة، وضِيَافَتُهُ ثلاثة أيام، فما كان بعد ذلك فهو صدقة، ولا يَحِلُّ له أنْ يَثْوِيَ عنده حتى يُحْرِجه**». وأخرج الترمذي الأولى إلى قوله: «**أو ليصمت**» وقال: «**أو ليسكت**».

وله في أخرى، أنَّ النبي صلى الله عليه وسلم قال: «**الضِّيَافَةُ ثلاثة أيام، وجائزتُهُ يوم وليلة، وما أنْفقَ عليه بعد ذلك فهو صدقة، ولا يَحِلُّ له أنْ يَثْوِيَ عنده حتى يُحْرِجَهُ**». ومعنى قوله «**لا يَثْوِي عنده**» يعني: الضيف، لا يُقيم عنده حتى يشتدَّ على صاحب المنزل، والحرجُ: هو الضِّيق فقوله: «**حتى يُحرجه**» أي حتى يُضَيِّق عليه.

وفي رواية أبي داود : أن رسول الله صلى الله عليه وسلم قال : « **من كان يؤمن بالله واليوم الآخر فليُكرم ضيفه ، جائزتُه يوم وليلة ، والضِّيَافةُ ثلاثةُ أيام ، وما بعد ذلك فهو**

---

[4] **Ebû Davud**, Et'ime, 5/3749.

صدقة ، ولا يحلُّ له أنْ يَثْوِيَ عنده حتى يُحْرِجه». قال أبو داود : سئل مالك عن قول النبي صلى الله عليه وسلم : «جائزته يوم وليلة » ؟ فقال : يُكرمُه ويَتحفُه ، ويحفظُه يوما وليلة ، وثلاثة أيام ضيافة.

5.025- Ebû Şurayh el-Adevî (el-Huzâî el-Kâ'bî) anlatıyor:

"Rasûlullah'ın (as.) şöyle söylediğini kulaklarım duydu, gözlerim gördü, kalbim de anladı:

"Kul Allah'a ve âhiret gününe iman ediyorsa, misafirine câizesini versin!"

"- Onun câizesi nedir, ey Allah'ın Rasûlü?" dediler.

"- Bir gün ve gece (yetecek miktar)**dır. Ziyafet üç gündür, bundan fazlası sadakadır."** Sonra da;

"Kim Allah'a ve âhiret gününe iman ediyorsa, ya hayır söylesin, yahut sussun!" buyurdu.[5]

RİVÂYETLER

Bir rivâyette şu ziyâde yer alır:

"Ev sahibini günaha sokacak kadar (uzun) **süre misafirlikte kalması, hiçbir Müslüman'a helal değildir."**

Dediler ki:

"-Ey Allah'ın Rasûlü; misafir ev sahibini nasıl günaha sokabilir."

"- Ev sahibinin ikram edecek bir şeyi olmadığı halde, yine de orda kalmaya devam eder" cevabını verdi.

Başka bir rivâyette de Hz. Peygamber şöyle dedi:

"Allah'a ve âhiret gününe iman eden, komşusuna güzel davransın! Allah'a ve âhiret gününe iman eden, misafirine ikram etsin! Allah'a ve âhiret gününe iman eden, ya hayır söylesin, ya da sussun!"

İlk rivâyeti **Buharî** ve **Müslim**, ikincisini sadece **Müslim** tahric etti.

Muvatta'nın rivâyeti de şöyledir:

---

[5] **Buharî**, Edeb, 31, 85; Rikak, 23; **Müslim**, Lukata, 3/14; **Muvatta**, Sıfatu'n-Nebî, 10/22; **Tirmizî**, Birr,43/1967-68; **Ebû Davud**, Et'ime, 5/3748.

"Allah'a ve âhiret gününe iman eden, ya hayır söylesin, ya sussun! Allah'a ve âhiret gününe iman eden, komşusuna güzel davransın! Allah'a ve âhiret gününe iman eden, misafirine ikram etsin! Misafirin câizesi, bir gün ve gecedir. Ziyafet de üç gündür. Ondan sonrası sadakadır. Ev sahibine sıkıntı verecek kadar kalması, hiçbir misafire helal değildir."

Tirmizî de ilk rivâyetin ziyadesiz olan bölümünü tahric etti. Onun başka bir rivâyeti de şöyledir:

"Ziyâfet üç gündür. Câizesi ise bir gün ve gecedir. Ondan sonra yapılan harcama da sadakadır. Hiç kimsenin, ev sahibine sıkıntı verecek kadar kalması helâl değildir."

Ebû Davud'un rivâyeti de şöyledir:

"Allah'a ve âhiret gününe iman eden, misafirine ikram etsin! Onun câizesi, bir gün ve gecedir. Ziyafet üç gündür. Ondan sonrası sadakadır. Ev sahibini sıkıntıya sokacak kadar kalmak, kimseye helal değildir."

Ebû Davud dedi ki: "Mâlik'e, Hz. Peygamber'in; **"Onun câizesi, bir gün ve gecedir"** sözü soruldu. Dedi ki:

"Bir gün ve gece onu koruması, ikram etmesi ve hediye vermesidir. Üç gün de ziyafettir."

İZAH

"**Câize**"; ihsan, ikram, hediye demektir. Bundan maksat, yola çıkan misafire, bir gün ve gece yetecek kadar erzak hediye etmektir. Ancak esah olan, misafire ilk gün, mutadın üstünde ikramda bulunmaktır. Diğer iki günde, evde mutat ne ise, o yapılır.

(ض) "dat" harfi:

الكتاب الثاني

في الضَّمان

2. KİTAB : **DAMÂN** (Kefil): **5.026**

الكتاب الثاني

في الضّمان

68 – DAMÂN
(Kefil)

٥٠٢٦ـــ (**عبد الله بن عباس** رضي الله عنهما) قال : «إنّ رجلا لَزِمَ غريما له بعشرة دنانير ، فقال: ما أُفَارِقُكَ حتى تَقْضيَ أو تأتيَ بحميل ، فتحمَّل بها رسول الله صلى الله عليه وسلم ، فأتاه بها من وجه غير مرضيّ ، فقضاها رسول الله صلى الله عليه وسلم عنه ، وقال : **الحميلُ غارم** ».

وفي رواية : فتحمَّل بها رسول الله صلى الله عليه وسلم ، فأتاه بها ، فقال له رسول الله صلى الله عليه وسلم: «**من أين أصَبْتَ هذا الذَّهَبَ** ؟ فقال : من مَعْدن ، فقال : **لا حاجةَ لنا فيه ، ليس فيها خَيْر** ، فقضاها عنه رسول الله صلى الله عليه وسلم » أخرجه...

5.026- Abdullah b. Abbas anlatıyor:

"Bir adam, kendisine on dinar borcu olan birine yapışmış ve;

"- Borcunu ödeyinceye veya bir kefil gösterinceye kadar peşini bırakmam" demişti. Hemen Rasûlullah (as.) borcu üzerine aldı. Adam borcunu hoş olmayan bir şekilde getirdi. Rasûlullah (as.) da onu sahibine ödedi ve;

"Kefil borçludur" buyurdu.[1]

RİVÂYETLER

Diğer bir rivâyet şöyledir:

"Rasûlullah (as.) borcu özerine aldı. Adam, borcunu getirince, Hz. Peygamber;

"- Bu altını nerede buldun?" diye sordu. Adam;

---

[1] **Ebû Davud**, Buyû', 2/3328.

"- Bir madenden" dedi. Bunun üzerine de;

"- **Bizim ona ihtiyacımız yok Onda hayır yoktur"** dedi ve onun adına borcunu ödedi.

İZAH

Hz. Peygamber'in, getirilen altını kabul etmemesini, **Hattabî** birkaç ihtimalle izah eder.

1- Sadece Rasûlullah'ın (as.) bildiği bir sebebi olabilir.

2- Getirilen altın, tedavülde kullanılan işlenmiş altın değil, külçe halinde ve işlenmemiş olduğu için reddetmiş olabilir.

3- Altın, madencilerin sattıkları bir topraktan elde edilmiş olabilir. Bunun câiz olmayışı, bu alış-verişte aldanma olacağı içindir. Çünkü alınan toprakta altın olup olmadığı bilinmez.

Sindî buna, çıkarılan altından devletin beşte bir hakkını vermemiş olabileceği ihtimalini ekler.

Hadis, borçluyu takip etmenin ve ondan kefil istemenin cevazına delâlet etmektedir.

Ayrıca kefil de, borçlu hükmündedir.

بسم الله الرحمن الرحيم

حرف الطاء

و يشتمل على خمسة كتب :
كتاب الطهارة ، كتاب الطعام ، كتاب الطّب والرُّقى ، كتاب الطّلاق ، كتاب الطِّيَرة والعَدْوَى .

(ط) "tı" harfi:

<u>(ط) "tı" harfi:</u>

الكتاب الأول

في الطهارة

الكتاب الأول

في الطهارة

و يشتمل على سبعة أبواب:

الباب الأول

في المياه

و فيه تسعة أنواع:

النوع الأول

ماء البحر

69- TAHÂRET

A- SULAR

a- DENİZ SUYU

٥٠٢٧ـــ (ط ت د س ــ **أبو هريرة** رضي الله عنه) قال : جاء رجل إلى رسول الله صلى الله عليه وسلم ، فقال : يا رسول الله ، إنا نَرْكَبُ البحرَ ، ومَعَنَا القليلُ من الماءِ ، فإن توضّأنا به عَطِشنا ، **أفنتوضأ** من ماءِ البحرِ ؟ فقال رسول الله صلى الله عليه وسلم : « **هو الطَّهُورُ ماؤه، الحِلُّ مَيْتَتُه** ». أخرجه الموطأ والترمذي وأبو داود والنسائي.

5,027- Ebû Hureyre'den rivâyet edilmiştir:

"Bir adam Hz. Peygamber'e geldi ve;

"- Ey Allah'ın Rasûlü; bizler deniz yolculuğu yaparız ve yanımızda da az su taşırız. Şayet onunla abdest alacak olsak, susuz kalacağız. Bu durumda deniz suyu ile abdest alabilir miyiz?" diye sordu. Hz. Peygamber cevaben;

"- Denizin suyu temizdir, ölüsü de helâldir" buyurdu.[1]

---

[1] **Muvatta**, Tahâret, 3/12; **Ebû Davud**, Tahâret, 41/83; **Tirmizî**, Tahâret, 52/69; **Nesaî**, Miyâh, 4.

İZAH

Soruyu soran zât, deniz suyunun tadı ve kokusu farklı olduğu ve içilmediği için, abdestte ve temizlikte kullanılmasının câiz olup olmadığını bilmemekte ve öğrenmek amacını taşımaktadır. Hz. Peygamber de buna **"denizin suyu temizdir"** cevabını vermiştir. Hz. Peygamber'in burada kullandığı *"tahûr"* kelimesi, hem temiz, hem de temizleyici anlamına gelir. Binâenaleyh deniz suyu temiz olduğu gibi, temizleyici özelliğine de sahiptir.

DENİZ ÜRÜNLERİ

Bu rivâyette Hz. Peygamber, sorulmadığı halde başka bir hükmü daha belirtmek ihtiyacı duymuştur. O da; denizin ölüsünün de temiz olduğudur. Bu cevap, soruyu soran kişinin balıkçılıkla uğraştığı intibaını vermektedir. Çünkü sadece deniz yolculuğu yapan insan deniz ürünleriyle fazla ilgilenmez. Deniz ürünleriyle öncelikle mesleği balıkçılık olan kişiler ilgilenirler. İşte muhtemelen soruyu soran kişi de balıkçı olduğu için Hz. Peygamber, deniz mahsûlünün ölüsünün de temiz olduğunu belirtmek ihtiyacını duymuştur.

Meyte kelimesi; kendiliğinden ölen ve yenilmesi helâl olmayan hayvan demektir. Bilindiği üzere bir hayvanın helâl olması için usûlüne uygun şekilde kesilmesi, kanının akıtılması gerekir. Halbuki deniz hayvanları için böyle bir uygulama mümkün değildir. Bundan dolayı hadîste onlar için de *"meyte"* kelimesi kullanılmıştır.

Hadîste geçen **"denizin ölüsü"** şeklindeki mutlak ifâde, denizde ölen her türlü hayvan anlamına gelmez, çünkü her çeşit hayvanın denize düşüp boğulması mümkündür. Burada denizde yaşayan hayvanlar kastedilmiştir. Bu deniz hayvanlarının sıcaktan ve soğuktan ölen, üzerinden suyun çekilmesiyle veya suyun dışarı atmasıyla ölen, veya tutulduğu ağda kalıp ölen, veya yakalandığı kancada kalıp ölen balıkların yenmesi helâldir. Bunlar denizin içinde ölmüş oldukları halde yenmesinde sakınca yoktur. Yenmesi sakıncalı olan deniz ölüsü, yalnız sebepsiz olarak ölüp suyun yüzüne çıkan balıklardır. Bunların zehirlenmeden mütevellit ölmüş olmaları ihtimâline binâen yenmesi **Hanefîler**'e göre câiz değildir.

Deniz ürünlerinden hangisinin helâl olduğu konusunda dinî nasslarda bir sarahat bulunmamaktadır. Bu meselede fukaha arasında da birlik yoktur. **Hanefîler**'e göre balık türünden olan bütün hayvanlar helâldir, bunun dışındakiler helâl değildir. Bu durumda balık türünden olmayan midye, yengeç, istiridye, ıstakoz gibi hayvanlar helâl değildir. Deniz aygırı ve deniz domuzu gibi şekli balığa benzemeyen hayvanların avlanması da, yenilmesi de helâl değildir. **Hanefîler** bu konuda; ***"Onlara habîs olan şeyleri haram kılar"***[2] âyetine dayanırlar.

Detayda bazı farklı görüşler olmakla birlikte diğer üç mezhebe göre, kurbağa ve timsah dışındaki bütün deniz hayvanları helâldir. Hatta **Mâlikîler** kurbağa ve kaplumbağayı da helâl sayarlar. Bu konuda üç mezhep, ***"deniz avı ve onu yemek size helâl kılınmıştır"***[3] âyetindeki mutlak ifâdeyi delil alırlar.

Şâfiîler'e göre; karada yaşayamayıp sadece denizde yaşayabilen hayvanlar helâl olduğu gibi, karada da benzeri bulunan ve eti yenen hayvanların denizde yaşayanları da helâldir.

Balıklar, temiz olmayan sularda avlanmış olsalar da yenmesinde sakınca yoktur.

Bu konuda daha genmiş malumat için fıkıh kitaplarına bakılmalıdır.

النوع الثاني

ماء البئر

b- KUYU SUYU

٥٠٢٨ ــ (د ت س ــ أبو سعيد الخدري رضي الله عنه) قال : قيل : يا رسول الله ، إنه يُستَقَى لك من بئر بُضاعة ، وهي بئر تُلْقَى فيها لحوم الكلاب ، وخِرَقُ المحائِضِ ، وعَذِرُ الناس ؟ فقال رسول الله صلى الله عليه وسلم : « **إن الماءَ طهور لا يُنَجِّسُه شيء** ».

---

[2] A'râf, 157.

[3] Mâide, 96.

وفي رواية قال : « قيل : يا رسول الله ، أنتوضأ من بئر بُضاعة ، وهي يُطْرَح فيها الحِيَضُ ، ولحم الكلاب والنَّتْنُ ؟ فقال رسول الله صلى الله عليه وسلم : « **الماء طهور لا يُنَجِّسه شيء** ».

أخرجه أبو داود، وقال : سمعت قتيبة بن سعيد قال : سألتُ قَيِّم بئر بضَاعة عن عمقها ؟ فقال : أكثر ما يكون الماء فيها إلى العَانَة ، قلت : فإذا نقص ؟ قال : دُون العورة » قال أبو داود : قَدَّرتُ بئر بضاعة بردائي - مَدَدْتُهُ عليها ، ثُمَّ ذَرَعْتُهُ - فإذا عرضُها : ستَّةُ أذْرُع ، وسألتُ الذي فتح لي باب البُستان فأدخلني إليه : هل غُيِّرَ بناؤها عما كانت عليه ؟ فقال : لا ، ورأيت فيها ماء مُتَغَيِّر اللون. وأخرج الترمذي والنسائي الرواية الثانية.

5,028- Ebû Saîd el-Hudrî anlatıyor: Denildi ki:

"- Ey Allah'ın Rasûlü! Senin için Budâa kuyusundan su alınıyor; halbuki o kuyuya köpeklerin leşleri, kadınların âdet bezleri ve insan pislikleri atılıyor."

Hz. Peygamber şu cevabı verdi:

"- Su temizdir, hiçbir şey onu kirletmez."[4]

RİVÂYETLER

Diğer bir rivâyete göre şöyle soruldu:

"- Ey Allah'ın Rasûlü! Budâa kuyusundan abdest alabilir miyiz? Oraya âdet bezleri, köpek leşleri ve çürümüş şeyler atılıyor"

Hz. Peygamber cevaben;

"-Su temizdir, hiçbir şey onu kirletmez" buyurdu.

Hadîsi **Ebû Davud** tahric etti. **Ebû Davud**, Kuteybe b. Saîd'in şöyle dediğini duydum, dedi:

"Budâa kuyusunun bekçisine, kuyunun derinliğini sordum. Bana;

"- Suyun en çok olduğu sırada, insanın kasığına kadar çıkar" dedi.

"- Peki su azalınca ne kadardır?" diye sorduğumda;

"- Avret mahallinin (diz kapağının) aşağısına kadar gelir" dedi.

---

[4] **Ebû Davud**, Tahâret, 34/66-67; **Tirmizî**, Tahâret, 49/66; **Nesaî**, Miyâh, 1.

Ebû Davud der ki:

"Budâa kuyusunu cübbemle ölçtüm: Cübbemi kuyunun üzerine yaydım, sonra çıkarıp ölçtüm, eninin altı zira geldiğini gördüm. Sonra bana bostanın kapısını açan ve beni içeri alan kapıcıya sordum:

"- Bu kuyunun eski şeklinde bir değişiklik yapıldı mı?"

"- Hayır!" dedi. Ben, kuyudaki suyun renginin bozuk olduğunu gördüm."

İkinci rivâyeti **Tirmizî** ve **Nesaî** de tahric ettiler.

İZAH

Budâa kuyusu, **Medîne**'de meşhur bir kuyudur. Çevresinden alçak bir seviyede idi ve bu yüzden seller, civardaki pislikleri buraya sevk ederdi. **Ebû Davud**'un verdiği bilgiye göre kuyunun çapı dört metre civarında bir havuz şeklinde idi. Derinliği de su kabardığında insanın kasıklarına kadar yükselir, azalınca da diz kapaklarına kadar inerdi.

Suların temizliği meselesinde öncelikle şuna işaret etmek gerekir: Bin dört yüz yıl öncesinin bilgi düzeyi, imkânları ve şartları ile günümüzü mukayese etmemek gerekir. O gün tahlil gibi bilgi ve teknoloji gerektiren hiçbir şey bulunmadığı gibi, Arabistan bölgesi olarak su kaynakları da son derece kısıtlı idi. Ayrıca temizlenme konusundaki mevcut geleneğin de tamamen göz ardı edilmesi mümkün değildir.

Sonra suların temizliği konusu, dünya hayatının daha nezih ve sağlıklı sürdürülmesi ile ilgilidir. Bu husus, bir yönüyle dinî hayatla da ilgili olmakla birlikte, doğrudan dinî bir mesele de değildir.

Mevcut rivâyetleri dikkate alan İslâm âlimlerine göre, suyun temiz sayılabilmesi için koku, renk ve tat olmak üzere üç vasfının bozulmamış olması yeterli görülmüştür. Bu nitelikteki su temiz sayılmış ve temizlikte kullanılmasına cevaz verilmiştir. Bu suyun temizlikte kullanılmasına cevaz verilmesi, elbetteki içme suyu olarak da kullanılabileceği anlamına gelmez. Suyun abdest gibi dinî amaçlı işlerde kullanılması için, özellikle necis olmamasına dikkat edilmeye çalışılmıştır. Zikredilen üç vasfından biri değişen suyun tahâret

amaçlı olarak kullanılamayacağında icma vardır. **Hanefîler** ise, içine necaset düşen az suyu, vasıfları değişmese bile pis kabul ederler.

Bu açıklamadan sonra hadîse dönecek olursak; **Budâa** kuyusunun, köpek leşi, âdet bezi gibi insanların her çeşit pisliklerini attıkları, sanki çöp deposu olarak kullandıkları bir yer olarak anlatılmaktadır. Böyle bir kuyudaki suyun kullanılması, elbette hiçbir şekilde mümkün değildir. Ama o dönemde belli bir mekânın çöp deposu olarak kullanılması da söz konusu değildir. Bu itibarla kuyu hakkında verilen bilgileri ihtiyatla karşılamak gerekir. Nitekim bazı rivâyetlerde kuyunun akar su hüviyetinde olduğu da kaydedilmektedir. Râvînin maksadı belki de, kuyu çukur bir arazide bulunduğu için sel sularının etrafa atılmış olan pislikleri oraya sürüklemiş olacağı ihtimali idi. Yahut Hz. Peygamber'in; **"Su temizdir, hiçbir şey onu kirletmez"** sözü, **Şâh Veliyyullah**'ın yorumuyla; su tabiati itibariyle temizdir, binâenaleyh içinde necasetten eser bulunmadığı takdirde kullanılır anlamındadır.

Tabiatta tabiî bir dezenfeksiyon mekanizmasının işlediği herhalde inkâr edilemez. Böyle olmasaydı, suların insanlık tarihi boyunca kirlendiği göz önüne alındığında, bugün temiz sudan eser kalmaması gerekirdi. Kaldı ki günümüzde kanalizasyon sularının bile temizlenebildiği, deniz suyunun içme suyu haline getirilebildiği de kimsenin meçhûlü değildir.

النوع الثالث

في القُلّتين

c- KULLETEYN

٥٠٢٩ـــ (د ت س ـــ عبد الله بن عمر رضي الله عنهما) قال: «سمعتُ رسول الله صلى الله عليه وسلم وهو يُسألُ عن الماء يكون في الفَلاةِ من الأرض وما يَنُوبُهُ من الدَّواب والسِّباع؟ فقال: **إذا كان الماءُ قُلَّتَيْن لم يحمل الْخَبَث**».

أخرجه أبو داود والترمذي. وفي أخرى لأبي داود: «**فإنه لا يَنجُس**» وفي رواية النسائي قال: «سئل رسول الله صلى الله عليه وسلم عن الماء.» وذكر الرواية الأولى

5,029- Abdullah b. Ömer'den rivâyet edilmiştir:

"Hz. Peygamber'e, ehlî ve yabanî hayvanların dolaştığı çölde bulunan suyun durumu soruldu. Rasûlullah (as.) şöyle buyurdu:

"- Su iki kule (fıçı) **miktarına ulaşırsa, pislik tutmaz"**[5]

RİVÂYETLER

Hadîsi **Ebû Davud** ve **Tirmizî** tahric ettiler.

Ebû Davud'un diğer bir rivâyetinde son kelime **"...necis olmaz"** şeklindedir.

Nesaî de; "Rasûlullah'a (as.) sudan soruldu..." diye başlar ve ilk rivâyetteki gibi tahric eder.

İZAH

Hadîste geçen ***kulle*** kelimesi, Araplar arasında marûf ve ortalama 200 litre alan küp şeklinde bir kaptır. İki kule de ortalama 400 litre demektir. Burada bu miktarın sabit bir rakam olmadığını küpün büyüğüne de küçüğüne de kulle dendiğini de belirtmek gerekir.

Bu rivâyette suya necasetin bulaşması hâli değil, yırtıcı hayvanların içtiği suların artığı sorulmaktadır. Zira hadîste, ehlî ve yabanî hayvanların dolaştığı çöldeki sudan söz edilmektedir.

Bu rivâyeti delil kabul eden **Şâfiîler**'e göre; iki kule miktarındaki su, çok su hükmündedir, binâenaleyh vahşi hayvan artığı da olsa, içine pislik de düşse, rengi, kokusu veya tadı bozulmadıkça temizdir. Suyun miktarı daha az olduğu takdirde, rengi, tadı ve kokusu değişmese de pis sayılır.

Hanefîler ise durgun sular konusunda büyük havuz diye bir ölçüyü esas alırlar. Büyük havuzdan maksat da, bir tarafı dalgalandığında bu dalgaların karşı tarafa ulaşmayacak derecede

---

[5] **Ebû Davud**, Tahâret, 33/63-65; **Tirmizî**, Tahâret, 50/67; **Nesaî**, Miyâh, 2.

geniş olan havuzdur. Bu havuzun tanımı konusunda farklı görüşler olmakla birlikte, sathı 7x7 olmak üzere yaklaşık 50 m2'lik bir alana sahip olan havuz tanımı daha çok kabul görür. Derinliği konusunda da bir karış, bir arşın, su avuçlandığında dibi görünmeyecek kadar olan havuz diye farklı şeyler söylenmiştir.

Akan su konusunda ise ihtilaf yoktur; su az veya çok olsa da, rengi, tadı veya kokusu değişmemişse akan su temiz sayılır.

Suyun temiz olup olmadığı konusunda teknik imkânların bulunmadığı yerlerde insanın kanâatini, yegâne belirleyici unsur olarak kabul etmekten başka çare yoktur.

النوع الرابع
في الماء الدائم

d- DURGUN SU

٥٠٣٠ـ (خ م ت س د ــ **أبو هريرة** رضي الله عنه) أنه سمع رسول الله صلى الله عليه وسلم يقول: «**نحن الآخِرُون السَّابِقُونَ**، وقال: **لا يَبُولَنَّ أحدُكم في الماء الدائم الذي لا يجري، ثم يَغْتَسلُ فيه**». وفي رواية مثله ، ولم يذكر : « **نحن الآخرون السابقون** » أخرجه البخاري ومسلم.

وفي رواية الترمذي والنسائي : « **لا يَبُولَنَّ أحَدُكُمْ في الماءِ الدائم ، ثم يتوضأُ منه**».

وفي رواية أبي داود والنسائي مثل الترمذي ، وقال : « **ثم يغتسلُ منه** ».

وفي أخرى له «**لا يبولَنّ أحدُكم في الماءِ الدائم، ولا يغتسلْ فيه من الجنابة**». وللنسائي «**الماء الراكد** ». وله « **لا يبولَنَّ أحدُكم في الماء الدائم ، ثم يغتسلُ منه أو يتوضأُ** ».

وله « **أنه نهى أن يُبالَ في الماء الدائم، ثم يُغتسل فيه من جنابة** ». وأخرج الرواية الثانية.

5,030- Ebû Hureyre, Rasûlullah'ın (as.);

"Biz (ümmetlerin) **sonuncusuyuz, ama** (cennete girişte) **öne geçenlerden olacağız"** dediğini ve ayrıca;

"Sakın sizden biri, akmayan durgun suya işemesin; sonra (belki) **orada yıkanır!"** buyurduğunu işitmiş.[6]

RİVÂYETLER

Buna benzer bir rivâyette; **"Biz** (ümmetlerin) **sonuncusuyuz, ama** (cennete girişte) **öne geçenlerden olacağız"** cümlesi zikredilmez. Hadîsi **Buharî** ve **Müslim** tahric ettiler.

Tirmizî ve **Nesaî**'nin rivâyeti şöyledir:

"Sakın sizden biri durgun suya işemesin; sonra (belki) **oradan abdest alır."**

Ebû Davud ve **Nesaî**'nin bir rivâyeti de **Tirmizî**'nin rivâyeti gibidir, yalnız sonunda **"belki sonra orada gusleder"** cümlesi vardır.

Ebû Davud'un başka bir rivâyeti de şöyledir:

"Sakın sizden biri durgun suya işemesin ve cünüplükten dolayı da orada yıkanmasın!"

Nesaî'de (durgun su anlamına gelen) *"el-mâu'd-dâim"* yerine yine aynı anlama gelen *"el-mâu'r-râkid"* lafzı vardır.

Onun başka bir rivâyeti; **"Sakın sizden biri durgun suya işemesin; sonra (belki) o su ile yıkanır veya abdest alır"** şeklindedir.

Nihayet diğer bir rivâyeti de; "Hz. Peygamber, durgun suya işemeyi, sonra da cünüplükten dolayı orada yıkanmayı yasakladı" şeklindedir.

Nesaî, yukarıdaki ikinci rivâyeti de tahric etti.

İZAH

Henüz temizlik ve çevre kültürünün sözünün bile edilmediği bir dönemde, Hz. Peygamber'in durgun suya abdest bozmayı yasaklaması, son derece ileri bir merhaleyi ifâde eder. Bugün şehirleşmenin yol açtığı en önemli kirlenme, atık suların ve kanalizasyonların yeterince denetim altına alınamamasıdır. Bu

---

[6] **Buharî**, Vudû', 68; **Müslim**, Tahâret, 28/95-96; **Ebû Davud**, Tahâret, 36/69-70; **Tirmizî**, Tahâret, 51/68; **Nesaî**, Tahâret, 46.

itibarla Hz. Peygamber'in verdiği bu emir, kendi dönemi için devrim niteliğindedir. Hadîste her ne kadar **"durgun su"** diye kayıtlanmakta ise de, İslâm uleması bu hükmü akan su için de geçerli sayarlar. Yalnız hüküm itibariyle farklılık vardır; durgun suya abdest bozmak haram, akan suya abdest bozmak mekruh sayılmıştır.

٥٠٣١ــ (م س ــ **أبو هريرة** رضي الله عنه) أن رسول الله صلى الله عليه وسلم قال : « **لا يغتسلُ أحدُكم في الماء الدائم وهو جُنُب** ، قالوا : كيف يفعل يا أبا هريرة ؟ قال : لا يتناولها تناولاً ». أخرجه مسلم. وأخرجه النسائي إلى قوله «**وهو جُنُبٌ**».

5,031- Ebû Hureyre'den rivâyet edildiğine göre Rasûlullah (as.) şöyle buyurdu:

"Sizden biri cünüp iken durgun suda gusletmesin!

İnsanlar Ebû Hureyre'ye;

"- Ne yapacak, ya Ebû Hureyre?" diye sorduklarında, Ebû Hureyre;

"- Oradan su alır, dışarıda yıkanır" dedi.[7]

RİVÂYETLER

Bunu **Müslim** tahric etti.

Nesaî de hadîsin sadece merfû olan ilk cümlesini tahric etti.

İZAH

Durgun suda yıkanmak, kolayca anlaşılacağı gibi kullanılan su ile yıkanmak demektir. Çünkü yıkandığımız su, yine aynı yere akmakta, sonra yine o su ile yıkanmaktayız. Her ne kadar su başlangıçta temiz idiyse de, cünüp olarak girip yıkandığımız, sonra da yıkandığımız su aynı yere aktığı için kirlenmiştir. Bugün banyolardaki küvetlere yatmak, sonra oradan çıkınca temiz bir su akıtmadan giyinmek de buna benzer bir uygulamadır. Dolayısıyla küvetten çıkınca üzerimizden temiz bir su akıtmamız gerekir.

---

[7] **Müslim**, Tahâret, 29/97; **Nesaî**, Gusûl, 1.

النوع الخامس
في سُؤْر السّباع

e- YIRTICI HAYVANLARIN ARTIĞI

٥٠٣٢ـــ (ط ـــ يحيى بن عبد الرحمن) أنّ عمر بن الخطاب - رضي الله عنه - خرج في رَكْبٍ ، فيهم عمرو بن العاص، حتى وَرَدُوا حَوْضا ، فقال عَمرو : يا صاحب الحوض ، هل تَرِدُ حوضَك السّباعُ ؟ فقال عُمر: يا صاحبَ الحَوْض، لا تُخبِرْنا، فإنا نَرِدُ على السُّباع ، تَرِدُ علينا ».

أخرجه الموطأ. وزاد رزين قال: زاد بعض الرواة في قول عمر رضي الله عنه: «وإني سمعتُ رسول الله صلى الله عليه وسلم يقول: «**لها ما أخَذت في بُطُونها، وما بَقِي فهو لنا طَهُور وشَرَاب**».

5,032- Yahya b. Abdurrahman'dan rivâyet edilmiştir:

"Hz. Ömer, aralarında Amr b. el-Âs'ın da bulunduğu bir gurupla yola çıkmıştı. Bir havuz başına vardıklarında Amr;

"- Ey havuzcu, havuzuna yırtıcı hayvanlar geliyor mu?" diye sordu. Hz. Ömer hemen araya girdi ve;

"- Ey havuzcu, bize cevap verme! Zira biz yırtıcıların arkasından, onlar da bizim arkamızdan gelip su alacaklar" dedi.[8]

RİVÂYETLER

Bunu **Muvatta** tahric etti.

Rezîn şöyle dedi:

"Hz. Ömer'in sözüne bazı râvîler şu ilaveyi yaptılar:

"Ben, Rasûlullah'ın (as.); **'yırtıcı hayvanların aldıkları** (su) **midelerindedir, geride kalanı da bizim için temizdir, içilecek niteliktedir'** dediğini duydum."

---

[8] **Muvatta**, Tahâret, 3/14.

İZAH

Amr b. el-Âs, yırtıcıların içtiği veya içine girip yıkandığı suyun temiz olamayacağını düşündüğünden havuzcuya bunu sormaktadır. Ancak **Hz. Ömer** hemen araya girerek zihinlerin bulanmasını önlemektedir. Suda asıl olan, temiz olmasıdır. Kirlilik ârızîdir. Kaldı ki büyük havuz veya akar su olması hâlinde vahşi hayvanlar onu kirletmez. **Mâlikîler**'e göre ise su az olsa ve içine pislik düşse bile, renk, koku ve tat gibi üç aslî vasfı değişmedikçe su pis olmaz, ancak mekrûh sayılır. Diğer mezhepler ise böyle suyu pis kabul ederler.

Bu konuda suyu temizlik için kullanmak ile içmek amacıyla kullanmak arasında bir ayırım mutlaka söz konusu olmalıdır. Ayrıca bu hükümlerin, su ihtiyacının had safhada hissedildiği bir zarûret ortamında ve suyun temiz olup olmadığını tespit için başka teknik imkânların bulunmadığı bir dönemde ortaya konduğu da gözden ırak tutulmamalıdır.

İzahına çalıştığımız bu rivâyetin isnâdı munkatıdır, çünkü **Yahya b. Abdurrahman, Hz. Ömer**'e yetişmemiştir. Aynı meâlde bir hadîs **Ebû Saîd el-Hudrî**'den naklen **İbn Mâce**'de rivâyet edilmektedir.[9] Ancak bu rivâyet de zayıftır. Çünkü râvîsi **Abdurrahman b. Zeyd b. Eslem**, ittifakla zayıf kabul edilen biridir.

---

[9] **İbn Mâce**, Tahâret, 76/519.

النوع السادس
في فاضل الطهور
النهي عنه

f- TEMİZ SUYUN ARTIĞI

1- ARTIK SUYU KULLANMANIN YASAKLANMASI

٥٠٣٣ــ (ت د ــ الحكم بن عمرو الغفاري): «أن النبي صلى الله عليه وسلم نهى أن يتوضأ الرَّجُلُ بفضل طَهُورِ المرأة» أخرجه الترمذي وأبو داود. وزاد الترمذي في رواية «أو قال بسُؤْرها».

5,033- el-Hakem b. Amr el-Ğifârî[10] şöyle dedi:

"Hz. Peygamber, bir kadının kullandığı temiz suyun artanı ile bir erkeğin abdest almasını men etti."[11]

RİVÂYETLER

Hadîsi **Tirmizî** ve **Ebû Davud** tahric etti. Yalnız **Tirmizî**'nin rivâyetinde "...veya kadının artığı ile dedi" diye bir ilâve vardır.

İZAH

Hadîste geçen "**artan su**"dan maksat, kullanılıp vücuttan dökülen su değildir. Bir kaptan avuçlanarak alınıp kullanılan sudan, kapta geride kalanıdır. Burada erkeğin artan suyunu kadının, kadının artan suyunu da erkeğin kullanmasını yasaklar mahiyette iki hadîs

---

[10] **el-Hakem b. Amr b. Mücedde' el-Ğifârî el-Kinânî**: ö. 50/670. Sahabîdir. Hz. Peygamber'den sonra **Basra**'da ikamet etti. Kendisinden Hasan el-Basrî ve Muhammed b. Sîrîn rivâyet etti. **Basra** ve **Horasan**'da valilik yaptı. **Merv**'de öldü. Rivâyete göre halife Muâviye ona bir şeyden dolayı kızmış, valilikten azletmiş, hapse atılmasını ve zincire vurulmasını emretmişti. O da hapiste ve zincire vurulmuşken vefat etmişti. Son nefesinde **Muâviye** ile âhirette hesaplaşacağını, bu yüzden zincirleriyle birlikte defnedilmesini vasiyet etmişti.

[11] **Ebû Davud**, Tahâret, 40/82; **Tirmizî**, Tahâret, 47/64.

bulunmaktadır. Bundan sonraki fasılda da bu tür artık suları kullanmanın câiz olduğunu belirten rivâyetler yer almaktadır. Bunu dikkate alan **Hattâbî**, eğer yasağa delâlet eden hadîsler sahîh ise, mensûh olduklarını, yani hükümlerinin yürürlükten kaldırılmış olduğunu söylemektedir. Ulemanın büyük çoğunluğu da gerek erkeğin artan suyunu kadının ve gerek kadının artan suyunu erkeğin kullanmasında bir sakınca olmadığı, yasağı ifâde eden rivâyetlerin harama değil, tenzîhen mekrûh olduğuna delâlet edebileceği kanâatindedirler. Kaldı ki Hz. Peygamber'in hanımı ile aynı kaptan yıkandığını ifâde eden rivâyetler de vardır.

٥٠٣٤ـ (د س ـ حميد الحميري) قال : لَقيتُ رجلا صَحِبَ النَّبي صلى الله عليه وسلم أربع سنِينَ، كما صحبه أبو هريرة قال : « نهى رسول الله صلى الله عليه وسلم أن تَغْتَسِلَ المرأةُ بفَضْلِ الرجل ، أو يغتسل الرجل بفَضْلِ المرأة ». زاد مُسَدّد : « ولْيَغْتَرِفا جميعا ».

أخرجه أبو داود ، والنسائي ، إلا أنه زاد في أوله « نهى أن يَمْتَشِط أحدُنا كلَّ يوم ، أو يَبُولَ في مُغْتَسَلِه » وهذه الزيادة قد أخرجها أبو داود وحدها ، وقد ذُكرت في باب الاستنجاء.

5,034- Humeyd el-Himyerî anlatıyor:

"Tıpkı Ebû Hureyre gibi Rasûlullah'la (as.) dört yıl sohbet eden bir adama rastladım. Bana;

"- Allah'ın Rasûlü (as.), erkeğin artan suyu ile kadının gusletmesini veya kadının artan suyu ile erkeğin gusletmesini yasakladı" dedi.

Hadîsi rivâyet eden Müsedded; "kadın ve erkek, suyu birlikte avuçlasınlar" sözünü de ilave etti.[12]

RİVÂYETLER

Bunu **Ebû Davud** tahric etti.

Aynı hadîsi **Nesaî** de tahric etti, yalnız **Nesaî** hadîsin baş tarafına şunu ilave etti:

[12] **Ebû Davud**, Taharet, 15/28; 40/81; **Nesaî**, Taharet, 146

"Hz. Peygamber bizden birinin hergün taranmasını veya yıkandığı yere küçük abdestini yapmasını yasakladı."

Bu ilaveyi sadece **Ebû Davud** tahric etmiş ve bu da "**İstincâ**" bâbında[13] zikredilmiştir.

İZAH

Burada Hz. Peygamber'le dört yıl sohbet ettiği diye işaret edilen sahabînin kim olduğu belli değildir. Onun **Abdullah b. Sercis, Abdullah b. Muğaffel** ve **el-Hakem b. Amr el-Ğifârî** olduğuna dair farklı rivâyetler bulunmaktadır.

Hz. Peygamber'in hergün taranmayı yasakladığına dair olan rivâyet eğer sahih ise, erkeklerin devamlı taranmak ve süslenip-püslenmek gibi kadınlara ait olan bir davranışı tabiat hâline getirmemeleri amacına matûftur ve tenzihî bir kerâheti ifâde etmektedir. Buna karşılık temiz ve düzenli olmak dinin emridir. Hz. Peygamber saçı-başı dağınık olanları huzuruna kabul etmeyecek derecede titiz biriydi. Bu itibarla buradaki yasak ifâdesi, erkeğin devamlı süslenmekle uğraşan efemine bir tipe dönüşmesini önlemek gayesini taşımaktadır.

Yıkandığı yere abdest bozmak yasağı da, yine temizlik amacını taşımaktadır. İnsan yıkandığı bir kabın içine küçük abdestini yapacak ve sonra da o kaptaki suyu alıp yıkanmasına devam edecek olursa, bu davranış, temizliğe riâyet edilerek yapılan bir yıkanma sayılmaz.

جوازه

11- ARTIK SUYU KULLANMANIN CEVÂZI

٥٠٣٥ــ (ت ــ **عبد الله بن عباس** رضي الله عنهما) قال : اغْتَسلَ بعضُ أزْوَاجِ النبيِّ صلى الله عليه وسلم في جَفْنَة ، فجاءَ رسول الله صلى الله عليه وسلم ليتوضَّأَ منها – أو يغتسلَ

---

[13] Bkz., hadîs no; 5095.

- فقالت : إني كنت جنبا ، فقال رسول الله صلى الله عليه وسلم : « إن الماء لا يُجنب »

أخرجه الترمذي.

5,035- Abdullah b. Abbas şöyle dedi:

"Hz. Peygamber'in hanımlarından biri leğende guslediyordu; Rasûlullah (as.) da o sudan abdest almak –veya gusletmek- için geldi. Hanımı;

"- Ben cünüp idim" dedi. Rasûlullah (as.);

"- Su cünüp olmaz" buyurdu.[14]

İZAH

İbn Abbas'ın sözünü ettiği hanımın, teyzesi **Meymûne** olduğu **İbn Mâce**'de belirtilmektedir.[15]

"Leğende yıkanıyordu" ifâdesi, leğenden eliyle su alarak yıkanıyordu anlamındadır. Hz. Peygamber'in hanımı cünüp olduğu ve bu halde iken elini sokup oradan su aldığı için, bunu Rasûlullah'a (as.) hatırlatmak ihtiyacı duymuştur. Cünüp bir uzvunun dokunduğu suyun abdest için kullanılmasının mahzurlu olabileceğini düşünmüştür. Ama Hz. Peygamber verdiği cevapta bunda bir sakınca olmadığını söylemiştir. Cünüp olan bir insanın elinin veya elbisesinin değdiği yerlerin pis olmasının mantıkî bir tarafı da yoktur. Hz. Peygamber'in **"su cünüp olmaz"** sözü de, su necis olmaz anlamındadır.

Hadîste görüldüğü üzere karı kocanın aynı kaptan yıkanmalarında veya abdest almalarında bir sakınca yoktur.

٥٠٣٦ـ (عائشة رضي الله عنها) قالت : إنها اغتسلت في قصعة ثم جاء رسول الله صلى الله عليه وسلم فاغتسل فيها ، فقالت: إني كنتُ جنبا ، فقال : « إن الماء لا يُجنب ».

أخرجه...

---

[14] **Tirmizî**, Tahâret, 48/65. Musannıf işaret etmemekle birlikte aynı hadîsi **Ebû Davud** da rivâyet etmiştir; Tahâret, 36/68.

[15] **İbn Mâce**, Tahâret, 33/372.

5,036- Hz. Âişe'den rivâyet edildiğine göre; o, bir çanakta gusül yapmış, sonra Hz. Peygamber gelmiş ve aynı çanakta gusül yapmış. Hz. Âişe Rasûlullah'a (as.);

"- Ben cünüp idim" deyince, Hz. Peygamber de;

"- **Su cünüp olmaz"** buyurmuş.[16]

٥٠٣٧ـ (خ م د س ـ **أبو جحيفة** رضي الله عنه) قال: «خرج علينا رسول الله صلى الله عليه وسلم بالهاجرة، فأُتِيَ بوَضوء فتوضَّأ ونحن بالبطحاء، فجعل الناسُ يأخذون من فَضْل وَضُوئه، فيتمسَّحون به - وفي رواية: فرأيتُ الناسَ يبتدِرُون ذلك الوَضوءَ، مَن أصاب منه شيئا تمسَّح به، ومن لم يُصِبْ منه أخذ من بَلَل يد صاحبه - ثم رأيتُ بلالا أخرج عنزة فركزها، وخرج رسول الله صلى الله عليه وسلم في حُلَّة حمراء مُشَمِّرا، فصلَّى إلى العَنَزَة بالناس ركعتين، ورأيتُ الناسَ والدَّوابَّ يمرُّون بين يدي العَنَزَة».

وفي أخرى « وقام الناسُ ، فجعلوا يأخذون يديه يمسحون بها وُجوهَهم ، قال : فأخذتُ بيده فوضعتُها على وجهي، فإذا هي أبرَدُ من الثلج ، وأطيبُ رائحة من المسك».

أخرجه البخاري، ومسلم.

وفي رواية النسائي قال : « شهدتُ النبيَّ صلى الله عليه وسلم بالبطحاء ، وأخرج بلال فَضْلَ وَضُوئه ، فابتدرَهُ الناسُ فنِلْتُ منه شيئا، وركز له العَنَزَة فصلى بالناس، والحُمر والمرأة والكلاب يمرُّون بين يديه». وأخرج أبو داود منه الفصلَ الأخير ، ولم يذكر الماء.

5,037- Ebû Cuhayfe anlatıyor:

"Hz. Peygamber öğle vakti bize geldi, kendisine abdest suyu getirildi ve abdest aldı. O sırada biz Bathâ'da bulunuyorduk. İnsanlar O'nun abdest suyunun artanını almaya, onu yüzüne-gözüne sürmeye başladılar. –Bir rivâyette, insanların bu suya doğru koştuklarını gördüm; bir kısmı suyu alıp yüzüne-gözüne sürüyor, suyu alamayan da arkadaşının ıslak eline dokunuyordu-. Sonra Bilâl'in bir harbeyi çıkarıp yere diktiğini gördüm. Hz. Peygamber de kırmızı bir giysi

---

[16] **Rezîn**'in tahric ettiği bu rivâyet, az önce geçen hadîsle aynı manadadır.

içinde paçalarını sıvamış olarak dışarı çıktı, harbeye doğru durup insanlara iki rekât namaz kıldırdı. O sırada ben, insanların ve hayvanların o harbenin önünden geçtiklerini gördüm."[17]

İZAH

Diğer bir rivâyette şöyle denir:

"İnsanlar kalktılar, Hz. Peygamber'in elini yüzlerine sürmeye başladılar. Ebû Cuhayfe dedi ki:

"Ben de O'nun elini tutarak yüzüme sürdüm; eli kardan daha beyaz, kokusu da miskten daha güzeldi."

Bunları **Buharî** ve **Müslim** tahric etti.

Nesaî'nin rivâyeti şöyledir:

Bathâ'da Rasûlullah'ı (as.) gördüm... Bilâl O'nun abdest suyunun artanını dışarı çıkarmış, insanlar o suyu kapışmaya çalışıyorlardı. Ben de o sudan bir parça aldım. Sonra Bilâl, Hz. Peygamber için yere bir harbe dikti ve Hz. Peygamber onun önünde insanlara namaz kıldırdı; o sırada eşekler de, kadınlar da önünden geçiyorlardı."

Ebû Davud da hadîsin sadece son kısmını rivâyet etti, su olayını zikretmedi.

İZAH

Bahtâ veya **Ebtâh**, **Mina**'ya yakın bir yer adıdır.

İnsanların, Hz. Peygamber'in abdest suyundan artanını kapışmaya çalışmaları, teberrük amacını taşımaktadır.

Hadîs, namaz kılanın önünden insanların veya hayvanların geçmesinin namazı bozmayacağına delildir.

٥٠٣٨ــ (ط ــ نافع مولى ابن عمر رضي الله عنهم) أن ابن عمر كان يقول: «لا بأس أن يُغتسلَ بفَضْل المرأة، ما لم تكن حائضا أو جُنُبا». أخرجه الموطأ.

---

[17] **Buharî**; Salât, 17, 90, 91, 93, 94; Vudû', 41; Ezân, 18, 19; Menâkıb, 23; Libâs, 3, 42; **Müslim**, Salât, 47/249-53; **Ebû Davud**, Salât, 101/688; **Nesaî**, Tahâret, 102.

5,038- İbn Ömer'in âzâdlısı Nâfi'den rivâyet edildiğine göre; İbn Ömer şöyle diyordu:

"Hayızlı veya cünüp olmadığı müddetçe bir kadından artan su ile gusül yapılmasında beis yoktur."[18]

İZAH

Hayızlı veya cünüp olan bir kadından artan suyun kullanılmasında hiçbir sakınca yoktur. Zira bizzat Hz. Peygamber'in bu yönde pek çok uygulaması olmuştur. Cumhur, bunda herhangi bir mahzûr olmadığı kanâatindedir. **İbn Ömer** ise bunu mekrûh görürdü.

النوع السابع
في ماء الوُضوء

g- ABDEST SUYU

٥٠٣٩ــ (خ م ت س ــ جابر بن عبد الله رضي الله عنهما) قال : «مَرِضْتُ، فأَتاني رسول الله صلى الله عليه وسلم وأبو بكر يَعُوداني ، فَوَجَداني قد أُغْمِيَ عليَّ ، فتوضأ رسول الله صلى الله عليه وسلم ، فَصَبَّ عليَّ وَضُوءه ». أخرجه النسائي، وهذا طرف من حديث قد أخرجه البخاري ، ومسلم ، والترمذي ، وهو مذكور في كتاب « تفسير القرآن » من حرف التاء.

5,039- Cabir b. Abdullah anlatıyor:

"Hastalanmıştım, Rasûlullah (as.) ile Hz. Ebû Bekir beni ziyarete gelmişler, geldiklerinde de beni baygın bulmuşlardı. Hz. Peygamber abdest almış ve abdest suyunu bana serpmişti."[19]

---

[18] **Muvatta,** Tahâret, 22/86.

RİVÂYETLER

Bunu **Nesaî** tahric etti.

Bu rivâyet, **Buharî, Müslim** ve **Tirmizî**'nin tahric ettiği ve daha önce Kitabu't-Tefsîr'de geçen hadîsin bir parçasıdır.[20]

İZAH

Bu rivâyet daha önce **Nisâ** sûresinin tefsiri bölümünde ***kelâle*** konusu ile ilgili olarak daha geniş bir şekilde geçmişti. Orada üzerine su dökülünce **Câbir**'in ayıldığı ifâde edilmektedir.

Bilindiği üzere **kelâle,** anne-babası ve çocuğu olmadığı halde ölen kimsenin mirası ile ilgili bir terimdir.

النوع الثامن
في اجتماع الرجل والمرأة على الإناء الواحد

h- ERKEK VE KADININ AYNI KAPTAN YIKANMASI

٥٠٤٠ــ (خ م س د ــ **عائشة** رضي الله عنها) قالت : « كنتُ أغتسلُ أنا ورسول الله صلى الله عليه وسلم من إناء واحد ، تَختَلفُ أيدينا فيه من الجنابة ». أخرجه البخاري ، ومسلم.

وللبخاري: قالت : « كنتُ أغتسلُ أنا والنبيُّ صلى الله عليه وسلم من إناء واحد من الجنابة».

وله في أخرى قالت: «كان يُوضَعُ لي ولرسول الله صلى الله عليه وسلم هذا المِرْكَنُ فنشرعُ فيه جميعا».

---

[19] **Buharî**, Vudû', 45; Tefsîr, 4; Merdâ, 15, 21; Ferâiz, 1, 13; İ'tisâm, 8; **Müslim**, Ferâiz, 2/5-8; **Tirmizî**, Ferâiz, 7/2097; **Nesaî**, Taharet, 102.

[20] Bkz., hadîs no; 558.

ولمسلم قالتْ : « كنتُ أغتسلُ أنا ورسول الله صلى الله عليه وسلم من إناء -وبيني وبينه- واحد. فيُبَادِرُني ، حتى أقول : دَعْ لي ، دع لي ، قال : وهما جُنُبَان ».

وفي رواية لهما قالت : « كنتُ أغتسلُ أنا والنبيُّ صلى الله عليه وسلم من إناء واحد من قدَح يُقال له: الفَرَقُ ». وفي رواية لهما نحوه ، قال سفيان : والفَرَقُ : ثلاثة آصُع.

وأخرج أبو داود قالت : « كنتُ أغتسلُ أنا ورسول الله صلى الله عليه وسلم من إناء واحد ، ونحن جُنُبان ». وأخرج الرواية الخامسة.

وفي رواية النسائي: « أنها كانت تغتسلُ مع رسول الله صلى الله عليه وسلم في الإناء الوحد»، وأخرج الرواية الخامسة. وله في أخرى قالت : « كنتُ أغتسلُ أنا ورسول الله صلى الله عليه وسلم من إناء واحد ، يُبَادِرُني ، وأُبادِرُه ، يقول : دَعِي لي ، وأقول أنا : دَعْ لي ». وأخرج الرواية الأولى.

وفي رواية لأبي داود قالت : « كان رسول الله صلى الله عليه وسلم يأخُذ كفًّا من ماء يَصُبُّ عليَّ الماءَ ، [ثم يأخذ كفًّا من ماء] ، ثم يصُبُّه عليه » تَرْجمَ أبو داود على هذا الحديث باب فيما يفيض بين الرجل والمرأة من الماء. وفي أخرى للنسائي قالت : « لقد رأيْتني أغتسلُ أنا والنبيُّ صلى الله عليه وسلم من هذا . فإذا تَوْر موضوعٌ مثلُ الصاع ، أو دُونَه ، فنشْرَعُ فيه جميعا ، فأُفيضُ على رأسي بيدي ثلاث مرات ، وما أَنقُضُ لي شعرا ».

5,040- Hz. Âişe şöyle dedi:

"Rasûlullah (as.) ile ben, cünüplükten dolayı aynı kaptan yıkanıyorduk, ellerimiz de peşpeşe kaba girip çıkıyordu."[21]

RİVÂYETLER

Bunu **Buharî** ve **Müslim** tahric etti.

Buharî'nin diğer bir rivâyetine göre de; "Ben ve Rasûlullah (as.), cünüplükten dolayı aynı kaptan yıkanıyorduk" dedi.

Buharî'nin diğer bir rivâyeti de şöyledir:

---

[21] **Buharî**, Gusül, 2, 9; **Müslim**, Hayız, 10/40-46; **Ebû Davud**, Tahâret, 39/77; 96/238; 101/257; **Nesaî**, Tahâret, 143, 144, 145, 147; Gusül, 12.

"Şu tekne, Rasûlullah (as.) ve benim için konuluyordu ve ondan birlikte yıkanmaya başlıyorduk."

Müslim'in rivâyeti de şöyledir:

"Rasûlullah (as.) ile ben, aramıza koyduğumuz tek bir kaptan gusül yapıyorduk. O beni geçerdi, hatta ben; *'bana da bırak, bana da bırak!'* derdim."

Râvî; "İkisi de cünüplükten yıkanıyorlardı" dedi.

Buharî ve **Müslim**'in başka bir rivâyetleri de şöyledir:

"Hz. Peygamber'le ben, aynı kaptan, ferak denilen bir kaptan yıkanıyorduk."

Sahîhayn'ın buna benzer bir rivâyetinde de râvî Süfyan; *"ferak, üç sa' alan bir kaptır"* dedi.

Ebû Davud'un rivâyetinde ise; "ben ve Rasûlullah (as.) aynı kaptan yıkanıyorduk, ikimiz de cünüptük" dedi.

Ebû Davud ayrıca yukarıdaki beşinci rivâyeti de tahric etti.

Nesaî'nin rivâyetine göre de; "Âişe ile Rasûlullah (as.) tek bir kaptan yıkanıyorlardı."

Yukarıdaki beşinci rivâyeti **Nesaî** de tahric etti.

Nesaî'nin başka bir rivâyeti de şöyledir:

"Ben ve Rasûlullah (as.), tek bir kaptan yıkanıyorduk; O beni, ben de O'nu geçmeğe çalışırdık. Hatta O; **'bana da bırak!'** der, ben de O'na; **'sen bana bırak!'** derdim."

Nesaî ayrıca ilk rivâyeti de tahric etti.

Ebû Davud'un diğer bir rivâyeti de şöyledir:

"Rasûlullah (as.) sudan bir avuç alır ve onu bana dökerdi. Sonra yine bir avuç daha alır ve onu kendine dökerdi."

Ebû Davud bu hadîsi; "erkek veya kadından gelen suyun (menînin) nasıl yıkanacağı" bâb başlığı altında verdi.

Nihayet **Nesaî**'nin başka bir rivâyeti de şöyledir:

"Ben ve Rasûlullah (as.) şu kaptan –o, bir sa' miktarında veya daha küçük bir kaptı- çok defalar yıkandık. Birlikte yıkanmaya

başlardık; ben elimle başıma üç defa su dökerdim ve saç örgülerimi çözmezdim."

İZAH

Bu rivâyet, erkek ve kadının bir arada ve aynı kaptan yıkanmalarında dinen bir mahzur bulunmadığını göstermektedir. Bu konuda hiç şüphe yoktur.

Hadîste kullanılan su miktarı konusunda verilen rakamlar, yaklaşık ve tahminî rakamlardır. Bir sa' örfî ve şer'î dirhem itibariyle farklılık olsa da ortalama üç kiloyu aşkın bir miktarı ifâde eder. Buna göre üç sa', yaklaşık on litre su eder ki, bu sudan iki kişi yıkandığına göre bir kişi için ortalama beş litre suyun gusül için yeterli olacağı anlaşılır.

٥٠٤١ـــ (خ م ت س ـــ عبد الله بن عباس رضي الله عنهما): «أنَّ النبيَّ صلى الله عليه وسلم ومَيْمُونَةَ كانا يغتسلان من إناء واحد». وفي رواية عنه عن ميمونة. وفي رواية: «يغتسلُ من فَضْلِ ميمونةَ». أخرجه البخاري ، ومسلم ، وأخرج الترمذي الثانية ، والنسائي الأولى.

5,041- Abdullah b. Abbas şöyle dedi:

"Hz. Peygamber ve (hanımı) Meymûne aynı kaptan yıkanırlardı."[22]

RİVÂYETLER

Bir rivâyette Abdullah bunu Meymûne'den naklen rivâyet eder.

Başka bir rivâyette; "Hz. Peygamber, Meymûne'den artan su ile yıkanırdı."

Bunları **Buharî** ve **Müslim** tahric etti.

Ebû Davud bunlardan ikincisini, **Nesaî** de ilkini tahric etti.

---

[22] **Buharî**, Gusül, 3; **Müslim**, Hayız, 10/47; **Tirmizî**, Tahâret, 46/62; **Nesaî**, Tahâret, 148.

٥٠٤٢ــ (س ــ أم هانئ رضي الله عنها) : « أن رسول الله صلى الله عليه وسلم اغتسل هو وميمونة من إناء واحد ، في قصعة فيها أثرُ العَجين ». أخرجه النسائي.

5,042- Ümmü Hânî'den rivâyet edilmiştir:

"Rasûlullah (as.) ile Meymûne, bir kaptan, yani içinde hamur izi bulunan çanaktan gusül yaparlardı."[23]

٥٠٤٣ــ (خ ــ أنس بن مالك رضي الله عنه) قال: «كان النبيُّ صلى الله عليه وسلم والمرأةُ من نسائه يغتسلان من إناء واحد». زاد في رواية : « من الجنابة ». أخرجه البخاري.

5,043- Enes b. Mâlik şöyle dedi:

"Hz. Peygamber ile zevcelerinden biri aynı kaptan yıkanıyorlardı."[24]

RİVÂYETLER

Bunu tahric eden **Buharî**, bir rivâyette; "cünüplükten dolayı" ifâdesini ekledi.

٥٠٤٤ــ (خ م س ــ زينب بنت أبي سلمة رضي الله عنهما) : « أن أُمَّها - أُمَّ سلمة - كانت هي ورسول الله صلى الله عليه وسلم يغتسلان من الإناء الواحد من الجنابة». أخرجه مسلم ، وذكره البخاري في آخر حديث. وفي رواية النسائي : عن ناعم - مولى أمِّ سلمة - أن أُمَّ سلمة سُئلت: « أتغتسل المرأةُ مع الرجل؟ قالت: نعم ، إذا كانت كَيِّسة ، رأيتُني أنا ورسول الله صلى الله عليه وسلم نغتسل من مِرْكَن واحد، نُفيضُ على أبداننا حتى نُنقيها ، ثم نُفيضُ عليها الماءَ ».

5,044- Zeyneb bint Ebî Seleme'den rivâyet edildiğine göre; annesi Ümmü Seleme ile Rasûlullah (as.), cünüplükten dolayı tek bir kaptan yıkanıyorlardı."[25]

---

[23] **Nesaî**, Tahâret, 148.

[24] **Buharî**, Gusül, 9.

RİVÂYETLER

Bunu **Müslim** tahric etti.

Buharî ise onu, başka bir hadîsin sonunda tahric etti.

Nesaî'nin, Ümmü Seleme'nin âzâdlısı Nâim'den[26] rivâyetine göre Ümmü Seleme'ye şöyle soruldu:

"- Kadın, kocasıyla birlikte yıkanabilir mi?"

"- Aklı başında biri ise, evet. Rasûlullah (as.) ile ben aynı tekneden yıkanırdık; önce ellerimizi[27] temizleninceye kadar yıkar, sonra üstümüze su akıtırdık" diye karşılık verdi.

İZAH

Bu rivâyette **Ümmü Seleme**'nin **"aklı başında biri ise"** diye düştüğü kayıt, muhtemelen edebe uygun hareket etmek manasında kullanılmıştır ve tamamen ahlâkî bir nitelik arz etmektedir.

٥٠٤٥ـــ (خ ط د س ـــ **عبد الله بن عمر** رضي الله عنهما) قال: «كان الرجالُ والنساءُ يتوضؤونَ في زمان رسول الله صلى الله عليه وسلم جميعا من إناء واحد»

---

[25] **Buharî**, Hayız, 5, 22, 23; Savm, 24; **Müslim**, Hayız, 10/49; **Nesaî**, Tahâret, 145.

[26] **Ebû Abdullah, Nâim b. Üceyl el-Hemedânî el-Mısrî**: ö. 80/699. Hz. Peygamber'in zevcesi Ümmü Seleme'nin âzâdlısıdır. Hz. Osman ve Hz. Ali'ye yetişmiştir. **Mısır**'da ikamet etti, **Mısır** fukahasından sayılır. Kendisinden Abdurrahman b. Hürmüz ve Yezîd b. Ebî Habîb rivâyet etti. Onun aslında **Hemedan**'da soylu bir âileden olduğu, câhiliye döneminde esir alındığı, bilâhare Ümmü Seleme'nin eline düştüğü ve onun da kendisini âzâd ettiği rivâyet edilir. Bu rivâyete dayanarak **İbn Hacer**, onun sahabî olması gerektiğini söyler. **İbn Hibbân** ise onu sika tâbiîlerden sayar. Hadîsi azdır, rivâyeti **Müslim** ve **Nesaî**'de yer almaktadır.

[27] **Câmiu'l-Usûl**'de "**bedenlerimiz**" anlamına gelen "***ebdâninâ***" şeklinde zaptedilen bu kelime, **Nesaî**'de "**ellerimiz**" anlamına gelen "***eydînâ***" şeklinde tespit edilmiştir. Bu iki kelimenin Arapça olarak yazılışı aynı olup, sadece noktalarında farklılık vardır. Cümlenin siyâk ve sibâkı ile daha uygun düşmesi sebebiyle ve ayrıca **Nesaî**'deki rivâyetini de dikkate alarak biz de **Câmiu'l-Usûl**'ün hilâfına olarak "**ellerimiz**" diye tercümeyi uygun bulduk. Kaldı ki **Ebû Davud**'da geçen buna benzer bir rivâyette de yine "***eydînâ***" kelimesi kullanılmaktadır; bkz., Tahâret, 39/80.

أخرجه الموطأ وأبو داود والنسائي. ولأبي داود قال: «كنا نتوضأ نحن والنساء من إناء واحد على عهد رسول الله صلى الله عليه وسلم». وزاد في رواية: « نُدْلي فيه أيدينا ».
وأخرجه البخاري إلى قوله : «جميعا». وهذا الحديث لم يذكره الحميديّ في كتابه.

5,045- Abdullah b. Ömer şöyle dedi:

"Rasûlullah (as.) döneminde erkekler ve kadınlar hep birlikte aynı kaptan abdest alırlardı."[28]

RİVÂYETLER

Bunu **Muvatta, Ebû Davud** ve **Nesaî** tahric etti.

Ebû Davud'un bir rivâyeti de şöyledir:

"Hz. Peygamber döneminde bizler ve kadınlar tek bir kaptan abdest alırdık."

Başka bir rivâyetinde de; "ellerimizi kaba sokardık" ilâvesi vardır.

Buharî ise sadece; "Rasûlullah (as.) döneminde erkekler ve kadınlar hep birlikte abdest alırlardı" cümlesini tahric etti.

Bu, **Humeydî**'nin eserinde zikretmediği bir hadîstir.

٥٠٤٦ـ (د ـ أم صُبية الجهنية [خولة بنت قيس] رضي الله عنها) قالت : « اختَلَفتْ يدي ويَدُ الرسول صلى الله عليه وسلم في الوضوء من إناء واحد ». أخرجه أبو داود.

5,046- Ümmü Subeyye Havle bint Kays el-Cüheniyye[29] şöyle dedi:

"Benim elimle Rasûlullah'ın (as.) eli, abdest almak için aynı kaba (sırayla) girip çıktı."[30]

---

[28] **Buharî**, Vudû', 43; **Muvatta**, Tahâret, 3/15; **Ebû Davud**, Tahâret, 39/79-80; **Nesaî**, Tahâret, 57.

[29] **Ümmü Subeyye, Havle bint Kays el-Cüheniyye en-Neccâriyye**: Rasûlullah'a (as.) bîat eden hanım sahabîlerdendir. Kendisinden Muâz b. Rifâa ve Numan b. Ebî Ayyâş rivâyet ettiler. Bilinen tek hadîsi **Buharî** ve **Tirmîzî**'de bulunmaktadır. **Hz. Hamza**'nın karısı olan Havle, onun ölümünden sonra Ensâr'dan biriyle evlendi.

[30] **Ebû Davud**, Tahâret, 39/78.

النوع التاسع
في النَّبيذ

i- NEBÎZ

٥٠٤٧ــ (ت د ــ عبد الله بن مسعود رضي الله عنه) قال : قال لي رسول الله صلى الله عليه وسلم ليلةَ الجنّ : « ما في إدَاوَتك – أو رَكْوَتك – قلت: نبيذ ، قال : تمرة طيِّبة ، وماء طهور ، فتوضّأ منه». أخرجه الترمذي. وأخرجه أبو داود ، ولم يذكر : «فتوضَّأ منه ».

5,047- Abdullah b. Mes'ûd'dan rivâyet edilmiştir:

"Cin gecesi Rasûlullah (as.) bana;

"- Senin mataranda –veya dağarcığında- **ne var?"** diye sordu.

"- *Nebîz* var" dedim.

"- Hurma güzeldir, su da temizdir" buyurdu, sonra da onunla abdest aldı.[31]

RİVÂYETLER

Bunu **Tirmizî** tahric etti.

Aynı hadîsi **Ebû Davud** da tahric etti, ama "ondan abdest aldı" cümlesini zikretmedi.

İZAH

"Cin gecesi"; **Mekke**'de **Hacûn** mevkiinde Hz. Peygamber'le cinler arasında cereyan eden görüşmenin vukû bulduğu gecedir. İşte o gece Hz. Peygamber cinlerle görüşmeyi gerçekleştirdikten sonra **İbn Mes'ûd**'un yanına gider, abdest almak ister ve yanındaki matarasında ne olduğunu sorar. **İbn Mes'ûd** da nebîz olduğunu söyleyince, Hz. Peygamber hurmanın da, suyun da temiz olduğunu söyleyerek ondan abdest almakta sakınca görmez.

---

[31] **Tirmizî**, Tahâret, 65/88; **Ebû Davud**, Tahâret, 42/84.

Nebîz; içine su katılarak kısa bir süre ısıtılan üzüm veya hurma suyudur. Arpa, buğday gibi ürünlerden de yapılır.

Nebîz ile abdest almak konusu fukaha arasında tartışmalıdır. Tartışmanın ana nedeni de, nebîzin aynı zamanda sarhoş edici bir özelliğe sahip olmasıdır. **Ebû Hanîfe**, sarhoş edici olmayan nebîzle abdest almakta sakınca görmez. Bu meselenin teferruatı için fıkıh kitaplarına bakılmalıdır.

Bu rivâyeti tahric eden **Tirmizî** şöyle der:

"Bu hadîsi yalnız **Ebû Zeyd, Abdullah b. Mes'ûd**'dan rivâyet etmektedir. **Ebû Zeyd** ise muhaddisler nazarında meçhûl biridir. Bundan başka bir rivâyeti de bilinmemektedir."

Münzirî bu hadîsin sahîh olmadığını söylemektedir. **İbn Hacer** de bu rivâyetin zayıf olduğuna hükmedildiğini söyler. **Ebû Ahmed el-Kerâbisî** ise, bu konuda sahîh bir rivâyet bulunmadığını kaydeder.

الباب الثاني

في إزالة النجاسة

و فيه خمسة فصول:

الفصل الأول

في البول والغائط وما يتعلّق بهما

و فيه ثلاثة فروع:

الفرع الأول

في بول الطفل

B- NECASETİ GİDERMEK

I- BÜYÜK VE KÜÇÜK ABDEST AHKÂMI

1- ÇOCUĞUN İDRARI

٥٠٤٨ــ (خ م ط د ت س ــ أم قيس بنت محصن رضي الله عنها) أنها «أتتْ بابْنٍ لها صغيرٍ، لم يأكل الطعام إلى رسول الله صلى الله عليه وسلم فأجْلَسه رسول الله صلى الله عليه وسلم في حَجْرِه، فَبَالَ على ثوبه، فدعا بماء فَنَضَحه ، ولم يغسله». وفي رواية : « فلم يزِدْ على أنْ نَضَح بالماء».

وفي أخرى : « فدعا بماء فَرَشَّه». أخرجه البخاري ، ومسلم ، والنسائي ، وأخرج الموطأ ، وأبو داود الأولى، وأخرج الترمذي الآخرة.

5,048- Ümmü Kays bint Mihsan'dan rivâyet edildiğine göre; "o, yemek yemeyen küçük oğlunu Rasûlullah'a (as.) götürmüş, Hz. Peygamber de çocuğu kucağına oturtmuştu. Çocuk Hz.

Peygamber'in üstüne işedi. Rasûlullah (as.) hemen su istedi ve suyu elbisenin üzerine döktü, elbiseyi yıkamadı."[1]

RİVÂYETLER

Diğer bir rivâyette; "su dökmekten başka bir şey yapmadı" dedi.

Başka bir rivâyette de; "su istedi ve üstüne serpti" dedi.

Bunları **Buharî, Müslim** ve **Nesaî** tahric etti.

Muvatta ve **Ebû Davud** ilk rivâyeti, **Tirmizî** de son rivâyeti tahric etti.

İZAH

Bu rivâyetten çocukların idrarının necâset-i galîza olmadığı anlaşılmaktadır. Eğer necâset-i galîza olsaydı, su akıtmakla yetinilmez, mutlaka yıkanırdı.

Fukahanın ekserisine göre çocukların idrarı konusundaki bu hüküm, henüz yemek yemeğe başlamamış olan ve sadece anne sütü ile beslenen çocuklar hakkındadır.

Şâfiîler erkek çocukların idrarı ile kız çocukların idrarını farklı telakki ederlerse de **Hanefîler**'e göre fark yoktur, ikisi de necistir.

٥٠٤٩ــ (خ م ط س ــ **عائشة** رضي الله عنها) قالت : « أُتِيَ رسول الله صلى الله عليه وسلم بصَبِيّ ، فَبَالَ على ثوبه ، فدعا بماء فأتْبَعه إيَّاه ». وفي رواية : « أُتِيَ بصبي فَحَنَّكه ، فبالَ عليه » ، أخرجه البخاري ، ومسلم.

ولمسلم : أنَّ رسول الله صلى الله عليه وسلم : « كان يُؤتَى بالصِّبْيان فيُبَرِّكُ عليهم ، ويُحَنِّكُهُم ، فأُتِيَ بصبيّ... وذكر الحديث ». وأخرج الموطأ ، والنسائي الرواية الأولى.

5,049- Hz. Âişe şöyle dedi:

"Rasûlullah'a bir bebek getirilmişti. Bebek, Hz. Peygamber'in kucağına işedi. Rasûlullah (as.) su istedi ve üzerine döktü."[2]

---

[1] **Buharî**, Vudû', 59; **Müslim**, Tahâret, 31/103; **Muvatta**, Tahâret, 30/110; **Ebû Davud**, Tahâret, 135/374; **Tirmizî**, Tahâret, 54/71; **Nesaî**, Tahâret, 188.

RİVÂYETLER

Diğer bir rivâyette; "Hz. Peygamber'e bir bebek getirilmişti. Rasûlullah (as.) ona *tahnîk* yaptı, bebek de üzerine işedi" dedi.

Bunları **Buharî** ve **Müslim** tahric etti.

Müslim'in başka bir rivâyetinde de; "Rasûlullah'a (as.) bebekler getirilir, onlara bereketle duâda bulunur ve tahnîk yapardı. Bir gün yine bir bebek getirildi..." diyerek aynı hadîsi zikreder.

İlk rivâyeti **Muvatta** ve **Nesaî** de tahric ettiler.

İZAH

Tahnîk; hurma gibi tatlı bir şeyin ağızda çiğnenip yumuşatılması, sonra da yeni doğan bebeğin ağzına verilerek tadına varması için damağına sürülmesi demektir. Hz. Peygamber, ashab-ı kirâmdan bazılarının çocuklarına teberrüken bunu yapardı.

٥٠٥٠ـ (د ـ **لُبابة بنت الحارث** رضي الله عنها) قالت : « كانَ الحسَنُ بن عليّ في حَجْرِ النبيّ صلى الله عليه وسلم ، فبَالَ على ثوبه ، فقلتُ : يا رسول الله ، الْبسْ ثوْبا ، وأعْطِني إزارَكَ حتى أغْسِلَهُ، قال : **إنّما يُغْسَلُ من بول الأنثى ، ويُنْضَحُ من بول الذكر**». أخرجه أبو داود.

5,050- Lübâbe bint el-Hâris anlatıyor:

"Hz. Ali'nin oğlu Hasan Rasûlullah'ın (as.) kucağında iken üstüne işemişti. Ben hemen;

"- Ey Allah'ın Rasûlü; (başka) bir elbise giy de bu izârını (belden aşağı giyilen giysiyi) bana ver, onu yıkayım" dedim. Hz. Peygamber;

"- Sadece kızların idrarı yıkanır, erkek çocuğun sidiğine ise su dökülür" dedi.[3]

---

[2] **Buharî**, Vudû', 60; Akîka, 1; Edeb, 21; Daavât, 31; **Müslim**, Tahâret, 31/101; **Muvatta**, Tahâret, 30/109; **Nesaî**, Tahâret, 188.

[3] **Ebû Davud**, Tahâret, 135/375.

İZAH

Bu rivâyet, necâset bakımından erkek çocukla kız çocukların idrarlarının farklı olduğunu ileri sürenlerin delilidir. Ancak burada erkek çocuğun idrarı için kullanılan *"nadh"* sözcüğünü bazı âlimler, sadece su serpmek anlamına gelmediğini, ovalamadan yıkamak manasına geldiğini söylemişlerdir.

Bazı **Hanefî** fakîhlerine göre ise, iki cins arasındaki bebeğin idrarı konusunda sözü edilen farklılık, idrarın çıkış yeri ile alâkalıdır. Erkeğin idrarı dar bir mahreçten çıktığı için fazla yayılmaz, buna mukabil kız çocuğun idrarı daha geniş bir mahreçten çıktığı için serpintileri daha geniş alana yayılır, dolayısıyla daha geniş bir alanın temizlenmesi gerekir. Hadîste her iki idrar hakkında kullanılan farklı ifâde, işte bu farklılık yüzündendir.

Her iki idrarın farklı bazı kimyasal özelliklere sahip olup olmadığı, ancak günümüz teknolojisinin imkânlarıyla yapılacak olan tahlillerden sonra anlaşılabilir.

٥٠٥١ــ (د س ــ أبو السمح رضي الله عنه) قال : « كنتُ أخدُمُ رسول الله صلى الله عليه وسلم، وكان إذا أراد أن يغتسِلَ قال : **وَلِّني** ، فأُوَلِّيه قَفَايَ ، فأستُرُهُ بذلك، فأُتِيَ بحَسَن– أو حُسَيْن – فبالَ على صَدْره فجئتُ أغْسِلُه فقال: **يُغْسَلُ من بول الجارية ويُرَشُّ من بول الغُلام**». أخرجه أبو داود

واختصره النسائي ، فقال : قال رسول الله صلى الله عليه وسلم : « **يُغْسَلُ من بول الجارية، ويُرَشُّ من بول الغُلام** ». وأخرج من أوله إلى قوله : « فأستره بذلك » مفردا.

5,051- Ebû's-Semh[4] anlatıyor:

"Ben Rasûlullah'a (as.) hizmet ediyordum. O gusletmek istediği zaman bana;

"- (Sırtını) bana doğru çevir!" derdi. Ben de sırtımı O'na döner ve böylece O'nu perdelerdim. Bir gün torunu Hasan –veya Hüseyin-

---

[4] **Ebû's-Semh, İyâd**: Sahabîdir. Hz. Peygamber'in hizmetçisi ve âzâdlısıdır. Künyesiyle meşhurdur. Ondan sadece Mahl b. Halîfe rivâyet etti. Çocukların bevli hakkındaki hadîsi **Ebû Davud, Nesaî** ve **İbn Mâce**'de rivâyet edilmiştir.

getirildi. Çocuk, kucağına işedi. Ben hemen orayı yıkamaya koyuldum, Hz. Peygamber;

"- Kız çocuğun idrarı yıkanır, erkek çocuğun idrarına ise su serpilir" dedi.[5]

RİVÂYETLER

Bunu **Ebû Davud** tahric etti.

Nesaî de hadîsi muhtasar olarak tahric etti. Buna göre Hz. Peygamber şöyle dedi:

"Kız çocuğun idrarı yıkanır, erkek çocuğun idrarına ise su serpilir."

Nesaî ayrıca; "...O'nu perdelerdim" cümlesine kadar olan kısmı da müstakil bir hadîs olarak rivâyet etti.

٥٠٥٢ــ (ت د ــ علي بن أبي طالب رضي الله عنه) أنَّ النبيَّ صلى الله عليه وسلم قال في بول الغلام الرَّضيع : « **يُنْضَحُ بولُ الغلام ، ويُغسَل بولُ الجارية** ». قال قتادة : هذا ما لم يَطْعَمَا ، فإذا طعِمَا غُسِلا جميعا. وقال الترمذي : رفع بعضهم هذا الحديث ، ووقفه بعضهم و لم يرفعه.

وفي رواية أبي داود قال عليّ: «يُغسل [من] بول الجارية ويُنضَحُ من بول الغلام ما لم يَطْعَمْ».

وفي رواية عنه : أن النبيَّ صلى الله عليه وسلم قال :... فذكر بمعناه ، ولم يذكر «ما لم يطعم» زاد : قال قتادة : « هذا ما لم يطعما ، فإذا طَعِمَا : غسلا جميعا ».

5,052- Ali b. Ebî Tâlib'den rivâyet edildiğine göre; süt bebeğinin idrarı konusunda Rasûlullah (as.) şöyle buyurdu:

"Erkek çocuğun idrarına su dökülür, kız çocuğun idrarı ise yıkanır."

---

[5] **Ebû Davud**, Tahâret, 135/376; **Nesaî**, Tahâret, 189.

Katâde; "bu hüküm, henüz yemeğe başlamayan çocuklar hakkındadır; eğer yemeğe başlamışlarsa her ikisinin idrarının da yıkanması gerekir" dedi.[6]

RİVÂYETLER

Tirmizî; "bazıları bu hadîsi merfû olarak, bazıları da mevkûf olarak rivâyet etti" dedi.

Ebû Davud'un rivâyetinde Hz. Ali şöyle dedi:

"Henüz yemeğe başlamadıkları müddetçe kız çocuğun idrarının döküldüğü yer yıkanır, erkek çocuğunun idrarına ise su dökülür."

Ebû Davud'un başka bir rivâyetinde ise, Hz. Ali aynı manada bir hadîsi Rasûlullah'a (as.) izafe ederek zikreder, ancak "yemeğe başlamadıkları müddetçe" lafzını söylemez. Yalnız Katâde; "bu hüküm, henüz yemeğe başlamayan çocuklar hakkındadır; eğer yemeğe başlamışlarsa her ikisinin idrarının da yıkanması gerekir" diye ekledi.

٥٠٥٣ـ (د ـ الحسن البصري) عن أُمِّه : « أنها أَبْصَرَتْ أمَّ سلمة تَصُبُّ الماء على بول الغلام ما لم يَطْعَم ، فإذا طَعِم غسلته ، وكانت تغسلُ بولَ الجارية ». أخرجه أبو داود.

5,053- el-Hasan el-Basrî'nin annesinden rivâyet ettiğine göre; "annesi, Ümmü Seleme'nin, henüz yemeğe başlamayan erkek çocuğun idrarına su döktüğünü, şayet yemeğe başlamışsa yıkadığını, kız çocuğunun idrarını ise yıkadığını görmüş."[7]

---

[6] **Tirmizî**, Salât, 430/610; **Ebû Davud**, Tahâret, 135/377-78.

[7] **Ebû Davud**, Tahâret, 135/379.

الفرع الثاني
في البول على الأرض

2- İDRARIN DÖKÜLDÜĞÜ TOPRAĞIN TEMİZLENMESİ

٥٠٥٤ــ (خ م س ــ **أنس بن مالك** رضي الله عنه) : « أن النبيَّ صلى الله عليه وسلم رأى أعرابيا يبولُ في المسجد، فقال : **دَعُوه** ، حتى إذا فَرَغَ دعا بماء فَصَبَّه عليه ».

وفي رواية قال: « بينما نحنُ في المسجد مع رسول الله صلى الله عليه وسلم ، إذْ جاء أعرابيٌّ ، فقام يبولُ في المسجد ، فقال أصحابُ رسول الله صلى الله عليه وسلم : مَهْ ، مَهْ ، فقال رسول الله صلى الله عليه وسلم: **لا تُزْرِمُوه** ، **دَعُوه** ، فتركوه حتى بالَ ، ثم إنَّ رسول الله صلى الله عليه وسلم دعاه ، فقال له: **إنَّ هذه المساجدَ لا تصلحُ لشيء من هذا البول والقَذَر، إنما هي لذكْرِ الله** ، **والصلاة، وقراءة القرآن** - أو كما قال رسول الله صلى الله عليه وسلم - قال : وأمر رجلا من القوم ، فجاء بدَلْوٍ من ماء ، فَسنَّه عليه ».

وفي أخرى: «أن أعرابيًا قام إلى ناحية المسجد، فبالَ فيها ، فصاحَ به الناسُ، فقال رسول الله صلى الله عليه وسلم: **دَعُوه**، فلما فرغ أمرَ رسول الله صلى الله عليه وسلم بذَنُوب فصُبَّ على بوله».

وفي أخرى : « فبالَ في طائفة المسجد ، فزَجَرَه الناس، فنهاهم النبيُّ صلى الله عليه وسلم فلما قَضَى بولَه : أمر بذَنُوب من ماء ، فأُهْرِيقَ عليه ». أخرجه البخاري ، ومسلم ، والنسائي.

5,054- Enes b. Mâlik'ten rivâyet edildiğine göre; Hz. Peygamber mescide işeyen bir bedevîyi görmüş, önce;

"- Onu rahat bırakın!" demiş, adam işini bitirince su getirtmiş ve oraya döktürmüş."[8]

RİVÂYETLER

Diğer bir rivâyet şöyledir:

---

[8] **Buharî**, Vudû', 57, 59; Edeb, 35; **Müslim**, Tahâret, 30/98-99; **Nesaî**, Tahâret, 45.

"Hz. Peygamber'le birlikte mescitte bulunduğumuz sırada bir bedevî geldi ve mescitte işemeye durdu. Rasûlullah'ın (as.) ashâbı hemen;

"- Dur, ne yapıyorsun?!" diye müdahaleye yeltendi. Hz. Peygamber;

"- **Rahat bırakın onu, işini bitirsin!"** buyurdu. Bunun üzerine herkes sustu, o da işini bitirdi. Sonra Hz. Peygamber onu çağırdı ve;

"- **Bu mescitler, böyle işemek ve def-i hacet yapmak için uygun yerler değildir; buralar sadece Allah'ı zikretmek, namaz kılmak ve Kur'ân okumak içindir"** buyurdu –veya bunun gibi bir şey söyledi-. Sonra oradakilerden birine emrederek bir kova su getirtti ve işenen yerin üzerine döktü."

Başka bir rivâyet de şöyledir:

"Bir bedevî mescidin bir köşesinde ayağa kalktı, oraya işemeye başladı. İnsanlar kendisine bağırdılar. Hz. Peygamber;

"- **Onu rahat bırakın!"** dedi. Adam işini bitince Rasûlullah (as.) bir kova getirilmesini emretti ve sidiğin üzerine döküldü."

Nihayet başka bir rivâyet de şöyledir:

"Adam mescidin bir köşesinde işedi. İnsanlar ona mani olmaya kalktıklarında, Hz. Peygamber kendilerine engel oldu. Adam işemesini bitirince bir kova su getirilmesini emretti ve su sidiğin üzerine döküldü."

Hadîsi **Buharî, Müslim** ve **Nesaî** tahric etti.

İZAH

Bedevîler, çölde yaşayan deve çobanlarıdır; kabalıkları, ölçüsüzlükleri ve terbiyesizlikleriyle ünlüdürler. Nitekim yukarıdaki rivâyette onların bu hâlinin bir örneği görülmektedir. Burada asıl dikkat edilmesi gereken husus, Hz. Peygamber'in kimlerle uğraştığı ve kimleri adam ettiğidir. İnsanî duyguları zaten üstün seviyede olan birini daha mükemmel hâle getirmek şüphesiz önemli bir başarıdır; ama insanlıktan tamamen habersiz, âdeta odunlaşmış yaratıkları kâmil bir seviyeye çıkarmak ulaşılması imkânsız bir başarıdır, gerçek

bir devrimdir. Dünyanın en zor işini başarmaktır. İşte Allah Rasûlünün yaptığı da budur. İnsanlık bazı alanlarda üstün meziyetlere sahip pek çok büyük şahsiyet tanımıştır; ama onların bir alandaki üstünlükleri yanında başka bir alanda küçük olabilmekte, ahlâksız ve adâletsiz biri olabilmektedirler. Hz. Peygamber ise, insan cinsinin tanıdığı ve hiçbir alanda küçülmeyen, her alanda zirveyi temsil eden yegâne şahsiyettir.

Bedevî zaten abdest bozmaya başladığı için yapılacak fiilî bir müdahalenin faydadan çok zarar getireceği kuşkusuzdur. Adamın üstü-başı daha da kirlenecek ve üstelik bir tepkinin ve husûmetin oluşmasına da sebep olacaktı. Kaldı ki adam su dökmeye başladığı için mescit zaten kirlenmişti. Binâenaleyh Hz. Peygamber'in yaptığı şey, neticesi itibariyle en faydalı olan davranıştı.

Burada sözü edilen bedevînin kim olduğu belli değildir. Bu kişinin **Zû'l-Huveysıra, Uyeyne b. Hısn** ve **Akra' b. Hâbis** olduğuna dair rivâyetler vardır. Bunların kısa biyografisi için 7553 numaralı hadîsin izahına bakılmalıdır.

Bu rivâyet münasebetiyle temas edilmesi gereken diğer bir husus da, toprağa düşen necasetin temizlenmesi meselesidir Bunun için hadîse göre sadece oranın yıkanması yeterlidir, ayrıca kazılması gibi bir gereklilik yoktur. Temizlendiğine dair tatminkâr bir kanâatin oluşması kâfidir. Ayrıca böyle bir yerin zaman içinde güneş veya rüzgarla temizlenmesi de aynı şeydir. Önemli olan orada pisliğin renk ve kokusundan eser kalmamasıdır.

٥٠٥٥ـ (ت د خ س ـ **أبو هريرة** رضي الله عنه) : « أنَّ أعْرَابيّا دخلَ المسجدَ ورسول الله صلى الله عليه وسلم جَالِس ، فصلَّى ركعتين ، ثم قال : اللَّهُمَّ ارْحمني ومحمدا ، ولا تَرحمْ معنا أحدا ، فقال النبيّ صلى الله عليه وسلم : **لقد تَحَجَّرْتَ واسِعا** ، ثم لم يَلْبَثْ أن بال في ناحية المسجد ، فأسْرَعَ [إليه] النَّاسُ ، فنهاهم النبيُّ صلى الله عليه وسلم ، وقال : **إنما بُعثْتُم مُيَسِّرين ، ولم تُبْعَثُوا مُعسِّرِين ، صُبُّوا عليه سَجْلا من ماء ، أو قال : ذَنُوبا من ماء** ».

أخرجه الترمذي، وأبو داود، وفي رواية البخاري ، والنسائي مُفرَّقا في موضعين.

5,055- Ebû Hureyre'den rivâyet edilmiştir:

"Rasûlullah (as.) mescitte oturduğu sırada bir bedevî geldi ve iki rekât namaz kıldı. Sonra da; *'Allah'ım; bana ve Muhammed'e rahmet eyle! Bizimle birlikte başka kimseye merhamet etme!'* diye duâ etti. Hz. Peygamber bedevîye;

"- **Genişi daralttın"** buyurdu.

Sonra çok geçmeden adam kalktı, mescidin bir köşesine işedi. İnsanlar hemen ona doğru yöneldiler, ama Hz. Peygamber onlara mani oldu ve buyurdu ki:

"- **Siz, kolaylaştırıcı olarak gönderildiniz, zorlaştırıcı olarak gönderilmediniz. Oraya bir kova** –veya teneke- **su dökün!"**[9]

RİVÂYETLER

Bunu **Tirmizî** ve **Ebû Davud** tahric etti.

Buharî ve **Nesaî**'nin rivâyeti ise iki ayrı yerde ve parça parça yapılmıştır.

İZAH

Bu rivâyet, muhtemelen az önce geçen hadîsin farklı bir versiyonudur ve her iki rivâyet de büyük ihtimalle aynı kişi ile ilgilidir.

Burada Hz. Peygamber, duâ konusunda önemli bir ölçü getirmektedir; buna göre duâ umumîdir, herkesi kapsayıcı olmalıdır. Ayrıca duâda Allah'tan talep edilen şeyler de, istenmeye değer büyüklükte olmalıdır. Bu konuda Yüce Allah'ın **Bakara** sûresinde öğrettiği duâ, fevkalâde mânidardır. Burada Yüce Allah, insanların kendisinden *"dünyanın ve âhiretin bütün güzelliklerini"* istemelerini öğretmektedir.[10]

---

[9] **Buharî**, Vudû', 58; Edeb, 35; **Ebû Davud**, Tahâret, 136/380; **Tirmizî**, Tahâret, 112/147; **Nesaî**, Tahâret, 45.

[10] Bakara, 201.

٥٠٥٦ـ (د ـ عبد الله بن معقل بن مقرن) قال « صلّى أعرابيّ مع النبيِّ صلى الله عليه وسلم... بهذه القصة ، قال فيه : وقال - يعني النبيَّ صلى الله عليه وسلم - : خُذُوا ما بالَ عليه من التراب فألقوه ، وأهريقوا على مكانه ماء ». قال أبو داود : وهو مرسل ، ابنُ معقل لم يُدرك النبيَّ صلى الله عليه وسلم. أخرجه أبو داود.

5,056- Abdullah b. Ma'kıl b. Mukarrin[11] bu kıssayı; "bir bedevî Hz. Peygamber'le namaz kıldı..." diyerek anlatır ve Hz. Peygamber'in şöyle söylediğini nakleder:

"- Üzerine işediği toprağı alıp atın ve oraya da su dökün!"[12]

İZAH

Ebû Davud, bu rivâyetin mürsel olduğunu, çünkü **İbn Ma'kıl**'ın Hz. Peygamber'e yetişmediğini söylemektedir.

Rivâyet tekniği açısından zayıf olan bu hadîs, daha önce geçen rivâyetin farklı bir versiyonudur. Burada fazla olarak o toprağın alınıp atılmasından söz edilmektedir. Eğer bu cümle doğru ise, bu emri ya cemâatin içini rahatlatmak amacıyla vermiştir, yahut toprak yumuşak olduğu ve hemen temizlenmesi de arzu edildiği için idrarı emmiş olan toprak parçasının atılması istenmiştir.

٥٠٥٧ـ (د ـ أبو عبد الله الجشمي) قال : حَدَّثنا جُنْدُب قال : جاء أعرابيّ ، فأناخ راحلتَه ثم عَقَلها ، ثم دخل المسجدَ ، فصلّى خَلْفَ رسول الله صلى الله عليه وسلم ، فلما سلّم رسول الله صلى الله عليه وسلم أتى الأعرابيُّ راحلته فأطلقها ، ثم ركب ، ثم نادى : اللهم ارْحَمْني ومحمدا ، ولا تُشْرِكْ في رحمتنا أحدا ، فقال رسول الله صلى الله عليه وسلم : « من

---

[11] **Ebû'l-Velid, Abdullah b. Ma'kıl b. Mukarrin el-Müzenî el-Kûfî**: ö. 88/707. Kûfeli tâbiîlerdendir. Babası sahabîdir. Hz. Ali ve Abdullah b. Mes'ûd'u dinlemiş, kendisinden Ebû İshak es-Sebîî rivâyet etmiştir. Sika râvîlerdendir. Hadîsi azdır, ama kütüb-ü sitede yer almıştır.

[12] **Ebû Davud**, Tahâret, 136/381.

تَرَوْنَ أضلُّ : هذا ، أو بعيرُه ؟ ألم تسمعوا إلى ما قال ؟ قالوا : بلى ». أخرجه أبو داود هكذا.

وذكره رزين ، وزاد فيه بعد قوله: « ثم دخل المسجد » فقال : فجعل يبُول فيه ، فانتَهَرَهُ بعضُ أصحاب رسول الله صلى الله عليه وسلم فقال رسول الله صلى الله عليه وسلم: «دَعُوه، وأهْرِيقوا عليه ذَنُوبا من ماءك»، قال: ثم توضَّأ فصلى خلفَ رسول الله صلى الله عليه وسلم... الحديث.

5,057- Ebû Abdullah el-Cüşemî[13] anlatıyor:

"Bize Cündüb şöyle rivâyet etti:

"Bir bedevî geldi, devesini ıhtırdı, sonra onu bir yere bağladı, sonra da mescide girip Hz. Peygamber'in arkasında namaz kıldı. Rasûlullah (as.) selâm verince, bedevî gidip devesini çözdü ve üstüne bindi. Sonra da; *'ey Allah'ım; bana ve Muhammed'e merhamet eyle! Bize yapacağın merhamete başka kimseyi ortak etme!'* diye yüksek sesle duâ etti. Hz. Peygamber yanındakilere;

"- Ne dersiniz, bunlardan hangisi daha şaşkındır; adam mı, yoksa devesi mi? Ne söylediğini duymuyor musunuz?" buyurdu. Yanındakiler de;

"- Evet" dediler.[14]

RİVÂYETLER

Bunu **Ebû Davud** tahric etti.

Aynı hadîsi **Rezîn** de zikretti, yalnız o; "mescide girdi" cümlesinden sonra şunu ekledi:

"...Adam mescide işedi. Rasûlullah'ın (as.) ashâbı ona mani olmaya yeltenince, Hz. Peygamber;

"- Bırakın onu! Sonra oraya bir kova su dökün!" buyurdu.

---

[13] **Ebû Abdullah el-Cüşemî:** Tâbiîlerdendir. Cündüb b. Abdullah ve Hz. Âişe'den rivâyet etti. Kendisinden sadece Saîd el-Cüreyrî rivâyette bulundu. Muhaddisler nazarında meçhûl râvîlerdendir. Zehebî ve İbn Hacer, onun kim olduğunu bilmediklerini söylemektedirler. Bilinen bir rivâyeti **Ebû Davud**'da tahric edildi.

[14] **Ebû Davud**, Edeb, 42/4885.

Sonra adam abdest aldı ve Hz. Peygamber'in arkasında namaz kıldı..."

Sonra **Rezîn**, hadîsin devamını aynen zikreder.

٥٠٥٨ـ (ط ـ يحيى بن سعيد) قال : جاء أعرابيٌّ المسجدَ ، فكشف عن فَرْجه ليبُول ، فصاحَ الناسُ به ، حتى عَلاَ الصوتُ ، فقال رسول الله صلى الله عليه وسلم : « **اتركوه**، فتركوه ، فبالَ ، ثم أمر رسول الله صلى الله عليه وسلم بذنوب من ماء ، فصُبَّ على ذلك المكان ».

أخرجه الموطأ هكذا مرسلا عن يحيى بن سعيد. وهذه الرواية هي إحدى روايات البخاري ومسلم كحديث أنس المقدّم ذكرُه، وإنما أفردْناها، لأن الموطأ أخرجها هكذا مرسلة، فربما كانت عن غير أنس.

5,058- Yahya b. Saîd anlatıyor:

"Bir bedevî mescide geldi ve işemek için önünü açtı. İnsanlar ona bağırmaya başladılar, hatta bu yüzden sesler yükseldi. Bunun üzerine Rasûlullah (as.);

"- Onu rahat bırakın!" dedi, insanlar da sustular. Sonra Hz. Peygamber bir kova su getirilmesini emretti ve getirilen su oraya döküldü."[15]

RİVÂYETLER

Bunu **Muvatta,** Yahya b. Saîd'den bu şekilde mürsel olarak rivâyet etti. Bu rivâyet, **Buharî** ve **Müslim**'in rivâyetlerinden biri olarak yukarıda geçen Enes b. Mâlik'in hadîsi gibidir.[16] Bununla birlikte bu rivâyeti müstakil olarak zikrettik, çünkü **Muvatta** onu bu şekilde mürsel olarak rivâyet etmiştir. Bazen Enes'ten başka râvîlerden de rivâyet edilmiştir.

---

[15] **Muvatta**, Tahâret, 31/111.

[16] Bkz., hadîs no; 5054.

الفرع الثالث

في النجاسة تكون في الطريق

3- YOLDAKİ PİSLİKLER

٥٠٥٩ ـ (ط د ت ـ أم سلمة رضي الله عنها) قالت لها امرأة : إني أُطيلُ ذَيْلي ، وأمشي في المكان القَذِر ؟ قالت : قال رسول الله صلى الله عليه وسلم : « يُطَهِّرُه ما بعدَهُ ».

أخرجه أبو داود والترمذي والموطأ وقال أبو داود: المرأةُ أمُّ ولد لإبراهيم ابن عبد الرحمن بن عوف. وقال الترمذي : وفي الباب عن عبد الله بن مسعود قال : « كُنّا نُصلّي مع رسول الله صلى الله عليه وسلم ولا نتوضأ من المَوْطأ.

5,059- Ümmü Seleme'den rivâyet edildiğine göre; bir kadın ona;

"- Ben eteğimi uzatıyor ve bu hâlimle pislik olan yerlerde yürüyorum" deyince, Ümmü Seleme;

"- Rasûlullah (as.); **'onu, daha sonraki** (temiz toprak) **temizler'** buyurdu" dedi.[17]

RİVÂYETLER

Hadîsi **Ebû Davud, Tirmizî** ve **Muvatta** tahric etti. **Ebû Davud**; "hadîste sözü edilen kadın, İbrahim b. Abdurrahman b. Avf'tan çocuk doğuran câriyesi (ümmü veledi) dir" dedi.

Tirmizî de şöyle dedi:

"Bu konuda Abdullah b. Mes'ud'un; *'biz Hz. Peygamber'le beraber olurduk ve pis yerlere basmaktan dolayı abdest almıyorduk'* dediği rivâyet edilmiştir."

İZAH

Bu rivâyette kadınların uzun etek giydikleri, eteklerinin yere değdiği, yerde de zaman zaman pislik olabileceği ve bu durumda temizlik konusunun nasıl halledileceği söz konusu edilmektedir.

---

[17] **Muvatta**, Tahâret, 4/16; **Ebû Davud**, Tahâret, 137/383; **Tirmizî**, Tahâret, 109/143.

Burada bir kolaylık sağlamak ve zihinlerdeki şüphe ve vesveseyi izâle etmek için, eteğin pis bir yere değmesi halinde ondan sonraki temiz toprağın onu temizleyeceği belirtilmektedir. Kanâatimizce bu ifâde, vesveseyi ve müşkülatı gidermeyi amaçlamakta ve psikolojik rahatlık sağlamayı hedeflemektedir. Yoksa elbisede pisliğin varlığı gözle görünürken temiz bir toprağa değmesiyle onun temizlenmiş sayılmayacağı herkesin kabul edeceği bir temizlik ilkesidir. Mesela idrar bulaşan bir eteğin temiz toprağa değmesiyle temiz olacağı düşünülemez. Binâenaleyh eğer bir pislik bulaşığı varsa, bunun mutlaka yıkanması gerektiğinde şüphe yoktur.

İmam Şâfiî, eteğin kurumuş bir pisliğe değmesi hâlinde, ondan sonra temiz toprağa sürtünmekle temiz sayılacağını, pislik yaş olursa mutlaka yıkanması gerektiğini söyler.

Hadîste sözü edilen pisliğin, büyük ve küçük abdest gibi necaset-i galîzanın kastedilmediği, yollarda görülebilecek diğer pislik türlerinin murad edildiği de söylenmiştir. Nitekim bundan sonra gelecek olan hadîste, yollardaki çamur ve pisliğin kastedildiği görülmektedir.

٥٠٦٠ـ (د ـ امرأة من بني عبد الأشهل رضي الله عنها) قال : «قلتُ : يا رسول الله ، إن لنا طريقا إلى المسجد مُنْتِنة، فكيف نفعل إذا مُطِرنا ؟ قالت : فقال : **أليس بعدَها طريق هي أطيبُ منها؟** قلت: بلى ، قال : **فهذه بهذه** ».أخرجه أبو داود.

5,060- Abdüleşhel kabilesinden bir kadından rivâyet edilmiştir:

Dedim ki:

"- Ey Allah'ın Rasûlü; bizim mescide giden yolumuz pistir, yağmurlu günlerde ne yapmalıyız?"

"- O pis yerden sonra daha temiz bir yer gelmiyor mu?

"- Evet, geliyor."

"- Öyleyse bu temiz yer, onun pisliğini giderir."[18]

---

[18] **Ebû Davud**, Tahâret, 137/384.

٥٠٦١ـــ (د ـــ أبو هريرة رضي الله عنه) أن رسول الله صلى الله عليه وسلم قال : « إذا وطئ أحدكم بنعله الأذى ، فإن التراب له طَهُور ».

وفي رواية « إذا وطئ الأذى بخُفّيه فطَهُورُهما الترابُ ». أخرجه أبو داود.

5,061- Ebû Hureyre'den rivâyet edildiğine göre Rasûlullah (as.) şöyle buyurdu:

"Sizden biri ayakkabısı ile bir pisliğin üzerine basarsa, şüphesiz toprak onu temizleyicidir."[19]

RİVÂYETLER

Diğer bir rivâyet şöyledir:

"Mestlerle necâsete basılırsa, onun temizleyicisi topraktır."

Bunları **Ebû Davud** tahric etti.

İZAH

Yukarıdaki ilk rivâyet sahîh olmakla birlikte ikinci rivâyet sened açısından zayıftır. Çünkü râvîlerden **Muhammed b. Aclân**, sika kabul edilmekte birlikte, özellikle **Ebû Hureyre**'den rivâyetlerinde karışıklıklar yaptığı bilinmektedir.

Burada ayakkabıya bulaşan necâsetin, daha sonra temiz bir toprağa sürtünmekle zâil olacağı belirtilmektedir. Fukahanın çoğunluğu da bu hükümde birleşmektedirler. Bu husus, biraz da zarûret gereğidir. Bazı ilim adamları da, bu hükmü pisliğin kurumuş olanına hamlederler. **Ebû Hanîfe**'ye göre ise, pislik maddî olarak görülebilen türden ise toprağa sürtülmekle temizlenir, idrar gibi sıvı halde necâsetler ise ancak yıkanmakla temiz hâle gelir.

٥٠٦٢ـــ (د ـــ عائشة رضي الله عنها) بمعناه ، أخرجه أبو داود هكذا ، ولم يذكر لفظه.

---

[19] **Ebû Davud**, Tahâret, 137/385-86.

5,062- Hz. Âişe'den de aynı meâlde bir hadîsi **Ebû Davud** tahric etmiş, ama lafzını kaydetmemiştir.[20]

٥٠٦٣ــ (**عبد الله بن عباس** رضي الله عنهما) قال : «إذا مرَّ ثوبُكَ ، أو وطئْت قذرا رَطْبا فاغْسلْه ، وإن كان يابسا فلا عليك » أخرجه...

5,063- Abdullah b. Abbas şöyle dedi:

"Elbisen yaş bir pisliğe değer veya ayağınla onu çiğnersen, yıka! Şayet pislik kuru ise yıkaman gerekmez."[21]

الفصل الثاني

في المني

II- MENÎ

٥٠٦٤ــ (خ م د س ــ **عائشة** رضي الله عنها) قال : «كنتُ أغْسلُ الجنابة من ثوب رسول الله صلى الله عليه وسلم ، فيخرُج إلى الصلاة وإنَّ بُقَعَ الماء في ثوبه ».

وفي رواية « أنَّ رسول الله صلى الله عليه وسلم كان يغسل المنيَّ ، ثم يخرج إلى الصلاة في ذلك الثوب ، وأنا أنْظرُ أثَرَ الغَسْلِ فيه » أخرجه البخاري ومسلم. ولمسلم « أنَّ رجلا نزل بعائشةَ ، فأصْبَح يغسل ثوبه ، فقالت عائشةُ : إنما كان يُجزئُكَ - إنْ رأيتَه - أن تغسلَ مكانه ، فإن لم ترَهُ نَضَحْتَ حوْلَه ، فلقد رأيتُني أفْرُكه من ثوب رسول الله صلى الله عليه وسلم فَرْكا ، فيصلي فيه ».

وله في أخرى: قالتْ عائشةُ في المنيِّ «كنتُ أفْرُكه من ثوب رسول الله صلى الله عليه وسلم».

---

[20] **Ebû Davud**, Taharet, 137/387.

[21] Bunu **Rezîn** tahric etti.

وله في أخرى من حديث عبد الله بن شهاب الخَوْلاني قال : « كنتُ نازلا على عائشة ، فاحْتَلَمْتُ في ثَوْبَيَّ ، فغمستُهما في الماء ، فرأتني جارية لعائشة ، فأخبرتْها ، فبعثتْ إليَّ عائشةُ ، فقالتْ : ما حَمَلَكَ على ما صَنعتَ بثوبَيْك ؟ قال : قلتُ : رأيتُ ما يرى النائم في منامه ، قالتْ : هل رأيتَ فيهما شيئا؟ قلت: لا، قالت: فلو رأيتَ شيئا غَسَلْتَهُ ، لقد رأيْتُني وإني لأَحُكُّه من ثوبِ رسول الله صلى الله عليه وسلم يابسا بظُفُري ».

وفي رواية الترمذي « أنها غسلت مَنِيًّا من ثوبِ رسول الله صلى الله عليه وسلم ».

وله في أخرى : قال همَّامُ بن الحارث : « ضاف عَائشةَ ضَيْفٌ ، فأمرتْ له بمِلْحَفَة صفراء ، فنام فيها ، فاحْتَلَم ، فاسْتَحْيَى أنْ يُرْسِلَ بها إليها وبها أثرُ الاحتلام ، فَغَمَسَها في الماء ، ثم أرسل بها ، فقالت عائشةُ : لِمَ أفسدَ علينا ثوْبنا ؟ إنما كان يكفيه أن يَفْرُكه بأصابعه ، وربما فَرَكْتُه من ثوبِ رسول الله صلى الله عليه وسلم بأصابعي ».

وفي رواية أبي داود قال : سمعتُ عائشةَ تقولُ : « إنَّها كانت تغسل المنيَّ من ثوبِ رسول الله صلى الله عليه وسلم ، قالت : ثم أراهُ فيه بُقْعَة ، أو بُقعا ».

وله في أخرى عن همام « أنه كان عند عائشة ، فاحْتَلَم ، فأبْصَرَتْهُ جارية لعائشة، وهو يغسل أثر الجنابة من ثوبه - أو يغسل ثوبَه - فأخْبَرَتْ عائشةَ ، فقالت : لقد رأيْتُني وأنا أفْرُكه من ثوبِ رسول الله صلى الله عليه وسلم ، فيُصلِّي فيه ». وله في أخرى مختصرا قالت : « كنتُ أفْرُكُ المنيَّ من ثوبِ رسول الله صلى الله عليه وسلم فيُصلِّي فيه».

وفي رواية النسائي قالتْ: «[لقد] رأيْتُني أفرُك المنيَّ من ثوبِ رسول الله صلى الله عليه وسلم».

وفي أخرى « كنتُ أراه في ثوبِ رسول الله صلى الله عليه وسلم فَأَحُكُّه عنه بشيء ».

وفي أخرى « كنتُ أفرُكُ المنيَّ من ثوبِ رسول الله صلى الله عليه وسلم ، فيُصلِّي فيه » وأخرج الرواية الأولى من الحديث.

5,064- Hz. Âişe şöyle dedi:

"Ben, Hz. Peygamber'in elbisesinden cünüplük (eserini, yani menîyi) yıkardım. O da, elbisesi ıslak olduğu halde namaza giderdi."[22]

RİVÂYETLER

Diğer bir rivâyet şöyledir:

"Hz. Peygamber (elbiseye bulaşan) menîyi yıkar, sonra da o elbise ile namaza giderdi. Ben, elbisedeki yıkama izini görürdüm."

Bunları **Buharî** ve **Müslim** tahric etti.

Müslim'in başka bir rivâyeti de şöyledir:

"Bir adam Hz. Âişe'ye misafir olmuştu. Sabah olunca elbisesini yıkıyordu. Hz. Âişe, adama;

"- Eğer onu (menîyi) gördünse, sadece onun yerini yıkaman kâfidir. Şayet göremezsen, civarına su dökersin. Vallahi ben, Hz. Peygamber'in elbisesindeki (menîyi) ovalayarak çıkardığımı, sonra da Rasûlullah'ın (as.) o elbise ile namaz kıldığını hatırlıyorum" dedi.

Müslim'in, Abdullah b. Şihâb el-Havlânî'den[23] tahric ettiği diğer bir rivâyeti de şöyledir:

"Ben Hz. Âişe'ye misafir olmuştum; gece iki parçadan ibaret giysilerimin içinde ihtilam oldum. Sabahleyin bu iki parça giysimi suya bastırdım. Hz. Âişe'nin câriyesi beni gördü ve bu durumu Hz. Âişe'ye haber verdi. Hz. Âişe de beni çağırdı ve;

"- Elbiselerini neden böyle yaptın?" diye sordu. Ben de;

"- Rüyada görülen şeyler yüzünden" dedim.

"- Elbiselerinde herhangi bir bulaşıklık gördün mü?" diye sordu.

"- Hayır" dedim.

---

[22] **Buharî**, Vudû', 64, 65; **Müslim**, Tahâret, 32/105-108; **Ebû Davud**, Tahâret, 136/371-73; **Tirmizî**, Tahâret, 85/117; 86/118; **Nesaî** Tahâret, 186, 187.

[23] **Ebû'l-Cezl, Abdullah b. Şihâb el-Havlânî el-Kûfî**: Kûfeli tâbiîlerdendir. Hz. Ömer ve Hz. Âişe'den rivâyeti vardır. Kendisinden de Şa'bî rivâyet etmiştir. Sikadır. Bilinen tek hadîsi **Müslim**'de rivâyet edilmiştir. **İbn Sa'd** onu Kûfeli tâbiîlerin ilk tabakasında zikretti.

"- Şayet bir bulaşıklık görürsen, sadece orayı yıkarsın. Vallahi ben, Hz. Peygamber'in elbisesindeki kurumuş (menîyi) tırnaklarımla ovalayarak çıkardığımı hatırlıyorum" dedi.

Tirmizî'nin rivâyetine göre; Hz. Âişe, Rasûlullah'ın (as.) elbisesindeki menîyi yıkadı.

Tirmizî'nin başka bir rivâyetinde de Hemmâm b. el-Hâris şöyle anlatır:

"Bir adam Hz. Âişe'ye misafir olmuştu. Hz. Âişe ona sarı yorganın verilmesini emretti. Adam yattı, geceleyin ihtilam oldu. Yorganı, üzerinde ihtilam eseri (menî) olduğu halde vermeye utandı, bu yüzden onu suya bastırdı, sonra da iâde etti. Bunun üzerine Hz. Âişe şöyle;

"- Yorganımızı neden bozdun? Sadece parmaklarla onu ovalamak yeterdi. Zaman zaman benim, Hz. Peygamber'in (menî bulaşmış) elbisesini parmaklarımla ovaladığım olmuştur" dedi.

Ebû Davud'un rivâyetine göre (Süleyman b. Yesâr) şöyle dedi:

"**Hz. Âişe**'nin; 'Rasûlullah'ın (as.) elbisesindeki menîyi yıkadığını, sonra da elbisedeki yıkama izini gördüğünü' söylediğini işittim."

Ebû Davud'un Hemmâm'dan tahric ettiği diğer bir rivâyetine göre; "Hemmâm Hz. Âişe'nin evinde ihtilam olmuştu. Adam elbisesindeki cünüplük eserini –veya elbisesini- yıkarken, Hz. Âişe'nin câriyesi onu gördü ve durumu Hz. Âişe'ye bildirdi. Hz. Âişe şöyle dedi:

"- Vallahi ben, Hz. Peygamber'in elbisesindeki (menîyi) ovalayarak çıkardığımı, sonra da Rasûlullah'ın (as.) o elbise ile namaz kıldığını hatırlıyorum."

Ebû Davud'un muhtasar bir rivâyetinde de Hz. Âişe; "Ben Rasûlullah'ın (as.) elbisesindeki menîyi ovalıyordum ve o da aynı elbise ile namaz kılıyordu" dedi.

Nesaî'nin rivâyetinde de; "Vallahi ben, Hz. Peygamber'in elbisesindeki menîyi ovalayarak çıkardığımı hatırlıyorum" dedi.

Başka bir rivâyette de; "ben, Hz. Peygamber'in elbisesini bir şeyle ovaladığımı hatırlıyorum" dedi.

Nihayet diğer bir rivâyette de; "ben, Hz. Peygamber'in elbisesindeki menîyi ovalayarak çıkardığımı, sonra da Rasûlullah'ın (as.) o elbise ile namaz kıldığını hatırlıyorum" dedi.

İZAH

Bu rivâyet münasebetiyle menînin necis olup olmadığı tartışılmıştır. **Mâlikî** ve **Hanefî** fukahasına göre menî necistir, ancak yıkamakla temizlenir. Yalnız **Ebû Hanîfe**, kuru olursa temizlenmesi için ovalanmasını yeterli görür. **İmam Mâlik**'e göre ise, ister kuru olsun ister yaş mutlaka yıkanması gerekir. Bunlar, izahına çalıştığımız hadîsteki "**yıkama**" ifâdesini delil olarak kabul ederler.

Buna mukabil **Şâfiîler** menînin necis olmadığı kanâatindedirler. **Hanbelîler**'le **Zâhirîler** de bu görüştedirler. Ashâb-ı kirâmdan **Hz. Ali, Hz. Âişe, İbn Ömer** ve **Sa'd b. Ebî Vakkas**'ın da bu kanâatte oldukları rivâyet edilir. Delilleri de yukarıda geçen ve ovalanmakla temizleneceğini ifâde eden rivâyettir.

Gerek menînin necis olduğunu kabul edenler, gerek necis olmadığını iddia edenler, izahına çalıştığımız hadîsi delil olarak kullanırlar. Necis olduğunu kabul edenler, hadîste geçen "**yıkandığını**" bildiren ifâdeyi, temiz olduğunu kabul edenler de "**ovalandığını**" bildiren ifâdeyi delil olarak kullanırlar. Kurumuş olan menînin ovalamakla izâle edilmesi mümkün olmakla birlikte, yaş menînin ovalamakla izâlesi mümkün değildir, yıkanması gerekir. Bu itibarla hadîsteki iki ayrı ifâdenin iki farklı durum için kullanılmış olması da muhtemeldir.

Hadîste geçen ve **Hz. Âişe**'ye misafir olduğu söylenen kişinin **Hemmâm b. el-Hâris en-Nehaî el-Kûfî** veya **Abdullah b. Şihâb el-Havlanî** olduğu rivâyet edilir.[24] Bunların her ikisi de Kûfeli tâbiîlerdendir.

---

[24] Bkz., **Câmiu'l-Usûl**, XV, 606.

٥٠٦٥ـ (ط ـ يحيى بن عبد الرحمن بن حاطب) أنه اعْتَمَرَ مع عمرَ بن الخطاب في رَكْبٍ فيهم عَمرو بن العاص ، وأن عمرَ بنَ الخطاب عَرَّسَ ببعضِ الطريق قريبا من بعض المياه ، فاحْتَلَم عمرُ ، وقد كادَ أن يُصبحَ ، فلم يَجدْ مع الركب ماء ، فركب حتى جاء الماء ، فجعل يغسل ما رأى من ذلك الاحتلام حتى أسفرَ ، فقال له عمرو بن العاص : أصبَحتَ ومعنا ثياب ، فدعْ ثوبَك يُغْسَل ، فقال له عُمرُ بنُ الخطاب : « **وَاعَجَبًا يا ابْنَ العاص ، لئن كنتَ تجدُ ثيابا، أفكلُّ الناس يَجدُ ثيابا؟ والله لو فَعلْتُها لكانت سُنّة، بل أغْسِلُ ما رأيتُ، وأنْضَحُ ما لم أرَ**». أخرجه الموطأ .

5,065- Yahya b. Abdurrahman b. Hâtıb'dan rivâyet edildiğine göre; o, Hz. Ömer'le birlikte ve içinde Amr b. el-Âs'ın da bulunduğu bir gurupla umre yapmıştı. Hz. Ömer yolda, suya yakın bir yerde mola verdi. (Orada uyuyan) Hz. Ömer ihtilam oldu. Sabah da olmak üzereydi ve kafilede de su yoktu. Hz. Ömer devesine binip suyun yanına gitti ve elbisesinde gördüğü menî bulaşığını yıkadı. Derken ortalık aydınlandı. Amr b. el-Âs, ona;

"- Sabah oldu, bizde temiz elbise var; binâenaleyh elbiseni bırak, sonra yıkanır" dedi. Hz. Ömer ise ona;

"- Hayret sana, ey Âs'ın oğlu!.. Sen (temiz) bir elbise buldun, peki herkes bulacak mı elbiseyi? Vallahi eğer senin dediğini yapacak olsam, bu sünnet olur. Aksine ben, gördüğüm menîyi yıkarım, göremezsem üzerine su serperim" dedi.[25]

٥٠٦٦ـ (ت ـ عبد الله بن عباس رضي الله عنهما) قال : «إنما المنيُّ بمنزلة المُخَاط ، فأمِطْهُ عنك ولو بإذْخِرَة ». أخرجه الترمذي بغير إسناد.

5,066- Abdullah b. Abbas şöyle dedi:

"Menî, sümük gibi bir şeydir; binâenaleyh izhîr otu ile de olsa onu kendinden at!"[26]

---

[25] **Muvatta**, Tahâret, 20/83.

[26] **Tirmizî**, Tahâret, 86/117. Bu rivâyet **Tirmizî**'de muallak olarak geçmektedir.

الفصل الثالث

في دم الحيض

III- ADET KANI

٥٠٦٧ـ (خ م ط د ت س ـ أسماء بنت أبي بكر رضي الله عنهما) قالتْ : «جاءت امرأة إلى النبيّ صلى الله عليه وسلم ، فقالتْ: إحدانا يُصيبُ ثوبَها من الحَيْضَة : كيف تَصْنَعُ به ؟ فقال : **تَحُتُّهُ ، ثم تَقْرُصُه بالماء ، ثم تَنْضَحُه ، ثم تُصلّي فيه** » أخرجه الجماعة إلا النسائي.

وفي رواية النسائي : « أن امرأة اسْتَفْتَت النبيّ صلى الله عليه وسلم عن دَمِ الحيض يُصيبُ الثوب؟ قال : **حُتّيه ، ثم اقْرُصيه بالماء ، ثم انْضَحيه وصلّي فيه** ».

وفي رواية أخرى لأبي داود قالت: «سَمِعتُ امرأة تسألُ رسول الله صلى الله عليه وسلم: كيف تَصْنَعُ إحدانا بثوبها إذا رأت الطهر: أتُصلّي فيه؟ قال: **تَنْظُر، فإن رأتْ فيه دما فلْتَقْرُصْهُ بشيء من ماء، ولْتَنْضَحْ ما لم تَرَ، ولْتُصَلِّ فيه**». وفي أخرى بهذا المعنى، وفيه «**حُتّيه، ثم اقْرُصيه بالماء ، ثم انْضَحيه**».

5,067- Hz. Ebû Bekir'in kızı Esmâ anlatıyor:

"Bir kadın Hz. Peygamber'e geldi ve;

"- Bizden birinin elbisesine hayız kanı bulaşırsa ne yapması gerekir?" diye sordu. Hz. Peygamber;

"- Önce kanı kazır, sonra su ile ovar, sonra üzerine su akıtır, sonra da onunla namaz kılar" buyurdu.[27]

RİVÂYETLER

Bu rivâyet, **Nesaî** hariç Kütüb-ü Sittede tahric edilmiştir.

Nesaî'nin rivâyeti ise şöyledir:

---

[27] **Buharî**, Hayız, 9; Vudû', 64; **Müslim**, Tahâret, 33/110; **Muvatta**, Tahâret, 28/103; **Ebû Davud**, Tahâret, 130/360-62; **Tirmizî**, Tahâret, 104/138; **Nesaî**, Tahâret, 184.

"Bir kadın Hz. Peygamber'e, elbiseye bulaşan hayız kanını sordu. Hz. Peygamber;

"- **Onu kazı, sonra su ile ov, sonra üstüne su akıt, sonra da onunla namaz kıl!**" dedi.

Ebû Davud'un diğer bir rivâyetine göre de Esmâ şöyle dedi:

"Bir kadının Rasûlullah'a (as.);

"- Bizden biri (adetten) temizlendiğinde elbisesini ne yapsın; onunla namaz kılabilir mi?" diye sorduğunu işittim. Hz. Peygamber;

"- **Elbisesine bakar; eğer üzerinde kan görürse bir miktar su ile ovalasın,** (kan izi) **göremezse yıkasın ve onunla namaz kılsın!**" buyurdu.

Aynı manada başka bir rivâyetine göre de Hz. Peygamber; **"onu kazır, sonra su ile ovalar, sonra yıkar"** dedi.

İZAH

Burada soruyu soran kadın, bir rivâyete göre bizzat **Esmâ**'nın kendisidir.

Her şeyden önce necis sayılması ve temizlenmesi konusunda hayız kanı ile diğer kanlar arasında fark olmadığını söylemek gerekir.

Hemen hemen her gün insana çeşitli yollarla az veya çok kan bulaştığı, hayatın bir gerçeğidir. Bundan kaçınmak da mümkün değildir. İnsan bazen vücûdundaki bir sivilceyi patlatarak, bazen bir sineği öldürerek de olsa kendisine kan bulaşabilmektedir. Bunlardan kurtulmak mümkün değildir. Eğer kan necis ise, ondan temizlenmenin tek yolu da yıkanmaktır. Yıkanmanın zorunlu olması için, bulaşan kanın ne miktarda olması gerektiği fukaha arasında tartışılmıştır.

Fukahanın ekserisi tarafından hadîsteki yıkama emri, çok olan kana hamledilmiştir. Âyette akıtılmış kanın pis sayılması,[28] onun akar derecede çok olmasından kinâyedir. Binâenaleyh çok miktarda olmayan kan bulaşığı, mutlaka yıkanmayı gerektiren bir pislik olarak görülmemiştir. **Kûfe** fukahasına göre buradaki ölçü de genelde bir

[28] En'âm, 145.

dirhem miktarı kandır. Bu da yaklaşık bir tırnak genişliğinde kan kadardır. **Şâfiî**'ye göre ise, kan az da olsa yıkanması gerekir.

Yıkamadan önce kanın elbiseden kazınıp ovulması ise, yıkanması kolay olsun diye müstahap görülmüştür.

Kan lekesi giderildikten sonra elbisenin kalan kısmının yıkanması ise gerekli değildir. Her ne kadar hadîste elbiseye su serpmekten söz ediliyorsa da, bunun pratikte fazla bir anlamı olmasa gerektir. Zira elbise temizse su serpmenin anlamı yoktur, kirli ise de su serpmekle temizlenmesi söz konusu değildir. Burada belki diğer yerlere de bulaşmış olabileceği şüphesine karşı psikolojik bir rahatlamadan söz edilebilir.

٥٠٦٨ــ (خ د ــ عائشة رضي الله عنها) قالت : « ما كان لإحدانا إلا ثوب واحد تَحيضُ فيه ، فإذا أصابه شيء من دم قالت بريقها فَمَصَعَتْهُ بِظُفُرِها » هذه رواية البخاري. وعند أبي داود مثله ، وله في أخرى قالت : « قد كان يكون لإحدانا الدِّرْعُ ، فيه تحيض ، وفيه تُصيبها الجنابة ، ، ثم ترى فيه قَطْرَة من دَم ، فتقصَعُه بريقها ». وفي أخرى له قالت : « ما كان لإحدانا إلا ثوب واحد ، فيه تحيض، فإن أصابه شيء من دَم بَلَّته بريقها ، ثم قَصَعَتْهُ بريقها ».

5,068- Hz. Âişe şöyle dedi:

"Bizim her birimizin ancak bir tek elbisemiz olurdu ve o elbise içinde de adet görürdük. Eğer elbiseye adet kanından bir şey bulaşırsa, tükürüğü ile onu ıslatır ve tırnaklarıyla da ovalardı."[29]

RİVÂYETLER

Bu rivâyet, **Buharî**'nindir. **Ebû Davud**'da da buna benzer bir rivâyet vardır. Onun diğer bir rivâyeti de şöyledir:

"Bizim her birimizin sadece tek bir gömleği olurdu. O gömlek üzerinde iken adet görür ve cünüp olurdu. Sonra onda bir kan damlası görür ve onu tükürüğü ile ovalardı."

---

[29] **Buharî**, Hayız, 12; **Ebû Davud**, Tahâret, 130/358, 364.

Ebû Davud'un başka bir rivâyeti de şöyledir:

"Bizim her birimizin sadece tek bir elbisesi vardı. O gömlek üzerinde iken adet görürdü. Ona bir parça kan bulaşacak olsa, tükürüğü ile onu ıslatır, sonra tükürüğü ile onu ovalardı."

İZAH

Temizliğin ana maddesi su olmakla birlikte **Hanefî** fukahasına göre su dışında bazı maddelerin de temizlik aracı olarak kullanılması mümkündür. Bu bağlamda tükürük de temiz sayılmıştır. Ancak tükürükle necasetin izale edilemeyeceği iddiasıyla buna karşı çıkılmıştır. Hadîste yapılan şeyin ise, kanın namaza mani miktarda olmadığı ve sadece görüntüyü izâle etmek istendiği şeklinde izah edilmiştir.

Bu konu, biraz da o dönemin kültürü ve imkânları bağlamında değerlendirilmelidir.

٥٠٦٩ـــ (خ د س ـــ عائشة رضي الله عنها) قالت :« كانتْ إحدانا تحيض، ثم تَقرُصُ الدَّمَ من ثوبها عند طُهرِها ، فتغسله ، وتَنْضحُ على سائره ، ثم تُصَلّي فيه ».

أخرجه البخاري ، وجعله الحميديُّ حديثا مُفردا عن الأول ، وهما - وإن اشتركا في معنى دَمِ الحيض وغسله من الثوب - فقد انفرد الأول بأنه لم يُذكر فيه الغسل ، وإنما قالتْ : « بَلَّته بريقها ». وهنا « تغسله ». وحيث أفرده الحميديُّ عن الأول اتَّبعناه.

وفي رواية أبي داود قالتْ : « كنتُ معَ رسول الله صلى الله عليه وسلم وعلينا شعَارُنا ، وقد ألقينا فوقَهُ كساء ، فلما أصبحَ رسول الله صلى الله عليه وسلم أخذَ الكِسَاءَ فلَبِسَه ، ثم خرجَ فصلَّى الغداةَ ، ثم جلسَ ، فقال رَجُل : يا رسول الله ، هذه لُمْعَة من دَم في الكساء ، فَقَبَضَ رسول الله صلى الله عليه وسلم عليها مع ما يَليها ، وأرسلها إليَّ مَصْرُورَةَ في يد الغلام ، فقال : **اغسلي هذا ، وأجفّيها ، ثم أرْسلي بها إليّ** ، فدعوتُ بقَصْعَتي فغسلتُها ، ثم أجْفَفتُها، فأحَرْتُها إليه ، فجاء رسول الله صلى الله عليه وسلم نِصْفَ النهار وهو عليه ».

وفي أخرى له قالت مُعاذةُ : « سألتُ عائشة عن الحائض يُصيبُ ثوبها الدَّمُ ؟ قالت : تَغْسِلُه ، فإن لم يذهبْ أثرُه فلتُغيِّرْهُ بشيء من صُفْرة ، قالت : ولقد كنتُ أحيضُ عند رسول الله صلى الله عليه وسلم ثلاثَ حِيَض جميعا ، لا أغسلُ لي ثوبا ».

وله في أخرى قال خِلاسُ الهَجَري: سمعتُ عائشة تقول: «كنتُ أنا ورسول الله صلى الله عليه وسلم نَبِيتُ في الشِّعَار الواحد وأنا حائض طامث، فإن أصابه مني شيء، غَسَلَ مكانه، لم يَعْدُهُ ، ثم صلى فيه».

وأخرج النسائي هذه الرواية الآخرة، وهذا لفظه: قالت: «كنتُ أنا ورسول الله صلى الله عليه وسلم نَبِيتُ في الشِّعَار الواحد، وأنا طَامث حائض، فإن أصابه مني شيء، غسل مكانَهُ، لم يَعْدُهُ ، وصلَّى فيه».

5,069- Hz. Âişe'den rivâyet edilmiştir:

"Bizden her birimiz adet görür, sonra temizlenince elbisesindeki kanı ovalar, orayı yıkar, diğer taraflarına su serper, sonra da namaz kılardı."[30]

RİVÂYETLER

Bunu **Buharî** tahric etti.

Humeydî bunu, bundan önceki rivâyetten ayrı bir hadîs olarak kaydetti. Her iki rivâyet her ne kadar elbiseye bulaşan hayız kanı ve onun yıkanması konusunda mana itibariyle müşterek iseler de, ilk rivâyette "**yıkama**" lafzının yer almaması, sadece "**tükürüğü ile ıslatmak**"tan söz edilmesi, burada ise "**yıkama**" fiilinin kullanılması itibariyle farklıdırlar. Bundan dolayı **Humeydî** bu iki rivâyeti birbirinden ayırdı, biz de ona uyduk.

Ebû Davud'un rivâyeti de şöyledir:

"Hz. Peygamber'le birlikte (yatakta) idim. Üzerimizde iç çamaşırımız vardı. Üstümüze de bir elbise örtmüştük. Sabah olunca Rasûlullah (as.) o elbiseyi alıp giydi, sonra sabah namazına çıktı. Namazdan sonra da mescitte oturdu. Adamın biri;

---

[30] **Buharî**, Hayız, 10; **Ebû Davud**, 106/269; 130/357; 138/388; **Nesaî**, Tahâret, 178.

"- Ey Allah'ın Rasûlü; şu elbisedeki leke, kan lekesi midir?" diye sordu.

Hz. Peygamber bu lekeli kısmı kenarından avuçladı ve onu dürülmüş bir vaziyette bir çocuğun eline vererek bana gönderdi:

"- **Bunu yıka, kurut ve bana geri yolla!**" buyurdu.

Ben hemen leğenimi istedim, onu yıkadım, kuruttum ve kendisine yolladım. Sonra Hz. Peygamber, üzerinde bu elbise olduğu halde öğleye doğru geldi."

Ebû Davud'un diğer bir rivâyetine göre de Muâze şöyle anlatır:

"Hz. Âişe'ye elbiseye bulaşan adet kanını sordum. Bana;

"- Onu yıkarsın; eğer kan izi gitmezse, rengini sarı bir şeyle değiştirirsin. Vallahi ben, Rasûlullah'ın (as.) yanında peşpeşe üç adet görürdüm de elbisemi yıkamazdım" dedi.

Ebû Davud'un Hilâs el-Hecerî'den[31] rivâyeti de şöyledir:

"Hz. Âişe'nin şöyle söylediğini işittim:

"Ben adetli iken Rasûlullah'la (as.) birlikte aynı örtünün altında yatardım. Eğer O'na benden bir şey (kan) bulaşacak olsa, kenara taşmadan sadece bulaşan yeri yıkar, sonra da onunla namaz kılardı."

Nesaî de bu son rivâyeti tahric etti. Onun lafzı şöyledir:

"Ben adetli iken Rasûlullah'la (as.) birlikte aynı örtünün altında yatardım. Eğer O'na benden bir şey (kan) bulaşacak olsa, kenara taşmadan sadece bulaşan yeri yıkar ve onunla namaz kılardı."

İZAH

Adet gören kadının elbisesine kan bulaşmadığı takdirde, elbise temizdir. Elbiseye ister kan, ister başka bir pisliğin bulaşması halinde, elbisenin tamamını yıkamaya gerek yoktur, sadece pislenen bölgeyi temizlemek yeterlidir.

---

31 **Hilâs b. Amr el-Hecerî el-Basrî**: Basralı meşhur tâbiîlerdendir. Babası sahabî idi. Hz. Ali, Hz. Âişe ve Ebû Hureyre'den rivâyette bulunmuş, kendisinden de Şa'bî rivâyet etmiştir. Sikadır. Hadîsleri kütüb-ü sitede rivâyet edilmiştir. Ancak rivâyetlerinde tashif yapardı.

Bu rivâyette Hz. Peygamber'in namaz kıldıktan sonra kan lekesini gördüğü belirtilmekte, ama namazı iâde ettiğinden söz edilmemektedir. Bu rivâyete dayanan **Mâlikîler**'e göre, üzerinde necâset varken namaz kılınır ve namazdan sonra necâsetin farkına varılırsa namazın iâdesine gerek yoktur.

Hanefîler ise namazın iâdesini gerekli görürler. Onlara göre bu hadîsten mutlak olarak Hz. Peygamber'in namazı iâde etmediği manası çıkmaz. Bu mana çıkarılacak olursa, o zaman kanın namaza mani olmayacak kadar az olduğuna hamledilir.

Şâfiîler'le **Hanbelîler**'den de bu konuda iki farklı görüş rivâyet edilmiştir.

٥٠٧٠ــ (د ــ أم سلمة رضي الله عنها) سألتها امرأة من قريش عن الصلاة في ثوب الحائض؟ فقالتْ : « قد كان يُصيبُنا الحيضُ على عهدِ رسول الله صلى الله عليه وسلم ، فتَلْبَثُ إحدانا أيام حَيْضها ، ثم تَطْهُرُ ، فتنظُر الثوبَ الذي كانت تقلَّبُ فيه ، فإن أصابه دم غسلناه وصلَّينا فيه ، وإن لم يكن أصابه شيء تركناه . ولم يَمنَعْنا ذلك أن نُصلِّيَ فيه ، وأما المُمتشطة ، فكانت إحدانا تكون مُمتشطة ، فإذا اغتسلت لم تنقُضْ ذلك ، ولكنها تَحْفِنُ على رأسها ثلاثَ حَفَنَات ، فإذا رأت البَلَلَ في أصولِ الشَّعرِ دَلَكَتْه، ثم أفاضت على سائر جسدها ».

أخرجه أبو داود.

5,070- Ümmü Seleme'ye Kureyşten bir kadın, âdet görülen elbise ile namaz kılınıp kılınamayacağını sordu. Ümmü Seleme şunları söyledi:

"- Rasûlullah (as.) döneminde bizler de âdet görür, âdet günleri boyunca bekler, sonra âdetten temizlendiğimizde giydiğimiz elbiseye bakardık; eğer bir kan bulaşığı görürsek onu yıkar ve sonra o elbise ile namaz kılardık. Herhangi bir bulaşıklık yoksa, o haliyle bırakırdık (yıkamazdık) ve bu durum bizi o elbise ile namaz kılmaktan alıkoymazdı.

Saçını tarayana gelince; bizden biri saçları taralı ise, guslettiğinde saçlarını çözmez, sadece başının üzerine üç avuç su dökerdi. Saçların

diplerine suyun ulaştığını gördüğünde orayı ovalar, sonra da suyu bütün vücûduna dökerdi."[32]

İZAH

"Saçın taranması" ibaresi, mecazî bir ifâdedir. Maksat, saçların örülmüş olması veya taramayı gerektirecek şekilde sık ve uzun olmasıdır. Gusül esnasında bu örgülü saçların çözülmesi gerekli değildir.

٥٠٧١ــ (د س ــ أم قيس بنت محصن رضي الله عنها) قالت : « سألتُ رسول الله صلى الله عليه وسلم عن دم الحيض يكون في الثوب؟ قال : **حُكِّيهِ بِضِلَعٍ ، واغسليه بماء وسِدْر** » أخرجه أبو داود والنسائي.

5,071- Ümmü Kays bint Mihsan[33] şöyle dedi:

"Rasûlullah'a (as.), elbiseye bulaşan hayız kanının hükmünü sordum. Cevaben;

"- O kanı bir çubukla kazı, sonra da orayı su ve sidir ile yıka!" buyurdu.[34]

İZAH

Çubukla kanı kazımaktan maksat, donan kanı sert bir madde ile çıkarmak, böylece hem yıkamayı kolaylaştırmak ve hem de yıkama esnasında kanın elbiseye daha çok bulaşmasını önlemektir. Sidir'den maksat da, sabun ve deterjan gibi temizleyici bir maddedir. Bununla yıkama işi hem daha kolay yapılır ve hem de daha kolay temizlik sağlanır.

---

[32] **Ebû Davud**, Tahâret, 130/359.

[33] **Ümmü Kays bint Mihsan el-Esediyye**: Hanım sahabîlerdendir. Meşhur sahabî Ukkâşe b. Mihsan'ın kız kardeşidir. **Mekke**'de erken dönemde İslâm'a girdi, Hz. Peygamber'e bîat etti. Sonra **Medîne** hicretine katıldı. İsminin Ümeyye veya Âmine olduğu rivâyet edilir. Kendisinden Vâbisa b. Ma'bed ve Ubeydullah b. Abdullah b. Utbe rivâyet etti. Rivâyetleri kütüb-ü sittede tahric edildi.

[34] **Ebû Davud**, Tahâret, 130/363; **Nesaî**, Tahâret, 184.

الفصل الرابع
في الكلب وغيره من الحيوان

IV- KÖPEK VE BENZERİ DİĞER HAYVANLAR

٥٠٧٢ـ (خ م ط س د ت ـ أبو هريرة رضي الله عنه) أن رسول الله صلى الله عليه وسلم قال: «إذا شَرِبَ الكلبُ في إناء أحدكم فلْيَغْسِلْه سبعَ مرّات».

وفي رواية قال : « وإذا وَلَغَ الكلبُ في إناء أحدكم فلْيُرقه ، ثم لْيَغْسِلْهُ سبَع مرار».

وفي أخرى مثلُه ، ولم يقل : « فلْيُرقه ». وفي أخرى «طُهُورُ إناء أحدكم، إذا وَلَغَ فيه الكلب: أن يغسلَهُ سبعَ مرات ، أولاهُنّ بالتراب ».

وفي أخرى قال: «طُهور إناء أحدكم إذا ولَغ فيه الكلبُ: أن يَغْسلَهُ سَبْعَ مَرَّات » أخرجه مسلم.

وأخرج البخاري والموطأ والنسائي الأولى. وأخرج أبو داود الرواية الرابعة. وفي أخرى لأبي داود بمعناه ، ولم يرفعه ، وزاد « وإذا وَلَغَ الهرّ غسل مرة ».

وفي أخرى له : « إذا وَلَغَ الكلبُ في الإناء : فاغسلوه سَبْعَ مَرَّات ، السابعةَ بالتراب ».

قال أبو داود : ورواه جماعة عنه ، ولم يذكروا الترابَ. وللنسائي مثلُ الرواية الثانية.

وفي رواية الترمذي قال : قال لي رسول الله صلى الله عليه وسلم : « يُغسَلُ الإناءُ إذا ولغ فيه الكلب سبع مرات ، أولاهنّ أو أخراهنّ بالتراب ، وإذا وَلَغَتْ فيه الهرَّةُ غُسل مرة ». وقد رواه غير واحد ، ولم يذكر فيه الهرة.

5,072- Ebû Hureyre'den rivâyet edildiğine göre Rasûlullah (as.) şöyle buyurdu:

"Birinizin kabından köpek su içerse, onu yedi defa yıkayın!"[35]

---

[35] **Buharî**, Vudû, 33; **Müslim**, Taharet, 27/90; **Muvatta**, Taharet, 6/35; **Tirmizî**, Tahâret, 68/91; **Ebû Davud**, Tahâret, 37/71-73; **Nesaî**, Miyâh, 7.

RİVÂYETLER

Diğer bir rivâyete göre; **"Birinizin kabını köpek yalarsa, o suyu döksün, sonra da kabı yedi kez yıkasın!"** buyurdu.

Buna benzer başka bir rivâyet daha vardır, yalnız orada **"suyu döksün"** cümlesi yer almamaktadır.

Başka bir rivâyete göre de şöyle buyurdu:

"Sizden birinizin kabını köpek yaladığı zaman, o kabın temizlenmesi, ilki toprakla olmak kaydıyla yedi kez yıkanması ile olur."

Bir diğer rivâyet de şöyledir:

"Sizden birinizin kabını köpek yaladığı zaman, onu yedi kez yıkaması gerekir."

Bunları **Müslim** tahric etti.

Bu rivâyetlerin ilkini **Buharî, Muvatta** ve **Nesaî** de tahric ettiler.

Ebû Davud ise bunlardan dördüncü rivâyeti tahric etti.

Ebû Davud'un aynı manada, ama merfû olmayan başka bir rivâyeti daha vardır, bu rivâyette; **"kedi yalarsa bir defa yıkanır"** ilavesi vardır.

Ebû Davud'un diğer bir rivâyeti de şöyledir:

"Köpek bir kabı yaladığı zaman, onu yedi defa yıkayın, yedincisini de toprakla yıkayın!"

Bu rivâyetin devamında **Ebû Davud** şöyle dedi:

"Bu hadîsi Ebû Hureyre'den bir cemâat rivâyet etti, ama onlar topraktan söz etmediler."

Nesaî'nin de ikinci rivâyete benzer bir rivâyeti daha vardır.

Tirmizî'nin rivâyeti ise şöyledir:

"Hz. Peygamber bana şöyle dedi:

"Köpek bir kabı yalayınca, ilki veya sonuncusu toprakla olmak kaydıyla kap yedi kez yıkanır. Kedi yalayacak olsa, sadece bir defa yıkanır."

Bu hadîsi pek çok kişi rivâyet etmiş, ama bu rivâyetlerde kediden söz edilmemiştir.

İZAH

Bu rivâyette köpeğin yaladığı veya su içtiği kabın temizlenmesi için yedi defa yıkanması tavsiye edilmektedir. Bu hadîsin bazı rivâyet tarîklerinde bu yıkamalardan birinin toprakla yapılması da bu tavsiyeler arasındadır. Toprakla yıkama tavsiyesinin, kabı iyice temizlemek, köpeğin bulaştırabileceği mikrobik unsurlardan arındırmak amacına matûf olduğunda şüphe yoktur. Bu da o dönemin mevcut imkânlarının zarurî ve tabiî sonucudur. Günümüzde kullanılan sabun ve deterjanların aynı amacı fazlasıyla karşılayacağından şüphe edilemez.

Yedi defa yıkamanın gerekliliği konusu da fukaha arasında tartışılmıştır. Bir kısım ulema, hadîsin zâhirini esas alarak yedi defa yıkamanın gerekli olduğunu ileri sürerken, özellikle **Hanefî** ve **Mâlikî** mezhebine mensup bazı âlimler yedi kere yıkamanın mutlak bir zorunluluk olmadığını, maksadın temizlikte mübalağa olduğunu ve kabın iyice temizlendiğine kanâat getirilmesinin yeterli olacağını söylemişlerdir. **Mâlikîler;** ***"avcı hayvanların sizin için yakaladıklarından yeyin!"***[36] âyetini de köpeğin temiz olduğuna delil saymışlardır. Kaldı ki, yine **Ebû Hureyre**'den, köpek yaladığı kabın üç kez yıkanmasına dair başka bir hadîs de rivâyet edilmiştir.[37]

٥٠٧٣ـــ (م د س ـــ عبد الله بن مغفل رضي الله عنه) قال : « أمرَ رسول الله صلى الله عليه وسلم بقتل الكلاب ، ثم قال : **ما بالُهُمْ وبَالُ الكلاب** ؟ ثم رخَّص في كلب الصيد وكلب الغنم ، وقال : **إذا وَلَغَ الكلبُ في الإناء فاغسلوه سَبعَ مرّات ، وعَفِّرُوه الثامنةَ في التراب** ».

أخرجه مسلم وأبو داود والنسائي ، وقالا : « **والثامنةَ عَفِّروهُ بالتراب** ».

5,073- Abdullah b. Muğaffel'den rivâyet edilmiştir:

"Rasûlullah (as.) köpeğin öldürülmesini emretmişti. Sonra;

---

[36] Mâide, 4.

[37] Bu konuda yapılan tartışmalar için bkz., **İbn Hacer**, I, 369-72; **Mahmud Muhammed Hattâb**, *el-Menhel*, I, 252-57; **Davudoğlu**, *Müslim Şerhi*, II, 422-28.

"- Bu insanlara ne oluyor ki, köpekleri öldürüyorlar?" dedi ve çoban ve av köpeğinin öldürülmemesine ruhsat verdi. Sonra da şöyle buyurdu:

"Köpek bir kabı yaladığı zaman, onu yedi kez yıkayın, sekizinci olarak da toprakla ovun!"[38]

İZAH

Hz. Peygamber'in köpeklerin öldürülmesini neden istediği belli değildir. Bilâhare; **"insanlar neden köpekleri öldürüyorlar?"** diye sorması, öldürme emrini ya hiç vermediğine, yahut da zararlı, saldırgan veya hastalıklı olan belli bir köpekler için verdiğine delâlet eder. Kaldı ki hadîsin devamında av ve çoban köpeklerinin öldürülmemesini de emretmektedir. Bu durumda köpeklerin öldürülmesini emretti ifâdesinin mutlak olmadığı anlaşılır. Özellikle bekçi, av ve çoban köpekleri gibi hizmet amaçlı olanlarının korunması da emredilmektedir.

Köpek dahi olsa hiçbir canlının keyif için rasgele öldürülmesi câiz olmaz. Eğer bir hayvan öldürülüyorsa, ya etinden yararlanmak, yahut da zararından korunmak gibi bir gayesi olmalıdır.[39]

٥٠٧٤ــ (خ د ــ عبد الله بن عمر رضي الله عنهما) قال : «كانت الكلاب تُقْبِلُ وتُدْبِرُ في المسجد في زمان رسول الله صلى الله عليه وسلم فلم يكونوا يَرُشُّون شيئا من ذلك».

أخرجه البخاري.

وفي رواية أبي داود قال : « كنتُ أبيتُ في المسجد في عهد رسول الله صلى الله عليه وسلم ، وكنتُ فتى شابًا عَزبا ، وكانت الكلاب تَبول ، وتُقْبِلُ وتُدْبِر في المسجد.. الحديث ».

5,074- Abdullah b. Ömer şöyle dedi:

"Hz. Peygamber döneminde köpekler mescide girip çıkarlardı, ama bundan dolayı mescide su dökülüp yıkanmazdı."[40]

---

[38] **Müslim**, Tahâret, 27/93; **Ebû Davud**, Tahâret, 37/74; **Nesaî**, Miyâh, 7.

[39] Köpeklerle ilgili tartışmalar için bkz., **Mahmud Muhammed Hattâb**, *el-Menhel*, I, 262-64.

RİVÂYETLER

Bunu **Buharî** tahric etti. **Ebû Davud**'un rivâyeti şöyledir:

"Rasûlullah (as.) zamanında ben mescitte gecelerdim, çünkü bekâr bir gençtim. Köpekler de mescide gelirler-giderler ve işerlerdi. Bundan dolayı ashâb mescide su döküp yıkamazdı."

İZAH

Hz. Peygamber döneminde mescid, yan duvarları bulunan ve üstü hurma dallarıyla örtülen bir mekândan ibaretti. Bugün olduğu gibi zeminin halılarla döşenmesi söz konusu değildi. Kapılar, pencereler açık ve zeminde de örtü bulunmazdı.

Toprağa maî bir necasetin dökülmesi ve sonra da kuruması halinde o mekânın temiz sayılacağını söyleyen **Hanefîler**, bu hadîsi delil gösterirler. **Ebû Davud** da yukarıdaki hadîsi, **"necâset bulaşan toprağın kurumakla temizlenmesi"** bâb başlığı altında zikretmiştir.

Necaset bulaşan yerin kurumakla temizlenmeyeceğini, mutlaka su dökülmesi gerektiğini söyleyenler ise; bu hadîse, köpeklerin mescide girip çıkmaları mutlaka oraya işedikleri anlamına gelmez, dışarıda bevleder, sonra mescide girip çıkarlardı şeklinde mana verirler. Bazılarına göre de köpeğin işediği yerin bilinemediği veya temizlenmesine gerek olmayacak kadar az olduğu için su ile temizlenmesine ihtiyaç duyulmamıştır.

Kanâatimizce bu yorumlarda biraz zorlama vardır.

٥٠٧٥ـ (ط د ت س ــ **كبشة بنت كعب بن مالك** رضي الله عنها) وكانتْ تحتَ ابن أبي قتادة «أن أبا قتادةَ دخلَ عليها ، فسَكَبَتْ له وضُوءا ، فجاءت هِرَّة لتشرب منه ، فأصْغى لها الإناء حتى شَرِبَتْ، قالت كبشةُ : فرآني أنظرُ إليه ، فقال : أتعجبين يا ابنة أخي ؟ [قالت :] فقلت : نعم ،فقال : إن رسول الله صلى الله عليه وسلم قال: **إنها ليست بنَجَس، إنما هي من الطَّوَّافين عليكم، أو الطَّوَّافات»**.

---

[40] **Buharî**, Vudû, 33; **Ebû Davud**, Tahâret, 137/382.

أخرجه الموطأ، وقال: لا بأس به، إلا أن يرى في فمها نجاسة، وأخرجه الترمذي وأبو داود والنسائي مثله.

5,075- Ebû Katâde'nin oğlunun karısı Kebşe bint Kâ'b b. Mâlik'ten[41] rivâyet edildiğine göre; "Ebû Katâde onun yanına gelmişti. Kebşe de onun abdest alması için su getirdi. O sırada bir kedi su içmek üzere geldi. Ebû Katâde de kedinin içmesi için kabı ona doğru uzattı."

Kebşe şöyle devam eder:

"Benim kendisine baktığımı gören Ebû Katâde;

"- Buna hayret mi ediyorsun, yeğenim?" diye sordu. Ben de;

"- Evet" dedim. Bunun üzerine Ebû Katâde, Rasûlullah (as.) şöyle buyurmuştu, dedi:

"Şüphesiz kedi necis değildir, o ancak sürekli etrafınızda dolaşan yaratıklardandır."[42]

RİVÂYETLER

"Bunu **Muvatta** tahric etti ve; "bunda bir beis yoktur. Ancak kedinin ağzında bir necaset görülürse, müstesnâ" dedi.

Tirmizî, Ebû Davud ve **Nesaî** de hadîsi buna benzer şekilde tahric ettiler.

İZAH

İslâm ulemasının büyük çoğunluğuna göre kedinin ağzı ve artığı temizdir. **Ebû Hanîfe**'ye göre, başka bir su varken kedinin artığını kullanmak tenzihen mekruhtur. Başka su yoksa, mekruh da olmaz. Özellikle su içerek ağzını temizlediği kesin olarak bilinen kedinin artığının temiz olduğunda, bu su ile abdest alınabileceğinde ittifak vardır. Ancak kedinin bir pisliği yaladığı görülür ve bu itibarla ağzının pis olduğu kesin olarak bilinirse, artığı da pis sayılır.

---

[41] **Kebşe bint Kâ'b b. Mâlik el-Ensâriyye**: Abdullah b. Ebî Katâde'nin zevcesidir. Ebû Katâde'den rivâyet eder, ondan da Hamîde bint Ubeyd rivâyette bulunur. Sika râvîlerdendir.

[42] **Muvatta**, Tahâret, 3/13; **Ebû Davud**, Tahâret, 38/75; **Tirmizî**, Tahâret, 69/92; **Nesaî**, Tahâret, 54.

٥٠٧٦ـ (د ـ داود بن صالح [ابن] دينار التمار) عن أمّه :« أنّ مولاتها أرسلتها بهريسة إلى عائشة ، قالت : فوجدتُها تُصلّي ، فأشارتْ إليّ : أنْ ضَعيها ، فجاءت هرّة ، فأكلتْ منها ، فلما انصرفت عائشةُ من صلاتها أكلت من حيث أكلت الهرّةُ ، فقالتْ : إنّ رسول الله صلى الله عليه وسلم قال : **إنها ليستْ بنجَس ، إنما هي من الطوافين عليكم** ، وإني رأيتُ رسول الله صلى الله عليه وسلم يتوضأُ بفضلها ». أخرجه أبو داود.

5,076- Davud b. Salih b. Dînâr et-Temmâr[43], annesinden rivâyet ediyor:

"Annesinin efendisi, onunla Hz. Âişe'ye helva göndermişti. Annesi bu olayı şöyle anlatır:

"Hz. Âişe'yi namaz kılarken buldum. Bana, elimdekini yere koymamı işaret etti. Ben de koydum, ama bir kedi gelip ondan yedi. Hz. Âişe namazını bitirince, kedinin yediği taraftan yemeğe başladı. Sonra Hz. Peygamber; **'Kedi necis değildir. O ancak, etrafınızda dolaşan hayvanlardandır'** buyurdu, dedi. *'Ben Rasûlullah'ın (as.), kedinin artığı olan su ile abdest aldığını gördüm'* diye de ilave etti."[44]

٥٠٧٧ـ (خ ط د ت س ـ ميمونة رضي الله عنها) أنّ رسول الله صلى الله عليه وسلم « سُئل عن فأرة وقعتْ في سَمْن ؟ فقال : **ألْقوها وما حَولها ، وكلوا سَمْنَكم** ».

قال معن : حَدَّثنا مالك مالا أُحْصيه يقول : عن ابن عباس عن ميمونة.

وفي حديث الحميديّ - هو الأكبرُ - قال : قيل لسفيان : فإنّ معمرا يحدّثُه عن الزّهريّ عن سعيد بن المسيب عن أبي هريرة ؟ قال : ما سمعتُ الزهريّ يقوله إلا عن عبيد الله عن ابن عباس عن ميمونةَ عن النبيِّ صلى الله عليه وسلم ، ولقد سمعتُه منه مرارًا ، وفي حديث يونس عن الزهري - يعني « سئل عن الدَّابّة تموتُ في الزَّيتِ والسَّمْن ، وهو جامد أو غير جامد :

---

[43] **Davud b. Salih b. Dînâr et-Temmâr el-Ensârî el-Medenî**: Medîneli tâbiîlerdendir. Sehl b. Huneyf ve Sâlim b. Abdullah'tan rivâyet etmiş, kendisinden de Hişâm b. Urve ve İbn Cüreyc rivâyette bulunmuştur. Sikadır. **Ebû Davud** ve **İbn Mâce**'de birer hadîsi bulunmaktadır.

[44] **Ebû Davud**, Tahâret, 38/78. Davud b. Salih'in annesinin kim olduğu bilinmediği için hadîs sened açısından zayıftır.

الفأرة أو غيرها ؟ قال : بلغنا : أنّ رسول الله صلى الله عليه وسلم أمرَ بفأرة ماتت في سَمْن فأمر بما قَرُبَ منها فطُرِح، ثم أكل» عن حديث عبيد الله بن عبد الله. أخرجه البخاري، وأخرج الموطأ وأبو داود والترمذي والنسائي المسند من الرواية الأولى، ولأبي داود والنسائي أيضا بمثل حديث أبي هريرة الذي يتلو هذا الحديث.

5,077- Hz. Meymûne'den rivâyet edilmiştir:

"Rasûlullah'a (as.), içine fare düşen tereyağın hükmü soruldu:

"- Farenin düştüğü yerin çevresini atınız, kalan yağınızı yeyiniz!" buyurdu.[45]

RİVÂYETLER

Hadîsin râvîlerinden Maan[46] şöyle dedi:

"Mâlik bu hadîsi bize sayamayacağım kadar çok defa tahdis etti. O, İbn Abbas vasıtasıyla Meynûne'den naklen, diye rivâyet ediyordu."

el-Humeydî'nin[47] –ki o, büyük Humeydî'dir, (yani Abdullah b. ez-Zübeyr el-Mekkî el-Humeydî'dir)- rivâyetinde şöyle dedi:

---

[45] **Buhari**, Vudû, 67; Zebâih, 34; **Muvatta**, İsti'zân, 7/20; **Ebû Davud**, Et'ime, 47/3841, 3843; **Tirmizî**, Et'ime, 8/1798; **Nesaî**, Ferâ' ve Atîre, 10.

[46] **Ebû Yahya, Maan b. İsa b. Yahya b. Dînâr el-Eşcaî el-Medenî el-Kazzâz:** ö. 198/813. Medîneli muhaddislerdendir. İmam Mâlik'in en yakın talebelerindendir. Mâlik'in eşiğinden ayrılmaz ve onun eserlerinden başka şeyle uğraşmazdı. Kendisinden ali b. el-Medînî ve Yahya b. Maîn rivâyet etti. Sikadır; rivâyetleri kütüb-ü sittede tahric edilmiştir.

[47] **Ebû Bekir, Abdullah b. ez-Zübeyr b. İsâ b. Ubeydullah el-Kuraşî el-Esedî ez-Zübeyrî el-Mekkî el-Humeydî:** ö. 219/834. Mekkeli meşhur muhaddislerdendir. Vekî b. el-Cerrâh, İbn Uyeyne ve Fudayl b. Iyad'dan rivâyette bulunmuştur. Hadîste İbn Uyeyne'nin en güvenilir talebesidir, 20 yıl ondan ders almıştır. Kendisinden Zühlî, Buhârî ve Ebû Zur'a er-Râzî gibi büyük muhaddisler rivâyet etti. Meşhur muhaddis, hafız ve fakîhtir. Devrinde, **Mekke** ehlinin en önde gelen âlimi idi. Iraklılar için Ahmed b. Hanbel ne idiyse, Mekkeliler için de **el-Humeydî** aynı kıymeti hâizdi. Sikadır; Buhârî, ondan dinlediği bir hadîsi başka yerden araştırmak ihtiyacını duymazdı, eserine ondan 75 hadîs almıştır. Fıkıhta Şâfiî'dir; İmâm Şafiî'nin talebesidir, onunla beraber **Mısır**'a gitmiş, hocası ölünceye kadar

"Süfyan'a (b. Uyeyne'ye) dendi ki:

"- Bu hadîsi Ma'mer, Zührî'den, o Saîd b. el-Müseyyeb'den, o da Ebû Hureyre'den rivâyet etmedi mi?"

"- Ben Zührî'nin, bu hadîsi yalnız Ubeydullah (b. Abdullah)dan, o İbn Abbas'dan, o Meymûne'den ve o da Hz. Peygamber'den diye rivâyet ettiğini işittim. Ben bu hadîsi ondan defalarca dinlemişimdir" cevabını verdi.

Yunus'un Zührî'den rivâyet ettiği hadîs, yani "zeytin yağının içine ve donmuş veya donmamış tereyağının içine düşüp de ölen bir hayvanın, bir farenin veya başka bir canlının hükmü sorulduğunda, Zührî; 'bize, Rasûlullah'ın (as.), yağın içinde ölen farenin ve ona yakın çevresinin atılmasını, sonra da kalan kısmının yenilmesini emrettiği haberi ulaştı' dedi. Hadîsi, Ubeydullah b. Abdullah'ın rivâyeti olarak nakledilmiştir."

Bunları **Buharî** tahric etti.

Muvatta, Ebû Davud, Tirmizî ve **Nesaî**, hadîsin sadece müsned olan ilk kısmını tahric ettiler.

Ebû Davud ve **Nesaî**'nin, bundan sonra gelecek olan Ebû Hureyre hadîsine benzer bir rivâyetleri daha bulunmaktadır.

٥٠٧٨ ـ (د ـ أبو هريرة رضي الله عنه) أن رسول الله صلى الله عليه وسلم قال: **«إذا وقعتِ الفأرَةُ في السَّمن ، فإذا كان جامدا فألقُوها وما حولها وإن كان مائعا فلا تقْرَبُوه»**. أخرجه أبو داود.

5,078- Ebû Hureyre'den rivâyet edildiğine göre Rasûlullah (as.) şöyle buyurdu:

---

onun yanında kalmış, sonra **Mekke**'ye dönüp kalan hayatını orada geçirmiştir. **Mekke**'de vefat etti. ***Usûlu's-sünne*** ve ***el-Müsned*** adlı eserleri matbudur. ***Müsned***'inde 179 sahabîye ait 1327 hadîs bulunmaktadır, eser **Mekke**'de yapılmış olan ilk müsned çalışmasıdır. Ayrıca *et-Tefsîr, ed-Delâil, en-Nevâdir* ve *er-Redd alâ'n-Numan* adlı eserleri bilinmektedir.

"Fare yağın içine düşecek olursa, şayet yağ donmuş ise fareyi ve çevresindeki yağları atın. Eğer yağ sıvı ise, ona yaklaşmayın!"[48]

٥٠٧٩ـــ (د ـــ أبو سعيد الخدري رضي الله عنه) أنَّ رسول الله صلى الله عليه وسلم مرَّ بغلام يَسلَخُ شاة وما يُحْسِنُ ، فقال له رسول الله صلى الله عليه وسلم : « **تَنحَّ حتى أُرِيَكَ** ، فأدْخَل يده بين الجلْدِ واللحم ، فَدَحَسَ بها حتى دخلتْ إلى الإبط ، ثم مضى فصلَّى للناس ، ولم يتوضأ ». زاد في رواية : يعني « لم يَمَسَّ ماء ». أخرجه أبو داود، وقال: قال هلال: لا أعلمه إلا عن أبي سعيد، وقال أيوب وعمرو: أُرَاه عن أبي سعيد.

5,079- Ebû Saîd el-Hudrî'den rivâyet edilmiştir:

"Rasûlullah (as.), koyun derisi yüzen bir çocuğa rastladı da ona;

"- Kenara çekil de, sana koyunun nasıl yüzülmesi gerektiğini göstereyim" dedi. Sonra elini, hayvanın derisi ile eti arasına soktu; o kadar ki, eli, koltuk altına kadar görünmez olmuştu. Sonra oradan ayrıldı ve abdest almadan gidip insanlara namaz kıldırdı."[49]

RİVÂYETLER

Bir rivâyette; "suya hiç dokunmadı" ilavesi vardır.

Hadîsi **Ebû Davud** rivâyet etti ve râvîlerden Hilâl b. Meymûn'un; "ben bu hadîsin sadece Ebû Saîd'den rivâyet edildiğini biliyorum" dediğini kaydetti. Diğer râvîler Eyyub b. Muhammed ve Amr b. Osman da, zannediyorum Ebû Saîd'den dediler.

İZAH

Bu rivâyetin sahabî râvîsi **Ebû Saîd el-Hudrî**'dir. Hadîsi tahric eden **Ebû Davud, Hilâl b. Meymûn**'un kesin bir ifadeyle bunu **Ebû Saîd**'den naklettiğini, **Eyyub** ve **Amr**'ın da **Ebû Saîd**'den zan ifadesiyle naklettiğini belirtmektedir.

---

[48] **Ebû Davud**, Et'ime, 47/3842.

[49] **Ebû Davud**, Tahâret, 72/185.

Bu rivâyet, muttasıl ve mürsel olmak üzere iki şekilde de nakledilmiştir.

Hadîs, Hz. Peygamber'in elini koyun etine ve muhtemelen kana da sürdüğü halde abdest almadan, hatta yıkamadan namaz kıldığını göstermektedir. Bu rivâyetten, çocuğun kestiği hayvanın etini yemenin câiz olduğu da anlaşılmaktadır.

الفصل الخامس
في الجلود

V- DERİLER

٥٠٨٠ــ (م ط د ت س ــ **عبد الله بن عباس** رضي الله عنهما) قال : سمعتُ رسول الله صلى الله عليه وسلم يقول : « **إذا دُبِغَ الإهابُ فقد طَهر**».

وفي رواية : قال مرثد بن عبد الله اليَزَنِي : « رأيتُ على عبد الرحمن بن وَعْلَة السَّبَئِيّ فرواً فَمَسِسْتُه ، فقال : ما لك تَمَسُّه ؟ قد سألتُ عبدَالله بن عباس قال : لإنّا نكونُ بالمغرب ، ومعنا البَرْبَرُ والمَدوسُ ، نُؤْتي بالْكَبْشِ قد ذَبَحوه ، ونحنُ لا نأكُلُ ذبائحهم ن ويأتونا بالسِّقاء يجعلون فيه الوَدَكَ ؟ فقال ابنُ عباس : قد سألْنا رسولَ الله صلى الله عليه وسلم عن ذلك؟ فقال : **دباغُه طُهورُه**». أخرجه مسلم . وأخرج الموطأ وأبو داود الرواية الأولى . وأخرج الترمذي والنسائي قال: قال رسول الله صلى الله عليه وسلم: «**أيُما إهاب دُبِغَ فقد طَهُرَ**».

وللنسائي أن |عبدَالرحمن| بن وعلة سأل ابنَ عباس فقال: «إنا نَغْزُوا هذا المغرب، وإنهم أهل وَثَنٍ، ولهم قِرَبٌ يكون فيها اللبن والماء ؟ فقال ابنُ عبالس : الدِّباغُ طَهُور، قال ابنُ وعْلَة: عن رأيك، أو شيءٍ سمعته من رسول الله صلى الله عليه وسلم ؟ قال: عن رسول الله صلى الله عليه وسلم».

5,080- Abdullah b. Abbas'dan rivâyet edilmiştir: Rasûlullah'ın (as.) şöyle buyurduğunu işittim:

"Deriler tabaklandığında temiz sayılır."[50]

RİVÂYETLER

Diğer bir rivâyete göre Mersed b. Abdullah el-Yezenî şöyle anlatır:

"Abdurrahman b. Va'le es-Sebeî'nin üzerinde bir kürk görmüş ve ona dokunmuştum. Bana şaöyle söyledi:

"- Niçin dokundun ona? Ben, İbn Abbas'a;

"- Biz Mağrib'de yaşıyoruz. Berberîler ve Mecûsîler de bizimle birlikte yaşıyorlar. Onlar bize kendi kestikleri koyun etini getiriyorlar, ama biz onların kestiklerini yemiyoruz. Ayrıca içine iç yağı konmuş dağarcık getiriyorlar; onu kullanabilir miyiz?" diye sormuştum. İbn Abbas;

"- Bu hususu biz de Rasûlullah'a (as.) sormuştuk. O; **'deri tabaklanmakla temiz olur'** buyurdu" dedi.

Bunları **Müslim** tahric etti. İlk rivâyeti **Muvatta** ve **Ebû Davud** da tahric etti.

Tirmizî ve **Nesaî**'nin rivâyetine göre Hz. Peygamber; **"tabaklanan deri temizlenmiş olur"** buyurdu.

Nesaî'nin diğer bir rivâyetine göre **Abdurrahman b. Va'le, İbn Abbas**'a;

"- Biz şu Mağrib'de gazâ ediyoruz. Oranın halkı putperesttirler. Onların, içinde su ve süt bulunan kırbaları (deriden mamul kapları) var; bunları kullanabilir miyiz?" diye sordu. İbn Abbas;

"- Deriyi tabaklamak, onu temizlemek demektir" cevabını verdi. İbn Va'le;

"- Bu kendi fikrin midir, yoksa bunu Rasûlullah'dan (as.) mı duydun?" diye sorunca, İbn Abbas;

"- Rasûlullah'dan (as.) duydum" dedi.

---

[50] **Müslim**, Hayız, 27/105-107; **Muvatta**, Sayd, 6/17; **Ebû Davud**, Libâs, 41/4123; **Tirmizî**, Libâs, 7/1728; **Nesaî**, Fera' ve Atîre, 4.

İZAH

Bu rivâyet, tabaklanan her türlü deriyi kullanmanın câiz olduğunu ifâde etmektedir. Bu konuda hayvanın usûle uygun olarak kesilmesi ile, bundan sonra gelecek olan hadîste görüleceği üzere, kendiliğinden ölmesi arasında da fark yoktur.

İslâm hukukçuları tabaklansa bile her türlü hayvanın derisini kullanmanın câiz olup olmadığı konusunda farklı görüşlere sahiptirler:

Zâhirîler'e göre domuz dahil her çeşit hayvanın derisi tabaklanmakla temiz olur. **Ebû Yusuf**'un da bu görüşte olduğu rivâyet edilmiştir.

Ebû Hanîfe'ye göre ise, domuz dışındaki bütün hayvanların derileri tabaklanmakla temiz olur ve kullanılır.

Bu konuda daha farklı görüşler de bulunmaktadır.

Tabaklamak, derinin bozulup kokmasını önleyen her çeşit ameliyedir. Hatta güneşte kurutmak suretiyle de deri tabaklanmış sayılır.

٥٠٨١ـ (خ م ط د ت س ـ عبد الله بن عباس رضي الله عنهما) أن رسول الله صلى الله عليه وسلم مرَّ بشاة ميِّتة، فقال: «**هلاَّ انتفعتم بإهابها**؟» قالوا: إنها ميتة؟ قال: «**إنما حَرُمَ أكلُها**».

وفي رواية قال: «تُصُدِّقَ على مولاة لميمونة بشاة، فماتت، فمرَّ بها رسول الله صلى الله عليه وسلم، فقال: **هلاَّ أخذتم إهابها فدبغتموه فانتفعتم به**؟ فقالوا: إنها ميتة؟ فقال: **إنما حَرُمَ أكلُها**»

أخرجه البخاري ومسلم. وللبخاري قال: «مرَّ رسول الله صلى الله عليه وسلم بعنز ميتة، فقال: **ما على أهلها لو انتفعوا بإهابها**؟».

ولمسلم عن ابن عباس عن ميمونة... وذكر الحديث. وله في أخرى عن ابن عباس قال: إن ميمونة أخبرتْهُ أنَّ داجنة كانت لبعض نساء رسول الله صلى الله عليه وسلم، فماتتْ، فقال رسول الله صلى الله عليه وسلم: «**ألاَّ أخذتُم إهابها فاستمتعتم به**؟».

وفي رواية الترمذي قال : ماتت شاة ، فقال النبي صلى الله عليه وسلم : « **ألاَّ نزعتُم جلدَها ودَبغْتُموه ، فاستمعتُم به ؟** ».

وفي رواية أبي داود من طريق عن ابن عباس ، ومن طريق عنه عن ميمونة قالت: « أُهْدي لمولاة لنا شاة من الصَّدَقة ، فماتتْ فمرَّ بها النبيّ صلى الله عليه وسلم ، فقال : **ألاَّ دبغتم إهابها ، فاستمتعم به** ؟ فقالوا : يا رسول الله ، إنها ميتة ؟ قال : **إنما حرُم أكلها**».

وفي أخرى بهذا الحديث ، لم يَذْكُرْ ميمونة ، قال : فقال : « **ألا انتفعتم بإهابها**؟ ». ثم ذكر معناه، ولم يذكر الدّباغ ، قال معمر: كان الزُّهريُّ يُنْكرُ الدّباغ ، ويقول : يُستمتع به على كلّ حال.

وأخرج النسائي الرواية الثانية، ورواية البخاري، ورواية الترمذيّ، إلا أنه أخرجها عن ابن عباس عن ميمونة، وله في أخرى عنه عن ميمونة «أن النبيَّ صلى الله عليه وسلم مرَّ على شاة ميتة مُلقاة، فقال: **لمَن هذه**؟ فقالوا: لميمونة، فقال: **ما عليها لو انتفعت بإهابها**؟ قالوا: إنها ميتة، قال: **إنما حرُم أكلها**».

وله في أخرى عن ابن عباس قال : مرَّ رسول الله صلى الله عليه وسلم بشاة ميتة ، كانت أُعْطيَتها مولاة لميمونة زَوْج النبيِّ صلى الله عليه وسلم من الصَّدَقة ، فقال: « **هلاَّ انتفعتم بجلدها** ؟» فقالوا: يا رسول الله إنها ميتة ، فقال رسول الله صلى الله عليه وسلم : « **إنما حرُم أكلُها** ».

أخرج النسائي هذه الرواية عن عبيد الله بن عبد الله بن عتبة بن مسعود عن ابن عباس ، وأخرجها الموطأ عن عبيد الله بن عبد الله ، ولم يذكر ابن عباس ، فجعله مرسلاً.

5,081- Abdullah b. Abbas'dan rivâyet edilmiştir:
"Hz. Peygamber ölmüş bir koyun cesedine rastladı da;
"- Bunun derisinden istifade etseydiniz ya!" dedi. Kendisine;
"- O, kendiliğinden ölmüş bir hayvandır" denince;
"- Onu sadece yemek haramdır" buyurdu.[51]

---

[51] **Buharî**, Zekât, 61; Buyû, 101; Zebâih, 30; **Müslim**, Hayız, 27/100-104; **Muvatta**, Sayd, 6/16; **Ebû Davud**, Libâs, 41/4120-21; **Tirmizî**, Libâs, 7/1727; **Nesaî**, Fera' ve Atîre, 4.

RİVÂYETLER

Diğer bir rivâyet şöyledir:

"Meymûne'nin âzâdlı câriyesine bir koyun tasadduk edilmiş, ama koyun ölmüştü. Sonra Rasûlullah (as.) ona uğradı ve;

"- Bari hayvanın derisini alsaydınız da tabaklayıp kullansaydınız!" dedi. Kendisine;

"- O kendiliğinden ölmüş bir hayvandır" dediklerinde de;

"- Onun sadece yenmesi haramdır" buyurdu.

Bunlartı **Buharî** ve **Müslim** tahric ettiler.

Buharî'nin diğer bir rivâyeti şöyledir:

"Rasûlullah (as.) ölmüş bir keçiye rastladı da; **'bu keçinin sahipleri neden onun derisinden istifade etmediler ki?'** dedi."

Müslim aynı hadîsi İbn Abbas vasıtasıyla Meymûne'den de rivâyet eder.

Müslim'in İbn Abbas'tan tahric ettiği başka bir rivâyeti de şöyledir:

"Meymûne'nin kendisine haber verdiğine göre, Rasûlullah'ın (as.) zevcelerinden birinin evde beslediği bir koyunu varmış. Bir gün koyun ölmüş. Hz. Peygamber; **'derisini alıp ondan faydalansanıza!'** buyurmuş."

Tirmizî'nin rivâyetine göre; "Bir koyun ölmüş, Hz. Peygamber; **'onun derisini soysanız, sonra da tabaklayıp yararlansanıza!'** demiş."

Ebû Davud'un da hem İbn Abbas tarîkıyla, hem de İbn Abbas ve Meymûne tarîkıyla rivâyeti vardır ve şöyledir:

"Bizim âzâdlı câriyemize bir koyun tasadduk edilmişti. Koyun öldü. Sonra Hz. Peygamber ona uğradığında;

"- Onun derisini tabaklayıp kullansaydınız ya!" dedi. Kendisine;

"- Ey Allah'ın Rasûlü; o kendiliğinden ölmüş bir hayvandır" dediler.

"- Onun sadece yenmesi haramdır" buyurdu.

Ebû Davud bu hadîsin başka bir rivâyetinde Meymûne'yi zikretmez, sadece Hz. Peygamber'in; **"onun derisinden faydalansaydınız ya!"** dediğini kaydeder ve sonra hadîsi manen aynı şekilde rivâyet eder, yalnız tabaklama lafını zikretmez. Burada Ma'mer'in; *"Zührî tabaklamayı gerekli görmüyor, her durumda deriden istifade edilir diyordu"* dediği de kaydedilir.

Nesaî de bu rivâyetlerden ikincisi ile **Buharî**'nin ve **Tirmizî**'nin rivâyetini tahric etti. Yalnız o, İbn Abbas tarîkıyla Meymûne'den rivâyet etti.

Nesaî'nin başka bir rivâyeti de sadece Meymûne'dendir ve şöyledir:

"Hz. Peygamber, atılmış bir koyun cesedine rastladı ve;

"- Bu kimindir?" diye sordu.

"- Meymûne'nin" dediler.

"- Neden onun derisinden istifade etmedi?" diye sorunca;

"- O kendiliğinden ölmüş bir hayvandır" dediler. Bunun üzerine;

"- Onun sadece yenmesi haramdır" buyurdu.

Nesaî'nin İbn Abbas'tan da bir rivâyeti vardır:

"Rasûlullah (as.) ölmüş bir koyun leşine rastladı. Bu koyun, Hz. Peygamber'in zevcesi Meymûne'nin câriyesine tasadduk edilmişti. Hz. Peygamber;

"- Neden onun derisinden istifade etmediniz?" diye sordu.

"- O kendiliğinden ölmüş bir hayvandır, ey Allah'ın Rasûlü" dediler. Bunun üzerine;

"- Onun sadece yenmesi haramdır" buyurdu.

Nesaî bu hadîsi, Ubeydullah b. Abdullah b. Utbe b. Mes'ûd vasıtasıyla İbn Abbas'tan tahric etti.

٥٠٨٢ ـــ (د س ـــ عالية بنت سبيع) قالت: «كان لي غَنم بأُحُد، فوقع فيها الموتُ، فدخلتُ على ميمونة زَوْجِ النبيِّ صلى الله عليه وسلم، فذكرتُ ذلك لها، فقالتْ لي ميمونةُ: لو أخذت جُلُودَها فانتفعت بها ؟ قالتْ: فقلتُ: أوَيَحِلُّ ذلك ؟ قالت: نعم، مرَّ على رسول الله صلى الله عليه وسلم رِجَال من قُرَيْش يَجُرُّون شاة لهم مثلَ الحمار، فقال لهم رسول الله صلى

الله عليه وسلم: **لو أخذتم إهابها؟** قالوا: إنها ميتة، فقال رسول الله صلى الله عليه وسلم: **يُطهِّرُها الماءُ والقَرَظُ**». أخرجه أبو داود، وأخرج النسائي المسند منه فقط.

5,082- Âliye bint Subey'[52] anlatıyor:

"Benim Uhud'da koyunlarım vardı. Bir gün aniden öldüler. Hz. Peygamber'in zevcesi Meymûne'nin yanına vardım ve ona koyunlarımın öldüğünü söyledim. Meymûne bana;

"- Keşke derilerini alsan ve onlardan yararlansaydın!" dedi. Ben;

"- Bu helâl midir?" diye sordum.

"- Evet. Bir gün Hz. Peygamber Kureyş'ten bir gurup insana rastlamıştı, onlar koyunlarını eşek sürükler gibi sürüklüyorlardı. Rasûlullah (as.);

"- Keşke derisini alsaydınız!" dedi. Adamlar da;

"- O ölmüş bir hayvandır" dediler. Hz. Peygamber;

"- Onu su ve mazı temizler" buyurdu.[53]

İZAH

Mazı diye tercüme ettiğimiz "***karaz***" kelimesi, palamut ağacının meyvesine denir. Ceviz büyüklüğünde olan bu meyve, deri tabaklamakta kullanılırdı. Hz. Peygamber burada, ölmüş hayvanın derisinin tabaklamakla temiz olacağını söylemektedir.

٥٠٨٣ـ (د س ـ **سلمة بن المحبق** رضي الله عنه) : « أن رسول الله صلى الله عليه وسلم جاء في غزوة تَبوكَ على أهل بيت ، فإذا قِرْبَة مُعلَّقَة ، فسأل الماءَ ؟ فقالوا : يا رسول الله ، إنها ميتة ، فقال : **دباغُها طَهورُها** » أخرجه أبو داود.

---

[52] **Âliye bint Subey' el-Medeniyye**: Hanım tâbiîlerdendir, Medînelidir. Mâlik b. Huzâfe'nin karısıdır. Meymûne'den rivâyeti vardır. Kendisinden de oğlu Abdullah rivâyet etmiştir. **İclî** ve **İbn Hibbân**, sika olduğunu kaydederler. Hadîsi **Tirmizî** ve **Nesaî**'de rivâyet edilmiştir.

[53] **Ebû Davud**, Libâs, 41/4126; **Nesaî**, Fera' ve Atîre, 5.

وفي رواية النسائي « أن رسول الله صلى الله عليه وسلم – في غزوة تَبُوكَ – دعا بماء من عند امرأة ، فقالت : ما عندي ماء إلا [في] قِرْبة لي ميتة ، قال : **أليس قد دبغتها** ؟ قالت: بلى ، قال : **فإن دباغها ذكاتها** ».

5,083- Seleme b. el-Muhabbak'tan rivâyet edilmiştir:

"Tebük savaşında Rasûlullah (as.) bir eve gelmiş, orada asılı bir kırba görmüş ve su istemişti. Kendisine;

"- Ey Allah'ın Rasûlü; o ölmüş bir hayvanın derisinden yapılmıştır" dediler. Hz. Peygamber;

"- O, tabaklanmakla temiz olur" buyurdu.[54]

RİVÂYETLER

Bunu **Ebû Davud** tahric etti.

Nesaî'nin rivâyeti de şöyledir:

"Tebük savaşında Rasûlullah (as.), bir kadından su istemişti. Kadın;

"- Bende şu ölmüş hayvan derisinden yapılan yapılan kırbadaki sudan başka bir şey yok" dedi. Hz. Peygamber;

"- Onu tabaklamamış mıydın?" diye sordu. Kadın;

"- Evet" deyince;

"- Şüphesiz onun tabaklanması ile, hayvan kesilmiş sayılır" buyurdu

İZAH

"Onun tabaklanması ile, hayvan kesilmiş sayılır" cümlesi, deri temizlenmiş sayılır anlamına gelir. Zira usûlüne uygun olarak kesilen hayvanın eti helâl olduğu gibi, tabaklanan derinin kullanılması da helâldir. Et yenen bir madde olduğu için onun helâl olması, ancak hayvanın usûlüne uygun kesilmesiyle mümkündür. Deri yenen bir nesne olmadığı için onun helâl olması da, tabaklanmasıyla mümkün olur.

---

[54] **Ebû Davud**, Libâs, 41/4125; **Nesaî**, Fera' ve Atîre, 4.

٥٠٨٤ـ (ط د س ـ عائشة رضي الله عنها) : « أن رسول الله صلى الله عليه وسلم أمر أن يُستمتَع بجلود الميتة إذا دُبغَتْ » أخرجه الموطأ وأبو داود والنسائي.

وللنسائي قالت : « سُئِلَ رسول الله صلى الله عليه وسلم عن جُلُود الميتة ؟ فقال : دباغُها ذَكاتُها». وفي أخرى قال : « ذكاةُ الميتة دباغُها ».

5,084- Hz. Âişe'den rivâyet edilmiştir:

"Rasûlullah (as.), tabaklanan ölmüş hayvanın derilerinin kullanılmasını emretti."[55]

RİVÂYETLER

Hadîsi **Muvatta, Ebû Davud** ve **Nesaî** tahric ettiler.

Nesaî'nin bir rivâyeti de şöyledir:

"Rasûlullah'a (as.) ölmüş hayvanın derisinin hükmü soruldu. **'Deri tabaklanmakla hayvan kesilmiş sayılır'** buyurdu."

Diğer bir rivâyetinde de; **"Ölmüş hayvanın kesilmiş sayılması, derinin tabaklanması iledir"** buyurdu.

٥٠٨٥ـ (خ س ـ سودة بنت زمعة رضي الله عنها) قالت : « ماتت لنا شاة ، فدبغنا مَسْكها ، ثم ما زلْنا نَنْبِذُ فيه حتى صار شَنّا » أخرجه البخاري والنسائي.

5,085- Sevde bint Zem'a şöyle dedi:

"Bizim bir koyunumuz ölmüş ve derisini tabaklamıştık. Sonra ondan bir kırba yaptık ve kırba eskiyinceye kadar içine nebîz (şıra) koyup kullandık."[56]

---

[55] **Muvatta,** Sayd, 6/186; **Ebû Davud,** Libâs, 41/4124; **Nesaî,** Fera' ve Atîre, 4.

[56] Buharî, Eymân, 21; **Nesaî,** Fera' ve Atîre, 4.

٥٠٨٦ـ (د ت س ـ عبد الله بن عكيم) قال : «قرئ علينا كتاب رسول الله صلى الله عليه وسلم بأرض جُهَيْنَة ، وأنا يومئذ غلام شاب ، يقول فيه : **لا تستمتعوا من الميتة بإهاب ولا عَصَب** ».

وفي أخرى « أن رسول الله صلى الله عليه وسلم كتب إلى جُهينة قبل موته بشهرين : **لا تنتفعوا من الميتة بإهاب ولا عصب** » أخرجه أبو داود.

وفي رواية الترمذي قال : « أتانا كتابُ رسول الله صلى الله عليه وسلم : **أن لا تنتفعوا من الميتة بإهاب ولا عصب** ». وفي أخرى « **قبل موته بشهرين** ». وأخرج النسائي الرواية الأولى.

5,086- Abdullah b. Ukeym[57] anlatıyor:

"Cüheyne yurdunda bize Rasûlullah'ın (as.) mektubu okundu. Ben o zaman genç bir çocuktum. Hz. Peygamber mektubunda; **'ölü hayvanın derisinden ve sinirlerinden istifade etmeyin!'** diyordu.[58]

RİVÂYETLER

Diğer bir rivâyete göre; "Hz. Peygamber ölümünden iki ay önce Cüheyne kabilesine; **'ölmüş hayvanın derisinden ve sinirlerinden yararlanmayın!'** diye bir mektup yazdı."

Bunları **Ebû Davud** tahric etti.

Tirmizî'nin rivâyeti de şöyledir:

"Hz. Peygamber'in; **'ölmüş hayvanın derisinden ve sinirlerinden yararlanmayın!'** diyen bir mektubu bize geldi."

Tirmizî'nin başka bir rivâyetinde; "ölmeden iki ay önce" ifadesi de yer alır.

Nesaî de yukarıdaki ilk rivâyeti tahric etti.

---

[57] **Ebû Ma'bed, Abdullah b. Ukeym el-Cühenî el-Kûfî**: 88/707. Câhiliyet ve İslâm dönemini yaşayan, ama Hz. Peygamber'i göremeyen muhadramûndandır. Hz. Ömer'i ve Abdullah b. Mes'ûd'u dinledi. Kendisinden İbn Ebî Leylâ rivâyet etti. Sikadır. Cüheyne mescidinin imamlığını yapardı. Hz. Peygamber'den sonra **Kûfe**'de ikamet etti. **Haccâc**'ın valiliği döneminde öldü.

[58] **Ebû Davud**, Libâs, 42/4127-28; **Tirmizî**, Libâs, 7/1729; **Nesaî**, Fera' ve Atîre, 5.

İZAH

Tabaklansa bile derinin kullanılamayacağını söyleyen bazı kişiler, bu rivâyete dayanmaktadırlar. Ancak her şeyden önce bu rivâyet, bu bölümde bundan önce geçen sahîh rivâyetlere aykırı düşmektedir. Sonra **Ahmed b. Hanbel**, bu rivâyeti, senedinin muztarib olduğunu söyleyerek terk etmiştir. **İbnu'l-Cevzî** de bu rivâyetin cidden muztarib olduğunu söylemiştir. **el-Hallâl** da bu kanâattedir.

Bazı âlimler, hadîste geçen **"ölmüş hayvanın derisini kullanmayın!"** ifâdesini, tabaklamadan kullanmayın manasına hamlederek rivâyetlerin telîfi cihetine gitmişlerdir.

٥٠٨٧ــ (د ــ أسامة الهذلي رضي الله عنه) : « أنَّ رسول الله صلى الله عليه وسلم نهى عن جلود السِّباع ». أخرجه أبو داود.

5,087- Üsâme (b. Zeyd) el-Hüzelî şöyle dedi:

"Rasûlullah (as.), yırtıcı hayvanların derilerini kullanmayı yasakladı."[59]

İZAH

Bir kısım âlimler bu rivâyete dayanarak yırtıcı hayvanların derilerini kullanmanın câiz olmadığı kanâatine varmışlar, ama bu yasağın illeti konusunda tatminkâr bir gerekçe gösterememişlerdir. Buna mukabil bazı âlimler de, daha önce geçen hadîslerin mutlak ifâdesine dayanarak yırtıcı hayvanların derilerinden de istifâde edilebileceğini söylemişlerdir.

---

[59] **Ebû Davud**, Libâs, 43/4132. Musannıf işaret etmemekle birlikte bu hadîsi **Tirmizî** (Libâs, 32/1770-71) ve **Nesaî** de (Fera' ve Atîre, 7) rivâyet etmişlerdir.

الباب الثالث

في الاستنجاء

و فيه فصلان:

الفصل الأول

في آداب الاستنجاء

و فيه أربعة فروع:

الفرع الأول

في موضع قضاء الحاجة

و فيه أربعة أقسام:

القسم الأول

في اختيار الموضع

C- BÜYÜK ABDESTTEN TEMİZLENMEK
(İstincâ)

I- BÜYÜK ABDESTTEN TEMİZLENME ÂDÂBI

1- DEF-İ HACET EDİLECEK YERLER

a- YER SEÇİMİ

٥٠٨٨ـــ (د ــ **أبو موسى الأشعري** رضي الله عنه) : لما قدم عبد الله بن عباس البصرة، فكان يُحدِّث عن أبي موسى فكتب عبد الله إلى أبي موسى يسأله عن أشياء فكتب إليه أبو موسى: «إني كنتُ مع رسول الله صلى الله عليه وسلم ذاتَ يوم ، فأراد أن يبولَ ، فأتى دَمِثا في أصل جدار ، فبال ، ثم قال : **إذا أراد أحدكم أن يبولَ فلْيَرْتَدْ لبوله**». أخرجه أبو داود عن أبي التَّيَّاح عن شيخ ، و لم يُسمِّه.

5,088- Ebû Musa'l-Eş'arî'den rivâyet edilmiştir:

"Abdullah b. Abbas Basra'ya geldiğinde, Ebû Musa hadîs rivâyet ediyordu. Abdullah, Ebû Musa'ya bir mektup göndererek kendisine bazı şeyler sordu. Ebû Musa da ona şöyle yazdı:

"Bir gün ben Rasûlullah (as.) ile beraber bulunuyordum. Hz. Peygamber küçük abdest yapmak istedi. Bir duvarın dibine, kumlu bir toprağın bulunduğu yere gitti ve oraya küçük abdestini yaptı. Sonra şöyle dedi:

"Biriniz küçük abdestini yapmak istediğinde, idrarı için uygun bir yer bulsun!"[1]

İZAH

"İdrar için uygun bir yer aramak"tan maksat, idrarın üstümüze sıçramaması için küçük abdestini yumuşak bir yerde yapmak ve böylece idrarın üzerimize sıçramasını önlemektir. Takdir edileceği üzere bu husus, asgarî bir temizlik kaidesidir.

Bu hadîsi **Ebû Davud, Ebû't-Teyyâh**'tan rivâyet etmektedir. **Ebû't-Teyyâh** da bunu, **"bana bir şeyh rivâyet etti"** diye nakletmekte, bu şeyhin ismini vermemektedir. Bu durumda hadîs, senedinde meçhûl bir râvî bulunması sebebiyle zayıf bir rivâyettir.

القسم الثاني

في الإبعاد

b- UZAK YERLERİ TERCİH ETMEK

٥٠٨٩ــ (د ت س ــ **المغيرة بن شعبة** رضي الله عنه) قال : « كنتُ مع رسول الله صلى الله عليه وسلم في سَفَرٍ فأتى النبيُّ صلى الله عليه وسلم حاجتَه ، وأبعد في المذهَب».

هذه رواية الترمذي. و عند أبي داود: «ألنبيَّ صلى الله عليه وسلم كان إذا ذَهَبَ الْمذْهَبَ أبْعَدَ». وأسْقَط في نسخة "المذب " هذا الحديث أول حديث في سمم أبي داود.

[1] **Ebû Davud**, Taharet, 2/3.

وفي رواية النسائي : « ألنبيَّ صلى الله عليه وسلم كان إذا ذَهَبَ الْمذْهَبَ أبْعَدَ ، قال : فذهب لحاجته وهو في بعض أسْفارِهِ ، فقال : ائْتني بوَضوءٍ ، فتوضأ ومسح على الخفَّيْن».

5,089- el-Muğîre b. Şu'be şöyle dedi:

"Bir seyahat esnasında Rasûlullah (as.) ile beraber idim; ihtiyacını gidermek istediğinde yoldan uzak bir yere giderdi:"[2]

RİVÂYETLER

Bu, **Tirmizî**'nin rivâyetidir. **Ebû Davud**'un rivâyeti de şöyledir:

"Hz. Peygamber, ihtiyaç gidermek istediğinde yoldan uzaklaşırdı."

Ebû Davud'un bir nüshasında "yoldan" kelimesi yoktur.

Nesaî'nin rivâyeti de şöyledir:

"Hz. Peygamber, ihtiyaç gidermek istediğinde yoldan uzaklaşırdı. Seyahatlerinden birinde, yine ihtiyacını gidermek için gitmiş, sonra **'bana abdest suyu verin!'** demiş, su getirildiğinde abdest almış ve mestleri üzerine mesh etmişti."

İZAH

Bu konudaki rivâyetler, hem edeb, hem temizlik ve hem de çevre sağlığı açısından değerlendirilmelidir. İnsanların gelip geçtiği yolların yakınlarında, mesire yerlerinde abdest bozmak, her şeyden önce sağlık açısından ciddi tehlikeler yaratabilir. Kaldı ki bu durum, insana yakışır nezih ve medenî bir hayat tarzı da değildir. Binlerce yıl öncesinin şartlarında bile buna dikkat ve hassasiyet gösterildiği göz önüne alınırsa, günümüz şartlarında bunun öneminin hangi boyutlara yükseldiğini anlamak zor olmasa gerektir.

٥٠٩٠ـ (س ـ عبد الرحمن بن أبي قراد) قال : « خرجت مع رسول الله صلى الله عليه وسلم إلى الخَلاء ، فكان إذا أراد الحاجة أبعدَ » أخرجه النسائي.

---

[2] **Ebû Davud**, Tahâret, 1/1; **Tirmizî**, Tahâret, 16/20; **Nesaî**, Tahâret, 16.

5,090- Abdurrahman b. Ebî Kurâd[3] şöyle dedi:

"Hz. Peygamber'le birlikte (yoldan çıkıp) boş bir araziye doğru gitmiştim. O, ihtiyacını gidermek istediğinde (yoldan) uzak bir yere giderdi."[4]

القسم الثالث

في الأماكن المنهي عنها

c- ABDEST BOZMAK YASAKLANAN YERLER

٥٠٩١ ـ (م د ـ أبو هريرة رضي الله عنه) قال : قال رسول الله صلى الله عليه وسلم : «اتقوا اللاَّعنَيْن، قيل: وما اللاَّعنان؟ قال : الذي يتخلّى في طريق الناس أو ظلّهم» أخرجه مسلم وأبو داود.

5,091- Ebû Hureyre'den rivâyet edildiğine göre Rasûlullah (as.);

"- **İki lanetliden sakının!**" buyurdu. Kendisine;

"- İki lanetli nedir?" diye sorulduğunda;

"- **İnsanların yollarına abdest bozan ile gölgeliklerine abdest bozanın** (yaptığı iş)" buyurdu.

İZAH

Burada da yine temizlik, sağlık ve çevre düzeni açısından, pisliğin ve çirkin kokunun herkesi rahatsız etmemesi açısından dikkate değer bir üslup kullanılmaktadır. **"Lanetli"** ifâdesi, yapılan işin çirkinliğini ve zararını göstermektedir. Bunun lanete müstahak görülmesi de, çevreye ve başka insanlara zarar vermesinden dolayıdır. Bu bakımdan bazı İslâm âlimleri söz konusu yerlere def-i hacet yapmanın haram olduğunu söylemişlerdir. **Nevevî** bu kanâattedir. **İbn Hacer** de bunun büyük günahlardan olduğunu

[3] **Abdurrahman b. Ebî Kurâd el-Eslemî el-Ensârî**: Sahabîdir. Ona **İbnu'l-Fâkih** denirdi. Kendisinden Hâris b. fudayl el-Hatmî rivâyet etmiştir. Rivâyeti **Nesaî** ve **İbn Mâce**'dedir. Hicazlıdır.

[4] **Nesaî**, Tahâret, 16.

söylemiştir. **Heysemî**, **Taberânî** ve **Beyhakî**'den naklen; **"Allah'ın, meleklerin ve bütün insanların laneti, müslümanların yolları üzerinde def-i hacet yapanın üzerine olsun!"** anlamında bir hadîs kaydetmektedir.[5]

Bu hadîste yol ve gölgelik olmak üzere özellikle iki yerin kirletilmemesinden söz edilmektedir. Bundan sonra gelecek olan rivâyetlerde buna başka yerler de ilave edilmektedir. Genel bir ilke olarak; insanların ve hayvanların müştereken yararlanma hakkına sahip oldukları mekânların kirletilmemesi gerektiği söylenebilir.

٥٠٩٢ــ (د ــ معاذ بن جبل رضي الله عنه) قال : قال رسول الله صلى الله عليه وسلم : «**اتَّقُوا المَلاعِنَ الثلاث** : البَرَازَ في المَوارِد ، **وقارِعَةِ الطريق ، والظِّل** » أخرجه أبو داود.

5,092- Muâz b. Cebel'den rivâyet edildiğine göre Rasûlullah (as.) şöyle buyurdu:

"Lanete sebep olan üç yerde (abdest bozmaktan) **sakının; su yollarında, insanların gelip-geçtiği yollarda ve gölgeliklerde!"**[6]

İZAH

"Lanete sebep olmak" ifâdesi, insanların o fiili yapana lanet etmeleri ile de izah edilebilir İnsanların ortak mekânı olan bu yerlerin kirletilmesi, oradan yararlanmak isteyen herkesin lanet okumasına yol açar. Dolayısıyla buraları kirletenler, insanlara zarar verdikleri ve halkın müşterek menfâatini ihlâl ettikleri için lanete müstahaktırlar.

٥٠٩٣ــ (د س ــ عبد الله بن سرجس رضي الله عنه) : « أن النبيَّ صلى الله عليه وسلم نهى أن يُبالَ في الجُحْر ، قالوا لقتادة: ما يُكرهُ من البول في الجُحْر ؟ قال : كان يُقال:

---

[5] Mecmau'z-Zevâid, I, 204.

[6] **Ebû Davud**, Tahâret, 14/26.

إنها مَسَاكِنُ الجنِّ». أخرجه أبو داود. وفي رواية النسائي قال : « لا يَبُولَنَّ أحدكم في جُحْرٍ ، قالوا لقتادة...» الحديث.

5,093- Abdullah b. Sercis'ten rivâyet edilmiştir:

"Hz. Peygamber yerdeki deliklere işemekten men etti."

(Hadîsi Abdullah b. Sercis'ten rivâyet eden) Katâde'ye;

"- Deliklere işemenin ne mahzuru var?" diye sordular. O da cevaben;

"- Oraların, cinlerin barınağı olduğu söylenirdi" dedi.[7]

RİVÂYETLER

Bunu **Ebû Davud** tahric etti.

Nesaî'nin rivâyetine göre Hz. Peygamber; **"Sizden biri sakın deliklere işemesin!"** dedi.

Hadîsin râvîsi Katâde'ye;

"- Bunun ne mahzuru var?" diye sordular... O da yukarıdaki cevabı vermiş.

İZAH

Arazi üzerinde zaman zaman çeşitli boyutlarda delikler ve yarıklar görülmektedir. Her çeşit arazide bu türlü delikler her zaman bulunur. Yukarıdaki rivâyette Hz. Peygamber'in bu deliklere işemeyi yasakladığı belirtilmektedir. Her ne kadar **Katâde** bu yasağa; **"oraların, cinlerin barınağı olduğu söylenirdi"** şeklinde bir gerekçe ileri sürmekte ise de, mutlaka oralarda cinler oturuyorlar manasına hamledilmemelidir. Aksine daha genel bir ifade ile oralarda bizim göremediğimiz ve bilemediğimiz çeşitli türde hayvanların ve böceklerin yaşadığını düşünmek gerekir. İşte böyle yerlere abdest bozmak, orada yaşayan muhtelif türdeki canlılara zarar vermektedir.

Burada Hz. Peygamber'in hem doğal çevreyi korumak ve hem de haşerat dahi olsa zarar vermedikçe hiçbir canlıya zarar vermemek konusunda gösterdiği hassasiyet görülmektedir. Değeri ancak

---

[7] **Ebû Davud**, Tahâret, 16/29; **Nesaî**, Tahâret, 30.

günümüzde anlaşılan bu hassasiyet, o gün için belki de çok anlamsız görülebiliyordu. Bu bakımdan Hz. Peygamber'in getirdiği değerleri günümüz insanının daha iyi anlayıp değerlendirme imkânı bulunmaktadır.

٥٠٩٤ ـ (ت س د ـ **عبد الله بن مغفل** رضي الله عنه) أن رسول الله صلى الله عليه وسلم قال: «**لا يَبُولَنَّ أحدُكم في مُستَحَمِّه، فإن عامة الوَسواس منه**». أخرجه الترمذي والنسائي.

وفي رواية أبي داود زيادة بعد « **مستحمه** » : **ثم** « **يغتسل فيه** ». وفي أخرى « **ثم يتوضأ فيه**...» الحديث.

5,094- Abdullah b. Muğaffel'den rivâyet edildiğine göre Hz. Peygamber şöyle dedi:

"Sizden biri, yıkandığı yerde küçük abdest bozmasın! Çünkü vesveselerin çoğu bundan ileri gelir."[8]

RİVÂYETLER

Bunu **Tirmizî** ve **Nesaî** tahric etti.

Ebû Davud'un bir rivâyetinde; **"...küçük abdestini bozup sonra da orada yıkanmasın!"** ilavesi, diğer bir rivâyetinde de; **"sonra orada abdest almasın!"** ziyadesi vardır.

İZAH

Yıkanma esnasında küçük abdest bozma yasağını izahta zorluk vardır. **İbnu'l-Esîr** bunu iki şekilde açıklamaya çalışmaktadır. Ya zeminin sert olması ve yıkandıktan sonra abdest bozulduğu için idrarın insana sıçraması ihtimalinden dolayı böyle bir tedbir önerilmiştir, yahut da yıkanılan yerde su akmayıp toplanmakta, dolayısıyla sidik de orada kalmakta ve insanın ayaklarına bulaşmaktadır. Banyodan çıktıktan sonra insan ayaklarını tekrar

[8] **Tirmizî**, Tahâret, 17/21; **Ebû Davud**, Tahâret, 15/27; **Nesaî**, Tahâret, 30.

yıkamadığı takdirde, zihinde, acaba üzerimde bir pislik kaldı mı, şeklinde bir vesvese uyanabilmektedir.[9]

Bu açıklamanın çok sağlıklı olduğunu söylemek zor olsa gerektir. Çünkü her şeyden önce idrar sıçramasının vesveseye yol açtığı nasıl izah edilebilir? Sonra bu iş eğer bir vesveseye sebep oluyorsa, bu sadece banyoda idrarını yapanda değil, herkeste olabilir. Söz konusu yasağı sadece vesvese gerekçesine bağlamak da, en azından mevcut bilgilerimiz çerçevesinde tatminkâr bir gerekçe gibi gözükmemektedir.

Yukarıdaki açıklamaya göre idrarın akıp gitmesi ve hiçbir eserinin kalmaması halinde söz konusu işeme yasağı da ortadan kalkmaktadır.

٥٠٩٥ـ (د س ــ حميد بن عبد الرحمن الحميري) قال : لَقِيتُ رجلا صَحِبَ النبيَّ صلى الله عليه وسلم ، كما صحبه أبو هريرة قال : « نهى رسول الله صلى الله عليه وسلم أن يَمْتَشِطَ أحدُنا كل يوم، أو يبول في مغتسله ». أخرجه أبو داود ، وأخرجه النسائي في أول حديث.

5,095- Humeyd b. Abdurrahman el-Himyerî'den rivâyet edilmiştir:

"Tıpkı Ebû Hureyre gibi Hz. Peygamber'le sohbet eden bir sahabîye rastlamıştım. O şöyle dedi:

"Rasûlullah (as.), bizden birinin hergün taranmasını veya yıkandığı yerde küçük abdest bozmasını yasakladı."[10]

İZAH

Yukarıdaki rivâyette, söz konusu sahabînin kim olduğu bilinmemektedir. Bunun Abdullah b. Muğaffel, Abdullah b. Sercis veya Hakem b. Amr el-Ğifârî olduğu rivâyet edilmektedir.

---

[9] **Câmiu'l-Usûl**, VII, 118.

[10] **Ebû Davud**, Tahâret, 15/28; **Nesaî** Tahâret, 146.

Taranmak, güzel, temiz ve bakımlı olmak, İslâm'ın yasakladığı değil, aksine tavsiye ettiği şeylerdendir. Bu itibarla yukarıda geçen ve hergün taranmayı yasaklayan cümle, genel bir ifâde ile, erkeğin efemine davranışlardan uzak tutulması amacına bağlanabilir. Burada sadece taranmak değil, kadınlara mahsus olan süslenip püslenmek şeklindeki davranışları da birlikte düşünmek gerekir.

٥٠٩٦ــ (م س ــ جابر بن عبد الله رضي الله عنهما): «أنّ رسول الله صلى الله عليه وسلم نهى أن يُبَال في الماء الرَّاكد». أخرجه مسلم والنسائي، وقد تقدَّم في الباب الأول هذا عن أبي هريرة بزيادة فيه.

5,096- Cabir b. Abdullah şöyle dedi:
"Rasûlullah (as.) durgun suya işemeyi yasakladı."[11]

RİVÂYETLER
Hadîsi **Müslim** ve **Nesaî** tahric etti.
Bu rivâyet, ilk bâb'da Ebû Hureyre'den naklen ziyâdeli bir metin halinde geçmişti.[12]

القسم الرابع
في البول في الإناء

d- KAPLARIN İÇİNE İDRAR YAPMAK

٥٠٩٧ــ (د س ــ أميمة بنت رُقَيْقَة) قالت : « كان للنبيِّ صلى الله عليه وسلم قدح مِنْ عَيْدان تحت سَرِيره يَبول فيه من الليل » أخرجه أبو داود. وعند النسائي «كان للنبيِّ صلى الله عليه وسلم قدح من عَيْدان يَبول فيه، ويَضَعُه تحت السرير».

5,097- Ümeyme bint Rukayka şöyle dedi:

11 **Müslim**, Tahâret, 28/94; **Nesaî**, Tahâret, 31.
12 Bkz., hadîs no; 5030-5031.

"Hz. Peygamber'in divanının altında, hurma kütüğünden yapılmış bir çanağı vardı, geceleyin küçük abdestini oraya yapardı."[13]

RİVÂYETLER

Bunu **Ebû Davud** tahric etti.

Nesaî'nin rivâyetinde; "Hz. Peygamber'in, içine küçük abdestini yaptığı, hurma kütüğünden bir çanağı vardı, onu divanının altına koyardı."

الفرع الثاني

في هيئة قضاء الحاجة

و فيه ثلاثة أقسام:

القسم الأول

في استقبال القبلة واستدبارها

النهي عنه

2- DEF-İ HACET SIRASINDA OTURMA ŞEKLİ

a- ÖNÜNÜ VE ARKANI KIBLEYE ÇEVİRMEK

1- BUNUN YASAKLANMASI

٥٠٩٨ــ (خ م ت د ط س ــ **أبو أيوب الأنصاري** رضي الله عنه) أنّ النبي صلى الله عليه وسلم قال: «**إذا أتَيْتم الغائط فلا تستقبلوا القبلةَ ولا تستدْبِرُوها ، ولكن شرِّقوا أو غرِّبوا**، قال أبو أيوبي : فلما قدمنا الشَّامَ وَجدنا مَرَاحِيضَ قد بُنِيتْ قِبَلَ القبلة ، فننْحرِف عنها ونستغفر الله عز وجل ». أخرجه البخاري ومسلم والترمذي وأبو داود.

وفي رواية « **الموطأ** » : قال رافع بن إسحاق - مولى لآل الشفاء ، وكان يقال له : مولى أبي طلحة:-إنه سمع أبا أيوب الأنصاري صاحب رسول الله صلى الله عليه وسلم - وهو

[13] **Ebû Davud**, Tahâret, 13/24; **Nesaî**, Tahâret, 28.

بمصر– يقول : والله ما أدري كيف أصنع بهذه الكرابيس ، وقد قال رسول الله صلى الله عليه وسلم : « **إذا ذهب أحدُكم لغَائط أو بول ، فلا يستقبل القبلة ولا يستدبرْها بفرْجه** ؟ ».

وأخرج النسائي رواية الموطأ.

وله في أخرى : أن النبي صلى الله عليه وسلم قال : « **لا تستقبلوا القبلة ، ولا تستدبروها بغائط أو بول ، ولكن شرّقوا أو غرّبوا** ». وفي أخرى « **إذا أتى أحدكم الغائط ، فلا يستقبل القبلة ، ولكن يشرّق أو يغرّب**».

5,098- Ebû Eyyub el-Ensârî'den rivâyet edildiğine göre Hz. Peygamber şöyle dedi:

"Helâya gittiğinizde yüzünüzü ve sırtınızı kıbleye doğru çevirmeyin; doğuya veya batıya doğru çevirin!"

Ebû Eyyub şöyle dedi:

"Suriye'ye geldiğimizde, kıble tarafına doğru yapılmış helâlar gördük; biz helâya girdiğimizde yana doğru dönüyor ve Azîz ve Celîl olan Allah'tan mağfiret diliyorduk."[14]

RİVÂYETLER

Bunu **Buharî, Müslim, Tirmizî** ve **Ebû Davud** tahric etti.

Muvatta'nın rivâyeti şöyledir:

"Şifâ âilesinin âzâdlısı Râfi' b. İshak'dan -ki onlara Ebû Talha'nın âzâdlısı da denirdi- rivâyet edildiğine göre, o, Rasûlullah'ın (as.) sahâbesi Ebû Eyyub el-Ensârî'nin Mısır'da iken şöyle söylediğini işitmiş:

"Vallahi, şu helâlar konusunda ne yapacağımı bilemiyorum. Çünkü Rasûlullah (as.); **'biriniz büyük veya küçük abdestinizi bozmak üzere** (helâya) **gittiğinizde, abdest yaparken yüzünü kıbleye çevirmesin, sırtını da dönmesin!'** demişti."

Nesaî de **Muvatta**'nın rivâyetini tahric etti.

Nesaî'nin başka bir rivâyeti de şöyledir:

---

[14] **Buharî**, Vudû, 11; Salât, 29; **Müslim**, Tahâret, 17/59; **Muvatta**, Kıble, 1/1; **Tirmizî**, Tahâret, 6/8; **Ebû Davud**, Tahâret, 4/9; **Nesaî**, Tahâret, 19.

"Küçük veya büyük abdest esnasında yüzünüzü ve sırtınızı kıbleye çevirmeyin; doğuya veya batıya çevirin!"

Diğer bir rivâyete göre de; **"biriniz helâya gittiğinde, kıbleye doğru dönmesin; doğuya veya batıya doğru dönsün!"** dedi.

İZAH

Abdest bozma esnasında yüzünü veya sırtını kıbleye doğru çevirmenin yasaklanması, Kâbe'ye saygı amacına matuftur. Buradaki yasak konusunda fukaha arasında üç görüş öne çıkmıştır:

1- Açık arazide abdest bozarken kıbleye dönmek haram ise de, evlerde bulunan kapalı helâlarda kıbleye dönmekte bir sakınca yoktur. Bu bölümde yer alan rivâyetler, bu görüşün delilini teşkil etmektedir.

2- Açık alanda da, evlerdeki kapalı tuvaletlerde de kıbleye doğru dönmek câiz değildir. Bundan sonraki bâb'da gelecek olan rivâyetler de bu görüşün delilidir.

3- Gerek açık alanda ve gerek evlerdeki tuvaletlerde kıbleye dönerek abdest bozmakta bir sakınca yoktur. Birinci görüşün dayandığı delillerle, **İbn Mâce**'de **Abdullah b. Ömer** tarafından rivâyet edilen; **"Bazıları büyük abdest için oturduğunda kıbleye karşı dönme, derler. Halbuki ben Hz. Peygamber'i, kendi helâsında kıbleye yönelmiş bir halde iken gördüm"**[15] hadîsi de bu görüşün delilidir. Yine **İbn Mâce**'deki bir rivâyete göre **Câbir; "Hz. Peygamber kıbleye karşı su dökmemizi yasaklamıştı. Ama vefatından bir yıl önce O'nu kıbleye karşı su dökerken gördüm"** der.

Kıbleye yüzünü veya sırtını dönmeyi yasak kılan hadîsler, fukahanın ekserisine göre sadece mekruh anlamındadır.

٥٠٩٩ــ (م د س ــ أبو هريرة رضي الله عنه) أنَّ النبي صلى الله عليه وسلم قال :

«**إذا جلس أحدُكم على حاجته فلا يستقبل القبلة ولا يستدبرْها** » أخرجه مسلم.

---

[15] **İbn Mâce**, Tahâret, 18/322-25.

وفي رواية أبي داود والنسائي : أن رسول الله صلى الله عليه وسلم قال : « إنما [أنا] لكم بمنزلة الوالد ، أُعَلِّمُكم ، فإذا أتى أحدُكم الغائط فلا يستقبل القبلة ولا يستدبرْها ، ولا يَستَطِبْ بيمينه ، وكان يأمرُ بثلاثة أحجار ، وينهى عن الرَّوْث والرِّمَّة ».

5,099- Ebû Hureyre'den rivâyet edildiğine göre Rasûlullah (as.) şöyle buyurdu:

"Sizden biri ihtiyacını gidermek üzere oturduğunda, yüzünü ve sırtını kıbleye dönmesin!"[16]

RİVÂYETLER

Bunu **Müslim** tahric etti.

Ebû Davud ve **Nesaî**'nin rivâyetleri şöyledir:

"Ben sizin babanız yerindeyim; size (gereken şeyleri) **öğretiyorum. Biriniz helâya gidince, yüzünü ve sırtını kıbleye dönmesin! Sağ eliyle de tahâretlenmesin!"**

(Ebû Hureyre şöyle dedi): "Hz. Peygamber bize üç taş ile tahâretlenmemizi emreder, hayvan tersi ve kemik kullanmaktan men ederdi."

٥١٠٠ـ (ط ـ مالك بن أنس) بَلَغه عن رجل من الأنصار : « أنه سمع رسول الله صلى الله عليه وسلم ينهى أنْ تُستقبَل القبلةُ لغائط أو بول » أخرجه الموطأ.

5,100- Mâlik b. Enes'e, Ensâr'dan bir adamdan naklen haber verildiğine göre, Ensârî; "Hz. Peygamber'in büyük ve küçük abdest bozarken yüzünü kıbleye çevirmeyi yasakladığını işitmiş."[17]

٥١٠١ـ (د ـ معقل بن أبي معقل الأسدي رضي الله عنه) قال : « نهى رسول الله صلى الله عليه وسلم أنْ نَستقبِلَ القِبلتين ببول أو غائط ». أخرجه أبو داود.

---

[16] **Müslim**, Tahâret, 17/60; **Ebû Davud**, Tahâret, 4/8; **Nesaî**, Tahâret, 36.

[17] **Muvatta**, Kıble, ½.

5,101- Ma'kıl b. Ebî Ma'kıl el-Esedî[18] şöyle dedi:

"Rasûlullah (as.), büyük veya küçük abdest bozarken iki kıbleye dönmemizi yasakladı."[19]

İZAH

"**İki kıble**"den maksat, Mescid-i Harâm ile Mescid-i Aksâ'dır. Bilindiği üzere Mescid-i Aksâ, Hz. Peygamber'in ilk kıblesi idi.

Bu rivâyet, sened açısından zayıf bulunmuştur; çünkü hadîsin râvîlerinden **Ebû Zeyd**, hadîsçiler nazarında meçhûl biridir.

٥١٠٢ـ (د ـ مروان الأصفر) قال : « رأيتُ ابنَ عُمرَ أناخَ رَاحلَته مُستقبلَ القبْلَة، ثم جَلَسَ يبولُ إليها ، فقلتُ : أبا عبد الرحمن أليس قد نُهِيَ عن هذا ؟ قال : بلى ، إنما نُهِي عن ذلك في الفضاء ، فإذا كان بينكَ وبين القبْلة شيء يَسْتُرُك فلا بأس » أخرجه أبو داود.

5,102- Mervân el-Asfer şöyle dedi:

"İbn Ömer'in devesini kıbleye doğru ıhtırdığını, sonra çömelip o tarafa doğru küçük abdestini yaptığını gördüm. Kendisine;

"- Ey Ebû Abdurrahman; kıbleye doğru abdest bozmak yasaklanmamış mıydı?" diye sordum.

"- Evet, ama bu sadece açık arazide yasaklanmıştı; kıble ile aranda bir sütre bulunursa, mahzuru yoktur" dedi.[20]

---

[18] **Ma'kıl b. Ebî Ma'kıl el-Esedî**: Sahabîdir. Ona Ma'kıl b. Ebî'l-Heysem el-Esedî de denir. Medînelidir. Hadîsi **Ebû Davud, Tirmizî, Nesaî** ve **İbn Mâce**'de yer almaktadır. Kendisinden Ebû Seleme b. Abdurrahman rivâyet etmiştir. Muâviye döneminde vefat etti.

[19] **Ebû Davud**, Taharet, 4/10.

[20] **Ebû Davud**, Taharet, 4/11.

جوازه

11- DEF-İ HACET SIRASINDA KIBLEYE DÖNMENİN CÂİZ OLDUĞU

٥١٠٣ ــ (د ت ــ جابر بن عبد الله رضي الله عنه) قال : « نهى رسول الله صلى الله عليه وسلم أنْ نستقبلَ القِبْلَةَ ببول ، فرأيْتُهُ قبل أن يُقْبَضَ بعام يَسْتَقْبِلُها ». أخرجه أبو داود والترمذي.

5,103- Câbir b. Abdullah şöyle dedi:

"Hz. Peygamber, küçük abdest sırasında kıbleye dönmemizi yasaklamıştı. Sonra ölmeden bir yıl önce O'nun abdest bozarken kıbleye doğru döndüğünü gördüm."[21]

٥١٠٤ ــ (ت ــ أبو قتادة رضي الله عنه) : « أنه رأى النبي صلى الله عليه وسلم يبولُ مُسْتَقْبِلَ القِبْلَةِ» أخرجه الترمذي.

5,104- Ebû Katâde; "Hz. Peygamber'in küçük abdestini yaparken kıbleye doğru döndüğünü görmüş."[22]

٥١٠٥ ــ (خ م ت ط س د ــ عبد الله بن عمر رضي الله عنهما) قال : «ارْتَقَيْتُ فوقَ بيت حَفْصَةَ لبعض حاجتي فرأيتُ النبيَّ صلى الله عليه وسلم يقضي حاجَتَهُ مستقبلَ الشام، مستدبرَ القِبْلَةِ» أخرجه البخاري ومسلم والترمذي.

وفي رواية للبخاري أن ابن عمر كان يقولُ: «إن ناسا يقولون: إذا قَعَدْتَ على حاجتك فلا تستقبل القِبْلَةَ ولا بيتَ المَقْدِسِ فقال عبد الله بنُ عمر: لقد ارْتَقَيْتُ يوما على ظَهرِ بَيْت لنا فرأيتُ رسول الله صلى الله عليه وسلم على لَبِنَتَيْنِ مُستقبلَ بيتِ المقدس لحاجته، وقال: لعلك

---

[21] **Ebû Davud**, Tahâret, 5/13; **Tirmizî**, Tahâret, 7/9.

[22] **Tirmizî**, Tahâret, 10. Bu rivâyet, senedinde **İbn Lehîa** bulunduğu için zayıf görülmüştür.

من الذي يُصلُّون على أوراكهم؟ فقلت: لا أدْري والله». قال مالك: يعني الذي يُصلِّي ولا يرتفع عن الأرض، يسْجُد وهو لاصق بالأرض.

وهذه الرواية لم أرَها في كتاب الحميديّ، ولم أجدْه أخرج إلا الرواية الأولى، وهي مذكورة في كتاب البخاري ، وقد ترْجَمَ عليه «باب مَن تبرَّز على لَبِنَتَيْن» وأخرج مسلم هذه الرواية، ولم يذكرها الحميديُّ أيضا.

قال واسعُ بنُ حبَّان : « كنتُ أُصلِّي في المسجد ، وابنُ عُمر مُسْنِد ظهرَه إلى القبلة ، فلما قضيتُ صلاتي انْصرَفتُ إليه من شِقِّي ، فقال عبد الله : يقولُ ناس : إذا قعدتَ للحاجة تكون لك ، فلا تَقْعُدْ مُستقبلَ القِبْلَة ولا بيتَ المقدس ، قال عبد الله: لقد رَقيتُ على ظَهْر بيت ، فرأيتُ رسول الله صلى الله عليه وسلم قاعدا على لَبِنَتَيْن مُسْتَقْبِلَ بيت المقدس لحاجته ».

أخرج الموطأ هذه الرواية الآخرة.

وأخرج النسائي وأبو داود من هذه الرواية الآخرة: المُسْنَد وحدَه وأول حديثه «لقد ارْتَقيتُ – إلى قوله – : لحاجته ».

5,105- Abdullah b. Ömer şöyle dedi:

"Bir ihtiyacım için (ablam) Hafsa'nın evinin damına çıkmıştım. Hz. Peygamber'in hâcetini giderdiğini ve bu sırada da yüzünü Suriye'ye, sırtını da kıbleye doğru çevirdiğini gördüm."[23]

RİVÂYETLER

Bunu **Buharî, Müslim** ve **Tirmizî** tahric etti.

Buharî'nin diğer bir rivâyetine göre İbn Ömer şöyle diyordu:

"İnsanlar; ihtiyacını gidermek için oturduğunda kıbleye ve Beytu'l-Makdis'e doğru dönme, diyorlar. Birgün ben evimizin damına çıkmıştım. Hz. Peygamber'in ihtiyacını gidermek üzere iki kerpiç üzerine oturduğunu ve bu sırada Beytu'l-Makdis'e doğru dönmüş olduğunu gördüm"

İbn Ömer, (talebesi Vâsi' b. Habbân'a);

---

[23] **Buharî**, Vudû, 12, 14; Humus, 4; **Müslim**, Tahâret, 17/61; **Muvatta**, Kıble, 2/3; **Tirmizî**, Tahâret, 7/11; **Ebû Davud**, Tahâret, 5/12; **Nesaî**, Tahâret, 22.

"- Belki de sen, karnını dizine yapıştırarak namaz kılanlardansın?" dedi. O da cevaben;

"- Vallahi bilmiyorum" dedi.

(Bunu izah sadedinde) Mâlik şöyle dedi:

"İbn Ömer, yerden yükselmeden namaz kılan, yere yapışık olduğu halde secde eden kimseleri kastediyordu."

Buharî'nin bu rivâyetini **el-Humeydî**'nin kitabında bulamadım. O, sadece yukarıdaki ilk rivâyeti kaydetti. Halbuki bu rivâyet, **Buharî**'de yer almaktadır, hatta **Buharî** sadece bu hadîs için *"İki kerpiç üzerine ihtiyacını gideren insan bâbı"* diye de özel bir bâb açmıştır.

Hadîsi **Müslim** de rivâyet etti, ama **el-Humeydî** onu da zikretmedi.

Müslim'in rivâyetinde Vâsi' şöyle dedi:

"Mescitte namaz kılıyordum, İbn Ömer de sırtını kıbleye dayamış oturuyordu. Namazımı bitirince kalkıp onun yanına gittim. O şöyle dedi:

"İnsanlar, ihtiyacını gidermek için oturduğunda kıbleye ve Beytu'l-Makdis'e karşı oturma, diyorlar. Vallahi ben birgün bir evin damına çıkmıştım. Hz. Peygamber'in ihtiyacını gidermek üzere iki kerpiç üzerine oturduğunu ve bu sırada Beytu'l-Makdis'e doğru dönmüş olduğunu gördüm."

Bu son rivâyeti **Muvatta** da tahric etti.

Nesaî ve **Ebû Davud** da, bu son rivâyetin sadece müsned olan kısmını ve bir de baş taraftaki "evin damına çıkmıştım" cümlesini tahric ettiler.

İZAH

İbn Ömer'in, talebesi **Vâsi' b. Habbân**'a söylediği sözün asıl konu ile irtibatı açık değildir. Bu yüzden şârihler bu ilişkiyi göstermek için zorlanmışlar ve çeşitli tevil yollarına başvurmuşlardır. **Kirmânî** şöyle bir tevîl getirmektedir:

"**İbn Ömer** şunu söylemeye çalışmaktadır: Belki de sen, secdede uylukları karnından ayırmak gerektiği sünnetini bilmeyenlerdensin? Eğer bunu bilseydin, açık arazi ile kapalı mekân arasındaki farkı,

veya Kâbe'ye yönelmek ile Beytu'l-Makdis'e yönelmek arasındaki farkı da bilirdin."

Kirmânî'nin bu tevîlini nakleden **İbn Hacer**, bunun zorlama bir te'vîl olduğunu, **Vâsi**'in **İbn Ömer**'e secde ile ilgili herhangi bir soru sormadığını söylemektedir. **İbn Hacer**'e göre, bu hadîsin **Müslim**'de geçen rivâyetinde **Vâsi**'in; **"mescitte namaz kılıyordum, Abdullah b. Ömer de sırtını kıbleye dayamış oturuyordu. Namazımı bitirince, kalkıp onun yanına gittim..."** diye başlayan sözleri, **İbn Ömer**'in yukarıdaki sözlerini açıklar mahiyettedir. Muhtemelen **İbn Ömer**, onun sözünü ettiği şekilde secde ettiğini görmüş ve bundan dolayı öyle konuşmuştu.[24]

İbn Ömer'in o sözüyle, kıbleye doğru namaz kılan insanların ön taraflarını mecburen kıbleye doğru çevirdiklerini, eğer ön tarafın kıbleye doğru çevrilmesi câiz değilse, namazı bile ancak yere yapışarak kılmak gerektiğini, halbuki kimsenin namazı böyle kılmadığını, dolayısıyla ihtiyaç gidermek için kıbleye yönelmekte de bir mahzur bulunmadığını kastetmiş olması ihtimali daha fazla olsa gerektir. Böylece onun bu sözüyle, abdest bozarken kıbleye yönelmek konusu arasındaki irtibat da kurulmuş olur.

القسم الثاني

في البول قائما

جوازه

b- AYAKTA İDRAR YAPMAK

1- AYAKTA İDRARIN CÂİZ OLDUĞU

٥١٠٦ــ (خ م د ت س ــ حذيفة بن اليمان رضي الله عنه) قال : « كُنْتُ مع النبيِّ صلى الله عليه وسلم ، فانتهى إلى سُبَاطَة قوم فبالَ قائما ، فَتَنَحَّيْتُ ، فقال: **ادْنُهْ** ، فَدَنَوْتُ حتى كُنْتُ عند عَقِبيه ، فتوضَّأ ومسحَ على خُفَّيه ».

---

[24] **İbn Hacer**, I, 334.

وفي رواية عن أبي وائل قال : « كان أبو موسى يُشَدِّدُ في البول ويبول في قارورة ، ويقول : إن بني إسرائيل كان إذا أصاب جلْدَ أحدهم بول قرَضَه بالمقاريض ، فقال حذيفة : لَوَدِدتُ أن صاحبكم لا يُشَدِّدُ هذا التشديد ، فلقد رأيتني أنا ورسول الله صلى الله عليه وسلم نتماشى ، فأتى سُباطة قوم خَلْفَ حائط ، فقام كما يقوم أحدُكم ، فبال فانتَبذتُ منه ، فأشار إليّ ، فجئتُ ، فقمتُ عند عَقِبه صلى الله عليه وسلم ، حتى فَرَغ ». أخرجه البخاري ومسلم.

وفي رواية أبي داود قال: «أتى رسول الله صلى الله عليه وسلم سُباطَة قوم فبال قائما ، ثم دعا بماء فمسح على خُفَّيْه».

[قال أبو داود : قال مسدد] : « فذهبتُ أتباعَدُ ، فدعاني ، حتى كنتُ عند عقبه صلى الله عليه وسلم ». وأخرج الترمذي والنسائي الرواية الأولى. وللنسائي مثل أبي داود إلى قوله : « قائما ».

5,106- Huzeyfe b. el-Yemân'dan rivâyet edilmiştir:

"Hz. Peygamber'le birlikte idim, kendisi halkın çöplüğüne doğru gitti ve ayakta küçük abdestini yaptı. Ben, kenara çekilmiştim. Bana;

"- Yaklaş!" dedi. Ben de topuklarının yanına kadar yaklaştım. Hz. Peygamber abdest aldı ve mestleri üzerine mesh etti."[25]

RİVÂYETLER

Ebû Vâil'den gelen diğer bir rivâyet de şöyledir:

"Ebû Musa, küçük abdest konusunda aşırı titiz davranırdı, bu yüzden küçük abdestini bir şişeye yapardı ve; *'İsrâil oğullarından birinin cildine bir miktar sidik bulaşacak olsa, orayı makasla keserdi'* derdi. Huzeyfe şöyle söyledi:

"Arkadaşınızın, titizliği bu kadar ileri götürmemesini arzu ederdim; çünkü ben Rasûlullah (as.) ile birlikte yürürken, O'nun, halkın bir duvarın arkasında bulunan çöplüğüne doğru gittiğini ve sizlerin yaptığı gibi küçük abdestini ayakta bozduğunu gördüm. O sırada ben O'ndan bir miktar uzaklaşmıştım. Ama bana işaret etti,

[25] **Buharî**, Vudû, 61, 62, 63; Mezâlim, 27; **Müslim**, Tahâret, 22/73; **Ebû Davud**, Tahâret, 12/23; **Tirmizî**, Tahâret, 9/13; **Nesaî**, Tahâret, 24.

ben de hemen gidip işini bitirinceye kadar ayaklarının dibinde durdum."

Bunları **Buharî** ve **Müslim** tahric etti.

Ebû Davud'un rivâyeti şöyledir:

"Hz. Peygamber halkın çöplüğüne gitti, ayakta küçük abdestini bozdu, sonra su istedi ve mestleri üzerine mesh yaptı."

Ebû Davud dedi ki: "Müsedded'in söylediğine göre Huzeyfe; 'ben Hz. Peygamber'den uzaklaşmıştım, ama O beni çağırdı, ben de gidip (kendisini perdelemek için) ayaklarının yanında durdum' dedi."

Tirmizî ve **Nesaî**, ilk rivâyeti tahric ettiler.

Nesaî'nin ayrıca **Ebû Davud**'un rivâyeti gibi bir rivâyeti daha vardır, yalnız bu rivâyette sadece; "Hz. Peygamber halkın çöplüğüne gitti, ayakta küçük abdestini bozdu" cümlesi bulunmaktadır.

İZAH

Hz. Peygamber'in küçük abdestini yaparken bazen çömeldiği, bazen de ayakta durduğu rivâyet edilmektedir. Her iki çeşit rivâyet de bu bölümde görülecektir.

Küçük abdestini çömelerek yapmanın ilk akla gelen sebebi, necasetten korunmak arzusudur. Zira ayakta yapıldığı zaman sıçrayan idrarın vücuda bulaşması söz konusudur. Bunun özellikle insan sağlığı ile alâkalı diğer bir sebebi de, çömelerek yapıldığında idrar torbasının ağzının aşağıya doğru gelip tamamen açılması ve bu sayede torbadaki bütün sidikleri boşaltmanın mümkün olmasıdır. Ayakta abdest bozulduğunda ise, torba o ölçüde açılmayacağı için bir miktar sidik yine torbada kalacaktır. Hareket halinde o sidik damlalarının peyderpey dışarıya akma ihtimalinden daha önemli olanı, insan sağlığı açısından bunun sebep olacağı sıkıntılardır.

٥١٠٧ـ (ط – نافع مولى ابن عمر رضي الله عنهم) قال : « رأيتُ ابنَ عُمر يبُولُ قائما ». أخرجه الموطأ.

5,107- İbn Ömer'in âzâdlısı Nâfi şöyle dedi:

"İbn Ömer'in küçük abdestini ayakta yaptığını gördüm."[26]

النهي عنه

11- AYAKTA İDRAR YAPMANIN YASAKLANMASI

٥١٠٨ـ (ت ـ عمر بن الخطاب رضي الله عنه) قال : « رآني النبيُّ صلى الله عليه وسلم أبولُ قائما ، فقال : **يا عمرُ لا تَبُلْ قائما** ، فما بُلْتُ قائما بعدُ ».

أخرجه الترمذي ، وقال : إنما رفع هذا الحديث عبد الكريم بن أبي المخارق ، وهو ضعيف عند أهل الحديث ، ضعفه أيوب السَّخْتِيَاني وتكلّم فيه.

وروى عبيد الله عن نافع عن ابن عمر قال: قال عمرُ: «ما بُلْتُ قائما مُنْذُ أسلمتُ» ، وهذا أصح من حديث عبد الكريم. قال [الترمذي]: ومعنى النهي عن البول قائما: على التأديب، لا على التحريم.

قال : وقد رُوِيَ عن ابن مسعود قال : « إنه من الجفاء أن تبول وأنتَ قائم ».

5,108- Hz. Ömer şöyle dedi:

"Ayakta küçük abdestimi yaparken Hz. Peygamber beni gördü ve;

"- Ya Ömer! Ayakta abdest bozma!" dedi. Ben de ondan sonra küçük abdestimi asla ayakta yapmadım."[27]

RİVÂYETLER

Bunu **Tirmizî** tahric etmiş ve şöyle demiştir:

"Bu hadîsi sadece Abdülkerîm b. Ebî'l-Mehârik Hz. Peygamber'e isnâd etti; ama o, hadîsçiler nazarında zayıf bir râvîdir. Eyyub es-Sahtiyânî onu zayıf görmüş ve hakkında laf etmiştir."

Ubeydullah'ın Nâfi'den, onun da İbn Ömer'den rivâyet ettiğine göre Hz. Ömer şöyle dedi:

---

[26] **Muvatta**, Tahâret, 31/112.

[27] **Tirmizî**, Tahâret, 8/12. Muallak olarak rivâyet edilen bu hadîs, sened açısından zayıftır.

"Ben, İslâm'a girdikten sonra küçük abdestimi asla ayakta bozmadım."

Bu rivâyet, Abdülkerîm'in rivâyetinden daha sahihtir.

Tirmizî şöyle söyledi:

"Ayakta işeme yasağının anlamı, haram oluşu değildir, aksine edebe riâyet anlamındadır. İbn Mes'ûd'un; *'ayakta işemek, cefadandır'* dediği rivâyet edilir."

٥١٠٩ ــ (ت س ــ **عائشة** رضي الله عنها) قالت : « مَن حدَّثكم أنّ النبيَّ صلى الله عليه وسلم كان يَبُولُ قائما فلا تُصَدِّقوه، ما كان يَبُولُ إلا قاعدا». أخرجه الترمذي والنسائي، وقال النسائي: «إلا جالسا».

5,109- Hz. Âişe şöyle dedi:

"Size, Hz. Peygamber'in ayakta abdest bozduğunu kim söylerse, onu tasdik etmeyin! Çünkü Hz. Peygamber küçük abdestini mutlaka oturarak yapardı."[28]

القسم الثالث

في الاستتار

c- ABDEST BOZARKEN ÖRTÜNMEK

٥١١٠ ــ (م ــ **عبد الله بن جعفر** رضي الله عنهما) قال: «أَرْدَفَني رسول الله صلى الله عليه وسلم ذاتَ يوم خَلْفَه فأسَرَّ إليَّ حديثا لا أُحَدِّث به أحدا من الناس وكان أحبَّ ما استَتَرَ به رسول الله صلى الله عليه وسلم لحاجته هَدَفٌ أو حائشُ نَخْلٍ». قال في رواية: «يعني: حائطَ نخلٍ»، أخرجه مسلم.

5,110- Abdullah b. Cafer anlatıyor:

---

[28] **Tirmizî**, Tahâret, 8/12; **Nesaî**, Tahâret, 25. Bu da sened açısından zayıf bir rivâyettir.

"Rasûlullah (as.) birgün beni terkisine bindirmişti. Bana bir sır verdi, ben o sırrı hiçbir insana söylemem. Hz. Peygamber'in ihtiyaç gidermek sırasında gizlenmek için kullandığı şeylerin en hoşuna gideni, bir tümsek veya hurma ağaçları kümesi idi."[29]

٥١١١ـ (د س ـ عبد الرحمن بن حسنة) قال : « انْطَلَقْتُ أنا وعَمرو بن العاص إلى النبيِّ صلى الله عليه وسلم ، فخرجَ ومعه دَرَقَةٌ ، ثم اسْتَتر بها ، ثم بَال ، فقلنا : انظُرُوا إليه يَبُول كما تَبُولُ المرأة ، فسمع ذلك ، فقال : **أَلَم تعلموا ما لَقِيَ صاحبُ بَني إسرائيل؟ كانوا إذا أصابهم البولُ قَطَعُوا ما أصابه البول منهم فنهاهم ، فعُذِّبَ في قبره** ».

قال أبو داود : قال منصور عن أبي وائل عن أبي موسى بهذا الحديث ، قال : «جلد أحدهم » ، وقال عاصم عن أبي وائل عن أبي موسى عن النبيِّ صلى الله عليه وسلم « جَسَد أحدهم ».

وفي رواية النسائي عن عبد الرحمن - وفي نسخة عنه عن أبي موسى - قال : «خرج علينا رسول الله صلى الله عليه وسلم ، وفي يَده كهيئة الدَّرَقة ، فوضعها ثم جلس خَلْفَها ، فبال إليها ، فقال بعضُ القوم: انْظُروا، يبولُ كما تبولُ المرأة فسمعه فقال: **أوَ ما علمتَ ما أصاب صاحبَ بني إسرائيل؟ كانوا إذا أصابهم شيء من البول قَرَضُوه بالمقاريض ، فنهاهم صاحبُهم ، فعُذِّب في قبره** ».

5,111- Abdurrahman b. Hasene[30] anlatıyor:

"Amr b. el-Âs ile birlikte Hz. Peygamber'e gitmiştim. Hz. Peygamber, elinde bir kalkan olduğu halde dışarı çıktı, onun arkasına gizlendi ve çömelerek küçük abdestini yaptı. Biz aramızda; 'bakın, kadınlar gibi (çömelerek) küçük abdest yapıyor' dedik. Hz. Peygamber bizi duydu ve;

---

[29] **Müslim**, Hayız, 20/79. Musannıf işaret etmemekle birlikte bu hadîsi **Ebû Davud** da (Cihâd, 47/2549) rivâyet etmiştir.

[30] **Abdurrahman b. Hasene (Abdullah) b. el-Mutâ'**: Sahabîdir. Şurahbil b. Hasene'nin kardeşidir. Hasene, annesinin adıdır, ama bu şekilde meşhur olmuşlardır. Tek hadîsi **Ebû Davud, Nesaî** ve **İbn Mâce**'de yer almaktadır. Kendisinden Zeyd b. Vehb rivâyet etmiştir.

"- İsrâil oğullarının ahbabı olan kişinin başına geleni bilmiyor musunuz? İsrâil oğulları, vücuda idrar bulaşınca orayı kesiyorlardı da. Ama o, bunu yapmaktan onları men etmişti. Bundan dolayı o, kabrinde azaba uğratıldı" dedi.[31]

RİVÂYETLER

Ebû Davud şöyle dedi:

"Mansûr[32], Ebû Vâil'den, o da Ebû Musa'l-Eş'arî'den bu hadîsi rivâyet ederken Ebû Musa; 'cildine idrar bulaşınca' ifâdesini kullanmış. Âsım (b. Behdele), Ebû Vâil'den, onun da Ebû Musa'dan yaptığı rivâyette ise; 'bedenine idrar bulaşınca' demiş."

Nesaî'nin Abdurrahman'dan –Nesaî'nin bir nüshasında Abdurrahman'dan, o da Ebû Musa'dan şeklindedir- rivâyeti de şöyledir:

"Hz. Peygamber elinde kalkan gibi bir şey olduğu halde yanımıza geldi; onu bir yere dikti, sonra arkasına geçip çömeldi ve küçük abdestini yaptı. İçimizden biri; 'bakın, Peygamberimiz kadınlar gibi (çömelerek) işiyor' dedi. Hz. Peygamber bunu duydu ve şunları söyledi:

"- İsrâil oğullarının ashabı olan kişini başına geleni bilmiyor musun? İsrâil oğulları, vücuda idrar bulaşınca orayı makasla kesiyorlardı da, o bunu yapmaktan onları men etmişti. Bundan dolayı o, kabrinde azaba uğratıldı"

İZAH

Bu ifâde idrardan sakınmak konusunda gösterilen mübalağa manasına hamledilmelidir. Zira insanlar bu konuyu önemsiz addeder ve fazla dikkat göstermezler. Ayrıca bu husus, insanların hergün

---

[31] **Ebû Davud**, Tahâret, 11/22; **Nesaî**, Tahâret, 26.

[32] **Ebû Attâb, Mansûr b. el-Mu'temir b. Abdullah es-Sülemî el-Kûfî:** ö. 132/750. Kûfeli meşhur muhaddislerdendir. Ebû Vâil, Hasan el-Basrî ve İbrahim en-Nehaî'den rivâyetleri vardır. Kendisinden Süleyman et-Teymî, Şu'be ve Süfyan es-Sevrî rivâyet etti.Döneminin en güvenilir âlimlerindendir. Âbid ve zâhiddi. Sika ve huccettir; rivâyetleri kütüb-ü sittede tahric edilniştir.

birkaç defa karşılaştıkları bir meseledir. İşte Hz. Peygamber, hergün defalarca karşılaşılan bu meselede insanların ihmalkâr ve dikkatsiz olmamalarını keskin bir ifâdeyle anlatmaktadır.

Burada İsrâil oğulları arasında geçtiği söylenen olayın, gerçekten yaşanmış bir şey mi olduğu, yoksa Yahudiler arasındaki bir söylentiden yararlanarak meselenin önemini zihinlere daha iyi yerleştirmek için böyle bir motiften yararlanmak gayesiyle mi bu örneğin verildiği bilinmemektedir. Eğer onlarda böyle bir dinî zorunluluğun var olduğu söylenirse, idrar değdiği için derinin kesilmesi emrini izah etmek mümkün olmaz. Hiçbir dinî kaynakta İsrail oğullarının böyle bir mükellefiyetle yükümlü olduklarını beyan eden bir delil de bulunmamaktadır.

٥١١٢ــ (د ــ أبو سعيد الخدري رضي الله عنه) قال : سمعتُ رسول الله صلى الله عليه وسلم يقول: « **لا يخرج الرجلان يَضْرِبان الغائطَ كاشفَيْنِ عن عَوْرَتَيْهما يتحدَّثان ، فإن الله يَمْقُتُ على ذلك**». أخرجه أبو داود.

5,112- Ebû Saîd el-Hudrî'den rivâyet edilmiştir:

Rasûlullah'ın (as.) şöyle söylediğini işittim:

"İki kişi konuşarak ve avret yerlerini açarak birlikte abdest bozmasınlar! Çünkü Allah, buna gazap eder."[33]

İZAH

Burada abdest bozma esnasında iki şey yasaklanmaktadır; iki kişinin yan yana abdest bozmaları, çünkü bu durumda birbirlerinin avret yerlerini görmüş olacaklardır, diğeri de abdest bozarken konuşmaları. Bu yasak, bazılarına göre haram ise de, bazı âlimlere göre mekruh hükmündedir.

٥١١٣ــ (د ت ــ أنس بن مالك وعبد الله بن عمر رضي الله عنهم) قالا : «كان النبيُّ صلى الله عليه وسلم إذا أراد الحاجة لم يَرْفَعْ ثَوْبَه حتى يَدْنُوَ من الأرض ».

---

[33] **Ebû Davud**, Tahâret, 7/15.

أخرجه الترمذي ، [وقال] : هكذا رُوي عن الأعمش عن أنس. وروي أيضا عن الأعمش قال : قال ابنُ عمر : « كان النبيُّ صلى الله عليه وسلم إذا أراد الحاجة... وذكر مثله ». وكلا الحديثين مرسل، وأخرجه أبو داود عن عمر ، وقال : وقد رواه الأعمش عن أنس.

5,113- Enes b. Mâlik ve Abdullah b. Ömer şöyle dediler:

"Hz. Peygamber ihtiyaç giderirken, yere çömelmeden elbisesini kaldırmazdı."[34]

RİVÂYETLER

Bunu **Tirmizî** tahric etti ve dedi ki:

"Bu hadîsi A'meş, Enes'ten böyle rivâyet etmiştir. Yine A'meş; 'İbn Ömer şöyle diyordu...' şeklinde aynı hadîsi rivâyet etmiştir. Bu her iki rivâyet de mürseldir."

Ebû Davud hadîsi İbn Ömer'den[35] rivâyet etmiştir. **Ebû Davud** ayrıca, "bunu A'meş, Enes'ten de rivâyet etmiştir" dedi.

İZAH

Bu rivâyet zayıftır. Zira **Tirmizî**'nin ifâde ettiği üzere her iki tarîk de mürseldir. **Ebû Davud** da **Enes**'in rivâyetinin zayıf olduğunu söylemiştir. Bununla birlikte açık alanda abdest bozarken avret mahallinin başkaları tarafından görülecek derecede dikkatsiz davranılması da kesinlikle söz konusu değildir. Hatta her zaman tesettüre riâyet etmek, Hz. Peygamber'in değişmeyen davranış tarzı idi.

٥١١٤ــ (د ــ أبو هريرة رضي الله عنه) أنّ النبي صلى الله عليه وسلم قال: «من اكْتَحَلَ فلْيُوتِرْ من فعل فقد أحسن، ومَن لا فلا حَرَج ، ومن اسْتَجمَرَ فلْيُوتِرْ ، من فعل فقد

[34] **Ebû Davud**, Tahâret, 6/14; **Tirmizî**, Tahâret, 10/14.

[35] **Câmiu'l-Usûl**'deki ibare "İbn Ömer'den" diye değil, sadece "Ömer'den" şeklindedir. Ancak bunda muhtemelen bir matbaa hatası söz konusudur. Çünkü **Ebû Davud**'da İbn Ömer'den rivâyet edilmektedir. Bundan dolayı biz de tercümede aslını esas aldık.

أحسن ، ومن لا فلا حرج ، ومن أكل فما تخَلّلَ فلْيَلْفظْ، وما لاك بلسانه فلْيَبْتلِعْ، من فعل فقد أحسن ، ومن لا فلا حرج، ومن أتى الغائط فلْيَستَتِرْ، فإن لم يجدْ إلا أن يجمعَ كَثيبا من رَمْل فلْيَستدْبِرْهُ، فإن الشيطان يَلْعَبُ بمقاعد بني آدم، من فعل فقد أحسن ، ومن لا فلا حَرج » ، أخرجه أبو داود.

5,114- Ebû Hureyre'den rivâyet edildiğine göre Rasûlullah (as.) şöyle buyurdu:

"Gözlerine sürme çeken kişi, bunu tek sayıda çeksin! Böyle yapan, uygun davranmış olur. Böyle yapmayana da günah yoktur. Taşlarla tahâretlenen insan da tek sayıda taş kullansın! Böyle yapan, uygun davranmış olur. Böyle yapmayana da günah yoktur. Yemek yiyen kişi, eliyle dişlerinin arasından bir şey çıkarırsa, onu atsın! Ağzındakini diliyle toplayan ise onu yutsun! Böyle yapan, uygun davranmış olur. Böyle yapmayana da günah yoktur. Abdest bozan insan, gözlerden uzak durmaya dikkat etsin! Buna imkân bulamayan, hiç değilse kumları toplayıp bir tümsek yapsın ve onun arkasına geçsin; zira şeytan, insanoğlunun makadıyla oynar. Böyle yapan, uygun davranmış olur. Böyle yapmayana da günah yoktur."[36]

İZAH

"Böyle yapan, uygun davranmış olur, yapmayana da günah yoktur" ifâdesinden de anlaşılacağı üzere, yukarıda geçen sözler, tamamen ahlâkî anlamda bir tavsiye niteliğindedir.

Hadîsin baş tarafında zikredilen hususlar için kullanılan **"tek yapsın!"** ifâdesi, Hz. Peygamber'in genel bir tabiatini aksettirmektedir. Hiç şüphesiz ki bunda tevhîd inancının da etkisi vardır. Nitekim bir hadîslerinde **"Allah tektir, teki sever"** buyurmuşlardır.[37]

---

[36] **Ebû Davud**, Tahâret, 19/35.

[37] **Müslim**, Zikir, 2/5-6; **Tirmizî**, Vitir, 2; **Ebû Davud**, Vitir, 1/1416; **Nesaî**, Kıyâmu'l-Leyl, 27.

"Şeytan insanın makadıyla oynar" cümlesi kinâî bir ifâdedir. Bununla açıkta abdest bozulacak olursa, avret mahalinin görülebileceği, bu durumun insanların dikkatini çekeceği ve hoş olmayan bazı düşüncelerin zihinlerde canlanabileceği kastedilmiştir. Burada Hz. Peygamber'in bu sözleri, helâ edinme anlayışının bulunmadığı câhiliye döneminde söylediğini de bilhassa belirtmek gerekir. Dolayısıyla bu konudaki tavsiyeler, Hz. Peygamber'in câhiliye insanını medenî hayata hazırlamak için gösterdiği gayretler olarak da dikkate değer görülmelidir.

٥١١٥ـ (د ـ **جابر بن عبد الله** رضي الله عنهما) : « أن النبيَّ صلى الله عليه وسلم كان إذا أراد البَرَازَ انطلق حتى لا يراه أحد». أخرجه أبو داود.

5,115- Câbir'den rivâyet edilmiştir:

"Hz. Peygamber abdest bozmak istediğinde, kimsenin göremeyeceği uzak bir yere giderdi."[38]

الفرع الثالث

في كيفية الاستنجاء

3- İSTİNCÂNIN ŞEKLİ

٥١١٦ـ (م ت د س ـ **سلمان الفارسي** رضي الله عنه) قال : « قيل له : قد علّمكُمْ نَبيُّكم صلى الله عليه وسلم كلَّ شيء حتى الْخِرَاءَة ؟ قال : أجلْ لقد نهانا أن نستقبل القِبْلَة بغائط أو بول ، أو أن نستنجي باليمين ، أو أن نستنجيَ بأقل من ثلاثة أحجار ، أو أن نستنجيَ برجيع أو بعظم ».

وفي رواية : « قال : قال له المشركون : إنا نَرَى صاحبكم يعلّمكم ، حتى يعلّمكم الْخِرَاءَة ؟ فقال: أجل ، إنه نهانا أن يستنجيَ أحدُنا بيمينه ، أو يستقبلَ القِبْلَة، ونهى عن الرَّوْث

---

[38] **Ebû Davud**, Tahâret, ½.

والعظام ، وقال : **لا يستنجي أحدُكم بدون ثلاثة أحجار** ». أخرجه مسلم ، وأخرج الترمذي وأبو داود الأولى.

وفي رواية النسائي قال : قال رجل : « إن صاحبكم ليعلّمكم حتى الْخراءَة ؟ قال : أجل ، نهانا أن نستقبل القبلة بغائط أو بول ، أو نستنجي بأيْماننا ، أو نكتفي بأقل من ثلاثة أحجار ». وله في أخرى مثل الرواية الثانية.

5,116- Selmân el-Fârisî'ye;

"- Peygamberiniz size her şeyi, hatta helâya girip çıkmayı, ihtiyaç giderirken nasıl oturulup kalkılacağını bile öğretiyor" denildi. Selmân da cevaben;

"- Evet. O, bizim küçük veya büyük abdest sırasında kıbleye dönmemizi, sağ elle tahâretlenmemizi, temizlik sırasında üçten daha az taş kullanmamızı ve tezekle veya kemikle tahâretlenmemizi yasakladı" dedi.[39]

RİVÂYETLER

Diğer bir rivâyete göre; müşrikler Selmân'a;

"- Görüyoruz ki dostunuz size her şeyi öğretmeye kalkıyor; hatta helâya girip çıkmayı, ihtiyaç giderirken oturup kalkma şeklini bile öğretiyor!" diyerek (alay ettiler). Selmân da (gururla);

"- Evet. O bizim sağ elle tahâretlenmemizi, abdest bozarken kıbleye dönmemizi, tahâret için tezek ve kemik kullanmamızı men etti. **'Tahâret için taş kullanacaksanız, üçten az olmasın!'** buyurdu" dedi.

Bunları **Müslim** ve **Tirmizî** tahric etti. İlkini **Ebû Davud** da tahric etti.

Nesaî'nin rivâyetine göre; bir adam;

"- Dostunuz size helâyı nasıl kullanacağınızı bile öğretiyor!" demiş, Selmân da;

---

39 **Müslim**, Tahâret, 17/57; **Tirmizî**, Tahâret, 12/16; **Ebû Davud**, Tahâret, 4/7; **Nesaî**, Tahâret, 37.

"- Evet. O, bizim küçük veya büyük abdest sırasında kıbleye dönmemizi, sağ elle tahâretlenmemizi, temizlik sırasında üçten daha az taş ile yetinmemizi yasakladı" dedi.

Nesaî'nin yukarıdaki ikinci rivâyete benzer bir rivâyeti daha vardır.

İZAH

Bu rivâyetlerden anlaşıldığına göre soruyu soran kişi, müşriklerden biridir ve amacı da **Selmân**'la alay etmek, onu tahrik ederek Hz. Peygamber'e karşı çıkmasını sağlamaktır. **"Helâda bile oturup kalkmanızı öğretmeye kalkıyor!"** cümlesi ile; size değer vermiyor, sizi adam yerine koymuyor demek istiyor. Ama **Selmân** da büyük bir gururla; **"O bize helâya girip çıkmayı bile öğretiyor"** diye karşılık veriyor. Öğreten Allah'ın elçisi olduğuna göre, öğrettiği şeylerin en güzel, insanın kişiliğine en uygun davranışlar olduğunda şüphe yoktur. Üstelik O bize, helâya girip-çıkmaya varıncaya kadar en küçük ve en mahrem konuları bile öğreterek hayatımızı mükemmelleştirmektedir.

Hadîsin konumuzu alâkadar eden tarafı ise, abdest bozduktan sonra temizliğin nasıl yapılacağıdır. Buna göre tahâret esnasında sağ el kullanılmamalıdır, ayrıca taşla temizlenmek zorunda kalacak olursak, bir-iki taşla yetinmemeli, iyice temizlendiğinden emin olunmalıdır.

Bu tavsiyelerin temizliğin bilinmediği, helânın tanınmadığı bir dönemde ve suyun son derece kıt olduğu çöl şartlarında yapıldığını unutmamak gerekir. Şartlar değişince, bu uygulamaların şeklinin değişmesi de tabiîdir.

٥١١٧ـــ (م ـــ جابر بن عبد الله رضي الله عنهما) قال : قال رسول الله صلى الله عليه وسلم: «**إذا استجمرَ أحدُكم فلْيوتِرْ**». أخرجه مسلم.

5,117- Cabir b. Abdullah'dan rivâyet edildiğine göre Hz. Peygamber şöyle dedi:

"Tahâret için taş kullandığınızda, taşı tek sayıda kullanın!"[40]

٥١١٨ــ (س ــ **سلمة بن قيس** رضي الله عنه) أن رسول الله صلى الله عليه وسلم قال : «**إذا استَجْمرتَ فأوتر**». أخرجه النسائي.

5,118- Seleme b. Kays'tan[41] rivâyet edildiğine göre Rasûlullah (as.) şöyle buyurdu:

"Tahâret için taş kullandığında, taşı tek sayıda kullan!"[42]

٥١١٩ــ (خ م د ت س ــ **أبو قتادة** رضي الله عنه) أنَّ النبي صلى الله عليه وسلم قال : «**إذا بَالَ أحدُكم فلا يَمَسَّ ذَكَره بيمينه ، وإذا أتى الخَلاَءَ فلا يتمسَّحْ بيمبنه ، وإذا شربَ فلا يشرب نَفَسا واحدا** ». هذه رواية أبي داود.

وللبخاري: «**إذا بال أحدُكم فلا يأخُذْ ذَكَرَه بيمبنه، ولا يَسْتَنْجِ بيمينه ، ولا يَتَنَفَّس في الإناء**».

وله في أخرى «**إذا شَرِبَ أحدُكم فلا يتنفَّسْ في الإناء وإذا أتى الْخَلاَءَ فلا يَمَسَّ ذَكَرَهُ بيمبنه ولا يتمسَّحْ بيمينه**».

ولمسلم قال : « **لا يُمْسِكنَّ أحدُكم ذكَرَهُ بيمينه وهو يبولُ ، ولا يتمسَّحْ من الخلاء بيمينه ، ولا يتنفَّسْ في الإناء** ». وفي أخرى « **إذا دخل أحدُكم الخَلاء فلا يمسّ ذَكَرَهُ بيمينه** ».

وفي أخرى «أن النبيَّ صلى الله عليه وسلم نهى أن يتنفَّسَ في الإناء وأن يمسَّ ذَكَرَهُ بيمينه وأن يَستطيبَ بيمينه». وأخرج النسائي نحوا من روايات مسلم وأبي داود.

وفي رواية الترمذي « أنَّ النبيَّ صلى الله عليه وسلم نهى أن يمسَّ الرَّجُلُ ذَكَرَهُ بيمينه ».

---

[40] **Müslim**, Tahâret, 8/24.

[41] **Seleme b. Kays el-Eşcaî el-Ğatafânî**: Sahabîdir. Hz. Peygamber'den sonra Kûfe'de ikamet etmiştir. Hz. Peygamber'den abdest hakkında rivâyeti bulunmaktadır. Hadîsi **Tirmizî, Nesaî** ve **İbn Mâce**'de yer almaktadır. Kendisinden Hilâl b. Yesâf ve Ebû İshak es-Sebîî rivâyet etmiştir.

[42] **Nesaî**, Tahâret, 39.

5,119- Ebû Katâde'den rivâyet edildiğine göre Rasûlullah (as.) şöyle buyurdu:

"Biriniz küçük abdestini yaparken, cinsiyet uzvunu sağ eliyle tutmasın! Helâya gittiğinde sağ eliyle silinmesin! Su içerken de, tek nefeste içmesin!"[43]

RİVÂYETLER

Bu, **Ebû Davud**'un rivâyetidir. **Buharî**'nin rivâyeti şöyledir:

"Biriniz küçük abdestini yaparken, cinsiyet uzvunu sağ eliyle tutmasın! Sağ eliyle tahâretlenmesin ve su içtiği kaba üflemesin!"

Buharî'nin diğer bir rivâyeti şöyledir:

"Biriniz su içerken kaba üflemesin! Helâya gittiğinde zekerini sağ eliyle tutmasın ve sağ eliyle silinmesin!"

Müslim'in rivâyeti de şöyledir:

"Biriniz küçük abdestini yaparken, zekerini sağ eliyle tutmasın! Helâda sağ eliyle silinmesin! Su içtiği kaba da üflemesin!"

Müslim'in başka bir rivâyetinde de sadece; **"Biriniz helâya gittiğinde zekerini sağ eliyle tutmasın!"** cümlesi bulunmaktadır.

Müslim'in diğer bir rivâyetine göre de; "Hz. Peygamber su içilen kaba üflemeyi, zekerini sağ eliyle tutmayı ve sağ elle tahâretlenmeyi men etti."

Nesaî de **Ebû Davud**'un ve **Müslim**'in rivâyetlerine benzer şekilde tahric etti.

Tirmizî'nin rivâyetine göre de; "Hz. Peygamber, bir erkeğin zekerini sağ elle tutmasından men etti."

---

[43] **Buharî**, Vudû, 18, 19; Eşribe, 25; **Müslim**, Tahâret, 18/63-65; **Ebû Davud**, Tahâret, 18/31; **Tirmizî**, Tahâret, 11/15; **Nesaî**, 23.

٥١٢٠ـ (د ـ عائشة رضي الله عنها) قالت : « كانت يَدُ رسول الله صلى الله عليه وسلم اليمنى لطُهُوره وطعامه ، وكانت يده اليُسرى لخلائه وما كان من أذى » أخرجه أبو داود.

5,120- Hz. Âişe şöyle dedi:

"Rasûlullah (as.) sağ elini temiz şeyler ve yemek için, sol elini de tahâret ve çirkin şeyler için kullanırdı."[44]

٥١٢١ـ (د ـ حفصة رضي الله عنها) أن رسول الله صلى الله عليه وسلم كان يجعلُ يمينَه لطعامه وشرابه وأخْذه وعطائه ، ويجعل شماله لما سوى ذلك. أخرجه أبو داود.

5,121- Hafsa şöyle dedi:

"Rasûlullah (as.) sağ elini yemek, içmek, almak ve vermek için, sol elini de başka şeyler için kullanırdı."[45]

٥١٢٢ـ (عبد الله بن مسعود رضي الله عنه) قال: «سمعتُ عثمان يقول: ما مَسَسْتُ ذكري بيميني مُنذ بايعتُ بها رسول الله صلى الله عليه وسلم وأسلمتُ» فسَّر ذلك بأنه لم يَستَنْج بيمينه. أخرجه...

5,122- Abdullah b. Mes'ûd şöyle dedi:

"Hz. Osman'ın şöyle söylediğini işittim:

"Sağ elimle Hz. Peygamber'e bîat edip müslüman olduktan sonra, bir daha onunla zekerime dokunmadım."[46]

---

[44] **Ebû Davud**, Tahâret, 18/33.

[45] **Ebû Davud**, Tahâret, 18/32.

[46] Musannıf bu rivâyetin kaynağına işaret etmemiştir, muhtemelen **Rezîn**'in ilavesidir. Bu mealde bir hadîs, **Ukbe b. Suhbân**'dan naklen **İbn Mâce**'de (Tahâret, 15/311) rivâyet edilmektedir. Oradaki metin şöyledir: Ukbe, Hz. Osman'ın şöyle söylediğini işittim, dedi: **"Rasûlullah'a (as.) bîat ettiğim andan itibaren sağ elimle zekerime dokunmadım."** Bu rivâyet sened açısından zayıf olmakla birlikte **Heysemî** (Mecmau'z-Zevâid, IX, 65) **Taberânî**'den naklen onun bir şevâhidini zikretmektedir. Ancak bu rivâyet de sened itibariyle zayıftır.

İZAH

Burada **Hz. Osman**'ın Rasûlullah'a (as.) olan saygısına, saygı ile eğilmemek mümkün değildir. Hz. Peygamber'in elini sıktığı için sağ eliyle hayatı boyunca zekerine dokunmamış olmak, ancak sahâbe ahlâkıyla izah edilebilir. Ashâb-ı kirâmın Hz. Peygamber'e olan saygı ve bağlılıkları, hiç şüphesiz bütün müslümanlar için örnek ve ölçü olmalıdır.

الفرع الرابع

في خَلْعِ الخاتم

4- TEMİZLENİRKEN YÜZÜĞÜ ÇIKARMAK

٥١٢٣ـ (د ـ أنس بن مالك رضي الله عنه) قال : « كان رسول الله صلى الله عليه وسلم إذا دخل الخلاءَ وَضَعَ خاتمه ». أخرجه أبو داود.

5,123- Enes b. Mâlik şöyle dedi:
"Rasûlullah (as.) helâya gidince, yüzüğünü (çıkarıp) koyardı."[47]

İZAH

Bu hadîsi rivâyet eden **Ebû Davud**, onun münker olduğunu söylemektedir. **Nesaî** bunun mahfuz olmadığını, **Nevevî** de merdut olduğunu söylemiştir. Zayıf olmasının sebebi de, **Hemmâm**'ın, kendisinden yaklaşık elli sene sonra vefat eden **İbn Cüreyc**'den rivâyet etmiş olmasıdır. Üstelik **Hemmâm'ın, İbn Cüreyc**'i dinlemediği söylenmiştir. Bununla birlikte **Tirmizî** ve **Münzirî** hadîsin sahih olduğunu söylemişlerdir. Bu konuda **Beyhakî**, **Hâkim** ve **Dârekutnî**'nin de benzer rivâyetleri bulunmaktadır.[48]

Hz. Peygamber'in helâya giderken yüzğünü çıkarmasının sebebi olarak da, yüzüğün üzerinde *"Muhammed Rasûlullah"* yazısının bulunması gösterilmiştir.

---

[47] **Ebû Davud**, Tahâret, 10/19.

[48] Bkz., **Câmiu'l-Usûl**, VII, 138, muhakkıkın dipnotu.

الفصل الثاني

فيما يُستنجى به

و فيه فرعان:

الفرع الأول

في الماء

II- TEMİZLENME MADDELERİ

1- SU

٥١٢٤ـ (خ م د س ـ **أنس بن مالك** رضي الله عنه) قال : « كان رسول الله صلى الله عليه وسلم إذا خرج لحاجته تبعته أنا وغلام منّا ، معنا إداوة من ماء - يعني : يستنجي به ».

وفي رواية قال : « كان رسول الله صلى الله عليه وسلم يدخل الخلاء ، فأحمل أنا وغلام [نحوي] إداوة من ماء ، وعنزة ، يستنجي بالماء ».

وفي أخرى : « أن رسول الله صلى الله عليه وسلم دخل حائطا ، وتبعه غلام ومعه ميضأة ، وهو أصغرنا ، فوضعها عند سدرة ، فقضى رسول الله صلى الله عليه وسلم حاجته ، فخرج علينا وقد استنجى بالماء ». أخرجه البخاري ومسلم ، وأخرج أبو داود الرواية الآخرة.

وفي رواية النسائي قال: «كان إذا دخل الخلاء أحمل أنا وغلام معي نحوي إداوة من ماء يستنجي به ».

5,124- Enes b. Mâlik'ten rivâyet edilmiştir:

"Rasûlullah (as.) ihtiyaç gidermek için dışarı çıktığında, bizden bir gençle birlikte O'nu takip ettim; yanımızda bir matara su – ihtiyaçtan sonra temizleneceği suyu kastediyor- vardı."[49]

[49] **Buharî**, Vudû, 15, 16, 17, 57; Salât, 93; **Müslim**, Tahâret, 21/70; **Ebû Davud**, Tahâret, 23/43; **Nesaî**, Tahâret, 41.

RİVÂYETLER

Diğer bir rivâyette şöyle dedi:

"Rasûlullah (as.) helâya girer, ben ve benim akranım olan bir çocuk da su dolu bir matara ile ucu demirli bir değnek taşırdık. Hz. Peygamber bu su ile temizlenirdi."

Başka bir rivâyet de şöyledir:

"Hz. Peygamber bir bahçeye girdi, arkasından da elinde ibrikle bir çocuk O'nu takip ediyordu, bu çocuk bizim en küçüğümüzdü. İbriği nebk ağacının yanına koydu. Hz. Peygamber ihtiyacını giderdi, sonra su ile tahâretlenerek yanımıza geldi."

Bunları **Buharî** ve **Müslim** tahric etti.

Bu son rivâyeti **Ebû Davud** da tahric etti.

Nesaî'nin rivâyeti de şöyledir:

"Hz. Peygamber helâya girdiği zaman, tahâretlenmesi için, ben ve benim akranım olan bir çocuk, su dolu bir matara götürürdük."

İZAH

Bu bölümdeki rivâyetler, en iyi temizlenme vasıtasının su olduğunu göstermektedir. Zaten bu konuda kimsenin şüphesi de yoktur.

Özellikle büyük abdestten sonra sadece su ile tahâretlenmek konusu, İslâm hukukçuları arasında hayli tartışılmıştır. **Huzeyfe b. el-Yemân, İbn Ömer, İbn Zübeyr** ve **İmâm Mâlik** su ile tahâretlenmeyi doğru bulmazlar. Çünkü bu durumda ele necâsetin bulaşması söz konusudur; her ne kadar el su ile yıkanacak olsa bile, koku tamamen zâil olmaz. Fukahanın ekserisine göre bu konuda en uygun olan şekil, önce taşlarla kaba pisliği almak, sonra da su ile yıkamaktır.

Günümüz şartlarında kâğıtlarla gerekli temizlik yapıldıktan sonra su ile tahâretlenmesi mümkün hâle gelmiştir. Hatta klozet tipi helâlarda önce tazyikli bir su ile pisliğin giderilmesi de mümkün olmaktadır. Temizlik açısından bu uygulamanın güzel olduğu ve İslâm'ın temizlik anlayışı ile çelişmediği söylenebilir.

٥١٢٥ــ (ت س ــ معاذة بنت عبد الرحمن) أن عائشة قالت : « مُرْنَ أَزْواجكنَّ أنْ يستطِيبوا بالماء، فإني أستَحْيِيهم منه، فإن رسول الله صلى الله عليه وسلم كان يفعله» أخرجه الترمذي والنسائى.

5,125- Muâze bint Abdurrahman[50], Hz. Âişe'nin şöyle söylediğini rivâyet eder:

"Eşlerinize su ile temizlenmelerini söyleyin! Ben onlara (bunu anlatmaktan) utanıyorum. Ama Rasûlullah (as.) öyle yapıyordu."[51]

٥١٢٦ــ (د س ــ أبو هريرة رضي الله عنه) قال : « كان النبيُّ صلى الله عليه وسلم إذا أتى الخلاء أتيتُه بماء في تَوْر – أو رَكْوَة – فاستنجى منه ، ثم مسح يدَه على الأرض ، ثم أتيتُه بإناء آخرَ فتوضأ » أخرجه أبو داود.

وفي رواية النسائي: «أن النبيَّ صلى الله عليه وسلم توضأ ، فلما استنجى دَلَكَ يدَه بالأرض».

5,126- Ebû Hureyre'den rivâyet edilmiştir:

"Hz. Peygamber helâya gittiğinde, ben kendisine *tevr* (bakır veya taştan yapılan su kabı) veya *rekve* (deriden mamûl su kabı) ile su götürürdüm. Rasûlullah (as.) o su ile tahâretlenirdi, sonra elini toprağa sürterdi. Sonra başka bir kapla su getirirdim, onunla da abdest alırdı."[52]

RİVÂYETLER

Bunu **Ebû Davud** tahric etti. **Nesaî**'nin rivâyeti de şöyledir:

---

[50] Bu hadîsin **Tirmizî** ve **Nesaî**'deki rivâyetinde râvînin ismi sadece Muâze diye kaydedilmektedir. Muhtemelen bundan maksat, Muâze bint Abdullah el-Adeviyye'dir. Bu hanımın kısa biyografisi de 4211 numaralı hadîsle birlikte verilmişti. Muâze bint Abdurrahman adını ise ricâle dair eserlerde bulamadık.

[51] **Tirmizî**, Tahâret, 15/19; **Nesaî**, Tahâret, 41.

[52] **Ebû Davud**, Tahâret, 24/45; **Nesaî**, Tahâret, 43.

"Hz. Peygamber abdest aldı. O, tahâretlendiği zaman elini toprağa sürterdi."

İZAH

Elleri toprağa sürmek, temizlik ve kokuyu izâle amacına matuftur. Sabun gibi temizlik araçlarının bulunmadığı dönemde toprakla kirleri gidermek, geleneksel bir temizlik şekli idi.

İzahına çalıştığımız bu rivâyet zayıftır; çünkü râvîlerden **Şerîk** hafızası zayıf biridir, ayrıca tedlis yapmakla tanınır. Hadîsin diğer râvîsi **İbrahim b. Cerîr** de durumu bilinmeyen biridir.

٥١٢٧ــ (س ــ جرير بن عبد الله رضي اللّٰه عنه) قال : « كنت مع النبي صلى الله عليه وسلم فأتى الخَلاءَ ، فقضى الحاجةَ ، ثم قال : **يا جرير هاتِ طَهُورا** فأتيته بالماء، فاستنجى وقال بيده فدَلَكَ بها الأرض». أخرجه النسائى.

5,127- Cerîr b. Abdullah şöyle dedi:

"Hz. Peygamber'le beraber idim. Kendisi helâya gidip ihtiyacını giderdi, sonra;

"- Ey Cerîr! Temizlenmek için (su) **getir!"** buyurdu. Ben de hemen suyu götürdüm. Su ile tahâretlendi. Sonra elini toprağa sürttü."[53]

٥١٢٨ــ (د س ــ سفيان بن الحكم الثقفي ــ أو الحكم بن سفيان ــ) قال : « كان رسول الله صلى الله عليه وسلم إذا بال توضأ ، ويَنْتَضِح ».

وفي رواية عن رجلٍ من ثقيف عن أبيه قال : « النبي رأيتُ النبيَّ صلى اللّٰه عليه وسلم بالَ ثم نَضحَ فَرْجَهُ ». أخرجه أبو داود

و أخرج النسائى عن الحكم بن سفيان قال : « إن رسول الله صلى اللّٰه عليه وسلم كان إذا توضأ أخذ حَفْنَةً من ماءٍ فقال بها ــ هكذا وصَفَه شعْبَةُ ــ نَضح بها فرجَه ».

---

[53] **Nesaî**, Tahâret, 45.

وفي رواية قال: « رأيتُ رسولَ الله صلى الله عليه وسلم توضأ و نَضَحَ فرجه». وفي أخرى « فنضَح فرجَه».

5,128- Süfyan b. el-Hakem es-Sekafî[54] –veya el-Hakem b. Süfyan- şöyle dedi:

"Rasûlullah (as.) küçük abdestini yapınca abdest alır ve (tenasül uzvunu) su ile temizlerdi."[55]

RİVÂYETLER

Sakîfli bir adamın, babasından naklettiği diğer bir rivâyet de şöyledir:

"Hz. Peygamber'in küçük abdestini yaptığını, sonra da edep yerini su ile yıkadığını gördüm."

Bunları **Ebû Davud** tahric etti.

Nesaî de el-Hakem b. Süfyan'dan şöyle tahric etti:

"Hz. Peygamber (ihtiyacını giderip) abdest alacağı sırada, bir avuç su alır ve edep yerini şöylece –diyerek râvî Şu'be gösterdi- yıkardı."

Diğer bir rivâyete göre de; "Rasûlullah'ın (as.) abdest aldığını, ve (küçük abdestten sonra) edep yerini yıkadığını gördüm" dedi.

Bir başka rivâyette de; "edep yerini yıkadı."

İZAH

Küçük abdestten sonra yapılan temizliği ifade için yukarıdaki rivâyette *"intidâh"* fiili kullanılmaktadır. Bu kelime, su serpmek, su ile temizlenmek manalarına gelir. Fukahanın ekserisine göre yukarıdaki rivâyette kastedilen, tenâsül uzvunun akıntı yaptığı vesvesesini önlemek için abdestten sonra eteğe su serpmektir. Bu aynı zamanda üzerimize sıçrayan damlaları da giderecektir.

---

[54] **el-Hakem b. Süfyan es-Sekafî**: Sahabîdir. İsminin Süfyan b. el-Hakem olduğu da rivâyet edilmiştir. Hadîsi **Ebû Davud, Nesaî** ve **İbn Mâce**'de yer almaktadır.

[55] **Ebû Davud**, Tahâret, 64/166-68; **Nesaî**, Tahâret, 101.

Diğer bir görüşe göre de ***intidâh***'tan maksat, abdest bozduktan sonra tenâsül uzvunu su ile temizleyerek, idrarın çıktığı yerin etrafına bulaşan necaseti gidermektir.

٥١٢٩ـ (ت ـ أبو هريرة رضي الله عنه) أنّ النبي صلى الله عليه وسلم قال: «جاءني جبريل، فقال : يا محمد ، إذا توضأت فانتضح ». أخرجه الترمذي.

5,129- Ebû Hureyre'den rivâyet edildiğine göre Hz. Peygamber şöyle dedi:

"Cibrîl bana geldi ve *'ya Muhammed! Abdest aldığın zaman su serp!'* dedi."[56]

٥١٣٠ـ (ط ـ عبد الرحمن بن عثمان بن عبيد الله التيمي) : « أنه سمع عمر بن الخطاب يتوضأ وضوءا لما تحت إزاره » أخرجه الموطأ.

5,130- Abdurrahman b. Osman b. Ubeydullah et-Teymî'den[57] rivâyet edildiğine göre; o, Hz. Ömer'in abdest aldığında, eteğinin altından (tenâsül uzvunu) yıkadığını gördü."[58]

٥١٣١ـ (د ـ عائشة رضي الله عنها) قالت : « بال رسول الله صلى الله عليه وسلم فقام عمرُ خلفَه بكُوز من ماء ، فقال : **ما هذا يا عمر** ؟ فقال : ماء تتوضأ به، قال : **ما أُمِرْتُ كلَّما بُلْتُ أن أتوضأ، ولو فعلتُ لكانت سُنَّة** ». أخرجه أبو داود.

5,131- Hz. Âişe şöyle dedi:

---

[56] **Tirmizî**, Tahâret, 38/50.

[57] **Abdurrahman b. Osman b. Ubeydullah b. Osman et-Teymî el-Kuraşî**: ö. 73/692. Mekeli sahabîlerdendir. Aşere-i mübeşşereden Talha b. Ubeydullah'ın kardeşinin oğludur. **Hudeybiye** seferinde İslâm'a girmişti. Hz. Peygamber'den rivâyetleri vardır. Kendisinden Saîd b. el-Müseyyeb ve Muhammed b. el-Münkedir rivâyet etti. Rivâyetleri **Müslim, Ebû Davud** ve **Nesaî**'de tahric edildi. **Mekke**'de Abdullah b. Zübeyr'le birlikte aynı günde öldürüldü.

[58] **Muvatta**, Tahâret, 1/6.

"Rasûlullah (as.) küçük abdest yapmıştı. Hz. Ömer bir maşrapa su ile kalkıp arkasında durdu; Hz. Peygamber onu görünce;

"- Bu nedir, ya Ömer?" diye sordu. Hz. Ömer;

"- Su, onunla tahâret alıyoruz" dedi. Bunun üzerine Hz. Peygamber şöyle söyledi:

"- Ben, her küçük abdestimi yaptığımda tahâret almakla emrolunmadım. Eğer böyle yapacak olsaydım, bu sünnet olurdu."[59]

İZAH

"Tahâret" diye tercüme ettiğimiz kelimenin karşılığı olarak hadîste *vudû'* kelimesi kullanılmıştır. Bu kelime öncelikle bilinen anlamıyla abdest demektir. Ancak bu sözcük, hadesten tahâret anlamına geldiği gibi, necâsetten tahâret anlamında da kullanılır. Yukarıdaki hadîste bununla istincânın kastedilmiş olduğunu düşünerek **tahâret** diye tercüme ettik.

٥١٣٢ـ (أنس بن مالك رضي الله عنه) أن رسول الله صلى الله عليه وسلم قال لأهل قُبَاء : «إن الله قد أحْسَنَ الثَّناءَ عليكم في الطهور، فما ذاك؟ قالوا: نَجْمَعُ في الاستجاء بين الأحجار والماء» أخرجه...

5,132- Enes b. Mâlik'ten rivâyet edildiğine göre, Hz. Peygamber Kubalılara;

"- Yüce Allah, temizliğinizden dolayı sizi övmektedir; siz ne yapıyorsunuz?" diye sorunca;

"- Bizler tahâret sırasında taşlarla suyu birlikte kullanıyoruz" dediler.[60]

İZAH

Burada **Tevbe** sûresinin 108. âyetine işaret edilmektedir. Bu âyette; ***"Gideceğin en uygun mescid, ilk günden beri takvâ üzere kurulan mesciddir; orada tertemiz olmayı seven insanlar vardır.***

---

[59] **Ebû Davud**, Tahâret, 22/42.

[60] Hadîsi **Rezîn** tahric etti. Hadîs için bkz., **Kurtubî**, VIII, 259-60; **İbn Kesîr**, III, 453-54.

Allah, tertemiz kişileri sever" buyulmaktadır. Bu âyette kastedilen mescid, tefsircilere göre **Kuba** mescididir. Bu âyet üzerine Hz. Peygamber'in **Kuba**'ya gidip halka, Allah'ın övgüsüne mahzar bu temizliği nasıl yaptıklarını sormuş, halk da yukarıda geçen cevabı vermiştir.

الفرع الثاني
في الأحجار وما نُهي عنه

2- TAŞLAR VE YASAK OLANLARI

٥١٣٣ـــ (د س ـــ **عائشة** رضي الله عنها) أن رسول الله صلى الله عليه وسلم قال: **«إذا ذهب أحدُكم إلى الغائط فليَذْهب معه بثلاثة أحجار، يستَطِيب بهن، فإنها تُجزئ عنه»**.

أخرجه أبو داود والنسائي.

5,133- Hz. Âişe'den rivâyet edildiğine göre Rasûlullah (as.) şöyle buyurdu:

"Biriniz helâya gittiğinde, temizlik için yanına üç tane taş alsın, bu ona yeterlidir."[61]

İZAH

Tahâretlenmek için su bulamayınca taş kullanılması gerektiği muhtelif rivâyetlerde belirtilmektedir. Genelde bu konudaki rivâyetlerde **"üç taş"** diye rakam da verilmektedir. Fukaha arasında bu rakam çerçevesinde bazı görüşler ileri sürülmüşse de, bunun sâbit bir rakam olmadığı, asıl olanın necâsetin temizlendiğine kanâat getirilmesi olduğu şüphe götürmez. Nitekim **Hz. Ömer, İmâm Mâlik, Ebû Hanîfe, Davud ez-Zâhirî** ve bazı **Şâfiîler** de bu görüştedirler.

Her şeyden önce taş kullanma tavsiyesinin imkânsızlıktan kaynaklandığını göz önünde bulundurmak gerekir. Temizlik için

---

[61] **Ebû Davud**, Tahâret, 21/40; **Nesaî**, Tahâret, 40.

daha uygun başka vasıtalar bulunabilirse, onları kullanmak gerektiğine şüphe yoktur.

Burada şunu da kaydetmek gerekir: Hz. Peygamber döneminde yiyecek maddeleri günümüzdeki gibi bol değildi ve özellikle yağlı yiyecekler de yaygın değildi. Yoksulluk ve açlık da had safhada idi. Bu yüzden büyük abdest yapan insanların koyun dışkısı gibi kuru ve küçük parçalar halinde yaptıklarına dair rivâyetler bulunmaktadır. Bu durumda ise, necâset, nâdiren çevreye bulaşır. Dolayısıyla taşlarla temizlenmesi mümkün olabilir.

Ama bunun asıl sebebi, az önce temas ettiğimiz gibi su ve temizlik maddelerinde yaşanan imkânsızlıktır.

٥١٣٤ــ (ط ــ عروة بن الزبير رضي الله عنهما) : « أن رسول الله صلى الله عليه وسلم سئل عن الاستطابة ؟ فقال : أوَ لاَ يجدُ أحدُكم ثلاثة أحجار ». أخرجه الموطأ.

5,134- Urve b. ez-Zübeyr'den rivâyet edilmiştir:
"Rasûlullah'a (as.) nasıl tahâret yapılacağı soruldu:
"- Biriniz üç taş olsun bulamıyor mu?" buyurdu.[62]

٥١٣٥ــ (د ــ خزيمة بن ثابت رضي الله عنه) قال : « سئل النبي صلى الله عليه وسلم عن الاستطابة ؟ فقال : بثلاثة أحجار ليس فيها رجيع ». أخرجه أبو داود.

5,135- Huzeyme b. Sâbit'ten rivâyet edilmiştir:
"Rasûlullah'a (as.) ne ile tahâret yapılacağı soruldu:
"- Aralarında kemiğin bulunmadığı üç taşla" buyurdu.[63]

٥١٣٦ــ (خ ت س ــ عبد الله بن مسعود رضي الله عنه) قال : « أتى النبيُّ صلى الله عليه وسلم الغائط فأمرني أن آتيه بثلاثة أحجار ، فوجدت حجرين ، والتمستُ الثالث ، فلم أجده ، فأخذت روثة ، فأتيته بها ، فأخذ الحجرين ،وألقى الرَّوثة ، وقال :إنها رِكْسٌ ».

---

[62] **Muvatta**, Tahâret, 6/27.

[63] **Ebû Davud**, Tahâret, 21/41.

أخرجه البخاري والترمذي والنسائي ، وقال النسائي : الرِّكْس : طعامُ الجنّ.

5,136- Abdullah b. Mes'ûd anlatıyor:

"Hz. Peygamber helâya gitti ve bana da üç taş getirmemi emretti. Ben iki taş buldum, üçüncüsünü aradım ama bulamadım. Bir parça tezek aldım ve bunları kendisine götürdüm. Hz. Peygamber iki taşı aldı, tezeği attı ve; **'o pistir'** dedi."[64]

٥١٣٧ـ (خ ــ أبو هريرة رضي الله عنه) قال: «اتَّبعْتُ النبيَّ صلى الله عليه وسلم وقد خرج لحاجته - وكان لا يلتفت - فدَنَوتُ منه فقال: **ابغِني أحجارا أستَنفِضْ بها أو نحوه، ولا تأتِني بعظم ولا رَوْث**، فأتيته بأحجار بطرف ثيابي فوضعتُها إلى جنْبه، وأعْرَضْتُ عنه، فلما قَضى أتْبَعَهُ بهن».

أخرجه البخاري. وفي رواية ذكرها رزين قال: قال رسول الله صلى الله عليه وسلم: «**ابغِني أحجارا أستَنْفِضُ بها، ولا تأتِني بعظم ولا بروثة**، قلت: ما بالُ العظم والروثة؟ قال: **هما من طعام الجن، وإنه أتاني وَفْدُ جنِّ نَصيبين - ونعم الجنُّ - فسألوني الزادَ فدعوتُ الله لهم أن لا يمرُّوا بعظم ولا روثة إلا وجدوا عليها طُعما**».

5,137- Ebû Hureyre'den rivâyet edilmiştir:

"Hz. Peygamber ihtiyacını gidermek için çıkmış, ben de arkasına takılmıştım. O, yürüken etrafına bakınmazdı. Ben kendisine yaklaşınca;

"- Temizlenmem için bana taş veya benzeri şeyler bul! Ama sakın kemik ve tezek getirme!" dedi. Ben de eteğime birkaç taş koyup getirdim, yanına koydum ve oradan ayrıldım. İşini bitirince, onlarla silindi."[65]

RİVÂYETLER

Bunu **Buharî** tahric etti. **Rezîn**'in rivâyetine göre Hz. Peygamber;

[64] **Buharî**, Vudû, 20; **Tirmizî**, Tahâret, 13/17; **Nesaî**, Tahâret, 38.

[65] **Buharî**, Vudû, 20.

"- Temizlenmem için bana taşlar bul! Ama sakın kemik ve tezek getirme!" dedi. Ben;

"- Kemik ve tezeğin nesi var?" diye sordum.

"- Bu ikisi cinlerin azığıdır. Bana Nusaybin cinlerinden –onlar ne iyi cinlerdi!- bir gurup gelmiş ve benden azık istemişlerdi. Ben de onların her tezek ve kemikte bir tat bulmaları için Allah'a duâ etmiştim" dedi.

٥١٣٨ــ (ت س د ــ **عبد الله بن مسعود** رضي الله عنه) قال : قال رسول الله صلى الله عليه وسلم: «**لا تستنجوا بالروث ولا بالعظم ، فإنه زَادُ إخوانكم من الجن** ».

أخرجه الترمذي ، وقال: وقد روي عنه «أنه كان مع النبيِّ صلى الله عليه وسلم ليلة الجن... الحديث بطوله» فقال الشعبي: إن رسول الله صلى الله عليه وسلم قال: «**لا تستنجوا بالروث**... وذكر الحديث». وفي رواية النسائي: «أن رسول الله صلى الله عليه وسلم نهى أن يستطيب أحدُكم بعظم أو روثة».

وفي رواية أبي داود قال : « قدم وَفْد الجن على النبيِّ صلى الله عليه وسلم فقالوا : يا محمد ، انْهَ أُمَّتَكَ أن يستنجوا بعظم أو روثة أو حُمَمَة ، فإن الله عز وجل جعل لنا فيها رزقا ، فنهى النبيُّ صلى الله عليه وسلم عن ذلك ».

5,138- Abdullah b. Mes'ûd'dan rivâyet edildiğine göre Hz. Peygamber şöyle dedi:

"Tezekle ve kemikle tahâretlenmeyin; çünkü onlar kardeşleriniz cinlerin azığıdır."[66]

RİVÂYETLER

Bunu **Tirmizî** tahric etti ve dedi ki: "Abdullah b. Mes'ûd'dan, 'kendisinin cin gecesinde Hz. Peygamber'le beraber olduğu...' hadîsi uzun şekliyle rivâyet edilmiştir. Burada Şa'bî, "Rasûlullah (as.); **'tezekle ve kemikle tahâretlenmeyin!...'** buyurdu, dedi."

[66] **Tirmizî**, Tahâret, 14/18; **Ebû Davud**, Tahâret, 20/39; **Nesaî**, Tahâret, 35.

Nesaî'nin rivâyetine göre; "Hz. Peygamber sizden birinin kemikle veya tezekle temizlenmesini yasakladı."

Ebû Davud'un rivâyeti de şöyledir:

"Cin heyeti Hz. Peygamber'e geldiler ve;

"- Ya Muhammed! Ümmetini, kemikle veya tezekle veya kömürle tahâretlenmekten men et! Zira Azîz ve Celîl olan Allah, bunları bizim için rızık kılmıştır" dediler. Bunun üzerine Hz. Peygamber de bunlarla tahâretlenmeyi yasakladı."

٥١٣٩ـ (**أنس بن مالك** رضي الله عنه) أن رسول الله صلى الله عليه وسلم قال : « **إن وَفْدا من نصيبين سألوني الزاد ، فلا تستنجوا بعظم ولا روثة ، فإنهما طعام إخوانكم من الجن** ، فقالوا : وما يغني ذلك عنهم ؟ قال : **لا يمُرّون بعظم إلا وجدوا عليه عَرْقة ولا يمُرّون بروثة إلا وجدوا عليها طُعْما**» أخرجه...

5,139- Enes b. Mâlik'ten rivâyet edildiğine göre Rasûlullah (as.) şöyle dedi:

"Nusaybin cinlerinden bir heyet benden azık istediler. Sizler kemik ve tezekle tahâretlenmeyiniz; çünkü bunlar, kardeşleriniz cinlerin yiyeceğidir."

Ashâb;

"- Bunlar, onlara ne fayda verir ki?" dediler. Hz. Peygamber

"- Her kemikte bir parça et, her tezekte de yiyecek bir parça şey bulurlar" dedi.

٥١٤٠ـ (م د ـ **جابر بن عبد الله** رضي الله عنهما) قال : «نهى رسول الله صلى الله عليه وسلم أنْ نتمسَّح بعظم أو روثة ». أخرجه مسلم. وأخرجه أبو داود ، وقال : « بعظم أو بَعْر ».

5,140- Câbir b. Abdullah şöyle dedi:

"Rasûlullah (as.), kemik veya tezekle tahâretlenmekten men etti."[67]

٥١٤١ــ (د س ــ شيبان القتباني) أن مَسلمَة بن مُخَلَّد استعمل رُوَيْفِعَ بنَ ثابت على أسْفَلِ الأرض، قال شَيْبان: فَسِرْنا معه من كوم شَريك إلى عَلْقَماءَ - أو من علْقَماء إلى كُومِ شريك - يريد : علْقام، فقال رُوَيْفع: إنْ كان أحدُنا في زمن رسول الله صلى الله عليه وسلم ليأخُذُ نضْوَ أخيه ، على أن له النِّصْفَ مما يَغْنَمُ ولنا النصف، وإنْ كان أحدُنا ليَطيرُ له النَّصْلُ والرِّيشُ ، وللآخر القِدْحُ ثم قال : قال لي رسول الله صلى الله عليه وسلم : « **يا رُوَيْفِعُ، لعلَّ الحياةَ ستطولُ بك بعدي ، فأخْبِرِ الناسَ أنه من عقَد لِحْيَتَه ، أو تَقَلَّدَ وَتَرا ، أو استنجى برجيع دابة أو عظم ، فإن محمدا من بَريء** ».

أخرجه أبو داود وقال أبو داود: حدثنا يزيد بن خالد، حدثنا مفضل عن عياش أن شُيَيْم بن بَيْتان أخبره بهذا الحديث أيضا عن أبي سالم الْجَيْشاني عبد الله بن عمرو، يذكر ذلك وهو معه مرابط بحِصْنِ باب ألْيُون، قال أبو داود: حصن ألْيُون على جبل الفسطاط. وأخرج النسائي المسند من هذا الحديث لا غير.

5,141- Şeybân el-Kıtbânî'den[68] rivâyet edildiğine göre; Mesleme b. Muhalled[69], Ruveyfi' b. Sâbit'i (Mısır'ın) aşağı kısmına Emîr tayin etmişti. Şeybân şöyle anlatır:

"Ruveyfi' ile Kûm-i Şerîk'ten Alkamâ'ya kadar –veya Alkamâ'dan Kûm-i Şerîk'e kadar- beraber gittik. O, Alkâm'a gitmek istiyordu. Ruveyfi' dedi ki:

---

[67] **Müslim**, Tahâret, 17/58; **Nesaî**, Zînet, 12.

[68] **Ebû Huzeyfe, Şeybân b. Ümeyye el-Kıtbânî el-Mısrî**: Basralı tâbiîlerdendir. Hadîsi azdır, bilinen tek hadîsi **Ebû Davud**'da bulunmaktadır. Ryveyfi' b. Sâbit'ten rivâyet eder, ondan da Şüyeym ve Bekr b. Sevâde rivâyet ederler.

[69] **Ebû Mes'ûd, Mesleme b. Muhalled b. Sâmit b. Niyâr el-Hazrecî el-Ensârî es-Sâidî**: ö. 62/681. Küçük sahabîlerdendir. Hz. Peygamber **Medîne**'ye geldikten sonra dünyaya geldi. Rasûlullah'ın (as.) vefatından sonra **Mısır**'da ikamet etti. **Muâviye**'nin **İfrikıye** valisi idi, 16 yıl valilik yaptı. **İskenderiye**'de vefat etti.

"Hz. Peygamber döneminde bizden biri, cihâddan alacağı ganimetin yarısını ona vermek ve yarısı da kendisinin olmak şartıyla din kardeşinin arık devesini alıp cihâda giderdi. Eğer kendisine ganimetten bir pay düşerse, okun temreni ile tüyü kendisi alır, ağaç kısmı da din kardeşinin olurdu."

Sonra Ruveyfi' şöyle dedi:

"Rasûlullah (as.) bana şöyle söylemişti:

"Ey Ruveyfi'! Umarım benden sonra uzun zaman yaşarsın... İnsanlara de ki: kim sakalını düğümler, veya boynuna (nazarlık) **takar, veya hayvan tezeği ve kemikle tahâretlenirse, Muhammed (as.) ondan berîdir."**[70]

RİVÂYETLER

Bunu **Ebû Davud** tahric etti ve dedi ki:

"Bize Yezîd b. Halid'in[71] naklettiğine göre, ona Mufaddal[72], Ayyâş'tan[73] naklen şöyle rivâyette bulunmuş:

"Şüyeym b. Beytân[74] bu hadîsi ayrıca, Ebû Sâlim el-Ceyşânî'den[75], o da Abdullah b. Amr'dan rivâyet etti. Abdullah bu

---

[70] **Ebû Davud**, Taharet, 20/36-37; **Nesaî**, Zînet, 12.

[71] **Ebû Halid, Yezid b. Halid b. Yezid b. Abdullah el-Hemdânî er-Remlî**: ö. 232/846. Leys ve Mufaddal b. Fedâle'den rivâyet eder, kendisinden de Ebû Zur'a ve Ebû Davud rivâyet ederler. Sika râvîlerdendir. Âbid ve zâhid bir şahsiyetti. Hadîsi **Ebû Davud**'da bulunmaktadır.

[72] **Ebû Muâviye, Mufaddal b. Fedâle b. Ubeyd el-Himyerî el-Mısrî el-Kıtbânî**: ö. 181/797. Ziyâd b. Ilâka ve Ayyâş b. Abbas'tan rivâyet etti, kendisinden de İbn Mehdî ve Abdullah el-Hemedânî rivâyet ettiler. Geniş ilme sahip sika muhaddislerdendir. Mısır'da kadılık yapmıştır.

[73] **Ebû Abdurrahim, Ayyâş b. Abbas el-Himyerî el-Kıtbânî el-Mısrî**: Mısırlıdır. Şüyeym b. Beytân'dan rivâyet etmiş, kendisinden de Leys b. Sa'd ve Mufaddal b. Fedâle rivâyet etmişlerdir.

[74] **Şüyeym b. Beytân el-Belevî el-Kıtbânî el-Mısrî**: Mısırlıdır. Şeyban el-Kıtbânî ve Ruveyfi' b. Sâbit'ten rivâyet etmiş, kendisinden de Ayyâş el-Kıtbânî rivâyet etmiştir. **İbn Maîn** ve **İbn Hibbân**, onun sika bir muhaddis olduğunu söylemişlerdir. Hadîsi **Tirmizî, Ebû Davud** ve **Nesaî**'de bulunmaktadır.

[75] **Ebû Sâlim, Süfyan b. Hânî el-Ceyşânî el-Mısrî**: ö. 133/750. Mısırlı tâbiîlerdendir. Sahabî olduğuna dair bazı rivâyetler var ise de, **Buharî, Müslim, Ebû Hâtim, İclî**

hadîsi Ebû Sâlim'e, Elyon Kapısı kalesinde kendi yanında murâbıt iken rivâyet etmiş."

Ebû Davud; "Elyon kalesi, Fustat'ta bir dağ üzerindedir" dedi.

Nesaî, bu hadîsin sadece müsned olan kısmını tahric etti.

İZAH

Mesleme b. Muhalled, Halife **Muâviye**'nin **Mısır** valisi idi. Yukarıda belirtildiği gibi **Ruveyfi'i**, aşağı **Mısır**'da **Alkâm** denilen bir yere Emîr olarak gönderiyor.

Kûm, kum tepesi demektir. **Kûm-i Şerîk** de, **Şerîk**'in kum tepesi anlamına gelir. Burası, **İskenderiye** yakınında bir yerdir. **Mısır** fethi sırasında **Amr b. el-Âs**, sahabîlerden **Şerîk b. Sümeyy el-Ğutayfî**'yi, öncü kuvvetlerin başında o bölgeye yollamış, o civarda bulunan Rumlar'ın sayısı çok fazla olduğu için **Şerîk** korkmuş ve bir kum tepesinin arkasına sığınarak **Amr b. el-Âs**'ın gelmesini beklemişti. İşte bu yüzden oraya **Kûm-i Şerîk** adı verilmişti.

Alkamâ da **İskenderiye** yolu üzerinde bir yer adıdır. **Alkâm** ve **Alkamâ**'nın iki ayrı yer adı olduğu söylendiği gibi, ikisinin de aynı yerin adı olduğu da rivâyet edilmiştir.

Sakalı düğümlemek'ten maksat, kıvırcık yapmaya çalışmaktır. Bu, câhiliye âdeti idi. Hz. Peygamber sakalın düz bırakılmasını tavsiye etmişti.

Hz. Peygamber'in **Ruveyfi'** için söylediği **"umarım benden sonra uzun yaşarsın"** sözü gerçekleşmiş ve **Ruveyfi'** hicrî 56 yılına kadar yaşamış ve bu tarihte **İfrikıye**'de vefat etmiştir, orada en son ölen sahabîdir. Bu süre zarfında **Ruveyfi'**, insanların sünnete muhalif pek çok davranışına da şahit olmuştur.

Okun temreni ile tüyünü birisinin, ağaç kısmını da diğerinin alması, çok az bir ganimet elde edilse de bunun hakkaniyetle taksim edildiğini belirtmektedir. Özellikle yoksulluğun had safhada olduğu İslâmiyet'in başlangıcında durum bu merkezde idi. **Ruveyfi'** bu

---

ve **İbn Hibbân**'a göre sahabî değil, tâbiîdir. Hz. Ali ve Ebû Zerr el-Ğifârî'yi dinlemiş, kendisinden oğlu Sâlim ve Mısırlılar rivâyet etmişlerdir. Sikadır. Hadîsi **Müslim, Ebû Davud** ve **Nesaî**'de yer almaktadır. **Mısır** fethine katılmıştı. **Abdülaziz b. Mervân** zamanında **İskenderiye**'de vefat etti.

sözüyle, kendisinin ilk müslümanlardan olduğuna da işaret etmektedir.

Elyon kalesi, **Sâsânîler** tarafından **Nil** kenarında ve ehramların karşısında inşasına başlanan, sonra **Rumlar** tarafından ikmâl edilen bir kaledir. Başlangıçta içinde heykel ve ateşgedeler bulunuyordu. Bilâhare burası kiliseye dönüştürülmüştür. Sonra **Mısır** fethedilince bu kale de müslümanların eline geçmiş, bilâhare bu bölgede **Fustat** şehri kurulmuştur.[76]

---

[76] Bkz., **Menhel**, I, 135-140.

الباب الرابع
في الوضوء

و فيه ثلاثة فصول:

الفصل الأول
في صفة الوضوء

و فيه فرعان:

الفرع الأول
في فرائضه وكيفته

D- ABDEST

I- ABDEST ALMANIN ŞEKLİ

1- FARZLARI VE KEYFİYETİ

٥١٤٢ـ (د س ت ـ **علي بن أبي طالب** رضي الله عنه) قال عبدُ خَير : «أتانا عليّ رضي الله عنه فدعا بطَهور، فقلنا : ما يصنعُ بالطَّهور وقد صلى ؟ ما يُريد إلا ليُعَلّمنا ، فأُتيَ بإناء فيه ماء، وطَسْت، فأفرغ من الإناء على يمينه ، فغسل يديه ثلاثا ، ثم تمضْمَضَ واستَنْثَرَ ثلاثا ، فمضْمَضَ ونَثَر من الكفّ الذي يأخذ فيه ثم غسل وجْهَه ثلاثا وغسل يَدَه اليمنى ثلاثا ، وغسل يَدَه الشّمالَ ثلاثا ، ثم جعل يده في الإناء ، فمسح برأسه مَرّة واحدة ، ثم غسل رجْلَه اليمنى ثلاثا ، ورجْلَه الشّمالَ ثلاثا ، ثم قال: مَن سَرَّهُ أنْ يَعْلَمَ وضوءَ رسول الله صلى الله عليه وسلم فهو هذا ».

وفي رواية قال : « صلّى عليّ الغَداةَ ، ثم دخل الرَّحْبَةَ ، فدعا بماء ، فأتاه الغلام بإناء فيه ماء وطَسْت ، قال : فأخذ الإناءَ بيده اليمنى ، فأفرغ على يده اليسرى ، وغسل كَفَّيْه ثلاثا ، ثم أدخل يده اليمنى في الإناء ، فتمضمض ثلاثا ، واستنشق ثلاثا... [ثم ساق] قريبا من حديث أبي عوانة ، يعني الرواية الأولى ،قال : ثم مسح رأسه : مقدَّمه ومؤخَّره مرة... ثم ساق الحديث نحوه ».

وفي أخرى قال : « رأيتُ عليّا - رضي الله عنه - أُتيَ بكُرْسِيّ ، فقعد عليه ، ثم أُتِيَ بكُوز من ماء، فغسل يده ثلاثا ، ثم تمضمض مع الاستنشاق [بماء واحد]..» وذكر الحديث.

وفي رواية زرّ بن حُبيش : أنه سمع عليّا وسئل عن وضوء النّبي صلى الله عليه وسلم... فذكر الحديث وقال : « ومسحَ رأسَهُ حتى لَمّا يقطر ، وغسل رجْليه ثلاثا ثلاثا ، ثم قال: هكذا كان وضوءُ رسول الله صلى الله عليه وسلم».

وفي رواية عبد الرحمن بن أبي ليلى قال : « رأيتُ عليّا توضأ ، فغسل وجهه ثلاثا ، وغسل ذِراعَيْه ثلاثا ، ومسح برأسه واحدة ، ثم قال : هكذا توضّأ رسول الله صلى الله عليه وسلم ».

وفي رواية أبي حَيَّة - [وهو ابن قيس الهمداني الوَداعِي] - قال : « رأيتُ عليّا توضأ... فذكر وضوءه كلّه ثلاثا ثلاثا ، قال : ثم مسح رأسه ، ثم غسل رجليه إلى الكعبين ، ثم قال : إنما أحببتُ أن أُرِيَكُمْ طُهور رسول الله صلى الله عليه وسلم ».

وفي رواية ابن عباس قال : « دخل عليّ عليٌّ بن أبي طالب وقد أهْرَاقَ الماء ، فدعا بوضوء ، فأتيناه بتوْر فيه ماء ، حتى وضعناه بين يديه ، فقال : يا ابن عبّاس ، ألا أُريكَ كيف كان يتوضّأ رسول الله صلى الله عليه وسلم ؟ قلت : بلى ، قال : فأصغى الإناءَ على يديه فغسلهما ، ثم أدخل يده اليمنى ، فأفرغ بها على الأخرى ، ثم غسل كَفَّيْه ، ثم تمضمض واستَنْشق ، ثم أدخل يديه في الإناء جميعا ، فأخذ بهما حَفْنة من ماء فضرب بها على وجهه ، ثم ألقم إبْهامَيْه ما أقبل من أُذُنَيْه ثم الثانية ، ثم الثالثة مثل ذلك ، ثم أخذَ بيده اليمنى قَبْضَة من ماء ، فصَبَّها على ناصيَته ، فتركها تَسْتَنُّ على وجهه ، ثم غسل ذراعيه إلى المرفقين ثلاثا ثلاثا ثم مسح رأسه وظهور أُذُنَيْه ثم أدخل يديه جميعا فأخذ حَفْنة من ماء فضرب بها على رِجله، وفيها النَّعْلُ، ففَتَلَها بها وفي نسخة: فغسلها بها - ثم الأخرى مثل ذلك، قال: قلتُ: وفي النعلين ؟ قال: وفي النعلين، [قال : قلتُ: وفي النعلين ؟ قال: وفي النعلين، قال: قلتُ وفي النعلين؟ قال: وفي النعلين]» هذه روايات أبي داود. وأخرج النسائي الرواية الأولى.

وله في أخرى عن الحسين بن عليّ قال : « دعاني أبي علي بوَضوء ، فقرَّبْتُه له، فبَدَأ فغسل كفَّيْه ثلاثَ مرات ، قبل أن يدخلَهما في وضوئه ، ثم مضمض ثلاثا ، واستَنْشق ثلاثا ، ثم غسل وجهه ثلاث مرات ، ثم غسل يده اليمنى إلى المرفق ثلاثا، ثم اليسرى كذلك ، ثم مسح

برأسه مسحة واحدة ثم غسل رِجْلَهُ اليمنى إلى الكعبين [ثلاثا] ، ثم اليُسْرى كذلك ، ثم قام قائما ، فقال : ناولْني ، فناولتُه الإناءَ الذي فيه فَضْلُ وَضُوئه ، ثم شرب من فضل وَضوئه قائما ، فعجبْتُ ، فلما رآني ، قال : لا تَعْجَبْ ، فإني رأيتُ أباكَ النبيَّ صلى الله عليه وسلم يصنع مثلَ ما رأيتني صنعتُ، يقول لوضوئه هذا وشُرْب فضل وضوئه قائما ».

وفي أخرى له قال : « رأيتُ عليّا توضأ ، فغسل كفَّيه ثلاثا ، وتمضمض واستنشق ثلاثا ، وغسل وجهه ثلاثا ، وذراعيه ثلاثا ثلاثا ، ومسح برأسه ، وغسل رجليه ثلاثا ثلاثا ، ثم قال: هذا وضوءُ رسول الله صلى الله عليه وسلم ».

وله في أخرى عن أبي حَيَّةَ قال: « رأيتُ عليا توضأ، فغسل كفيه حتى أنقاهُما ، ثم تمضمض ثلاثا ، واستنشق ثلاثا ، وغسل وجهه ثلاثا ، وغسل ذراعيه ثلاثا ، ثم مسح برأسه ، ثم غسل قدميه إلى الكعبين ، ثم قام فأخذ فَضل طَهوره ، فشرب وهو قائم ، ثم قال : أحببتُ أنْ أُرِيَكم كيف كان طُهور النبي صلى الله عليه وسلم ».

وله في أخرى عن عَبْد خير عن عليّ « أنه أُتِيَ بكُرسيّ فقعدَ عليه ، ثم دعا بتَوْر فيه ماء ، فكفأ على يديه ثلاثا ،ثم مضمض واستنشق بكفّ واحد ثلاثَ مرات ، وغسل وجهه ثلاثا ، وغسل ذراعَيْه ثلاثا ، وأخذ من الماء ، فمسح برأسه – وأشار شعبة مرة من ناصيته إلى مؤخَّر رأسه ، ثم قال : لا أدْري أرَدَّهما أم لا ؟ – وغسل رجليه ثلاثا ثلاثا ، ثم قال : مَنْ سَرَّه أن يَنظُرَ إلى طُهورِ رسول الله صلى الله عليه وسلم فهذا طُهُورُه».

وفي أخرى عن عبد خَيْر قال : « شهدتُ عليّا دعا بكرسيّ ،فقعد عليه ، ثم دعا بماء في تَوْر ، فغسل يديه ثلاثا ، ثم مضمض واستنشق بكفّ واحد ثلاثا ، ثم غسل وجهه ثلاثا ، ويديه ثلاثا ثلاثا ، ثم غمس يده في الإناء فمسحَ برأسه ، ثم غسل رِجْلَيْه ثلاثا ثلاثا ، ثم قال : من سَرَّهُ أن ينظرَ إلى وضوءِ رسول الله صلى الله عليه وسلم فهذا وضُوؤه».

وفي رواية الترمذي عن أبي حيّة قال : « رأيتُ عليّا توضأ ، فغسل كفّيه حتى أنْقاهُما.. وذكر الرواية مثل رواية النسائي التي فيها ذِكْر إنقاء الكفين... ، وقال فيها الترمذي : ومسح برأسه مرة ».

وله في أخرى [عن عبد خَير] مثله، وفيه «فإذا فرغ من طُهوره أخذ من فضل طهوره بكفّه فشربه ».

5,142- Abdu Hayr[1] anlatıyor:

"Ali b. Ebî Tâlib bize geldi, abdest almak için su istedi. Biz; *'namaz kıldı, acaba suyu ne yapacak ki?'* dedik. O, bize abdest almayı öğretmek istiyordu. Hemen içi su dolu bir kapla bir leğen getirildi. Suyu önce sağ eline döktü ve onunla ellerini üç defa yıkadı. Sonra ağzına ve burnuna üçer defa su verdi. Ağzına ve burnuna suyu, kaptan aldığı (sağ) eliyle verdi. Sonta üç defa yüzünü, üç defa sağ kolunu ve üç defa da sol kolunu yıkadı. Sonra eline su döküp başını bir defa meshetti. Sonra önce sağ, sonra sol ayağını üçer defa yıkadı. Sonra da;

"- Kim Rasûlullah'ın (as.) nasıl abdest aldığını öğrenmeyi arzu ederse, işte bu O'nun abdestidir" dedi.[2]

RİVÂYETLER

Bir rivâyet şöyledir:

"**Hz. Ali** sabah namazını kıldı, sonra (Kûfe'de) Rahbe denilen bir yere geldi ve su istedi. Hizmetçi, su dolu bir kapla bir leğen getirdi. Hz. Ali sağ eliyle suyu alıp sol eline döktü ve ellerini üç defa yıkadı. Sonra sağ elini kaba sokarak üçer defa ağzına ve burnuna su verdi..."

Râvî sonra hadîsi, Ebû Avâne'nin rivâyetine, yani ilk rivâyete yakın lafızlarla nakletti. Devamında; "sonra başının ön ve arka taraflarını bir defa meshetti..." diyerek aynı hadîsi rivâyet etti.

Diğer bir rivâyet de şöyledir:

"Hz. Ali'yi gördüm; kendisine bir kürsü getirilmiş ve üzerine oturmuştu. Sonra bir su kabı getirilmiş ve önce üç defa ellerini yıkamış, sonra su ile ağzını ve burnunu temizlemişti..."

Sonra hadîsi aynen nakleder.

---

1 **Ebû Umâre, Abdu Hayr b. Yezîd b. Havlî el-Hemdânî es-Sâidî el-Kûfî**: Hz. Peygamber dönemine yetişti, ama O'nu göremedi. Rasûlullah'tan (as.) sonra **Kûfe**'de ikamet etti. Hz. Ali taraftarıydı. Hz. Ali ve İbn Mes'ûd'dan rivâyeti vardır. Kendisinden de Şa'bî ve İbn Müseyyeb rivâyet etmiştir. Sikadır. **Müslim** onu Kûfeli tâbiîlerin ilk tabakasında zikretti.

2 **Ebû Davud**,Tahâret, 51/111-117; **Tirmizî**, Tahâret, 37/48-49; **Nesaî**, Tahâret, 73-78.

Zirr b. Hubeyş'in rivâyetine göre; "o, Hz. Ali'ye Rasûlullah'ın (as.) nasıl abdest aldığının sorulduğunu işitmişti..." diye başlayarak aynı hadîs zikredilir. Bu rivâyette şu cümleler de yer alır: "Ali, başını hiç su damlamayacak şekilde meshetti... ayaklarını üçer defa yıkadı. Sonra da; *'işte Rasûlullah'ın (as.) abdesti böyle idi'* dedi."

Abdurrahman b. Ebî Leylâ'nın rivâyeti de şöyledir:

"Ali'yi abdest alırken gördüm; yüzünü ve kollarını üçer defa yıkadı, sonra başını bir kez meshetti, sonra da; *'Rasûlullah (as.) işte böyle abdest aldı'* dedi."

Ebû Hayye b. Kays el-Hemedânî el-Vâdiî'nin[3] rivâyeti de; "Hz. Ali'yi abdest alırken gördüm..." diye başlar, sonra uzuvlarını üçer defa yıkadığını söyler. Sonra da; "...başını meshetti, sonra ayaklarını topuklarına kadar yıkadı, sonra; *'ben size sadece Hz. Peygamber'in abdestini göstermek istedim'* dedi" diye nakletti.

İbn Abbas'ın rivâyeti ise şöyledir:

"Ali b. Ebî Tâlib yanıma geldi. Daha önce su dökmüştü, bundan dolayı abdest almak için su istedi. Biz de içinde su bulunan bir kap getirip önüne koyduk. Bana hitâben;

"- Ey Abbas'ın oğlu; Rasûlullah'ın (as.) nasıl abdest aldığını sana göstereyim mi?" diye sordu. Ben de;

"- Buyur" dedim. Bunun üzerine önce kaptan (sağ) eline su dökerek onu güzelce yıkadı.[4] Sonra sağ elini kaba sokarak su aldı, suyu diğer eline dökerek ellerini yıkadı. Sonra ağzına burnuna su

---

3 **Ebû Hayye, Amr b. Nasr el-Vâdiî el-Hârifî el-Hemedânî el-Kûfî**: Tâbiîlerdendir. Hz. Ali ve İbn Mes'ûd'u dinlemiştir. Kendisinden Ebû İshak es-Sebîî ve Kûfeliler rivayet etmiştir. Sikadır. Rivâyetleri **Ebû Davud, Nesaî** ve **İbn Mâce**'de yer almaktadır. İsmi hakkında farklı rivâyetler bulunmaktadır. **İbn Hacer** ve **Zehebî,** isminin Halid b. Alkame olduğunu kaydederler.

4 **Câmiu'l-Usûl**'de *"ğaselehuma"* şeklinde, yani **"iki elini de yıkadı"** anlamında tesniye zamiri kullanılmakta ise de, bu ibâre **Ebû Davud**'da *"ğaselehâ"* şeklinde müfred zamiri kullanılmıştır, bu da sadece sağ elini yıkadı anlamına gelir. Cümlenin devamında sağ elini kaba daldırıp su aldığı, onu sol avucuna döktüğü ve böylece her iki elini de yıkadığı ifâde edildiğine göre, zamirin **Ebû Davud**'da olduğu gibi müfred olması siyak-sibak açısından daha uygun düşmektedir. Biz de tercümeyi buna göre yaptık.

verdi. Sonra her iki elini kaba sokarak bir avuç su aldı ve onunla yüzünü yıkadı. Sonra işaret parmaklarının ucunu kulaklarına soktu. Sonra aynı şeyi ikinci ve üçüncü kez tekrarladı. Sonra sağ avucuyla su aldı ve yüzüne akacak şekilde alnına döktü. Sonra kollarını dirsekleriyle beraber üçer defa yıkadı. Sonra başını ve kulaklarının arkasını meshetti. Sonra her iki elini de kaba sokarak bir avuç su aldı ve ayağına dökerek ovdu –bir nüshada yıkadı denir-; o sırada ayaklarında nâlin vardı. Sonra aynı şeyi diğer ayağına yaptı."

Râvî (Ubeydullah el-Havlânî) der ki:

"Bunun üzerine ben (İbn Abbas'a);

"- Bunu nâlinli olarak mı yaptı?" diye sordum.

"- Evet, nâlinli olarak" dedi. Tekrar;

"- Gerçekten nâlinli mi idi?" diye sordum. O da tekrar;

"- Evet, nâlinli idi" dedi. Üçüncü defa;

"- Hakikaten nâlinli mi idi?" diye sordum.

"- Evet, nâlinli idi" dedi.

Bunlar, **Ebû Davud**'un rivâyetleridir.

Nesaî, ilk rivâyeti tahric etti. Onun Hüseyin b. Ali'den yaptığı diğer bir rivâyeti de şöyledir:

"Babam Ali, abdest için beni yanına çağırdı. Yaklaştım; üç defa ellerini yıkayarak abdest almaya başladı, ama bu sırada elini kabın içine sokmadı. Sonra üçer defa ağzına ve burnuna su verdi. Sonra üç defa yüzünü yıkadı. Sonra üç defa sağ kolunu dirseklerine kadar yıkadı, sonra da sol kolunu yıkadı. Sonra başını bir defa meshetti. Sonra üç defa sağ ayağını topuklarına kadar yıkadı, sonra da sol ayağını yıkadı. Sonra ayağa kalktı ve;

"- Su kabını ver!" dedi. Ben de içinde abdest suyunun artan kısmı bulunan su kabını verdim. O da bu suyu ayakta içti. Ben bunu hayretle karşılamıştım. Benim tavrımı görünce;

"- Şaşırma! Çünkü ben, deden Hz. Peygamber'i, şu benim yaptığımı gördüğün şeyi aynen yaparken gördüm" dedi. O bu sözü abdest ve artan abdest suyunu ayakta içmek ile ilgili söylemişti."

Nesaî'nin başka bir rivâyeti de şöyledir:

"Hz. Ali'yi abdest alırken gördüm; üç defa ellerini yıkadı, ağzına ve burnuna üçer defa su verdi. Üç defa yüzünü, üçer defa da kollarını yıkadı. Sonra başını meshetti ve ayaklarını da üçer defa yıkadı. Sonra da; *'İşte Rasûlullah'ın (as.) abdesti böyle idi'* dedi."

Yine **Nesaî**'nin Ebû Hayye'den rivâyeti şöyledir:

"Hz. Ali'yi abdest alırken gördüm; önce ellerini temizleninceye kadar yıkadı, sonra ağzına ve burnuna üçer defa su verdi. Üç defa yüzünü, üçer defa da kollarını yıkadı. Sonra başını meshetti, sonra ayaklarını topuklarına kadar üçer defa yıkadı. Sonra ayağa kalktı, artan abdest suyunu alıp ayakta içti. Sonra da; *'Ben size Rasûlullah'ın (as.) nasıl abdest aldığını göstermek istedim'* dedi."

Yine **Nesaî**'nin Abdi Hayr vasıtasıyla Hz. Ali'den rivâyeti de şöyledir:

"Bir sandalye getirildi ve Hz. Ali oraya oturdu. Sonra içinde su bulunan bir kap istedi. Üç defa eline su döktü. Sonra ağzına su verdi ve tek eliyle burnunu üç defa temizledi. Yüzünü ve kollarını üçer defa yıkadı. Sonra su alıp başını meshetti. -Hadîsin râvîsi Şu'be, bunu göstermek için alnından başının arkasına doğru işaret etti. Sonra ellerini tekrar öne getirdi mi bilmiyorum dedi-. Sonra ayaklarını üçer defa yıkadı. Sonra da; *'Rasûlullah'ın (as.) abdestini görmek isteyen baksın, işte bu O'nun abdestidir'* dedi."

Nesaî'nin Abdi Hayr'dan rivâyeti de şöyledir:

"Hz. Ali'yi gördüm. Kendisi bir sandalye istemişti. Oraya oturdu, sonra su istedi, üç defa ellerini yıkadı. Sonra ağzını çalkaladı ve üç defa tek eliyle burnunu temizledi. Sonra üçer defa yüzünü ve kollarını yıkadı. Sonra elini suya batırdı ve başını meshetti. Sonra üçer defa ayaklarını yıkadı. Sonra da; *'Rasûlullah'ın (as.) abdestini görmek isteyen baksın, işte bu O'nun abdestidir'* dedi."

Tirmizî'nin Ebû Hayye'den rivâyeti de şöyledir:

"**Hz. Ali**'yi abdest alırken gördüm; ellerini temizleninceye kadar yıkadı..." Sonra hadîsi, ellerin temizlenmesi cümlesini ihtiva eden **Nesaî**'nin üçüncü rivâyeti gibi tahric etti. Yalnız "başını meshetti" cümlesini "başını bir defa meshetti" diye rivâyet etti.

Tirmizî'nin yine Abdi Hayr'dan buna benzer bir rivâyeti daha vardır. Bu rivâyette; "abdestini bitirince, suyun artan kısmını avucuna aldı ve içti" cümlesi de yer alır.

٥١٤٣ـــ (خ م د س ـــ **عثمان بن عفان** رضي الله عنه) قال حُمْرَانُ مولى عثمان : « إن عثمان دعا بإناء ، فأفرغ على كَفَّيه ثلاث مرار ، فغلسهما ، ثم أدخل يمينه في الإناء ، فمَضْمَضَ ، واسْتَنْشق ، ثم غسل وجهه ثلاثا ، ويديه إلى المرفقين ثلاثَ مِرَار ، ثم مسح برأسه ،ثم غسل رِجْلَيه ثلاثَ مِرَار إلى الكعبين ، ثم قال : رأيتُ رسول الله صلى الله عليه وسلم توضَّأ نحو وضوئي هذا ، ثم قال: من توضأ نحو وضوئي هذا، ثم صلَّى ركعتين لا يُحدِّثُ فيهما نفسه ، غُفِرَ له ما تقدَّم من ذَنْبه».

أخرجه البخاري ومسلم. ولهما روايات تتضمَّن فضلَ الوضوء بغير تفصيل الوضوء تجيءُ في كتاب الفضائل من حرف الفاء. وفي رواية لمسلم : « أن عثمانَ توضأ بالمقاعد ، فقال : ألا أُريكم وضوءَ رسول الله صلى الله عليه وسلم ؟ ثم توضَّأ ثلاثا ثلاثا». زاد في رواية: « **وعنده رجال من أصحاب رسول الله صلى الله عليه وسلم** ». وفي رواية أبي داود مثله إلا أنه قال: «وغَسَلَ يده اليمنى إلى المرفق ثلاثا ثم اليسرى مثل ذلك»

وله في أخرى قال : « رأيتُ عثمانَ توضَّأ... فذكر نحوه ، ولم يَذْكُر المضمضة والاستنشاق ، وقال فيه : ومسحَ رأسَهُ ثلاثا ، ثم غسل رِجْلَيه ثلاثا ، ثم قال : رأيتُ رسول الله صلى الله عليه وسلم توضأ هكذا ، وقال : من توضَّأ دون هذا كفاه ، ولم يذكر أمْرَ الصلاة ».

وله في أخرى عن ابن أبي مُلَيْكَةَ قال : « رأيتُ عثمانَ بنَ عفَّانَ ، يُسألُ عن الوضوء، فدعا بماء، فأُتيَ بميضَأة ، فأصغَى على يده اليمنَى ، ثم أدخلها في الماء ، فتمضمض ثلاثا ، واستنثر ثلاثا، وغسل وجهه ثلاثا ، ثم غسل يده اليمنى ثلاثا ، وغسل يده اليسرى ثلاثا ، ثم أدخل يده فأخذ ماء ، فمسح برأسه وأُذُنيه ، فغسل بطونهما وظهورَهما مرة واحدة ، ثم غسل رِجْلَيه ، ثم قال : أين السائلون عن الوضوء؟ هكذا رأيتُ رسول الله صلى الله عليه وسلم يتوضأ ».

وله في أخرى عن أبي علقمةَ: «أن عثمانَ بنَ عفّانَ دعا بماء، فتوضأ، فأفرغ بيده اليمنى على [يده] اليسرى، ثم غسلهما إلى الكُوعين، قال: ثم مضمض واستنشق ثلاثا ،قال: ومسح برأسه، ثم غسل رِجْلَيه، وقال: رأيتُ رسول الله صلى الله عليه وسلم يتوضأ مثل ما رأيتموني توضأتُ. ثم ساق الحديث» وله في أخرى عن شقيق بن سلمةَ قال : « رأيتُ عثمانَ بن عفّان غَسل ذِرَاعَيْه بالماءِ ثلاثا ثلاثا، ومسح رأسه ثلاثا ، ثم قال : رأيتُ رسول الله صلى الله عليه وسلم يفعل هذا ».

وفي رواية النسائي عن حُمْرَانَ مثل الرواية الأولى إلا أنه قال: « ثم غَسلَ كلَّ رِجْل من رجْلَيه ثلاثَ مرات». وله في أخرى مثل رواية أبي داود ، وقال فيها : « واستنشق... وقال : ثم غسل قدمه اليمنى ثلاثا ، ثم اليسرى مثل ذلك ».

5,143- Hz. Osman'ın bir hadîsini âzâdlısı Hurmân[5] şöyle anlatır: "Hz. Osman su istedi. Suyu üç defa avucuna dökerek ellerini yıkadı. Sonra sağ elini suya soktu, aldığı su ile ağzını ve burnunu temizledi. Sonra yüzünü ve dirseklerine kadar kollarını üçer defa yıkadı. Sonra başını meshetti. Sonra ayaklarını topuklarına kadar üçer defa yıkadı. Sonra da; *'Rasûlullah'ın (as.) böyle benim yaptığım gibi abdest aldığını gördüm'* dedi. Sonra Hz. Peygamber'in şöyle buyurduğunu söyledi:

"Kim benim aldığım gibi abdest alır ve gönlünden hiçbir şey geçirmeyerek iki rekât namaz kılarsa, geçmiş (küçük) **günahları bağışlanır."**[6]

---

[5] **Humrân b. Ebân b. Halid el-Fârisî et-Temrî el-Medenî**: ö. 80/699 ds. Tâbiîlerdendir, Hz. Osman'dan rivâyeti vardır. Aslen Aynu't-temr esirlerindendi; Halid b. Velid onu esir almış ve Hz. Osman'a göndermişti. Hz. Osman da onu âzâd etmişti. Akıllı, dirâyetli biriydi. Bir ara Hz. Osman'ın kâtipliğini yapmıştı. Ondan Urve b. Zübeyr ve Atâ b. Yezîd rivâyet etti. Sikadır, rivâyetleri kütüb-ü sittede yer almaktadır. **Medîne**'de ikamet etti, sonra **Basra**'ya göçtü.

[6] **Buharî**, Vudû, 24, 28; Savm, 27; Rikak, 8; **Müslim**, Tahâret, 3/3-4; 4/5-13; **Ebû Davud**, Tahâret, 51/106-110; **Nesaî**, Tahâret, 67-68.

RİVÂYETLER

Bunu **Buharî** ve **Müslim** tahric etti.

Buharî ve **Müslim**'in, abdestin teferruatına fazla girmeden sadece abdestin fazileti ile ilgili bir rivâyeti de Kitâbu'l-Fedâil'de gelecektir.[7]

Müslim'in başka bir rivâyeti şöyledir:

"Hz. Osman oturaklar üzerine çıktı ve; *'size Rasûlullah'ın (as.) abdestini göstereyim mi?'* dedi ve uzuvlarını üçer defa yıkayarak abdest aldı."

Diğer bir rivâyette; "yanında Rasûlullah'ın (as.) ashâbından bazı kişiler de bulunmakta idi" ilavesi vardır.

Ebû Davud'un rivâyeti de bunun gibidir, yalnız oradaki ifâde; "sağ elini dirseğine kadar üç defa yıkadı, sonra solunu da aynen yıkadı" şeklindedir.

Ebû Davud'un başka bir rivâyeti; "Hz. Osman'ı abdest alırken gördüm..." diye başlar ve benzer bir rivâyeti kaydeder. Yalnız burada ağza ve burna su vermek konusu zikredilmez. Ayrıca farklı olarak şu cümleler vardır:

"Başını üç kere meshetti, sonra ayaklarını üçer kez yıkadı. Sonra da; 'ben Rasûlullah'ın (as.) böyle abdest aldığını gördüm' dedi. Hz. Peygamber'in de; **'kim bu miktardan** (üçer defa yıkamaktan) **daha az sayıda yıkayarak abdest alırsa, bu da yeter'** buyurduğunu işittim dedi. Hz. Peygamber'in abdestten sonraki namazla ilgili sözünü zikretmedi."

Yine **Ebû Davud**'un İbn Ebî Müleyke'den rivâyeti de şöyledir:

"Hz. Osman'ı gördüm, kendisine abdestten sorulmuştu. Hemen bir su kabı getirildi. Önce o kaptan sağ avucuna su döktü (ve elini yıkadı). Sonra sağ elini suya daldırdı ve üç kere ağzına su verdi, üç kere de burnunu temizledi. Sonra üç kere yüzünü, üç kez sağ kolunu, üç kez de sol kolunu yıkadı. Sonra yine elini suya sokarak bir miktar

---

[7] Bkz., hadîs no; 7019.

su aldı ve onunla başını ve kulaklarını meshetti; kulaklarının içini ve dışını birer defa meshetti. Sonra ayaklarını yıkadı. Sonra da;

"- Nerde abdestten soranlar? Ben, Rasûlullah'ın (as.) işte böyle abdest aldığını gördüm" dedi.

Ebû Davud'un Ebû Alkame'den[8] rivâyetine göre de;

"Hz. Osman su istedi ve abdest aldı. Önce sağ eliyle sol eline su döktü ve iki elini bileklerine kadar yıkadı. Sonra ağzına ve burnuna üçer defa su verdi. Başını meshetti. Sonra ayaklarını yıkadı. Sonra da; *'ben Rasûlullah'ın (as.), aynen şu gördüğünüz benim abdestim gibi abdest aldığını gördüm'* dedi..." Sonra da hadîsi ilk rivâyetteki gibi nakletti.

Nihayet **Ebû Davud**'un, Şekîk b. Seleme'den bir rivâyeti de şöyledir:

"Hz. Osman'ı abdest alırken gördüm; kollarını üçer defa yıkadı, başını üç defa meshetti. Sonra da; *'ben Rasûlullah'ın (as.) böyle yaptığını gördüm'* dedi."

Nesaî'nin Humrân'dan rivâyeti de yukarıdaki ilk rivâyet gibidir. Yalnız orada farklı olarak; "ayaklarından her birini üçer defa yıkadı" cümlesi vardır.

Nesaî'nin başka bir rivâyeti de **Ebû Davud**'un rivâyeti gibidir. Burada da; "burnunu temizledi... Sonra sağ ayağını üç defa yıkadı. Sonra sol ayağını da aynı şekilde yıkadı" denir.

İZAH

Abdest konusu bilinen bir mesele olduğu için üzerinde fazla durulmaya gerek görülmemiştir. Ancak burada bir çelişkiye işaret etmekte fayda vardır. Rivâyetlerin ekserisinde başın bir kere meshedildiği söylenirken, bazılarında üç kere meshedildiği ifâde

---

[8] **Ebû Alkame el-Fârisî el-Hâşimî el-Mısrî**: Tâbiîlerdendir. Hz. Osman ve İbn Ömer'den rivâyetleri vardır. Kendisinden Abdurrahman b. Ziyâd b. En'um ve Abdullah b. Ubeyd b. Umeyr rivâyet etti. Aslen İranlıdır. Benû Hâşim'in veya İbn abbas'ın âzâdlısıdır. **Mısır**'da ikamet etmiş, **İfrikıye**'de kadılık yapmıştır. Döneminin fakîhlerindendi. Sikadır; rivâyuetleri **Buharî** hariç kütüb-ü sittede tahric edilmiştir.

edilmektedir. Bir defa meshedildiğine dair olan rivâyetler, diğerlerinden daha sağlamdır. Bu itibarla **Hanefîler**, bir defa ve başın tamamını kaplarcasına meshetmenin sünnete uygun olduğunu belirtirler. **İmâm Şâfiî** ise üç kere meshetmeyi sünnete uygun bulur.

Eller yıkanıp temizlendikten sonra avucunu kabın içine sokarak su almak ve o su ile abdest almakta bir sakınca yoktur. Çünkü eller zaten yıkanıp temizlenmiştir. Kaldı ki, suyu avucumuza dökerek abdest alsak bile, yine ellerimizi kullanmaktayız, suyu doğrudan doğruya yüzümüze, kollarımıza, ayaklarımıza akıtmıyoruz.

İlk rivâyette geçen; "**gönlünden hiçbir şey geçirmeyerek iki rekât namaz kılarsa...**" cümlesi, riyâdan uzak olarak huşû ve ihlâsla namaz kılmak anlamındadır.

٥١٤٤ـــ (خ م ط د س ت ـــ عبد الله بن زيد بن عاصم الأنصاري رضي الله عنه) قيل له : « توضأ لنا وضوء رسول الله صلى الله عليه وسلم ، فدعا بإناء ، فأكفأ منه على يديه، فغسلهما ثلاثا ، ثم أدخل يده فاستخرجها ، فغسل وجهه ثلاثا ، ثم أدخل يده فاستخرجها ، فغسل يديه إلى المرفقين مرتين ، ثم أدخل يده فاستخرجها ، فمسح برأسه ، فأقبل بيديه وأدبر ، ثم غسل رِجْلَيه إلى الكعبين ثم قال: هكذا كان وضوءُ رسول الله صلى الله عليه وسلم ». وفي رواية «فأقبلَ بهما وأدبر بدأ بمقدَّم رأسه ثم ذهب بهما إلى قفاه ثم ردَّهما حتى رجعَ إلى المكان الذي بدأ منه».

وفي رواية قال : « أتى رسول الله صلى الله عليه وسلم ، فأخرجنا له ماء في تَوْر من صفْر ، فتوضأ ، فغسل وجهه ثلاثا ، ويديه مرتين مرتين ، ومسح برأسه ، فأقبل به وأدبر ، وغَسلَ رِجْلَيْه ».

أخرجه البخاري ومسلم. وفي رواية للبخاري: «أن النبيَّ صلى الله عليه وسلم توضأ مرتين مرتين ». ولمسلم «أنه رأى رسول الله صلى الله عليه وسلم توضأ فمضمض ثم استنثر ثم غسل وجهه ثلاثا ويده اليمنى [ثلاثا] والأخرى ثلاثا، ومسح رأسه بماء غيرِ فضلِ يديه وغسل رِجْلَيْه حتى أنقاهما».

وفي رواية الموطأ قال: قال له يحيى المازني: هل تستطيعُ أن تُرِيَنِي كيف كان النبيُّ صلى الله عليه وسلم يتوضأ؟ قال: «نعم، فدعا بوَضُوء، فأفْرَغ على يديه، فغسل يديه مرتين مرتين، ثم مضمض واستنثر ثلاثاً، ثم غسل وجهه ثلاثاً، ثم غسل يديه مرتين مرتين إلى المِرْفقين، ثم مسح رأسه بيديه، فأقْبَلَ بهما وأدْبَر، بدأ بمُقدَّم رأسه، ثم ذهب بهما إلى قفاه، ثم ردَّهما حتى رجع إلى المكان الذي بدأ منه، ثم غسل رجْلَيه».

وفي رواية أبي داود مثل الموطأ إلا أنه قال: «فأفْرَغَ على يديه فغسل يديه، ثم تمضمض واستنثر ثلاثاً... الحديث». وله في أخرى بهذا الحديث، قال: «فمضمض واستنشق من كفٍّ واحدة، يفعل ذلك ثلاثاً.. ثم ذكر نحوه».

وله في أخرى «أنه رأى رسول الله صلى الله عليه وسلم... فذكر وضوءه، قال: ومسح رأسه بماء غيرِ فَضْل يديه، وغسل رِجْلَيه حتى أنْقاهُما». وأخرج النسائي رواية الموطأ.

وفي رواية الترمذي «أنَّ رسول الله صلى الله عليه وسلم مسح رأسه بيديه، فأقْبَل بهما وأدْبر، بدأ بمقدَّم رأسه ثم ذهب بهما إلى قفاه، ثم ردَّهما حتى رجع إلى المكان الذي بدأ منه ثم غسل رجْليه».

وله في أخرى «أنه رأى النبي صلى الله عليه وسلم توضأ، وأنه مسح رأسَه بماء غيرِ فضل يديه، وفي أخرى: بما غَبَرَ فضل يديه» قال الترمذي: والأول أصح. وله في أخرى: «أن النبي صلى الله عليه وسلم توضأ فغسل وجهه ثلاثاً، وغسل يديه مرتين مرتين، ومسح برأسه، وغسل رجليه».

وللنسائي في أخرى «أن النبيَّ صلى الله عليه وسلم توضأ فغسل وجهه ثلاثاً، وغسل يديه مرتين، وغسل رِجْلَيْه مرتين، ومسح برأسه مرتين».

5,144- Abdullah b. Zeyd b. Âsım el-Ensârî'ye;

"- Bize Rasûlullah'ın (as.) abdestini göster!" denildi.

Bunun üzerine Abdullah su istedi. Önce suyu eline döktü ve onunla ellerini üç defa yıkadı. Sonra elini kabın içine sokup su aldı ve onunla yüzünü üç kere yıkadı. Sonra yine elini sokup su aldı ve kollarını dirseklerine kadar iki kere yıkadı. Sonra yine elini sokup su aldı ve başını meshetti; bu sırada elini hem öne hem arkaya doğru

götürerek meshetti. Sonra ayaklarını topuklarına kadar yıkadı. Sonra da; *'işte Rasûlullah'ın (as.) abdesti böyle idi'* dedi."[9]

RİVÂYETLER

Diğer bir rivâyette başın meshi konusunda; "ellerini öne ve arkaya götürdü; meshe başın ön tarafından başladı, sonra arkaya doğru götürdü, sonra da ellerini başladığı noktaya kadar geri getirdi" denir.

Başka bir rivâyet şöyledir:

"Hz. Peygamber geldi, kendisine tunçtan bir kapla su verdik. Onunla abdest aldı, üç defa yüzünü yıkadı. İkişer defa ellerini yıkadı. Başını meshetti, bu sırada ellerini öne ve arkaya doğru götürdü. Sonra ayaklarını yıkadı."

Bunlar **Buharî** ve **Müslim**'in rivâyetleridir.[10]

Buharî'nin başka bir rivâyetine göre; "Hz. Peygamber abdest alırken uzuvlarını ikişer kere yıkadı."

Müslim'in bir rivâyetine göre; "Abdullah b. Zeyd, Hz. Peygamber'in abdest alırken ağzına su verdiğini, sonra burnuna su verdiğini, sonra yüzünü üç defa yıkadığını, sağ kolunu üç defa yıkadığını, diğer kolunu da üç defa yıkadığını, sonra elinin artığı olmayan bir su ile başını meshettiğini ve sonra da temizleninceye kadar ayaklarını yıkadığını gördü."

Muvatta'nın rivâyetine göre; Yahya'l-Mâzinî, Abdullah'a şöyle demiş:

"- Rasûlullah'ın (as.) nasıl abdest aldığını bana gösterebilir misin?"

"- Tabi" dedi ve şöyle devam etti:

---

9 **Buharî**, Vudû, 22, 39; **Müslim**, 7/18-19; **Muvatta**, Tahâret, 1/1; **Ebû Davud**, Tahâret, 51/118-120; **Tirmizî**, Tahâret, 27/35; 36/47; **Nesaî**, Tahâret, 80, 81.

10 Bu son rivâyeti **Buharî** ve **Müslim**'in elimizdeki nüshalarında bulamadık. Muhtemelen **İbnu'l-Esîr**, onu **Sahîhayn**'ın başka bir nüshasından veya **Humeydî**'nin eserinden almış olmalıdır.

"Hz. Peygamber abdest için su istedi. Suyu ellerine döktü ve ellerini ikişer kez yıkadı. Sonra üçer defa ağzına ve burnuna su verdi. Sonra üç defa yüzünü yıkadı. Sonra kollarını dirseklerine kadar ikişer defa yıkadı. Sonra elleriyle başını meshetti, ellerini öne ve arkaya götürdü; önce başının ön tarafından başlayarak arkaya doğru götürdü, sonra öne doğru, başladığı yere tekrar getirdi. Sonra ayaklarını yıkadı."

Ebû Davud'un rivâyeti de **Muvatta**'nın rivâyeti gibidir. Yalnız orada; "ellerine su döktü ve ellerini yıkadı. Sonra ağzına ve burnuna üçer defa su verdi" denir. Yine **Ebû Davud**'un başka bir rivâyeti de; "tek eliyle ağzına ve burnuna su verdi ve bunu üç defa yaptı..." denir, sonra aynı hadîs zikredilir.

Ebû Davud'un diğer bir rivâyetine göre de; Abdullah, Hz. Peygamber'in nasıl abdest aldığını görmüş. Buna göre Abdullah; "Hz. Peygamber elinin artığı olmayan bir su ile başını meshetti ve temizleninceye kadar ayaklarını yıkadı" demiş.

Nesaî de **Muvatta** gibi rivâyet etti. **Tirmizî**'nin rivâyeti şöyledir:

"Rasûlullah (as.) elleriyle başını meshetti, ellerini öne ve arkaya götürdü; önce başının ön tarafından başlayarak arkaya doğru götürdü, sonra öne doğru, başladığı yere tekrar getirdi. Sonra ayaklarını yıkadı."

Tirmizî'nin diğer bir rivâyetine göre; "Abdullah, Hz. Peygamber'in nasıl abdest aldığını gördü: elinin artığı olmayan bir su ile başını meshetmişti." [**Tirmizî**'nin başka bir rivâyetinde de; "kollarındaki fazla suyun kalıntısı ile" dedi. **Tirmizî**, bu rivâyetlerin ilki daha sahîhtir dedi.][11]

Tirmizî'nin başka bir rivâyetine göre de; "Hz. Peygamber abdest aldı, yüzünü üç defa, kollarını ikişer defa yıkadı. Başını meshetti ve ayaklarını yıkadı."

---

[11] Köşeli parantez arasında verilen kısmı, elimizdeki **Tirmizî** nüshasında bulamadık.

Nesaî'nin diğer bir rivâyetine göre de; "Hz. Peygamber abdest aldı, yüzünü üç defa, kollarını ikişer defa, ayaklarını da ikişer defa yıkadı. Başını da iki kere meshetti."

İZAH

"Elinin artığı olmayan su"dan maksat, başını meshetmek için ellerinin ıslaklığı ile yetinmemesi ve tekrar su almasıdır.

Abdest alırken uzuvların üçer kez yıkanması hem sünnete, hem de ihtiyata daha uygundur. İkişer defa veya birer kez yıkamakla da abdest alınmış olur. Bazı rivâyetlerde Hz. Peygamber'in uzuvlarını ikişer kez yıkadığı belirtildiği gibi, bundan önceki hadîste Hz. Peygamber'in uzuvlarını üçer kere yıkadığı, ama bundan daha az sayıda yıkayana da kâfidir buyurduğu kaydedilmişti.

٥١٤٥ـ (د ـ المقدام بن معد يكرب رضي الله عنه) قال : « رأيتُ رسول الله صلى الله عليه وسلم توضأ ، فلما بلغ مَسْحَ رأسه ، وضع كفَّيْه على مقدَّم رأسه ، فأمَرَّهما حتى بلغ القفا ، ثم ردَّهما إلى المكان الذي بدأ منه ».

وله في أخرى قال : « أُتِيَ رسول الله صلى الله عليه وسلم بوَضوء ، فتوضأ ، فغسل كَفَّيْه ثلاثا، وغسل وجهه ثلاثا ، ثم غسل ذراعَيْه ثلاثا ، ثم مضمض واستنشق ثلاثا ، ثم مسح برأسه ، وأُذُنَيْه ظاهرهما وباطنهما ». وفي أخرى قال : « ومسح بأذنيه : ظاهرهما وباطنهما ».

زاد هشام : «وأَدْخَل أصابعه في صِماخِ أُذُنيه » أخرجه أبو داود.

5,145- el-Mikdâm b. Ma'dîkerib anlatıyor:

"Rasûlullah'ı (as.) abdest alırken gördüm. Sıra başını meshetmeye geldiğinde, ellerini başının ön tarafına koydu, kafasının arka kısmına kadar meshetti, sonra ellerini tekrar başladığı yere geri getirdi."[12]

---

[12] **Ebû Davud**, Tahâret, 51/121-123.

RİVÂYETLER

Hadîsi **Ebû Davud** tahric etti. Onun diğer bir rivâyeti de şöyledir:

"Rasûlullah'a (as.) su getirildi, O da abdest aldı. Önce ellerini üç defa yıkadı, sonra yüzünü de üç kere yıkadı. Sonra kollarını üçer defa yıkadı. Sonra ağzına ve burnuna üçer kere su verdi. Sonra başı ile kulaklarının içini ve dışını meshetti."

Diğer bir rivâyetine göre de; "kulaklarının içini ve dışını meshetti." Bu rivâyette Hişâm; "parmaklarını kulak deliklerine soktu" dedi.

٥١٤٦ـ (س ـ أبو عبد الله سالم سبلان [بن عبد الله النصري] رحمه الله) قال - وكانت عائشة تستعجب بأمانته وتستأجره -: «فأرتني كيف كان رسول الله صلى الله عليه وسلم يتوضأ: فتمضمضتْ واستنثرت ثلاثاً، وغسلت وجهها ثلاثاً، ثم غسلت يدها اليمنى ثلاثاً، واليسرى ثلاثاً، ثم وضعت يدها في مقدّم رأسها، ثم مسحت رأسها مسحة واحدة إلى مؤخره، ثم أمرّت يدها بأذنيها ثم مرّت على الخدّين». وقال سالم: وكنت آتيها مكاتَبا - ما تختفي مني - فتجلسُ بين يديَّ، وتتحدّث معي، فجئتها ذات يوم، فقلت: ادْعي لي بالبركة يا أمّ المؤمنين، قالت: وما ذاك؟ قلت: أعتقني الله، قالت: بارك الله لك، وأرْخت الحجاب دوني، فلم أرها بعد ذلك اليوم. أخرجه النسائي.

5,146- Ebû Abdullah Sâlim Sebelân b. Abdullah en-Nasrî[13] anlatıyor:

"Hz. Âişe, -kendisinin güvenilirliğini beğeniyor ve onu ücretle kiralıyordu- Rasûlullah'ın (as.) nasıl abdest aldığını bana gösterdi: Ağzına ve burnuna üçer defa su verdi, yüzünü üç defa yıkadı, sonra sağ kolunu ve sol kolunu üçer defa yıkadı. Sonra elini başının ön

[13] **Ebû Abdullah, Sâlim b. Abdullah ed-Devsî en-Nasrî el-Medenî**: ö. 110/728. Medîneli tâbiîlerdendir; Hz. Âişe, Sa'd b. Ebî Vakkas ve Ebû Hureyre'den rivâyet eder, kendisinden de İbn İshak, Saîd el-Makbûrî rivâyette bulunur. **Sâlim Sebelân** diye meşhurdur. Şeddâd b. el-Hâd'ın âzâdlısıdır. Sikadır, rivâyetleri **Müslim, Ebû Davud, Nesaî** ve **İbn Mâce**'de yer almaktadır.

tarafına koydu ve arkaya doğru bütün başını bir defa meshetti, sonra elini kulaklarına ve boynuna doğru devam ettirdi."

Sâlim şöyle devam etti:

"Ben Âişe'nin yanına mükâteb köle olarak gelirdim ve o benden gizlenmezdi. Benim önüme oturur ve benimle konuşurdu. Birgün yine gelip kendisine;

"- Ey mü'minlerin annesi, bana bereketle duâ buyur!" dedim.

"- Ne için?" diye sorunca;

"- Allah benim âzâd edilmeme imkân versin" dedim. Bunun üzerine;

"- Allah sana bereketler versin!" diye duâ etti ve artık perdeyi indirdi. O günden sonra onu göremedim."[14]

İZAH

Mükâteb, âzâd edilmek üzere belli bir para karşılığında efendisiyle anlaşan köle demektir. Köle bu parayı efendisine ödediğinde özgürlüğüne kavuşmuş olur. **Sâlim** de efendisiyle böyle bir anlaşma yapmış ve gerekli parayı tedârik etmeye çalışıyordu. Bu arada **Hz. Âişe**'den de bunun için Allah'a duâ etmesini ricâ etmişti.

٥١٤٧ــ (د س ــ عبد الله بن عمرو بن العاص رضي الله عنهما) : « أنّ رجلاً أتى النبي صلى الله عليه وسلم فقال : يا رسول الله صلى الله عليه وسلم ، كيف الطّهورَ ؟ فدعا بماءٍ في إناءٍ ، فغسل كفيه ثلاثاً ، ثم غسل وجهه ثلاثاً، ثم غسل ذؤاعيه ثلاثاً، ثم مسح برأسه، فأدخل إصبعيه السبّاحتين في أُذُنيه ومسح بإبْهامَيْه على ظاهر أُذنيْه، وبالسبّحتين باطن أذنيه، ثم غسل رجليه ثلاثاً ثلاثاً، ثم قال: **هكذا الوضوءُ ، فمن زاد على هذا، أو نقص فقد أساءَ و ظَلَمَ ــ أو ظلم و أساء ــ** ».

أخرجه أبو داود. و في رواية النسائي مختصراً اقل: قال - «جاء أعرابيٌّ إلى رسول الله صلى الله عليه وسلم، يسأله عن الوضوء؟ فأراه ثلاثاً [ثلاثاً] ثم قال: **هكذا الوضوءُ فمن زاد على هذا فقد أساءَ و تَعَدّى وظَلَمَ**»

---

[14] **Nesaî**, Tahâret, 82.

5,147- Abdullah b. Amr b. el-Âs'tan rivâyet edilmiştir:

"Bir adam Hz. Peygamber'e geldi ve;

"- Ey Allah'ın Rasûlü; abdest nasıl alınır?" diye sordu.

Hz. Peygamber hemen su istedi; önce üç defa ellerini yıkadı, sonra üç defa yüzünü, sonra üçer defa kollarını yıkadı. Sonra başını meshetti, sonra şehâdet parmaklarını kulaklarına soktu ve kulaklarını da meshetti; baş parmaklarla kulakların dışını, şehâdet parmaklarıyla içini meshetti. Sonra üçer defa ayaklarını yıkadı. Sonra da;

"- İşte abdest budur! Kim bundan daha fazla veya daha az sayıda yıkarsa, uygun davranmamış ve haddi aşmış –veya haddi aşmış ve uygun davranmamış- **olur'** dedi."[15]

RİVÂYETLER

Bunu **Ebû Davud** tahric etti. **Nesaî**'nin rivâyeti daha muhtasardır:

"Bir bedevî Hz. Peygamber'e gelip abdesti sordu. Hz. Peygamber ona uzuvlarını üçer kere yıkayarak gösterdi. Sonunda da;

"- İşte abdest böyle alınır. Kim uzuvlarını bundan daha fazla sayıda yıkarsa, uygun davranmamış, aşırı gitmiş ve haddi aşmış olur' dedi."

İZAH

Burada **"haddi aşmak, aşırı gitmek, uygun davranmamak"** gibi aynı manaya gelen kelimlerin kullanıldığını görüyoruz. Bundan maksat, Hz. Peygamber'in sünnetine uymamaktır. Uzuvları daha az veya çok defa yıkamakla abdest alınması câiz ise de, sünnete uygun davranılmamış olur.

٥١٤٨ـــ (خ د س ـــ عبد الله بن عباس رضي الله عنهما) «أنه توضأ فغسل وجهه، وأخذ غَرْفَةً من ماءٍ، فتمضمض بها واستنشق ثم أخذ غَرْفة من ماءٍ، فجعل بها هكذا ـــ أضافها إلى يده الأخرى ـــ فغسل بها وجهه، ثم أخذ غَرْفَةً من ماء فغسلَ بها يده اليمنى، ثم أخذ غَرْفة من ماءٍ فغسل بها يده اليسرى، ثم مسح برأسه، ثم أخذ غَرْفَةً من ماءٍ فرَشَّ على رجله اليمنى

---

[15] **Ebû Davud**, Tahâret, 552/135; **Nesaî**, Tahâret, 104.

حتى غسلها، ثم أخذ غَرْفَةً أخرى، فغسل بها رجله ــ يعني اليسرى ــ ثم قال: هكذا رأيتُ رسول الله صلى الله عليه وسلم يتوضأ» أخرجه البخاري .

و له في أخرى قال : « توضأ رسول الله صلى الله عليه وسلم مرة مرة». لم يزد على هذا.

وفي رواية أبي داود قال: قال لنا ابن عباس: «أتحبُّون أن أريَكم كيف كان رسول الله صلى الله عليه وسلم يتوضأ؟ فدعل بإناء فيه ماءٌ فاغْتَرَفَ غَرْفَةً بيده اليمنى، فتمضمض واستنشق، ثم أخذ أخرى فجمع بها يديه، ثم غسل وجهه، ثم أخذ أخرى فغسل بها يده اليمنى، ثم أخذ أخرى فغسل بها يده اليسرى، ثم قبض قبضة من الماء ثم نفض يده، ثم مسح رأسه و أذنيه، ثم قبض قبضة أخرى من الماء فرش على رجله اليمنى و فيها النعل ثم مسح بيديه: يدٍ فوق القدم و يدٍ تحت النعل ثم صنع باليسرى مثل ذلك».

وله في أخرى قال: «ألا أخبركم بوضوء رسول الله صلى الله عليه وسلم ؟ فتوضأ مرة مرة».

و له في أخرى : « أنه رأى رسول الله صلى الله عليه وسلم يتوضأ ... فذكر الحديث كله ــ ثلاثاً ثلاثاً ــ قال : و مسح برأسه و أذنيه مسحة واحدة ».

وفي رواية النسائي قال: «رأيتُ رسولَ الله صلى الله عليه وسلم توضأ: فغسل يديه، ثم تمضمض واستنشق من غرفة واحدة [وغسل وجهه]، وغسل يديه مرة مرة، و مسح برأسه و أذنيه مرة». زاد في رواية : « و غسل رجليه».

و له في أخرى قال : « توضأ رسولُ الله صلى الله عليه وسلم فغرف غرفةً ، فتمضمض واستنشق ، ثم غرف غرفة فغسل وجهه ، ثم غرف غرفة فغسل يده اليمنى ، ، ثم غرف غرفة فغسل يده اليسرى ، ثمسح برأسه و أذنيه : باطنهما بالسَّبَّاحتين و ظاهرهما بإبهاميه تم غرف غرفة فغسل رجله اليمنى ، تم غرف غرفة فغسل رجله اليسرى».

5,148- Abdullah b. Abbas şöyle abdest aldı: Yüzünü yıkadı,[16] sonra bir avuç su aldı ve onunla ağzını ve burnunu çalkaladı. Sonra yine –iki elini birleştirerek- şöyle yaptı ve bir avuç su aldı, onunla da yüzünü yıkadı. Sonra yine bir avuç su aldı, onunla sağ kolunu yıkadı. Sonra tekrar bir avuç su aldı, onunla da sol kolunu yıkadı. Sonra başını meshetti. Sonra tekrar bir avuç su aldı ve onu sağ ayağına döktü ve onu yıkadı. Bir avuç daha su olarak onunla da sol ayağını yıkadı. Sonra da; *"Ben Rasûlullah'ın (as.) bu şekilde badest aldığını gördüm"* dedi.[17]

RİVÂYETLER

Bunu **Buharî** tahric etti. **Buharî**'nin diğer bir rivâyeti de sadece; "Hz. Peygamber uzuvlarını birer kez yıkadı" şeklindedir.

Ebû Davud'un rivâyeti ise şöyledir:

"İbn Abbas bize;

"- Rasûlullah'ın (as.) nasıl abdest aldığını size göstermemi ister misiniz?" dedi ve hemen su istedi. Sağ avucuyla su aldı, ağzını ve burnunu temizledi. Sonra bir avuç daha su aldı, ellerini birleştirerek yüzünü yıkadı. Sonra bir avuç daha aldı ve onunla sağ kolunu, bir avuç daha alarak onunla da sol kolunu yıkadı. Sonra bir avuç daha su aldı, elini silkeledi ve onunla başını ve kulaklarını meshetti.Sonra bir avuç daha su aldı, onu da sağ ayağına döktü; o sırada ayağında nalinleri vardı. Sonra bir eli ayağının üst kısmında, diğer eli nalinin altında olmak üzere elleriyle ayağını ovaladı. Sonra aynı şeyi sol ayağına da yaptı."

Ebû Davud'un başka bir rivâyetine göre; İbn Abbas;

"- Size Rasûlullah'ın (as.) nasıl abdest aldığını haber vereyim mi?" dedi, sonra da uzuvlarını birer birer yıkayarak abdest aldı.

---

[16] Abdeste başlarken zikredilen bu **"yüzünü yıkadı"** cümlesi, **Buharî**'de de aynen geçmektedir. Daha sonra ağız ve burunun temizlenmesini müteâkip tekrar **"yüzünü yıkadı"** cümlesi kullanıldığına göre ilk cümlede bir hata söz konusudur. Muhtemelen bu cümle ile ellerin yıkanması kastedilmektedir.

[17] **Buharî**, Vudû, 7, 22; **Ebû Davud**, Tahâret, 51/133; 53/137; 54/138; **Nesaî**, Tahâret, 83, 84.

Nihayet diğer bir rivâyetine göre de; İbn Abbas Hz. Peygamber'in abdest aldığını görmüş ve bütün uzuvlarını üçer kere yıkadığını haber vermiş, başını ve kulaklarını ise birer kere meshetti, demiş.

Nesaî'nin rivâyeti de şöyledir:

"Rasûlullah'ı (as.) abdest alırken gördüm; ellerini yıkadı, sonra bir avuç su ile ağzına ve burnuna su verdi, yüzünü yıkadı, kollarını birer kez yıkadı, başını ve kulaklarını da bir defa meshetti."

Başka bir rivâyetinde; "sonra ayaklarını yıkadı" cümlesini de ekler.

Nesaî'nin diğer bir rivâyeti ise şu şekildedir:

"Hz. Peygamber şöyle abdest aldı: Bir avuç su aldı, ağzını ve burnunu temizledi. Sonra bir avuç daha aldı, yüzünü yıkadı. Sonra bir avuç daha aldı, sağ kolunu yıkadı. Sonra bir avuç daha aldı, sol kolunu yıkadı. Sonra başını ve kulaklarını meshetti; şehâdet parmaklarıyla kulakların içini, baş parmaklarla dışını meshetti. Sonra bir avuç daha su aldı, sağ ayağını yıkadı, nihayet bir avuç daha aldı ve sol ayağını yıkadı."

٥١٤٩ــ (د ت ــ **الرُّبَيِّع بنت مُعوِّذ** رضي الله عنها) قالت: «كان رسول الله صلى الله عليه وسلم يأتينا، فحدثتنا أنه قال: **اسْكُبي لي وَضوءا** - فذكرت وضوءَ رسول الله صلى الله عليه وسلم قالت فيه: فغسل كفيه ثلاثا، ووضَّأ وجهه ثلاثا، ومضمض واستنشق مرة، ووضأ يديه ثلاثا ثلاثا، ومسح برأسه مرتين: بدأ بمؤخَّر رأسه، ثم بمقدَّمه، وبأذنيه كلتيهما: ظهورِهما وبطونِهما، ووضَّأ رجليه ثلاثا ثلاثا». وفي أخرى بهذا الحديث بغير بعض معانيه، قال فيه: « وتضمض واستنثر ثلاثا».

وفي أُخرى : « أن رسول الله صلى الله عليه وسلم توضأ عندها ، فمسح الرأس كلَّه : من قَرْن الشعر ، كلَّ ناحية لمنصبِّ الشعر ، لا يحرك الشعر عن هيئته ».

وفي أخرى قالت : « رأيتُ رسول الله صلى الله عليه وسلم يتوضأ ، قالت: فمسح رأسه ، ومسح ما أقبل منه وما أدبر ، وصُدْغَيْه ، وأُذُنيه مرة واحدة ».

وفي أخرى : « أَنَّ رسول الله صلى الله عليه وسلم مسحَ برأسِه من فَضْلِ ماء كانَ في يديه».

وفي أخرى : « أنَّ النبيَّ صلى الله عليه وسلم توضَّأ فأدْخَل إصبعيه في جُحْرَي أذنيه».

هذه روايات أبي داود. وفي رواية الترمذي: «أن النبيَّ صلى الله عليه وسلم مسح برأسه مرتين: بدأ بمؤخَّر رأسه ، ثم بمقدَّمه ، وبأُذنيه كلتيهما : ظهورهما وبطونهما». وأخرج أيضا الرواية التي فيها ذِكْر الصُّدْغَيْنِ.

5,149- er-Rubeyyi' bint Muavviz anlatıyor:

"Hz. Peygamber bize sık sık gelirdi. Yine bir gelişinde;

"- Bana abdest için su döker misin?" dedi...

Sonra Rubeyyi' Hz. Peygamber'in abdestini şöyle anlattı:

"Üç defa ellerini yıkadı, üç defa yüzünü yıkadı, bir defa ağzına ve burnuna su verdi, üçer defa kollarını yıkadı. Başını ise iki kere meshetti; meshe başının arka tarafından başlayıp öne doğru geldi. Sonra her iki kulağının içini de dışını da meshetti. Sonra da üçer kere ayaklarını yıkadı."[18]

RİVÂYETLER

Başka bir rivâyette bu hadîsin bazı manalarını değiştirmiştir.[19] Burada râvî; "ağzına ve burnuna üçer defa su verdi" dedi.

Diğer bir rivâyete göre; "Rasûlullah (as.) Rubeyyi'in yanında abdest almıştı. Bu esnada saçının şeklini bozmadan, saçların başladığı yerden son bulduğu yere kadar bütün başını meshetti."

Başka bir rivâyet de şöyledir:

---

[18] **Ebû Davud**, Tahâret, 51/126-131; **Tirmizî**, Tahâret, 25/33; 26/34.

[19] **Câmiu'l-Usûl**'de *"bi ğayri"* şeklinde zaptedilen bu kelime, **Ebû Davud**'da; *"yuğayyiru"* şeklindedir. *Yuğayyiru* kelimesi, değiştirdi demektir. Cümlenin siyak ve sibakına bakıldığında da kelimenin bu şekilde olması gerekir. Biz de tercümeyi **Ebû Davud**'daki aslını dikkate alarak yaptık. Muhtemelen **Câmiu'l-Usûl**'de bir matbaa hatası söz konusudur. Zaten dikkat edilecek olursa, bu yanlışlığa sadece bir nokta hatasının sebep olduğu görülecektir.

"Hz. Peygamber'i abdest alırken gördüm. O başını meshetti; başının ön tarafını da arka tarafını da, gözle kulak arasında kalan kısmını da meshetti."

Bir başka rivâyete göre; "Rasûlullah (as.) elindeki suyun fazlası (ıslaklığı) ile başını meshetti."

Bir diğer rivâyete göre de; "Hz. Peygamber abdest aldı, bu sırada parmaklarını kulaklarının deliğine soktu."
Bunlar **Ebû Davud**'un rivâyetleridir.

Tirmizî'nin rivâyetine göre; "Hz. Peygamber başını iki defa meshetti; meshe önce başının arka tarafından başladı, sonra ön tarafından. Ayrıca her iki kulağının içini ve dışını da meshetti."

Tirmizî'nin ayrıca "gözle kulak arasında kalan kısmını da meshetti" cümlesini ihtivâ eden bir rivâyeti daha vardır.

٥١٥٠ــ (س ــ **القيسي** رضي الله عنه) : « أنه كان مع النبيِّ صلى الله عليه وسلم في سفر ، فأُتِيَ بماء فقال علي يديه من الإناء ، فغسلهما مرة ، وغَسَلَ وَجهه وذِراعَيه مرة مرة ، وغسل رجليه بيمينه كلتيهما ». أخرجه النسائي.

5,150- el-Kaysî[20], bir sefer esnasında Hz. Peygamber'le beraberdi. Onun söylediğine göre; "Rasûlullah'a (as.) su getirilmişti; suyu kaptan eline dökmüş, ellerini bir defa yıkamış, sonra yüzünü ve kollarını birer defa yıkamış, sonra da her iki ayağını sağ eliyle yıkamış."[21]

٥١٥١ــ (د ــ **معاوية بن أبي سفيان** رضي الله عنه) : « توضَّأَ للناسِ كما رأى رسول الله صلى الله عليه وسلم يتوضَّأ ، فلما بلغَ رأسَه غرف غَرفة من ماء ، فتَلقاها بشماله ،

---

[20] **el-Kaysî**: Sahabîdir. İsmi ve hayatı hakkında herhangi bir bilgi bulunmamaktadır. İbn Hacer, isminin Abdurrahman b. Ebî Kurâd olduğuna dair bir rivâyetin bulunduğunu kaydeder. Hz. Peygamber'den bir rivâyeti vardır. Bunu da ondan Umâre b. Osman b. Huneyf rivâyet etti. Bilinen bir hadîsi **Nesaî**'de tahric edildi.

[21] **Nesaî**, Tahâret, 90.

حتى وضعها على وسط رأسه حتى قَطَرَ الماءُ أو كادَ يَقْطُرُ ثم مسح من مقدّمه إلى مُؤخّره ، ومن مؤخّره إلى مقدّمه».

أخرجه أبو داود، وقال : حدثنا محمود بن خالد : حدثنا الوليد في هذا الإسناد قال: «فتوضأ ثلاثا ثلاثا ، وغسل رجليه بغير عدد».

5,151- Muâviye b. Ebî Süfyan, Hz. Peygamber'in nasıl abdest aldığını görmüşse, onu insanlara göstermek için abdest aldı. Sıra başını meshetmeye gelince, bir avuç su aldı, suyu sol eline aktardı ve başının ortasına döktü. O kadar ki, sular başından damlamaya başladı veya nerdeyse damlayacak hâle geldi. Daha sonra da başını önce önden arkaya, sonra arkadan öne doğru meshetti.[22]

RİVÂYETLER

Bunu **Ebû Davud** tahric etti ve dedi ki:

"Bize Mahmûd b. Halid'in[23] rivâyet ettiğine göre el-Velid (b. Müslim)[24] bu hadîsin isnâdı hakkında şöyle dedi: Muâviye organlarını üçer defa yıkayarak abdest aldı, ayaklarını ise birkaç defa yıkadı."

٥١٥٢ـ (د ـ طلحة بن مُصرِّف) عن أبيه عن جده قال :« رأيتُ النبيَّ صلى الله عليه وسلم يمسح رأسه مرة واحدة ، حتى بلغ القَذَالَ ، وهو أول القفا ». قال مُسدَّد : « مسح رأسه من مقدّمه إلى مؤخّره ، حتى أخرج يديه من تحت أُذنيه ». [قال مسدد : فحدّثت به يحيى ، فأنكره] أخرجه أبو داود.

---

[22] **Ebû Davud**, Tahâret, 51/124-125.

[23] **Ebû Ali, Mahmud b. Halid es-Sülemî ed-Dımaşkî**: 249/863. Şamlıdır. Ebû Davud'un hocasıdır. Velid b. Müslim ve Ebû Müshir'den rivâyette bulunur. Kendisinden de Ebû Davud, İbn Mâce ve Nesaî rivâyet eder. Sikadır. Rivâyetleri **Ebû Davud, Nesaî** ve **İbn Mâce**'de yer almaktadır.

[24] **Ebû'l-Abbas, el-Velid b. Müslim ed-Dımaşkî**: 119-195/737-811. Şamlıdır. Güvenilir râvîlerdendir. Geniş bir ilme sahip olduğu rivâyet edilir. Ancak bazen tedlis yapardı. Yaşadığı dönemde **Suriye** bölgesinin meşhur âlimlerinden biri kabul edilirdi.

5,152- Talha b. Musarrif[25], babası[26] vasıtasıyla dedesinden[27] şöyle rivâyet ediyor:

"Rasûlullah'ın (as.) abdest alırken başını, (*kazâl* adı verilen) ensesine kadar bir kere meshettiğini gördüm."

(Râvî der ki): "*Kazâl*, kafanın enseye bitişik olan yeri, kafanın başlangıcıdır."

Hadîsin râvîsi Müsedded; "başını önden arkaya doğru meshetti, öyle ki ellerini kulaklarının altından çıkardı" dedi.

Müsedded devamla; "ben bunu Yahya (b. Saîd el-Kattân'a) anlattım, ama o bunu kabul etmedi" dedi.[28]

İZAH

Bu rivâyet zayıf görülmüştür. her şeyden önce râvîlerden **Leys b. Ebî Süleym**, güvenilirliği tartışmalı biridir. **Ahmed b. Hanbel** onu zayıf görür. **İbn Hibbân** da, hayatının sonlarına doğru aklının karıştığını, isnâdları karıştırdığını, mürselleri merfû olarak rivâyet ettiğini söyler. **Yahya'l-Kattân, İbn Mehdî** ve **İbn Maîn** de onun rivâyetini terk ettiler. **Hâkim** de hâfızasının iyi olmadığında icmâ edildiğini söyler.

Diğer râvî **Talha b. Musarrif** sika olmakla birlikte, babası **Musarrıf**'ı **İbnu'l-Kattân** meçhûl görür. Nitekim rivâyetin sonunda **Yahya'l-Kattân**'ın bu rivâyeti kabul etmediği de belirtilmektedir.**Talha**'nın dedesi **Amr b. Kâ'b**'ın sahabîliği de

---

[25] **Ebû Muhammed, Talha b. Musarrif b. Kâ'b b. Amr el-Yâmî el-Hemdânî el-Kûfî**: ö. 112/730. Kûfeli büyük tâbîîlerdendir; Enes b. Mâlik'i dinlemiş, kendisinden Şu'be ve A'meş gibi büyük muhaddisler rivâyet etmişlerdir. Rivâyetleri kütüb-ü sitede yer almaktadır. Hâfız muhaddislerden ve kırâat imamlarındandı.

[26] **Musarrif b. Kâ'b b. Amr el-Yâmî el-Hemdânî el-Kûfî**: Talha b. Musarrif'in babasıdır. Kûfeli tâbiîlerdendir. Babasından rivâyeti vardır. Kendisinden oğlu Talha rivâyet etti. Hadîsi **Ebû Davud**'da tahric edildi.

[27] **Kâ'b b. Amr el-Yâmî el-Hemdânî el-Kûfî: Sahabîdir.** Talha b. Musarrif'in dedesidir. Bilinen bir hadîsi **Ebû Davud**'da tahric edilmiştir. Bunu da kendisinden oğlu Musarrif rivâyet etti. İbn Hacer bu bilgileri kaydettikten sonra, Kâ'b'ın sahabîliği rivâyetini ihtiyatla karşılar, çünkü isminin sadece bu rivâyette geçtiğini söyler.

[28] **Ebû Davud**, Taharet, 51/132.

ihtilaflıdır. **Nevevî** de **Talha**'nın güvenilir biri olmasına rağmen babasının ve dedesinin maruf olmadıklarını söyler.

٥١٥٣ـ (ت د ــ أبو أمامة الباهلي رضي الله عنه) قال « توضأ النبيُّ صلى الله عليه وسلم: فغسل وجهه ثلاثا ، ويديه ثلاثا ومسح برأسه وقال: **الأُذنان من الرأس**». قال حمّاد: لا أدري «**الأُذنان من الرأس**» من قول أبي أمامة أم من قول رسول الله صلى الله عليه وسلم؟ أخرجه الترمذي.

وعند أبي داود : أنه ذكر وضوء رسول الله صلى الله عليه وسلم ، قال: « وكان يمسح المَأْقَيْن، قال: وقال : **الأُذنان من الرأس** ». قال حماد : [لا أدري]... الحديث.

5,153- Ebû Ümâme el-Bâhilî şöyle dedi:

"Hz. Peygamber şöyle abdest aldı; üç kere yüzünü, üç kere de kollarını yıkadı. Başını meshetti. **'Kulaklar da baştan sayılır'** dedi."

Hammâd dedi ki: "Kulaklar da baştan sayılır sözü Ebû Ümâme'ye mi ait, yoksa Hz. Peygamber'e mi, bilmiyorum."[29]

RİVÂYETLER

Bunu **Tirmizî** tahric etti.

Ebû Davud'un rivâyetine göre; Ebû Ümâme, Hz. Peygamber'in nasıl abdest aldığını anlattı ve şöyle dedi:

"Hz. Peygamber göz çukurlarını da meshetti ve **'kulaklar baştan sayılır'** dedi"

Sonra da Hammâd'ın yukarıdaki sözünü zikreder.

İZAH

Ebû Davud'da rivâyet edildiğine göre **Süleyman b. Harb**, "**kulaklar baştan sayılır**" cümlesinin **Ebû Ümâme**'ye ait olduğunu söylemiştir.

Bu konuda tartışılan husus, kulakların başa mı, yoksa yüze mi tabi olacağı meselesidir. Yüze tabi kabul edilecekse yıkanmaları, başa

---

[29] **Tirmizî**, Tahâret, 29/37; **Ebû Davud**, Tahâret, 51/134.

tabi kabul edilecekse meshedilmeleri gerekir. Fukahanın büyük çoğunluğu, mevcut rivâyetleri göz önüne alarak kulakların başa tabi olması gerektiğini benimsemişlerdir. Bu aynı zamanda başı meshettikten sonra yeni bir su almadan kulakları da meshetmek imkânını vermektedir. Yeniden elleri ıslatıp meshetmenin de elbette bir mahzuru yoktur.

٥١٥٤ــ (ت ــ **عبد الله بن عباس** رضي الله عنهما) : « أن رسول الله صلى الله عليه وسلم مسح برأسه ، وأُذنيه : ظَاهِرهما ، وباطِنهما ». أخرجه الترمذي.

5,154- Abdullah b. Abbas'tan rivâyet edilmiştir:

"Rasûlullah (as.) başı ile kulaklarının içini ve dışını meshetti."[30]

٥١٥٥ــ (د ــ **أنس بن مالك** رضي الله عنه) : « أن رجلا جاء إلى النبيِّ صلى الله عليه وسلم وقد توضأ، وترك على قَدَمه مثل موضع الظُّفر – فقال له رسول الله صلى الله عليه وسلم : **ارْجِعْ ، فأحْسِنْ وُضوءَكَ** ». أخرجه أبو داود.

5,155- Enes b. Mâlik'ten rivâyet edilmiştir:

"Bir adam Hz. Peygamber'e geldi; adam abdest almış, ama ayaklarında tırnak kadar bir yeri yıkamamıştı. Hz. Peygamber;

"- Git, abdestini güzelce al!" buyurdu.[31]

٥١٥٦ــ (م د ــ **جابر بن عبد الله** رضي الله عنهما) قال : « أخْبرَني عمر ابن الخطاب : أن رجلا توضأ ، فترك موضع ظُفُر على قدمه ، فأبْصَره النبيُّ صلى الله عليه وسلم ، فقال : ارجع **فأحْسِنْ وضوءَك** ، **قال : فرجع فتوضأ ، ثم صلّى** ». أخرجه مسلم.

وقال أبو داود ، عقيب حديث أنس : وقد روي عن معقل بن عبيد الله الجزري عن أبي الزبير عن جابر عن عمر عن النبي صلى الله عليه وسلم نحوه ، قال : « **ارجع فأحسن وضوءك**».

---

[30] **Tirmizî**, Tahâret, 28/36.

[31] **Ebû Davud**, Tahâret, 66/173.

5,156- Câbir b. Abdullah şöyle dedi:

"Bana Hz. Ömer'in haber verdiğine göre; bir adam abdest almış, ama ayağında tırnak kadar bir yeri yıkamamıştı. Hz. Peygamber onu görünce, adama;

"- **Git, abdestini güzelce al!"** buyurdu. Adam da gitti, tekrar abdest aldı, sonra namaz kıldı."[32]

RİVÂYETLER

Bunu **Müslim** tahric etti. **Ebû Davud** ise az önce geçen Enes hadîsinin devamında şunları söyledi:

Bu hadîsin bir benzeri Ma'kıl b. Ubeydullah el-Cezerî[33] vasıtasıyla Ebû'z-Zübeyr'den, o Câbir'den, o Hz. Ömer'den ve o da Hz. Peygamber'den gelen bir isnâdla da rivâyet edilmiştir. Bu rivâyette de Hz. Peygamber; **'git, abdestini güzelce al!'** buyurmuştur."

٥١٥٧ــ (د ــ خالد بن معدان) عن بعض أصحاب النبيِّ صلى الله عليه وسلم « أن النبيَّ صلى الله عليه وسلم رأى رجلا يُصلّي وفي ظهر قَدَمه لُمْعة قدر الدرهم لم يُصبها الماءُ ، فامره النبيُّ صلى الله عليه وسلم أن يُعيدَ الوضوءَ والصلاةَ ». أخرجه أبو داود.

5,157- Halid b. Ma'dân, Hz. Peygamber'in sahâbelerinden birinden rivâyet etmiştir:

"Hz. Peygamber, ayağında su değmemiş dirhem büyüklüğünde kuru bir yer olduğu halde namaz kılan bir adamı gördü ve ona abdestini ve namazını iâde etmesini emretti."[34]

---

[32] **Müslim**, Tahâret, 10/31; **Ebû Davud**, Tahâret, 66/173.

[33] **Ma'kıl b. Ubeydullah el-Absî el-Cezerî**: ö. 166/782. Harranlıdır. Atâ b. Ebî Rebâh ve Nafi'den rivâyette bulunmuş, kendisinden de Ebû Nuaym ve el-Firyâbî rivâyet etmişlerdir. Sika olup olmadığı konusunda farklı görüşler vardır; genelde rivâyetleri hasen derecesinden üstün görülmemiştir. Rivâyetleri **Müslim, Ebû Davud** ve **Nesaî**'de yer almaktadır. **el-Cezîre**'de vefat etti.

[34] **Ebû Davud**, Tahâret, 66/175.

٥١٥٨ـــ (خ م د س ـــ عبد الله بن عمرو بن العاص رضي الله عنهما) قال : « تَخَلَّفَ عَنَّا النبيُّ صلى الله عليه وسلم في سَفْرَة سافرناها فأدْرَكَنا وقد أرْهَقَتْنا الصلاةُ ونحن نتوضأُ ، فجعلنا نمسح على أرجلنا فنادى بأعلى صوته: وَيْلٌ للأعقابِ من النار مرتين أو ثلاثا». أخرجه البخاري، ومسلم.

وللبخاري : « وقد أرْهقنا العصرُ ». وفي أخرى : « وقد حضرت صلاةُ العصر ».

ولمسلم قال : « رجعنا مع النبي صلى الله عليه وسلم من مكةَ إلى المدينة ، حتى إذا كُنَّا بماء بالطريق تَعَجَّلَ قوم عند العصر ، فتوضَّؤوا وهم عجال ، فانتهينا إليهم وأعقابُهم تَلُوحُ لم يَمَسَّها الماءُ ، فقال رسول الله صلى الله عليه وسلم : ويل للأعقابِ مِن النارِ ، أسْبِغُوا الوضوءَ ».

وفي رواية أبي داود ، والنسائي : « أن النبيَّ صلى الله عليه وسلم رأى قوما وأعقابُهم تَلُوح ، فقال : ويل للأعقاب من النار ، أسْبِغُوا الوضوءَ ».

5,158- Abdullah b. Amr b. el-Âs anlatıyor:

"Bir sefer esnasında Hz. Peygamber bizi geride bırakmıştı. Hızlanıp kendisine yetiştik. O sırada namaz vakti de gelmişti, abdest alıyorduk. Ayaklarımızı meshediyorduk ki, Hz. Peygamber sesinin en yüksek tonuyla iki veya üç defa;

"- Vay, ökçelerin ateşten başına geleceklere!.." diye bağırdı.[35]

RİVÂYETLER

Bunu **Buharî** ve **Müslim** tahric etti.

Buharî'nin bir rivâyetinde; "ikindi vakti gelmişti" denir. Başka bir rivâyetinde de; "ikindi namazı vakti olmuştu" denir.

Müslim'in diğer bir rivâyeti de şöyledir:

"Hz. Peygamber'le birlikte Mekke'den Medîne'ye dönüyorduk. Yolda bir su kaynağına varınca, ikindi zamanı halk alelacele abdest almışlardı. O sırada biz de yanlarına varmıştık. Abdest aldıkları

---

[35] **Buharî**, İlim, 3, 30; Vudû, 27; **Müslim**, Tahâret, 9/26-27; **Ebû Davud**, Tahâret, 46/97; **Nesaî**, Tahâret, 88.

halde ökçelerine su değmediği görülüyordu. Bunun üzerine Rasûlullah (as.);

"- Vay ökçelerin ateşten başına geleceklere!.. Doğru dürüst abdest alın!" dedi.

Ebû Davud ve **Nesaî**'nin rivâyetlerine göre de; Hz. Peygamber abdest aldıkları halde topukları ıslanmamış insanlar görmüş ve;

"- Vay ökçelerin ateşten başına geleceklere!.. Doğru dürüst abdest alın!" demiş.

٥١٥٩ـ (خ م ت س ـ **أبو هريرة** رضي الله عنه) : « أن النبيَّ صلى الله عليه وسلم رأى رجلا لم يَغْسِلْ عَقِبَهُ ، فقال : **ويل للأعقاب من النار** ».

وفي أخرى : « أنه رأى قوما يتوضَّؤون من المَطْهَرَة ، فقال : أسبغوا الوضوء، فإني سمعتُ أبا القاسم صلى الله عليه وسلم قال : **ويل للعَرَاقِيبِ من النار** ». أخرجه البخاري ، ومسلم.

وعند الترمذي ، ومسلم : أنَّ النبيَّ صلى الله عليه وسلم قال : « **ويل للأعقاب من النار**».

قال الترمذي : وقد روي عن النبي صلى الله عليه وسلم أنه قال : « **ويل للأعقاب وبُطُون الأقدام من النار**». وأخرج النسائي الثانية.

5,159- Ebû Hureyre'den rivâyet edilmiştir:

"Hz. Peygamber, abdestte topuğunu yıkamamış bir adam gördü ve;

"- Vay topukların ateşten başına geleceklere!.." dedi.[36]

RİVÂYETLER

Diğer bir rivâyete göre; Ebû Hureyre abdest alan insanlar görmüş ve onlara;

---

[36] **Buharî**, Vudû, 29; **Müslim**, Taharet, 9/28-30; **Tirmizî**, Tahâret, 31/41; **Nesaî**, Tahâret, 88.

"- Abdestinizi tam alın; çünkü ben Ebû'l-Kasım'ın; **'vay ökçelerin ateşten başına geleceklere!..'** dediğini işittim" demişti.

Bunları **Buharî** ve **Müslim** tahric etti.

Müslim'in bir rivâyeti ile **Tirmizî**'nin rivâyetinde Hz. Peygamber; **"Vay ökçelerin ateşten başına geleceklere!.."** dedi. **Tirmizî** şunu da ekledi:

"Hz. Peygamber; **'vay ökçelerin ve ayak tabanlarının ateşten başlarına geleceklere!..'** dedi."

Nesaî de ikinci rivâyeti tahric etti.

٥١٦٠ـ (م ط ـ قال أبو عبد الله سالم بن عبد الله - مولى شداد بن الهاد) : «دخلتُ على عائشة زوج النبي صلى الله عليه وسلم، يوم تُوفي سعد بن أبي وقّاص، فدخل عبد الرحمن بن أبي بكر فتوضأ عندها، فقالت: يا عبد الرحمن: أسْبغ الوضوء، فإني سمعتُ رسول الله صلى الله عليه وسلم يقول: **ويل للأعقاب من النار** ». أخرجه مسلم، والموطأ.

5,160- Şeddâd b. el-Hâd'ın âzâdlısı Ebû Abdullah Sâlim b. Abdullah anlatıyor:

"Sa'd b. Ebî Vakkas'ın vefat ettiği gün, Rasûlullah'ın (as.) zevcesi Hz. Âişe'nin yanına gitmiştim. Abdurrahman b. Ebî Bekir de geldi ve orada abdest aldı. Hz. Âişe dedi ki:

"- Ey Abdurrahman! Abdesti tam ve dopğru al; çünkü ben Rasûlullah'ın; **'vay ökçelerin ateşten başına geleceklere!..'** dediğini duydum."[37]

٥١٦١ـ (ط ـ جابر بن عبد الله رضي الله عنهما) : «سئل عن المسح على العمامة؟ فقال: لا، حتى تَمسح الشَّعْرَ بالماء». أخرجه الموطأ.

5,161- Câbir b. Abdullah'a, sarık üzerine meshetmenin câiz olup olmadığı soruldu;

"- Hayır! Saça su temas etmeden olmaz" dedi.[38]

---

[37] **Müslim**, Tahâret, 9/25; **Muvatta**, Tahâret, 1/5.

٥١٦٢ـ (د ـ ثوبان رضي الله عنه) قال : « بعث رسول الله صلى الله عليه وسلم سَرِيَّة ، فأصابهم البَرْدُ ، فلما قدِمُوا على رسول الله صلى الله عليه وسلم أمرهم أن يَمْسَحوا على العَصائب والتَّساخين ». أخرجه أبو داود.

5,162- Sevbân anlatıyor:

"Rasûlullah (as.) bir seriye göndermişti. Seriye halkı, çok soğuk bir havaya maruz kalmışlardı. Döndüklerinde Hz. Peygamber onlara sarıklarının ve ayakkabılarının üzerine meshetmelerini emretti."[39]

İZAH

Mestler üzerine meshin cevâzında ihtilaf olmamakla birlikte sarık üzerinden başı meshetmenin cevâzı konusunda farklı görüşler bulunmaktadır. İzahına çalıştığımız hadîs bunun cevâzına delildir. Buna dayanarak **Ahmed b. Hanbel, Evzâî, Ebû Sevr, İshak** gibi büyük müctehidler, sarık üzerine meshin câiz olduğunu söylemişlerdir. Yalnız **Ebû Sevr**, sarığı mestlere kıyas ederek abdestli olarak giyilmesi gerektiğini ve süresinin de mestlerin süresi kadar olduğunu söylemiş, diğerleri böyle bir sınırlamaya da gerek görmemişlerdir.

Fukahanın büyük ekseriyeti ise, sarık üzerine meshi câiz görmez. Üç mezhep imamı da bu kanâattedir. Zira âyette tereddüde mahal bırakmayacak şekilde ***"başa meshedilmesi"***[40] emredilmektedir. Bu hadîs ise ya mensûhtur, yahut da savaş sırasında zaruret hâline mahsus özel bir izindir.

٥١٦٣ـ (د ـ أنس بن مالك رضي الله عنه) قال : « رأيتُ رسول الله صلى الله عليه وسلم يتوضأ، وعليه عمامة قِطْرِيَّة، فأدخل يده من تحت العمامة فمسح مقدَّم رأسه، ولم يَنْقُض العمامة». أخرجه أبو داود.

---

[38] **Muvatta**, Tahâret, 7/38.

[39] **Ebû Davud**, Tahâret, 58/146.

[40] Mâide, 6.

5,163- Enes b. Mâlik şöyle dedi:

"Rasûlullah'ı (as.), başında *kıtrıyye* denilen kumaştan mamul bir sarık olduğu halde abdest alırken gördüm; elini sarığın altından soktu, başının ön tarafını meshetti, sarığı çıkarmadı."[41]

İZAH

Kıtrıyye, **Bahreyn** yakınlarında **Katar** mevkiinde üretilen kırmızı renkli bir kumaş çeşididir.

Daha önceki hadîslerde Hz. Peygamber'in başının tamamını meshettiği belirtilmekte idi. Buna ülkemizde kaplama mesh denilmektedir. Fukaha, başın bu şekilde meshedilmesini müstahap görür.

Bu rivâyette ise, sadece başın ön tarafının meshedildiği ifade edilmektedir. Farzın yerine getirilmesi için meshin bu kadarı da yeterlidir. Kaldı ki burada bir zarûretten de söz edilebilir; çünkü bu esnada Hz. Peygamber'in başında sarık bulunuyordu. Belki de Hz. Peygamber bu uygulamasıyla, başındaki örtüyü çıkarmadan da meshetmenin câiz olduğunu göstermek istemiştir.

٥١٦٤ـ (خ د ت س ـ عبد الله بن عباس رضي الله عنهما) : « أن النبيَّ صلى الله عليه وسلم توضأ مرة مرة». أخرجه البخاري ، والترمذي. وعند أبي داود والنسائي: «ألا أخبركم بوضوء رسول الله صلى الله عليه وسلم؟ فتوضأ مرة، مرة».

5,164- Abdullah b. Abbas şöyle dedi:

"Hz. Peygamber, uzuvlarını birer kez yıkayarak abdest aldı."[42]

RİVÂYETLER

Bunu **Buharî** ve **Tirmizî** tahric etti.

---

[41] **Ebû Davud**, Tahâret, 58/147.

[42] **Buharî**, Vudû, 22; **Ebû Davud**, Tahâret, 54/138; **Tirmizî**, Tahâret, 31/41; **Nesaî**, Tahâret, 64.

Ebû Davud ve **Nesaî**'de "size allah Rasûlü'nün abdestini haber vereyim mi: O, uzuvlarını birer kez yıkayarak abdest almıştı" şeklindedir.

İZAH

Bu rivâyet, abdestin câiz olması için yıkama miktarının asgarî sınırını göstermektedir. Uzuvlar birer kez yıkanarak farz yerine getirilmiş olur. Üçer defa yıkanması ise, sünnete de uygun olan müstahap bir davranıştır. Nitekimn bundan sonraki hadîste de Hz. Peygamber'in uzuvlarını ikişer kez yıkadığı belirtilmektedir. Bu farklı uygulamalar, bir çelişkiyi değil, her birinin câiz olduğunu gösterir.

٥١٦٥ــ (ت د ــ أبو هريرة رضي الله عنه): «أن النبيَّ صلى الله عليه وسلم توضأ مرتين، مرتين». أخرجه الترمذي ، وأبو داود. وقال الترمذي : « وقد روي عن أبي هريرة أن النبيَّ صلى الله عليه وسلم توضأ ثلاثا ».

5,165- Ebû Hureyre'den rivâyet edildiğine göre; "Hz. Peygamber, uzuvlarını ikişer kez yıkayarak abdest aldı."[43]

RİVÂYETLER

Hadîsi **Ebû Davud** ve **Tirmizî** tahric etti.

Tirmizî dedi ki: "Ebû Hureyre'den, Hz. Peygamber'in uzuvlarını üçer defa yıkayarak abdest aldığı da rivâyet edilmiştir."

٥١٦٦ــ (ت ــ ثابت بن أبي صفية) قال : قلتُ لأبي جعفر - وهو محمد الباقر- حدَّثك جابر : «أن النبي صلى الله عليه وسلم توضأ مرة مرة ، ومرتين ومرتين ، وثلاثا وثلاثا؟ قال : نعم».

وفي رواية : قلت لأبي جعفر : حدثك جابر « أن النبيَّ صلى الله عليه وسلم توضأ مرة مرة ؟ قال: نعم». أخرجه الترمذي، وقال : هذا أصح من الرواية الأولى.

---

43 **Tirmizî**, Tahâret, 33/43; **Ebû Davud**, Tahâret,53/136.

5,166- Sâbit b. Ebî Safiyye'den[44] rivâyet edilmiştir:

"Ebû Cafer'e –yani Muhammed el-Bâkır'a-;

"- Câbir sana; *'Hz. Peygamber uzuvlarını birer kez, ikişer kez ve üçer kez yıkayarak abdest aldı'* diye rivâyet etti mi?" diye sordum

"- Evet" dedi.[45]

RİVÂYETLER

Diğer bir rivâyette;

"Ebû Cafer'e;

"- Câbir sana; *'Hz. Peygamber uzuvlarını birer kez yıkayarak abdest aldı'* diye rivâyet etti mi?" diye sordum.

"- Evet" dedi.

Bunları **Tirmizî** rivâyet etti. **Tirmizî**; "bu, ilk rivâyetten daha sahîhtir" dedi.

٥١٦٧ــ (ت ــ علي بن أبي طالب رضي الله عنه) : « أن النبيَّ صلى الله عليه وسلم توضأ ثلاثا وثلاثا ». أخرجه الترمذي.

5,167- Hz. Ali'den rivâyet edildiğine göre; "Hz. Peygamber uzuvlarını üçer kez yıkayarak abdest aldı."[46]

٥١٦٨ــ (س ــ عبد الله بن حَنطبْ) : « أن ابن عمر توضأ ثلاثا ثلاثا. يُسندُ ذلك إلى النبيصلى الله عليه وسلم». أخرجه النسائي.

---

[44] **Ebû Hazma, Sâbit b. Ebî Safiye (Dînâr) es-Sümâlî el-Ezdî el-Kûfî**: ö. 143/760. el-Mühelleb b. Ebî Sufra'nın âzâdlısıdır. Künyesiyle meşhurdur. Kûfelidir. Muhammed el-Bâkır, Zâzân ve İkrime'den rivâyetleri vardır. Kendisinden de Vekî' ve Ebû Nuaym rivâyet etmiştir. Ancak rivâyetlerinde zayıf görülmüş ve vehminin çok olduğu iddia edilmiştir. **Ahmed b. Hanbel, Dârekutnî** "**zayıf**" derken, **Ebû Hâtim** "**leyyin**", **Yahya b. Maîn** "**leyse bi şey**" ve **Nesaî** de "**sika değildir**" der. Hadîsi **Tirmizî**'de yer almaktadır.

[45] **Tirmizî**, Tahâret, 35/45-46.

[46] **Tirmizî**, Tahâret, 34/44.

5,168- Abdullah b. Hantab'dan[47] rivâyet edildiğine göre; "İbn Ömer uzuvlarını üçer kez yıkayarak abdest aldı ve bu davranışını da Hz. Peygamber'e dayandırdı."[48]

٥١٦٩ـ (س ـ أوس بن أبي أوس رضي الله عنه) قال : « رأيتُ رسول الله صلى الله عليه وسلم استَوْكَفَ ثلاثاً ». أخرجه النسائي.

5,169- Evs b. Ebî Evs[49] şöyle dedi:

"Rasûlullah'ı (as.), uzuvlarını üçer kez yıkayarak abdest alırken gördüm."[50]

٥١٧٠ـ (عبد الله بن زيد رضي الله عنه) : « أن رسول الله صلى الله عليه وسلم توضأ مرتين، مرتين ، وقال : هو نور على نور ». أخرجه...

5,170- Abdullah b. Zeyd'den rivâyet edildiğine göre; "Rasûlullah (as.) ikişer kez yıkayarak abdest aldı ve **'bu, nur üzerine nurdur'** dedi."[51]

---

[47] Abdullah b. Hantab'ın kısa biyografisi şöyledir: **Ebû'l-Muttalib, Abdullah b. Hantab b. el-Hâris el-Mahzûmî el-Kuraşî el-Kuraşî:** Sahabîliği tartışmalıdır. Kendisinden oğlu Muttalib rivâyet etmiştir. Hadîsi **Tirmizî**'de tahric edilmiştir.

Câmiu'l-Usûl'de bu hadîsin râvîsi olarak her ne kadar Abdullah b. Hantab kaydedilmiş ise de, **Nesaî**'nin hem ***Müstebâ***'sında, hem de ***Sünenu'l-Kübrâ***'sında onun oğlu el-Muttalib b. Abdullah b. Hantab gösterilmektedir. Onun kısa biyografisi de şöyledir: **el-Muttalib b. Abdullah b. Hantab b. el-Hâris el-Mahzûmî el-Kuraşî el-Kuraşî el-Medenî:** 33-117/653-735. Medîneli tâbiîlerdendir. İbn Ömer ve Ebû Hureyre'den rivâyetleri vardır. Kendisinden oğlu Abdülazîz ve Evzâî rivâyet etti. Genelde sika kabul edilmekle birlikte İbn Sa'd, onun hadîsinin delil olarak kullanılamayacağını, çünkü çok irsâl yaptığını söyler. Rivâyetleri ***Sünen***'lerde tahric edilmiştir.

[48] **Nesaî**, Tahâret, 65.

[49] **Ebû İyâs, Evs b. Ebî Evs (Huzeyfe) es-Sekafî:** ö. 59/679. Sahabîdir. Kendisinden oğlu Amr ve Numan b. Sâlim rivâyet etti. Hadîsi **Ebû Davud, Nesaî** ve **İbn Mâce**'de tahric edildi.

[50] **Nesaî**, Tahâret,66.

[51] Hadîsi **Rezîn** tahric etti.

٥١٧١ ـ (عثمان رضي الله عنه) : «أن رسول الله صلى الله عليه وسلم توضأ ثلاثاً ثلاثاً، وقال: هذا وُضوئي وَوُضُوء الأنبياءَ قبلي، ووضوء إبراهيم ». أخرجه...

5,171- Hz. Osman şöyle dedi:

"Rasûlullah (as.) üçer kez yıkayarak abdest aldı ve; **'bu benim ve benden önceki Peygamberlerin ve Hz. İbrahim'in abdestidir'** dedi."[52]

الفرع الثاني

في سنن الوضوء

وقد تقدم في الفرع الأول من سنن الوضوء ما دخل في جملة الأحاديث المذكورة فيه ، مما لم يمكن إفراده منها ، لإشتمالها عليه، و نذكر في هذا الفرع ما انفرد من الأحاديث بالسنن ، وهي تسع:

الأولى : السواك

2- ABDESTİN SÜNNETLERİ

Bundan önceki kısımda geçen hadîslerin içinde abdestin sünnetlerinden bir kısmı geçmişti. Hadîsin bütünü içinde geçtiği için bunları müstakil olarak ayırdetmek mümkün değildi. Burada ise, sadece abdestin sünnetleri ile ilgili olan hadîsler yer alacaktır. Bu kısmı da dokuz nev'e ayırdık.

[52] Bunu da **Rezîn** tahric etti.

1*- MİSVAK KULLANMAK

٥١٧٢ــ (خ م ط د ت س ــ أبو هريرة رضي الله عنه) قال: قال رسول الله صلى الله عليه وسلم: « لولا أن أَشُقَّ على أُمَّتي لأَمَرْتُهم بالسواك – وفي أخرى: لولا أن أشق على أمتي ، أو على الناس – لأمرتهم بالسواك مع كل صلاة ». أخرجه البخاري.

وعند مسلم: « لولا أن أشُق على المؤمنين – وفي رواية: على أمتي – لأمرتهم بالسواك عند كل صلاة ». وفي رواية الموطأ مثل الأولى ، وقال في أخرى عن أبي هريرة أنه قال: « لولا أن يَشُقَّ على أمته لأمرهم بالسواك مع كل وضوء ».

وفي رواية أبي داود: « لولا أن أشق على المؤمنين لأمرتهم بتأخير العشاء، وبالسِّواك عند كل صلاة ». وفي رواية الترمذي مثل رواية مسلم الآخرة ، وفي رواية النسائي مثله.

5,172- Ebû Hureyre'den rivâyet edildiğine göre Rasûlullah (as.) şöyle buyurdu:

"Ümmetime zor gelmeyeceğini bilseydim, onlara (her abdestte) **misvâkı emrederdim."**[53]

RİVÂYETLER

Diğer bir rivâyete göre şöyle dedi:

"Ümmetime –veya insanlara- **zor gelmeyeceğini bilseydim, onlara her namaza kalkarken misvâkı emrederdim."**

Bunları **Buharî** tahric etti.

Müslim'de ise şöyledir:

"Mü'minlere –bir rivâyette ümmetime- **zorluk vermeyeceğimi bilseydim, onlara her namazda misvâkı emrederdim."**

Muvatta'nın rivâyeti de ilk rivâyet gibidir. Onun diğer bir rivâyetine göre Ebû Hureyre şöyle dedi::

"Hz. Peygamber, eğer ümmetine zor gelmeyeceğini bilseydi, her abdest esnasında misvâk kullanmayı da emrederdi."

---

[53] **Buharî**, Cuma, 8; Temennî, 9; **Müslim**, Tahâret, 15/42; **Muvatta**, Tahâret, 32/114-115; **Ebû Davud**, Tahâret, 25/46; **Tirmizî**, Tahâret, 18/22; **Nesaî**, Tahâret, 7.

Ebû Davud'un rivâyeti de; **"Mü'minlere zor gelmeyeceğini bilseydim, yatsı namazını geciktirmelerini ve her namaz esnasında misvâk kullanmalarını emrederdim"** şeklindedir.

Tirmizî'nin rivâyeti de **Müslim**'in son rivâyeti gibidir. **Nesaî**'nin rivâyeti de böyledir.

İZAH

Bu bölümde **"Abdestin Sünnetleri"** ana başlığı altında zikredilen hadîslerde abdestin sünnetleri dokuz madde halinde sıralanmaktadır. Bu maddeleri topluca verecek olursak;

1- Dişlerini fırçalamak.
2- Abdestten önce elleri yıkamak.
3- Ağzına ve burnuna su vermek ve temizlemek.
4- Sakalını ve parmaklarını hilâllemek.
5- Kulakları meshetmek.
6- Suyu abdest uzuvlarına iyice ulaştırmak.
7- Suyu israf etmemek, çok cimri de davranmamak.
8- Havlu kullanmak.
9- Abdeste besmele ile başlamak ve duâ okumak.

Bunlar abdest sırasında Hz. Peygamber'in yaptığı ve yapılmasını uygun bulduğu hususlardır.

Hz. Peygamber'in yaptığı ve yapılmasını ısrarla istediği hususlardan biri de misvâk kullanmak, yani dişleri fırçalamaktır. Misvâkın faydası ve fazileti ile ilgili pek çok rivâyet vardır. Dişlerin ve ağzın temizliği, Hz. Peygamber'in ısrarla üzerinde durduğu husulardan biridir. Kendileri de her vesile ile dişlerini temizlerdi. Abdest sırasında, yemekten önce ve sonra, eve gelince, gece yatarken, uyandığında, hâsılı her fırsatta misvâkla dişlerini temizlerdi. Dişleri fırçalamak, hem ağzın temizlenmesini ve hem de ağız kokularının izâlesini sağlar. Nitekim bazı İslâm hukukçuları da, eşler arasındaki ağız kokusunu, ayrılık sebepleri arasında gösterirler. **Tahrîm** sûresinin ilk âyetinin nuzûl sebepleri hakkındaki rivâyetlerden birine göre; Hz. Peygamber'in bal yediği için eşleri tarafından; **"senin ağzın kokuyor"** ikazına maruz kalmasından dolayı bir daha bal yememeye

yemin etmesidir. Nitekim âyet-i kerîmede; *"Ey Peygamber! Hanımlarını hoşnut edeceksin diye Allah'ın sana helâl kıldığı rızıkları neden kendine haram ediyorsun?"*[54] buyurulmuştur.

Ana gâyesi temizlik olan misvâkın, temizlik ilkeleri dikkate alınmadan rasgele kullanılması, herhalde Hz. Peygamber'in sünnetine uygun bir davranış değildir. Kaldı ki bugün ağız ve diş sağlığı ve temizliği konusunda imkânlar, geçmiş dönemlerle mukayese edilmeyecek derecede geniştir.

٥١٧٣ـ (د ت ــ **يزيد بن خالد الجهني** رضي الله عنه) قال : سمعتُ رسول الله صلى الله عليه وسلم يقول : « **لولا أن أشُق على أمتي لأمرهم بالسواك عند كل صلاة** ، قال أبو سلمة : هو ابن عبد الرحمن – : فرأيتُ زيدا يجلس في المسجد ، وإنَّ السواك من أُذُنه موضع القَلَم من أُذن الكاتب فكلَّما قام إلى الصلاة استَاكَ». أخرجه أبو داود.

وفي رواية الترمذي : « **لولا أن أشق على أمتي لأمرهم بالسواك عند كل صلاة، ولأخَّرتُ صلاة العشاء إلى ثلث الليل** ، قال : فكان زيد بن خالد يشهد الصلوات في المسجد ، وسواكه على أُذُنه موضع القلم من أُذن الكاتب ، لا يقوم إلى الصلاة إلا استَنَّ ثم ردَّه إلى موضعه ».

5,173- Zeyd b. Hâlid el-Cühenî'den rivâyet edilmiştir:

"Rasûlullah'ın (as.) şöyle söylediğini duydum:

"Ümmetime zor gelmeyeceğini bilseydim, her namaz esnasında onlara, misvâk kullanmalarını emrederdim."

(Bu hadîsi Zeyd'den rivâyet eden) Ebû Seleme b. Abdurrahman dedi ki:

"Ben Zeyd'i mescidde otururken gördüm; tıpkı kâtibin kulağındaki kalem gibi misvâkı kulağına koymuştu, her namaza kalkarken misvâkı kullanırdı."[55]

---

[54] Tahrîm, 1.

[55] **Ebû Davud**, Tahâret, 25/47.

RİVÂYETLER

Bunu **Ebû Davud** tahric etti. **Tirmizî**'nin rivâyeti şöyledir:

"Ümmetime zor gelmeyeceğini bilseydim, her namaz esnasında onlara, misvâk kullanmalarını ve yatsı namazını da gecenin üçte birine kadar tehir etmelerini emrederdim."

(Râvî Ebû Seleme dedi ki:)

"Zeyd b. Hâlid namazları câmide kılardı, misvâkı da tıpkı kâtibin kulağındaki kalem gibi kulağında durudu; her namaza kalktığında onu kullanır, sonra tekrar yerine koyardı."

İZAH

Zeyd b. Hâlid'in misvâkı kulağında taşıması, tarih boyunca bazı müslümanlar tarafından bir gelenek olarak sürdürülegelmiştir. Hatta buna benzer örneklere günümüzde de rastlanmaktadır. Bu uygulamanın, misvâkın amacına çok uygun olduğunu söylemek zordur. Bu uygulama, sağlık ve temizlik ilkeleriyle uyuşmadığı gibi, zaman zaman çevredeki insanları da iğrendirecek bir görüntü arzedebilmektedir. Kulak arkasında veya ceketin üst cebinde veya pantolonun arka cebinde taşınan misvâkın temiz ve mikroptan arınmış olarak muhafaza edilebilmesi de son derece zordur. Bu itibarla bu uygulamayı, o dönemin kültürü olarak değerlendirmek uygun olur. Sonra Hz. Peygamber'in **"her namaz sırasında misvâk kullanmak"** sözünü, namaza hazırlanırken diye anlamak gerekir. Nitekim bazı hadîslerde **"her abdestte"** buyurulmaktadır. **Hanefî** fukahası da bu ifâdeyi her abdest öncesi diye anlamak gerektiği kanâatindedir. Onlara göre misvâkın namazdan önce kullanılması uygun değildir, zira ağızda meydana gelecek bir kanama ile abdestin bozulması ihtimali vardır. Normal şartlarda insan abdestini evinde aldığı düşünülürse, evde misvâk kullanma tavsiyesini yerine getirmekte zorluk çekilmez, sağlık ve temizlik açısından da bir sakınca olmaz. Ayrıca başka insanların rahatsız edilmeleri de önlenmiş olur. Kaldı ki her namazda misvâk kullanma emrinin, ağız temizliğinin önemini zihinlere yerleştirmek gâyesini taşıdığı da göz önünde bulundurulmalıdır.

٥١٧٤ـــ (خ م د س ـــ **حذيفة بن اليمان** رضي الله عنه) قال : « كان النبيُّ صلى الله عليه وسلم إذا قام من الليل يَشُوصُ فاهُ بالسواك ». أخرجه البخاري ومسلم وأبو داود والنسائي.

وفي أخرى لمسلم « أنه كان إذا قام ليَتَهَجَّدَ ».

وفي رواية النسائي قال: « كنا نُؤمر بالسواك إذا قمنا من الليل: أن نَشُوصَ أفْوَاهنا بالسواك».

5,174- Huzayfe b. el-Yemân şöyle dedi:

"Hz. Peygamber geceleyin (yataktan) kalkınca, misvâkla ağzını fırçalardı."[56]

RİVÂYETLER

Hadîsi **Buharî, Müslim, Ebû Davud** ve **Nesaî** tahric etti.

Müslim'in diğer bir rivâyeti; "Hz. Peygamber, teheccüd kılmak için kalktığında..." şeklindedir.

Nesaî'nin rivâyeti de şöyledir:

"Bizler geceleyin (ibâdet için yataktan) kalktığımızda misvâk kullanmakla emrolunduk ve ağzımızı misvâkla fırçalardık."

İZAH

Bilindiği üzere uyku, insanın ağız kokusunu da bozar. Yukarıdaki rivâyette her ne kadar **"teheccüd için kalkınca"** diye bir ibâre varsa da, dişleri fırçalamak sadece teheccüde bağlı bir iş değildir. Maksat ağız temizliği ve uykudan dolayı ağızda meydana gelebilecek kokuların izâlesidir. Buradan anlaşılması gereken, Hz. Peygamber'in her vesile ile ağız temizliğine gösterdiği dikkat ve itinadır.

---

[56] **Buharî**, Cuma, 8; Vudû, 74; Teheccüd, 9; **Müslim**, Tahâret, 15/46-47; **Ebû Davud**, Tahâret, 30/55; **Nesaî**, Tahâret, 2.

٥١٧٥ـ (م د س ــ **عائشة** رضي الله عنها) قالت : « كان رسول الله صلى الله عليه وسلم يُوضَع له وَضوؤه وسواكه ،فإذا قام من الليل تَخلّى ، ثم استاك ».

وفي رواية « أن النبيَّ صلى الله عليه وسلم كان لا يَرْقُد من ليل ولا نهار فيستيقظ إلا تسوَّك قبل أن يتوضأ » .أخرجه أبو داود.

وفي رواية مسلم عن شُريح بن هانئ قال : « سألتُ عائشةَ : بأي شيء كان يَبْدَأُ رسول الله صلى الله عليه وسلم إذا دخل بيته ؟ قالت : بالسواك ». وأخرج أبو داود والنسائي رواية مسلم.

5,175- Hz. Âişe şöyle dedi:

"Rasûlullah'ın (as.) abdest suyu ve misvâğı (yatmadan önce) hazırlanıp konurdu; gece (teheccüde) kalkınca önce helâya gider, sonra dişlerini fırçalardı."[57]

RİVÂYETLER

Diğer bir rivâyet şöyledir:

"Hz. Peygamber gece veya gündüz her uykudan uyandığında, abdest almadan önce mutlaka dişlerini fırçalardı."

Bunları **Ebû Davud** tahric etti.

Müslim'in Şureyh b. Hânî'den rivâyeti de şöyledir:

"Hz. Âişe'ye sordum:

"- Rasûlullah (as.) eve geldiğinde ilk iş olarak ne yapardı?"

"- Dişlerini fırçalardı" dedi.

Müslim'in rivâyetini **Ebû Davud** ve **Nesaî** de tahric ettiler.

٥١٧٦ـ (س ــ **عائشة** رضي الله عنها) قالت : إنَّ رسول الله صلى الله عليه وسلم قال : «**السواكُ مَطْهَرة للفم ، مَرْضاة للرب** ». أخرجه النسائي.

5,176- Hz. Âişe'den rivâyet edildiğine göre Rasûlullah (as.) şöyle buyurdu:

---

[57] **Müslim**, Tahâret, 15/43; **Ebû Davud**, Tahâret, 27/51; 30/57-57; **Nesaî**, Tahâret, 8.

"Misvâk hem ağzı temizler, hem de Allah'ın rızasına vesile olur."[58]

٥١٧٧ـ (خ م د س ـ **أبو موسى الأشعري** رضي الله عنه) قال : « أتيتُ رسول الله صلى الله عليه وسلم وهو يَسْتَنُّ بسواك بيده، ويقول : أُعْ أُعْ ، والسواك في فيه ، كأنه يَتَهَوَّع ». أخرجه البخاري.

وعند مسلم قال : « دخلت على النبي صلى الله عليه وسلم وطَرَف السواك على لسانه ».

وعند أبي داود قال: «أتينا رسول الله صلى الله عليه وسلم نستحمله ، فرأيته يَستاكُ على لسانه». قال أبو داود : قال سليمان : « دخلت على النبي صلى الله عليه وسلم وهو يستاك ، وقد وضع السواك على طرف لسانه، وهو يقول: **إهْ إهْ** - يعني: يتهوَّع». قال مسدّد : كان حديثا طويلا اختصرتُه.

وعند النسائي قال: «دخلت على رسول الله صلى الله عليه وسلم وهو يَستَنُّ ، وطرف السواك على لسانه ، وهو يقول: **عأْ** ، **عأْ**».

5,177- Ebû Muşa'l-Eş'arî anlatıyor:

"Hz. Peygamber'i, elindeki misvâkla dişlerini fırçalarken gördüm; misvâk ağzında olduğu halde sanki kusar gibi **'aa, aa'** diyordu."[59]

---

[58] **Nesaî**, Taharet, 5.

[59] **Buharî**, Vudû, 74; **Müslim**, Tahâret, 15/45; **Ebû Davud**, Tahâret, 26/49; **Nesaî**, Tahâret, 3.

RİVÂYETLER

Bunu **Buharî** tahric etti.

Müslim'deki rivâyette ise; "Hz. Peygamber'in yanına girdim, misvâk dilinin üzerinde idi" dedi.

Ebû Davud'un rivâyeti de şöyledir:

"Hz. Peygamber'in bize bir binit temin etmesi için huzuruna varmıştık; o sırada misvâkı dilinin üzerine doğru sürterken gördüm."

Ebû Davud dedi ki:

"Süleyman'ın[60] rivâyetinde ise (Ebû Musa) şöyle dedi:

"Hz. Peygamber'in yanına vardım, o sırada dişlerini fırçalıyordu; misvâk da dilinin ucunda duruyor ve **'İh! İh!'** diyordu. Yani kusar gibi bir ses çıkarıyordu."

Ebû Davud ayrıca, Müsedded'in; "bu hadîs daha uzundu, ben onu özetledim" dediğini de ekledi.

Nesaî'nin rivâyeti de şöyledir:

"Hz. Peygamber'in yanına vardım, o sırada dişlerini fırçalıyordu; misvâkın ucu dilinin üzerinde idi ve **'a, a'** diye bir ses çıkarıyordu."

٥١٧٨ـ (خ س ـ **أنس بن مالك** رضي الله عنه) قال: قال رسول الله صلى الله عليه وسلم: «**لقد أكثرتُ عليكم في السواك**». أخرجه البخاري. وعند النسائي مثله، وفي نسخة: «**لقد أكثرتم عليَّ في السواك**».

5,178- Enes b. Mâlik'ten rivâyet edildiğine göre Hz. Peygamber şöyle dedi:

---

[60] **Ebû'r-Rabî', Süleyman b. Davud el-Ezdî el-Atekî ez-Zehrânî el-Basrî**: 140-234/757-849. Bağdatlı hadîsçilerdendir. Cerîr b. Hâzim ve Hammâd b. Zeyd'den rivâyetleri vardır. Kendisinden Buharî ve Yakub b. Şeybe gibi büyük muhaddisler rivâyet etti. Aslen Basralıdır, orada dünyaya geldi. Sonra **Bağdat**'a göçtü, orada yetişti ve orada ikamet etti. Muhaddis, hafız ve kârı idi. Fıkıh bablarına göre tertip ettiği *el-Musannaf* adlı eseri ile kırâate dair kaleme aldığı *el-Câmi fi'l-kırâat* adlı eseri bilinmektedir. Sika olduğunda ittifak vardır. Rivâyetleri **Buharî, Müslim, Ebû Davud** ve **Nesaî**'de tahric edilmiştir.

"Ben size misvâk kullanmanın lüzumu konusunda çok şey söyledim."[61]

RİVÂYETLER

Bunu **Buharî** tahric etti.

Nesaî'nin rivâyeti de bunun gibidir. Yalnız bir nüshada; **"sizler bana misvâk konusunda çok başvurdunuz"** şeklindedir.

٥١٧٩ــ (خ م ــ **عبد الله بن عمر** رضي الله عنهما) أنَّ النبي صلى الله عليه وسلم قال : «**أراني في المنام أتسوَّك، فجاءني رجلان، أحدهما أكبر من الآخر، فناولت الأصغر منهما ، فقيل لي: كبِّرْ، فدفعتُه إلى الأكبر منهما** ». أخرجه البخاري ومسلم.

5,179- Abdullah b. Ömer'den rivâyet edildiğine göre Hz. Peygamber şöyle dedi:

"Rüyamda misvâkla dişlerimi fırçalarken gördüm. İki kişi yanıma gelmişti, biri diğerinden daha yaşlı idi. Ben önce küçük olana doğru yöneldim, bana; *'büyüğe ver!'* **denildi. Bunun üzerine ben de misvâkı büyük olana verdim."**[62]

٥١٨٠ــ (د ــ **عائشة** رضي الله عنها) قالت : «كان رسول الله صلى الله عليه وسلم يستَنُّ و عنده رجلان ، أحدهما أكبر من الآخر ، فأوحي إليه في فضل السواك : أنْ كبِّرْ ، أعط السواك أكبرَهما». أخرجه أبو داود.

5,180- Hz. Âişe şöyle dedi:

"Hz. Peygamber (rüyada) dişlerini fırçalıyordu, o sırada yanında da iki kişi belirdi ve bunlardan biri diğerinden daha yaşlı idi. Kendisine misvâkı (başkasına vermenin) fazileti konusunda **'büyült!'**; yani misvâkı onlardan yaşça büyük olanına ver, diye vahyedildi."[63]

---

[61] **Buharî**, Cuma, 8; **Nesaî**, Tahâret, 6.

[62] **Buharî**, Vudû, 75; **Müslim**, Rüya, 4/19.

[63] **Ebû Davud**, Tahâret, 26/49.

٥١٨١ــ (د ــ **عائشة** رضي الله عنها) قالت : «كان النبي صلى الله عليه وسلم يستاك فيعطيني السواك لأغسله ، فأبدأ به فأستاكُ، ثم أغْسله وأدفعه إليه». أخرجه أبو داود.

5,181- Yine Hz. Âişe şöyle dedi:

"Hz. Peygamber misvâk kullanır, sonra da yıkamam için onu bana verirdi. Ben de önce onunla misvâklanır, sonra yıkayıp kendisine verirdim."[64]

الثانية :غسل اليدين

2*- ELLERİ YIKAMAK

٥١٨٢ــ (م خ ط د ت س ــ **أبو هريرة** رضي الله عنه) أنَّ النبي صلى الله عليه وسلم قال: «**إذا استَيْقَظَ أحدُكم من نومه فلا يَغْمِسْ يدَه في الإناء حتى يغسلها ثلاثا، فإنه لا يَدري: أين بَاتَتْ يدُه؟**». وفي رواية قال: «**إذا استَيْقظَ أحدُكم فَلْيُفْرِغْ على يده ثلاث مرات قبل أن يدخل يدَه في إنائه ، فإنه لا يدري فيما باتت يده؟**». وفي رواية : « **حتى يغسلها** – ولم يقل : ثلاثا ».

هذه روايات مسلم، وقد أدرج فيه روايات كثيرة على ما قبلها. وقد أخرج البخاري هذا المعنى بزيادة قال: «إن النبيَّ صلى الله عليه وسلم قال: **إذا توضأ أحدُكم فليجعل في أنفه، ثم لِيَنْثر، ومَنِ استجمر فليُوتِرْ، وإذا استيقظ أحدُكم من نومه فليغسل يده قبل أن يُدخلَها في وَضوئه ، فإن أحدَكم لا يدري أين باتت يَده؟**». وهذه الزيادة التي ذكرها البخاري قد أخرجها مسلم أيضا مفردة هو والبخاري، ويَرِدُ ذِكْرُها في الاستنثار. وأخرج الموطأ رواية البخاري بزيادة ، وأخرج أبو داود الرواية الأولى ، وله وللترمذي « حتى يُفْرِغَ عليها مرتين أو ثلاثا ».

---

[64] **Ebû Davud**, Tahâret, 28/52.

ولأبي داود أيضا « فإنه لا يدري أين باتت [يَدُهُ] ؟ أو أين كانت يَدُه تطوفُ ؟ ».

وأخرج النسائي الرواية الأولى، وهذا الحديث أول حديث في كتاب النسائي. وأخرج رواية الترمذي.

5,182- Ebû Hureyre'den rivâyet edildiğine göre Rasûlullah (as.) şöyle buyurdu:

"Sizden biri uykudan uyandığında, elini üç defa yıkamadan su kabına daldırmasın! Çünkü o, elinin nerede gecelediğini bilemez."[65]

RİVÂYETLER

Diğer bir rivâyet şöyledir:

"Biriniz uyandığında, elini su kabına sokmadan önce eline üç kere su döksün! Çünkü o, elinin nerede gecelediğini bilemez."

Başka bir rivâyette de, **"üç kere"** kaydı olmadan sadece **"yıkasın"** denir.

Bunlar **Müslim**'in rivâyetleridir. **Müslim** bu ifâdeden önce pek çok rivâyet senedleri dercetti.

Buharî bu manada bir hadîsi ilaveli bir metinle şöyle tahric etti:

"Biriniz abdest aldığında burnuna su versin, sonra sümkürsün! Tahâret için taş kullanan, tek sayıda kullansın! Biriniz uykudan kalkınca, elini abdest suyuna sokmadan önce yıkasın! Çünkü o, elinin nerede gecelediğini bilemez."

Buharî'nin zikrettiği bu ziyâdeyi, **Müslim** ve **Buharî** ayrıca müstakil bir rivâyet olarak da tahric ederler. Bu rivâyet de bundan sonra gelecek olan "**Sümkürmek**" bâbında zikredilecektir.

Muvatta da **Buharî**'nin bu ziyâdeli rivâyetini tahric etti.

Ebû Davud ise ilk rivâyeti tahric etti. **Ebû Davud**'un ve **Tirmizî**'nin rivâyetinde; **"...önce iki veya üç kere eline su döksün!"** denir.

Ebû Davud'un başka bir rivâyetinde de şu ifâde yer alır:

---

[65] **Buharî**, Vudû, 26; **Müslim**, Tahâret, 26/87-88; **Muvatta**, Tahâret, 2/9; **Ebû Davud**, Tahâret, 49/103-105; **Tirmizî**, Tahâret, 19/24; **Nesaî**, Tahâret, 1.

"Çünkü o, elinin nerede gecelediğini veya ellerinin nereleri dolaştığını bilemez."

Nesaî de ilk rivâyeti tahric etti. Bu hadîs aynı zamanda, **Nesaî**'nin **Sünen**'indeki **ilk** hadîstir. **Nesaî** ayrıca **Tirmizî**'nin rivâyetini de tahric etti.

الثالثة : الاستنثار والاستنشاق والمضمضة

3*- SÜMKÜRMEK, AĞZINI VE BURNUNU TEMİZLEMEK

٥١٨٣ــ (خ م ط د س ــ أبو هريرة رضي الله عنه) أنّ النبي صلى الله عليه وسلم قال: «**من توضأ فَلْيَسْتَنْثِرْ ومن استَجْمَرَ فلْيُوتِرْ**». وفي رواية عن أبي هريرة وأبي سعيد مثله، أخرجه البخاري ومسلم. وفي رواية لمسلم عن أبي هريرة - يَبْلُغُ به النبيَّ صلى الله عليه وسلم - قال : « **إذا استجمر أحدكم فليستجمر وترا ، وإذا توضأ أحدُكم فَلْيَجْعَل في أنفه ماء ثم لِيَنْتَثِرْ** ». وفي أخرى: أنه صلى الله عليه وسلم قال: « **إذا توضأ أحدُكم فَلْيَسْتَنْشِقْ بِمَنْخِرَيْه من الماء ، ثم لِيَنْتَثِرْ** ».

وفي رواية الموطأ مثل الأولى. وعند أبي داود قال: « **إذا توضأ أحدُكم فَلْيَجْعَلْ في أنفه ماء ، ثم لِيَنْثُرْ** ». وأخرج النسائي رواية أبي داود وقال: «**في أنفه ماء ثم ليستنثر**». وأخرج الرواية الأولى أيضا.

5,183- Ebû Hureyre'den rivâyet edildiğine göre Rasûlullah (as.) şöyle buyurdu:

"Abdest alan kişi, sümkürüp burnunu da temizlesin! Taş ile tahâretlenen de taşları tek sayıda kullansın!"[66]

---

[66] **Buharî**, Vudû, 25; **Müslim**, Tahâret, 8/20-22; **Muvatta**, Tahâret, 1/3; **Ebû Davud**, Tahâret, 56/140; **Nesaî**, Tahâret, 69, 71.

RİVÂYETLER

Başka bir rivâyette de bu hadîsin bir benzeri Ebû Hureyre ve Ebû Saîd'den nakledilir.

Bunları **Buharî** ve **Müslim** tahric ettiler.

Müslim'in Ebû Hureyre'den tahric ettiği başka bir rivâyete göre de Hz. Peygamber; **"Biriniz taşla tahâretlenecekse, tek sayıda taş kullansın! Abdest aldığında da önce burnuna su versin, sonra sümkürsün!"** dedi.

Diğer bir rivâyet de şöyledir:

"Sizden biri abdest alırken her iki burun deliğine de su versin, sonra sümkürsün!"

Muvatta'nın rivâyeti de ilk rivâyet gibidir.

Ebû Davud'un rivâyeti şöyledir:

"Biriniz abdest alırken burnuna su versin, sonra sümkürsün!"

Nesaî de **Ebû Davud**'un rivâyetini ve ayrıca ilk rivâyeti de tahric etti.

٥١٨٤ـــ (خ م س ـــ أبو هريرة رضي الله عنه) أنَّ النبي صلى الله عليه وسلم قال: **«إذا استيقظ أحدُكم من منامه، فَلْيَستَنْثِرْ ثلاث مرات، فإن الشيطان يَبيتُ على خياشيمه».**

أخرجه البخاري ومسلم. هذا الحديث أخره الحسيديُّ وحدَه، وأخرج الذي قبلَه وحدَهُ ، فجعلهما حديثين، وهما حديث واحد، ولعله إنما فرَّق بينهما حيث لم يجئْ في هذا الثاني ذِكْر الوضوء ، وجاء في الأول على أن الوضوء قد جاء في رواية النسائي ، قال : إن النبيَّ صلى الله عليه وسلم قال : « **إذا استيقظَ أحدُكم من منامه فليتوضأ ، وليستنثر ، فإن الشيطان يَبيت على خَيْشُومه** ». وحيث أفرده الحسيديُّ اقتدينا به وأشرنا إليه.

5,184- Ebû Hureyre'den rivâyet edildiğine göre Hz. Peygamber şöyle dedi:

"Sizden biri uykudan kalktığında, üç kere sümkürsün! Çünkü şeytan, onun genzinde geceler."[67]

---

[67] **Buharî**, Bed'u'l-Halk, 11; **Müslim**, Tahâret, 8/23; **Nesaî**, Tahâret, 72.

RİVÂYETLER

Bunu **Buharî** ve **Müslim** tahric etti.

Bu hadîsi **Humeydî** tek olarak tahric etti. Bundan önceki hadîsi de tek olarak tahric etmişti. Böylece bunları iki ayrı hadîs olarak kaydetti. Halbuki bunların ikisi de aynı hadîstir. Muhtemelen **Humeydî,** bu rivâyette abdestten söz edilmediği için onları ayırmıştır. İlk hadîsteki abdest ibaresi **Nesaî**'nin rivâyetinde de zikredilmiştir. Buna göre Hz. Peygamber; **"Biriniz uykudan kalktığında abdest alsın, sonra sümkürsün! Çünkü şeytan, onun genzinde geceler"** dedi. **Humeydî** bu iki rivâyeti ayrı ayrı zikrettiği için biz de ona uyduk, ama bu duruma işaret etmeyi de faydalı bulduk.

İZAH

Burada izaha muhtaç olan ibare; **"şeytan onun genzinde geceler"** cümlesidir. Kanâatimizce bu cümle ile maddî ve zâhirî bir mana kastedilmemiştir, mecâzî bir ifâdedir. Pislik, dinde reddedilen, kabul edilmeyen bir şey olduğu için şeytanla irtibatlandırılmıştır. Şeytandan kurtulmaya çalışmak nasıl bir mü'minin başta gelen görevi ise, pislikten kurtulmaya çalışmak da en önemli görevleri arasındadır. Temizlenmeden yaptığı ibâdet bile makbul değildir. Hatta temizlik, sadece mü'minin değil, her insanın tabiî görevidir. Bu konuda insanın en çok dikkat etmesi ve ihtimam göstermesi gerekeni de hiç şüphesiz ağız-burun temizliğidir.

٥١٨٥ــ (د ــ عبد الله بن عباس رضي الله عنهما) أن رسول الله صلى الله عليه وسلم قال : «**استَنْثِروا مرتين بالِغتَيْنِ ، أو ثلاثا** » أخرجه أبو داود.

5,185- Abdullah b. Abbas'dan rivâyet edildiğine göre Hz. Peygamber şöyle dedi:

"Burnunuzu iki kere veya üç kere iyice temizleyin!"[68]

---

[68] **Ebû Davud**, Tahâret, 56/141.

٥١٨٦ـ (ت س ـ سلمة بن قيس رضي الله عنه) قال : قال النبي صلى الله عليه وسلم : « إذا توضأت فانْتثِرْ ، وإذا استجْمَرْتَ فأوْترْ ». أخرجه الترمذي والنسائي.

5,186- Seleme b. Kays'dan rivâyet edildiğine göre Hz. Peygamber şöyle dedi:

"Abdest alırken burnunu da temizle! Taşla tahâretlenirken de taşları tek sayıda kullan!"[69]

٥١٨٧ـ (ت ـ عبد الله بن زيد [بن عاصم بن عمرو بن عوف المازني] رضي الله عنه) قال: «رأيتُ النبيَّ صلى الله عليه وسلم تَمضمَضَ واستَنْشَقَ من كفٍّ واحد فعَلَ ذلك ثلاثاً». أخرجه الترمذي.

5,187- Abdullah b. Zeyd b. Âsım b. Amr b. Avf el-Mâzinî şöyle dedi:

"Hz. Peygamber'in bir avuç su ile ağzını ve burnunu temizlediğini gördüm. O bunu üç defa tekrarlıyordu."[70]

٥١٨٨ـ (س ـ علي بن أبي طالب رضي الله عنه) : « دعا بوَضُوء ، فمَضمَض ، واستنشق، ونَثر بيده اليُسرى، ثم قال: هذا طُهُورُ نبي الله صلى الله عليه وسلم » أخرجه النسائي.

5,188- Hz. Ali abdest için su istedi, ağzına ve burnuna su verdi, sonra sol eliyle sümkürdü, sonra da; "Bu Hz. Peygamber'in temizlenme şeklidir" dedi.[71]

---

69 **Tirmizî**, Tahâret, 21/27; **Nesaî**, Tahâret, 71.

70 **Tirmizî**, Tahâret, 22/28.

71 Nesaî, Tahâret, 68.

٥١٨٩ـ (د ـ طلحة بن مصرف) عن أبيه عن جده رضي الله عنه قال : «دخلت على رسول الله صلى الله عليه وسلم وهو يتوضأ والماء يسيل من وجهه ولحيته على صدره ، فرأيته يفصل بين المضمضة والاستنشاق ». أخرجه أبو داود.

5,189- Talha b. Musarrıf, babası vasıtasıyla dedesinden rivâyet ediyor:

"Rasûlullah'ın (as.) yanına vardım; kendisi abdest alıyor, sular da yüzünden ve sakalından göğsüne damlıyordu. O'nun ağza su vermekle burna su verme işini ayrı ayrı yaptığını gördüm."[72]

الرابعة : تخليل اللحية والأصابع

4*- SAKALI VE PARMAKLARI HİLÂLLEMEK

٥١٩٠ـ (ت ـ حسان بن بلال المزني) قال : « رأيت عمّارَ بنَ ياسر توضأ ، فخلّل لحيَتَهُ ، فقيل له - أو قال : فقلت له -: أتُخلِّلُ لحيتك ؟ قال: وما يمنعني؟ ولقد رأيتُ النبيَّ صلى الله عليه وسلم يُخلِّلُ [لحيتَهُ]». أخرجه الترمذي.

5,190- Hassân b. Bilâl el-Müzenî[73] anlatıyor:

"Ammâr b. Yâsir'i abdest alırken gördüm; sakalını hilâlliyordu. Kendisine dendi ki –veya ben ona dedim ki-:

"- Sakalını da hilâlliyor musun?"

"- Bir mani mi var? Ben Hz. Peygamber'in de sakalını hilâllediğini gördüm."[74]

---

[72] **Ebû Davud**, Tahâret, 55/139. Bu rivâyet, sened açısından zayıftır.

[73] **Hassân b. Bilâl el-Müzenî el-Basrî** : Basralı tâbiîlerdendir. Ammâr b. Yâsir'i dinlemiştir. Kendisinden Ebû Kılâbe ve Katâde rivâyet etmiştir. Sikadır. Hadîsi **Tirmizî**, **Nesaî** ve **İbn Mâce**'de bulunmaktadır.

[74] **Tirmizî**, Tahâret, 23/29-30.

İZAH

Hilâllemek; sakalın ve el-ayak parmaklarının arasına parmaklarını geçirerek suyu ulaştırmaktır. Abdest esnasında sakalların arasına su geçirmek, **Mâlikî, Hanefî** ve **Şâfiîler**'e göre sünnettir, **Zâhirîler**'e göre ise farzdır. Gusülde sakalını hilâllemek ise **İmâm Mâlik**'e göre sünnet, diğer mezheplere göre farzdır.

El ve ayak parmaklarının arasını hilâllemek de sünnettir.

٥١٩١ـ (ت ـ **عثمان بن عفان** رضي الله عنه) : « أن رسول الله صلى الله عليه وسلم كان يخلل لحيته ». أخرجه الترمذي.

5,191- Hz. Osman'dan rivâyet edildiğine göre; "Rasûlullah (as.) sakalını hilâllerdi."[75]

٥١٩٢ـ (د ـ **أنس بن مالك** رضي الله عنه) أن رسول الله صلى الله عليه وسلم « كان إذا توضأ أخذ كفا من ماء ، فأدخله تحت حنكه ، فخلل به لحيته ، وقال : **هكذا أمرني ربي عز وجل** ». أخرجه أبو داود.

5,192- Enes b. Mâlik şöyle dedi:

"Rasûlullah (as.) abdest alırken bir avuç su alır, suyu çenesinin altına sokar ve onunla sakalını hilâllerdi. Sonra da; **'Azîz ve Celîl olan Rabbim, bana işte böyle yapmamı emretti'** derdi.[76]

٥١٩٣ـ (ت ـ **عبد الله بن عباس** رضي الله عنهما) أن رسول الله صلى الله عليه وسلم قال : «**إذا توضأت فخلل أصابع يديك ورجليك** ». أخرجه الترمذي.

5,193- Abdullah b. Abbas'dan rivâyet edildiğine göre Hz. Peygamber şöyle dedi:

"Abdest aldığında, el ve ayak parmaklarının arasını hilâlle!"[77]

---

[75] **Tirmizî**, Tahâret, 23/31.

[76] **Ebû Davud**, Tahâret, 57/145.

٥١٩٤ـــ (ت د ـــ المستورد بن شداد رضي الله عنه) قال : « رأيتُ النبيَّ صلى الله عليه وسلم إذا توضأ يَدْلُكُ أصابعَ رجليه بخِنْصَره ». أخرجه الترمذي وأبو داود.

5,194- el-Müstevrid b. Şeddâd şöyle dedi:

"Hz. Peygamber'in abdest alırken, serçe parmağı ile ayak parmaklarının arasını ovduğunu gördüm."[78]

٥١٩٥ـــ (ت س د ـــ لقيط بن صبرة رضي الله عنه) قال : قال رسول الله صلى الله عليه وسلم: «**إذا توضأتَ فخَلِّلِ الأصابع** ». أخرجه الترمذي ، وزاد النسائي « **وأسْبِغِ الوضوء** ».

وفي رواية لهما قال : قلت : يا رسول الله ، أخبرني عن الوضوء ، قال : «**أسبغ الوضوء ، وخلِّلْ بين الأصابع ، وبالغْ في الاستنشاق إلا أن تكون صائما** ».

وأخرجه أبو داود هذه الرواية الآخرة في آخر حديث طويل، وهو مذكور في كتاب اللواحق من آخر الكتاب. ولأبي داود أيضا طرف منه ، قال : « **بالغْ في الاستنشاق إلا أن تكون صائما**».

5,195- Lakît b. Sabra'dan rivâyet edildiğine göre Hz. Peygamber şöyle dedi:

"Abdest alırken parmaklarının arasını hilâlle!"[79]

RİVÂYETLER

Bunu **Tirmizî** tahric etti.

Nesaî de buna; **"suyu abdest uzuvlara iyice ulaştır"** cümlesini ekledi.

Tirmizî ve **Nesaî**'nin müşterek bir rivâyetleri de şöyledir:

"- Ey Allah'ın Rasûlü; bana abdesti anlat!" dedim.

---

[77] **Tirmizî**, Tahâret, 30/39.

[78] **Tirmizî**, Tahâret, 30/40; **Ebû Davud**, Tahâret, 59/148.

[79] **Tirmizî**, Tahâret, 30/38; **Ebû Davud**, Tahâret, 56/142-144; **Nesaî**, Tahâret, 70.

"- Suyu abdest uzuvlarına iyice ulaştır ve parmaklarının arasını hilâlle! Eğer oruçlu değilsen, burnuna iyice su verip temizle!" dedi.

Ebû Davud da bu son rivâyeti, uzunca bir hadîsin sonunda tahric etti. Bu rivâyet de Kitâbu'l-Levâhik'de gelecektir.

Ebû Davud'un; **"Eğer oruçlu değilsen, burnuna iyice su verip temizle!"** şeklinde kısa bir rivâyeti daha vardır.

الخامسة : مسح الأذن

5*- KULAKLARI MESHETMEK

٥١٩٦ـــ (**د** ـــ **الربيع بنت معوذ** رضي الله عنهما) قالت : « إن النبيَّ صلى الله عليه وسلم توضأ ، فأدخل إصبَعَيْه في جُحْرَي أذُنيه » أخرجه أبو داود.

5,196- er-Rubeyyi' bint Muavviz şöyle dedi:

"Hz. Peygamber abdest alıyordu; bu sırada iki parmağını kulaklarının deliğine sokmuştu."[80]

٥١٩٧ـــ (**ط** ـــ **نافع مولى** ابن عمر رضي الله عنهم) قال : « كان ابن عمر يأخذ الماء بإصبعيه لأذنيه ». أخرجه الموطأ .

5,197- İbn Ömer'in âzâdlısı Nâfi şöyle dedi:

"İbn Ömer, kulaklarını meshetmek için iki parmağıyla su alırdı."[81]

---

[80] **Ebû Davud**, Tahâret, 51/131.

[81] **Muvatta**, Tahâret, 7/37.

السادسة : إسباغ الوضوء

6*- SUYU UZUVLARA İYİCE ULAŞTIRMAK

٥١٩٨ــ (خ م س ــ أبو هريرة رضي الله عنه) من رواية نُعيم بن عبد الله المُجمر عنه : أنَّ النبي صلى الله عليه وسلم قال: «**إن أمَّتي يُدْعَونَ يومَ القيامة غُرا مُحَجَّلين من آثار الوضوء فمن استطاع منكم أن يُطيلَ غُرَّته فليفعل** ».

وفي رواية قال : « رأيت أبا هريرة يتوضأ : فغسل وجهه ، فأسْبَغَ الوضوء ، ثم غسل يده اليمنى حتى أشْرَعَ في العَضُد ، ثم مسح رأسه ، ثم غسل رجله اليمنى حتى أشْرَع في السَّاق ، ثم غسل رجله اليسرى حتى أشرع في الساق ، ثم قال لي : هكذا رأيتُ النبيَّ صلى الله عليه وسلم يتوضأ » وقال: قال النبي صلى الله عليه وسلم : « **أنتم الغُرُّ المُحَجَّلُون يوم القيامة : من إسْبَاغ الوضوء فمن استطاع منكم فليُطل غُرَّته وتحْجيلَه** ».

وفي أخرى « أنه رأى أبا هريرة يتوضأ ، فغسل وجهه ويديه حتى كاد يبلغ المَنْكبين ، ثم غسل رجليه حتى رفع إلى الساقين ، ثم قال : سمعتُ رسول الله صلى الله عليه وسلم يقول : **إن أمَّتي يأتون يوم القيامة غرا مُحجَّلين ، من أثر الوضوء فمن استطاع منكم أن يُطيلَ غُرَّته فليفعل**».

أخرجه البخاري ومسلم. ولمسلم من رواية أبي حازم قال : « كنت خَلْفَ أبي هريرة ، وهو يتوضأ للصلاة، فكان يَمُدُّ يَدَهُ حتى تَبْلُغَ إبْطَهُ ، فقلت له : يا أبا هريرة ما هذا الوضوء ؟ فقال: يا بني فَرُّوخَ ، أنتم ها هنا ؟ لو علمت أنكم ها هنا ما توضأت هذا الوضوء ، سمعت خليلي صلى الله عليه وسلم يقول : **تَبْلُغُ الحلْيَةُ من المؤمن حيث يبلغُ الوضوءُ** ».

وله روايات تتضمن ذكْر الحوض ، وسترد في ذكر الحوض في كتاب القيامة من حرف القاف.

وفي رواية النسائي مثل رواية مسلم ، ولم يذكر قوله : « يا بَني فرُّوخ ».

5,198- Nuaym b. Abdullah el-Mücemmir'in[82] rivâyetine göre Ebû Hureyre şöyle demiş:

"Rasûlullah (as.) şöyle buyurdu:

"Kıyâmet günü benim ümmetim çağrıldığında, abdest azalarının parlaklığından sakar atlar gibi gelirler."

Öyleyse abdest azalarının parlaklığını genişletmesi mümkün olan, bunu yapsın!"[83]

RİVÂYETLER

Diğer bir rivâyet şöyledir:

"Ebû Hureyre'yi abdest alırken gördüm. Yüzünü yıkarken suyu bolca kullandı. Sonra sağ elini yıkadı, suyu pazılarına kadar ulaştırdı. Sonra başını meshetti. Sonra sağ ayağını yıkadı, bu esnada suyu baldırına kadar ulaştırdı. Sonra sol ayağını yıkadı, orda da suyu baldırına kadar yaydı. Sonra da; *'ben Rasûlullah'ın (as.) böyle abdest aldığını gördüm'* dedi. Sonra Rasûlullah'ın (as.); **'Kıyâmet gününde sizler, abdest azalarınızın parlaklığından sakar atlar gibi olacaksınız'** buyurduğunu söyledi. Sonra da; **'Öyleyse gücünüz yettiği kadar bu sakarlığı genişletin!'** dedi."

Başka bir rivâyete göre de; "Nuaym, Ebû Hureyre'yi abdest alırken gördü; Ebû Hureyre yüzünü ve kollarını neredeyse omuzlarına kadar yıkamıştı. Sonra ayaklarını da baldırlarına kadar yıkadı. Sonra Hz. Peygamber'in; **'Kıyâmet gününde benim ümmetim, abdest izlerinden sakar atlar gibi gelirler'** buyurduğunu işittim, dedi. Sonra da; **'Sizden bu sakarlığı genişletmeye kimin gücü yeterse, onu yapsın!'** dedi."

Bunları **Buharî** ve **Müslim** tahric etti.

---

[82] **Ebû Abdullah, Nuaym b. Abdullah el-Mücemmir el-Medenî**: ö. 120/738. Medîneli tâbiîlerdendir; Abdullah b. Ömer ve Ebû Hureyre'yi dinlemiş, kendisinden İmâm Mâlik rivâyet etmiştir. Ebû Hureyre ile yirmi yıl birlikte kalmıştır. Hz. Ömer'in âzâdlısıdır. Sika râvîlerdendi, aynı zamanda fakîhti. Rivâyetleri kütüb-ü sitede yer almaktadır.

[83] **Buharî**, Vudû, 3; **Müslim**, Tahâret, 12/34-35; 13/40; **Nesaî**, Tahâret, 109.

Müslim'in Ebû Hâzim'den naklettiği başka bir rivâyeti de şöyledir:

"Ebû Hureyre'nin arkasında duruyordum, o da namaz için abdest alıyordu. Kolunu yıkarken nerdeyse koltuk altına kadar uzatıyordu. Ben kendisine;

"- Bu nasıl abdest, ya Ebû Hureyre?" dedim. O da cevaben;

"- Siz burada mıydınız, ey Ferruh oğulları? Sizin burada olduğunuzu bilseydim, abdesti böyle almazdım. Ben, dostum Hz. Peygamber'in; **'mü'minin nuru, abdestin ulaştığı yere kadar ulaşır'** dediğini işittim" dedi.

Müslim'in, havuz konusunu da içine alan başka rivâyetleri de vardır, bu rivâyetler Kitâbu'l-Kıyâmet'te Havuz bahsinde gelecektir.

Nesaî'nin rivâyeti de **Müslim**'in rivâyeti gibidir. Yalnız **Nesaî**'de; "ey Ferruh oğulları" ibâresi bulunmamaktadır.

İZAH

Bu hadîste "*ğurr*" ve "*muhaccel*" diye iki kelime kullanılmaktadır. ***Ğurr***, atın alnındaki beyazlık; ***muhaccel*** de ayağındaki beyazlıktır. Böyle olan atlara Türkçe'mizde sakar atlar denmektedir. Bu atlar alınlarındaki ve ayaklarındaki beyazlıklardan dolayı, uzaktan bakıldığında hemen fark edilirler. Buradaki ifâdede bir teşbih ve istiâre söz konusudur, kıyâmet günü mü'minlerin de sakar atlar gibi olacağı belirtilmektedir. Yani mü'minler de kıyâmet günü, abdest azalarının parlaklığından dolayı diğer insanlar arasında böyle fark edilecekler; kolları, yüzleri ve ayakları, nur gibi parıldayarak mahşere gelecekler. İşte bundan dolayı Hz. Peygamber, abdest azaları yıkanırken suyun bolca kullanılmasını, uzvun her tarafına suyun iyice ulaştırılmasını, böylece parlaklığın arttırılmasını tavsiye etmektedir.

Müslim'in son rivâyetinde "**mü'minin nuru**" diye tercüme ettiğimiz kelimenin aslı "***hilye***"dir. Bu kelime zinet, parlaklık anlamına geldiği için ve bu konudaki diğer rivâyetleri de göz önüne alarak "**nuru**" karşılığını verdik.

Hadîsin; **"abdest azalarının parlaklığını genişletmesi mümkün olan, bunu yapsın!"** şeklindeki son cümlesinin, Hz. Peygamber'e ait olma ihtimali bulunduğu gibi, **Ebû Hureyre**'ye ait olma ihtimali de vardır. Nitekim hadîsin râvîsi **Nuaym, Ahmed b. Hanbel**'in rivâyetinde bu sözün kime ait olduğunu bilmediğini söylemektedir. Ayrıca bu hadîsi rivâyet eden on kadar sahabî ile, onu **Ebû Hureyre**'den nakleden **Nuaym**'ın dışındaki diğer râvîler de bu cümleyi zikretmemektedirler.[84] Bundan dolayı cümlenin **Ebû Hureyre**'ye ait olma ihtimalini daha kuvvetli gördüğümüz için, tercümede bunu gösterdik.

٥١٩٩ـ (س ـ عبد الله بن عمرو بن العاص رضي الله عنهما) قال : قال رسول الله صلى الله عليه وسلم: **«أسْبِغوا الوضوء»**. أخرجه النسائي، وهو طرف من حديث قد تقدَّم في الفرع الأول.

5,199- Abdullah b. Amr b. el-Âs, Rasûlullah'ın (as.) şöyle dediğini rivâyet etti:

"Abdest azalarınızı yıkarken geniş davranın!"[85]

٥٢٠٠ـ (ت س ـ عبد الله بن عباس رضي الله عنهما) قال : «والله ما خَصَّنا رسول الله صلى الله عليه وسلم بشيء دُونَ الناس ، إلا ثلاثة أشياء ، فإنه أمرنا : أن نُسبغ الوضوء ، ولا نأكلَ الصدقة ، ولا نُنْزِيَ الْحُمُر على الخيل». أخرجه النسائي ، وللترمذي نحوه.

5,200- Abdullah b. Abbas şöyle dedi:

"Vallahi Rasûlullah (as.), diğer insanlardan farklı, bize mahsus olan sadece üç şeyden söz etti: Bize (ehl-i beytine) abdest

---

[84] Bkz., **İbn Hacer**, I, 318.

[85] **Nesaî**, Tahâret, 105.

uzuvlarımızı yıkarken geniş tutmayı, sadaka malını yememeyi ve eşeği ata çekmemeyi emretti."[86]

السابعة : مقدار الماء

7*- KULLANILACAK SUYUN MİKTARI

٥٢٠١ـ (خ م ت د س ـ أنس بن مالك رضي الله عنه) قال : « كان النبيُّ صلى الله عليه وسلم يغتسل بالصَّاع إلى خمسة أمْداد ، ويتوضأ بالمدّ ».

وفي رواية « كان يغتسل بخمس مكاكيكَ ، ويتوضأُ بمكُّوك ». وفي رواية : « بخمس مكاكيَّ » أخرجه البخاري ومسلم. وفي رواية الترمذي: أن رسول الله صلى الله عليه وسلم قال: «يُجزئ في الوضوء رَطلان من ماء». وفي أخرى له : « أنه كان يتوضأ بالمكُّوك ، ويغتسل بخمس مكاكيكَ ».

وأخرج النسائي الرواية الثانية ، ورواية الترمذي الثانية.

وعند أبي داود قال: «كان النبيُّ صلى الله عليه وسلم يتوضأ بإناء يسع رَطلين، ويغتسل بالصاع». وفي رواية قال : « يتوضأ بمكُّوك » ولم يذكر « رَطلين ».

5,201- Enes b. Mâlik şöyle dedi:

"Hz. Peygamber bir sa'dan beş müdd'e kadar olan su ile yıkanır, bir müd su ile de abdest alırdı."[87]

RİVÂYETLER

Diğer bir rivâyet; "Hz. Peygamber beş sürahi su ile yıkanır, bir sürahi su ile de abdest alırdı" şeklindedir.

Başka bir rivâyette de sadece; "beş sürahi su ile yıkanırdı" denir.

Bunlar **Buharî** ve **Müslim**'in rivâyetleridir.

Tirmizî'nin rivâyetine göre Hz. Peygamber şöyle dedi:

---

[86] **Tirmizî**, Cihâd, 23/1701; **Nesaî**, Tahâret, 105.

[87] **Buharî**, Vudû, 47; **Müslim**, Hayız, 10/50-51; **Ebû Davud**, Tahâret, 44/95; **Tirmizî**, Salât, 429/609; **Nesaî**, Tahâret, 59.

"Abdest için iki rıtıl su yeterlidir."

Tirmizî'nin başka bir rivâyetine göre de; "Hz. Peygamber bir sürahi su ile abdest alıyor, beş sürahi su ile de yıkanıyordu."

Nesaî de yukarıdaki ikinci rivâyetle, **Tirmizî**'nin ikinci rivâyetini tahric etti.

Ebû Davud'da da; "Hz. Peygamber iki rıtıl su alan bir kapla abdest alır, bir sa' su ile de yıkanırdı." **Ebû Davud**'un başka bir rivâyetinde de; "bir sürahi ile abdest alır" denir, "iki rıtıl su"dan söz edilmez.

İZAH

Bu rivâyette Hz. Peygamber'in abdest ve gusül için kullandığı suyun miktarını belirtmek için dört farklı kelime kullanılmaktadır. **Mekkûk, müd, sa'** ve **rıtıl** diye zikredilen bu kelimeler, belli bir miktar suya delâlet etmektedir. Her ne kadar lügatlarda bu kelimelerin gram cinsinden ağırlığına işaret edilmişse de, hiç şüphesiz ki Hz. Peygamber'in kullandığı belirtilen bu suyun miktarı standart değildir, bu miktar yaklaşık ve tahminî ifadelerle belirtilmektedir. Kaldı ki bunlar da örfî ve şer'î, hicâzî ve ırakî diye farklı farklı miktarları göstermektedir. Bu ölçüler, mezhepler arasında da farklılık arzetmektedir. Kaldı ki Hz. Peygamber'in her zaman aynı miktar suyu kullanması da söz konusu değildir. Bu itibarla hadîste belirtilen miktarları net gramajlar şeklinde anlamamak gerekir. Sadece kullanılan suyun miktarı konusunda bir fikir vermektedir; buna göre de Hz. Peygamber abdest ve gusülde suyu israf etmez, çok cimri de davranmazdı.

Zikredilen miktarların yaklaşık karşılığı da şöyledir:

Mekkûk; 1,5 sa'dır.

Sa' da; yaklaşık 3,5 kilodur.

Rıtıl; yaklaşık yarım kilodur.

Müd de; iki rıtıl'dır.

Buna göre Hz. Peygamber yıkanırken yaklaşık beş litre su, abdest alırken de takriben bir litre su kullanırdı. Hz. Peygamber'in su

açısından dar imkânlara sahip olduğu da gözden ırak tutulmamalıdır.

Hadîste geçen *mekkûk* kelimesi; ortası geniş, üstü dar bir su kabının adıdır, ki biz onu **sürahi** diye tercüme ettik. Buna bugün *mekik* de denmektedir.

٥٢٠٢ـ (د ـ **عائشة** رضي الله عنها) قالت :« إن النبيَّ صلى الله عليه وسلم كان يغتسل بالصّاع، ويتوضأ بالمُدّ » أخرجه أبو داود.

5,202- Hz. Âişe şöyle dedi:

"Hz. Peygamber bir **sa'** su ile yıkanır, bir **müd** su ile de abdest alırdı."[88]

٥٢٠٣ـ (د ـ **جابر بن عبد الله** رضي الله عنهما) قال : «كان النبيُّ صلى الله عليه وسلم يغتسل بالصّاع ويتطهر بالمدّ ». أخرجه أبو داود.

5,203- Câbir b. Abdullah şöyle dedi:

"Hz. Peygamber bir **sa'** su ile yıkanır, bir **müd** su ile de abdest alırdı."[89]

٥٢٠٤ـ (م ت ـ **سفينة** رضي الله عنه) قال : « كان رسول الله صلى الله عليه وسلم يغتسل بالصاع ، ويتوضأ المدّ ».

وفي رواية : « كان رسول الله صلى الله عليه وسلم يُغَسِّلُه الصّاعُ من الماء من الجنابة ، ويُوضِّئُه المدُّ ». أخرجه مسلم. وللترمذي قال : « إنه كان يتوضأ بالمدّ ، ويغتسل بالصاع ».

5,204- Sefîne şöyle dedi:

"Rasûlullah (as.) bir **sa'** su ile yıkanır, bir **müd** su ile de abdest alırdı."[90]

---

[88] **Ebû Davud**, Tahâret, 44/92.

[89] **Ebû Davud**, Tahâret, 44/93.

[90] **Müslim**, Hayız, 10/52; **Tirmizî**, Tahâret, 42/56.

RİVÂYETLER

Diğer bir rivâyet şöyledir:

"Rasûlullah (as.) cünüplükten dolayı bir **sa'** su ile yıkanır, bir **müd** su ile de abdest alırdı."

Bunları **Müslim** tahric etti.

Tirmizî'nin rivâyeti de şöyledir:

"Hz. Peygamber bir **müd** su ile abdest alır, bir **sa'** su ile de guslederdi."

٥٢٠٥ـ (د س ـ أم عمارة رضي الله عنها) : « أن النبي صلى الله عليه وسلم توضأ ، فأُتِيَ بإناء فيه ماء قدرَ ثلثي المدّ ». أخرجه أبو داود. وزاد النسائي : قال شعبة: «فأحفظ: أنه غسل ذِرَاعيْه ، وجعل يَدْلُكهما ، ومسح أُذنيه باطنَهما ، ولا أحفظ أنه مسح ظاهرَهما».

5,205- Ümmü Umâre'den rivâyet edildiğine göre; "Hz. Peygamber, kendisine getirilen ve içinde bir müdd'ün üçte ikisi miktarı kadar su bulunan bir kaptan abdest aldı."[91]

RİVÂYETLER

Bunu **Ebû Davud** tahric etti.

Nesaî'deki rivâyette Şu'be şöyle demiş:

"Hadîsi benim ezberlediğime göre; Hz. Peygamber kollarını yıkadı ve ovaladı, kulaklarının içini de meshetti. Kulaklarının dışını meshettiği ifâdesi, benim ezberimde yoktur."

٥٢٠٦ـ (د ـ عبد الله بن زيد [بن عاصم] رضي الله عنه) قال : « جاءنا النبيُّ صلى الله عليه وسلم ، فأخْرجنا له ماء في تَوْر من صفر ، فتوضأ ». أخرجه أبو داود.

5,206- Abdullah b. Zeyd b. Âsım şöyle dedi:

"Hz. Peygamber bize gelmişti. Biz de kendisine tunçtan bir kapla su verdik ve o da abdest aldı."[92]

---

[91] **Ebû Davud**, Tahâret, 44/94; **Nesaî**, Tahâret, 59.

[92] **Ebû Davud**, Tahâret, 47/100.

٥٢٠٧ـ (ت ـ أُبي بن كعب رضي الله عنه) أن رسول الله صلى الله عليه وسلم قال : « إن للوضوء شيطانا يقال له : الوَلَهَانُ ، فاتقوا وَسْوَاسَ الماء ». أخرجه الترمذي.

5,207- Ubeyy b. Kâ'b'dan rivâyet edildiğine göre Rasûlullah (as.) şöyle buyurdu:

"Abdestin, *Velehân* denen bir şeytanı vardır; binâenaleyh suyun vesvesesinden sakının!"[93]

İZAH

Velehân; şaşırmak, hayrete düşmek, unutmak anlamına gelen bir kelimedir. Bu kelime yukarıdaki hadîste şaşırtan, vesvese veren anlamında kullanılmıştır.

Zaman zaman bazı kişiler abdest alırken şüphe ve tereddüde düşebilmektedirler. Acaba uzuvlarında kuru bir yer kaldı mı, azalarını üçer kere yıkayabildi mi gibi vesveseye kapılabilmektedir. İşte Hz. Peygamber, eğer sahîhse, yukarıdaki hadîste şeytan motifini kullanarak, abdest alırken hissedilen şüphe ve vesveseye itibar edilmemesi gerektiğini söylemektedir.

İzahına çalıştığımız bu hadîs, sened açısından zayıftır; râvîlerden **Hârice b. Mus'ab** hadîsçiler nazarında metrûk biridir. Yalancı râvîlerden tedlîs yaptığı rivâyet edilir. **Tirmizî** de bu hadîsin sahîh olmadığını, hatta bu konuda Hz. Peygamber'den sahîh bir rivâyetin bulunmadığını söylemektedir.

---

[93] **Tirmizî**, Tahâret, 43/57.

الثامنة : المنديل

8*- HAVLU KULLANMAK

٥٢٠٨ـ (ت ـ عائشة رضي الله عنها) قالت : « كان لرسول الله صلى الله عليه وسلم خرقة ينشّف بها بعد الوضوء ». أخرجه الترمذي.

5,208- Hz. Âişe şöyle dedi:

"Rasûlullah'ın (as.) abdest aldıktan sonra kurulandığı bir havlusu vardı."[94]

İZAH

"**Havlu**" diye tercüme ettiğimiz kelimenin aslı olan "***hırka***" sözcüğü, bez parçası anlamına gelir. Günümüzde bilinen şekliyle havlunun o dönemde bulunmadığını söylemek bile zâiddir. Maksat, örfün ve dönemin imkânlarına göre kurulanmaktır. Ancak bazı âlimler, abdestten sonra kurulanmayı doğru bulmazlar, gerekçe olarak da kıyâmet günü abdest suyunun tartıya konulacağını gösterirler. Bu mantıkî argümana karşı, kurulanmada kullanılan havlunun tartıya konulacağı şeklinde başka bir mantıkî argüman gösterilebilir.

Bu hadîsi rivâyet eden **Tirmizî**, bunun sağlam bir hadîs olmadığını, hatta bu konuda Hz. Peygamber'den sahîh bir rivâyetin bulunmadığını söylemektedir. Hadîsin râvîlerinden **Ebû Muâz** zayıftır.

٥٢٠٩ـ (ت ـ معاذ بن جبل رضي الله عنه) قال : « رأيت النبي صلى الله عليه وسلم إذا توضأ مسح وجهه بطرف ثوبه ». أخرجه الترمذي.

5,209- Muâz b. Cebel şöyle dedi:

---

94 Tirmizî, Tahâret, 40/53.

"Hz. Peygamber'i abdest alırken gördüm, abdestten sonra yüzünü elbisesinin eteği ile sildi."[95]

التاسعة : الدعاء والتسمية

9*- BESMELE VE DUÂ

٥٢١٠ ـ (د ـ أبو هريرة رضي الله عنه) قال : قال رسول الله صلى الله عليه وسلم :

«لا صلاة لمن لا وضوء له ، ولا وضوء لمن لم يذكر اسم الله عليه». أخرجه أبو داود.

5,210- Ebû Hureyre'den rivâyet edildiğine göre Rasûlullah (as.) şöyle buyurdu:

"Abdesti olmayanın namazı yoktur. Abdeste başlarken besmele çekmeyenin de abdesti yoktur."[96]

İZAH

Abdestsiz birinin kıldığı namazın câiz olmayacağında şüphe yoktur. **Mâide** 6'da namaz için abdest alınması emredildiği gibi, **Nisâ** 43'de su bulamayınca toprakla teyemmüm yapılması emredilmektedir. Ayrıca bu konuda pek çok sahîh hadîs de bulunmaktadır.

Abdeste başlarken besmele çekmek konusuna gelince, buradaki besmele abdestin farzı değil, sünnetidir. Dolayısıyla **"besmele çekmeyenin de abdesti yoktur"** cümlesi, mecâzî anlamdadır; bu abdestin sahîh olmadığına değil, kâmil olmadığına işaret etmektedir. **Hanefî, Şâfiî** ve **Mâlikîler** bu kanâattedirler. Yalnız **Ahmed b. Hanbel** ve **Zâhirîler**'e göre kasten besmele çekmeyenin abdesti sahîh değildir.

Bu hadîs, sened açısından zayıftır, çünkü bunu **Yakub b. Seleme** babasından, o da **Ebû Hureyre**'den rivâyet etmektedir; **Buharî,** hem

---

[95] **Tirmizî**, Tahâret, 40/54. Bu rivâyet de zayıftır; çünkü hadîsin râvîlerden **Rişdîn b. Sa'd** ile **Abdurrahman b. Ziyâd b. En'um** zayıftırlar.

[96] **Ebû Davud**, Tahâret, 48/101.

Yakub'un babasından ve hem de babasının **Ebû Hureyre**'den semâının sâbit olmadığını söylemektedir. Dolayısıyla hadîs munkatıdır. Ancak bu konuda muhtelif rivâyetler bulunmaktadır ve bunlar birbirini te'yîd etmektedir.

٥٢١١ـ (ت ـ **رباح بن عبد الرحمن بن أبي سفيان بن حُوَيطب**) عن جدته عن أبيها قالت: سمعتُ رسول الله صلى الله عليه وسلم يقول: «**لا وضوء لمن لم يذكر اسم الله عليه**». أخرجه الترمذي.

5,211- Rebâh b. Abdurrahman b. Ebî Süfyan b. Huveytıb[97], ninesinden, o da babasından rivâyet ediyor:

"Rasûlullah'ın (as.) şöyle söylediğini işittim:

"Abdeste başlarken Allah'ın adını anmayanın abdesti yoktur."[98]

٥٢١٢ـ (أبو هريرة رضي الله عنه) قال: سمعتُ رسول الله صلى الله عليه وسلم يقول: «**من ذكر الله أول وضوئه طَهُر جسده كلّه وإذا لم يذكر الله، لم يطهر منه إلا مواضع الوضوء**» أخرجه...

5,212- Ebû Hureyre, Rasûlullah'ın (as.) şöyle söylediğini işittim, der:

"Abdeste başlarken besmele çeken, bütün bedenini temizlemiş olur. Besmele çekmeyen de sadece abdest azalarını temizlemiş olur."[99]

---

97 **Ebû Bekir, Rebâh b. Abdurrahman b. Ebî Süfyan b. Huveytıb el-Kuraşî el-Âmirî el-Medenî**: Medîneli tâbiîlerdendir. **Medîne**'de kadılık yapmıştır. Saîd b. Zeyd b. Amr'ın kızı olan ninesinden ve Ebû Hureyre'den rivâyeti vardır. Sikadır. Tek hadîsi **Tirmizî** ve **İbn Mâce**'de yer almaktadır.

98 **Tirmizî**, Tahâret, 20/25. Bu hadîs de zayıftır. Bu konudaki hadîslerin hemen hepsinin sıhhati kuşkuludur.

99 Bunu **Rezîn** tahric etti. Suyutî bunu **el-Câmiu's-sağîr**, II, 171'de zikretmekte ve hadîsin zayıf olduğuna işaret etmektedir.

٥٢١٣ــ (أبو موسى الأشعري رضي الله عنه) قال «أتيت رسول الله صلى الله عليه وسلم وهو يتوضأ فسمعته يقول: اللهم اغْفِرْ لي ذنبي ووَسِّعْ لي في داري وبارك لي في رزقي». أخرجه...

5,213- Ebû Musa'l-Eş'arî'den rivâyet edilmiştir:

"Rasûlullah'a (as.) gittim, abdest alıyordu. O sırada; **'Allah'ım; günahlarımı bağışla! Evimi genişlet ve rızkımı bereketli kıl!'** diye duâ ettiğini işittim."[100]

الفصل الثاني

في الأحداث الناقضة للوضوء

و فيه ستة فروع:

الفرع الأول

في الخارج من السبيلين وغيرهما

و فيه أربعة أنواع:

النوع الأول

الرِّيح

II- ABDESTİ BOZAN ŞEYLER

1- ÖN VE ARKA ABDEST YERLERİNDEN BİR ŞEYİN ÇIKMASI

a- KOKU ÇIKMASI

٥٢١٤ــ (ت م د ــ أبو هريرة رضي الله عنه) أن رسول الله صلى الله عليه وسلم قال : «لا وضوء إلا من صوت أو ريح ».

---

[100] Bunu da **Rezîn** tahric etti. Hadîsi, abdest kelimesi olmadan, sadece duâ kısmını **Tirmizî** de (Daavât, 79/3500) rivâyet etmiştir.

وفي رواية قال : « إذا كان أحدُكم في المسجد فوجد ريحا بين أَلْيَتَيْه ، فلا يَخْرُجْ حتى يسمعَ صوتا ، أو يجدَ ريحا ». أخرجه الترمذي.

وفي رواية مسلم قال : قال رسول الله صلى الله عليه وسلم : « إذا وجد أحدكم في بطنه شيئا فأشكل عليه أخرج [منه شيء] أم لا ، فلا يخرجنّ من المسجد حتى يسمع صوتا أو يجد ريحا ».

وفي رواية أبي داود قال : « إذا كان أحدُكم في الصلاة ، فوجدَ حركة في دُبُره: أحْدَثَ أو لم يُحْدِثْ ، فأشكلَ عليه ، فلا يَنْصَرِفْ حتى يسمعَ صوتا ، أو يجدَ ريحا».

5,214- Ebû Hureyre'den rivâyet edildiğine göre Rasûlullah (as.) şöyle dedi:

"Ancak bir ses veya koku duyulursa abdest almak gerekir."[101]

RİVÂYETLER

Diğer bir rivâyet şöyledir:

"Biriniz mescitte iken kabaları arasında bir koku hisseder (ve abdestinin kaçıp kaçmadığından kuşkulanırsa) **bir ses veya net bir koku duymadan kalkmasın!"**

Bunları **Tirmizî** tahric etti.

Müslim'in rivâyeti şöyledir:

"Biriniz karnında bir şeyler hisseder de, dışarıya bir şey çıkıp çıkmadığından şüphe ederse, bir ses veya net bir koku duymadan mescitten çıkmayın!"

Ebû Davud'un rivâyeti de şöyledir:

"Biriniz namazda iken arka abdest mahallinde bir hareket hisseder ve abdestinin bozulup bozulmadığından şüphelenirse, bir ses veya koku duymadan namazdan çıkmasın!"

101 **Müslim**, Hayız, 26/99; **Tirmizî**, Tahâret, 56/74-75; **Ebû Davud**, Tahâret, 68/177

İZAH

Abdesti bozan şeylerden biri, yellenmektir. Ancak insan bazen farkına varmayabilir ve abdestinin bozulduğu kuşkusuna kapılabilir. İşte yukarıdaki hadîste bunun için bir ölçü getirilmektedir: abdestin bozulmuş sayılması için ya bir yellenme sesi, ya da bir yellenme kokusu duyulmalıdır. Bunun dışında duyulan kuşku ve vesvese ile abdest bozulmuş sayılmaz. Çünkü bu bir vehimdir, vehme itibar edilmez. Binâenaleyh insan abdestli olduğunu bilir de bozulduğundan şüphe ederse, onun abdestli olduğuna hükmolunur. Zira **"şek ile yakîn zâil olmaz."**

٥٢١٥ـ (خ م د س ــ **عبد الله بن زيد** رضي الله عنه) قال: «شُكِيَ إلى النبيِّ صلى الله عليه وسلم الرَّجُلُ يُخَيَّلُ إليه أنه يجدُ الشيءَ في الصلاة، قال: **لا ينصَرِفُ حتى يسمعَ صوتا أو يجدَ ريحا**».

أخرجه البخاري ومسلم وأبو داود والنسائي. ولفظ البخاري: «[أنه] شُكِيَ إليه الرجلُ الذي يُخَيَّلُ إليه أنه يجِد الشيءَ في الصلاة فقال: **لا يَنْفَتِلُ - أو لا يَنْصَرِفُ - حتى يسمعَ صوتا أو يجدَ ريحا**».

وفي رواية ذكرها رزين « **إذا دخلَ أحدُكم المسجد ، فوجدَ شيئا بين أَلْيَتَيْه ، فلا يخرج حتى يسمعَ فَشِيشَها أو طَنِينَها** ».

5,215- Abdullah b. Zeyd anlatıyor:

"Hz. Peygamber'e, namazda iken abdestinin bozulduğundan kuşkulanan bir insanın durumu arz edildi. Hz. Peygamber;

"Ses işitmedikçe veya koku duymadıkça namazdan çıkmasın!" buyurdu.[102]

RİVÂYETLER

Hadîsi **Buharî, Müslim, Ebû Davud** ve **Nesaî** tahric etti.

Buharî'nin lafzı şöyledir:

---

[102] **Buharî**, Vudû, 4, 34; Buyû, 5; **Müslim**, Hayız, 26/98; **Ebû Davud**, Tahâret, 67/176; **Nesaî**, Tahâret, 115.

"Hz. Peygamber'e, namazda abdestinin bozulduğundan kuşkulanan bir insanın durumu soruldu. Hz. Peygamber;

"Ses işitmedikçe veya koku duymadıkça namazdan ayrılmasın –veya çıkmasın-!" dedi.

Rezîn'in zikrettiği bir rivâyet de şöyledir:

"Biriniz mescide girdiğinde, kabaları arasından bir şey hissederse, ses duymadıkça mescitten çıkmasın!"

٥٢١٦ـــ (د ت ـــ **علي بن طلق** رضي الله عنه) قال : « أتى أعْرابيّ إلى رسول الله صلى الله عليه وسلم ، فقال : يا رسول الله ، الرَّجلُ منّا يكونُ في الصلاة ، فتكون منه الرُّوَيْحَةُ ، ويكون في الماء قِلّة ؟ فقال رسول الله صلى الله عليه وسلم : **إذا فَسا أحدُكم فلْيَتوضأ ، ولا تأتوا النساءَ في أعْجَازِهنّ ، فإن الله لا يستحيي من الحقِّ** ».

وفي أخرى قال : قال رسول الله صلى الله عليه وسلم : « **إذا فَسَا أحدُكم فلْيَتوضأ ، ولا تأتوا النساء في أعْجازِهنّ** ». أخرجه الترمذي.

وفي رواية أبي داود قال : قال رسول الله صلى الله عليه وسلم : « **إذا فسا أحدُكم في الصلاة فلْيَنْصرِفْ ، وليتوضأ ، ولْيُعِدِ الصلاة** ».

5,216- Ali b. Talk[103] anlatıyor:

"Bir bedevî Hz. Peygamber'e geldi ve;

"- Ey Allah'ın Rasûlü; bizden biri namazda iken[104] küçük bir koku hisseder ve su da az olursa ne yapmalı?" diye sordu. Hz. Peygamber;

---

[103] Ali b. Talk el-Hanefî es-Süheymî el-Yemâmî: Sahabîdir. Yemâmelidir. Hadîsi Ebû Davud, Tirmizî ve Nesaî'de yer almaktadır.

[104] **Câmiu'l-Usûl**'de **"fî's-Salât"** yani **"namazda iken"** diye zaptedilen bu kelime **Tirmizî**'nin matbu nüshasında **"fî'l-Felât"** yani **"çölde iken"** diye geçmektedir. Cümlenin siyak ve sibakını dikkate aladığımızda kelimenin **"namazda"** olması gerektiği ağır basmaktadır. Bu yüzden biz de tercümede bunu tercih ettik. Nitekim **Ebû Davud**'da da **"namazda"** diye geçmektedir.

"- Sizden biri yellenecek olursa, abdest alsın! Kadınlarla arkadan ilişkide bulunmayın! Şüphesiz Yüce Allah hakkı söylemekten utanmaz" dedi.[105]

RİVÂYETLER

Diğer bir rivâyet şöyledir:

"Sizden biri yellenirse abdest alsın! Kadınlarla arkadan ilişkide bulunmayın!"

Bunları **Tirmizî** tahric etti.

Ebû Davud'un rivâyeti de şöyledir:

"Sizden biri namazda yellenirse ayrılsın, abdest alsın ve namazını iâde etsin!"

٥٢١٧ـ (**أنس بن مالك** رضي الله عنه) : أن أعرابيا قال لرسول الله صلى الله عليه وسلم : إنا نكون بالفلاة ، ومع أحدنا نُطْفَة من ماء ليشربه ، فتخرج منه الرُّوَيحة ؟ فقال رسول الله صلى الله عليه وسلم: « **إن الله لا يَستحيي من الحق، مَن فسَا فليتوضأ** » أخرجه...

5,217- Enes b. Mâlik'ten rivâyet edildiğine göre; bir bedevî Rasûlullah'a (as.);

"- Bizler çölde yaşarız; yanımızda da ancak içecek kadar az bir su bulunur, yellenecek olsak ne yapmalıyız?" diye sordu. Rasûlullah (as.);

"- Şüphesiz Yüce Allah hakkı söylemekten utanmaz; binâenaleyh kim yellenirse abdest alsın..." buyurdu.[106]

٥٢١٨ـ (خ م ت د ـ **أبو هريرة** رضي الله عنه) قال : قال رسول الله صلى الله عليه وسلم: «**لا تُقْبَلُ صلاةُ مَن أحْدَثَ حتى يتوضأ** ، فقال رجل من حَضرَموْت : ما الحدث يا أبا هريرة ؟ قال : فُساء، أو ضُراط ».

---

[105] **Ebû Davud**, Salât, 186/1005; **Tirmizî**, Radâ, 12/1164-66.

[106] Bunu **Rezîn** tahric etti.

وفي رواية قال : « لا وضوء إلا من حدث ، قال له رجل أعجمي : ما الحدث؟ قال : فُساء أو ضُراط ». وهذا طرف من حديث قد أخرجه الجماعة.

5,218- Ebû Hureyre'den rivâyet edildiğine göre Rasûlullah (as.); **"Abdesti bozulan kişi abdest almadıkça namazı kabul edilmez"** dedi.

(Ebû Hureyre'nin bu rivâyeti üzerine) Hadramut'lu bir adam;

"- Hades (abdesti bozulmak) ne demektir, ya Ebû Hureyre?" diye sordu. Ebû Hureyre de;

"- Sessiz yellenmek veya zortlatmaktır" dedi.[107]

RİVÂYETLER

Diğer bir rivâyette Hz. Peygamber; **"abdesti bozulanın abdesti yoktur"** dedi. Bir bedevî ona;

"- Hades nedir?" diye sordu.

"- Sessiz yellenmek veya zortlatmaktır" dedi.

Bu rivâyet, Kütüb-ü Sitte'de tahric edilen hadîsin bir parçasıdır.

النوع الثاني
المَذْيُ

b- MEZİ ÇIKMASI

٥٢١٩ــ (خ م د س ط ت ــ علي بن أبي طالب رضي الله عنه) قال محمد بن الحنفية : قال عليّ: « كنتُ رجلا مَذّاء ، فاستحييتُ أن أسألَ رسول الله صلى الله عليه وسلم ، لمكان ابنته ، فأمرتُ المقداد بنَ الأسود ، فسأله ، فقال : يَغسلُ ذكَره ويتوضأ». أخرجه البخاري ومسلم. وللبخاري عن أبي عبد الرحمن السُّلَمي قال: «فأمرتُ رجلا يسأل النبي صلى الله عليه وسلم قال: اغْسِلْ ذكرك وتوضأ».

---

[107] **Buharî**, Vudû, 2; Hiyel, 2; **Müslim**, Tahâret, 2/2; **Tirmizî**, Tahâret, 56/76; **Ebû Davud**, Tahâret, 31/60.

ولمسلم عن ابن عباس قال : قال عليّ : « أرْسَلْنا المقدادَ إلى رسول الله صلى الله عليه وسلم، فسأله عن المذي يخرج من الإنسان : كيف يفعل [به] ؟ فقال رسول الله صلى الله عليه وسلم : **توضأ وانضحْ فرْجَكَ** ».

وفي رواية الموطأ عن المقداد « أن عليا أمره أن يسأل له رسول الله صلى الله عليه وسلم عن الرجل إذا دَنَا من أهله ، فخرج من المذيُ : ماذا عليه ؟ قال عليّ : فإن عندي ابنةَ رسول الله صلى الله عليه وسلم وأنا أسْتحيي أن أسأله ، قال المقداد : فسألتُ رسول الله صلى الله عليه وسلم عن ذلك ، فقال : **إذا وجدَ ذلك أحدُكم فلْيَنْضحْ فَرجَهُ بالماء ، ولْيتوضأْ وضوءه للصلاة** ».

وفي رواية أبي داود مثل الموطأ. وله في أخرى عن عروة عن علي بن أبي طالب « قال للمقداد... » فذكر نحو هذا ، يعني : رواية الموطأ قال فسأله المقداد ، فقال رسول الله صلى الله عليه وسلم : « **ليَغسلْ ذكَرَهُ وأُنْثَييه** ». وفي أخرى: لم يذكر أُنثَييه. وله في أخرى قال: «كنتُ رجلا مَذَّاء ، فجعلتُ أغْتَسِلُ ، حتى تَشقّق ظهري، قال: فذكرتُ ذلك للنبيِّ صلى الله عليه وسلم - أو ذُكر له - فقال رسول الله صلى الله عليه وسلم: **لا تفعلْ، إذا رأيتَ المذْيَ فاغْسِلْ ذكَرَكَ، وتوضأْ وضوءَكَ للصلاة، فإذا فَضَخْتَ الماءَ فاغْتَسِلْ** ».

وفي رواية الترمذي قال عليّ : « سألتُ النبيَّ صلى الله عليه وسلم عن المذي ، فقال : **من المذي الوضوءُ ، ومن المني الغُسْلُ** ». وأخرج النسائي رواية الموطأ.

وله في أخرى قال : « كنتُ رجلا مذَّاء ، وكانت ابنةُ النبيِّ صلى الله عليه وسلم تحتي ، فاستَحْيَيتُ أن أسأله ، فقلتُ لرجل جالس إلى جنبي : سَلْهُ ، فقال : **فيه الوضوء** ».

وفي أخرى قال : « قلتُ للمقداد : إذا بَنَى الرجل بأهله فأمْذَى و لم يُجَامِعْ ، فسلِ النبيَّ صلى الله عليه وسلم عن ذلك ؛ فإني أستحيي أن أسألَه عن ذلك ، وابنته تحتي ، فسأله ، فقال : **يَغْسِلُ مَذاكيرَه ، ويتوضأُ وضوءه للصلاة** ». وله في أخرى قال : « كنتُ رجلا مَذَّاء ، فأمرتُ عمَّار بن ياسر يسألُ رسول الله صلى الله عليه وسلم من أجل ابنتِه عندي ، فقال : **يكفي من ذلك الوضوءُ** ».

وفي أخرى عن ابن عباس قال : تَذَاكَرَ عليّ والمقدادُ وعمَّار ، فقال عليّ : إني امْرؤ مَذَّاء ، وإني أستحيي أن أسأل رسول الله صلى الله عليه وسلم ، لمكان ابنته مني ، فيسأله أحدُكم، فذكر لي أنّ أحدهما - ونسيته - [سألَهُ] فقال النبي صلى الله عليه وسلم : «**ذلك المذيُ ، إذا وَجَدَه أحدُكم فليغسلْ ذلك منه ، وليتوضأ وضوءه للصلاة أو كوضوء الصلاة**».

وفي أخرى قال: «كنتُ رجلا - يعني مَذَّاء - فأمرتُ رجلا فسأل النبيَّ صلى الله عليه وسلم، فقال: **فيه الوضوء**». وفي أخرى [قال] : « **توضأ ، وانضحْ فَرْجَكَ** ».

وفي أخرى « **فلينضحْ فَرْجَهُ ، وليتوضأ وضوءهُ للصلاة** ».

وفي رواية عن رافع بن خديج : « أن عليا أمر عَمَّارا أن يسأل النبيَّ صلى الله عليه وسلم عن المذي ؟ فقال : **يَغْسلُ مَذَاكِيرَهُ ويتوضأ** ».

5,219- Muhammed b. el-Hanefiye, Ali b. Ebî Tâlib'in şöyle dediğini rivâyet etti:

"Ben, mezisi çok gelen bir insandım. Bunu Rasûlullah'a (as.) sormak istiyordum, ama kızı (ile evli olduğum) için utanıyordum. Mikdâd b. el-Esved'e ricâ ettim, o da gidip sordu. Hz. Peygamber;

"Cinsiyet uzvunu yıkar ve abdest alır" buyurdu."[108]

RİVÂYETLER

Bunu **Buharî** ve **Müslim** tahric etti.

Buharî'nin Ebû Abdurrahman es-Sülemî'den rivâyetine göre; Hz. Ali; "Bir adama bu hususu Hz. Peygamber'den sormasını istedim" dedi ve onun da; **"zekerini yıka ve abdest al!"** buyurduğunu söyledi.

Müslim'in İbn Abbas'tan rivâyetine göre Hz. Ali şöyle dedi:

"Mikdâd'ı Rasûlullah'a (as.) gönderdik, o da gidip insandan çıkan mezîyi ne yapmak gerektiğini sordu. Rasûlullah (as.) da;

"- Abdest al ve avret mahallini yıka!" dedi.

---

[108] **Buharî**, Gusul, 13; İlim, 52; Vudû, 35; **Müslim**, Hayız, 4/17-19; **Muvatta**, Tahâret, 13/53; **Ebû Davud**, Tahâret, 82/206-209; **Tirmizî**, Tahâret, 83/114; **Nesaî**, Tahâret, 111; Gusul, 28.

Muvatta'nın Mikdâd'dan rivâyeti de şöyledir:

"Ali benden, kendisi için Rasûlullah'a (as.), âilesine yaklaştığında kendisinden mezi çıkan bir adamın ne yapması gerektiğini sormamı istedi. Bana da;

"- Rasûlullah'ın (as.) kızı benim zevcemdir, bu yüzden kendisine bunu sormaktan utanıyorum" dedi.

Bunun üzerine ben de gidip Hz. Peygamber'e sordum, Rasûlullah (as.);

"- **Sizden biri böyle bir şey gördüğünde, fercini su ile yıkasın ve namaz abdesti gibi abdest alsın!"** buyurdu.

Ebû Davud'un rivâyeti de **Muvatta**'nın rivâyeti gibidir.

Ebû Davud'un, Urve vasıtasıyla Hz. Ali'den başka bir rivâyeti daha vardır, o da bunun gibidir. Bu rivâyette de Hz. Ali'nin Mikdâd'dan bunu sormasını istediği, Mikdâd'ın da sorduğu ve Rasûlullah'ın (as.) da; **"zekerini ve testislerini yıkasın!"** dediği zikredilir.

Onun başka bir rivâyeti daha vardır, ama orada **"testisler"** kelimesi yoktur.

Ebû Davud'un diğer bir rivâyeti de şöyledir:

"Ben mezisi çok bir adamdım ve bundan dolayı da yıkanıyordum. O kadar ki sonunda sırtım çatladı. Bunu Hz. Peygamber'e anlattım –veya O'na anlatıldı-, bunun üzerine;

"- Öyle yapma! Mezi geldiğini görünce, cinsiyet uzvunu yıka ve namaz abdesti gibi abdest al! Meni fırladığında ise yıkan!" buyurdu.

Tirmizî'nin rivâyeti ise şöyledir:

"Hz. Peygamber'e mezinin hükmünü sordum; **'mezi için abdest, meni için gusul gerekir'** dedi."

Nesaî de **Muvatta**'nın rivâyeti gibi tahric etti. Onun diğer bir rivâyeti de şöyledir:

"Ben, mezisi çok gelen bir adamdım. Rasûlullah'ın (as.) kızı da benim zevcemdi. Bu yüzden kendisine bunu sormaktan utandım da

yanımda oturan bir adama, bunu sormasını rica ettim. Hz. Peygamber; **'mezi için abdest gerekir'** dedi."

Nesaî'nin diğer bir rivâyeti de şöyledir:

"Mikdâd'a dedim ki:

"- Bir insanın karısıyla oynaşırken, ilişkide bulunmadığı halde mezi gelecek olsa ne yapması gerektiğini Hz. Peygamber'e sorar mısın? Ben bunu O'na sormaktan utanıyorum; çünkü kızı benim zevcemdir."

Mikdâd da gidip sordu. Hz. Peygamber;

"- Cinsiyet organlarını yıkar ve namaz abdesti gibi abdest alır" dedi.

Nesaî'nin başka bir rivâyeti ise şu şekildedir:

"Ben mezisi çok gelen bir adamdım. Ammâr b. Yâsir'den bu meseleyi Rasûlullah'a (as.) sormasını istedim; çünkü Hz. Peygamber'in kızı benim zevcemdi. Rasûlullah; **'onun için abdest almak kâfidir'** dedi."

Nesaî'nin İbn Abbas'tan gelen bir rivâyeti de şöyledir:

"Ali, Mikdâd ve Ammâr konuşuyorlardı. Ali;

"- Ben mezisi çok bir adamım, Rasûlullah'a (as.) sormaktan da utanıyorum; çünkü kızı benim zevcemdir. İkinizden biri onu sorabilir mi?" dedi.

(Râvî der ki): "Bana onlardan birinin –hangisi olduğunu unuttum- bunu sorduğunu ve Hz. Peygamber'in de;

"- Sizden biri şu meziyi gördüğünde (zekerini) **yıkasın ve aynen namaz abdesti gibi abdest alsın!"** dediğini söyledi.

Diğer bir rivâyeti; "Ben mezisi çok bir adamdım, bunu Hz. Peygamber'e sormasını bir adamdan rica ettim, Hz. Peygamber de; **'onun için abdet gerekir'** dedi" şeklindedir.

Bir başka rivâyet; **"abdest al ve fercini yıka!"** şeklindedir.

Bir diğeri de; **"fercini yıka ve namaz abdesti gibi abdest al!"** şeklindedir.

Nihayet **Nesaî**'nin Râfi' b. Hadîc'dan rivâyetine göre; "Hz. Ali, Ammâr'dan, Rasûlullah'a (as.) mezi konusunu sormasını istedi. Hz. Peygamber de; **'cinsiyet uzuvlarını yıkar ve abdest alır'** dedi."

İZAH

Mezî, cinsiyet organından çıkan ve meniden farklı olan yapışkan bir sıvıdır. Daha çok cinsî arzuların uyanmasından dolayı sızıntı halinde çıkar, bazen insan çıktığının farkına da varmayabilir.

Mezî guslu gerektirmez, ama cinsiyet organının yıkanması gerekir. Çünkü çıkan akıntının bulaşması söz konusudur. Meziden dolayı abdest de bozulur ve tekrar abdest almak gerekir.

Hadîste testislerin de yıkanması tavsiye edilmektedir. Bu hem mezinin bulaşma şüphesini izâle için gereklidir, hem de cinsî istek ateşinin zâil olup sükûnetin avdet etmesi için faydalıdır.

Bundan sonraki rivâyette görüleceği üzere, mezinin elbiseye bulaşması halinde sadece bulaşan yerin temizlenmesi yeterlidir.

٥٢٢٠ــ (د ت ــ سهل بن حنيف رضي الله عنه) قال : « كنتُ ألقَى من المذْي شِدّة وعَناء ، وكنتُ أُكثِرُ منه الاغتسال ، فسألتُ النبيَّ صلى الله عليه وسلم عن ذلك ، فقال : **إنما يُجزيك من ذلك الوضوء** ، قلت : يا رسول الله ، كيف بما يصيبُ الثوبَ منه ؟ فقال : **يكفيك أن تأخذَ كَفا من ماء فتنضحَ به حيث ترى أنه أصابَ من ثوبك** ». أخرجه أبو داود والترمذي.

5,220- Sehl b. Huneyf anlatıyor:

"Ben, meziden dolayı çok sıkıntı çekiyor ve sık sık yıkanmak zorunda kalıyordum. Bu durumu Hz. Peygamber'e sordum;

"- Bunun için sadece abdest alman yeterlidir" dedi. Ben;

"- Ey Allah'ın Rasûlü; elbiseme de bulaşırsa ne yapayım?" deyince;

"- Bir avuç su alıp mezinin bulaştığını gördüğün yere serpmen kâfidir" buyurdu.[109]

٥٢٢١ـ (ط - جندب مولى عبد الله بن عياش بن ربيعة المخزومي) قال : «سألتُ عبد الله بنَ عمر عن المذي فقال : إذا وجدتَهُ فاغسلْ فَرْجَكَ ، وتوضأ وضوءكَ للصلاة ». أخرجه الموطأ.

5,221- Abdullah b. Ayyâş b. Rabîa el-Mahzûmî'nin[110] âzâdlısı Cündüb[111] anlatıyor:

"Abdullah b. Ömer'e mezinin hükmünü sordum:

"- Mezi geldiğinde fercini yıka ve namaz abdesti gibi abdest al!" dedi.[112]

٥٢٢٢ـ (د ـ عبد الله بن سعد الأنصاري رضي الله عنه) قال : « سألتُ رسول الله صلى الله عليه وسلم عما يُوجبُ الغسلَ ؟ وعن الماء يكون بعد الماء ؟ فقال : ذاك المذيُ ، وكلُّ فحل يَمْذي ، فلتغسل من ذلك فرجك وأُنْثَييك ، وتوضأ وضوءكَ للصلاة ». أخرجه أبو داود.

5,222- Abdullah b. Sa'd el-Ensârî'den[113] rivâyet edilmiştir:

---

[109] **Ebû Davud**, Tahâret, 83/210; **Tirmizî**, Tahâret, 84/115.

[110] **Ebû'l-Hâris, Abdullah b. Ayyâş b. Ebî Rabîa (Amr) b. el-Muğîre el-Mahzûmî el-Kuraşî**: Kendisi ve babası sahabîdirler. Babası ilk müslümanlardandı. Abdullah **Habeşistan**'da dünyaya gelmişti.

[111] **Cündüb Mevlâ Abdullah b. Ayyâş**: Tâbiîlerdendir, Abdullah b. Ömer'den rivâyeti vardır. Ondan da Zeyd b. Elsem rivâyet etmiştir. Meşhur sahabî Abdullah b. Ayyâş'ın âzâdlısıdır.

[112] **Muvatta**, Tahâret, 13/55.

[113] **Abdullah b. Sa'd el-Harâmî el-Ensârî**: Sahabîdir. Harâm b. Hakîm'in amcasıdır. **Kadisiye** savaşında öncü birliklerin komutanı idi. Kendisinden yeğeni Harâm b. Hakîm ve Halid b. Ma'dân rivâyet etti. Hz. Peygamber'den sonra **Dımaşk**'ta ikamet etti. Rivâyetleri **Ebû Davud, Tirmizî** ve **Nesaî**'de tahric edildi.

"Hz. Peygamber'e guslu gerektiren şeyin ne olduğunu ve (küçük) sudan sonra gelen suyun durumunu sordum. Bana;

"- O mezidir, herkes mezi çıkarır. Mezi gelince fercini ve hayalarını yıkarsın ve namaz abdesti gibi abdest alırsın!" dedi.[114]

٥٢٢٣ـــ (ط ــ **عمر بن الخطاب** رضي الله عنه) قال : « إني لأجده ينحدر مني مثل الخُرَيزة ، فإذا وجد ذلك أحدُكم فليغسلْ ذَكَرَهُ ، وليتوضأ وضوءه للصلاة – يعني المذيَ – » أخرجه الموطأ .

5,223- Hz. Ömer şöyle dedi:

"Ben onu, yani meziyi, sanki küçük boncuk şeklinde iner gibi görürüm. Biriniz bunu gördüğünde cinsel organını yıkasın ve namaz abdesti gibi abdest alsın!"[115]

İZAH

"Küçük boncuk gibi" ifâdesi, mezinin kesik kesik ve dağınık değil, boncuk gibi bütün halinde yapışkan bir akıntı olduğunu belirtmek için kullanılan bir benzetmedir.

النوع الثالث

القَيْء

c- KUSMAK

٥٢٢٤ـــ (ت د ــ **أبو الدرداء** رضي الله عنه) : « أن رسول الله صلى الله عليه وسلم قاء وكان صائما ، فتوضأ ، قال معدان : ولقيتُ ثوبان في مسجد دمشق ، فسألته ، فقال : صدق ، وأنا صببت له وضوءه ». أخرجه الترمذي ، وأبو داود نحوه.

5,224- Ebû'd-Derdâ'dan rivâyet edildiğine göre; "Hz. Peygamber bir gün oruçlu idi, kustu ve bundan dolayı abdest aldı."

[114] **Ebû Davud**, Tahâret, 83/211.

[115] **Muvatta**, Tahâret, 13/54.

Ma'dân dedi ki:

"Dımaşk mescidinde Sevbân'a rastladım ve bunu ona sordum. Sevbân;

"- Doğru söylemiş. O gün Rasûlullah'a (as.) abdest suyunu da ben dökmüştüm" dedi.[116]

İZAH

Bu rivâyet, kusmanın abdesti bozduğunu ifâde etmektedir. Bu hadîse dayanarak. **Ahmed b. Hanbel, Evzâî, Nehaî, Süyan-ı Servî, Zührî, İshak b. Râhûye** ve **Katâde** kusmanın abdesti bozduğu kanâatini benimsemişlerdir.

Hanefî, Şâfiî ve **Mâlikî** mezhebinde ise, kusmanın abdesti bozmayacağı görüşü benimsenmiştir. Musannıfımız **İbnu'l-Esîr** de bu rivâyeti buraya alarak, kusmanın abdesti bozacağı kanâatinde olduğunu göstermek istemiştir.

النوع الرابع

الدم

d- KAN AKMASI

٥٢٢٥ـ (ط ـ المسور بن مخرمة) : « أنه دخل على عمر بن الخطاب رضي الله عنه من الليلة التي طُعن فيها ، فأيقظ عمرَ لصلاة الصبح ، فقال عمرُ : نعم ، ولا حَظَّ في الإسلام لمن ترك الصلاة ، فصلى عمر ، وجُرْحُه يَثْعَبُ دما ». أخرجه الموطأ.

5,225- el-Misver b. Mahreme'den rivâyet edildiğine göre; "o, Hz. Ömer'in yaralandığı sabahın gecesinde onun evine gidip sabah namazı için kendisini uyandırmış. Hz. Ömer;

"- Evet, namazı terk edenin İslâm'dan nasibi yoktur" demiş. Sonra Ömer, yarası kan akıttığı halde namazını kılmış."[117]

---

[116] **Tirmizî**, Tahâret, 64/87; **Ebû Davud**, Savm, 32/2381.

[117] **Muvatta**, Tahâret, 12/51.

İZAH

İbnu'l-Esîr, "Abdesti bozan şeyler" başlığı altında vücuttan kan akmasını da zikretmiş olmasına rağmen, buraya aldığı iki rivâyet de akan kanın abdesti bozmadığını göstermektedir. Nitekim fukahanın bir kısmına göre de, yaradan akan kan abdesti bozmaz. **Mâlik** ve **Şâfiî** bu görüştedirler. **Hz. Âişe, İbn Ömer, İbn Abbas, Ebû Hureyre** gibi büyük sahabîlerin de bu görüşte oldukları rivâyet edilir.

Buna mukabil **Hanefîler**'le **Hanbelîler**'e göre kan abdesti bozar. Sahâbeden ilk dört halife, aşare-i mübeşşere, **İbn Mes'ûd**, **Zeyd b. Sâbit** ve **Ebû Musa'l-Eş'arî** de bu görüştedirler.

Kanın abdesti bozmadığını ifâde eden bu iki rivâyette, tamamen ashâbın tasarrufu söz konusudur, rivâyetlerde de görüldüğü üzere burada Hz. Peygamber'in herhangi bir beyanı bulunmamaktadır.

Yalnız ön ve arka abdest mahâllerinden kan gelmesi halinde abdestin bozulacağında ittifak vardır. Nitekim musannıfımız **İbnu'l-Esîr** de bu iki rivâyeti, **"Ön ve arka abdest yerlerinden bir şeyin çıkması"** ana başlığı altında vermektedir.

٥٢٢٦ــ (د ــ جابر بن عبد الله رضي الله عنه) قال : « خرجنا مع رسول الله صلى الله عليه وسلم - يعني : في غزوة ذات الرِّقاع - فأصاب رجل امرأةَ رجل من المشركين ، فحلف: أن لا أنتهي حتى أُهريق دما من أصحاب محمد ، فخرج يَتْبع أثر النبيِّ صلى الله عليه وسلم ، فنزل النبيُّ صلى الله عليه وسلم منزلا ، فقال : **مَنْ رجل يَكْلَؤنا ؟** فانْتُدِب رجل من المهاجرين ، ورجل من الأنصار ، فقال : **كونا بفَمِ الشِّعب** ، فلما خرج الرجلان إلى فَمِ الشعب اضطجع المهاجريُّ ، وقام الأنصاريُّ يصلِّي، فأتى الرجل، فلما رأى شَخْصَه عرف أنه ربيئة للقوم ، فرماه بسهم ، فوضعه فيه ، ونَزَعه، حتى رماه بثلاثة أسْهُم، ثم ركع وسجد، ثم أنْبَه صاحبَه ، فلما عرف أنهم قد نَذِروا به هَرَب ، فلما رأى المهاجريُّ ما بالأنصاريِّ من الدماء ، قال : **سبحان الله ! ألا أنْبَهتَني أول ما رَمَى** ؟ قال : كنت في سورة أقرؤها، فلم أحبَّ أن أقطعها ». أخرجه أبو داود.

5,226- Câbir b. Abdullah anlatıyor:

"Rasûlullah'la (as.) birlikte Zâtü'r-Rika' gazâsına çıkmıştık. Arkadaşlarımızdan biri, müşriklerden birinin karısını ele geçirmişti. Bunun üzerine o müşrik, Muhammed'in (as.) arkadaşlarından birinin kanını dökmedikçe peşlerini bırakmayacağına yemin etti ve Hz. Peygamber'in peşine düştü. Bir ara Hz. Peygamber bir yerde mola vermişti. İstirahate çekilirken;

"- **Burada bizi kim bekleyecek?"** diye sordu. Hemen Muhâcirlerden biri (Ammâr b. Yâsir) ile Ensâr'dan bir adam (Abbâd b. Beşîr veya Umâre b. Hazm) fırladı. Hz. Peygamber onlara;

"- **Şu dağ geçidini bekleyin!"** dedi.

Bu iki kişi dağ geçidine gittiklerinde, Muhâcir olanı uzandı, Ensârî de namaza durdu. O sırada müşrik geldi, namaz kılanı görünce, onun ordunun nöbetçisi olduğunu anladı ve onu okladı. Ensârî oku çıkarıp namazına devam etti. Adam üç ok daha attı. Sonra Ensârî namazına devam edip rukû ve secdesini yaptı. Sonra Muhâcir arkadaşı uyandı. Müşrik kişi, nöbetçilerin kendisini fark ettiklerini anlayınca kaçtı. Muhâcir, Ensârî'nin vücudundan akan kanı görünce;

"- Sübhânellâh! Adam ilk oku attığında neden beni uyandırmadın?" dedi. Arkadaşı da;

"- Bir sûre (Kehf sûresini) okuyordum, onu kesmek istemedim" dedi.[118]

---

118 **Ebû Davud**, Tahâret, 78/198.

الفرع الثاني

في لمس المرأة والفرج

و هو نوعان:

النوع الول

في لمس المرأة

2- KADINA VE CİNSİYET ORGANINA DOKUNMAK

a- KADINA DOKUNMAK

٥٢٢٧ـ (د ت س ـ **عائشة** رضي الله عنها) قالت :« إن رسول الله صلى الله عليه وسلم قَبَّل امرأة من نسائه ثم خرج إلى الصلاة و لم يتوضأ، قال عروة: فقلت لها: ومن هي إلا أنت؟ فضحكتْ».

وفي رواية « أن النبي صلى الله عليه وسلم قَبَّلَها و لم يتوضأ ».

وفي رواية « أن النبيَّ صلى الله عليه وسلم كان يقبِّل بعض أزواجه ، ثم يصلِّي ولا يتوضأ ».

أخرج الأولى الترمذي ، والثانية أبو داود ، والثالثة النسائي.

5,227- Hz. Âişe şöyle dedi:

"Rasûlullah (as.) zevcelerinden birini öptü, sonra abdest almadan namaza çıktı."

Urve şöyle dedi: "Ben, Hz. Âişe'ye;

"- Rasûlullah'ın (as.) öptüğü, kişi, senden başkası değildir" deyince, Hz. Âişe güldü.[119]

RİVÂYETLER

Diğer bir rivâyette; "Rasûlullah (as.) Hz. Âişe'yi öptü ve abdest almadı."

---

[119] **Ebû Davud**, Tahâret, 69/178-180; **Tirmizî**, Tahâret, 63/86; **Nesaî**, Tahâret, 120.

Başka bir rivâyete göre de; "Hz. Peygamber zevcelerinden birini öper, sonra abdest almadan namaz kılardı."

Bu rivâyetlerden işlkini **Tirmizî**, ikincisini **Ebû Davud**, üçüncüsünü **Nesaî** tahric etti.

İZAH

Bir erkeğin karısına dokunması veya öpmesi ile abdestinin bozulup bozulmayacağı konusu, tartışmalı bir meseledir. Yukarıdaki rivâyette öpmek dahil kadına dokunmanın abdesti bozmadığı görülmektedir. **Hanefîler** bu rivâyeti delil alarak öpmek ve dokunmanın abdesti bozmayacağını benimserler. **Hz. Ali, İbn Mes'ûd, Tavus, Süfyan-ı Servî** de bu kanâattedirler.

Bu görüşü teyid eden başka rivâyetler de bulunmaktadır. **Buharî** ve **Müslim**'de geçen bir rivâyete göre; Rasûlullah'ın (as.) evde namaz kıldığı esnada **Hz. Âişe** O'nun tam kıble cihetinde uzanmış, ayakları da secde yerinde bulunuyordu. Hz. Peygamber secdeye indiğinde eliyle **Âişe**'nin ayaklarını itiyor ve öyle secde yapıyordu.[120] Bu rivâyette de görülüyor ki, kadına dokunmak abdesti bozmamaktadır. Hatta **Hanefîler**, kadının cinsiyet organına sadece elle dokunmanın da abdesti bozmayacağı kanâatindedirler.

Şâfiî fukahası ise **Mâide** ve **Nisâ** sûresindeki; ***"...kadınlara temas ederseniz"***[121] âyetini delil kabul ederek, kadına dokunmanın abdesti bozacağını kabul ederler. Zira âyette geçen "***lems***" fiili, tenin tene dokunması manasına gelmektedir. Aşağıdaki rivâyetlerde görüleceği üzere **İbn Ömer** ve **İbn Mes'ûd** da kadına dokunmakla abdestin bozulacağı kanâatindedirler.

Bu görüşe karşı çıkanlar, âyetteki "***lems***" kelimesinin, hakiki manada değil, mecazî manada kullanıldığını ileri sürerler. Bunun mecazî manada kullanıldığını, izahına çalıştığımız yukarıdaki hadîs de te'yîd etmektedir. Meşhur sahabî **İbn Abbas** da, "***lems***" kelimesi ile cinsî temasın kastedildiğini söyler.

---

120 **Buharî**, Salât, 22, 105, 108; **Müslim**, Salât, 51/276-272; **Muvatta**, Salâtu'l-Leyl, 1/2; **Ebû Davud**, Salât, 111/712; **Nesaî**, Taharet, 119.

121 Mâide, 6; Nisâ, 43.

Mâlikîler'e göre ise, cinsî câzibesi olan bir kadının bedenine şehvetle dokunmakla abdesti bozulur. **Hanbelîler** de bu görüştedirler.

Cinsiyet organlarının birbirine teması halinde ise, bütün mezheplere göre abdest bozulur.

٥٢٢٨ــ (ط ــ عبد الله بن عمر رضي الله عنهما) كان يقول : « قبلة الرجل امرأته وجَسُّها بيده من الملامسة ، فمن قبَّل امرأته أو جسَّها بيده : فعليه الوضوءُ ». أخرجه الموطأ .

5,228- Abdullah b. Ömer şöyle diyordu:

"Bir erkeğin, karısını öpmesi ve ona eliyle dokunması, (âyete geçen) *mülâmese* cümlesindendir. Binâenaleyh kim karısını öper veya ona eliyle dokunursa, abdest alması gerekir."[122]

٥٢٢٩ــ (ط ــ عبد الله بن مسعود رضي الله عنه) قال مالك : إنه بلغه : أن عبد الله بن مسعود، كان يقول : « مِنْ قُبْلَةِ الرجلِ امرأته الوضوءُ ». أخرجه الموطأ.

5,229- Mâlik'e ulaşan bir rivâyete göre Abdullah b. Mes'ûd şöyle diyordu:

"Bir erkeğin karısını öpmesinden, abdest almak gerekir."[123]

٥٢٣٠ــ (خ م ــ زيد بن خالد) : « سألَ عثمان بن عفّان ، فقال : أرأيتَ إذا جامع الرجل امرأته و لم يُمْنِ ؟ فقال عثمان : يتوضأ كما يتوضأ للصلاة ويغسل ذكره ، وقال عثمان : سمعتُه من رسول الله صلى الله عليه وسلم ، فسألتُ عن ذلك عليَّ بن أبي طالب ، والزبيرَ بن العوام ، وطلحةَ بن عبيد الله ، وأُبيَّ بن كعب ، فأمروه بذلك ، قال : وأخبرني أبو سلمة : أن عروة بن الزبير أخبره : أن أبا أيوب أخبره : أنه سمع ذلك من رسول الله صلى الله عليه وسلم ». هذا لفظ البخاري.

---

[122] **Muvatta**, Tahâret, 16/64.

[123] **Muvatta**, Tahâret, 16/65. Bu rivâyetin isnâdı munkatı'dır.

وأما مسلم : فإنه أخرج الحديث إلى قوله : « قال عثمان : سمعته من رسول الله صلى الله عليه وسلم ». ثم قال : وحدثنا عبد الوارث بن عبد الصمد بن عبد الوارث قال : حدثني أبي عن جدي عن الحسين بن ذكوان عن يحيى بن أبي كثير أخبرني أبو سلمة : أن عروة بن الزبير أخبره : أن أبا أيوب أخبره : أنه سمع ذلك من النبيّ صلى الله عليه وسلم.

5,230- Zeyd b. Hâlid, Hz. Osman'a;

"- Bir erkek, karısıyla ilişkide bulunur, ama meni gelmezse, ne dersin?" diye sordu. Hz. Osman da;

"- Cinsel organını yıkar ve aynen namaz abdesti gibi abdest alır" dedi. Hz. Osman, "ben bunu Hz. Peygamber'den duydum" diye de ekledi.

Zeyd der ki:

"Sonra bu konuyu Hz. Ali'ye, Zübeyr b. Avvâm'a, Talha b. Ubeydullah'a ve Ubeyy b. Kâ'b'a sordum. Onlar da aynı şeyi söylediler. Sonra Ebû Seleme bana, Urve b. Zübeyr'in, kendisine şöyle söylediğini haber verdi: "Ebû Eyyub'un, kendisine (Urve'ye) haber verdiğine göre, o bunu Hz. Peygamber'den işitmiş."[124]

RİVÂYETLER

Bu, **Buharî**'nin lafzıdır.

Müslim ise hadîsi, Hz. Osman; "ben bunu Hz. Peygamber'den duydum" dedi, cümlesine kadar tahric etti. Sonra dedi ki:

"Bize Abdülvâris b. Abdusamed b. Abdülvâris[125] tahdis ett. O dedi ki: Bana babam[126], dedemden[127], o da Hüseyin b. Zekvân'dan[128],

---

[124] **Buharî**, Vudû, 35; Gusul, 29; **Müslim**, Hayız, 21/86.

[125] **Ebû Ubeyde, Abdülvâris b. Abdussamed b. Abdülvâris b. Saîd et-Temîmî el-Anberî et-Tennûrî el-Basrî**: ö. 252/866. Basralı muhaddislerdendir. Babasından, Ebû Âsım en-Nebîl ve Ebû Halid el-Ahmer'den rivâyetleri vardır. Kendisinden Ebû Hâtim, İbn Huzeyme ve İbn Ebî'd-Dünya rivâyet etti. Sikadır; rivâyetleri **Müslim, Ebû Davud, Nesaî** ve **İbn Mâce**'de tahric edilmiştir. **Müslim**'de 17 hadîsi bulunmaktadır.

[126] **Ebû Sehl, Abdussamed b. Abdülvâris b. Saîd b. Zekvân et-Temîmî el-Anberî et-Tennûrî el-Basrî**: ö. 207/822Basralı muhaddislerdendir. Babasından, Şu'be ve Hammâd b. Seleme'den rivâyetleri vardır. Kendisinden oğlu Abdülvâris, Ahmed

o da Yahya b. Ebî Kesîr'den rivâyet etti: Yahya da şöyle dedi: Ebû Seleme'nin bana haber verdiğine göre; Urve b. ez-Zübeyr kendisine şöyle demiş: Ebû Eyyub, ona (Urve'ye), bunu Hz. Peygamber'den işittiğini söyledi."

İZAH

Bu rivâyette, meni gelmeden cinsel ilişkide bulunulacak olsa, gusul değil abdest almak gerektiği ifâde edilmektedir. Ancak bu rivâyet, cinsel organların sünnet edilen kısımlarının birbirine geçmesi, yani erkeğin cinsiyet organının başının rahme girmesi halinde gusul yapmak gerektiğini ifâde eden hadîslerle neshedilmiştir. Dolayısıyla ilişkide bulunulduğu halde meni gelmeyecek olsa, yine de yıkanmak gerekir. Sahâbe ve tâbiîler arasında bu konuda ihtilaf olmakla birlikte ondan sonraki ulema arasında yıkanmak gerektiğine dair ittifak vardır.

٥٢٣١ــ (خ م ــ **أبي بن كعب** رضي الله عنه) أنه قال : « يا رسول الله إذا جامع الرجل المرأة فلم يُنزِلْ ؟ قال: **يغسل ما مَسَّ المرأة منه ، ثم يتوضأ ويُصلّي** ». أخرجه البخاري.

وعند مسلم «أن رسول الله صلى الله عليه وسلم قال: في الرجل يأتي أهله ثم لا يُنزِلُ قال: **يغسل ذكره ويتوضأ**». وفي أخرى له قال : سألت رسول الله صلى الله عليه وسلم عن

---

b. Hanbel ve Ali b. el-Medînî rivâyet etti. Sikadır; rivâyetleri kütüb-ü sittede tahric edilmiştir.

[127] **Ebû Ubeyde, Abdülvâris b. Saîd b. Zekvân et-Temîmî el-Anberî et-Tennûrî el-Basrî**: ö. 180/796. Basralı meşhur muhaddislerdendir. Eyyub es-Sahtiyânî ve Halid el-Hazzâ'dan rivâyetleri vardır. Kendisinden oğlu Abdussamed, Süfyan es-Sevrî ve Müsedded rivâyet etti. Sikadır, ancak kaderci olmakla itham edilmiştir. Son derece fasîhti. **Basra**'da vefat etti. Rivâyetleri kütüb-ü sittede tahric edildi.

[128] **Ebû Abdullah, el-Hüseyin b. Zekvân el-Avzî el-Basrî el-Muallim**: ö. 145/762. Basralı meşhur muhaddislerdendir. Abdullah b. Büreyde ve Yahya b. Ebî Kesîr'den rivâyetleri vardır. Kendisinden Şu'be, Abdülvâris ve Abdullah b. Mübârek rivâyet ettiler. Sikadır; rivâyetleri kütüb-ü sittede tahric edilmiştir.

الرجل يُصيب من المرأة ، ثم يُكْسِل ؟ فقال رسول الله صلى الله عليه وسلم : « **يغسل ما أصابه من المرأة ، ثم يتوضأ ويُصلّي** ». هذه الرواية الثانية لم يذكرها الحميدي في كتابه.

5,231- Ubeyy b. Kâ'b şöyle dedi:

"- Ey Allah'ın Rasûlü; erkek, karısıyla ilişkide bulunur da inzâl vâki olmazsa, ne dersiniz?" Hz. Peygamber;

"- Kadına temas eden uzvunu yıkar, sonra abdest alır ve namaz kılar" diye cevap verdi.[129]

RİVÂYETLER

Bunu **Buharî** tahric etti. **Müslim**'in rivâyetine göre ise; Hz. Peygamber, âilesine yaklaştığı halde inzâl vâki olmayan bir adam hakkında; "**cinsel organını yıkar ve abdest alır**" dedi.

Müslim'in diğer bir rivâyeti de şöyledir:

"Karısıyla ilişkide bulunan, ama menisini getirmeyen adamın durumunu Rasûlullah'a (as.) sordum. Hz. Peygamber;

"- Kadına temas eden uzvunu yıkar, sonra abdest alır ve namaz kılar" dedi.

Müslim'in bu ikinci rivâyetini **Humeydî**, eserine almadı.

---

[129] **Buharî**, Gusul, 29; **Müslim**, Hayız, 21/84-85.

النوع الثاني

في لَمْس الذَّكَر

b- CİNSİYET ORGANINA DOKUNMAK

٥٢٣٢ـ (د ت س ــ **طلق بن علي اليماني** رضي الله عنه) قال : « قدمنا على رسول الله صلى الله عليه وسلم ، فجاءه رجل كأنه بدوي ، فقال : يا نبي الله ، ما ترى في مَسِّ الرجل ذكره بعدما يتوضأ؟ فقال : **وهل هو إلا مُضْغَة منه** أو بَضْعَة منه ؟» أخرجه أبو داود.

وأما الترمذي: فإنه لم يخرِّج من الحديث إلا قوله: «**وهل هو إلا مُضغة منه أو بَضْعة منه** ؟» إلا أنه أخرجه في باب ترك الوضوء من مس الذكر.

وأما النسائي فإنه قال : « قدمنا على رسول الله صلى الله عليه وسلم فَبَايَعْنَاهُ ، وصلَّينا معه ، فلما قضى الصلاة جاءه رجل.. وذكر الحديث ».

5,232- Talk b. Ali el-Yemânî anlatıyor:

"Rasûlullah'ın (as.) yanına gitmiştim. O sırada bedevî olduğu anlaşılan bir adam geldi ve;

"- Ey Allah'ın elçisi; bir adamın abdest aldıktan sonra cinsiyet organına dokunması hakkında ne dersin?" diye sordu. Hz. Peygamber;

"- O da ancak onun kendi vücûdunun bir parçasıdır –veya vücûdundan bir parça ettir-" dedi.[130]

RİVÂYETLER

Bunu **Ebû Davud** tahric etti.

Tirmizî ise hadîsin sadece; **"O da onun kendi vücûdunun bir parçası** –veya vücûdundan bir parça et- **değil midir?"** kısmını tahric etti. Yalnız **Tirmizî** bunu, *"Cinsiyet organına dokunmaktan abdest lazım gelmez"* bâb başlığı altında tahric etti.

---

[130] **Ebû Davud**, Tahâret, 70/182-183; **Tirmizî**, Tahâret, 62/85; **Nesaî**, Tahâret, 118.

Nesaî'nin rivâyeti de şöyledir:

"Rasûlullah'a (as.) gelip kendisine bîat ettik ve O'nunla namaz kıldık. Namazını bitince bir adam geldi..." Sonra hadîsi yukarıdaki gibi zikretti.

İZAH

İnsanın, kendisinin veya başka birinin cinsiyet organına dokunmakla abdestinin bozulup bozulmayacağı konusu da fukaha arasında tartışmalı bir meseledir. Bu konuda iki ayrı görüş ortaya çıkmıştır:

1- Hz. Ali, İbn Mes'ûd, İbn Abbas, Sa'd b. Ebî Vakkas, Huzeyfe, Ebû'd-Derdâ gibi sahabîler yanında **İbn Müseyyeb, Saîd b. Cübeyr, İbrahim en-Nehaî, Hasan el-Basrî** ve **Sevrî** gibi büyük âlimlere göre cinsiyet organına dokunmakla abdest bozulmaz. Yukarıda geçen **Talk** hadîsi bu görüşün delilidir. **Hanefîler** de aynı görüşü benimserler. Bu görüşü savunanlar; **"abdest alsın!"** cümlesini "**elini yıkasın**" manasına hamlederler. Abdestin bozulmamasının, sadece dokunmak şartına bağlı olduğunu tekrar hatırlatmak gerekir. Eğer şehevî bir arzu duyulur ve bir akıntı meydana gelirse, gayet tabiî olarak abdest bozulur.

2- **Şâfiîler**'e ve **Mâlikîler**'e göre; insan avucunun içi ile kendisinin veya başka birinin avret yerine dokunacak olsa abdesti bozulur. Bundan sonra gelecek olan dört hadîs de bu görüşün delilidir. **Hanbelîler** de bu görüştedirler. Yalnız onlar elin içi veya dışı ile dokunmak arasında fark görmezler.

Cinsiyet organına dokunmakla abdestin bozulmayacağını ifâde eden yukarıdaki **Talk b. Ali** hadîsi ile, bozulacağını ifâde eden aşağıdaki **Büsre** hadîsini telif etmeye çalışanlar da olmuştur. Buna göre bazı âlimler, **Büsre** hadîsini istihbâba hamlederek ikisini telîf etmişlerdir. Bazıları da **Büsre** hadîsini şehvetle dokunmaya, **Talk** hadîsini de şehvetsiz dokunmaya hamlederek telîfe çalışmışlardır.

٥٢٣٣ـ (ط د ت س ـ **بُسرة بنت صفوان** رضي الله عنها) أنها قالت : إن النبي صلى الله عليه وسلم قال : « **مَن مَسَّ ذكره فلا يُصلّي حتى يتوضأ** ». أخرجه الترمذي.

وفي رواية الموطأ عن محمد بن عمرو بن حزم قال : سمعت عروة بن الزبير يقول : « دخلت على مَرْوان بنِ الحكم ، فتذاكرْنا ما يكون منه الوضوء ، فقال مروان : منْ مَسِّ الذكرِ الوضوءُ ، قال عروة : ما علمتُ هذا. فقال مروانُ : أخبرتْني بُسرة بنتُ صفوان ، أنها سمعتْ رسول الله صلى الله عليه وسلم يقول : **إذا مَسَّ أحدُكم ذكره فليتوضأ** ». وأخرج أبو داود والنسائي رواية الموطأ .

وللنسائي نحوه ، وفيه : « قال عروة : فلم أزلْ أُماري مرْوانَ ، حتى دعا رجلا من حَرَسِه ، فأرسله إلى بُسرةَ ،وسألها عمّا حَدَّثت من ذلك ، فأرسلت إليه بُسرة بمثل الذي حدَّثني عنها مروان ».

وأخرجه النسائي رواية الترمذي ، وله في أخرى قالت : قال رسول الله صلى الله عليه وسلم : «**مَن مَسّ فَرْجَهُ فليتوضأ** ». وفي أخرى : « **إذا أفضى أحدكم بيده إلى فرجه فليتوضأ** ».

5,233- Büsre bint Safvân'dan[131] rivâyet edildiğine göre Hz. Peygamber şöyle dedi:

"Cinsel organına dokunan biri, abdest almadıkça namaz kılamaz."[132]

RİVÂYETLER

Bunu **Tirmizî** tahric etti. **Muvatta**'nın Muhammed b. Amr b. Hazm'dan[133] rivâyeti de şöyledir:

---

[131] **Büsre bint Safvân b. Nevfel b. Huveylid b. Esed el-Kuraşiyye el-Esediyye**: ö. 40?/660?. Hanım sahabîlerdendir. İlk müslümanlardandır. Ukbe b. Ebî Muayt'ın anne bir kardeşi ve Varaka b. Nevfel'in kardeşinin kızıdır. Hz. Hatice, onun babasının halası idi.

[132] **Muvatta**, Tahâret, 15/58; **Ebû Davud**, Tahâret, 69/181; **Tirmizî**, Tahâret, 61/82-84; **Nesaî**, Tahâret, 117.

[133] **Ebû Abdülmelik, Muhammed b. Amr b. Hazm b. Zeyd el-Ensârî en-Neccârî el-Medenî**: ö. 63/682. Medîneli tâbiîlerdendir. Hicrî 10 yılında Hz. Peygamber henüz

"Urve b. ez-Zübeyr'in şöyle söylediğini duydum:

"Mervân b. el-Hakem'in huzuruna varmıştım, onunla abdesti bozan şeyleri müzakere ediyorduk. Mervân;

"- Cinsiyet organına dokunmaktan dolayı abdest almak gerekir" dedi. Urve;

"- Ben bunu bilmiyorum" dedi. Mervân;

"- Bana Büsre bint Safvân, Rasûlullah'ın (as.) şöyle söylediğini haber verdi" dedi:

"Sizden biri cinsiyet organına dokunduğunda abdest alsın!"

Muvatta'nın rivâyetini **Ebû Davud** ve **Nesaî** de tahric ettiler.

Nesaî'nin bunun gibi bir rivâyeti daha vardır. Bu rivâyette Urve; "Ben Mervân'a o kadar ısrarla karşı çıktım ki, sonunda Mervân nöbetçilerden birini çağırarak Büsre'ye gönderdi ve onun bu konudaki rivâyetini sordu. Büsre de, aynen Ammâr'ın bana söylediği gibi rivâyet ettiği haberini gönderdi."

Nesaî, Tirmizî'nin rivâyetini de tahric etti. O'nun diğer bir rivâyetine göre de Rasûlullah (as.); **"avret mahalline dokunan abdest alsın!"** dedi.

Nesaî'nin başka bir rivâyetine göre de; **"Sizden biri elini avret mahalline götürürse abdest alsın!"** dedi.

٥٢٣٤ــ (ط ــ مصعب بن سعد بن أبي وقاص) قال : « كنتُ أُمْسكُ المصحف على سعد بن أبي وقاص ، فاحْتككْتُ ،فقال سعد : لعلك مَسِسْتَ ذَكَرَك ؟ قلت: نعم، قال : قُمْ فتوضأْ ، فتوضأتُ ، ثم رَجَعْتُ ». أخرجه الموطأ .

5,234- Mus'ab b. Sa'd b. Ebî Vakkas anlatıyor:

"Ben (babam) Sa'd b. Ebî Vakkas'ın mushafını almış, koltuğumun altına sıkıştırmıştım. Sa'd;

hayatta iken **Necrân**'da dünyaya geldi. Babasından Hz. Ömer ve amr b. Âs'tanj rivâyeti vardır. Kendisinden oğlu Ebû Bekir ve Ömer b. Kesîr rivâyet etti. Sikadır; hadîsi **Nesaî**'de tahric edilmiştir. Harre savaşında Hazrec kabilesinin reisi idi. Bu savaşta öldürüldü.

"- Belki de sen cinsel uzvuna dokundun?" dedi.

"- Evet" dedim. Bu

"- Kalk, abdest al!" dedi. Ben de hemen abdest aldım, sonra dönüp geldim."[134]

٥٢٣٥ـ (ط ـ نافع مولى ابن عمر رضي الله عنهم) أن عبد الله بن عمر كان يقول : « إذا مَسَّ أحدُكم ذَكَره ، فقد وجب عليه الوضوءُ ».

وفي رواية سالم قال : « رأيت أبي عبد الله بنَ عمر يغتسل ، ثم يتوضأ فقلت : يا أبت ، أما يجزيك الغُسل من الوضوء ؟ قال : بلى ، ولكني أحيانا أمسُّ ذكري ، فأتوضأ ».

وفي رواية قال : « كنت مع عبد الله بن عمر في سفر ، فرأيته – بعد أن طلعت الشمس – توضأ ثم صلّى ، فقلت له : إن هذه لَصلاة ما كنتَ تُصليها ؟ فقال : إني بعدَ أن توضأتُ لصلاة الصبح مَسستُ فرجي ، ثم نسيتُ أن أتوضأ ، فتوضأت ، وعُدتُ لصلاتي» أخرجه الموطأ.

5,235- İbn Ömer'in âzâdlısı Nâfi'den rivâyet edildiğine göre, İbn Ömer şöyle diyordu:

"Biriniz cinsel uzvuna dokunursa, abdest alması gerekir."[135]

RİVÂYETLER

Sâlim'in rivâyeti de şöyledir: "Babam Abdullah b. Ömer'i gördüm; gusul yapıyor, sonra abdest alıyordu. Ben;

"- Babacığım; gusletmen abdest yerine de geçmez mi?" diye sordum.

"- Geçer, ama yıkanırken bazen elim cinsel uzvuma dokunuyor, bundan dolayı abdest de alıyorum" dedi.

Diğer bir rivâyet de şöyledir:

"Bir seyahatte Abdullah b. Ömer'le beraberdim. Onun güneş doğrduktan sonra abdest alıp (tekrar sabah) namazını kıldığını gördüm. Kendisine;

---

[134] **Muvatta**, Tahâret, 15/59.

[135] **Muvatta**, Tahâret, 15/60-63.

"- Bu, daha önce kıldığın namaz değil mi?" diye sordum. Bana;

"- Sabah namazı için abdest aldıktan sonra avret mahallime dokunmuş, sonra abdest almayı unutmuştum. (Bunu hatırlayınca) tekrar abdest aldım ve namazımı iâde ettim" dedi.

Bunları **Muvatta** tahric etti.

٥٢٣٦ــ](ط ــ عروة بن الزبير رضي الله عنهما) أنه كان يقول: «مَنْ مَسَّ ذكره فقد وجب عليه الوضوء». أخرجه الموطأ ملحقا|.

5,236- Urve b. ez-Zübeyr şöyle diyordu:

"Cinsel uzvuna dokunanın abdest alması gerekir."[136]

الفرع الثالث

في النوم والإغماء والغشْي

3- UYUMAK, UYUKLAMAK VE BAYILMAK

٥٢٣٧ــ (م ت د ــ أنس بن مالك رضي الله عنه) قال قتادة : قال أنس : «كان أصحاب رسول الله صلى الله عليه وسلم ينامون ، ثم يُصلُّون ، ولا يتوضأون ، قال : قلت : أسمعته من أنس ؟ قال : إي والله » أخرجه مسلم. وأخرجه الترمذي إلى قوله : « يتوضأون ».«

وفي رواية أبي داود: «كانوا ينتظرون العشاء الآخرة حتى تخفق رُءوسُهم، ثم يصلُّون ولا يتوضأون ». وأخرج أيضا بمعنى الأولى. وقد تقدّم في كتاب الصلاة لهذا الحديث روايات عدّة للبخاري ومسلم والنسائي وأبي داود. فلم نُعدْها.

5,237- Katâde, Enes b. Mâlik'in şöyle dediğini rivâyet etti:

"Rasûlullah'ın (as.) ashâbı uyuyorlar, sonra kalkıp abdest almadan namaz kılıyorlardı."

(Hadîsi Katâde'den rivâyet eden Şu'be) dedi ki: "Katâde'ye;

---

136 **Muvatta**, Tahâret, 15/61.

"- Bunu Enes'ten bizzat duydun mu?" diye sordum.

"- Vallahi evet" dedi.[137]

RİVÂYETLER

Bunu **Müslim** tahric etti.

Hadîsin ilk cümlesini **Tirmizî** de tahric etti.

Ebû Davud'un rivâyeti de; "Hz. Peygamber'in ashâbı, yatsı vaktini beklerlerdi; hatta (uyuklamaktan) başları önlerine düşer, sonra abdest almadan namaz kılarlardı" şeklindedir.

Ebû Davud hadîsi ayrıca ilk rivâyete uygun manada da rivâyet etti.

İZAH

Ashâb-ı kirâm, câmide namazı beklerken zaman zaman uyuklar, başları önlerine düşer, ama sonra abdest almadan kalkıp namazlarını kılarlardı. Buna göre oturarak uyuklamak, abdesti bozmaz.

Bizatihi uykunun abdesti bozan şeylerden olup olmadığı meselesi, fukaha arasında tartışmalıdır. Ekseriyete göre uyku hades değildir, yani abdesti bozan şeylerden değildir, ama uyku halinde insanın abdestinin bozulup bozulmadığını kontrol imkânına sahip olmadığı için bozulacağına hükmedilir. Bu konudaki farklı görüşleri fazla detaya inmeden şöyle özetlemek mümkündür:

1- Uyku hiçbir sûrette abdesti bozmaz. **İbn Ömer, İbn Müseyyeb, Mekhûl** ve **Evzâî** bu görüştedirler. Bu bölümün baş tarafında geçen ve abdestin vücuttan çıkan bir ses veya koku ile bozulacağını ifâde eden hadîsler[138] bu görüşün delilidir.

2- Her şekliyle uyku abdesti bozar. **Hasan- el-Basrî, Kasım b. Selâm, İshak b. Râhûye** ve **İbn Hazm** bu kanâattedir. 5239 numara ile gelecek olan **Hz. Ali** hadîsi de buna delil gösterilmiştir. Bu rivâyette **"göz, makadın bağıdır; binâenaleyh uyuyan abdest alsın!"** buyurulmaktadır.

---

[137] **Müslim**, Hayız, 33/123-126; **Tirmizî**, Tahâret, 57/78; **Ebû Davud**, Tahâret, 79/200.

[138] Bkz., hadîs no; 5214.

3- Yatarak veya bir şeye dayanarak uyuyanın abdesti bozulur, aksi halde bozulmaz. **Ebû Hanîfe** bu görüştedir. Buna göre uyuklamaktan dolayı abdest bozulmaz, çünkü uyuklamakta şuurun tamamen kaybı söz konusu değildir. Abdesti bozan şey de uykunun kendisi değil, uyku esnasında abdesti bozacak bir yellenmenin zuhur etmesidir. İnsan şuurunu tamamen kaybetmeden uyuklaması halinde, kendisinden böyle bir şeyin sâdır olup olmadığını hisseder. Nitekim aşağıda gelecek olan **İbn Ömer** hadîsindeki **"oturarak uyuyor, sonra abdest almadan namaz kılıyordu"** ifâdesi, bu görüşü teyîd etmektedir. İzahına çalıştığımız **Enes** hadîsi de aynı şeyi vurgulamaktadır. 5240 numara ile gelecxek olan **İbn Ömer** hadîsi de aynı şeye delâlet etmektedir.

İmam Şâfiî'nin kanâati de buna yakındır. Ona göre de oturarak ve makadını yere yerleştirerek uyuyanın abdesti bozulmaz.

٥٢٣٨ــ (ط ــ عبد الله بن عمر رضي الله عنهما) : «كان ينام جالسا ثم يُصلِّي ولا يتوضأ » أخرجه الموطأ .

5,238- Abdullah b. Ömer; "oturarak uyuyor, sonra da abdest almadan namaz kılıyordu."[139]

٥٢٣٩ــ (د ــ علي بن أبي طالب رضي الله عنه) قال : قال رسول الله صلى الله عليه وسلم : « وِكاءُ السَّهِ العَيْنان ، فمن نام فليتوضأ » . أخرجه أبوداود.

5,239- Hz. Ali'den rivâyet edildiğine göre Rasûlullah (as.) şöyle buyurdu:

"Makadın bağı gözlerdir; binâenaleyh uyuyan abdest alsın!"[140]

---

[139] **Muvatta**, Tahâret, 2/11.

[140] **Ebû Davud**, Tahâret, 79/203.

٥٢٤٠ـــ (د ت س ــ عبد الله بن عباس رضي الله عنهما) : « أنه رأى النبي صلى الله عليه وسلم نام وهو ساجد حتى غطَّ - أو نَفَخ -ثم قام يُصلِّي ، فقلتُ : يا رسول الله ، إنك قد نمْتَ؟ قال: **إن الوضوءَ لا يجب إلا على من نام مُضطجعا، فإنه إذا اضْطَجَعَ استَرْخَتْ مفاصِلُه**». أخرجه الترمذي.

وعند أبي داود : « أن رسول الله صلى الله عليه وسلم كان يسجد ، وينامُ وينفُخ، ثم يقوم فيُصلِّي، ولا يتوضأ ، فقلت له : صلَّيتَ و لم تتوضأ وقد نمْتَ ؟ فقال : **إنما الوضوء على من نام مضطجعا** ». زاد في رواية « **فإنه إذا اضطجع استرخت مفاصله** ».

قال أبو داود : قوله : « **إنما الوضوء على من نام مضطجعا** » ، حديث منكر ، لم يَرْوِه إلا يزيد [أبو خالد] الدالاني عن قتادة ، وروى أوَّلَه له جماعة عن ابن عباس ، و لم يذكروا شيئا من هذا ، وقال : كان النبيُّ صلى الله عليه وسلم محفوظا.

وفي رواية النسائي قال: « صليتُ مع النبيِّ صلى الله عليه وسلم ذات ليلة ، فقمت عن يساره ، فجعلني عن يمينه ، فصلى ، ثم اضطجع ورقد ، فجاءه المؤذِّن فصلى و لم يتوضأ ».

هذا القدر طرف من قيام الليل ، وقد تقدَّم ذِكْرُه في كتاب « **الصلاة** » من حرف الصاد.

5,240- Abdullah b. Abbas; Hz. Peygamber'in secdede iken uyuduğunu, hatta horladığını, sonra kalkıp namazına devam ettiğini gördü ve bunun üzerine;

"- Ey Allah'ın Rasûlü; sen uyumuştun" dedi. Hz. Peygamber de;

"- Şüphesiz abdest, ancak yatarak uyuyana gerekir, çünkü insan uzanıp yattığında mafsalları gevşer" dedi.[141]

RİVÂYETLER

Bunu **Tirmizî** tahric etti. **Ebû Davud**'un rivâyeti şöyledir:

"Rasûlullah (as.) secdeye gidiyor, orada uyuyor ve horluyordu. Sonra kalkıp namazına devam ediyor, yeniden abdest almıyordu. Ben kendisine;

141 **Ebû Davud**, Tahâret, 79/202; **Tirmizî**, Tahâret, 57/77; **Nesaî**, Ezân, 41.

"- Uyuduğun halde abdest almadan namaz kıldın?" dedim.

"- **Abdest ancak yatarak uyuyana gerekir"** buyurdu.

Başka bir rivâyetinde buna; **"çünkü insan yatınca mafsalları gevşer"** cümlesini de ekledi.

Ebû Davud şöyle dedi:

"Abdest ancak uyuyana gerekir sözü, münker bir hadîstir. Bunu Katâde'den sadece Yezîd Ebû Halid ed-Dâlânî[142] rivâyet etmiştir. Bunun baş tarafını İbn Abbas'tan bir cemâat rivâyet etmiş, ama böyle bir şeyden söz etmemişlerdir. O; 'Hz. Peygamber (uykuda abdestini bozacak şeylerden) korunmuştu' dedi."

Nesaî'nin rivâyeti şöyledir:

"Hz. Peygamber'le birlikte bir gece namaz kıldım. O'nun sol tarafında durmuştum, beni sağ tarafına geçirdi. Namazını kıldıktan sonra bir müddet uzandı ve uyudu. Sonra müezzin geldi, Hz. Peygamber abdest almadan gidip namaz kıldı."

Hadîsin bu kısmı, gece ibâdeti ile ilgili rivâyetin bir bölümüdür. Bu, Kitabu's-Salât'ta geçmişti.

İZAH

Bu rivâyette bizatihi uykunun abdesti bozmadığı görülmektedir. Abdesti bozan şey, uyku sırasında mafsalların gevşemesi ve bundan dolayı da yellenmenin vuku bulması ihtimâlidir. Bunun vukuu kuvvetle muhtemel olduğu için, olmuş gibi düşünülerek abdest alınması gerekir. Ancak yellenmeye mani bir oturuş şekli ile veya tam olarak şuurunu kaybetmeden uyuklamakla abdest bozulmaz.

---

[142] **Ebû Halid, Yezîd b. Abdurrahman b. Ebî Selâme ed-Dâlânî el-Esedî el-Vâsıtî**: Etbâu't-tâbiîndendir. Aslen Kûfelidir, oradan **Vasıt**'a göçmüş ve orada ikamet etmiştir. Amr b. Mürre ve İbrahim es-Seksekî'den rivâyet eder, kendisinden de Süfyan Sevrî ve Şu'be gibi büyük muhaddisler rivâyette bulunurlar. Meşhur biri olmakla birlikte hadîste durumu tartışmalıdır. **Ebû Hâtim** "*sikadır*", **Yahya b. Main, Ahmed b. Hanbel** ve **Nesaî** "*onda beis yoktur*" derken, **İbn Cevzî** "*zayıftır*", **İbn Adiyy** "*leyindir, ama hadîsi yazılır*", **İbn Sa'd** "*münkeru'l-hadîstir*", **İbn Abdülberr** "*huccet değildir*" ve **İbn Hibbân** "*vehmi fahiş, hatası çok biridir; rivâyetlerinde sika râvîlere muhalefet eder, dolayısıyla onunla ihticâc câiz değildir*" der. **Hüseyin el-Kerâbisî** de tedlis yaptığını söyler.

٥٢٤١ــ (ط ــ زيد بن أسلم) أن عمر بن الخطاب قال: « إذا نام أحدُكم مضطجعا فليتوضأ». أخرجه الموطأ.

5,241- Zeyd b. Eslem'den rivâyet edildiğine göre Hz. Ömer şöyle dedi:

"Biriniz yatarak uyuduğunda abdest alsın!"[143]

٥٢٤٢ــ (خ م ــ عبيد الله بن عبد الله بن عتبة) قال : « دخلت على عائشة ، فقلت لها : ألا تحدّثيني عن مرض رسول الله صلى الله عليه وسلم ؟ فقالت : بلى ، ثَقُل النبيُّ صلى الله عليه وسلم ، فقال: **أصلّى الناسُ** ؟ قلنا : لا ، وهم ينتظرونك يا رسول الله ، قال : **ضعُوا لي ماء في المِخْضَب** ، قالت : ففعلنا ، فاغتسل ، ثم ذهب لينُوءَ ، فأُغمي عليه ، ثم أفاق، فقال : **أصلّى الناس** ؟ قلنا : لا ، وهم ينتظرونك يا رسول الله ، قال : **ضعوا لي ماء في المخضب** ، قالت : ففعلنا ، فاغتسل ، ثم ذهب لينُوءَ ، فأُغمي عليه ،ثم أفاق ، فقال : **أصلّى الناسُ** ؟ قلنا : لا ، وهم ينتظرونك يا رسول الله ، قال : **والناسُ عُكُوف [في المسجد] ينتظرون رسول الله صلى الله عليه وسلم لصلاة العشاء الآخرة**... الحديث بطوله» وسيجيء في ذكر وفاة النبيّ صلى الله عليه وسلم ومرضه في كتاب «**الموت**» من حرف الميم، وفي فضائل أبي بكر في كتاب « **الفضائل** » من حرف الفاء. أخرجه البخاري ومسلم.

5,242- Ubeydullah b. Abdullah b. Utbe anlatıyor:

"Hz. Âişe'ye gidip dedim ki:

"- Bana Rasûlullah'ın (as.) hastalığını anlatır mısın?"

"- Olur, anlatayım" dedi ve şöyle devam etti:

"Hz. Peygamber'in hastalığı ağırlaşmıştı. O sırada;

"- İnsanlar namaz kıldı mı?" diye sordu.

"- Hayır ey Allah'ın Rasûlü, seni bekliyorlar" dedik.

"- Benim için leğene su koyun!" buyurdu. Hemen emrini yerine getirdik. Hz. Peygamber yıkandı, sonra kalkmaya yeltendi, ama bayıldı. Sonra ayıldı ve tekrar;

---

[143] **Muvatta**, Tahâret, 2/10.

"- **İnsanlar namaz kıldı mı?"** diye sordu.

"- Hayır, seni bekliyorlar ey Allah'ın Rasûlü" dedik. Tekrar;

"- **Benim için leğene su koyun!"** buyurdu. Hemen leğeni hazırladık. Hz. Peygamber yıkandı, sonra kalkmaya yeltendiğinde yine bayıldı. Ayıldığında yine;

"- **İnsanlar namaz kıldı mı?"** diye sordu. Yine;

"- Hayır, seni bekliyorlar ey Allah'ın Rasûlü" dedik.

O sırada insanlar yatsı namazı için mescitte Rasûlullah'ın (as.) gelmesini bekliyorlardı."[144]

Bu rivâyet uzun şekliyle Kitabu'l-Mevt'in "Hz. Peygamber'in Vefatı" bölümünde ve Kitabu'l-Fedâil'in "Hz. Ebû Bekir'in Faziletleri" bölümünde gelecektir.[145]

٥٢٤٣ــ (خ م ــ **أسماء بنت أبي بكر** رضي الله عنهما) قالت في حديث الكسوف : «قمتُ حتى تجلاَّني الغشْيُ وجعلتُ أصُبُّ فوق رأسي ماء قال عروة: ولم تتوضأ». هذا طرف من حديث طويل قد أخرجه البخاري ومسلم.

5,243- Esmâ bint Ebî Bekir, küsûf hadîsi hakkında şöyle dedi:

"Namazda o kadar uzun süre ayakta durdum ki, üzerime baygınlık gelmişti. Hemen başıma su serptim."

Urve dedi ki: "O (baygınlık geçirdiği halde yeniden) abdest almadı."[146]

---

[144] **Buharî**, Ezân, 39, 46, 47, 51, 67, 68, 70; Vudû, 46; Hibe, 14; Humus, 4; Enbiyâ, 19; Megâzî, 84; Tıb, 21; İ'tisâm, 5; **Müslim**, Salât, 21/90-97.

[145] Bkz., hadîs no; 6420, 8529.

[146] **Buharî**, Vudû, 37; İlim, 24; Küsûf, 10, 11; Sehv, 9; Itk, 3; İ'tisâm, 2; **Müslim**, Küsûf, 3/11. Bu rivâyet de, uzun bir hadîsin kısa bir bölümüdür.

الفرع الرابع

في أكل ما مسته النار

و هو نوعان:

النوع الأول

في الوضوء منه

4- ATEŞTE PİŞEN ŞEYLERİ YEMEK

1- ATEŞTE PİŞEN YEMEĞİ YEYİNCE ABDEST ALMAK

٥٢٤٤ـ (م د ت س ــ **أبو هريرة** رضي الله عنه) وَجدَه عبد الله بن قارظ يتوضأ على [ظهر] المسجد فقال : إنما أتوضأ من أثْوار أقِط أكلتُها ، لأني سمعت النبيَّ صلى الله عليه وسلم يقول : « **توضأوا مما مست النار** ». أخرجه مسلم والنسائي. وفي رواية للنسائي : أن ابن عباس قال : « أتوَضأ من طعام أجدُه في كتاب الله حلالا ، لأن النار مسته ، فجمع أبو هريرة حَصى فقال: أشهد عدد هذا الحصى: أن رسول الله صلى الله عليه وسلم قال: **توضأوا مما مسَّت النار** ».

وفي أخرى له مختصرا قال: قال رسول الله صلى الله عليه وسلم: «**الوضوء مما مسَّت النار**».

وفي رواية الترمذي قال : قال رسول الله صلى الله عليه وسلم : « **الوضوء مما مست النار ، ولو من أثوار أقط** ، فقال له ابن عباس : أنتوضأ من الدُّهْن ؟ أنتوضأ من الْحَمِيم ؟ فقال أبو هريرة : يا ابن أخي ، إذا سمعتَ حديثا عن رسول الله صلى الله عليه وسلم فلا تضرب له مثلا ».

وفي رواية أبي داود قال: قال رسول الله صلى الله عليه وسلم: « **الوضوء مما أنْضَجَت النارُ**».

5,244- Abdullah b. Kârız[147], Ebû Hureyre'yi mescidin dışında abdest alırken gördü. Ebû Hureyre;

"- Ben, yediğim peynir parçalarından dolayı abdest alıyorum. Çünkü Hz. Peygamber'in; '**ateşte pişen şeyleri** (yemekten) **dolayı abdest alınız!**' dediğini işittim" dedi.[148]

RİVÂYETLER

Bunu **Müslim** ve **Nesaî** tahric etti. **Nesaî**'nin diğer bir rivâyetinde İbn Abbas (itiraz gayesiyle) şöyle dedi:

"- Ateşte pişti diye, Allah'ın kitabında helâl olduğunu gördüğüm bir yemeği yediğim için abdest mi almam gerekir?"

Ebû Hureyre birkaç çakıl taşı aldı ve;

"- Bu taşların sayısınca yemin ederim ki Rasûlullah (as.); '**ateşte pişen şeyleri (yemekten) dolayı abdest alınız!**' buyurdu" dedi.

Nesaî'nin muhtasar bir rivâyetine göre de, Rasûlullah (as.); "**ateşte pişen şeyleri** (yemekten) **dolayı abdest almak gerekir**" dedi.

Tirmizî'nin rivâyetine göre de Hz. Peygamber;

"**Peynir parçaları dahi olsa, ateşte pişen şeyleri** (yemekten) **dolayı abdest almak gerekir**" dedi.

Bu rivâyet üzerine İbn Abbas, Ebû Hureyre'ye;

"- Yağ yemekten dolayı da abdest alalım mı? Sıcak su içmekten dolayı da abdest alalım mı?" diye itiraz etti. Ebû Hureyre;

"- Ey kardeşimin oğlu! Rasûlullah'ın (as.) bir hadîsini duyduğunda, hemen ona misal getirmeye kalkışma!" dedi.

Ebû Davud'un rivâyetinde de Rasûlullah (as.) şöyle dedi:

"**Ateşin pişirdiği şeyleri** (yemekten) **dolayı abdest almak gerekir.**".

---

[147] **Abdullah b. İbrahim b. Karîz ez-Zührî el-Kinânî el-Medenî**: Medîneli tâbiîlerdendir. Hz. Ömer, Hz. Ali ve Ebû Hureyre'den rivâyetleri vardır. Ondan da Ömer b. Abdülaziz ve Ebû Seleme b. Abdurrahman rivâyet ederler. İsminin İbrahim b. Abdullah olduğu da rivâyet edilmiştir. Sikadır, hadîsleri **Müslim, Ebû Davud, Tirmizî** ve **Nesaî**'de yer almaktadır.

[148] **Müslim**, Hayız, 23/90; **Ebû :Davud**, Tahâret, 75/194; **Tirmizî**, Tahâret, 58/79; **Nesaî**, Tahâret, 121.

İZAH

Burada ateşte pişen aşı yemekten dolayı abdest tazelemek gerektiğini ifâde eden rivâyetler yer almaktadır. Buna karşı abdeste gerek olmadığını gösteren oldukça fazla miktarda rivâyet de bulunmaktadır.[149] Bu rivâyetlerin bir kısmı bundan sonraki bâbda gelecektir. Bu iki farklı rivâyet gurubu arasında bir nesih olayından söz edilmiştir. Buna göre abdest almak gerektiğini ifâde eden rivâyetler, abdeste gerek olmadığını belirten rivâyetlerle neshedilmiştir. Bazı âlimler ise neshe kail olmayıp, ilk gurup rivâyetteki **"abdest"** kelimesini, elleri ve ağzı yıkamak manasına hamletmişlerdir. Nitekim abdest kelimesinin böyle bir anlamı da vardır.

Tirmizî, sahâbe ve tâbiîlerden, ateşte pişen yemeği yemekten dolayı abdest almak gerektiği kanâatinde olanların bulunduğunu, ama büyük ekseriyetin abdeste gerek olmadığı görüşünde birleştiklerini söylemektedir. Dört merzhep imamı da bundan dolayı abdeste gerek olmadığı kanâatindedir.

٥٢٤٥ـــ (م ـــ عروة بن الزبير رضي الله عنهما) قال : سمعتُ عائشة تقول : قال النبي صلى الله عليه وسلم : « **توضأوا مما مست النار** ». أخرجه مسلم.

5,245- Urve b. ez-Zübeyr'den rivâyet edilmiştir:
"Hz. Âişe'nin şöyle söylediğini işittim:
"Ateşte pişen şeyleri (yediğinizde) abdest alınız!"[150]

٥٢٤٦ـــ (د س ـــ أبو سفيان بن سعيد بن المغيرة [بن الأخنس بن شريق الثقفي المدني]) أنه دخل على أمِّ حبيبة ، فَسَقَتْه قَدَحا من سَوِيق ، فدعا بماء ، فمضمض ، قالت: يا

---

[149] Meselâ bkz., **Buharî**, Vudû, 50, 52, 55; Ezân, 43; Cihâd, 92, 123; Megâzî, 36, 39; Et'ime, 7, 9, 18, 20, 26, 51, 53; **Müslim**, Hayız, 24/91-96; **Muvatta**, Tahâret, 5/19-26; **Ebû Davud**, Tahâret, 74/187-193; 77/197; **Tirmizî**, Tahâret, 59/80; Et'ime, 33/1836; **Nesaî**, Tahâret, 121, 122; **İbn Mâce**, Tahâret, 66/488-493.

[150] **Müslim**, Hayız, 23/90.

ابن أختي، ألا تتوضأ؟ إن رسول الله صلى الله عليه وسلم قال: « **توضأوا مما غيّرت النار** – أو قال: **مما مست النار**–».

أخرجه أبو داود. وأخرجه النسائي عن أبي سفيان بن سعيد بن الأخنس بن شريق ، أنه دخل على أم حبيبة زوج النبي صلى الله عليه وسلم – وهي خالته – فسقته سويقا ، ثم قالت له توضأ يا ابن أختي، فإن رسول الله صلى الله عليه وسلم قال : «**توضأوا مما مست النار**».

وفي أخرى له: فإني سمعت رسول الله صلى الله عليه وسلم يقول: «**توضأوا مما مست النار**».

5,246- Ebû Süfyan b. Saîd b. el-Muğîre b. el-Ahnes b. Şerîk es-Sekafî el-Medenî'den[151] rivâyet edildiğine göre; kendisi Ümmü Habîbe'nin yanına gitmiş, Ümmü Habîbe de ona bir tabak sevik yemeği ikrâm etmiş. Yemekten sonra su istemiş, ağzını çalkalamış. Bunun üzerine Ümmü Habîbe;

"- Abdest almayacak mısın ey kardeşimizin oğlu? Çünkü Rasûlullah (as.); **'ateşin değiştirdiği** –veya ateşte pişen- **şeyleri** (yediğinizde) **abdest alınız!'** buyurmuştu" dedi.[152]

RİVÂYETLER

Bunu **Ebû Davud** tahric etti.

Nesaî'nin de Ebû Süfyan b. Saîd b. el-Ahnes b. Şerîk'ten rivâyet ettiğine göre; o, Hz. Peygamber'in zevcesi –kendisinin de teyzesi olan- Ümmü Habîbe'nin yanına gitmiş, Ümmü Habîbe de ona sevîk ikrâm etmiş, sonra da şöyle demişti:

"- Ey kardeşimin oğlu! Allah'ın Rasûlü; **'ateşte pişen şeyleri** (yediğinizde) **abdest alınız!'** buyurmuştu."

---

[151] **Ebû Süfyan b. Saîd b. el-Muğîre b. el-Ahnes es-Sekafî el-Medenî**: Medîneli tâbiîlerdendir. Hz. Peygamber'in zevcesi Ümmü Habîbe'nin yeğenidir. Sikadır. Hadîsi **Ebû Davud** ve **Nesaî**'de bulunmaktadır.

[152] **Ebû Davud**, Tahâret, 75/195; **Nesaî**, Tahâret, 121.

Nesaî'nin başka bir rivâyeti de; "Ben Rasûlullah'ın (as.); **'ateşte pişen şeyleri** (yediğinizde) **abdest alınız!'** dediğini işittim" şeklindedir.

٥٢٤٧ـ (س ـ **أبو أيوب الأنصاري** رضي الله عنه) قال : قال النبي صلى الله عليه وسلم: «**توضأوا مما غيّرت النار** ». أخرجه النسائي.

5,247- Ebû Eyyub el-Ensârî'den rivâyet edildiğine göre Hz. Peyamber şöyle dedi:

"Ateşin değiştirdiği şeyleri (yediğinizde) **abdest alınız!"**[153]

٥٢٤٨ـ (س ـ **أبو طلحة** رضي الله عنه) أنّ النبي صلى الله عليه وسلم قال : «**توضأوا مما أنضجَت النار** ». وفي أخرى « **مما غيَّرت النار** ». أخرجه النسائي.

5,248- Ebû Talha'dan rivâyet edildiğine göre Rasûlullah (as.) şöyle buyurdu:

"Ateşin pişirdiği –başka bir rivâyette değiştirdiği- **şeyleri** (yediğinizde) **abdest alınız!"**[154]

٥٢٤٩ـ (س ـ **زيد بن ثابت** رضي الله عنه) قال : سمعتُ رسول الله صلى الله عليه وسلم يقول: «**توضأوا مما مست النار**» أخرجه النسائي.

5,249- Zeyd b. Sâbit, Hz. Peygamber'in şöyle söylediğini işittim, dedi:

"Ateşte pişen şeyleri (yediğinizde) **abdest alınız!"**[155]

---

153 **Nesaî**, Tahâret, 121.

154 **Nesaî**, Tahâret, 121.

155 **Nesaî**, Tahâret, 121.

النوع الثاني

في ترك الوضوء منه

2- ATEŞTE PİŞEN YEMEKTEN DOLAYI ABDESTE GEREK YOKTUR

٥٢٥٠ـ (خ م ط د س ـ عبد الله بن عباس رضي الله عنهما) «أن رسول الله صلى الله عليه وسلم أكل كَتِفَ شاة وصلّى و لم يتوضأ». أخرجه البخاري ومسلم. وللبخاري «أنه انْتَشَلَ عَرْقاً من قِدْرٍ». وفي أخرى « تَعَرَّقَ النبيُّ صلى الله عليه وسلم كَتِفاً ».

ولمسلم «أنه أكل عَرْقاً أو لحما ثم صلى، ولم يتوضأ ، و لم يَمَسَّ ماء ». وأخرج الموطأ الأولى.

وأخرج أبو داود الأولى ، وله في أخرى « أكل رسول الله صلى الله عليه وسلم كَتِفاً ، ثم مسح يده بِمِسْحٍ كان تحته ، ثم قام فصلّى ». وفي أخرى « انْتَهَسَ من كتف ، ثم صلّى ، و لم يتوضأ ».

وفي رواية النسائي قال: «شهدتُ رسول الله صلى الله عليه وسلم أكل خبزا ولحما ، ثم قام إلى الصلاة و لم يتوضأ ».

5,250- Abdullah b. Abbas şöyle dedi:

"Rasûlullah (as.) koyun küreğinin etini yedi, sonra yeniden abdest almadan namaz kıldı."[156]

RİVÂYETLER

Bunu **Buharî** ve **Müslim** tahric etti.

Buharî'nin diğer bir rivâyetinde; "Hz. Peygamber tencereden pişmiş etli bir kemik aldı" ilavesi vardır.

Başka bir rivâyette de; "Hz. Peygamber kürek kemiğinin üzerindeki eti yendi" dedi.

---

[156] **Buharî**, Vudû, 50; Et'ime, 18; **Müslim**, Hayız, 24/91; **Muvatta**, Tahâret, 5/19; **Ebû Davud**, Tahâret, 74/187, 189-190; **Nesaî**, 122

Müslim'in rivâyetine göre; "Hz. Peygamber kemikli bir eti veya eti yedi, sonra abdest almadan, hatta suya bile dokunmadan namaz kıldı."

Muvatta bu rivâyetlerden ilkini tahric etti.

Ebû Davud da ilk rivâyeti tahric etti. Onun başka bir rivâyeti de şöyledir:

"Hz. Peygamber kürek kemiğindeki eti yedi, sonra elini altındaki sergiye sildi. Sonra da kalkıp namaz kıldı.

Ebû Davud'un diğer bir rivâyeti de; "Hz. Peygamber kürek kemiğindeki eti ısırdı, sonra abdest almadan namaz kıldı" şeklindedir.

Nesaî'nin rivâyeti de şöyledir:

"Ben Rasûlullah'ın (as.) et ve ekmek yediğini, sonra abdest almadan namaza durduğunu gördüm."

٥٢٥١ـ (خ م ت ــ عمرو بن أمية رضي الله عنه) أنه «رأى رسول الله صلى الله عليه وسلم يَحْتَزُّ من كتف شاة في يده، فدُعِي إلى الصلاة، فألقى السِّكين التي يحتزُّ بها ثم قام فصلَّى، ولم يتوضأ». وفي رواية « فألقاها والسكينَ التي [كان] يحتزُّ بها ، ثم قام فصلى ولم يتوضأ».

وفي أخرى « رأيتُ رسول الله صلى الله عليه وسلم يأكل ذراعا يحتزُّ منها... وذكر الحديث ».

وفي أخرى « يحتزُّ من كتف يأكل منها ، ثم صلى ، ولم يتوضأ ».

أخرجه البخاري ومسلم ، وأخرج الترمذي الرواية الأخيرة.

5,251- Amr b. Ümeyye'den rivâyet edildiğine göre; "o, Hz. Peygamber'in, elindeki koyun budunu koparıp yediğini, sonra namaza çağırıldığını, bunun üzerine hemen eti kopardığı bıçağı bıraktığını ve sonra da abdest almadan namaz kıldığını gördü."[157]

---

[157] **Buharî**, Vudû, 50; Ezân, 43; Cihâd, 92; Et'ime, 20, 26; **Müslim**, Hayız, 24/92-93; **Tirmizî**, Et'ime, 33/1836.

RİVÂYETLER

Diğer bir rivâyete göre; "Hz. Peygamber eti ve onu kestiği bıçağı attı, sonra kalktı, abdest almadan namaza durdu."

Başka bir rivâyette de; "Ben Rasûlullah'ın (as.), koyun kolunu koparıp yediğini ...gördüm" diyerek aynı hadîsi zikreder.

Diğer bir rivâyete göre de; "koyunun budundan koparıp yiyor, sonra da abdest almadan namaz kılıyor."

Bunları **Buharî** ve **Müslim** tahric etti.

Tirmizî ise bu son rivâyeti tahric etti.

٥٢٥٢ـ (خ م ـ **ميمونة** رضي الله عنها) : « أنَّ النبيَّ صلى الله عليه وسلم أكل عندها كَتِفاً ، ثم صلَّى ولم يتوضأ ». أخرجه البخاري ومسلم.

5,252- Meymûne'den rivâyet edildiğine göre; "Hz. Peygamber onun yanında kürek kemiğinin etini yedi, sonra abdest almadan namaz kıldı."[158]

٥٢٥٣ـ (ط د ت س ـ **جابر بن عبد الله** رضي الله عنهما) قال : «خرج رسول الله صلى الله عليه وسلم وأنا معه ، فدخل على امرأة من الأنصار، فذبحتْ له شاة ، فأكل ، وأَتَتْهُ بقناع من رُطَب ، فأكل منه ، ثم توضأ للظهر وصلى ، ثم انصرف ، فأتَتْهُ بعُلالَة من عُلالة الشاة ، فأكل ، ثم صلى العصر، ولم يتوضأ ». أخرجه الترمذي.

وفي رواية أبي داود قال: «قُرِّبَ للنبيِّ صلى الله عليه وسلم خُبز ولحم ، فأكل ، ودعا بوَضوء، فتوضأ، ثم صلَّى الظهر ، ثم دعا بفَضل طعامه ، فأكل ، ثم قام إلى الصلاة ، ولم يتوضأ ».

وفي رواية لأبي داود والنسائي قال: « كان آخرُ الأمْرَين من رسول الله صلى الله عليه وسلم : **تَرْكَ الوضوء مما غيَّرت النار**».

[158] **Buharî**, Vudû, 52; **Müslim**, Hayız, 24/93.

وأخرج الموطأ رواية أبي داود مرسلا عن محمد بن المنكدر قال: دعي لطعام فقرِّب إليه... وذكره.

5,253- Câbir b. Abdullah anlatıyor:

"Rasûlullah (as.) dışarı çıkmıştı, ben de yanında idim. Ensâr'dan bir kadının evine girdi. Kadın O'nun için hemen bir koyun kesti. Hz. Peygamber de yedi. Sonra kadın bir tabak taze hurma getirdi. Hz. Peygamber ondan da yedi. Sonra abdest alıp namaz kıldı. Namazdan sonra kadın, etin geri kalan kısmından bir miktar daha getirdi. Hz. Peygamber yine yedi. Sonra da yeniden abdest almadan ikindi namazını kıldı."[159]

RİVÂYETLER

Bunu **Tirmizî** tahric etti. **Ebû Davud**'un rivâyeti ise şöyledir:

"Hz. Peygamber'e ekmek ve et ikrâm edildi, o da yedi. Sonra abdest için su istedi ve abdest aldı. Sonra öğle namazını kıldı. Sonra yemeğin kalan kısmından bir miktar daha istedi ve onu da yedi. Sonra kalktı ve abdest almadan namaz kıldı."

Ebû Davud'un başka bir rivâyeti ile **Nesaî**'nin rivâyeti de şöyledir:

"Bu konuda Hz. Peygamber'den gelen iki emirden sonuncusu, ateşin değiştirdiği (pişirdiği) şeyleri yemekten dolayı abdest almaya gerek olmadığıdır."

Muvatta da **Ebû Davud**'un rivâyetini Muhammed b. el-Münkedir'den mürsel olarak tahric etti. Bu rivâyet de; "Hz. Peygamber yemeğe davet edildi, kendisine sofra hazırlandı..." diye başlar.

٥٢٥٤ـ (م ــ أبو رافع رضي الله عنه) قال : « أشهدُ لقد كنتُ أشوي لرسول الله صلى الله عليه وسلم بطن شاة ، ثم صلى ، ولم يتوضأ ». أخرجه مسلم.

---

[159] **Muvatta**, Tahâret, 5/24; **Ebû Davud**, Tahâret, 74/191-192; **Tirmizî**, Tahâret, 59/80; **Nesaî**, Tahâret, 122.

5,254- Ebû Râfi' şöyle dedi:

"Şehâdet ederim ki ben, Rasûlullah'a (as.) koyunun iç organlarını kızartırdım. (O da yer) ve abdest almadan namaz kılardı."[160]

٥٢٥٥ـ (ط ـ عبد الرحمن بن زيد الأنصاري رضي الله عنه) : « أن أنس بن مالك قدم من العراق ، فدخل عليه أبو طلحة وأُبيٌّ بن كعب، فقرَّبَ لهما طعاما ، قد مسَّته النار ، فأكلوا منه ، فقام أنس فتوضأ ، فقال له أبو طلحة وأُبيٌّ بن كعب: ما هذا يا أنس ؟ أعراقيَّة ؟ فقال أنس: ليتني لم أفعل، وقام أبو طلحة وأُبيٌّ بن كعب ، فصلَّيا و لم يتوضآ ». أخرجه الموطأ

5,255- Abdurrahman b. Zeyd el-Ensârî[161] anlatıyor:

"Enes b. Mâlik Irak'tan gelmişti. Ebû Talha ve Ubeyy b. Kâ'b onu ziyarete gittiler. O da onlara ateşte pişen bir yemek ikrâm etti. Onlar da yediler. Sonra Enes kalktı, abdest aldı. Ebû Talha ve Ubeyy b. Kâ'b ona;

"- Bu ne abdestidir ya Enes; Irak abdesti mi?" dediler. Enes de;

"- Keşke almasaydım!" dedi.

Sonra Ebû Talha ve Ubeyy b. Kâ'b kalktılar ve abdest almadan namaz kıldılar."[162]

٥٢٥٦ـ (د ـ المغيرة بن شعبة رضي الله عنه) قال : « ضِفتُ النبي صلى الله عليه وسلم ذات ليلة، فأمر بِجَنْبٍ فَشُوِيَ، وأخذ الشَّفْرَةَ ، فجعل يَحُزُّ لي بها منه، قال: فجاء بلال، فآذنه بالصلاة، قال: فألقى الشَّفْرَةَ، وقال: ما له ؟ تَرِبَت يداه، وقام يُصَلِّي». زاد [محمد بن

---

160 **Müslim**, Hayız, 24/94.

161 **Abdurrahman b. Zeyd b. Ukbe b. Kerîm el-Ensârî el-Medenî** : Medîneli tâbiîlerdendir. Enes b. Mâlik'ten rivâyeti vardır. Kendisinden Musa b. Ukbe ve amr b. Yahya rivâyet etti. Hayatı hakkında fazla bilgi bulunmamaktadır.

162 **Muvatta**, Tahâret, 5/26.

سليمان] الأنباري، وكان شاربي وفى، فقصّه [لي] على سواك - أو قال: أقصُّه لك على سواك-. أخرجه أبو داود.

5,256- el-Muğîre b. Şu'be anlatıyor:

"Bir gece Rasûlullah'a (as.) misafir olmuştum. Hz. Peygamber et kızartılmasını emretti. Et kızartılınca Hz. Peygamber bıçağı aldı ve benim için ondan kesmeye başladı. O sırada Bilâl de geldi ve namaz vaktinin olduğunu haber verdi. Hz. Peygamber hemen bıçağı bıraktı ve (Bilâl için); **'ne oluyor ona? Allah hayrını versin!'** dedi. Sonra (abdest almadan) namaza kalktı."[163]

RİVÂYETLER

Râvîlerden Muhammed b. Süleyman el-Enbârî[164] bu rivâyete şunu ilave etti:

"(Muğîre); 'bıyığım uzamıştı, Hz. Peygamber ucuna misvak koyarak onları kısalttı' dedi. –Veya başka bir rivâyete göre Hz. Peygamber; 'misvak koyarak bıyığını kısaltayım' dedi-."

Hadîsi **Ebû Davud** tahric etti.

٥٢٥٧ـ (س ـ زينب بنت أبي سلمة رضي الله عنها) : « أن رسول الله صلى الله عليه وسلم أكل كتفا ، فخرج إلى الصلاة ، و لم يَمَسَّ ماء». أخرجه النسائي.

5,257- Zeyneb bint Ebî Seleme'den rivâyet edilmiştir:

"Rasûlullah (as.) kürek kemiğinin üzerindeki eti yedi, sonra hiç suya dokunmadan namaza gitti."[165]

---

163 **Ebû Davud**, Taharet, 74/188.

164 **Ebû Harun, Muhammed b. Süleyman el-Enbârî**: ö. 238/852. Sika râvîlerdendir. Vekî' b. Cerrâh ve İbn Mehdî'den rivâyetleri vardır. Kendisinden Bakî b. Mahled ve Muhammed b. Vaddâh rivâyet etti. Rivâyetleri **Ebû Davud**'da tahric edildi.

165 **Nesaî**, Tahâret, 122.

٥٢٥٨ـ (د ـ عبيد بن ثمامة المرادي) قال: « قدم علينا مصرَ عبد الله بنُ الحارث بن جزء من أصحاب النبيِّ صلى الله عليه وسلم، فسمعتُه يُحدِّث في مسجد مصرَ، قال: لقد رأيتني سابعَ سبعة أو سادس ستة مع رسول الله صلى الله عليه وسلم في دار رجل فمرَّ بلال فناداه بالصلاة، فخرجنا، فمرَرْنا برجل، وبُرْمَتُهُ على النار فقال له النبيُّ صلى الله عليه وسلم : **أطابت بُرْمتك؟** قال: نعم ، بأبي أنت وأمي فتناول منها بَضْعَة فلم يزل يَعلُكُها حتى أحْرَمَ بالصلاة وأنا أنظر إليه». أخرجه أبو داود.

5,258- Ubeyd b. Sümâme el-Murâdî[166] anlatıyor:

"Hz. Peygamber'in ashâbından Abdullah b. el-Hâris b. Cez' ez-Zübeydî[167], Mısır'a, yanımıza gelmişti. Mısır Câmiinde onun şöyle söylediğini işittim:

"Bir evde Hz. Peygamber'le birlikte olan yedi kişiden –veya altı kişiden- biri idim. Bilâl içeri girdi ve namaz vaktinin geldiğini haber verdi. Biz de namaz için çıktık. Yolda, tenceresi ateşte kaynayan bir adama rastladık. Hz. Peygamber ona;

"- Tenceren pişti mi?" diye sordu. Adam;

"- Evet, anam-babam sana fedâ olsun!" dedi.

Hz. Peygamber bir parça et aldı, sonra tekbir alıp namaza başlayana kadar o eti çiğnemeye devam etti. Ben de O'na bakıyordum."[168]

---

[166] **Ubeyd (Utbe) b. Sümâme el-Murâdî el-Mısrî:** Mısırlı tâbiîlerdendir, Abdullah b. Hâris b. Cez'den rivâyet eder, ondan da Abdülmelik b. Ebî Kerîme rivâyette bulunur. İsminin Utbe olduğu da söylenmiştir. Bilinen tek hadîsi **Ebû Davud**'da tahric edilmiştir.

[167] **Ebû'l-Hâris, Abdullah b. el-Hâris b. Cez' b. Abdullah ez-Zübeydî es-Sehmî el-Mısrî:** ö. 85/704. Sahabîdir. **Bedir** ehlindendir. Hz. Peygamber'den sonra **Mısır** fethine katılmış ve orada oturmuştur. Uzun yaşamış, hayatının sonlarına doğru gözlerini kaybetmişti. **Mısır**'da vefat eden son sahabîdir. Rivâyetleri **Ebû Davud, Tirmizî** ve **İbn Mâce**'de yer almaktadır.

[168] **Ebû Davud**, Tahâret, 74/193.

٥٢٥٩ـ (خ ط س ـ **سويد بن النعمان** رضي الله عنه) قال: «خرجنا مع النبيِّ صلى الله عليه وسلم عام خيبرَ، حتى إذا كنا بالصَّهباء - وهي من أدنى خيبر - صلى رسول الله صلى الله عليه وسلم العصر، فلما صلى دعا بالأطعمة، فلم يُؤتَ إلا بالسَّويق فأمرَ به فثُرِّيَ وأكل وأكلنا ثم قام النبي صلى الله عليه وسلم إلى المغرب فمضمض ومضمضنا ثم صلَّى و لم يتوضأ». أخرجه البخاري و الموطأ والنسائي

5,259- Süveyd b. en-Numan[169] anlatıyor:

"Hayber yılında Hz. Peygamber'le birlikte yola çıktık. Sahbâ mevkiine –ki orası Hayber'e en yakın yerdir- geldiğimizde Rasûlullah (as.) ikindi namazını kıldı. Namazdan sonra yemek istedi, kendisine sadece sevîk (kavut) getirildi. Hz. Peygamber'in emri üzerine kavut ıslatıldı. Sonra hepimiz ondan yedik. Sonra Hz. Peygamber akşam namazı için kalktı, sadece ağzını çalkaladı, biz de ağzımızı çalkaladık. Sonra yeniden abdest almadan namazı kıldırdı."[170]

İZAH

Sevîk, arpa ve buğday ununun su, bal veya süt ile karıştırılarak ateşte kızartılması ile elde edilen bir yemek çeşididir. Bu da neticede ateşte pişmiş bir yiyecek olduğu için, sevîk yenmesine rağmen yeniden abdest alınmadığı ifâde edilerek, ateşte pişen aşı yemekten dolayı abdest almanın gerekli olmadığı belirtilmektedir. Dolayısıyla ateşte pişen bir şeyi yemek, abdesti bozan şeylerden değildir.

٥٢٦٠ـ (ط ـ **ربيعة بن عبد الله [بن الهدير]** رحمه الله) : « أنه تعشّى مع عمر بن الخطاب رضي الله عنه ، ثم صلى و لم يتوضأ ». أخرجه الموطأ .

---

[169] **Ebû Ukbe, Süveyd b. en-Numan b. Mâlik el-Ensârî el-Evsî el-Medenî**: Sahabîdir, Ensâr'ın Evs kolundandır. **Bedir** ehlindendir. **Uhud** ve daha sonra yapılan savaşlara da katılmıştı. **Buharî, Nesaî** ve **İbn Mâce**'de rivâyet edilen mazmaza hakkındaki hadîsini ondan Beşîr b. Seyyâr rivâyet eder.

[170] **Buharî**, Vudû, 52, 55; Cihâd, 123; Megâzî, 36, 39; Et'ime, 7, 9, 51; **Muvatta**, 5/20; **Nesaî**, Tahâret, 121.

5,260- Rabîa b. Abdullah b. el-Hüdeyr, Hz. Ömer'le birlikte akşam yemeği yemişti. Sonra Hz. Ömer, abdest almadan namaz kılmış.[171]

٥٢٦١ــ (ط ــ **أبان بن عثمان** رحمه الله): «أن عثمان بن عفان أكل خبزاً و لحماً ثم مضمض و غسل يديه ، و مسح بهما وجهه ، ثم صلى ، و لم يتوضأ ». أخرجه الموطأ .

5,261- Ebân b. Osman'dan rivâyet edildiğine göre; (babası) Hz. Osman et ve ekmek yemiş, sonra ellerini ve ağzını yıkamış ve ellerini yüzüne sürmüş, sonra da abdest almadan namaz kılmış.[172]

٥٢٦٢ــ (ط ــ **مالك بن أنس** رحمه الله) بلغه: «أن عليّ بن أبي طالب ، وعبد الله بن عباس: كانا لا يتوضآن مما مست النار». أخرجه الموطأ .

5,262- Mâlik b. Enes'e haber verildiğine göre; Hz. Ali ve Abdullah b. Abbas, ateşte pişen yemeği yediklerinde abdest tazelemezlerdi.[173]

٥٢٦٣ــ (ط ــ **جابر بن عبد الله رضي الله عنهما**) قال : « رأيتُ أبا بكر الصديق أكل لحماً ، ثم صلى ولم يتوضأ ». أخرجه الموطأ .

5,263- Câbir b. Abdullah şöyle dedi:

"Hz. Ebû Bekir'in et yediğini, sonra da abdest almadan namaz kıldığını gördüm."[174]

٥٢٦٤ــ (د ــ **أنس بن مالك** رضي الله عنه) : « أن رسول الله صلى الله عليه وسلم شرب لبنا فلم يمضمض ، ولم يتوضأ ، وصلّى ». أخرجه أبو داود.

---

[171] **Muvatta**, Tahâret, 5/21.

[172] **Muvatta**, Tahâret, 5/22.

[173] **Muvatta**, Tahâret, 5/22.

[174] **Muvatta**, Tahâret, 5/24.

5,264- Enes b. Mâlik'ten rivâyet edilmiştir:

"Rasûlullah (as.) süt içti, sonra ağzını çalkalamadan ve abdest de almadan namaz kıldı."[175]

الفرع الخامس

في لحوم الإبل

5- DEVE ETİ YEMEK

٥٢٦٥ـ (م ـ **جابر بن سمرة** رضي الله عنه) أن رجلا سأل رسول الله صلى الله عليه وسلم: أتوضأ من لحوم الغنم ؟ قال : « **إن شئتَ فتوضأ ، وإن شئتَ فلا تتوضأ** ». قال : أتوضأ من لحوم الإبل ؟ قال : « **نعم فتوضأ من لحوم الإبل**». قال: أُصَلي في مَرَابِضِ الغنم؟ قال: «**نعم**» قال : أُصلّي في مَبَارِكِ الإبل ؟ قال: « **لا** ». أخرجه مسلم.

5,265- Câbir b. Semüre anlatıyor:

"Bir adam Rasûlullah'a (as.);

"- Koyun eti yediğimde abdest alayım mı?" diye sordu. Hz. Peygamber;

"- İstersen al, istemezsen alma!" dedi. Sonra;

"- Deve eti yediğimde abdest alayım mı?" diye sordu. Bu sefer;

"- Evet, deve eti yeyince abdest al!" buyurdu. Adam;

"- Koyun ağılında namaz kılabilir miyim?" diye sordu.

"- Evet" buyurdu.

"- Deve ağılında kılabilir miyim?" diye sorunca da;

"- Hayır!" dedi.[176]

---

[175] **Ebû Davud**, Tahâret, 77/197.

[176] **Müslim**, Hayız, 25/97.

İZAH

Bu rivâyet, deve eti yemenin abdesti bozacağını ifâde etmektedir. Ulema arasında bu görüşü benimseyenler de vardır. **Ahmed b. Hanbel, İshak b. Râhûye, İbn Huzeyme, Beyhakî** ve **İbnu'l-Münzir** bunlardandır.

Buna mukabil dört halife başta olmak üzere sahabîlerin büyük çoğunluğu, tâbiîlerin cumhuru, **Ebû Hanîfe, Mâlik** ve **Şâfiî** gibi büyük imamlara göre, deve etini yemekten dolayı abdest bozulmuş sayılmaz, yeniden abdest almak da gerekmez. Bu fikri savunanlar, 5253 numaralı **Câbir b. Abdullah** rivâyetinde geçen; **"Bu konuda Hz. Peygamber'den gelen iki emirden sonuncusu, ateşte pişen aşı yemekten dolayı abdest almaya gerek olmadığıdır"** şeklindeki mutlak ifâdeyi delil gösterirler.

Bazı âlimlere göre de buradaki **"abdest"** kelimesi, bilinen anlamıyla abdest değil, elleri ve ağzı yıkamak demektir.

Gerek koyun ve gerek deve ağıllarında namaz kılınacak olan yerin, şüphesiz ki necâsetten arınmış temiz bir yer olması gerekir. Bu durumda her iki yerde de namaz kılmakta bir sakınca yoktur. Hz. Peygamber'in bir sefer esnasında kıble istikametinde duran devesine karşı namaz kıldığı rivâyet edilmektedir.

Deve ağılında namaz kılınmaması gerektiğini ifâde eden yukarıdaki cümlenin illeti tartışılmıştır. Bunun sebebi deve sidiğinin koyununkinden daha necis olduğu değildir. Çünkü bu konuda her ikisi de müsavidir. Bazıları deve ağılının daha pis koktuğu, bazıları o dönemde deve ağıllarında insanların zaman zaman büyük abdest bozdukları, bazıları develerin saldırgan olduğu ve namaz kılan insanı korkutabilecekleri gibi gerekçeler ileri sürmüşlerdir. Bu rivâyeti benimseyenler de deve ağılında namaz kılmanın sadece tenzihen mekruh olduğu kanâatindedirler.

Hanbelîler ve **Zâhirîler**, bu rivâyete dayanarak deve yataklarında namaz kılmayı haram sayarlar. Diğer mezheplere göre ise, sadece namaz kılınan yerde necâset bulunursa câiz olmaz.

Şâh Veliyyullah bunun sebebi için şöyle bir izah getirir:

"Deve eti Tevrat'ta haram kılınmıştı. Allah onu Muhammed ümmetine helâl kılınca, iki hikmete binâen abdest farz kılınmıştır:

1- Haramken helâl kıldığı için Allah'a şükretmek.

2- Daha önceki ümmetlerde deve eti haram olduğu bilindiği için bazı insanların zihninde onun mübahlığı konusunda uyanabilecek olan tereddüdü izâle etmek. Abdest bunu izâle için etkili bir vasıtadır.[177]

Tekrar edecek olursak, namaz, temiz ve necasetten arınmış olmak kaydıyla her yerde kılınır.

٥٢٦٦ـ (د ت ــ البراء بن عازب رضي الله عنه) قال : « سئل النبي صلى الله عليه وسلم عن الوضوء من لحوم الإبل، فقال: **توضأوا منها**، وسئل عن لحوم الغنم، فقال: **لا توضأوا منها**، وسئل عن الصلاة في مبارك الإبل، فقال: **لا تصلُّوا في مبارك الإبل فإنها من الشياطين**، وسئل عن الصلاة في مرابض الغنم فقال: **صلُّوا فيها، فإنها بركة**». أخرجه أبو داود.وأخرج الترمذي إلى قوله: «**لا توضأوا منها** ».

5,266- el-Berâ b. Âzib anlatıyor:

"Hz. Peygamber'e, deve eti yemenin abdest almayı gerektirip gerektirmediği soruldu. Hz. Peygamber;

"- Ondan dolayı abdest alın!" buyurdu.

Sonra koyun eti yemenin hükmü soruldu.

"- Onun için abdeste gerek yok" buyurdu.

Sonra deve ağıllarında namaz kılmanın hükmü soruldu.

"- Deve ağıllarında namaz kılmayın; çünkü onlar şeytan (tabiatlı) **varlıklardandır"** dedi.

Sonra koyun ağıllarında namazın hükmü soruldu.

"- Orada kılabilirsiniz. Çünkü orada bereket vardır" dedi.[178]

RİVÂYETLER

Bunu **Ebû Davud** tahric etti.

Tirmizî de hadîsi; **"Onun için abdeste gerek yok"** cümlesine kadar tahric etti.

---

[177] Huccetullâhi'l-bâliğa, I, 374.

[178] **Ebû Davud**, Tahâret, /184; **Tirmizî**, Tahâret, 60/81.

İZAH

"Onlar şeytanlardandır" ifâdesi ile, muhtemelen develerin zaman zaman saldırgan olabilecekleri ve insanlara zarar verebilecekleri kastedilmektedir. Hatta insan bu endişe ile namazını da gerekli huşû ile kılamayacak, tereddüt ve vesveseli bir halde kılacaktır. Bunu ifâde için de insana en zararlı varlık olan şeytan motifi kullanılmıştır.

الفرع السادس

في أحاديث متفرقة

6- MÜTEFERRİK HADÎSLER

٥٢٦٧ـ (د ـ أبو هريرة رضي الله عنه) قال: «بينما رجل يُصلّي مُسبل إزاره، قال له رسول الله صلى الله عليه وسلم: اذهب فتوضأ، فذهب فتوضأ ثم جاء، فقال رجل: يا رسول الله، مالك أمرته أن يتوضأ؟ قال: إنه كان يُصلّي وهو مُسبل إزاره وإن الله لا يقبل صلاة رجل مُسبل إزاره». أخرجه أبو داود.

5,267- Ebû Hureyre anlatıyor:

"Adamın biri eteğini sarkıtmış halde namaz kılarken Rasûlullah (as.) kendisine;

"- Git, abdest al!" dedi.

Adam gidip abdest aldı, sonra geldi. Başka biri Hz. Peygamber'e;

"- Ey Allah'ın Rasûlü; neden ona abdest almasını emrettin?" diye sordu. Hz. Peygamber de;

"- O, eteğini sarkıtarak namaz kılıyordu; Yüce Allah eteğini sarkıtarak namaz kılanın namazını kabul etmez" dedi.[179]

---

[179] **Ebû Davud**, Libâs, 28/4086.

İZAH

Etek diye tercüme ettiğimiz **izâr** kelimesi, belden aşağı giyilen giysinin adıdır.

Günümüzde etek, kadınlara ait bir giysi olmakla birlikte, o dönemde erkekler de genel olarak iki parça kumaştan ibaret bir şey giyerlerdi; bunun belden aşağıdaki parçasına izâr denirdi. Nitekim bugün giyilen ihramlar da böyledir.

Bu eteğin erkekler için dizin altına kadar uzananı yeterli görülmüştür. Eteğin daha uzun tutulması, hele topukları da geçecek kadar uzatılması, mekruh görülmüştür. İşte yukarıdaki rivâyette geçen **"eteğini sarkıtmak"** ile kastedilen budur.

Bunun neden doğru olmadığına gelince; her şeyden önce temizlik açısından uygun değildir. Zira insan, temiz olan ve olmayan çok farklı mekânlarda dolaşır, eteği de yerde sürüneceği için pislik üzerinde kalır. Bunun diğer bir sebebi de, o dönemin örfünde etekleri yerde sürüklemenin kibir alameti olmasıdır. Pek çok insan avret mahallini örtecek kadar bir kumaş parçası bile bulamazken, elbisesini yerlerde sürükleyecek derecede uzatarak dolaşmak, bir tekebbür göstergesiydi.

Böyle olmakla birlikte Hz. Peygamber'in, adama, abdest alıp namazını iâde etmesi emrinin bununla ilgisini kurmak zordur. Bu konuda pek çok tevîl yapılmışsa da, bunlar tatminkâr gözükmemektedir.

Kanâatimizce burada Hz. Peygamber, namaz için gerekli olan her türlü temizlik ilkelerine riâyet edilmesini vurgulamak istemiştir. İnsanın bedeninin ve namaz kıldığı yerin temiz olması gerektiği kadar, giydiği elbisesinin de temiz olması zaruridir. Temizliğe riâyet etmeden kılınan namazın da kabûlü mümkün değildir.

٥٢٦٨ـ (د ـ عبد الله بن مسعود رضي الله عنهما) قال : «كُنَّا لا نَتوضأ من مَوطِئ ، ولا نَكُفُّ شعرا ولا ثَوْبا ». أخرجه أبو داود.

5,268- Abdullah b. Mes'ûd şöyle dedi:

"Bizler, yolda ayağımıza bulaşan şeylerden dolayı abdest almaz, (secdede) saçların ve elbisenin yere değmesine de engel olmazdık."[180]

İZAH

Yolda ayağa bulaşan şey, çamur cinsinden şeylerse, bunlar necis değildir, dolayısıyla tekrar abdest almak gerekmez, hatta bundan dolayı ayakların yıkanması da şart değildir. Çünkü çamur necis değildir. Şayet ayağa bulaşan şey, necis bir pislik ise, bunun için de tekrar abdest almak gerekli değildir, sadece pisliğin bulaştığı uzvu yıkamak yeterlidir.

الفصل الثالث
في المسح على الخُفَّيْن
و فيه أربعة فروع:
الفرع الأول
في جواز المسح

III- MESTLER ÜZERİNE MESH YAPMAK

1- MESHİN CEVÂZI

٥٢٦٩ـ (خ م ط د ت س ـ المغيرة بن شعبة رضي الله عنه) قال : « كنتُ مع النبيِّ صلى الله عليه وسلم في سَفَر ، فقال : **يا مُغيرةُ ، خُذِ الإداوةَ** ، فأخذتُها ، فانطلقَ رسول الله صلى الله عليه وسلم حتى تَوارَى عنِّي ، فقضى حاجَتَهُ وعليه جُبَّة شاميَّة ، فذهبَ ليُخرِجَ يده من كُمَّيْها ، فضاقتْ ، فأخرج يدَه من أسفلها ، فَصبَبْتُ عليه ، فتوضَّأ وضوءَهُ للصلاة ، ومَسَحَ على خُفَّيْهِ ، ثم صلَّى ».

وفي رواية قال : « وَضَّأتُ رسول الله صلى الله عليه وسلم ، فمسح على خُفَّيه وصلَّى ».

[180] **Ebû Davud**, Tahâret, 80/204.

وفي أخرى « أنَّه انْطَلَقَ رسول الله صلى الله عليه وسلم لحاجته ، ثم أقْبَل ، فتَلَقَّيْتُه بماء ، فتوضأ، وعليه جُبَّة شاميَّة ، فمضمض ، واستنشق ، وغسل وجهه ،فذهبَ يخرجُ يديه من كُمَّيه ، فكانا ضَيِّقَيْن ، فأخرجهما من تحته فغسلهما ، ومسح برأسه ، وعلى خفيه».

وفي أخرى « أنه كان مع النبيِّ صلى الله عليه وسلم في سفر ، وأنه ذهب لحاجته ، وأنَّ المغيرة جعل يَصُبُّ عليه، وهو يتوضأ ، فغسل وجهه ، ويديه ، ومسح برأسه ، ومسح على الخفين».

وفي أخرى « ذهبَ النبيُّ صلى الله عليه وسلم لبعض حاجاته ، فقمت أسْكُبُ عليه الماءَ – لا أعْلَمه إلا قال : في غزوة تبوك – فَغَسَلَ وجهه وذهبَ يَغْسِلُ ذِرَاعَيه ، فضاق عليه كمُّ الجُبَّة ، فأخرجهما من تحت جُبَّته ، فغسلهما ، ثم مسح على خفَّيه ».

وفي أخرى :« كنتُ مع النبيِّ صلى الله عليه وسلم في سفر ، فأهْوَيتُ لأنزعَ خفيه ، فقال : **دَعْهما فإني أدخلتُهما طاهرتين** ، فمسح عليهما ».

وفي أخرى: «كنتُ مع النبيِّ صلى الله عليه وسلم ذاتَ ليلة في مَسير فقال لي: **أمعك ماء؟**، فقلت: نعم فنزل عن راحلته يمشي، حتى توارَى في سواد الليل ثم جاء، فأفْرَغْتُ عليه من الإداوة، فغسل وجهه وعليه جبَّة من صُوف فلم يستطعْ أن يُخرجَ ذراعيه منها حتى أخرجَهما من أسفل الجبة، فغسل ذراعيه ومسح برأسه ثم أهويتُ لأنزع خُفَّيه فقال:.. وذكر الحديث». أخرجه البخاري ومسلم.

ولمسلم في أخرى «أن النبيَّ صلى الله عليه وسلم مسح على الخفَّين ومُقَدَّم رأسه وعلى عمامته». وفي أخرى « توضأ ، فمسح بناصيته ، وعلى العمامة ، وعلى الخُفين ».

وقد تقدَّم لمسلم في « **كتاب الصلاة** » روايتان لهذا الحديث ، وهما في « **باب صلاة الجماعة** ». وأخرجه الموطأ ، وقد تقدَّمت روايتُه هنالك.

وفي رواية أبي داود قال : « كُنَّا معَ رسول الله صلى الله عليه وسلم في رَكْبَة ، ومعي إدَاوَة ، فخرج لحاجته ، ثم أقْبَلَ ، فتلقَّيْته بالإداوة ، فأفرَغْتُ عليه ، فغسل كفَّيه ووجهه ، ثم أراد أن يُخرج ذراعيه ، وعليه جبة من صوف من جباب الرُّوم ضَيِّقَةُ الكمَّين ، فضاقت

فادّرعهما ادّراعا ثم أهويتُ إلى الخفين لأنزعهما فقال: **دع الخفين، فإني أدخلتُ القدمين الخفين وهما طاهرتان** فمسح عليهما ».

قال الشعبي: شهد لي عروة – يعني: ابنَ المغيرة – على أبيه وشهدَ أبوه على رسول الله صلى الله عليه وسلم. وله في أخرى: «أن النبي صلى الله عليه وسلم كان يمسح على الخفين [وعلى ناصيته]، وعلى عمامته». وله في أخرى «أن رسول الله صلى الله عليه وسلم مسح على الخفّين ، فقلتُ : يا رسول الله ، نَسيتَ ؟ قال : **بل أنتَ نَسيتَ ، بهذا أمرني ربي عز وجل** ».

وفي رواية الترمذي « أنَّ رسول الله صلى الله عليه وسلم توضأ ، ومسح على الخفين والعمامة» لم يزد على هذا القدر.

وفي رواية النسائي قال : « خرجَ النبيُّ صلى الله عليه وسلم لحاجته ، فلما رجع تلقَّيته بإداوة ، فصببتُ عليه ، فغسل يديه ، ثم غسل وجهه ، ثم ذهب ليغسل ذراعيه ، فضاقت به، فأخرجهما من أسفل الجبة ، فغسلهما ومسح على خفيه ، ثم صلى بنا ».

وفي أخرى « أن النبيَّ صلى الله عليه وسلم خرج لحاجته ، فاتَّبعه المغيرةُ بإداوة فيها ماء ، فصبَّ عليه حتى فرغ من حاجته ، فتوضأ ومسح على خفيه ».

وفي أخرى قال : « كنتُ مع النبيِّ صلى الله عليه وسلم في سفر ، فقال : **تخلَّفْ يا مُغَيرةُ ، وامضوا أيها الناس** ، فتخلفتُ ومعي إداوة من ماء ، ومضى الناسُ ، فذهبَ رسول الله صلى الله عليه وسلم لحاجته، فلما رجعَ ذهبتُ أصُبُّ عليه، وعليه جبَّة رُوميَّة ضيِّقةُ الكُمَّين فأراد أن يُخرِجَ يده منها، فضاقتْ عليه، فأخرج [يده] من تحت الجبة ، فغسل وجهه ويديه ، ومسح برأسه ومسح على الخفين».

وفي أخرى له قال : « كنَّا معَ رسول الله صلى الله عليه وسلم في سفر فقرع ظهري بعصا كانت معه ، فعدَل ، وعدلْتُ معه ، حتى أتينا كذا وكذا من الأرض ، ثم سار حتى توارى عني ، ثم جاء فقال : **أمعك ماء** ؟ ومعي سَطيحة لي ، فأتيتُه بها فأفْرغتُ عليه ، فغسل يديه ووجهه ، وذهبَ ليَغْسل ذراعيه، وعليه جبة شامية ضيقة الكُمَّين ، فأخرج يده من تحت الجبة ، فغسلَ وجهه وذراعيه ، وذكر من ناصيته شيئا ، وعمامته شيئا – قال ابن عَون : لا

أحفظ كما أريد – ثم مسح على الخفين ، ثم قال: حاجتك ؟ قلتُ: يا رسول الله ، ليست لي حاجة ، فجئنا وقد أمَّ الناسَ عبد الرحمن بنُ عوف وقد صلى بهم ركعة من الصبح، فذهبتُ لأوذنَهُ ، فنهاني، فصلَّينا ما أدركنا ،وقضينا ما سُبِقْنا».

وله في أخرى نحوها وقال في آخره: « فألْقاها على مَنْكبيْه ، فغسل ذراعيه ، ومسح بناصيته ، وعلى العمامة ، وعلى الخفين». وقال في أخرى : « فأخرجهما من أسفل الجبة فغسلهما ، ومسح على خفيه، ثم صلى بنا ». وله في أخرى «أن رسول الله صلى الله عليه وسلم توضأ فمسح ناصيته وعمامته وعلى الخفين»

5,269- el-Muğîre b. Şu'be anlatıyor:

"Bir seyahatte Hz. Peygamber'le birlikte idim. Bana;

"- Ya Muğîre; su kabını al!" buyurdu, ben de aldım.

Hz. Peygamber gitti, benim kendisini görmeyeceğim bir kenara çekildi ve ihtiyacını giderdi. O sırada Hz. Peygamber'in üzerinde Şâmî bir cübbe vardı. (Sonra geldi ve abdest almak için) elini cübbenin yeninden çıkarmaya çalıştı, ama dar olduğu için elini cübbenin alt tarafından çıkardı. Ben kendisine su döktüm, O da namaz abdesti gibi abdest aldı, mestleri üzerine mesh yaptı, sonra namaz kıldı."[181]

RİVÂYETLER

Diğer bir rivâyette; "Hz. Peygamber'e abdest suyu döktüm; mestleri üzerine mesh yaptı ve namaz kıldı" dedi.

Başka bir rivâyet de şöyledir:

"Rasûlullah (as.) ihtiyacını gidermek için bir kenara gitti. Sonra geldi, kendisine su döktüm, abdest aldı. Bu sırada üzerinde şâmî bir cübbe vardı. Ağzını, burnunu temizledi, yüzünü yıkadı. Sonra kollarını cübbenin yeninden çıkarmak istediyse de, yenleri dar

---

181 **Buhari**, Vudû, 36, 49, 50; Salât, 7, 25; Cihâd, 90; Megâzî, 81; Libâs, 10, 11; **Müslim**, Tahâret, 22/75-80; 23/81-83 Salât, 22/105; **Muvatta**, Tahâret, 8/41; **Ebû Davud**, Tahâret, 60/149-151; **Tirmizî**, Tahâret, 72-75/97-100; **Nesaî**, Tahâret, 65, 86, 95, 96.

olduğu için cübbenin alt tarafından çıkardı ve onları yıkadı. Sonra başına ve mestlerine mesh yaptı."

Diğer bir rivâyete göre; "Muğîre, bir seyahatte Rasûlullah'la (as.) beraber bulunuyordu. Hz. Peygamber ihtiyacını gidermek için bir kenara çekildi. (Dönünce) Muğîre abdest suyunu döküyor, O da abdest alıyordu. Yüzünü ve kollarını yıkadı başına ve mestleri üzerine mesh yaptı."

Bir diğer rivâyete göre; "Hz. Peygamber ihtiyaç gidermek için bir kenara çekildi. (Döndüğünde) kendisine su döktüm. –zannediyorum bu, Tebük gazâsı sırasında idi, dedi-. Hz. Peygamber yüzünü yıkadı. Kollarını yıkamak istediğinde, cübbesinin yeni dar geldiği için kolunu çıkaramadı, cübbenin alt tarafından çıkararak yıkadı. Sonra mestleri üzerine mesh yaptı."

Başka bir rivâyete göre Muğîre şöyle dedi:

"Bir seyahatte Hz. Peygamber'le birlikte idim. (Abdest sırasında) mestlerini çıkarmak için elimi uzattığımda, bana;

"- Bırak onları; çünkü ben onları abdestli olarak giymiştim" dedi ve üstlerine mesh yaptı."

Diğer bir rivâyette de şöyle dedi:

"Bir gece Hz. Peygamber'le birlikte yolculuk yapıyordum. Bana;

"- Yanında su var mı?" diye sordu.

"- Var" dedim.

Hemen devesinden inip bir kenara doğru yürümeğe başladı, o kadar ki, karanlıkta artık görünmez olmuştu. Sonra geldi. Ben kendisine mataradan su döktüm, o da abdest aldı: Yüzünü yıkadı. Üzerinde yünden bir cübbe vardı, kollarını çıkarması mümkün olmayınca, cübbenin alt tarafından çıkardı ve kollarını yıkadı. Sonra başını meshetti. Sonra mestlerini çıkarmak için elimi uzattım..."

Sonra Hz. Peygamber'in sözünü yukarıdaki gibi zikretti.

Bunlar **Buharî** ve **Müslim**'in rivâyetleridir.

Müslim'in başka bir rivâyetine göre; "Hz. Peygamber mestleri üzerine, başının ön tarafına ve sarığının üzerine mesh yaptı."

Diğer bir rivâyete göre; "Alnına, sarığına ve mestlerinin üzerine mesh yaptı."

Bu hadîsin **Müslim** tarafından tahric edilen iki rivâyeti Kitabu's-Salât'ta "Cemâatle Namaz" bölümünde geçmişti. Bunu **Muvatta** da tahric etmiş, o rivâyet de orada zikredilmişti.[182]

Ebû Davud'un rivâyeti şöyledir:

"Hz. Peygamber'le birlikte bir kervanda idik. Benim yanımda bir matara vardı. Hz. Peygamber ihtiyaç gidermek için kenara çekildi, sonra geldi. Ben mataramı alıp O'na su döktüm, O da ellerini ve yüzünü yıkadı. Sonra kollarını sıvamak istedi, ama üzerinde Bizans usûlü yünden bir cübbe vardı ve onun yenleri dardı. Cübbe dar gelince kollarını alttan çıkardı. Sonra ben, mestlerini çıkarmak üzere elimi uzatınca;

"- Mestleri bırak; çünkü ayaklarımı mestlere abdestli olarak soktum" dedi ve onların üzerine mesh yaptı."

Bu rivâyette Şa'bî şöyle dedi:

"Urve –yani Muğîre'nin oğlu Urve[183]- bunu babasından bizzat görerek bana nakletti, babası da Rasûlullah'ı (as.) bizzat görmüş."

Ebû Davud'un başka bir rivâyetine göre; "Hz. Peygamber mestleri üzerine, alnına ve sarığının üzerine mesh yapıyordu."

Ebû Davud'un diğer bir rivâyeti de şöyledir:

"Rasûlullah (as.) mestleri üzerine mesh yaptı. Ben kendisine;

"- Ey Allah'ın Rasûlü; (ayaklarını yıkamayı) unuttun mu?" diye sordum. O da;

"- Ben unutmadım, ama sen unuttun galiba; Azîz ve Celîl olan Rabbim bana böyle emretmişti" dedi.

Tirmizî'nin rivâyeti sadece; "Rasûlullah (as.) abdest aldı, mestleri ve sarığı üzerine mesh yaptı" şeklindedir.

---

[182] Bkz., hadîs no; 3898.

[183] **Ebû Ya'fûr, Urve b. el-Muğîre b. Şu'be es-Sekafî el-Kûfî**: ö. 90/708. Kûfeli tâbiîlerdendir. Hz. Âişe ve babasından rivâyetleri vardır. Kendisinden Şa'bî ve Nâfi b. cübeyr rivâyet etti. Bir müddet Kûfe'de valilik yaptı. Sikadır; rivâyetleri kütüb-ü sittede tahric edilmiştir.

Nesaî'nin rivâyeti de şöyledir:

"Hz. Peygamber ihtiyaç gidermeye gitti. Dönünce, elimde su ile O'nu karşıladım. Kendisine su döktüm; önce ellerini, sonra yüzünü yıkadı. Sonra kollarını yıkamak istedi, ama cübbenin kolları dardı, bu yüzden kollarını cübbenin altından çıkarıp yıkadı. Sonra mestleri üzerine mesh yaptı, sonra da bize namaz kıldırdı."

Diğer bir rivâyete göre; "Hz. Peygamber ihtiyaç gidermek için çıktı. Muğîre, su dolu matara ile O'nu takip etti. İhtiyacını giderip geldiğinde kendisine su döktü; O da abdest aldı, mestleri üzerine mesh yaptı."

Başka bir rivâyete göre Muğîre şöyle dedi:

"Bir seyahatte Hz. Peygamber'le birlikte idim Bana;

"- Biraz geri kal, ya Muğîre!" dedi. Diğerlerine de;

"- Siz devam edin!" buyurdu.

Ben su dolu mataramla geride kaldım, diğerleri de yollarına devam ettiler. Hz. Peygamber ihtiyacını gidermek için bir kenara çekildi. Döndüğünde ben kendisine su döktüm. Üzerinde kolları dar, Bizans usûlü bir cübbe vardı. Kollarını sıyırmak istedi ise de cübbenin yenleri dar olduğu için yapamadı ve kollarını cübbenin altından çıkardı. Yüzünü ve kollarını yıkadı. Başını meshetti. Sonra mestleri üzerine mesh yaptı."

Yine **Nesaî**'nin başka bir rivâyeti şöyledir:

"Bir seyahatte Hz. Peygamber'le birlikte idik. Rasûlullah (as.) elindeki asâsı ile sırtıma dokundu, sonra kendisi döndü, ben de O'nunla birlikte döndüm. Şöyle şöyle bir yere geldik. Sonra kendisi, benim göremeyeceğim kadar kenara çekildi. Sonra geldi ve;

"- Yanında su var mı?" dedi. Dağarcığım yanımda idi, onu alıp kendisine su döktüm. Önce ellerini ve yüzünü yıkadı. Kollarını yıkamak istediğinde, üzerindeki Şâmî cübbenin kolları dar olduğu için sıyıramadı ve cübbenin altından çıkararak kollarını ve yüzünü yıkadı."

Râvî der ki: Sonra Muğîre, Hz. Peygamber'in alnından ve sarığından söz etti. İbn Avn, bu kısmı istediğim gibi ezberleyemedim, dedi.

"Sonra mestleri üzerine mesh yaptı. Sonra bana;

"- **Bir ihtiyacın var mı?"** diye sordu.

"- Bir ihtiyacım yok, ey Allah'ın Rasûlü" dedim.

Yola devamla arkadaşlarımızın yanına geldik. Abdurrahman b. Avf cemâate imam olmuştu ve sabah namazının bir rekâtını kıldırmıştı. Ben kendisine yaklaşıp Hz. Peygamber'in geldiğini haber vermek istedim, ama Rasûlullah (as.) beni engelledi. Yetişebildiğimiz kadarını cemâatle kıldık, kaçırdığımız rekâtı da kaza ettik."

Nesaî'nin buna benzer bir rivâyeti daha vardır. Bu rivâyetin sonunda; "...cübbesini omzuna attı, kolarını yıkadı, alnına, sarığının üzerine ve mestlerinin üstüne mesh yaptı" cümlesi vardır.

Diğer bir rivâyetine göre de; "kollarını cübbenin alt tarafından çıkarıp yıkadı, mestlerinin üstüne mesh yaptı, sonra da bize namaz kıldırdı."

Nihayet **Nesaî**'nin başka bir rivâyetine göre de; "Rasûlullah (as.) abdest aldı, alnına, sarığına ve mestleri üzerine mesh yaptı."

İZAH

Mesh; elle dokunmak, sıvazlamak, temas etmek demektir. Her abdestte ayakları yıkamak külfetinden kurtarmak için getirilen bir kolaylıktır. Mukîm kişiler için bir gün ve gece, seferî olanlar için de üç gün üç gece mestler üzerine mesh yapmak câizdir; yalnız bu süre zarfında mestlerin ayaktan çıkmamaları ve bir de mestin abdestli olarak giyilmesi gerekir.

Mesh konusundaki rivâyetler, tevâtür derecesine ulaşacak kadar fazladır. Kırk kadar sahabînin bunu Hz. Peygamber'den naklettikleri rivâyet edilir. Hatta **Hasan el-Basrî** bunu yetmiş sahabîden rivâyet ettiğini söylemektedir.[184]

Mest olarak kabul edilebilecek şeyler; çizme, bot, potin ve benzeri her çeşit ayakkabı ile ayakkabısız da belli bir süre yürünebilecek nitelikteki çoraplardır. Bu konuda şart olan; ayakları

---

[184] Bkz., Kitabu'l-Fıkh ala'l-Mezâhibi'l-Erbaa, I, 136.

asgarî topuklarla birlikte örtmesi, onunla belli bir mesafe yürümenin mümkün olması, temiz olması ve abdest aldıktan sonra giyilmesidir.

Meshin yapılışına gelince; eller ıslatılarak mestlerin üzerinden, ayak parmaklarından ayak kemiğine kadar sürülür. Bu sırada parmaklar açık tutulur. Sağ elle sağ ayak, sol elle sol ayak meshedilir.

Yukarıdaki hadîsin bazı rivâyetlerinde sarık üzerine meshden de söz edilmektedir. Sahâbe ve tâbiîlerden bazılarının sarık üzerine meshi câiz gördükleri rivâyet edilmektedir. **Ahmed b. Hanbel** ve taraftarları da bu kanâattedirler. Ancak diğer üç mezhep imamı ve fukahanın cumhuru bunu câiz görmez. Zirâ **Mâide** sûresinde *"başınızı meshedin!"*[185] buyurulmaktadır. Bu âyete göre meshedilmesi gereken baştır, sarık değil.

٥٢٧٠ـ (خ ط س ـ عبد الله بن عمر رضي الله عنهما) : « أنَّ سعدَ بنَ أبي وقاص قال : إن رسول الله صلى الله عليه وسلم مسح على الخفين ، فسأل ابن عمر أباه عن ذلك ؟ فقال له : نعم ، إذا حدَّثك سعد عن النبي صلى الله عليه وسلم شيئا ، فلا تسأل عنه غيرَه ». أخرجه البخاري.

وفي رواية الموطأ « أن عبد الله بنَ عُمَرَ قَدِمَ الكوفةَ على سعد بن أبي وقاص- وهو أميرُها - فرآه عبد الله بن عمر يمسح على الخفين ، فأنكر ذلك عليه ، فقال له سعد : سَلْ أباك - إذا قدمتَ عليه - فقدِمَ عبد الله ، فنسيَ أنْ يسألَ عُمَرَ عن ذلك حتى قَدِمَ سعد ، فقال : أسألتَ أباك ؟ فقال : لا ، فسأله عبد الله ، فقال عمر : إذا أدخلتَ رجْلَيْك [في الخفين] وهما طاهرتان ، فامْسَحْ عليهما ، قال عبد الله : وإن جاء أحدُنا من الغائط ؟ قال عمرُ : نعم ، وإن جاء أحدُكم من الغائط ».

وفي رواية النسائي : أن سعدا قال : « إن رسول الله صلى الله عليه وسلم مسح على الخفين ».

وفي أخرى « في المسح على الخفين عن رسول الله صلى الله عليه وسلم : أنه لا بأس به ».

[185] Mâide, 6.

5,270- Abdullah b. Ömer'den rivâyet edildiğine göre, Sa'd b. Ebî Vakkas;

"Rasûlullah (as.) mestler üzerine mesh yaptı" demiş. İbn Ömer, babasına bu konuyu sordu. Babası da;

"- Evet. Sa'd sana Hz. Peygamber'den bir şey tahdîs ettiği zaman, artık onu başkasına sorma!" demiş.[186]

RİVÂYETLER

Bunu **Buharî** tahric etti. **Muvatta**'nın rivâyeti şöyledir:

"Abdullah b. Ömer Kûfe'ye, Sa'd b. Ebî Vakkas'ın yanına geldi. Sa'd o sırada Kûfe vâlisi idi. Abdullah onun mestler üzerine mesh yaptığını gördü ve bunu yadırgadı. Bunun üzerine Sa'd;

"- Babana dönünce, bunu kendisine sor!" dedi. Abdullah babasının yanına geldi, ama sormayı unuttu. Bir müddet sonra Sa'd (Medîne'ye) gelince;

"- Sordun mu babana?" diye sordu. O da;

"- Hayır!" dedi. Sonra Abdullah gidip sordu. Hz. Ömer;

"- Ayaklarını temiz olarak mestlere soktuğun zaman, onların üzerine mesh yap!" dedi. Abdullah;

"- Peki helâdan gelecek olsak?" diye sordu. Hz. Ömer;

"- Evet, helâdan gelecek olsanız bile" dedi.

Nesaî'nin rivâyetinde de Sa'd şöyle dedi:

"Muhakkak ki Rasûlullah (as.) mestler üzerine mesh yaptı."

Nesaî'de ayrıca, Rasûlullah'dan (as.) mestler üzerine mesh konusunda; **"beis yoktur"** dediği rivâyet edilir.

İZAH

Burada hadîs rivâyeti konusundaki sıkı tutumuyla bilinen, hatta çok hadîs rivâyet eden bazı sahâbeyi sürgünle tehdit eden **Hz. Ömer**'in, **Sa'd b. Ebî Vakkas**'ın rivâyetine gösterdiği güven zikre değer. Oğluna; **"Sa'd sana bir hadîs rivâyet ettiği zaman, artık onu**

186.**Buharî**, Vudû, 48; **Muvatta**, Tahâret, 8/42; **Nesaî**, Tahâret, 95.

başkasına sorma!" diyerek hem ona olan güvenini göstermiş, hem de haber-i vâhidin kabûlü konusundaki tavrını ortaya koymuştur.

٥٢٧١ــ (ط ــ **نافع مولى ابن عمر** رضي الله عنهما) : « أنَّ عبد الله بنَ عمر بال بالسوق ، ثم توضأ ، فغسل وجهه ويديه ، ومسح برأسه ، ثم دُعيَ لجنازة ليصلِّيَ عليها حين دخل المسجد ، فمسح على خفيه ، ثم صلى عليها » أخرجه الموطأ.

5,271- İbn Ömer'in âzâdlısı Nâfi'den rivâyet edildiğine göre; "Abdullah b. Ömer yolda küçük abdestini bozmuş, sonra abdest almış, yüzünü ve kollarını yıkamış, başını meshetmişti. Sonra mescide geldiğinde cenâze namazı kıldıracağı haber verilmişti. Bunun üzerine hemen mestler üzerine mesh yaptı, sonra cenâze namazını kıldırdı."[187]

٥٢٧٢ــ (م ت د س ــ **بلال** بن رباح رضي الله عنه) : « **أن رسول الله صلى الله عليه وسلم مسح على الخفين والخمار** » أخرجه مسلم والترمذي.

وفي رواية أبي داود : « أن عبد الرحمن بنَ عوف سأل بلالا عن وُضوء رسول الله صلى الله عليه وسلم ، فقال : كانَ يَخْرُجُ يقضي حاجتَهُ ، فآتيه بإناء ، فيتوضأ ، ويمسح على عمامته ومُوقَيْه ».

وعند النسائي قال : « رأيتُ رسول الله صلى الله عليه وسلم يمسح على الخفين والخمار- وفي أخرى : على الخفين- ». وله في أخرى : « دخلَ رسول الله صلى الله عليه وسلم وبلال الأسواقَ ، فذهب لحاجته ، ثم خرج ، قال أسامة : فسألت بلالا ، ما صنع ؟ فقال بلال : ذهب النبيُّ لحاجته ، ثم توضأ فغسل وجهه ويديه ، ومسح برأسه ، ومسح على الخفين ، ثم صلى ».

5,272- Bilâl b. Rebâh şöyle dedi:

---

[187] **Muvatta**, Tahâret, 8/43.

"Rasûlullah (as.) mestler ve sarık üzerine mesh yaptı."[188]

RİVÂYETLER

Bunu **Müslim** ve **Tirmizî** tahric etti.

Ebû Davud'un rivâyeti şöyledir:

"Abdurrahman b. Avf, Bilâl'e Rasûlulklah'ın (as.) abdestini sordu. O da şöyle dedi:

"Hz. Peygamber ihtiyacını giderirdi. Ben de kendisine su getirirdim ve O da abdest alırdı; sarığına ve çizmelerine mesh yapardı."

Nesaî'nin rivâyeti şöyledir:

"Rasûlullah'ın (as.) mestler ve sarık üzerine mesh ettiğini gördüm."

Diğer bir rivâyette sadece; "mestler üzerine" denir.

Nesaî'nin başka bir rivâyeti de şöyledir:

"Rasûlullah (as.) ve Bilâl çarşıya girdiler. Hz. Peygamber ihtiyacını gidermek için gitti, sonra da çıktı." Üsâme der ki:

"Ben Bilâl'e sordum:

"- Hz. Peygamber ne yaptı?" Bilâl de cevaben;

"- İhtiyacını gidermek için gitti, sonra abdest aldı; yüzünü ve kollarını yıkadı, başını meshetti, sonra mestleri üzerine mesh yaptı, sonra namaz kıldı" dedi.

٥٢٧٣ـــ (ت ـــ أبو عبيدة بن محمد بن عمار بن ياسر رضي الله عنه) قال : «سألتُ جابرَ بنَ عبد الله عن المسح على الخفين ، فقال : السُّنَّة يا ابن أخي، وسألته عن المسح على العمامة ، فقال : أمِسَّ الشَّعْرَ ». أخرجه الترمذي.

5,273- Ebû Ubeyde b. Muhammed b. Ammâr b. Yâsir[189] şöyle dedi:

---

[188] **Müslim**, Tahâret, 23/84; **Tirmizî**, Tahâret, 75/101; **Ebû Davud**, Tahâret, 60/153; **Nesaî**, Tahâret, 85.

[189] **Ebû Ubeyde, Seleme b. Muhammed b. Ammâr b. Yâsir el-Ansî el-Medenî**: Medîneli tâbiîlerdendir. Câbir b. Abdullah'tan rivâyeti vardır. Meşhur sahabî

"Câbir b. Abdullah'a, mestler üzerine mesh konusunu sordum. Bana;

"- Sünnettir yeğenim" dedi. Sonra sarık üzerine mesh konusunu sordum. Bu sefer;

"- Suyu saçma değdir!" dedi.[190]

٥٢٧٤ـ (خ م د ت س ـ جرير بن عبد الله رضي الله عنه) : « بَالَ ، ثم توضأ، ومسح على خفيه، فقيل: تفعلُ هذا ؟ فقال: نعم، رأيتُ رسول الله صلى الله عليه وسلم بال، ثم توضأ، ومسح على الخفين». قال الأعمش : قال إبراهيم : وكان أصحابُ عبد الله يعجبهم هذا الحديث ؛ لأن إسلام جرير بعد نزول المائدة . أخرجه البخاري ومسلم. وفي رواية أبي داود قال : « إن جريرا بال ، ثم توضأ ، ومسح على الخفين ، ثم قال : فما يمنعني أن أمسحَ وقد رأيتُ رسول الله صلى الله عليه وسلم يمسح قالوا: إنما ذلك قبل نزول المائدة قال: ما أسلمتُ إلا بعدَ نزول المائدة».

وفي رواية: «أنّ جريرا توضأ ومسح على خفيه فقيل له: أتمسحُ ؟ فقال: قد رأيتُ رسول الله صلى الله عليه وسلم مسح» وكان أصحابُ رسول الله صلى الله عليه وسلم يُعجبهم قولُ جرير، قال: وكان إسلامُ جرير قبل موتِ رسول الله صلى الله عليه وسلم بيسير.

وفي رواية الترمذي مثل الأولى ، وله في أخرى قال: «رأيتُ جرير بن عبد الله توضأ ومسح على خفيه ، فقلتُ له في ذلك، فقال: رأيتُ رسول الله صلى الله عليه وسلم توضأ ومسح على خفيه، فقلتُ له: أقبلَ المائدة، أم بعدَ المائدة ؟ فقال: ما أسلمتُ إلا بعد المائدة».

5,274- Cerîr b. Abdullah küçük abdestini bozmuş, sonra abdest almış ve mestlerine mesh yapmış. Kendisine;

"- Böyle de yapılır mı?" diye sorulmuş. O da;

Ammâr b. Yâsir'in torunudur. Dedesinden mürsel rivâyeti vardır. Ondan sadece ali b. Cüd'ân rivâyette bulunur. Hadîsi **Ebû Davud** ve **İbn Mâce**'de tahric edilmiştir. Şahsen sika görülmekle birlikte **İbn Hibbân** onunla ihticâc edilemeyeceğini söyler. **Ebû Hâtim** de "*münkeru'l-hadîstir*" der.

[190] **Tirmizî**, Tahâret, 75/102.

"- Evet; çünkü ben Hz. Peygamber'in küçük abdestini yaptığını, sonra abdest aldığını, sonra da mestlere mesh yaptığını gördüm" dedi.

A'meş, İbrahim (en-Nehaî'nin) şöyle söylediğini nakletti:

"Abdullah (b. Mes'ûd'un) talebeleri bu hadîsi beğenirlerdi. Çünkü Cerîr, Mâide sûresi nâzil olduktan sonra İslâm'a girmişti."[191]

RİVÂYETLER

Bunu **Buharî** ve **Müslim** tahric etti.

Ebû Davud'un rivâyeti şöyledir:

"Cerîr küçük abdest bozdu, sonra abdest aldı ve mestlerine mesh yaptı. Sonra da;

"Rasûlullah'ın (as.) mesh yaptığını gördükten sonra ben de meshetmekten çekinmem" dedi. Kendisine;

"- Ama o, Mâide sûresinin nuzûlünden önce idi" diye itiraz edilince;

"- Ben Mâide sûresinin nuzûlünden sonra müslüman oldum" karşılığını verdi.

Diğer bir rivâyet şöyledir:

"Cerîr abdest aldı ve mestlere mesh etti. Kendisine;

"- Mesh mi yapıyorsun?" diye soruldu.

"- Vallahi ben Rasûlullah'ın (as.) da mesh yaptığını gördüm" dedi.

Rasûlullah'ın (as.) ashâbı Cerîr'in sözünü beğeniyorlardı. Çünkü Cerîr, Hz. Peygamber'in vefatından az önce İslâm'a girmişti."

Tirmizî'nin rivâyeti de ilk rivâyet gibidir. Onun diğer bir rivâyetinde (Şehr b. Havşeb) şöyle dedi:

"Cerîr b. Abdullah'ı gördüm, abdest almış ve mestlere mesh yapmıştı. Bu meseleyi kendisine sordum. Bana;

"- Ben Rasûlullah'ın (as.) abdest aldığını ve mestlere mesh yaptığını gördüm" dedi. Ben;

---

191 **Buharî**, Salât, 25; **Müslim**, Tahâret, 22/72; **Ebû Davud**, Tahâret, 60/154; **Tirmizî**, Tahâret, 70/93-94; **Nesaî**, Tahâret, 95.

"- Bu Mâide sûresinden önce mi idi, sonra mı?" diye sorunca;

"- Ben Mâide sûresinden sonra müslüman oldum" dedi.

İZAH

Mâide sûresinin altıncı âyetinde ayakların yıkanması emredilmektedir. Buna göre eğer **Cerîr** bu âyetin nuzûlünden önce müslüman olup bu hadîsi işitseydi, âyetin hadîsi neshettiğine hükmolunabilirdi. Ama âyetin nuzûlünden sonra İslâm'a girdiği ve bu durumu âyetten sonra gördüğü için, ortada nesih ihtimali kalmamaktadır. Burada hadîsin, âyetin umûmunu tahsis etmesi söz konusudur. Âyetteki ayakları yıkama emri genel bir hükümdür. **Cerîr** hadîsi ise, ayağında mest bulunan kimselerin ayaklarını meshedebileceklerini gösteren ve âyetin umumî hükmünü tahsis eden bir delildir.

٥٢٧٥ـ (خ س ـ **عمرو بن أمية الضمري** رضي الله عنه) : « أنه رأى رسول الله صلى الله عليه وسلم يمسح على الخفين ».

وفي رواية قال: «رأيتُ النبيَّ صلى الله عليه وسلم يمسح على عمامته وخفيه».

أخرجه البخاري. وعند النسائي « إن النبيَّ صلى الله عليه وسلم توضأ ومسح على الخفين ».

5,275- Amr b. Ümeyye ed-Damrî; Hz. Peygamber'in mestler üzerine mesh yaptığını gördü.[192]

RİVÂYETLER

Diğer bir rivâyette Amr şöyle dedi:

"Ben, Hz. Peygamber'in sarığına ve mestlerine mesh yaptığını gördüm." Hadîsi **Buharî** tahric etti.

Nesaî'de ise; "Hz. Peygamber'in abdest aldığını ve mestler üzerine mesh yaptığını gördüm" şeklindedir.

---

[192] **Buharî**, Vudû, 48; **Nesaî**, Tahâret, 95.

٥٢٧٦ـــ (م د ت س ــ بريرة بن الحصيب رضي الله عنه) : « أن النبيَّ صلى الله عليه وسلم صلى الصلوات يومَ الفتْح بوضوء واحد ، ومسح على خفيه ، فقال له عمر : لقد صنعتَ اليوم شيئا لم تكنْ تصنَعُهُ ؟ فقال : عمدا صنعْتُه يا عمرُ ». أخرجه مسلم وأبو داود.

وزاد الترمذي والنسائي في أوله « أنه كان يُصلّي الصلوات بوضوء واحد » ولم يذكر المسح.

5,276- Bureyde b. el-Husayb'dan rivâyet edilmiştir:

"Fetih günü Hz. Peygamber namazları bir abdestle kıldı. Bu abdestte de mestlerine mesh yapmıştı. Hz. Ömer kendisine;

"- Bugün, daha önce yapmadığın bir şey yaptın" deyince;

"- Kasten öyle yaptım, ya Ömer" buyurdu.[193]

RİVÂYETLER

Bunu **Müslim** ve **Ebû Davud** tahric etti.

Tirmizî ve **Nesaî**'nin rivâyetinde ise baş tarafında; "Hz. Peygamber namazları bir abdestle kıldı" dedi, mesh konusundan söz etmedi.

٥٢٧٧ـــ (د ت ــ بريرة رضي الله عنه) : « أن النجاشيَّ أهدى للنبيِّ صلى الله عليه وسلم خُفَّين أسْوَدَين ساذَجَين ، فلَبِسَهما ، ثم توضأ ، ومسح عليهما ». أخرجه أبو داود والترمذي.

5,277- Bureyde şöyle dedi:

"Necaşî[194], Hz. Peygamber'e bir çift siyah ve düz mest hediye etmişti. Hz. Peygamber bunları (abdestli olarak) giydi, sonra abdest alırken onların üzerine mesh etti."[195]

---

[193] **Müslim**, Tahâret, 25/86; **Ebû Davud**, 65/172; **Tirmizî**, Tahâret, 45/61; **Nesaî**, Tahâret, 100.

[194] **Ashame b. Ebhar en-Necâşî**: Hz. Peygamber döneminde Habeşistan kıralı idi. Habeşistan'a göçen müslümanlara ikramda bulunmuş ve onlara çok iyi muamele etmiş ve kendisi de İslâm'ı kabul etmişti. Onun vefatını haber alan Hz. Peygamber, gaip cenaze namazını kılmıştı. Bu, Rasûlullah'ın (as.) hayatında

٥٢٧٨ـــ (ط ـــ أنس بن مالك رضي الله عنه) : « أنه أتى قُبَاءَ ، فبال ، ثم أُتيَ بوَضوء ، فتوضأ ، فغسل وجهه ، ويديه إلى المرفقين ، ومسح برأسه ، ومسح على الخفين ، ثم جاء المسجدَ فصلّى » أخرجه الموطأ.

5,278- Enes b. Mâlik Kuba'ya gitmişti. Küçük abdestini yaptı, sonra su getirildi, abdest aldı; yüzünü ve kollarını dirseklerine kadar yıkadı, başını meshetti ve ayaklarını meshetti. Sonra mescide gidip namaz kıldı.[196]

الفرع الثاني

في المسح على الجورب والنعل

2- ÇORAP VE AYAKKABI ÜZERİNE MESH

٥٢٧٩ـــ (ت د ـــ المغيرة بن شعبة رضي الله عنه) قال : « توضأ رسول الله صلى الله عليه وسلم ، ومسح على الجَوْرَبَيْن والنَّعلَين ». أخرجه الترمذي وأبو داود ، وقال : كان عبد الرحمن بن مهدي لا يُحدِّثُ بهذا الحديث ،لأن المعروف عن المغيرة : « أن النبيَّ صلى الله عليه وسلم مسح على الخفَّين » ، قال : وروي هذا [أيضا] عن أبي موسى الأشعري عن النبيِّ صلى الله عليه وسلم « أنه مسح على الجوربين » وليس بالمتصل ، ولا بالقوي ، قال أبو داود : ومسح على الجوربين عليُّ بن أبي طالب ، وابنُ مسعود ، والبراءُ بن عازب ، وأنسُ بنُ مالك ، وأبو أُمامةَ ، وسهلُ بنُ سعد ، وعمرو بنُ حريث ، ورُوي ذلك عن عمرَ بنِ الخطاب وابن عباس ، رضي الله عنهم.

5,279- el-Muğîre b. Şu'be şöyle dedi:

kıldığı ilk ve tek gaip cenaze namazı idi. Hz. Peygamber'i bizzat görmediği için tâbiîlerden sayılmıştır.

[195] **Ebû Davud**, Tahâret, 60/155; **Tirmizî**, Edeb, 55/2820.

[196] **Muvatta**, Tahâret, 8/44.

"Rasûlullah (as.) abdest aldı, çoraplar ve ayakkabılar üzerine mesh etti."[197]

RİVÂYETLER

Hadîsi **Tirmizî** ve **Ebû Davud** tahric etti.

Ebû Davud dedi ki: "Abdurrahman b. Mehdî bu hadîsi rivâyet etmezdi, çünkü Muğîre'den marûf olan rivâyet; 'Hz. Peygamber çoraplara mesh yaptı' şeklindedir."

Ebû Davud şunu da ekledi: "Bu hadîs aynı zamanda Ebû Musa'l-Eş'arî tarafından da Hz. Peygamber'den; 'O, çoraplara mesh etti' şeklinde rivâyet edilmiştir. Ancak bu rivâyet muttasıl ve sağlam değildir.

Yine **Ebû Davud** dedi ki: "Hz. Ali, İbn Mes'ûd, el-Berâ b. Âzib, Enes b. Mâlik Ebû Ümâme, Sehl b. Sa'd ve Amr b. Hureys de çorap üzerine mesh yaptılar. Hz. Ömer ve İbn Abbas'ın da aynı şeyi yaptığı rivâyet edilmiştir."

İZAH

Bu hadîste çorap üzerine meshin câiz olduğu görülmektedir. Fukaha arasında bu çoraptan maksadın ne olduğu konusunda tartışmalar yapılmış, farklı görüşler ortaya konmuştur. Çorabın sık dokunmuş olması, suyu geçirmemesi, bir müddet onunla yürünebilmesi, bağsız olarak da ayakta durabilmesi gibi şartlar ileri sürülmüştür. Burada o tartışmalara girmeyeceğiz. Sadece şu kadarına işaret edelim ki, herkes kendi ülkesinde yaygın olan çorap şekillerine bakarak hadîste kastedilen çorabın mahiyetini belirlemeye çalışmıştır. Bunun da ihtilaflara konu olması tabiîdir.

Detayda bazı farklılıklar bulunmakla birlikte çoraplara meshetmek konusu fukaha arasında genelde benimsenmiştir. **Ebû Yusuf** ve **İmâm Muhammed**'e göre; ayakta bağsız durabilen, sık ve sağlam dokunmuş çoraplar üzerine mesh câizdir. **Ebû Hanîfe**'nin de bu görüşte olduğu rivâyet edilir. **Hanefîler** arasında hâkim görüş budur.

---

[197] **Tirmizî**, Tahâret, 74/99; **Ebû Davud**, Tahâret, 62/159.

Mâlikîler de çoraba meshi câiz görürler. Ancak onlara göre câiz olabilmesi için çorapların kalın ve altlarının deriden yapılmış olması şarttır.

Şâfiî ve **Hanbelîler**'e göre ise, tabansız dahi olsa çoraba meshetmek câizdir.

Çoraba meshin cevâzında şüphe olmamakla birlikte, meshin câiz olabilmesi için çorabın niteliği konusunda farklı tanımlamalar yapılmıştır. Çorabın sık ve kalın dokunmuş olması, onunla belli bir mesafe yürümenin mümkün olması, bağsız olarak ayakta durabilmesi gibi çeşitli şartlar ileri sürülmüştür. Bu konudaki tanımlamalar, muhtemelen herkesin kendi bölgesinde bilinen çorap türleri göz önüne alınarak yapılmıştır. Yapılan işe belli bir disiplin ve düzen kazandırmak, istismarın önüne geçmek amacı da gözetilmiş olabilir.

İzahına çalıştığımız hadîste Hz. Peygamber'in çoraplar ve ayakkabılar üzerine meshettiği ifâde edilmektedir. **Hattâbî**'ye göre bundan maksat, çoraplar üzerine meshetmektir. Ayakkabının içine çorap giymişti, bunun için çoraba ve ayakkabıya denmiştir, dolayısıyla ayakkabıya meshetmekten gaye çoraplardır. Ayakkabıya yapılan mesh ise, fazladan bir iştir.

Ayakkabı diye tercüme ettiğimiz *"na'leyn"* kelimesi, ayağı yerden koruyan her çeşit giysinin adıdır.

٥٢٨٠ــ (د ــ أوس بن أبي أوس الثقفي رضي الله عنه) قال : « رأيتُ رسول الله صلى الله عليه وسلم أتى كِظَامَةَ قوم – يعني : المِيضَأَةَ – فتوضأ ، ومسح على نَعْلَيه ، وقَدَمَيْه ». أخرجه أبو داود. وفي رواية مُسدَّد لم يذكر الميضأة والكِظامة.

5,280- Evs b. Ebî Evs es-Sekafî şöyle dedi:

"Rasûlullah'ın (as.) bir kabilenin kuyusuna –yani içinde su bulunan bir depoya- gittiğini, abdest aldığını, bu sırada da ayakkabılarına ve ayaklarına meshettiğini gördüm."[198]

---

[198] **Ebû Davud**, Tahâret, 62/160. Bu, zayıf bir hadîstir.

İZAH

Burada geçen **"ayaklarına meshetti"** cümlesi, bazı âlimlere göre çoraba meshetti demektir. Maksat, çıplak ayaklara meshetmek değildir. Bazıları ise mesh kelimesine yıkamak manasını verirler; dolayısıyla maksat, ayakkabıları içinde iken ayaklarını yıkamasıdır derler.

الفرع الثالث

في موضع المسح من الخف

3- MESTİN MESH EDİLECEK YERİ

٥٢٨١ــ (ت د س ــ **المغيرة بن شعبة** رضي الله عنه) : « أن رسول الله صلى الله عليه وسلم كان يمسحُ أعلى الْخُفِّ وأسْفَلَه ». أخرجه الترمذي.

وفي رواية أبي داود قال: « وضَّأْتُ رسول الله صلى الله عليه وسلم في غزوة تبوك فمسح أعلى الخفَّيْن وأسفلهما».

وفي رواية النسائي قال : « سَكَبْتُ على رسول الله صلى الله عليه وسلم حين توضَّأَ في غزوة تبوك ، فمسح على الخفين ».

وفي أخرى للترمذي قال: «رأيتُ النبيَّ صلى الله عليه وسلم يمسح على الخُفَّيْن على ظاهرهما». وفي أخرى لأبي داود « أن النبيَّ صلى الله عليه وسلم مسح على ظهر الخُفَّيْن ».

5,281- el-Muğîre b. Şu'be'den rivâyet edilmiştir:

"Rasûlullah (as.) mestin üstünü ve altını meshederdi."[199]

RİVÂYETLER

Bunu **Tirmizî** tahric etti. **Ebû Davud**'un rivâyeti şöyledir:

"Tebük gazâsında Hz. Peygamber'e abdest suyunu döktüm; O mestlerin üstüne ve altına mesh yaptı."

---

[199] **Tirmizî**, Tahâret, 72/97; 73/98; **Ebû Davud**, Tahâret, 63/161, 165; **Nesaî**, Tahâret, 63.

Nesaî'nin rivâyeti de şöyledir:

"Tebük gazâsında Hz. Peygamber abdest alırken suyu ben döktüm; O mestlerin üzerine mesh yaptı."

Tirmizî'nin diğer bir rivâyeti de şöyledir:

"Hz. Peygamber'i, mestlerin dışını meshederken gördüm."

Ebû Davud'un başka bir rivâyeti de şöyledir:

"Hz. Peygamber, mestlerin dışını meshetti."

İZAH

Bu rivâyet, mestlerin neresine mesh yapılacağını göstermektedir. Hadîsin bir rivâyetinde mestlerin hem üstüne ve hem de altına, diğer bir rivâyetinde sadece üstüne, diğerinde de dışında bir yere meshetmişti denmektedir. Mestlerin üstünü ve altını meshetmenin bir sakıncası yoksa da farz olan, üstünden belli bir miktarın meshedilmesidir. **Mâlikîler**'e göre bu miktar, mestin bütün üst kısmıdır, alt kısmını meshetmek ise sünnettir. **Hanbelîler**'e göre mestin üst kısmının ekserisi meshedilmelidir. **Şâfiîler**'e göre ise, mestin üst kısmında asgarî bir parmak kadar bir yer meshedilmelidir.

Hanefîler'de ise, mestin ön tarafından başlayarak ellerin küçük parmağı ile en az üç parmak kadar bir yerin meshedilmesi gerekir. Böylelikle farz yerine gelmiş olur. Mestin altı ise meshedilmez.

٥٢٨٢ــ (د ــ **علي بن أبي طالب** رضي الله عنه) قال : « لو كان الدِّينُ بالرأي لكان أسفلُ الخف أولى بالمسح من أعلاه ، وقد رأيتُ رسول الله صلى الله عليه وسلم يمسح أعلاه – وفي رواية : يمسح على ظاهر خفيه ».

قال أبو داود: رواه الأعمش بإسناده قال : « كنتُ أرى باطنَ القَدَمَيْنِ أحقّ بالغسل من ظاهرهما، حتى رأيتُ رسول الله صلى الله عليه وسلم يمسح [على] ظاهرهما » قال وكيع : يعني الخفين. وفي رواية قال : « رأيتُ عليا توضأ ، فغسلَ ظاهرَ قدَمَيْه ، وقال : لولا أني رأيتُ رسول الله صلى الله عليه وسلم بفعله... وساق الحديث ». وفي أخرى « ما كنتُ أرى باطن

القدمين إلا أحق بالغسل ، حتى رأيتُ رسول الله صلى الله عليه وسلم يمسح على ظَهْرِ خُفَّيْهِ

.«

5,282- Hz. Ali şöyle dedi:

"Eğer din akılla olsaydı, ben mestlerin altını meshetmenin üstünü meshetmekten daha evlâ olduğuna hükmederdim. Ama ben Hz. Peygamber'in, üstünü –bir rivâyette mestin dışını- meshettiğini gördüm."[200]

RİVÂYETLER

Ebû Davud dedi ki:

"Bunu A'meş aynı senetle rivâyet etmiştir. Buna göre Hz. Ali şöyle demiş:

"Ben ayakların –yani mestlerin- içini (altını) meshetmeyi, dışını (üstünü) meshetmekten daha gerekli olduğu kanâatindeyim. Ama ben, Hz. Peygamber'in dışını meshettiğini gördüm."

Diğer bir rivâyet şöyledir:

"Ben Hz. Ali'yi gördüm, ayaklarının dışını yıkadı (meshetti) ve; 'eğer Rasûlullah'ın (as.) böyle yaptığını görmeseydim…' diyerek aynı hadîsi zikretti.

Başka bir rivâyette de Hz. Ali şöyle dedi:

"Ben ayakların içini (altını) yıkamanın daha gerekli olduğu kanâatinde idim. Ama Hz. Peygamber'in mestlerin dışını meshettiğini gördüm."

---

[200] **Ebû Davud**, Tahâret, 63/162-164.

الفرع الرابع

في مدة المسح

4- MESHİN SÜRESİ

٥٢٨٣ــ (م س ــ شريح بن هانئ) قال : « أتيتُ عائشةَ أسألُها عن المسح على الخفين ؟ فقالتْ: عليك بابنِ أبي طالب فَسَلْهُ فإنه كان يُسافرُ مَعَ رسول الله صلى الله عليه وسلم فسألناهُ ، فقال : جَعَلَ رسول الله صلى الله عليه وسلم ثلاثةَ أيام ولياليَهُنَّ للمسافر ، ويوما وليلة للمُقيم ». أخرجه مسلم. وأخرجه النسائي ، ولم يذكر عائشة.

5,283- Şureyh b. Hânî anlatıyor:

"Hz. Âişe'ye gittim, mestlere yapılan meshin (süresini) sordum. Bana;

"- Ebû Tâlib'in oğluna (Hz. Ali'ye) git, ona sor! Çünkü o, Rasûlullah'la (as.) birlikte seyahatlere giderdi" dedi. Bunun üzerine gidip ona sorduk. O dedi ki:

"- Hz. Peygamber (meshin süresini) misafir için üç gün üç gece, mukîm için de bir gün bir gece olarak belirledi."[201]

İZAH

Hanefî, Şâfiî ve **Hanbelî** mezhepleri, bu rivâyete dayanarak meshin süresini mukîm için bir gün ve gece, misafir için de üç gün üç gece olarak kabul ederler. Ulemanın cumhuru da bu kanâattedir. Sürenin başlangıcı da mestlerin abdestli olarak giyildiği zaman değil, giyildikten sonra abdestin ilk bozulduğu andır. Cünüp olan insan için mesh söz konusu değildir. Hadîslerde geçen meshin süresi ile ilgili umumi hükümden cünüp istisnâ edilmiştir. Aşağıda 5285 numara ile gelecek olan **Safvân b. Assâl** hadîsi buna delâlet etmektedir. Bu hadîste **"cünüp müstesnâ olmak üzere"** diye bir sınırlama getirilmektedir.

---

[201] **Müslim**, ; Tahâret, 24/85; **Nesaî**, Tahâret, 98.

Yalnız **Mâlikîler**, mesh için bir süre tayin etmezler. Delilleri de 5286 numara ile gelecek olan **Ubeyy b. İmâre** hadîsidir. Bu rivâyette Hz. Peygamber mesh için herhangi bir süre tayin etmemiş; **"istediğin kadar"** buyurmuştur. Ancak bu rivâyet zayıftır. **Mâlikîler**'e göre insan sadece gusle ihtiyacı olduğunda mesti çıkarır. Gusul gerekmese dahi her Cuma günü mesti çıkarıp abdesti yenilemeyi ise mendub sayarlar.[202]

٥٢٨٤ــ (ت د ــ **خزيمة بن ثابت** رضي الله عنه) : « أن النبيَّ صلى الله عليه وسلم سُئِلَ عن المسح على الخفين؟ فقال : **للمسافر ثلاثا ، وللمقيم يوما** ». أخرجه الترمذي.

وفي رواية أبي داود : أن النبيَّ صلى الله عليه وسلم قال : « **المسحُ على الخفين للمسافر ثلاثة أيام ، وللمقيم يوما وليلة** ». زاد في رواية « ولو اسْتَزَدْنَاهُ لزادَنا ».

5,284- Huzeyme b. Sâbit'ten rivâyet edildiğine göre; "Rasûlullah'a (as.) meshin (süresi) soruldu;

"- Misafir için üç gün, mukîm için bir gündür" dedi.[203]

RİVÂYETLER

Bunu **Tirmizî** tahric etti.

Ebû Davud'un rivâyetine göre Hz. Peygamber şöyle dedi:

"Mestler üzerine meshin süresi, misafir için üç gün, mukîm için bir gün bir gecedir."

Diğer bir rivâyette râvî; "eğer biz Hz. Peygamber'den bu sürenin artırılmasını isteseydik, artıracaktı" dedi.

٥٢٨٥ــ (ت س ــ **صفوان بن عسال المرادي** رضي الله عنه) قال : « كان رسول الله صلى الله عليه وسلم يأمرنا إذا كنا سَفْرا أن لا نَنْزِعَ خِفَافنا ثلاثة أيام ولياليَهُنَّ ،إلا من

---

[202] Kitabu'l-Fıkh ala'l-Mezâhibi'l-Erbaa, I, 144.

[203] **Tirmizî**, Tahâret, 71/95; **Ebû Davud**, Tahâret, 61/157.

جنابة ، ولكنْ من بول وغائط ، ونَوْم » أخرجه الترمذي. وأخرجه النسائي ، وقال : « إذا كُنَّا مُسافرين ».

وفي أخرى للنسائي قال : « رَخَّصَ لنا رسول الله صلى الله عليه وسلم إذا كنا مُسافرين : أن لا نَنْزِعَ خفافنا ثلاثة أيام ولياليَهُنَّ ».

وفي أخرى للترمذي عن زِرّ بن حُبَيْش قال : أتيتُ صفوان بنَ عَسَّال المراديَّ ، أسألُهُ عن المسح على الخفين ؟ فقال : ما جاء بك يا زِرُّ ؟ قلت : ابتغاء العلم ، قال : إنَّ الملائكةَ تضع أجْنحتَها [لطالب العلم] رضى بما يطلب قلت : إنه حَكَّ في صدري المسحُ على الخفين بعدَ الغائط والبول ، وكنتَ امرءا من أصحاب رسول الله صلى الله عليه وسلم فجئتُكَ أسألُكَ : هل سمعتَهُ يَذْكُرُ في ذلك شيئا ؟ قال : نعم. كان يأمرنا إذا كنا سَفْرا - أو مسافرين - أن لا نَنْزِعَ خفافنا ثلاثة أيام ولياليهنَّ ، إلا من جنابة ، لكن من غائط وبول ونوم ، قال : قلتُ : هل سمعتَهُ يذكر في الهَوى شيئا؟ قال: نعم، كُنَّا مَعَ رسول الله صلى الله عليه وسلم في سفر، فبينا نحن عنده إذْ ناداه أعرابي بصوت جَهْوَرِيّ: يا محمدُ، فأجابه رسول الله صلى الله عليه وسلم بنحو من صوته: **هاؤمُ**، فقلنا: ويحك، اغْضُضْ من صوتك، فإنك عند النبيِّ صلى الله عليه وسلم وقد نُهيتَ عن هذا، فقال: والله، لا أغْضُضُ، قال الأعرابيُّ: المَرْءُ يُحب القوم ولَمَّا يَلْحقْ بهم؟ قال النبيُّ صلى الله عليه وسلم: **المرء مع من أحبَّ يوم القيامة**، قال زِرّ: فما زال يُحدِّثني حتى ذكر بابا من قِبَل المغرب مسيرةَ عرضه - أو يسير الراكب في عرضه - أربعين، أو سبعين عاما، قال سفيان: قِبَلَ الشام، خلقه الله يومَ خلق السموات والأرض مفتوحا - يعني: للتوبة - لا يُغْلَقُ حتى تَطْلُعَ الشمسُ منه.

وفي رواية نحوه ، وزاد: وذلك قول الله تعالى: **{يَوْمَ يَأْتِي بَعْضُ آيات رَبِّكَ لا يَنْفعُ نَفْسا إيمانُها لَمْ تَكُنْ آمَنَتْ من قَبْلُ أو كَسَبَتْ في إيمانها خَيْرا ، قُلِ انْتَظِرُوا إنَّا مُنْتَظِرُون}** [الأنعام : الآية ١٥٩].

وأخرج النسائي من هذه الرواية حديث المسح إلى قوله : « من غائط وبول ونوم ».

5,285- Safvân b. Assâl el-Murâdî'den rivâyet edilmiştir:

"Seferî iken Rasûlullah (as.) bize, mestlerimizi büyük abdestten, küçük abdestten ve uyumaktan dolayı üç gün üç gece

çıkarmamamızı, yalnız cünüplükten dolayı çıkarmamızı emrederdi."[204]

RİVÂYETLER

Bunu **Tirmizî** tahric etti.

Nesaî'nin bir rivâyetinde "biz misafir olduğumuz zaman" denir.

Nesaî'nin diğer bir rivâyeti de şöyledir:

"Misafir olduğumuzda Rasûlullah (as.) bize, üç gün üç gece mestlerimizi çıkarmamamıza izin verdi."

Tirmizî'nin Zirr b. Hubeyş'ten rivâyeti de şöyledir:

"Safvân b. Assâl el-Murâdî'ye meshin (süresini) sormaya gitmiştim. Bana;

"- Seni getiren nedir, ey Zirr?" dedi. Ben de;

"- İlim arzusu" dedim.

"- Şüphesiz melekler, ilim tahsil edene karşı duydukları memnuniyetten dolayı kanatlarını sererler" dedi. Bunun üzerine ben dedim ki:

"- Büyük ve küçük abdestlerden sonra mestlere mesh vermek meselesi zihnimi karıştırdı. Sen Rasûlullah'ın (as.) ashâbından birisin, bunun için sana sormaya geldim: Hz. Peygamber'in bu konuda bir şey söylediğini duydun mu?"

"- Evet. O, seferî –veya misafir- olduğumuzda üç gün üç gece boyunca, cünüplük müstesnâ, küçük ve büyük abdestlerden ve uyumaktan dolayı mestlerimizi çıkarmamamızı bize emretti."

"- Peki, Hz. Peygamber'in, gönüldeki sevgi[205] hakkında bir şey dediğini duydun mu?"

"- Evet. Hz. Peygamber'le birlikte bir seferde idik O'nun yanında bulunduğumuz sırada bir bedevî, yüksek sesle;

---

[204] **Tirmizî**, Tahâret, 71/96; Daavât, 99/3535-36; **Nesaî**, Tahâret, 97.

[205] "**Gönüldeki sevgi**" diye tercüme ettiğimiz "*el-heviyyu*" kelimesini **İbnu'l-Esîr**, gecenin bir bölümü diye izah etmiştir. Bu kelime her ne kadar o manaya da gelirse de, cümlenin siyak ve sibakına bakıldığında, sevgi ve muhabbet manası daha uygun düşmektedir.

"- Ya Muhammed!" diye seslendi. Hz. Peygamber de onun sesine yakın bir ses tonuyla;

"- **Gel bakalım"** dedi. Biz bedevîye;

"- Yazık sana, sesini alçaltsana! Hz. Peygamber'in huzurundasın. Şüphesiz böyle konuşmaktan menedilmiş bulunuyorsun" diye çıkıştık. Ama bedevî;

"- Vallahi sesimi alçaltmam!" diye diretti ve Hz. Peygamber'e;

"- Bir adam birini sever, ama onlara yetişemezse durumu nedir?" diye sordu. Hz. Peygamber;

"- **Kıyâmet günü insan sevdiği ile beraber olacaktır"** buyurdu.

Zirr şöyle devam etti:

"(Safvân) bana anlatmaya devam etti. Sonunda batı tarafında –râvî Süfyan Şam tarafında dedi- bir kapıdan bahsetti; o kapının genişliği –veya genişliği boyunca bir atlının gideceği- kırk veya yetmiş yıllık yoldur. Yüce Allah gökleri ve yeri yarattığı gün bu kapıyı tövbe için açık yaratmıştır, güneş batıdan doğuncaya kadar da bu kapı kapanmayacaktır."

Tirmîzî'nin buna benzer başka bir rivâyetinde şu ziyade bulunmaktadır:

"Yüce Allah'ın; ***'Daha önce iman etmemiş veya iman ettiği halde bir hayır kazanmamış olana, Rabbinin bazı alâmetlerinin geldiği günde iman etmesinin, artık faydası yoktur. Onlara de ki; bekleyin bakalım! Biz de bekliyoruz'***[206] âyeti işte bunun (tövbe kapısının kapanması) hakkında gelmiştir."

Nesaî bu hadîsin sadece baş tarafındaki mesh ile ilgili kısmını, baştan; "...küçük ve büyük abdestlerden ve uyumaktan dolayı mestlerimizi çıkarmamamızı bize emretti" cümlesine kadar olan kısmı tahric etti.

٥٢٨٦ــ (د ــ **أُبي بن عمارة** رضي الله عنه) وكان قد صلّى مع رسول الله صلى الله عليه وسلم القِبْلَتَيْنِ أنه قال : « يا رسول الله ، أَمْسَحُ على الخفين ؟ قال: **نعم** ، قال : يوما ؟

[206] En'âm, 158.

[قال : يوما] ، قال: ويومين ؟ [قال : ويومين] ، قال : وثلاثة أيام ؟ قال : نعم ، وما شئت». أخرجه أبو داود ، وقال في رواية : « حتى بلغ سبعا ، قال رسول الله صلى الله عليه وسلم : نَعَمْ ما بَدَا لك ». قال أبو داود : وقد اختلف في إسناده ، وليس [هو] بالقوي.

5,286- Ubeyy b. İmâre[207], Hz. Peygamber'le birlikte iki kıbleye de namaz kılmıştı. Hz. Peygamber'e sordu:

"- Ey Allah'ın Rasûlü; mestler üzerine mesh yapabilir miyim?"

" -Evet."

"- Bir gün, iki gün, üç gün meshedebilir miyim?"

"- Evet, istediğin kadar."[208]

RİVÂYETLER

Bunu **Ebû Davud** tahric etti.

Ebû Davud'un bir rivâyetinde Ubeyy, günlerin sayısını yediye kadar çıkardı. O zaman Rasûlullah (as.);

"- Evet, canının istediği kadar" dedi.

Ebû Davud dedi ki: Bu rivâyetin senedinde ihtilaf edilmiştir. Hadîs sağlam değildir."

---

[207] **Übeyy b. İmâre el-Ensârî el-Medenî**: İki kıbleye karşı da namaz kılan sahabîlerdendir. **Ebû Hâtim** onun künyesinin Ebû Übeyy, isminin de Abdullah b. Amr b. Ümmü Haram olduğunu söyler. Hz. Peygamber onun babasının evinde namaz kılmıştı. Hz. Peygamber'den sonra **Mısır**'da oturdu. **Ebû Davud** ve **İbn Mâce**'de rivâyet edilen mesh hakkında tek hadîsi bilinmektedir. Ancak bu hadîsin senedi muztarib ve zayıf görülmüştür.

[208] **Ebû Davud**, Tahâret, 61/158.

الباب الخا مس

في التيمم

و فيه أربعة فروع:

الفرع الأول

في التيمم لعدم الماء

E- TEYEMMÜM

1- SU OLMADIĞI İÇİN TEYEMMÜM YAPMAK

٥٢٨٧ــ (خ م ط د س ــ عائشة رضي الله عنها) قالت: خرَجْنَا مَعَ رسول الله صلى الله عليه وسلم في بعض أسفاره حتى إذا كُنّا بالبَيْدَاءِ - أو بذاتِ الجيش - انْقطَعَ عِقْدٌ لي فأقام رسول الله صلى الله عليه وسلم على التماسه وأقام الناسُ معه، وليسوا على ماء، وليس معهم ماء، فأتى الناسُ إلى أبي بكر، فقالوا: ألا ترى إلى ما صَنَعتْ عائشة، قامت برسول الله صلى الله عليه وسلم وبالناس معه، وليسوا على ماء، وليس معهم ماء؟ فجاء أبو بكر ورسول الله صلى الله عليه وسلم واضع رأسه على فخذي قد نام فقال: حَبستِ رسول الله صلى الله عليه وسلم والناسَ، وليسوا على ماء، وليس معهم ماء؟ فقالت عائشة: فعاتبني أبو بكر، وقال ما شاء الله أن يقول، وجعل يَطْعَن بيده في خاصِرَتي، فلا يمنعني من التحرُّك إلا مكانُ رسول الله صلى الله عليه وسلم على فَخذي، فنام رسول الله صلى الله عليه وسلم حتى أصْبَح على غير ماء فأنزل الله تعالى آية التيمم، فَتَيَمَّمُوا فقال أُسَيد بنُ حُضَير وهو أحدُ النُّقَباء: ما هي بأول بَرَكتِكُمْ يا آل أبي بكر قالت عائشةُ: فَبعثْنا البعيرَ الذي كنتُ عليه فوجدنا العِقْدَ تحته.

وفي رواية : أن عائشة قالت : « سَقَطَتْ قِلادَة لي بالبَيْدَاءِ ، ونحن داخلون المدينة ، فأناخَ النبيُّ صلى الله عليه وسلم ، ونزل ، فَثَنى رأسه في حَجْري راقدا ، فأقْبَل أبو بكر فلكَزَني لَكْزَة شديدة ، وقال : **حبسْتِ الناسَ في قِلادَة** ، فَبِيَ الموتُ لمكان رسول الله صلى الله عليه وسلم ، وقد أوجعني ، ثم إن النبيَّ صلى الله عليه وسلم استيقظ وحضرتِ الصبحُ ، فالتمس

الماءَ فلم يوجد ، فنزلت {يا أيها الذين آمنوا ، إذا قمتم إلى الصلاة ، فاغسلوا وجوهَكم وأيديَكُمْ إلى المرافق ، وامسحوا برءوسكُمْ وأرجُلَكُم إلى الكعبين ، وإن كنتم جُنبا فاطَّهَّرُوا ، وإن كنتم مرضى أو على سَفَر ، أو جاء أحد منكُمْ من الغائط ، أو لامستم النساءَ فلم تجدوا ماء ، فتيمَّمُوا صعيدا طَيِّبا ، فامسحوا بوجوهكم وأيديكم منه ، ما يريد الله ليجعل عليكم من حَرَج ولكن يريدُ لِيُطَهِّرَكم وليُتِمَّ نعمته عليكم لعلكم تشكرون} [المائدة: الآية ٦] قال أُسيدُ بنُ حضير : بارك الله للناس فيكم يا آل أبي بكر ، ما أنتم إلا بركة لهم».

وفي أخرى « أنها استعارتْ من أسماء قلادة ، فهلكتْ ، فأرسل رسول الله صلى الله عليه وسلم ناسا من أصحابه في طلبها ، فأدركتهم الصلاة ، فصلَّوْا بغير وضوء ، فلما أتوا النبيَّ صلى الله عليه وسلم شَكَوْا ذلك إليه ، فنزلتْ آية التيمم ، فقال أُسيدُ بنُ حضير : جزاكِ الله خيرا ، فوالله ما نزل بكِ أمر قطُّ إلا جَعَلَ الله لكِ منه مخرجا ، وجعل للمسلمين فيه بَرَكة ».
أخرجه البخاري ومسلم ، وأخرج الموطأ والنسائي الرواية الأولى.

وفي رواية أبي داود قالتْ : « بَعَثَ رسول الله صلى الله عليه وسلم أُسَيْدَ بنَ حُضَيْر وأُناسا معه في طلب قلادة أضَلَّتها عائشةُ ، فحضرت الصلاةُ ، فصلَّوْا بغير وضوء ، فأتَوُا النبيَّ صلى الله عليه وسلم ، فذكروا ذلك له ، فأُنزلت آية التيمم ». زاد في رواية :«فقال لها أسَيد: يرحمكِ الله ، ما نزلَ بكِ أمر تكرهينه إلا جعل الله للمسلمين ولكِ فيه فرجا ».

5,287- Hz. Âişe anlatıyor:

"Rasûlullah'la (as.) birlikte seferde idik. Beydâ –veya Zâtu'l-Ceyş- mevkiine geldiğimizde gerdanlığımın koptuğunu (fark ettim). Onu aramak için Hz. Peygamber bekledi, insanlar da O'nunla birlikte beklediler. Orada bir su kaynağı bulunmadığı gibi insanların yanlarında da su kalmamıştı. Halk (babam) Ebû Bekir'e gelerek;

"- Âişe'nin yaptığını görüyor musun? Hz. Peygamber'i ve insanları yollarından alıkoydu. Üstelik burada su da yok, insanların yanında su kalmadı" diye şikâyetlendiler.

Allah'ın Rasûlü başını dizime koymuş uyurken, Ebû Bekir yanıma geldi ve;

"- Allah'ın Rasûlünü de, insanları da burada hapsettin, üstelik burada su da yok, insanlarda su kalmadı" diye çıkıştı. Babam Ebû Bekir beni azarladı ve Allah'ın, söylemesini istediği sözleri söyledi. Bir taraftan da eliyle böğrüme vuruyordu. Ben ise, Hz. Peygamber dizimde yattığı için hareket edemiyordum. Rasûlullah (as.) böylece sabaha kadar uyudu, sabahleyin o susuz mekânda uyandı. Bunun üzerine Yüce Allah, teyemmüm âyetini indirdi ve insanlar teyemmüm aldılar.

Bu olay üzerine nakîplerden biri olan Üseyd b. el-Hudayr;

"- Bu sizin ilk bereketiniz değil, ey Ebû Bekir âilesi!" dedi.

Sonra üzerinde benim oturduğum kervanı kaldırdık, gerdanlığı onun altında bulduk."[1]

RİVÂYETLER

Diğer bir rivâyette Hz. Âişe şöyle dedi:

"Beydâ'da gerdanlığımı düşürmüştüm. Bizler Medîne'ye girmek üzereydik. Hz. Peygamber devesini ıhtırdı ve orada konakladı. Başını benim kucağıma koyarak uyudu. O sırada Ebû Bekir geldi, beni şiddetle dürttü ve;

"- Bir gerdanlık için insanları burada hapsettin!" dedi.

Canım yandığı halde Rasûlullah (as.) kucağımda olduğu için ölü gibi hareketsiz kaldım. Sonra Hz. Peygamber uyandı, o sırada sabah da olmuştu. Su aradı, ama bulamadı. Bunun üzerine; *'Ey iman edenler! Namaza kalktığınızda yüzünüzü ve dirseklere kadar kollarınızı yıkayın! Başınızı meshedin! Ayaklarınızı da topuklarıyla yıkayın! Eğer cünüpseniz temizlenin! Şayet hasta veya seferî iseniz, veya helâdan gelmiş veya kadınlara dokunmuş olduğunuz halde su bulamamışsanız, temiz bir toprakla teyemmüm ediniz; yüzünüzü ve kollarınızı onunla meshediniz. Allah size zorluk vermek istemez, ama şükretmeniz için sizi temizlemek ve üzerinizdeki nimetini*

---

[1] **Buharî**, Teyemmüm, 1; Fedâilu Ashâbi'n-Nebî, 5, 30; Tefsir, 4/10; 5/3; Nikâh, 66, 126; Libâs, 58; Hudûd, 41; **Müslim**, Hayız, 28/108-109; **Muvatta**, Tahâret, 23/89; **Ebû Davud**, Tahâret, 121/317; **Nesaî**, Tahâret, 193.

tamamlamak ister"[2] âyeti nâzil oldu. Bunun üzerine Üseyd b. el-Hudayr;

"- Ey Ebû Bekir âilesi; Yüce Allah sizin vasıtanızla insanlara bereket veriyor, siz insanlar için sadece bereket getiriyorsunuz" dedi.

Başka bir rivâyete göre; "Hz. Âişe, kızkardeşi Esmâ'dan emânet olarak bir gerdanlık almıştı ve onu kaybetmişti. Rasûlullah (as.) ashâbından bir gurup insanı onu aramaya gönderdi. İnsanlar onu ararken namaz vakti olmuş ve abdestsiz olarak namazlarını kılmışlardı. Hz. Peygamber'in yanına geldiklerinde durumu kendisine arz ettiler. Bunun üzerine teyemmüm âyeti nâzil oldu. O zaman Üseyd b. el-Hudayr, Âişe'ye;

"- Allah seni hayırla mükâfatlandırsın! Vallahi, senin başına bir şey gelince Yüce Allah mutlaka senin için bir çıkış yolu yaratıyor ve onu müslümanlar için de bereket yapıyor" dedi.

Bunları **Buharî** ve **Müslim** tahric etti.

İlk rivâyeti **Muvatta** ve **Nesaî** de tahric ettiler.

Ebû Davud'un rivâyeti ise şöyledir:

"Rasûlullah (as.) bir gurup insanla birlikte Üseyd b. Hudayr'ı, Hz. Âişe'nin kaybettiği gerdanlığı bulmak için göndermişti. O sırada namaz vakti gelmiş ve insanlar namazlarını abdestsiz kılmışlardı. Hz. Peygamber'e geldiklerinde durumu kendisine anlattılar. Bunun üzerine teyemmüm âyeti geldi."

Diğer bir rivâyette de Üseyd, Hz. Âişe'ye şöyle dedi:

"- Allah sana merhamet eylesin! Senin başına hoşlanmadığın ne gelmişse, o olay vesilesiyle Allah mutlaka müslümanlara ve sana bir ferahlık ihsan etmiştir."

İZAH

Beydâ; bir rivâyete göre **Zû'l-Huleyfe**'nin diğer adıdır. **Zâtu'l-Ceyş** de **Medîne**'ye dört fersah mesafede, **Zû'l-Huleyfe**'ye yakın bir yerdir. Her ikisi de **Medîne-Mekke** yolu üzerindedir.

---

[2] Mâide, 6.

Üseyd b. Hudayr, Hz. Peygamber tarafından gerdanlığı arama ekibinin başı olarak görevlendirilmiş meşhur sahabîdir. Daha önce ikinci **Akabe** bîatı sırasında da Evs kabilesinin nakîbi idi.

Teyemmüm; su bulunmadığı veya kullanılmasına imkân olmadığı zamanlarda, temiz bir toprak veya toprak cinsinden bir şeyle yüzünü ve dirseklerine kadar kollarını meshetmektir. Muhammed ümmetine mahsus bir kolaylıktır.

Teyemmüm kitap, sünnet ve icmâ ile sâbittir. Kitaptan delili yukarıda tercümesi geçen **Mâide** sûresinin 6. âyetidir. Sünnetten delili de bu bölümdeki hadîslerdir. Ayrıca teyemmümün meşrûiyeti konusunda ümmetin de icmâı vardır.

Teyemmüm âyetinin ne zaman nâzil olduğu ihtilaflıdır. Bazılarına göre hicrî 5. yılda nâzil olmuştur. Hadîste sözü edilen sefer de, beşinci yılda yapılan **Benû Mustalik** gazâsıdır. Bunun diğer adı da **Müreysi** gazâsıdır. **Hz. Âişe**'ye iftira olayı da **Benû Mustalik** seferinde vukû bulmuştur. Bu durumda **Hz. Âişe,** aynı seferde iki gerdanlık kaybetmiş olmalıdır. Bu ise makûl gözükmemektedir.

Bazı tarihçiler izahına çalıştığımız hadîsteki kayıp olayının **Zâtu'r-Rikâ'** seferinde olduğunu kaydederler. **Davûdî** de, teyemmüm kıssasının **Mekke** fethi dönüşünde cereyan ettiğini söyler. **İbn Ebî Şeybe, Ebû Hureyre**'nin; **"teyemmüm âyeti nâzil olunca ne yapacağımı bilemedim"** demesini, bu olayın **Benû Mustalik** seferinden daha sonraki bir zamanda cereyan ettiğine delil gösterir; çünkü **Ebû Hureyre** hicrî yedinci yılda müslüman olmuştu. **Buharî, Zâtu'r-Rikâ'** seferinin, **Ebû Hureyre**'nin müslüman olduğu sıralarda yapıldığını söyler. Eğer bu rivâyetler doğru ise, yukarıdaki hadîste sözü edilen gerdanlığın kaybolması olayı, **İfk** hâdisesinden daha sonra vukû bulmuştur. **Taberânî**'de **Hz. Âişe**'den gelen bir rivâyet de bunu doğrulamaktadır.[3]

Teyemmüm, hem abdest almayı gerektiren ve hem de gusletmeyi gerektiren haller için meşrûdur. Teyeymmüm eden insan da, aynen abdest almış gibidir. Kendisinden abdesti bozacak bir hâl sâdır oluncaya veya suyu buluncaya kadar abdestli sayılır. Bu,

---

[3] Bkz., **İbn Hacer,** I, 578.

Hanefîler'in görüşüdür. Diğer mezheplere göre ise, bir teyemmümle sadece bir farz namazı kılınır, ancak istenildiği kadar nâfile kılınabilir.

٥٢٨٨ـ (د س ـ **عمار بن ياسر** رضي الله عنه) « أنَّ رسول الله صلى الله عليه وسلم عرَّس بذات الجيش ومعه عائشة ، فانقطع عقد لها من جزع ظفار ،فحبس الناسَ ابتغاء عقدها ذلك حتى أضاء الفجر وليس مع الناس ماء ،قال : فتغيَّظ عليها أبو بكر ، وقال حبستِ الناسَ وليس معهم ماء ، فأنزل الله على رسوله رُخْصَةَ التَّطَهُّر بالصعيد الطيِّب ، فقام المسلمون مَعَ رسول الله صلى الله عليه وسلم ، فضربوا بأيديهم الأرض، ثم رفعوا أيديَهم ، ولم يقبضوا من التراب شيئا ، فمسحوا بها وجوهَهم وأيديَهم إلى المناكب ، ومن بطون أيديهم إلى الآباط ».

زاد في رواية : قال ابنُ شهاب في حديثه : « ولا يَعتبِرُ بهذا الناس » قال أبو داود: وكذلك رواه ابن إسحاق ، قال فيه : عن ابن عباس ، وذكر فيه « ضربتين » ، كما ذكره يونس ، ورواه معمر عن الزهري « ضربتين ».

وفي رواية النسائي: « من جزع أظفار » وفيه : « فأنزل الله رخصة التيمم بالصعيد » ، وفيه: «فلم ينفضوا من التراب شيئا » وانتهت روايته إلى قوله : «الآباط».

وفي أخرى « تيممنا مَعَ رسول الله صلى الله عليه وسلم فمسحنا بوجوهنا وأيدينا إلى المناكب».

وفي أخرى لأبي داود « أنهم تمسَّحوا وهم مَعَ رسول الله صلى الله عليه وسلم بالصعيد لصلاة الفجر ، فضربوا بأكفِّهم الصعيد ، ثم مسحوا بوجوههم مَسحة واحدة ، ثم عادوا فضربوا بأكفِّهم بالصعيد مرة أخرى، فمسحوا بأيديهم كلِّها إلى المناكب والآباط من بطون أيديهم». وفي أخرى نحوه ، ولم يذكر المناكب والآباط. قال ابن الليث - وهو عبد الملك بن شعيب - : « إلى ما فوق المرفقين».

5,288- Ammâr b. Yâsir anlatıyor:

"Rasûlullah (as.) Zâtu'l-Ceyş'de (sabaha karşı) konaklamıştı. Âişe de yanında idi. Âişe'nin Zifâr boncuğundan yapılan gerdanlığı

kaybolmuştu. Bundan dolayı Hz. Peygamber, gerdanlığı bulmak için kafileyi orada durdurdu. Nihayet gün ağarmaya başlamıştı. Ama insanların yanında su kalmamıştı. Hz. Ebû Bekir, Âişe'ye kızdı;

"- İnsanları burada hapsettin. Kimsede de su kalmadı" diye azarladı.

Bunun üzerine Yüce Allah, Rasûlüne, temiz bir toprakla temizlenme ruhsatını indirdi. İnsanlar, Rasûlullah'la (as.) birlikte kalktılar, ellerini toprağa vurdular, sonra hiç toprak almadan ellerini kaldırdılar; yüzlerini ve kollarını (üstten) omuzlarına kadar, (alttan da) koltuk altlarına kadar ellerinin içiyle meshettiler."[4]

RİVÂYETLER

Bir rivâyette İbn Şihâb'ın; "İnsanlar buna (omuzlarına ve koltuk altlarına kadar meshetmeye) itibar etmiyorlar" dediği ilâve edilir.

Ebû Davud şunları söyledi:

"Bu hadîsi İbn İshak da böyle rivâyet etti. İbn İshak, rivâyetinde, Yunus'un dediği gibi İbn Abbas'ın; *'toprağa iki defa vurdular'* dediğini de zikretti. Bunu Ma'mer de Zührî'den *'iki vuruş'* şeklinde rivâyet etti.

Nesaî'nin rivâyetinde (Zifâr boncuğu yerine) "Ezfâr boncuğu" denir. Bu rivâyette ayrıca; "Allah, temiz toprakla teyemmüm ruhsatını indirdi" denir. Orada; "ellerini silkelemediler" cümlesi de vardır. **Nesaî**'nin rivâyeti, "koltuk altlarına kadar ellerinin içiyle meshettiler" cümlesinde son bulur.

Nesaî'nin başka bir rivâyeti de şöyledir:

"Rasûlullah'la (as.) birlikte teyemmüm yaptık; yüzümüzü ve omuzlarımıza kadar kollarımızı meshettik."

Ebû Davud'un diğer bir rivâyeti de şöyledir:

"Onlar Hz. Peygamber'le birlikte iken sabah namazı için meshettiler; yani avuçlarını temiz toprağa vurdular, sonra yüzlerini bir defa meshettiler. Sonra tekrar avuçlarını temiz toprağa vurdular, avuçlarının içiyle omuzlarına ve koltuk altlarına kadar bütün kollarını meshettiler."

---

[4] **Ebû Davud**, Tahâret, 121/318-320; **Nesaî**, Tahâret, 196, 197.

Ebû Davud'un başka bir rivâyetinde "omuzlar ve koltuk altları" ibaresi yoktur.

İbnu'l-Leys, yani Abdülmelik b. Şuayb[5]; "dirseklerin üstüne kadar meshettiler" dedi.

İZAH

Bu rivâyette, teyemmümde meshedilecek yerler belirtilmektedir. Buna göre bütün abdest uzuvlarının değil, yüzün ve kolların meshedilmesi yeterlidir. Yalnız kolların nereye kadar meshedileceği konusunda bazı farklı görüşler söz konusudur. Âlimlerin büyük çoğunluğuna göre, abdest alırken yaptığımız gibi dirseklerin üstüne kadar meshedilmesi yeterlidir. Bu konuda yalnız **Zührî**'nin omuzlara kadar meshedilmesi gerektiği görüşünde olduğu rivâyet edilir.

Bilindiği üzere teyemmüm, abdeste bedel olarak yapılan bir şeydir. Teyemmümde, su ile abdest alırken yıkadığımız uzuvların tamamını bile meshetmediğimize göre, kolların abdesttekinden daha fazla olarak omuzlara kadar meshedilmesi makûl gözükmemektedir. Bu bölümde yer alan diğer hadîsler de dirseklere kadar meshedilmesinin yeterli olacağını göstermektedir. Her ne kadar izahına çalıştığımız hadîsin bazı rivâyetlerinde omuzlara kadar meshedildiği ifâde edilmekte ise de, bunun, Hz. Peygamber'in tatbikatı olduğu söylenmemektedir. Muhtemelen bir kısım sahâbe öyle davranmıştır.

Teyemmümde avuçlar yere iki defa vurulur, birincisinde yüz meshedilir, ikinci vuruşla da sol elle sağ kol, sağ elle de sol kol meshedilir.

---

[5] **Ebû Abdullah, Abdülmelik b. Şuayb b. el-Leys b. Sa'd el-Fehmî el-Mısrî**: ö. 248/862. Mısırlı fakîh ve muhaddislerdendir. Meşhur muhaddis ve fakîh Leys b. Sa'd'ın torunudur. Babasından ve İbn Vehb'den rivâyette bulunur. Kendisinden de Müslim, Ebû Davud ve Ebû Hâtim gibi büyük muhaddisler rivâyet ederler. Sikadır. Hadîsleri **Müslim, Ebû Davud** ve **Nesaî**'de yer almaktadır. **Müslim** ondan elli hadîs rivâyet etmişti.

٥٢٨٩ـ (خ م د س ــ **شقيق بن سلمة الأسدي**) قال : « كنتُ جالسا مع عبد الله ابن مسعود وأبي موسى، فقال أبو موسى : أرأيتَ يا أبا عبد الرحمن : لو أن رجلا أجْنَبَ ، فلم يَجد الماء شهرا : كيفَ يصنعُ بالصلاة ؟ فقال عبد الله : لا يتيمم ، وإن لم يجد الماء شهرا ، فقال أبو موسى :فكيف بهذه الآية في سورة المائدة **{فلم تجدوا ماء فتيمَّموا صعيدا طَيِّبا}** **[المائدة : الآية ٦]** ؟ فقال عبد الله : لو رُخِّصَ لهم في هذه الآية لأوشَكَ إذا بردَ عليهم الماءُ أن يتيمَّموا بالصعيد ، قلتُ : وإنما كَرِهْتم هذا لِذَا؟ قال: نعم، فقال أبو موسى لعبد الله : ألم تسمع قولَ عمار لعمر : بعثني رسول الله صلى الله عليه وسلم في حاجة فأجْنَبْتُ ، فلم أجد الماءَ ، فَتمرَّغت في الصعيد كما تَمرَّغُ الدَّابةُ ، ثم أتيتُ النبيَّ صلى الله عليه وسلم ، فذكرتُ ذلك له ، فقال : **إنما يكفيك أن تصنع هكذا** - وضربَ بكفَّيه ضربة على الأرض - ثم نفضها ، ثم مسح بها ظهر كفه بشماله- أو ظهرَ شماله بكفِّه - ثم مسح بها وجهه ؟ ».

وعند مسلم : إنما كان يكفيك أن تقولَ بيديك هكذا ، ثم ضرب بيديه إلى الأرض ضربة واحدة ، ثم مسح الشِّمالَ على اليمين، وظاهرَ كَفَّيْه ووجهه، فقال عبد الله : أوَ لم ترَ عمر لم يقنعْ بقول عمار.

وفي رواية: «قال أبو موسى: فدَعْنَا من قول عمار فكيف تصنع بهذه الآية؟ فما دَرَى عبد الله ما يقول؟». وفي أخرى : أن رسول الله صلى الله عليه وسلم قال : « **إنما كان يكفيك أن تقولَ هكذا** ، وضرب بيديه الأرض ، فنفض يديه ، فمسح وَجْهَه وكفيه ».

أخرجه البخاري ومسلم ، إلا أن مسلما لم يقل : « فقال : إنما كرهتم هذا لذا ؟ قال : نعم ».

وأخرجه أبو داود ، وفيه - بعد قوله : « **أن يتيمَّموا بالصعيد** » - « فقال له أبو موسى : وإنما كرهتم هذا لذا ؟ قال : نعم ، فقال له أبو موسى : ألم تسمعْ قولَ عمَّار.. وذكره » وفيه « **إنما كان يكفيك أن تصنعَ هكذا** ، فضرب بيده على الأرض فنفضها ، ثم ضرب بشماله على يمينه ، وبيمينه على شماله على الكفَّين، ثم مسح وجهه... وذكر الحديث ».

وفي رواية النسائي قال شقيق : « كُنتُ جالسا مع عبد الله وأبي موسى ، فقال أبو موسى : أو لم تسمعْ قول عَمَّار لعمرَ : بعثني رسول الله صلى الله عليه وسلم في حاجة ، فأجْنَبْتُ، فلم أجد الماء ، فتمرَّغتُ بالصعيد ، ثم أتيتُ رسول الله صلى الله عليه وسلم،فذكرتُ ذلك له ، فقال : **إنما [كان] يكفيك أن تقول هكذا** ، وضرب بيديه على الأرض ضربة ، فمسح كفَّيْه ، ثم نَفَضَهما ثم ضرب بشماله على يمينه، وبيمينه على شماله، على كفيه ووجهه؟ فقال عبد الله : أوَ لَمْ ترَ عمرَ لم يقنع بقول عمار؟».

5,289- Şekîk b. Seleme el-Esedî anlatıyor:

"Abdullah b. Mes'ûd ve Ebû Musa ile birlikte oturuyordum. Bir ara Ebû Musa dedi ki:

"- Ne dersin, ya Ebâ Abdurrahman; bir adam cünüp olsa ve bir ay boyunca da su bulamasa, namazlarını nasıl kılacak?"

Abdullah b. Mes'ûd;

"- Bir ay da su bulamasa, teyemmüm yapamaz" dedi. O zaman Ebû Musa;

"- Bu durumda Mâide sûresindeki; ***'su bulamazsanız temiz bir toprakla teyemmüm ediniz'*** âyeti ne demektir?" diye sordu. Abdullah;

"- Bu âyette insanlara o ruhsat verilmiş olsaydı, insanlar suyu soğuk bulduklarında hemen toprakla teyemmüme yeltenirlerdi" dedi. Bunun üzerine ben;

"- Demek ki bunu (cünüplükten dolayı teyemmüm yapmayı) onun için doğru bulmadınız, öyle mi?" dedim. O da;

"- Evet" dedi. O zaman Ebû Musa, Abdullah'a;

"- Ammâr'ın Hz. Ömer'e söylediklerini duymadın mı? O şöyle demişti:

"Hz. Peygamber beni bir ihtiyaç için bir yere göndermişti. Orada cünüp oldum, ama su bulamadım. Bunun üzerine ben, bir hayvanın yerde yuvarlandığı gibi, temiz bir toprağın üzerinde yuvarlandım (böylece bütün vücûdumu toprağa sürtmüş oldum). Sonra Rasûlullah'ın (as.) yanına geldiğimde durumu anlattım. Bana;

"- **Şöyle yapman yeterdi"** diyerek avuçlarını yere vurdu, sonra ellerini silkeledi, sonra sol eliyle avucunun dışını –veya avucuyla sol kolunun dışını- meshetti, sonra da yüzünü meshetti."[6]

RİVÂYETLER

Müslim'in rivâyeti şöyledir: "Hz. Peygamber;

"- **Ellerinle şöyle yapmak yeterlidir"** dedi, sonra ellerini bir defa toprağa vurdu, sol eliyle sağ kolunu, avuçlarının dışını ve yüzünü meshetti." Bunun üzerine Abdullah;

"- Peki sen Ömer'in, Ammâr'ın sözüyle ikna olmadığını bilmiyor musun?" dedi.

Diğer bir rivâyette Ebû Musa;

"- Ammâr'ın sözünü bırak, bu âyeti ne yapacaksın?" dedi. Abdullah, ne diyeceğini bilemedi."

Başka bir rivâyete göre de Rasûlullah (as.);

"- **Şöyle yapman yeterlidir"** dedi ve ellerini toprağa vurdu, sonra ellerini silkeleyerek yüzünü ve kollarını meshetti."

Hadîsi **Buharî** ve **Müslim** tahric etti. Yalnız **Müslim**, ilk rivâyette geçen;

"- Demek ki bunu onun için doğru bulmadınız, öyle mi?" cümlesini ve Abdullah'ın da;

"- Evet" şeklindeki cevabını zikretmedi.

Ebû Davud ise; "...insanlar suyu soğuk bulduklarında hemen toprakla teyemmüme yeltenirlerdi" cümlesinden sonra;;

"- Demek ki bunu onun için doğru bulmadınız, öyle mi?" sorusunu Ebû Musa'nın sorduğunu söyledi. Bu rivâyette ayrıca Hz. Peygamber'in;

"- **Şöyle yapmak yeterlidir"** dedikten sonra ellerini yere vurup silkelediği, sonra sol eliyle sağ kolunu, sağ eliyle de solunu meshettiği, sonra da yüzünü meshettiği" belirtilir.

Nesaî'nin rivâyetinde Şekîk şöyle dedi:

---

[6] **Buharî**, Teyemmüm, 4, 5, 7, 8; **Müslim**, Hayız, 28/110-111; **Ebû Davud**, Tahâret, 121/321; **Nesaî**, Tahâret, 201.

"Abdullah ve Ebû Musa ile oturuyordum. Ebû Musa;

"- Ammâr'ın Ömer'e söylediklerini duymadın mı?" dedi ve onun şöyle dediğini belirtti:

"Hz. Peygamber beni bir ihtiyaç için bir yere göndermişti. Cünüp oldum, ama su bulamadım. Bunun üzerine temiz bir toprağın üzerinde yuvarlandım (böylece bütün vücûdumu toprağa sürtmüş oldum). Sonra Rasûlullah'ın (as.) yanına geldiğimde durumu anlattım. Bana;

"- Şöyle yapman yeterdi" diyerek ellerini bir kere yere vurdu, avuçlarını yere sürdü, sonra ellerini silkeledi, sonra sol eliyle sağ kolunu, sağ eliyle de sol kolunu, avuçlarının üstünü ve yüzünü meshetti." Bunun üzerine Abdullah;

"- Ömer'in, Ammâr'ın sözüyle ikna olmadığını bilmiyor musun?" dedi.

İZAH

Bu rivâyetten **Abdullah b. Mes'ûd**'un, cünüp olan birinin teyemmüm yapamayacağı kanâatinde olduğu anlaşılmaktadır. Onun gerekçesi de, bu ruhsatın insanlar tarafından istismar edilebileceği, soğuktan korktuklarında guslü bırakıp teyemmüme yeltenecekleri endişesidir. Ancak ulemanın cumhuruna göre, hem abdest ve hem de gusül için teyemmüm câizdir. Dört mezhebin görüşü de böyledir.

Ammâr'ın cünüplükten dolayı teyemmüm alırken **"yerde yuvarlanarak vücûdunun her tarafını toprakla meshetmesi"** cünüp birinin bütün vücûdunu yıkadığını düşünerek teyemmümde de bütün vücûdun meshedilmesi gerektiğini zannettiğinden dolayıdır. Halbuki gusül için yapılan teyemümde de sadece yüzün ve kolların meshedilmesi yeterlidir.

٥٢٩٠ــ (خ م د س ــ عبد الرحمن بن أبزى) : « أن رجلا أتى عمرَ فقال : إنِي أجْنَبتُ ، ولم أجد ماء؟ فقال : لا تُصَلِّ ، فقال عمَّار : أما تذكر يا أمير المؤمنين ، إذ أنا وأنت في سَرِيَّة ، فأصابتنا جنابة ، فلم نجد الماء ، فأما أنت ؛ فلم تُصَلِّ ، وأما أنا: فتمعَّكْتُ في التراب وصليتُ ، فقال رسول الله صلى الله عليه وسلم : **إنما يكفيك : أن تضرب بيديك الأرض** ثم

تنفُخ ، ثم تمسح بهما وجهك وكفيك؟ فقال عمر: نُولّيك ما تَوَلّيْت». أخرجه البخاري ومسلم.

وفي رواية أبي داود قال : « كنتُ عند عُمرَ ، فجاءهُ رَجُل ، فقال : إنا نكونُ بالمكان الشهرَ والشهرين ؟ فقال عمر : أما أنا فلم أكن أصلي حتى أجد الماء ، قال : فقال عَمَّار : يا أميرَ المؤمنين ، أما تَذْكُرُ إذْ كنتُ أنا وأنتَ في الإبل ، فأصابتنا جنابة ، فأما أنا فتمعَّكتُ ،فأتيتُ النبيَّ صلى الله عليه وسلم، فذكرتُ ذلك له ، فقال : **إنما [كان] يكفيك أن تقولَ هكذا** ، وضرب بيديه إلى الأرض ، ثم نفخهما، ثم مسح بهما وجهه ويديه إلى نصف الذراع ؟ فقال عمرُ : يا عَمَّار ، اتّقِ الله ،فقال : يا أميرَ المؤمنين ، إن شئتَ والله لم أذْكُرْه أبدا ، فقال عمرُ : كلا والله ، لَنوَلِّيَنَّكَ من ذلك ما تولّيت ».

وله في أخرى في هذا الحديث : « **فقال : يا عمارُ** ، **إنما كان يكفيك هكذا** ، ثم ضرب بيديه إلى الأرض ، ثم ضرب إحداهما على الأخرى ، ثم مسح وجهه والذّراعين إلى نصف الساعد – ولم يبلغ المرفقين – ضربة واحدة ».

وفي أخرى بهذه القصة « **فقال** : **إنما كان يكفيك** ، وضرب النبيُّ صلى الله عليه وسلم يده إلى الأرض ، ثم نفخ فيها ، ومسح بها وجهه وكفّيه » شك سلمةُ وقال : لا أدري فيه : « إلى المرفقين ». يعني : أو « إلى الكفّين ».

وفي أخرى بهذا الحديث قال : « ثم نفخ فيها ، ومسح بها وجهه وكفيه إلى المرفقين ، أو إلى الذراعين » قال شعبة : كان سلمةُ يقول :« الكفّين والوجه والذّراعين» فقال له منضور ذاتَ يوم : انْظُر ما تقول ؛ فإنه لا يذكر الذّراعين غيْرُك!.

[وفي أخرى قال: « فقال – يعني : النبيَّ صلى الله عليه وسلم –: **إنما كان يكفيك أن تضربَ بيديك إلى الأرض ، فتمسحَ بهما وجهك وكفّيك**.. وساق الحديث »].

وفي أخرى قال : « سمعتُ عمارا يخطُبُ بمثله ، إلا أنه لم ينفُخْ ».

وأخرج النسائي الرواية الأولى ، وفيها « **فقال : إنما كان يكفيك** ، وضرب النبيُّ صلى الله عليه وسلم بيديه الأرض ، ثم نفخ فيهما ، ثم مسح بهما وجهه وكفيه – وسلمةُ شك ، لا يدري فيه : إلى المرفقين ، أو الكفّين – فقال : نُوَلّيكَ ما تَوَلّيْتَ ».

وأخرج رواية أبي داود الأولى ، وفيها : « فقال عمار : أتذكرُ يا أمير المؤمنين ، حيثُ كنتَ بمكان كذا وكذا ، ونحن نَرْعى الإبل فتعلم أنا أجنبْنا ؟ قال : نعم ، قال : فأما أنا فتمرَّغتُ في التراب ، فأتينا النبيَّ صلى الله عليه وسلم ، فضحك ، فقال : **إن كان الصعيد لكافيك** ، وضرب بكفيه إلى الأرض، ثم نفخ فيهما ، ثم مسح وجههُ وبعض ذراعيه؟ فقال: اتّق الله يا عمار فقال: يا أمير المؤمنين، إن شئتَ لم أذكره، قال: لا ، ولكن نُوَلّيك من ذلك ما تولّيتَ ». وله في أخرى « أن رجلا سأل عمرَ بن الخطاب رضي الله عنه عن التيمم ، فلم يَدْرِ ما يقول ، فقال عمار : أتذكر حيث كنا في سريّة فأجْنَبتُ فتمعَّكتُ في التراب، فأتيتُ النبيَّ صلى الله عليه وسلم ، فقال : **إنما كان يكفيك هذا ؟** – وضرب شعبة بيديه على ركبتيه ، ونفخ في يديه ، ومسح بهما وجهه وكفَّيه مرة واحدةَ –».

وفي أخرى مثل الأولى وقال : « ثم نفخ [فيهما] ، فمسح بهما وجهه وكفيه – شك سلمة وقال : لا أدري ، فيه : إلى المرفقين ، أو إلى الكفين – قال عمر : نُوَلّيك من ذلك ما تولّيتَ » قال شعبةُ : كان [يقول] : الكفين والوجه والذراعين ، فقال له منصور : ما تقولُ ؟ فإنه لا يذكر : «الذراعين» أحد غيرك، فشك سلمة فقال : لا أدري ذكر الذِّراعين ، أم لا.

وفي أخرى «قال عمار : أجْنَبْتُ وأنا في الإبل ، فلم أجدْ ماء ، فتمعَّكت في التراب تمعُّكَ الدابة، فأتيتُ رسول الله صلى الله عليه وسلم فأخبرته بذلك ، فقال : **إنما كان يجزيك من ذلك التيمُّمُ**».

وفي رواية أخرى لأبي داود : « أنهم تمسَّحُوا وهم مع رسول الله صلى الله عليه وسلم بالصعيد لصلاة الفجر ، فضربوا بأكفّهم الصعيد ، ثم مسحوا وجوههم مسحة واحدة ، ثم عادوا فضربوا بأكفّهم الصعيد مرةً أخرى ، فمسحوا بأيديهم كلّها إلى المناكب والآباط من بُطُون أيديهم ».

وفي أخرى نحو هذا : قال :« فقام المسلمون فضربوا بأكفهم التراب ولم يَقْبِضُوا من التراب شيئا.. فذكر نحوه ، ولم يذكر المناكب والآباط قال ابن الليث : إلى ما فوق المرفقين ».

وفي أخرى قال: «سألتُ النبيَّ صلى الله عليه وسلم عن التيمم، فأمرني: ضربة واحدة للوجه والكفين ». وفي أخرى: سئل قتادةُ عن التيمم ، فقال: عن عمار: إن رسول الله صلى

الله عليه وسلم قال: « إلى المرفقين». وفي رواية النسائي قال : « تيمَّمْنا مع رسول الله صلى الله عليه وسلم فمسحنا بوجوهنا وأيدينا إلى المناكب ».

وأخرج الترمذي من هذا الحديث بطوله :«أنَّ رسول الله صلى الله عليه وسلم أمره بالتيمم للوجه والكفَّين ». قال الترمذي : وقد روي عنه أنه قال : « تيمَّمْنا مع النبي صلى الله عليه وسلم إلى المناكب والآباط » ولقلّة ما أخرج لم نُثبتْ له علامة.

5,290- Abdurrahman b. Ebzâ anlatıyor:

"Bir adam Hz. Ömer'e geldi ve;

"- Ben cünüp oldum ve su bulamadım, ne yapmalıyım?" diye sordu. Hz. Ömer;

"- Namaz kılma!" dedi.

Bunun üzerine Ammâr şunları söyledi:

"- Hatırlamıyor musun, ey mü'minlerin Emîri? Hani sen ve ben bir seriyyede bulunuyorduk da cünüp olmuştuk ve su bulamamıştık. Sen namaz kılmamıştın, ben ise toprakta yuvarlanmış ve sonra namazımı kılmıştım. Sonra Hz. Peygamber;

"- Şu kadarı yeterdi" diyerek ellerini toprağa vurmuş, sonra eline bulaşan toprakları üflemiş, sonra da yüzünü ve kollarını meshetmişti."

Hz. Ömer cevaben;

"- Allah'tan kork, ya Ammâr!" dedi. O zaman Ammâr;

"- Eğer istemezsen, bunu ebediyen söylemem" dedi. Hz. Ömer;

"- Senin sorumluluğunu sana bırakıyorum" dedi.[7]

RİVÂYETLER

Bunu **Buharî** ve **Müslim** tahric etti.

Ebû Davud'un rivâyeti şöyledir:

"Hz. Ömer'in yanında idim. Bir adam geldi ve;

"- Biz, bir-iki ay bir yerde kalıyoruz. (Cünüp oluyor ve su bulamıyoruz, ne yapmalıyız?) diye sordu. Hz. Ömer;

---

[7] **Buharî**, Teyemmüm, 3, 4, 6, 8; **Müslim**, Hayız, 28/112; **Ebû Davud**, Tahâret, 121/322-328; **Nesaî**, Tahâret, 195, 198, 199.

"- Ben olsam suyu bulmadan namaz kılmam" dedi.

Bunun üzerine Ammâr şunları söyledi:

"- Ey mü'minlerin Emîri, hatırlamıyor musun,? Hani sen ve ben deve (sürüsünde çoban) idik. Cünüp olmuştuk da, ben toprakta yuvarlanmış ve sonra namazımı kılmıştım. Sonra Hz. Peygamber'e gelip meseleyi anlattığımda;

"- Şöyle yapman yeterdi" diyerek ellerini toprağa vurmuş, sonra eline bulaşan toprakları üflemiş, sonra da yüzünü ve yarısına kadar kollarını meshetmişti."

Hz. Ömer cevaben;

"- Allah'tan kork, ya Ammâr!" dedi. O zaman Ammâr;

"- Ey mü'minlerin Emîri; eğer istemezsen, vallahi bunu ebediyen söylemem" dedi. Hz. Ömer;

"- Hayır, vallahi olmaz. Ben, senin sorumluluğunu sana bırakıyorum" dedi

Ebû Davud'un diğer bir rivâyetinde Hz. Peygamber;

"- Şöyle yapman yeterliydi, ya Ammâr" demiş, sonra ellerini bir kere yere vurmuş, sonra ellerini birbirine çarparak (bulaşan tozları düşürmüş), sonra yüzünü ve kollarınının yarısını –dirseklerini aşmadan- meshetmişti."

Bu kıssanın diğer bir rivâyetine göre de Hz. Peygamber;

"- Şu kadarı sana yeterdi" demiş, sonra ellerini yere vurmuş, sonra avucuna üflemiş, sonra da yüzünü ve ellerini meshetmişti."

Hadîsin râvîsi Seleme şüphe etti ve bu hadîste; "dirseklere kadar" mı, yoksa bileklere kadar" mı dediğini bilmiyorum, dedi.

Başka bir rivâyette de şu sözler vardır:

"...Sonra ellerine üfledi, sonra yüzünü ve dirseklere –veya kollara- kadar ellerini meshetti."

Şu'be dedi ki:

"Hadîsin râvîsi Seleme, 'ellerini, yüzünü ve kollarını meshetti" diyordu. Birgün Mansur ona;

"- Sözlerine dikkat et! Çünkü '*kolları*' lafzını senden başka kimse söylemedi" dedi.

Diğer bir rivâyette Hz. Peygamber;

"- Ellerini yere vurman, sonra da yüzünü ve kollarını meshetmen yeterlidir" dedi, diyerek aynı hadîsi rivâyet eder.

Başka bir rivâyette de; Ammâr'ın aynı hadîsin benzerini söylerken işittim, yalnız "ellerini üflemediğini" söyledi, dedi.

Nesaî de ilk rivâyeti şöyle tahric etti:

"...Hz. Peygamber;

"- Şunu yapman yeterliydi" diyerek ellerini yere vurdu, sonra ellerine üfledi, sonra yüzünü ve kollarını meshetti."

Râvî Seleme "dirseklerine veya bileklerine kadar" mı dediğinde şüphe etti.

Sonunda Hz. Ömer Ammâr'a;

"- Senin sorumluluğunu sana bırakıyorum" dedi.

Nesaî ayrıca **Ebû Davud**'un ilk rivâyetini de tahric etti. Bu rivâyete göre Ammâr;

"- Hatırlamıyor musun, ey mü'minlerin Emîri? Sen falan falan yerde iken biz deve güdüyorduk ve cünüp olmuştuk" dedi. Hz. Ömer;

"- Evet" dedi. Ammâr devamla;

"- Ben toprakta yuvarlanmıştım. Sonra Hz. Peygamber'e olayı anlattığımızda, Rasûlullah (as.) gülmüş ve;

"- Toprak temizse (şu kadarı) **sana yeterdi"** diyerek ellerini yere vurmuş, sonra ellerine üflemiş, sonra yüzünü dirseklerinin bir kısmını meshetmişri."

Bunun üzerine Hz. Ömer;

"- Allah'tan kork, ya Ammâr!" dedi. O zaman Ammâr;

"- Ey mü'minlerin Emîri; eğer istemezsen, bunu bir daha söylemem" dedi. Hz. Ömer;

"- Hayır! Bunun sorumluluğunu sana bırakıyorum" dedi.

Nesaî'nin başka bir rivâyetine göre de; "bir adam Hz. Ömer'e teyemmümü sormuş, Hz. Ömer ne diyeceğini bilememişti. Bunun üzerine Ammâr;

"- Hatırlamıyor musun; hani sen ve ben bir seriyyede bulunuyorduk da ben cünüp olmuş ve toprakta yuvarlanmıştım? Sonra Hz. Peygamber'e geldiğimde;

"- Şunu yapman sana yeterdi" diyerek ellerini dizlerine vurmuş, sonra eline üflemiş ve elleriyle yüzünü ve kollarını birer kez meshetmişti."

Nesaî'nin ilkine benzer başka bir rivâyetinde şu ifâde vardır:

"...Sonra ellerine üfledi ve onlarla yüzünü ve kollarını meshetti."

Râvî Seleme şüphe etti ve; "dirseklere veya bileklere kadar mı dedi bilmiyorum" dedi.

Sonra Hz. Ömer, Ammâr'a;

"- Senin sorumluluğunu sana bırakıyorum" dedi.

Şu'be; o, *"eller, yüz ve kollar"* diyordu dedi. Bunun üzerine Mansur ona;

"- Ne diyorsun? *'Kolları'* lafzını senden başka kimse söylemedi" dedi. O zaman Seleme şüpheye düştü ve "kolları söyledi mi, söylemedi mi bilmiyorum" dedi.

Diğer bir rivâyette Ammâr şöyle dedi:

"Ben deve çobanlığı yaparken cünüp olmuştum. Su bulamadım, bu yüzden hayvan gibi toprakta yuvarlandım. Sonra Hz. Peygamber'e gelip durumu anlattım. O da;

"- Bunun (cünüplük) **için teyemmüm yeterlidir"** dedi.

Ebû Davud'un başka bir rivâyeti ise şu şekildedir:

"Onlar Hz. Peygamber'le birlikte oldukları bir sırada sabah namazı için temiz bir toprağa meshettiler; avuçlarını toprağa vurdular, sonra yüzlerini bir defa meshettiler. Sonra tekrar avuçlarını temiz toprağa vurdular ve ellerinin içiyle omuzlarına ve koltuk altlarına kadar bütün kollarını meshettiler."

Buna benzer başka bir rivâyet de şöyledir:

"Müslümanlar kalktılar, ellerini toprağa vurdular, ama topraktan ellerine bir şey almadılar..." Sonra hadîsi aynı şekilde

zikreder. Yalnız omuzlardan ve koltuk altlarından söz edilmez. İbnu'l-Leys; "dirseklerin üstüne kadar" der.

Diğer bir rivâyet; "Hz. Peygamber'e teyemmümü sordum, bana yüz ve kollar için toprağa bir kere vurmamı emretti" şeklindedir.

Bir diğer rivâyette ise; Katâde'ye teyemmüm sorulmuş. O da Ammâr'dan naklen Hz. Peygamber'in dirseklere kadar meshettiğini söylemiş.

Nesaî'nin başka bir rivâyeti de şöyledir:

"Rasûlullah'la (as.) birlikte teyemmüm yaptık; yüzümüzü ve dirseklerimize kadar kollarımızı meshettik."

Nihayet **Tirmizî** de bu uzun hadîsin kısa bir bölümünü şöyle tahric etmiştir:

"Rasûlullah (as.) Ammâr'a yüz ve kollar için teyemmüm yapmasını emretti."

Tirmizî şöyle dedi:

"Ammâr'ın şöyle dediği de rivâyet edilmiştir:

"Hz. Peygamber'le birlikte iken omuzlarımıza ve koltuk altlarımıza kadar kollarımızı meshederek teyemmüm yaptık."

Tirmizî bu hadîsin çok kısa bir kısmını zikrettiği için, rivâyetin baş tarafında ona ait olan işareti koymadık.

İZAH

Bu rivâyet, cünüplükten dolayı da teyemmüm yapılabileceğini ve o teyemmümle namaz kılınabileceğini göstermektedir.

Her ne kadar dirsek, kol, bilek gibi lafza dayalı bazı farklılıklar görülmekte ise de, bunlar önemli görülmemelidir. Zira bu lafızlar zaman zaman birbirinin yerine kullanıldığı gibi, diğer rivâyetlerde dirseklerin üstüne kadar meshedileceği açıkça belirtilmektedir.

Hz. Ömer'le **Ammâr** arasında cereyan eden olayı **Hz. Ömer**'in hatırlayamaması mümkündür. Nitekim **Ammâr**'ın **"istemezsen bu olayı bir daha anlatmam"** teklifini **Hz. Ömer** kabul etmemiş; **"sorumluluğu sana ait olmak üzere anlatabilirsin"** demiştir. Yalnız rivâyette sözü edilen "**deve çobanlığı**" bilinen anlamda bir

çobanlıksa, **Medîne**'de **Hz. Ömer**'in deve çobanlığı yaptığı ifâdesi kuşkuludur.

Şunu da belirtmek gerekir ki, **Hz. Ömer**'in tereddüdü, teyemmümle ilgili değil, teyemmümün cünüplük için de yeterli olacağı hususundadır.

٥٢٩١ـ (خ م س ـ **عمران بن حصين** رضي الله عنه) : « أنّ رسول الله صلى الله عليه وسلم رأى رجلا معتزلا لم يُصَلِّ في القوم ، فقال : **يا فلان** ، **ما منعك أن تُصلّي مع القوم** ؟ فقال : يا رسول الله أصابتني جنابة ، ولا ماء ، فقال : **عليك بالصعيد** ، **فإنه يكفيك**».

أخرجه البخاري والنسائي ، وقد أخرجه البخاري ومسلم في جملة حديث طويل، وهو مذكور في المعجزات من « **كتاب النبوة** » من حرف النون.

5,291- İmrân b. Husayn anlatıyor:

"Hz. Peygamber, bir adamın cemâatten ayrılıp namaz kılmadığını gördü ve;

"- Ya fulan! Cemâatle bîrlikte namaz kılmana mani olan nedir?" diye seslendi. Adam;

"- Ey Allah'ın Rasûlü; ben cünüp oldum, su da yok" karşılığını verdi. Bunun üzerine Hz. Peygamber;

"- Toprak var, o sana yeter" buyurdu.[8]

RİVÂYETLER

Bunu **Buharî** ve **Nesaî** tahric etti. **Buharî** ve **Müslim** bunu ayrıca uzun bir hadîsin içinde de tahric ettiler. Bu rivâyet de Kitâbu'n-Nübüvvet'te Mucizeler bölümünde gelecektir.[9]

---

[8] **Buharî**, Teyemmüm, 6 ,8; Menâkıb, 25; **Müslim**, Mesâcid, 55/312; **Nesaî**, Tahâret, 202.

[9] Bkz., hadîs no; 8900.

٥٢٩٢ــ (د ت س ــ أبو ذر الغفاري رضي الله عنه) قال : « اجتمعتْ غُنَيمة عند رسول الله صلى الله عليه وسلم ، فقال : **يا أبا ذر ، أَبْدُ فيها** ، فبَدَوتُ إلى الرَّبَذَة ، فكانت تُصيبُني الجنابة ، فأمكثُ الخمسَ والسِّتَّ ، فأتيتُ رسول الله صلى الله عليه وسلم ، فقال : **أبو ذرّ ؟** فسكتُّ ، فقال : **ثكلَتْكَ أمُّك أبا ذرّ ، لأمِّك الويل** ، فدعا لي بجارية سوداء ، فجاءت بعُسّ فيه ماء ، فسترتني بثوب ، واستَتَرْتُ بالراحلة ، واغتسلتُ ، فكأني ألقيتُ عنّي جبلا، فقال : **الصعيدُ الطيّب وَضوء المسلم ولو إلى عشر سنين، فإذا وجدتَ الماء فأمسَّه جلدَك، فإن ذلك خير»**. وفي رواية « غُنيمة من الصدقة».

وفي أخرى قال رجل من بني عامر : « دخلتُ في الإسلام ، فهمَّني ديني ، فأتيتُ أبا ذر ، فقال أبو ذر : إني اجْتَوَيتُ المدينة ، فأمَرَ لي رسول الله صلى الله عليه وسلم بذَوْد وبغنم، فقال لي : **اشرب من ألبانها** – قال حماد : وأشك : **في أبوالها** – فقال أبو ذر: فكنتُ أعزُبُ عن الماء ومعي أهلي ، فتُصيبُني الجنابةُ ، فأُصلي بغير طهور ، فأتيتُ رسول الله صلى الله عليه وسلم بنصف النهار وهو في رَهْط من أصحابه ، وهو في ظل المسجد ، فقال: **أبو ذر ؟** فقلتُ : نعم ، هلكتُ يا رسول الله ، قال : **وما أهلكك ؟** قلتُ : إني كنتُ أعزُبُ عن الماء ، ومعي أهلي ، فتُصيبُني الجنابةُ ، فأُصلي بغير طهور ، فأمرَ لي رسول الله صلى الله عليه وسلم بماء ، فجاءتْ به جارية سوداء بعُسّ يتخضْخَضُ ، ما هو بملآن، فتَستَّرْتُ إلى بعير فاغتسلتُ ، ثم جئتُ ، فقال رسول الله صلى الله عليه وسلم : **يا أبا ذر ، إن الصَّعيدَ الطَّيِّبَ طهور وإن لم تجد الماء إلى عشر سنين ، فإذا وجدتَ الماءَ فأمسَّه جلدَك** ».

أخرجه أبو داود ، وقال : « **أبْوَالِها** » ليس بصحيح في هذا الحديث ، قال : وليس في أبوالها إلا حديث أنس ، تفرَّدَ به أهلُ البصرة.

وفي رواية الترمذي مختصرا ، أنَّ رسول الله صلى الله عليه وسلم قال : « **إن الصعيدَ الطيِّبَ طهور المسلم ، وإن لم يجدِ الماءَ عشر سنين ، فإذا وجدَ الماءَ فلْيُمسَّه بشرَته ، فإن ذلك خير** ».

وفي رواية «**إن الصعيد الطَّيِّبَ وضوءُ المسلم**». وأخرجه النسائي مثل الترمذي إلى قوله: «**عشر سنين**».

5,292- Ebû Zerr el-Ğifârî anlatıyor:

"Rasûlullah (as.) döneminde (zekâtlardan toplanan) küçük bir koyun sürüsü birikmişti. Hz. Peygamber;

"- **Ya Ebâ Zerr! Bu sürüyü çöle götür"** buyurdu. Ben de Rebze'ye götürdüm. Orada ben cünüp oluyordum ve (su bulamadığım için) beş-altı gün öylece duruyordum. Sonra döndüm. Hz. Peygamber;

"- **Ebû Zerr, bu ne hal?"** dedi. Ben sustum. Hz. Peygamber;

"- **Anası ağlayasıca Ebû Zerr!.. Anana yazık!.."** dedi ve benim için siyah bir câriye çağırdı; o da su dolu bir kova getirdi, gizlenmem için de bir örtü getirdi. Ben de bir devenin gerisine geçip gizlendim ve yıkandım. Sanki üzerimden dağlar kalkmış gibi rahatladım. Sonra Hz. Peygamber;

"- **Temiz toprak müslümanın abdest suyudur; velev ki** (susuzluk) **on sene sürse bile... Ama su bulduğunda da yıkan, çünkü bu daha hayırlıdır"** dedi.[10]

RİVÂYETLER

Diğer bir rivâyette açıkça "zekâttan toplanan küçük bir koyun sürüsü" denir.

Başka bir rivâyete göre; Benû Âmir kabilesinden bir adam şöyle anlattı:

"İslâm'a girmiştim ve dinim beni gayrete getirmişti. Ebû Zerr'e gittim, bana dedi ki:

"- Ben Medîne'ye (geldiğimde) şehrin havası bana dokunmuştu. Hz. Peygamber bana, bir miktar deve ile koyun verilmesini emretti. Sonra bana;

"- **Bunların sütünden iç!"** buyurdu.

Hadîsin râvîsi Hammâd; "hocam '*elbân* mı, *ebvâl* mi', yani süt mü, yoksa idrar mı dedi şüpheliyim" dedi.

Ebû Zerr şöyle devam etti:

"Ben sudan uzak bir yerde bulunuyordum, âilem de yanımda idi. Cünüp oluyor ve abdestsiz namaz kılıyordum. Bir öğle vakti

---

[10] **Ebû Davud**, Tahâret, 123/332-33; **Tirmizî**, Tahâret, 92/124; **Nesaî**, Tahâret, 203.

Rasûlullah'ın (as.) yanına geldim. O sırada Hz. Peygamber, mescidin gölgesinde bir gurup ashâbı ile oturuyordu. Beni görünce;

"- Ebû Zerr, bu ne hal?" dedi. Ben de;

"- Evet benim. Ben mahvoldum, ey Allah'ın Rasûlü" dedim.

"- Seni ne mahvetti?" diye sorunca;

"- Ben sudan uzak bir yerde bulunyordum ve âilem de yanımda idi. Cünüp oldum ve abdestsiz namaz kıldım" dedim.

Hz. Peygamber hemen bana su getirilmesini emretti. Siyah bir câriye, içinde su çalkalanan bir kova getirdi. Kova tam dolu değildi. Kovayı alıp devenin arkasına geçtim ve orada yıkandım. Sonra döndüm, Hz. Peygamber;

"- Ya Ebâ Zerr! Şüphesiz ki temiz toprak, temizleyicidir; velev ki on sene su bulamasan bile... Ama su bulduğunda da yıkan!" buyurdu.

Bunu **Ebû Davud** tahric etti ve "idrar" sözcüğünün doğru olmadığını, "idrar" kelimesinin sadece Enes'in rivâyetinde yer aldığını, onu da sadece Basralıların rivâyet ettiğini söyledi.

Tirmizî'nin muhtasar rivâyeti de şöyledir:

"Rasûlullah (as.) şöyle buyurdu:

"Temiz toprak müslümanın temiz suyudur; velev ki on sene su bulamasa bile... Ama su bulduğu zaman yıkansın, çünkü bu daha hayırlıdır."

Diğer bir rivâyetinde de; **"Temiz toprak müslümanın abdest suyudur"** dedi.

Nesaî de **Tirmizî**'nin ilk rivâyetini; "**on sene su bulamasa bile...**" cümlesine kadar tahric etti.

٥٢٩٣ـ (ت ـ عبد الله بن عباس رضي الله عنهما) : « سئل عن التيمم ، فقال : إنّ الله قال في كتابه حين ذكَر الوضوء : {فَاغْسِلُوا وُجُوهَكُمْ وأَيْدِيَكُم إلى المرَافق} [المائدة : الآية ٦] ، وقال في التيمم : {فَامْسَحُوا بِوُجُوهِكُمْ وأيديكُمْ} [المائدة : الآية ٦] وقال : {والسَّارِقُ والسَّارِقَةُ فَاقْطَعُوا أَيْدِيَهُما} [المائدة : الآية ٣٧] وكانت السُّنَّة في القطع : الكفَّين ، إنما هو الوجه والكفَّين.- يعني : التيمم- ». أخرجه الترمذي.

5,293- Abdullah b. Abbas'a teyemmüm konusu soruldu. Şunları söyledi:

"Yüce Allah kitabında, abdestten söz ederken; ***'yüzünüzü ve dirseklere kadar kollarınızı yıkayın!'***[11] buyurdu. Teyemmüm hakkında da; ***'yüzünüzü ve kollarınızı meshedin!'***[12] buyurdu. Hırsız için de; ***'hırsızlık yapan erkek ve kadının ellerini kesin!'***[13] buyurdu. Hırsızın elini kesmekte sünnet olan, bileklerin kesilmesidir. Binâenaleyh o, yani teyemmüm, yüzü ve elleri meshetmekten ibarettir."[14]

٥٢٩٤ــ (س ــ طارق بن شهاب) : « أن رجلا أجْنَبَ فلم يُصلِّ فأتى النبيَّ صلى الله عليه وسلم فذكر ذلك له ، فقال : **أصَبْتَ** ، فأجْنَبَ آخرُ فتيمم وصلى ، فأتاه ، فقال نحو ما قال للآخر - يعني : **أصبتَ** - » أخرجه النسائي.

5,294- Târık b. Şihâb'dan rivâyet edilmiştir:

"Bir adam cünüp olmuş ve namaz kılmamıştı. Hz. Peygamber'e gelip durumu anlattı. Rasûlullah (as.);

"- İsabet ettin" dedi.

Sonra başka biri de cünüp olmuş, teyemmüm yapıp namaz kılmıştı. O da durumunu anlatınca, Hz. Peygamber ona da, diğerine söylediğinin aynısını, yani **'isabet ettin'** diye söyledi."[15]

---

[11] Mâide, 6.

[12] Mâide, 6.

[13] Mâide, 37.

[14] **Tirmizî**, Tahâret, 110/145.

[15] **Nesaî**, Tahâret, 204.

İZAH

Bu rivâyet, hadîs tekniği açısından sahihtir. Ancak ortada çelişkili bir durum söz konusudur. Hz. Peygamber'in her ikisine de "**isabet ettin**" buyurması, bir çelişki olarak değerlendirilebilir. Fakat bu ifâdeyi iki şekilde izah etmek de mümkündür:

Muhtemeldir ki ilk adam geldiğinde henüz teyemmüm âyeti nâzil olmamış, bu yüzden yaptığını doğru bulmuştu. İkinci şahıs geldiği zamanda ise âyet nâzil olmuştu.

Diğer bir ihtimâl de, Hz. Peygamber, ilk şahsın kendi ictihadıyla öyle yaptığını düşünmüş ve onun kendi ictihadıyla yaptığını anlayışla karşılamıştır.

الفرع الثاني

في تيمّم الجَرِيح

2- YARA YÜZÜNDEN TEYEMMÜM YAPMAK

٥٢٩٥ـــ (د ـــ عبد الله بن عباس رضي الله عنه) قال : « أصاب رجلا جرْح في عهد رسول الله صلى الله عليه وسلم ثم احْتَلَم ، فأُمِر بالاغتسال ، فاغتسل فمات ، فبلغ ذلك رسول الله صلى الله عليه وسلم ، فقال : **قتلوه ، قتلهم الله ، ألم يكن شفاءُ العِيِّ السؤالَ ؟** »

أخرجه أبو داود.

وفي رواية رزين «ثم احتلم، فسأل من لا علم له بالسُّنَّة: هل له رُخصة في التيمم ؟ فقالوا له: لا، فاغتسل فمات، فبلغ ذلك رسول الله صلى الله عليه وسلم، فقال: **قتلوه قتلهم الله، ألم يكن شفاء العي السؤال؟ فإنما كان يكفيه أن يتيمم، وأن يَعْصِبَ على جرحه خرقة، ثم يمسح عليها، ويغسل سائر جسده**».

5,295- Abdullah b. Abbas anlatıyor:

"Hz. Peygamber döneminde bir adam yaralanmış, sonra da ihtilam olmuştu. Adama gusletmesi gerektiği söylendi. Adam da yıkandı, ama sonra öldü. Bu olay Hz. Peygamber'e ulaşınca;

"- Allah canlarını alsın, adamı öldürdüler!.. Bilgisizliğin ilacı, sormak değil midir?" buyurdu.[16]

RİVÂYETLER

Bunu **Ebû Davud** tahric etti.

Rezîn'in rivâyeti de şöyledir:

"...Sonra adam ihtilam oldu. Ne yapacağını, sünneti bilmeyen birine sordu:

"- Teyemmüme ruhsat var mı?" dedi. Cevaben;

"- Hayır!" dediler. Bunun üzerine o da yıkandı, ama sonra öldü. Olay Hz. Peygamber'e haber verilince;

"- Allah canlarını alsın, adamı öldürdüler!.. Bilgisizliğin ilacı, sormak değil midir? Teyemmüm yapması, yarasına bir bez sarıp üzerini meshetmesi ve vücûdunun diğer taraflarını yıkaması yeterliydi" buyurdu.[17]

İZAH

Bu hadîs, yaralının da teyemmüm edebileceğini göstermektedir. Ancak burada tartışma konusu yapılan mesele, hem teyemmüm, hem de guslun bir arada zikredilmesidir. Hadîste hem teyemmüm yapmak, hem de gusletmek emredilmektedir.

Hanefîler'e göre hadîs, hem teyemmüm ve hem de guslü birlikte yapmak gerektiğini ifâde etmemektedir. Aksine yaralı olan bir cünübün, ya teyemmüm etmesi, ya da yaraya bir bez sarıp üstüne meshetmesi ve bedeninin kalan kısmını yıkaması gerektiğini göstermektedir. Binâenaleyh vücut uzuvlarının çoğu yaralı ise gusle gerek yoktur, teyemmüm yeterlidir. Hadîsteki **"teyemmüm yapar"** cümlesi, uzuvlarının çoğunun yaralı oluşuna hamledilir. Buna mukabil organların az bir kısmı yaralı ise, yaraya bez bağlanarak üzeri meshedilir, vücudun diğer tarafları yıkanır. Hadîste geçen

---

[16] **Ebû Davud**, Tahâret, 125/337

[17] Musannıfın **Rezîn**'e atfettiği bu rivâyet, bundan sonra gelen Câbir rivâyetiyle aynı mâhiyettedir.

"yarasına bez sarıp üzerini mesheder ve bedeninin diğer kısmını yıkar" cümlesi de bu manaya hamledilir.

Mâlikîler de bu görüştedirler. **Şâfiîler**'e göre ise yara az olsun çok olsun gusül gerekir.

Yıkandığı takdirde hayatî bir tehlike veya hastalığın nüksetmesi riski söz konusu ise, yıkanmayıp teyemmüm etmesi gerektiğine ve bunun câiz olduğuna şüphe yoktur.

٥٢٩٦ــ (د ــ جابر بن عبد الله رضي الله عنهما) قال : «خرجنا في سفر ، فأصاب رجلا منا حَجَر فشجَّه في رأسه ، فاحتلم ، فسأل أصحابه : هل تجدون لي رخصة في التيمم ؟ فقالوا : ما نجد لك رُخصة وأنت تقدر على الماء ، فاغتسل فمات ، فلما قَدِمْنا على رسول الله صلى الله عليه وسلم وأُخبِر بذلك ، قال : **قتلوه، قتلهم الله ، ألا سألوا إذْ لم يعلموا ، فإنما شفاء العِيِّ السؤال ، إنما كان يكفيه أن يتيمم ويَعْصِر – أو يَعصب ، شك موسى – على جَرحه خِرْقة ، ثم يمسح عليها ، ويغسل سائر جسده**». أخرجه أبو داود.

5,296- Câbir b. Abdullah anlatıyor:

"Bir seyahatte idik. Arkadaşlarımızdan birine taş geldi ve başı yarıldı. Sonra ihtilam oldu. Adam, yanındakilere ne yapması gerektiğini sordu:

"- Benim için teyemmüme ruhsat bulabilir misiniz?" dedi. Onlar da;

"- Su varken sana teyemmüm için ruhsat veremeyiz" dediler.

Bunun üzerine adam yıkandı, ama sonra öldü. Hz. Peygamber'in yanına geldiğimizde, durum kendisine anlatılınca, Hz. Peygamber;

"- Allah canlarını alsın, adamı öldürdüler!.. Bilmiyorlarsa, soramazlar mıydı? Bilgisizliğin ilacı, ancak sormaktır. Onun teyemmüm yapması, yarasına bir bez sarıp üzerini meshetmesi ve sonra vücûdunun diğer kısmını yıkaması yeterliydi" buyurdu.[18]

---

[18] **Ebû Davud,** Tahâret, 125/336.

الفرع الثالث

في التيمم من البرد

3- SOĞUK YÜZÜNDEN TEYEMMÜM YAPMAK

٥٢٩٧ـ (د ـ **عمرو بن العاص** رضي الله عنه) قال : « احتلمت في ليلة باردة في غزوة ذات السَّلاسل ، فأشْفَقْتُ إن اغتسلتُ أن أهلك ، فتيممتُ ثم صلَّيتُ بأصحابي الصبح ، فذكروا ذلك للنبي صلى الله عليه وسلم فقال: **يا عمرو صليتَ بأصحابك وأنت جُنُب** ؟ فأخبرته بالذي منعني من الاغتسال وقلت: إني سمعت الله عز وجل يقول: **{ولاَ تَقْتُلُوا أنْفُسَكُمْ إنَّ الله كَانَ بِكُمْ رَحِيما}** [النساء: الآية ٢٩] فضحك رسول الله صلى الله عليه وسلم ولم يقل شيئا». وفي رواية «أن عمرو بن العاص كان على سرية.. وذكر الحديث نحوه» قال: «فغسل مَغَابِنَه وتوضأ للصلاة ثم صلّى بهم... فذكر نحوه ولم يذكر التيمم». قال أبو داود: روى هذه القصة عن الأوزاعي عن حسَّان بن عطية قال فيه: «**فتيمم**».

5,297- Amr b. el-Âs anlatıyor:

"Zâtü's-Selâsil seferinde soğuk bir gecede ihtilam olmuştum. Yıkanacak olsam, helâk olacağımdan korktum, bu yüzden teyemmüm ettim, sonra da arkadaşlarımla birlikte sabah namazını kıldım. Arkadaşlarım bunu Hz. Peygamber'e anlattılar. Hz. Peygamber;

"- Ya Amr! Cünüp olduğun halde arkadaşlarınla beraber namaz mı kıldın?" diye sordu. Kendisine neden yıkanamadığımı anlattım ve;

"- Ben Azîz ve Celîl olan Allah'ın; *'kendinizi öldürmeyiniz! Allah size karşı çok merhametlidir'*[19] buyurduğunu işittim" dedim. Bunun üzerine Rasûlullah (as.) güldü ve bir şey demedi."[20]

---

[19] Nisâ, 29.

[20] **Ebû Davud**, Tahâret, 124/334-335.

RİVÂYETLER

Diğer bir rivâyet; "Amr b. el-Âs bir seriyyede idi..." diye başlar ve yukarıdaki rivâyetin bir benzerini zikretti:

"Amr, eteklerini yıkadı ve namaz için abdesti gibi abdest aldı, sonra da cemâate namaz kıldırdı" dedi, teyemmümden hiç söz etmedi.

Ebû Davud dedi ki:

"Bu kıssa, Evzâî vasıtasıyla Hassân b. Atıyye'den de rivâyet edilmiştir. Bu rivâyette *'teyemmüm yaptı'* cümlesi de vardır."

İZAH

Zâtü's-Selâsil seferi, hicretin sekizinci yılında yapılmıştır. Bu savaşta müşrikler, askerlerin kaçmasından korktukları için zincirle onları birbirine bağladıklarından dolayı bu isimle meşhur olmuştur.

Bu rivâyette şiddetli soğuk yüzünden de teyemmümün câiz olduğu ifâde edilmektedir.

Detayda bazı farklı görüşler bulunmakla birlikte fukahanın ekseriyeti de bu kanâattedir. Bu konuda **Amr**'ın âyetten getirdiği delil, dikkate değerdir. Bu âyet, insan sağlığı ile ilgili pek çok konuda delil olarak kullanılabilir. Nitekim **Amr**'ın bu davranışını Hz. Peygamber, sıcak bir tebessümle tasvip etmişlerdir.

الفرع الربع

في التيمم إذا وجد الماء

4- SU BULUNCA TEYEMMÜM

٥٢٩٨ـــ (د س ــ **أبو سعيد الخدري** رضي الله عنه) قال : « خرج رجلان [في
سفر] ، فحضرت الصلاة وليس معهما ماء ، فتيمّما صعيدا طيبا فصلّيا ، ثم وجدا الماء في
الوقت ، فأعاد أحدهما الصلاة والوضوء ،ولم يُعدِ الآخر ، ثم أتيا رسول الله صلى الله عليه

وسلم، فذكرا ذلك له ، فقال للذي لم يُعدْ :**أصبتَ السُّنَّةَ ، وأجزأتك صلاتك** ، وقال للذي توضأ وأعاد : **لك الأجر مرتين** ».

أخرجه أبو داود ، قال : وروي عن عطاء بن يسار عن النبيِّ صلى الله عليه وسلم قال... ذِكْرُ أبي سعيد في هذا الحديث : ليس بمحفوظ ، وهو مرسل.

وفي أخرى عن عطاء بن يسار «أن رجلا من أصحاب النبيِّ صلى الله عليه وسلم... بمعناه».

وفي رواية النسائي « أن رجلين تيمَّما وصلَّيا ، ثم وجدا ماء في الوقت فتوضأ أحدهما ، وعاد لصلاته ما كان في الوقت ، ولم يُعِد الآخر ، فسألا النبيَّ صلى الله عليه وسلم ، فقال للذي لم يعد: **أصبت السنَّة ، وأجزأتك صلاتك** ، وقال للآخر : **أمَّا أنت فلك مثل سَهم جمع** ». وله في رواية عن عطاء بن يسار « أن رجلين.. وساق الحديث ».

5,298- Ebû Saîd el-Hudrî anlatıyor:

"İki kişi seyahate çıkmışlardı. Yolda namaz vakti gelmişti, ama yanlarında su yoktu. Temiz bir toprakla teyemmüm yapıp namazlarını kıldılar. Sonra namaz vakti içinde su buldular; biri abdest alıp namazını iâde etti, öbürü etmedi. Sonra Hz. Peygamber'e gelip durumu anlattılar. Hz. Peygamber namazı iâde etmeyene;

"- Sünnete isabet ettin. Kılmış olduğun namaz, senin için yeterlidir" buyurdu. Abdest alıp namazı iâde edene de;

"- Senin için de iki misli sevap vardır" buyurdu.[21]

RİVÂYETLER

Bunu **Ebû Davud** tahric etti ve dedi ki:

"Bu hadîs, Atâ b. Yesâr kanalıyla da Hz. Peygamber'den rivâyet edilmiştir. Bu hadîste Ebû Saîd el-Hudrî'nin zikredilmesi mahfûz değildir; dolayısıyla hadîs mürseldir."

---

[21] **Ebû Davud**, Taharet, 126/338-339; **Nesaî**, Gusül, 27.

Diğer bir rivâyete göre de; "Atâ b. Yesâr'dan, o da bir adam vasıtasıyla Hz. Peygamber'den..." diye aynı manada tahric edilmiştir.

Nesaî'nin rivâyeti de şöyledir:

"İki adam teyemmüm edip namaz kılmışlardı. Sonra aynı namazın vakti içinde su bulmuşlardı. Biri abdest alıp aynı vakitte namazını iâde etti, diğeri etmedi. Hz. Peygamber'e sordular. O da, iâde etmeyene;

"- **Sünnete isabet ettin. Kılmış olduğun namaz, senin için yeterlidir"** buyurdu. Diğerine de;

"- **Senin için de toplu bir hisse vardır"** buyurdu.

Nesaî'nin, Atâ b. Yesâr'dan naklettiği başka bir rivâyeti daha vardır. Bu rivâyet de; "İki adam..." diye başlayarak tahric edilmiştir.

İZAH

"Toplu hisse" terkibi, toplu bir hayır, çift mükâfat anlamına gelir. Kılınan iki namazın sevabının toplu olarak verileceğini ifâde etmektedir.

Bu rivâyette, teyemmümle namaz kılındıktan sonra, aynı vakit içinde su bulunacak olsa namazı iâde etmenin gerekli olup olmadığı konusu karşımıza çıkmaktadır. Hadîste Hz. Peygamber'in her iki uygulamaya da cevâz verdiği görülmektedir. Fukahanın cumhuru, namazı iâdeye gerek olmadığını söylerken, iâdesi gerekir diyenler de vardır. Dört mezhepte hâkim olan görüş, iâdeye gerek olmadığıdır.

٥٢٩٩ــ (ط ــ عبد الله بن عمر رضي الله عنهما) : « أقْبَل من أرضه بالجرف، فحضرت العصر بِمِرْبَدِ النَّعَم ، فتيمم وصلى ، ثم دخل المدينة والشمسُ مرتفعة ، فلم يُعِدْ ».

وفي رواية نافع « أنه أقبل هو وابن عمر من الجُرف ، حتى إذا كان بالمربد : نزل عبد الله فتيمم صعيدا طيبا ، فمسح بوجهه ويديه إلى المرفقين ثم صلى ».

وفي أخرى « أن عبد الله بن عمر كان يتيمم إلى المرفقين ».

أخرج الأولى رزين ولم أجدها والباقي أخرجه الموطأ وأخرج الأولى البخاري في ترجمة باب.

5,299- Abdullah b. Ömer, Curuf'taki tarlasından dönüyordu. Deve ağılına geldiğinde namaz vakti olmuştu. Hemen teyemmüm yapıp namazını kıldı. Sonra Medîne'ye girdiğinde güneş hala yüksekte idi, ama o namazını iâde etmedi.[22]

RİVÂYETLER

Nâfi'in rivâyetine göre; "kendisi ve İbn Ömer, Curuf'dan geliyorlardı Ağıla geldiklerinde Abdullah devesinden indi, temiz bir toprakla teyemmüm yaptı; yüzünü ve dirseklerine kadar kollarını meshetti, sonra namaz kıldı."

Başka bir rivâyete göre de; "Abdullah b. Ömer, dirseklere kadar teyemmüm yapardı."

İlk rivâyeti **Rezîn** tahric etti, onu kaynaklarda bulamadım. Diğerlerini ise **Muvatta** tahric etti. İlkini **Buharî** de bâb başlığında tahric etti.[23]

İZAH

Curuf, Medîne'ye yaklaşık üç mil mesafede bir yerdir.

Deve ağılı ve hayvan pazarının bulunduğu yer ile **Medîne** arasında da yaklaşık bir millik bir mesafe vardır.

İbn Ömer Medîne'ye gidene kadar ikindiyi kaçıracağından endişe ettiği için veya vaktin başında kılmak istediği için orada teyemmüm yaparak namazını kılmıştı, **Medîne**'ye geldiğinde hala vakit olduğu halde namazı iâde etmemişti.

---

[22] **Muvatta**, Taharet, 24/90-91.

[23] **Buharî**, Teyemmüm, 3.

الباب السادس

في الغسل

و فيه ستة فصول:

الفصل الأول

في غسل الجنابة

و فيه ثلاثة فروع:

الفرع الأول

في وجوبه وموجبه

و فيه ثلاثة أنواع:

النوع الأول

في التقاء الختانين

F- GUSÜL

I- CÜNÜPLÜKTEN DOLAYI GUSÜL

1- GUSLÜ GEREKTİREN ŞEYLER:

a) ERKEK VE KADIN CİNSEL ORGANLARININ UÇLARININ BİRBİRİNE DEĞMESİ

٥٣٠٠ـ (م ط ت ـ **أبو موسى الأشعري** رضي الله عنه): «أنهم كانوا جُلُوسا، فذكروا ما يُوجب الغسل ، فاختلف في ذلك رهط من المهاجرين والأنصار فقال الأنصاريون: لا يجب الغسل إلا من الدَّفق أو من الماء، وقال المهاجرون: بل إذا خالط فقد وجب الغسل، قال أبو موسى: فأنا أشْفيكم من ذلك ، قال : فقمت فاستأذنت على عائشة ، فأُذن لي، فقلت لها: يا أُمَّاهُ - أو يا أمَّ المؤمنين - إني أريد أن أسألك عن شيء، وإني أستَحييك، فقالت: لا تستحيي أن تسألني عما كنت سائلا عنه امَّك التي ولدتك، [فإنما أنا أُمُّك]، قلتُ: فما يُوجب

الغسل؟ قالت: على الخبير سقطت، قال رسول الله صلى الله عليه وسلم: **إذا جلس بين شُعَبِها الأربع، ومَسَّ الختانُ الختانَ، فقد وجب الغسل**». أخرجه مسلم.

وفي رواية الموطأ: « أن أبا موسى أتى عائشةَ زوجَ النبيِّ صلى الله عليه وسلم، فقال لها: لقد شَقَّ عليَّ اختلافُ أصحابِ النبيِّ صلى الله عليه وسلم في أمرٍ إني لأُعْظِمُ أن أستَقْبِلَكِ به، فقالت: ما هو؟ ما كنت سائلا عنه أمَّكَ فاسألني عنه فقال: الرجل يُصيب أهلَه ثم يُكْسِلُ ولا يُنزِل؟ فقالت: إذا جاوز الختانُ الختانَ فقد وجب الغسل فقال أبو موسى الأشعري: لا أسأل عن هذا أحدا بعدك أبدا».

وفي رواية لمسلم: «أن رجلا سأل رسول الله صلى الله عليه وسلم عن الرجل يُجامع أهله ثم يُكْسِلُ، هل عليهما الغسل؟ – وعائشة جالسة – فقال النبيُّ صلى الله عليه وسلم: **إني لأفعل ذلك أنا وهذه، ثم نغتسل**».

وفي أخرى للموطأ عن أبي سلمة بن عبد الرحمن بن عوف قال: « سألتُ عائشةَ زوجَ النبي صلى الله عليه وسلم: ما يُوجب الغسل؟ فقالت: هل تدري ما مَثَلُك يا أبا سلمةَ؟ مثلُ الفَرُّوج يسمعُ الدِّيَكَةَ تَصْرُخُ، فيَصْرُخُ معها، إذا جاوز الختانُ الختانَ، فقد وجب الغسل ».

وفي رواية الترمذي مختصرا: أنَّ عائشةَ قالتْ: « إذا جاوزَ الختانُ الختانَ، وجبَ الغُسْلُ، فعلتُه أنا ورسول الله صلى الله عليه وسلم فاغتسلنا ». وفي رواية له قالت: قال رسول الله صلى الله عليه وسلم: «**إذا جاوزَ الختانُ الختانَ وجب الغسل**».

5,300- Ebû Musa'l-Eş'arî'den rivâyet edildiğine göre; "gurup halinde oturup guslü gerektiren şeyleri müzakere ediyorlardı. Muhâcir ve Ensâr gurupları arasında bu konuda görüş ayrılığı ortaya çıktı. Ensâr;

"- Sadece meninin fışkırmasından veya (elbisede) ıslaklığın görülmesinden dolayı gusül gerekir" dediler. Muhâcirler de;

"- Hayır, iki uzuv birbirine geçince gusül gerekir" dediler.

Bunun üzerine Ebû Musa;

"- Ben sizin bu probleminizi çözerim" dedi. Ebu Musa şöyle anlatır:

"Hemen kalktım, Hz. Âişe'ye gittim; içeri girmek için izin istedim, izin verildi:

"- Anacığım -veya ey mü'minlerin annesi-; sana bir şey sormak istiyorum, ama utanıyorum" dedim. Hz. Âişe;

"- Seni doğuran annene sorabileceğin bir şeyi bana sormaktan utanma! Çünkü ben senin ancak annenim" dedi. Bunun üzerine;

"- Neden dolayı gusletmek gerekir?" diye sordum. Âişe;

"- Bunu iyi bilen birine rastladın" dedi ve Hz. Peygamber'in şöyle buyurduğunu söyledi:

"Erkek, kadının dört şubesi arasına oturduğu ve sünnet uzvu sünnet uzvuna temas ettiğinde gusül gerekir."[1]

RİVÂYETLER

Bunu **Müslim** tahric etti. **Muvatta**'nın rivâyeti şöyledir:

"Ebû Musa, Hz. Âişe'ye gitti ve ona;

"- Rasûlullah'ın (as.) ashâbının bir konuda ihtilaf etmeleri benim zoruma gitti. Ben onu sana söylemekte de zorlanıyorum" dedi. Hz. Âişe;

"- Nedir o? Kendi annene sorabileceğin şeyi, bana da sorabilirsin" deyince;

"- Bir adam karısıyla ilişkide bulunuyor, ama güçten kesiliyor ve inzâl vâki olmuyor; ona gusül gerekir mi?" diye sordu. Hz. Âişe;

"- Erkeğin uzvunun sünnet edilen kısmı (başı), kadının uzvuna girerse gusül gerekir" dedi. Bunun üzerine Ebû Musa'l-Eş'arî;

"- Bu konuda senden sonra artık ebediyen hiç kimseye bir şey sormayacağım" dedi.

Müslim'in diğer bir rivâyetine göre; bir adam Hz. Peygamber'e, bir erkek âilesiyle yatar, ama sonra güçten kesilip (inzâl vâki olmazsa) onların gusletmelerinin gerekli olup olmadığını sordu. O sırada Âişe de orada oturuyordu. Hz. Peygamber;

"- **Onunla** (Âişe ile) **ben bunu yapıyoruz, sonra guslediyoruz"** dedi.

---

1 **Müslim**, Hayız, 22/88; **Muvatta**, Tahâret, 18/73; **Tirmizî** Tahâret, 80/108-109.

Muvatta'nın, Ebû Seleme b. Abdurrahman b. Avf'tan naklettiği başka bir rivâyeti de şöyledir:

"Rasûlullah'ın (as.) zevcesi Hz. Âişe'ye;

"- Neden dolayı gusül gerekir?" diye sordum. Bana;

"- Senin hâlin neye benziyor biliyor musun, ya Ebâ Seleme? Civcivin hâline. Civciv, horozun (yem bulduğunu belirtmek için) gıdaklamasını işitir, o da gıdaklamaya başlar. Erkek uzvunun sünnet edilen kısmı, kadının uzvuna girince gusül gerekir" dedi.

Tirmizî de muhtasar olarak sadece Hz. Âişe'nin; "Erkeğin uzvunun sünnet edilen kısmı, kadının uzvuna girince gusül gerekir; ben ve Hz. Peygamber böyle yaptık ve yıkandık" dediğini kaydeder.

Tirmizî'nin başka bir rivâyetine göre de Hz. Âişe; "erkeğin uzvunun sünnet edilen kısmı, kadının uzvuna girince gusül gerekir" dedi.

İZAH

İnsana guslün farz olması için mutlaka meninin gelmesi şart değildir. Yukarıdaki rivâyette de görüldüğü üzere, erkeklik uzvunun sünnet edilen kısmı, yani başı rahme girerse, boşalma olmasa dahi hem kadının ve hem de erkeğin gusletmeleri gerekir. Erkeklik organının, kadınlık organına sadece dokunması hâlinde ise gusül gerekmez, bu konuda fukaha arasında ittifak vardır.

Hadîste geçen **"kadının dört şubesi"** ile bazılarına göre dudakları ve bacakları, bazılarına göre göğüsleri ve kalçalarıdır. Ama bundan asıl maksat, şüphesiz ki ilişkidir.

Hz. Âişe'nin civciv benzetmesi ile ne kastettiği açık değildir. Muhtemelen büyüklerin bu konudaki bazı konuşmalarını henüz çocuk olan **Ebû Seleme** işitmiş ve sonra da gelip **Hz. Âişe**'ye sormuştu, **Hz. Âişe** de onu iğnelemek gayesiyle böyle bir benzetme yapmıştı.

٥٣٠١ـــ (ط ـــ **محمود بن لبيد الأنصاري**) : « سأل زيدَ بنَ ثابت عن الرَّجُلِ يُصيبُ أهلَه ، ثم يُكسِلُ ولا يُنزِلُ ، فقال زيد : يغتسل ، فقال له محمود: إن أُبيَّ بنَ كعب كان لا

يرى الغسل ؟ فقال له زيد بن ثابت : إن أُبيَّ بنَ كعب نَزَعَ عن ذلك قبل أن يموت ». أخرجه الموطأ .

5,301- Mahmud b. Lebîd el-Ensârî, Zeyd b. Sâbit'e; âilesiyle ilişkiye geçen, ama boşalamadan gevşeyen adamın durmunu sordu. Zeyd;

"- Gusletmesi gerekir" dedi. Bunun üzerine Mahmud;

"- Ama Ubeyy b. Kâ'b gusle gerek olmadığını söylüyormuş" deyince, Zeyd b. Sâbit;

"- Ubeyy b. Kâ'b ölmeden önce o görüşünden döndü" dedi.[2]

٥٣٠٢ــ (ط ــ سعيد بن المسيب رحمه الله) : أن عمرَ بنَ الخطاب ، وعثمان ابنَ عفّان ، وعائشة زوجَ النبيّ صلى الله عليه وسلم كانوا يقولون : « إذا مَسَّ الختانُ الختانَ ، فقد وجب الغُسْلُ » أخرجه الموطأ .

5,302- Saîd b. el-Müseyyeb'den rivâyet edilmiştir:

"Hz. Ömer, Hz. Osman ve Rasûlullah'ın (as.) zevcesi Hz. Âişe şöyle diyorlardı:

"Sünnet uzvu, sünnet uzvuna temas edince gusül gerekir."[3]

İZAH

Az önce kaydettiğimiz gibi, cinsel organların sadece birbirine değmesi ile gusül gerekmez. Guslün şart olması için erkeğin cinsel organının hiç değilse kafasının rahme girmesi gereklidir.

٥٣٠٣ــ (ط ــ **نافع مولى ابن عمر**) أن ابن عمر كان يقول : « إذا جاوز الختانُ الختانَ ، فقد وجب الغسل » أخرجه الموطأ .

5,303- Nâfi'den rivâyet edildiğine göre, İbn Ömer şöyle diyordu:

---

[2] **Muvatta**, Tahâret, 18/74.

[3] **Muvatta**, Tahâret, 18/75.

"Sünnet uzvu, sünnet uzvuna temas edince gusül gerekir."[4]

٥٣٠٤ـ (خ م د س ـ أبو هريرة رضي الله عنه) أن رسول الله صلى الله عليه وسلم قال : «إذا جلس بين شُعَبِها الأربع ، ثم جَهَدَها ، فقد وجب الغسل ».زاد في رواية : «وإن لم يُنزل » أخرجه البخاري ومسلم.

وعند أبي داود : « إذا قَعَدَ بين شُعَبِها الأربع ، وألْزَقَ الخِتانَ بالخِتان، فقد وجبَ الغُسْلُ».

وعند النسائي مثل الأولى [وقال] : « ثم اجتهد ». وله في أخرى : « إذا قَعَدَ ».

5,304- Ebû Hureyre'den rivâyet edildiğine göre Rasûlullah (as.) şöyle buyurdu:

"Erkek, kadının dört şubesi arasına oturur ve çalışırsa gusül gerekir."[5]

RİVÂYETLER

Diğer bir rivâyette; "**inzâl vâki olmasa da**" ilâvesi vardır.

Hadîsi **Buharî** ve **Müslim** tahric etti.

Ebû Davud'un rivâyeti şöyledir:

"Erkek, kadının dört şubesi arasına oturur ve sünnet uzvu sünnet uzvuna yapışırsa gusül gerekir."

Nesaî'nin rivâyeti de ilk rivâyet gibidir. Yalnız ilk rivâyetteki "*cehede*" fiili yerine **Nesaî**'de aynı kökten gelen "*ictehede*" fiili bulunmaktadır. Onun diğer bir rivâyetinde de "*celese*" fiili yerine aynı anlama gelen "*kaade*" fili vardır.

---

[4] **Muvatta**, Tahâret, 18/71.

[5] **Buharî**, Gusül, 28; **Müslim**, Hayız, 22/87; **Ebû Davud**, Tahâret, 83/216; **Nesaî** Tahâret, 128.

النوع الثاني

في الإنزال

b)- İNZÂL VAKİ OLMASI

٥٣٠٥ـ (م خ د ـ أبو سعيد الخدري رضي الله عنه) قال : خرجتُ مع رسول الله صلى الله عليه وسلم يوم الاثنين إلى قُبَاء ، حتى إذا كنا في بني سالم ، وقف رسول الله صلى الله عليه وسلم على باب عتّبان [بن مالك] فصَرَخَ به ، فخرج يَجُرُّ إزارَه ، فقال رسول الله صلى الله عليه وسلم : « أعْجَلْنَا الرجلَ »، فقال عتبان : يا رسول الله ، أرأيتَ الرجل يُعْجَلُ عن امرأته ، ولم يُمْنِ ، ماذا عليه؟ قال رسول الله صلى الله عليه وسلم: « إنما الماءُ من الماء ».

وفي رواية مختصرا عن النبيِّ صلى الله عليه وسلم قال: «إنما الماء من الماء». أخرجه مسلم.

وفي رواية له وللبخاري : « أن رسول الله صلى الله عليه وسلم أرسل إلى رجل من الأنصار ، فجاءه ورأسُه يَقْطُر ، فقال رسول الله صلى الله عليه وسلم: لعلّنا أعْجَلْنَاك ؟ فقال : نعم يا رسول الله ، قال: إذا أُعْجِلْتَ أو أقحطتَ فلا غُسلَ عليك ، وعليك الوضوء ».

وأخرج أبو داود رواية مسلم المختصرة ، وقال : « كان أبو سلمةَ يفعلُ ذلك ».

وقد تقدَّم في نواقض الوضوء عن زيد بن خالد الجُهني ، وأُبيِّ بنِ كعب في هذا المعنى ما لم نَحْتَجْ إلى إعادته ، وذلك أنهم قالوا: « يَغْسِلُ ذَكَره ويتوضأ ، ولم يُوجبوا عليه الغُسل ».

5,305- Ebû Saîd el-Hudrî anlatıyor:

"Bir pazartesi günü Hz. Peygamber'le birlikte Kuba'ya gidiyordum. Benû Sâlim mahallesine geldiğimizde Rasûlullah (as.), İtbân b. Mâlik'in[6] kapısında durdu ve seslendi. İtbân, peştamalını sürükleyerek çıktı, Hz. Peygamber;

---

[6] **İtbân b. Mâlik b. Amr el-Ensârî es-Sâlimî**: ö. 60?/680?. A'mâ sahabîlerdendir. Hz. Peygamber onun evine gitmiş ve orada namaz kılmıştı. **Bedir** ehlindendir. Daha sonra yapılan **Uhud** ve **Hendek** savaşlarına da katılmıştı. Rasûlullah (as.) döneminde kabilesinin imamlığını yapıyordu. **İbn Sa'd**, Hz. Peygamber'in onu

"- **Adama acele ettirdik"** dedi. İtbân da;

"- Ey Allah'ın Rasûlü; bir adam karısıyla ilişkide bulunurken acele eder ve boşalmadan ilişkiyi bitirirse ne yapması gerekir?" diye sordu. Hz. Peygamber de;

"- **Su** (yıkanmak), **ancak sudan** (meninin gelmesinden) **gerekir"** dedi.[7]

RİVÂYETLER

Hz. Peygamber'den nakledilen muhtasar bir rivâyet de; **"Su, ancak sudan gerekir"** şeklindedir.

Bunları **Müslim** tahric etti.

Müslim'in diğer bir rivâyeti ile **Buharî**'nin rivâyeti de şöyledir:

"Rasûlullah (as.) Ensâr'dan bir adama (gelmesi için) haber göndermişti. Adam, saçları su damlatır bir hâlde geldi. Hz. Peygamber;

"- **Herhalde seni acele ettirdik"** dedi. Adam da;

"- Evet ey Allah'ın Rasûlü" dedi. Hz. Peygamber;

"- **Eğer sana acele ettirilir yahut meninin gelmesine engel olunursan, sadece abdest al, yıkanmana gerek yok!"** buyurdu.

Ebû Davud da **Müslim**'in muhtasar rivâyetini tahric etti ve; "Ebû Seleme böyle yapıyordu (yani ancak boşalırsa yıkanıyordu)" dedi.

Bu manada olmak üzere Zeyd b. Halid el-Cühenî ve Ubeyy b. Kâ'b'dan, "Abdesti bozan şeyler" faslında bazı hadîsler geçmişti,[8] onları burada tekrar etmeye gerek görmüyoruz. Onlar; "cinsel organını yıkar ve abdest alır, gusletmesi gerekmez" diyorlardı.

İZAH

Burada, önceki rivâyetlerden farklı olarak, gusül şartının meninin gelmesine bağlı olduğu ifâde edilmektedir. Ancak, müteâkip

---

Hz. Ömer'le kardeş yaptığını kaydeder. Rivâyetleri **Buharî, Müslim, Nesaî** ve **İbn Mâce**'de yer almaktadır.

[7] **Buharî**, Vudû, 34; **Müslim**, Hayız, 21/80-83; **Ebû Davud**, Tahâret, 83/217.

[8] Bkz., hadîs no; 5230-5231.

rivâyetlerde de görüleceği üzere bu uygulama, İslâm'ın ilk dönemlerinde idi. Sonradan bu hüküm neshedilmiş ve meni gelmese de gusül gerektiği nihaî hüküm haline gelmiştir. Bazı istisnâlar hariç tutulursa, gerek sahâbe ve gerek daha sonraki ulema, bu konuda ittifak hâlindedirler.

٥٣٠٦-(س — **أبو أيوب الأنصاري** رضي الله عنه) أنّ النبي صلى الله عليه وسلم قال: «**الماءُ من الماء** ». أخرجه النسائي.

5,306- Ebû Eyyub el-Ensârî'den rivâyet edildiğine göre Hz. Peygamber şöyle dedi:

"Su (yıkanmak), **ancak sudan** (meninin gelmesinden) **gerekir."**[9]

٥٣٠٧— (ت د — **أُبيُّ بنُ كعب** رضي الله عنه) قال : « إنما كان الماءُ من الماء رُخصةً في أول الإسلام ، ثم نُهي عنه » أخرجه الترمذي.

وفي رواية أبي داود : « أن رسول الله صلى الله عليه وسلم إنما جَعَلَ ذلك رُخصة للناس في أول الإسلام لقلّة الثياب ثم أمرَ بالغسل، ونَهى عن ذلك » قال أبو داود : يعني : « **الماء من الماء**».

وفي أخرى له قال : « إن الفتْيا التي كانوا يُفتُون : « الماءُ من الماء » ، كانت رُخصة رخّصها رسول الله صلى الله عليه وسلم في بَدْءِ الإسلام ثم أمر بالاغتسال بعدُ ».

5,307- Ubeyy b. Kâ'b şöyle dedi:

"Su (yıkanmak), **ancak sudan** (meninin gelmesinden) **gerekir"** hükmü, İslâm'ın başlangıcında idi, sonradan bu kaldırıldı."[10]

RİVÂYETLER

Bunu **Tirmizî** tahric etti.

Ebû Davud'un rivâyetinde ise şöyle dedi:

---

[9] **Nesaî**, Tahâret, 131.

[10] **Tirmizî**, Tahâret, 81/110-111; **Ebû Davud**, Tahâret, 83/214-215.

"İslâm'ın başlangıcında elbiselerin kıtlığından dolayı Rasûlullah (as.) insanlar için sadece bir ruhsat olarak buna izin verdi, ama sonra yıkanmayı emretti ve yıkanmamayı yasakladı."

Ebû Davud; "yani Ubeyy, **'gusül, ancak meniden dolayı gerekir'** hadîsini kastediyor" dedi.

Ebû Davud'un başka bir rivâyeti de şöyledir:

"Gusül, ancak meniden dolayı gerekir' diye fetvâ veriyorlar. Bu, İslâm'ın başlangıcında Hz. Peygamber'in verdiği bir ruhsattı, ama sonradan yıkanmayı emretti."

İZAH

Ubeyy b. Kâ'b'ın, İslâm'ın başlangıç dönemindeki ruhsatı, elbiselerin kıtlığı gerekçesine bağlamasını anlamak zordur. O konu ile bu gerekçenin ilgisi açık değildir. Bazıları sık yıkanmaktan dolayı elbisenin ıslanacağı ve ıslak elbiselerin insanları hasta edeceği şeklinde bir açıklama getirirler. Yalnız bazı rivâyetlerde ***"siyâb"*** yani elbise kelimesi yerine, yazılışı aynı olan ***"sebât"*** kelimesinin kullanıldığı zikredilir. Buna göre de insanlar yeni İslâm'a girdikleri için bağlılıkları ve sebatları azdı, onları İslâm'a ısındırmak için başlangıçta böyle bir kolaylık gösterildiği anlamına gelir.[11]

٥٣٠٨ــ (ت ــ عبد الله بن عباس رضي الله عنهما) قال: «إنما الماءُ من الماء: في الاحتلام». أخرجه أبو الترمذي.

5,308- Abdullah b. Abbas şöyle dedi:

"Gusül, ancak meniden dolayı gerekir" hadîsi, ihtilam olmak anlamındadır."[12]

İZAH

Burada **İbn Abbas**, söz konusu hadîse farklı bir açıklama getirmektedir. Buna göre **"su, ancak sudan gerekir"** hadîsi, insan

---

[11] Bkz., **Menhel**, II, 273.

[12] **Tirmizî**, Tahâret, 81/112.

ilişkide bulunduğu zaman ancak meni gelirse yıkanmak gerekir demek değildir. Bunun anlamı; insan rüya hâlinde ilişkide bulunursa, ancak meni geldiği takdirde yıkanması gerekir. Meni gelmeden rüyada yapılan ilişkiden dolayı yıkanmak gerekmez demektir.

النوع الثالث

في الإحتلام

c)- RÜYADA İHTİLÂM OLMAK

٥٣٠٩ـ (ت د ـ عائشة رضي الله عنها) : « أنَّ رسول الله صلى الله عليه وسلم سُئل عن الرجلِ يَجدُ البَلَل، ولا يَذْكُرُ احتلاما ، قال : **يغتسل** ، وعن الرجل يرى أنه [قد] احتلم ، ولا يجد بَللا ، قال: **لا غُسلَ عليه** ، قالت أمُّ سلمة :والمرأة ترى ذلك ، أعليها غسل ؟ قال : **نعم** ، **النِّساءُ شقائقُ الرجال** ». أخرجه الترمذي وأبو داود.

5,309- Hz. Âişe'den rivâyet edilmiştir:

"Rasûlullah'a (as.), uyandığında üzerinde ıslaklık gören, ama (rüyada) ihtilam olduğunu hatırlamayan bir adamın durumu soruldu:

"- Gusletmesi gerekir" buyurdu.

Sonra rüyada ihtilam olan, ama (uyanınca) üzerinde ıslaklık göremeyen adamın durumu soruldu. Onun için de;

"- Yıkanmasına gerek yoktur" dedi. Ümmü Seleme;

"- Bunu kadın görse, onun da gusletmesi gerekir mi?" diye sordu. Hz. Peygamber;

"- Evet; çünkü kadınlar, erkeklerin benzeridirler" buyurdu.[13]

İZAH

Hadîs, ihtilam olduğunu hatırlamadığı halde uyandığında elbisesinde ıslaklık gören adamın gusletmesi gerektiğini ifâde etmektedir. Buna mukabil ihtilam olduğunu hatırladığı halde ıslaklık

---

[13] **Tirmizî**, Tahâret, 82/113; **Ebû Davud**, Tahâret, 94/236.

göremeyen adamın da gusletmesine gerek yoktur. Bu mesele fukaha arasında detayda bazı farklı görüşler olmakla birlikte genelde kabul edileni şudur:

İhtilam olduğunu hatırlayan ve uyandığında da üzerinde ıslaklık gören adamın gusletmesi gerekir. İhtilam olduğunu hatırlamadığı halde ıslaklık gören kişi, bunun meni olduğuna kanâat getirirse yine yıkanması gerekir. Meni olmadığına kanâat getirirse, gusletmesine gerek yoktur. Şüpheli kalması halinde ise gusletmesi ihtiyata uygun bulunmuştur. Bu konuda kadınların durumu da aynıdır.

Rüyada ilişkide bulunduğunu, ama boşalmadığını bilen kişinin ise yıkanmasına gerek yoktur.

٥٣١٠ـ (خ م ط د ت س ـ أم سلمة رضي الله عنها) : « أن أمَّ سُلَيم - وهي امرأة أبي طلحة - قالت : يا رسول الله ، إن الله لا يستحيي من الحق ، فهل على المرأة الغُسل إذا احتلمت ؟ قال: **نعم، إذا رأت الماء** فقالت أم سلمة: أوَ تحتلمُ المرأةُ ؟ فقال: **تَرِبَتْ يداكِ ، فبِمَ يُشبِهها ولدُها؟**».

وزاد في رواية « قالت : فَضَحْتِ النساء ». وفي أخرى « فَغطَّتْ أم سلمة - يعني : وجهها - وقالت : يا رسول الله وتحتلم المرأة ؟ قال : **نعم ، تَرِبَتْ يمينُك ، فبِمَ يُشبِهها ولدُها ؟**». وفي أخرى « فضحكت أمُّ سلمة ». أخرجه البخاري ومسلم. وأخرجه الموطأ إلى قوله : « **إذا رأتِ الماء** ».

وفي رواية الترمذي نحو الأولى ، وفيه : « **قال : نعم ، إذا هي رأت الماء فلتغتسل** ». قالت أم سلمة : قلتُ لها : فَضَحْتِ النساءَ يا أمَّ سُلَيم. وأخرج النسائي نحو الرواية الأولى إلا أنه قال: «إن امرأة قالتْ: يا رسول الله ولم يُسَمِّ أمَّ سُلَيم»

وأخرجه أبو داود عقيب حديث عائشة الذي يتلو هذا الحديث ، وقال في آخره : وأما هشامُ بن عروة فقالت : عن عروةَ ، عن زينبَ بنتِ أبي سلمةَ ، عن أمِّ سلمةَ «أن أمَّ سُلَيم جاءت إلى النبيِّ صلى الله عليه وسلم » ولم يذكر الحديث إحالة على حديث عائشة.

5,310- Ümmü Seleme'den rivâyet edilmiştir:
"Ebû Talha'nın karısı Ümmü Süleym;

"- Ey Allah'ın Rasûlü! Allah haktan hayâ etmez; kadın ihtilam olduğunda yıkanması gerekir mi?" diye sordu. Hz. Peygamber;

"- Evet, ıslaklığı görünce" dedi.

Bu cevap üzerine Ümmü Seleme;

"- Kadın da ihtilam olur mu?" diye sordu. Hz. Peygamber;

"- Allah hayrını versin; olmasa, çocuğu ona nasıl benzer?" buyurdu.[14]

RİVÂYETLER

Diğer bir rivâyette Ümmü Seleme'nin, Ümmü Süleym'e; "kadınları rezil ettin" dediği kaydedilir.

Başka bir rivâyete göre; Ümmü Seleme (utancından) yüzünü örttü ve;

"- Ey Allah'ın Rasûlü; kadın da ihtilam olur mu?" diye sordu. Hz. Peygamber;

"- Evet! Allah hayrını versin; olmasa, çocuğu ona nasıl benzer?" dedi.

Başka bir rivâyette de Ümmü Seleme'nin güldüğü zikredilir.

Bunları **Buharî** ve **Müslim** tahric etti.

Muvatta'nın rivâyeti; **"...ıslaklığı görünce"** cümlesine kadardır.

Tirmizî'nin rivâyeti de ilk rivâyete benzemektedir. Yalnız oradaki ifadeye göre Hz. Peygamber;

"- Evet; kadın da ıslaklık görünce yıkansın!" dedi.

Bunun üzerine Ümmü Seleme, Ümmü Süleym'e;

"- Kadınları rezil ettin, ya Ümmü Süleym" dedi.

Nesaî de ilk rivâyet gibi tahric etti. Orada da; "bir kadın Hz. Peygamber'e sordu" şeklinde bir farklılık vardır, Ümmü Süleym'in ismini vermemektedir.

---

[14] **Buharî**, İlim, 50; Gusül, 22; Enbiyâ, 1; Edeb, 68, 79; **Müslim**, Hayız, 7/32; **Muvatta**, Tahâret, 21/85; **Ebû Davud**, Tahâret, 95/237; **Tirmizî**, Tahâret, 90/122; **Nesaî**, Tahâret, 130.

Ebû Davud da bu hadîsi, az önce geçen Hz. Âişe hadîsinin akabinde zikretmektedir. Rivâyetin sonunda da şöyle demektedir:

"Bu hadîsi Hişâm b. Urve, (babası) Urve'den, o da Zeyneb bint Ebî Seleme'den, o da Ümmü Seleme'den naklen; "Ümmü Süleym Hz. Peygamber'e geldi" diye rivâyet etmekte, ancak Hz. Âişe hadîsini telmihen burada hadîsin metnini vermemektedir."

İZAH

Hadîsin muhtelif rivâyetlerinde, soruyu soranın **Ümmü Süleym**, buna şâhit olanın da Hz. Peygamber'in zevcesi **Ümmü Seleme** olduğu belirtilmektedir. Ancak rivâyetin sonundaki **Ebû Davud**'un ifâdesinden, bu olaya şâhit olanın **Hz. Âişe** olduğu anlaşılmaktadır. **Nevevî**, ikisinin de orada bulunmuş olabileceklerini söyleyerek rivâyetleri telife çalışır.

٥٣١١ـ (م ط د س ـ عائشة رضي الله عنها) أن أمَّ سُلَيم - أمَّ بني [أبي طلحة] - سألتْ رسول الله صلى الله عليه وسلم عن المرأة ترى في منامها ما يرى الرجلُ : هل عليها من غُسل ؟ فقال : **نعم ، إذا رأت الماء** ».

قال الحميديُّ : أدرجه مسلم على ما قبله ، وقال : « بمعناه ، غير أن فيه : أن عائشة قالت : فقلت لها : أفّ [لك] ، أترى المرأةُ ذلك ؟ ».

وفي رواية « أن امرأة قالتْ لرسول الله صلى الله عليه وسلم : هل تغتسل المرأة إذا احتلمت وأبصرت الماء ؟ فقال : **نعم** ، فقالت لها عائشةُ : تَرِبَتْ يداك ، فقالت : قال رسول الله صلى الله عليه وسلم : **دَعيها ، وهل يكون الشَّبَهُ إلا من قِبَل ذلك؟ إذا علا ماؤها ماء الرجل أشْبَه الولدُ أخوالَه وإذا علا ماءُ الرجل ماءها أشبه أعمامَه»**. أخرجه مسلم.

وفي رواية الموطأ عن عروةَ بن الزبير « أن أمَّ سُلَيم قالتْ لرسول الله صلى الله عليه وسلم : المرأةُ ترى في المنام ما يرى الرجل : أتغتسل ؟ فقال لها رسول الله صلى الله عليه وسلم : **نعم فلتغتسل**، فقالت لها عائشة : أُفّ لك ، وهل ترى ذلك المرأة ؟ فقال لها رسول الله صلى الله عليه وسلم : **تَرِبتْ يمينُك ، ومن أين يكون الشَّبَهُ** ؟ ».

وفي رواية أبي داود «أن أمَّ سليم الأنصارية - وهي أمُّ أنس بن مالك - قالت : يا رسول الله ، إن الله لا يستحيي من الحق ، أرأيتَ المرأةَ إذا رأت في المنام ما يرى الرجل أتغتسل ، أم لا ؟ قالتْ عائشةُ: فقال النبي صلى الله عليه وسلم : « **فلتغتسل إذا وجدت الماء** ، قالت عائشةُ : فأقبلتُ عليها ، فقلتُ: أفٍّ لكِ ، وهل ترى ذلك المرأة ؟ فأقبل عليَّ رسول الله صلى الله عليه وسلم ، فقال : **تربتْ يمينُك يا عائشةُ ، ومن أين يكون الشَّبَهُ ؟** ».

وفي رواية النسائي : « أن أمَّ سُليم كلَّمتْ رسول الله صلى الله عليه وسلم وعائشة جالسة ، فقالتْ له: يا رسول الله ، إن الله لا يستحيي من الحق... وذكر نحوه ».

5,311- Hz. Âişe'den rivâyet edildiğine göre; Ümmü Süleym, -yani Ebû Talha'nın çocuklarının annesi-, Rasûlullah'a (as.); rüyasında erkek gören bir kadının durumunu sordu;

"- Onun gusletmesi gerekir mi?" dedi. Hz. Peygamber;

"- Evet, ıslaklık görünce" buyurdu.[15]

RİVÂYETLER

Humeydî dedi ki: "Bu hadîsi **Müslim**, önceki rivâyetin içine dercetti ve Âişe'nin ona; 'yazık sana! Hiç kadın onu görür mü?' dediğini kaydetti."

Diğer bir rivâyete göre; bir kadın Hz. Peygamber'e;

"- Kadın (rüyasında) ihtilam olur ve ıslaklık da görürse, gusletmesi gerekir mi?" diye sordu. Hz. Peygamber;

"- Evet" buyurdu. Bunun üzerine Hz. Âişe, kadına;

"- Allah canını alsın!" diye sitem etti. Rasûlullah (as.) da;

"- Rahat bırak onu! Çocukla annenin benzerliği ancak bu sebepten olur; kadının suyu erkeğinkine üstün gelirse çocuk dayılara, erkeğin suyu kadınınkine üstün gelirse amcalara benzer" dedi.

Bunları **Müslim** tahric etti.

---

[15] **Müslim**, Hayız, 7/32-33; **Muvatta**, Tahâret, 21/84; **Ebû Davud**, Tahâret, 95/237; **Nesaî**, Tahâret, 130.

Muvatta'nın Urve b. ez-Zübeyr'den rivâyetine göre de; **Ümmü Süleym**, Rasûlullah'a (as.);

"- Kadın rüyada erkeğin gördüğünü görürse, gusletmesi gerekir mi?" diye sordu. Hz. Peygamber;

"- **Evet, gusletsin!**" dedi. Bunun üzerine Hz. Âişe;

"- Yazık sana! Kadın öyle bir şey görür mü?" diye çıkıştı. Bu sefer Hz. Peygamber;

"- **Allah hayrını versin; öyleyse çocukla annesinin benzerliği nereden geliyor?**" dedi.

Ebû Davud'un rivâyetine göre; Enes b. Mâlik'in annesi Ümmü Süleym el-Ensâriyye;

"- Ey Allah'ın Rasûlü! Şüphesiz Allah haktan hayâ etmez; kadın rüyasında erkeğin gördüğünü görecek olsa, yıkanması gerekir mi, gerekmez mi?" diye sordu. Hz. Peygamber;

"- **Islaklık görünce yıkansın!**" buyurdu.

Âişe der ki: Bunun üzerine ben Ümmü Süleym'e döndüm ve;

"- Yazıklar olsun sana! Hiç kadın öyle bir şey görür mü?" dedim. Hz. Peygamber bana döndü ve;

"- **Allah hayrını versin ya Âişe! Öyleyse çocukla annesinin benzerliği nereden geliyor?**" dedi.

Nesaî'nin rivâyetine göre de Ümmü Seleme Rasûlullah'la (as.) konuştu. O sırada Âişe de orada oturuyordu. Hz. Peygamber'e;

"- Ey Allah'ın Rasûlü! Şüphesiz Allah haktan hayâ etmez..." dedi, diyerek aynı hadîsi zikreder.

İZAH

Bu rivâyet münasebetiyle işaret edilmesi gereken hususlardan biri, kadınların bu gibi şeyleri Hz. Peygamber'le birlikte rahatça konuşabilmeleridir.

Diğer bir husus, kadının da erkek gibi ihtilam olabileceğidir.

Diğer bir mesele de çocuğun ana veya babaya benzemesi konusudur. Burada benzemenin sebebi olarak "**meninin üstün gelmesi**" ifadesi kullanılmaktadır. Buna göre eşlerden hangisinin menisi üstün gelirse, çocuk o tarafa benzer. Ancak buradaki "**üstün**

gelmek"ten maksadın ne olduğu belli değildir. Bazıları bunu, kesif ve miktarının çok olması diye izah eder. Buna göre eşlerden hangisinin menisi daha kesif ve çok olursa, çocuk o tarafa benzer. Aşağıdaki 5313 numaralı hadîste "**üstün gelir veya geçerse**" denmektedir. Bunu açıklamaya çalışan bazı âlimler, "**üstün gelmek**" ifâdesiyle meninin çok ve kesif olmasını; "**geçmek**"le de meninin rahme daha önce girmesinin kastedildiğini söylerler.

Gerek çocuğun cinsiyeti ve gerek benzeme konusunu, bilinen maddî bir faktöre bağlamanın imkânsızlığı ortadadır. her şeyden önce bunun tıbbî bir mesele olduğunu söylemek gerekir. Kaldıki tıbbın da bu konuda söyleyebileceği çok fazla bir şey halen bulunmamaktadır. Bu, tamamen Allah'ın irâdesine ve dilemesine bağlı bir meseledir.

٥٣١٢ـ (م س ـ **أنس بن مالك** رضي الله عنه) قال : « جاءت أمُّ سليم - وهي جدة إسحاق - إلى رسول الله صلى الله عليه وسلم ، فقالت له- وعائشةُ عنده -: يا رسول الله ، المرأة ترى ما يرى الرجل في المنام ، فترى من نفسها ما يرى الرجل من نفسه ، فقالت عائشة : يا أمَّ سليم - فضحت النساء- تَرِبَتْ يمينُك. -قولها : تربت يمينك : خير - فقال لعائشة : **بل أنتِ فتربت يمينُك ، نعم فَلْتَغْسِلْ يا أمَّ سليم ، إذا رأتْ ذاك** ».

أخرجه مسلم ، قال الحميديُّ : زاد الراوي في نفس الحديث : « قولها : تربت يمينك خير » كذا في كتاب مسلم ، ولعله من قول الراوي ، في أنه لا يُراد بهذه اللفظة إلا الخير.

واختصره النسائي قال : « سألتْ أمُّ سليم رسول الله صلى الله عليه وسلم عن المرأة ترى في منامها ما يرى الرجل ، قال : **إذا أنزلت الماء فلتغتسل** ».

ولمسلم في رواية « أن امرأة سألت النبيَّ صلى الله عليه وسلم عن المرأة ترى في منامها ما يرى الرجل في منامه ،فقال : **إذا كان منها ما يكون من الرجل فلتغتسل** ».

5,312- Enes b. Mâlik anlatıyor:

"(Annem) Ümmü Süleym –ki o, hadîsin râvîsi İshak b. Ebî Talha'nın[16] ninesidir- Rasûlullah'a (as.) gitti, o sırada Hz. Âişe de orada idi:

"- Ey Allah'ın Rasûlü; erkeğin gördüğü rüyayı kadın da görür. Binâenaleyh erkeğin kendisinde hissettiği şeyi kadın da hisseder" dedi. Hz. Âişe hemen söze karışarak;

"- Ya Ümmü Süleym, kadınları rezil ettin! Allah hayrını versin!.." der.

(Allah hayrını versin manasına gelen *teribet yemînuke* cümlesi, hayır duâ anlamındadır.)

Ümmü Süleym de Âişe'ye;

"- Allah senin hayrını versin!" diye tepki gösterir.

Hz. Peygamber;

"- **Evet, onu görünce yıkansın, ya Ümmü Süleym!"** buyurdu.[17]

RİVÂYETLER

Bunu **Müslim** tahric etti.

Humeydî dedi ki: "Râvî hadîse '*teribet yemînuke* cümlesi, hayır duâ demektir' ibaresini kendisi ilave etti ve bu ilave, **Müslim**'de de böyledir. Belki de râvî, bu lafızdan hayırdan başka bir şey anlaşılmasın diye o cümleyi ilave etmiştir."

Nesaî'nin muhtasar rivâyeti de şöyledir:

"Ümmü Süleym, Rasûlullah'a (as.), erkeğin rüyada gördüğünü gören kadının durumunu sordu. Hz. Peygamber;

"- **Boşaldığın zaman yıkan!"** dedi.

Müslim'in bir rivâyetinde de; "Bir kadın Hz. Peygamber'e, erkeğin rüyada gördüğünü gören kadının durumunu sordu. Hz. Peygamber;

---

[16] **Ebû Yahya, İshak b. Abdullah b. Ebî Talha (Zeyd) b. Sehl el-Ensârî en-Neccârî el-Medenî**: ö. 132/749. Medîneli tâbiîlerdendir. Ümmü Süleym'in torunudur. Babası sahabîdir. Babasından ve amcası Enes b. Mâlik'ten rivâyetleri vardır. KendisindenHammâd b. Seleme, İmâm Mâlik ve İbn Uyeyne rivâyet eder. Sika ve huccettir; rivâyetleri kütüb-ü sittede tahric edilmiştir.

[17] **Müslim**, Hayız, 7/29, 31; **Nesaî**, Tahâret, 130.

"- Erkekte olan kadında da olursa yıkansın!" dedi.

٥٣١٣ـــ (م ــ **أم سليم** رضي الله عنها) : « أنها سألتْ نبيَّ الله صلى الله عليه وسلم عن المرأة ترى في منامها ما يرى الرجل، فقال رسول الله صلى الله عليه وسلم : **إذا رأت ذلك المرأةُ فلتغتسل** ، فقالت أمُّ سليم: واستحييتُ من ذلك، [قالت]: وهل يكون هذا ؟ فقال نبيُّ الله صلى الله عليه وسلم: **نعم ، فمن أين [يكون] الشبه ؟ إن ماءَ الرجلِ غليظ أبيضُ ، وماءُ المرأة رقيق أصفرُ ، فمن أيِّهما علا أو سبق يكون منه الشَّبه** ». أخرجه مسلم.

5,313- Ümmü Süleym'den rivâyet edildiğine göre; o, Hz. Peygamber'e erkeğin rüyada gördüğünü gören kadının durumunu sordu. Hz. Peygamber de;

"- Kadın onu görürse, yıkansın!" dedi.

Ümmü Süleym, sormaktan utandım, ama yine de;

"- Bu olur mu?" diye sordum, dedi. Hz. Peygamber de;

"- Evet, yoksa çocukla ana arasındaki benzerlik nerden olacak? Erkeğin suyu katı ve beyazdır. Kadının suyu ise ince ve sarıdır. Bunlardan hangisi üstün gelir veya öne geçerse, çocuk ondandır" dedi.[18]

٥٣١٤ـــ (س ــ **خولة بنت حكيم** رضي الله عنها) قالت : «سألتُ رسول الله صلى الله عليه وسلم عن المرأة تحتلم في منامها ؟ فقال : **إذا رأت الماء فلتغتسل** ». أخرجه النسائي.

5,314- Havle bint Hakîm şöyle dedi:

"Rasûlullah'a (as.), rüyada ihtilam olan kadının durumunu sordum. Bana;

"- Islaklık görünce yıkansın!" dedi.[19]

---

18 **Müslim**, Hayız, 7/30.

19 **Nesaî**, Tahâret, 130.

٥٣١٥ـ (س ـ أنس بن مالك رضي الله عنه) قال : قال رسول الله صلى الله عليه وسلم : «ماء الرجل غليظ أبيضُ ، وماء المرأة رقيق أصفرُ ، فأيُّهما سبق كان الشَّبَهُ ». أخرجه النسائي.

5,315- Enes b. Mâlik'ten rivâyet edildiğine göre Hz. Peygamber şöyle dedi:

"Erkeğin suyu katı ve beyaz, kadının suyu da ince ve sarıdır; hangisi öne geçerse çocuk ona benzer."[20]

الفرع الثاني

في فرائضه وسننه

و فيه ستة أنواع:

النوع الأول

في كيفية الغسل

2- GUSLÜN FARZLARI VE SÜNNETLERİ

a) GUSLÜN ŞEKLİ

٥٣١٦ـ (د ت ـ أبو هريرة رضي الله عنه) أن رسول الله صلى الله عليه وسلم قال : « تحت كلّ شعرة جَنَابة ، فاغْسلُوا الشَّعْرَ ، وأنْقُوا البَشَرَ ». أخرجه أبو داود والترمذي.

5,316- Ebû Hureyre'den rivâyet edildiğine göre Rasûlullah (as.) şöyle buyurdu:

"Muhakkak her kılın altında cünüplük vardır; binâenaleyh kılları yıkayın ve cildi temizleyin!"[21]

---

[20] **Nesaî**, Tahâret, 132.

[21] **Ebû Davud**, Tahâret, 97/248; **Tirmizî**, Tahâret, 78/106.

İZAH

Bu rivâyetin isnâdında yer alan **Hâris b. Vecîh** adlı râvî, zayıf biridir. Bu zatın, kütüb-i sitte'de başka rivâyeti de yoktur. Bu hadîsi rivâyet eden **Ebû Davud** da, onun hadîsinin münker olduğunu söylemiştir. **İmâm Şâfiî** bu hadisin sâbit olmadığını, **Beyhakî** de bu rivâyeti **Buharî** ve **Ebû Davud** gibi âlimlerin münker gördüklerini söylemiştir.

٥٣١٧ـ (د ـ علي بن أبي طالب رضي الله عنه) أن رسول الله صلى الله عليه وسلم قال : «**من تَرَكَ موضع شعرة من جنابة لم يغسلها ، فُعِلَ به كذا وكذا من النار. قال علي : فمن ثَمَّ عاديتُ رأسي ، فمن ثَمَّ عاديت رأسي فمن ثَمَّ عاديتُ رأسي -ثلاثا-، وكان يَجُزُّ شَعْرَه** ». أخرجه أبو داود.

5,317- Ali b. Ebî Tâlib'den rivâyet edildiğine göre Rasûlullah (as.) şöyle buyurdu:

"Kim, bir kıl dibini yıkamayıp cünüp bırakırsa, ona ateşte şöyle şöyle yapılır."

Hz. Ali üç. defa; "Bu sözden dolayı başıma düşman oldum. Bu sözden dolayı başıma düşman oldum. Bu sözden dolayı başıma düşman oldum" dedi. O, saçını da traş ederdi.[22]

İZAH

Gusül esnasında bütün vücudun yıkanması gerekir. Özellikle saçlı ve kıllı bölgeler daha dikkatle yıkanmalıdır. Çünkü kıl, suyun dibe geçmesine engel olabilmektedir. Saçlar sık olur ve su da az kullanılırsa, saçların dibine su ulaşmamış olur. İşte yukarıdaki hadîste buna dikkat edilmesi emredilmektedir.

٥٣١٨ـ (د ـ ثوبان رضي الله عنه) قال : « إنهم اسْتَفْتَوْا النبيَّ صلى الله عليه وسلم عن ذلك - يعني الغُسْلَ من الجنابة - فقال : **أمّا الرجلُ ، فَلْيَنْشُرْ رأسه فَلْيَغْسِلْه ، حتى يبلغ**

---

[22] **Ebû Davud**, Tahâret, 97/249.

أُصُولَ الشعر ، وأما المرأةُ ، فلا عليها أن لا تنقضه ، لِتَغْرِفْ على رأسها ثلاثَ غَرْفَاتٍ بكَفَّيها ». أخرجه أبو داود.

5,318- Sevbân'dan rivâyet edildiğine göre; ashâb cünüplükten yıkanmak konusunda Hz. Peygamber'den fetvâ istemişler, Hz. Peygamber de şöyle buyurmuş:

"Erkek saçlarını (örgülü ise) **dağıtsın ve saçların dibine suyu ulaştırana kadar yıkansın! Kadın ise, saçlarını çözmesi gerekmez; elleriyle başına üç avuç su döksün yeter!"**[23]

٥٣١٩ــ (خ م ط د ت س ــ عائشة رضي الله عنها) : « أن النبيَّ صلى الله عليه وسلم كان إذا اغتسل من الجنابة : بَدَأَ فغسل يديه ، ثم يتوضأ كما يتوضأ للصلاة ، ثم يُدْخِل أصابعه في الماء ، فَيُخَلِّلُ بها [أصول] شعره ثم يَصُبُّ الماءَ على رأسه ثلاث غُرَف بيديه ثم يُفيضُ الماءَ على جلْده كلّه».

وفي رواية « ثم يُخلِّل بيديه شعره ، حتى إذا ظن أنه قد أروَى بشرته ، أفاض الماء عليه ثلاث مرات ، ثم غسل سائر جسده ، وقالت : كنت أغتسلُ أنا ورسول الله صلى الله عليه وسلم من إناء واحد ، نَغْتَرِف منه جميعا ». أخرجه البخاري ومسلم.

لمسلم: «كان رسول الله صلى الله عليه وسلم إذا اغتسل من الجنابة، يبدأ فيغسل يديه ثم يُفرِغُ بيمينه على شماله فيغسل فَرْجَهُ ثم يتوضأ وضوءه للصلاة ثم يأخذُ الماءَ فيُدخِلُ أصابعه في أصول الشعر حتى إذا رأى أنه قد استبْرَأ حَفَن على رأسه ثلاثَ حَفَنات ثم أفاض على سائر جسده ثم غسل رجليه». وفي أخرى له « أن النبيَّ صلى الله عليه وسلم اغتسل من الجنابة ، فبدأ فغسل كفيه ثلاثا... ثم ذكر نحو هذه الرواية ، ولم يذكر غسل الرجلين ». وفي أخرى « أنه كان إذا اغتسل من الجنابة بدأ فغسل يديه قبل أن يُدْخِلَ يديه في الإناء ،ثم توضأ [مثل] وضوئه للصلاة ».

وله في أخرى قالت: «كان رسول الله صلى الله عليه وسلم إذا اغتسل بدأ بيمينه، فصَبَّ عليها من الماء فغسلها ثم صب الماء على الأذى الذي به بيمينه، وغسل عنه بشماله حتى إذا

[23] **Ebû Davud**, Tahâret, 99/255.

فرغ من ذلك صَبَّ على رأسه، قالت عائشةُ: وكنتُ أغتسل أنا ورسول الله صلى الله عليه وسلم من إناء واحد ونحن جنبان» وفي أخرى لهما قالت :« كان رسول الله صلى الله عليه وسلم إذا اغتسل من الجنابة دعا بشيء نحو الحِلاب ، فأخذ بكفّه ، فبدأ بشِقّ رأسه الأيمن ، ثم الأيسر ثم أخذ بكفّيه ، فقال بهما على رأسه». وأخرج الموطأ الرواية الأولى.

وفي رواية أبي داود «أن النبيَّ صلى الله عليه وسلم كان إذا اغتسل من الجنابة - قال سليمان : يبدأ فيُفرغ بيمينه [على شماله].وقال مسدّد : غسل يديه ، يَصُبُّ الإناء على يده اليمنى - ثم اتَّفَقَا : فيغسل فرجه.وقال مسدد ، يُفرغ على شماله وربما كَنَتْ عن الفرج - ثم يتوضأُ وضوءَه للصلاة ، ثم يُدْخِلُ يده في الإناء ، فيُخلّل شَعْرَهُ ، حتى إذا رأى أنه قد أصاب البشرة - أو أنْقَى البشرة - أفرغ على رأسه ثلاثا ، فإذا فَضلَ فَضْلة صبَّها عليه ».

وله في أخرى قالت : « كان رسول الله صلى الله عليه وسلم إذا أراد أن يغتسلَ من الجنابة ، بدأ بكفيه فغسلهما ، ثم غسل مَرَافِغَهُ ، وأفاض عليه الماءَ ، فإذا أنقاهما أهْوى بهما إلى حائط ، ثم يستقبلُ الوضوءَ ويُفيض الماء على رأسه ». وفي أخرى قالت عائشةُ : « لئن شئتم لأُرينَّكم أثرَ يَدِ رسول الله صلى الله عليه وسلم في الحائط، حيثُ كان يغتسل من الجنابة ».

وفي أخرى عن جُميع بن عمير - أحد بني تَيم الله بن ثعلبة - قال : « دخلتُ مع أُمّي وخالتي على عائشة ، فسألتْها إحداهما : كيف كنتم تصنعون عند الغسل ؟ فقالت عائشةُ : كان رسول الله صلى الله عليه وسلم يتوضأ وضوءه للصلاة ، ثم يُفيض الماء على رأسه ثلاث مرات ، ونحن نفيض على رءوسنا خمسا من أجل الضُّفُر ».

وأخرج أبو داود الرواية الآخرة التي فيها « دعا بشيء نحو الحلاب ».

وفي رواية النسائي « أن رسول الله صلى الله عليه وسلم كان إذا اغتسل من الجنابة وُضع له الإناء، فيَصُبُّ على يديه قبل أن يُدخلَهما الإناءَ ، حتى إذا غسل يديه أدخل يده اليمنى في الإناء ، ثم صب باليمنى وغسل فرجه باليسرى ، حتى إذا فرغ صبَّ باليمنى على اليسرى فغسلهما ، ثم تمضمض واستنشق ثلاثا ، ثم يصبُّ على رأسه مثل كَفَّيْه ثلاث مرَّات ، ثم يُفيضُ على جسده ».

وله في أخرى « قالت : كان يُفرِغُ على يديه ثلاثا ، ثم يغسل فرجه ، ثم يغسل يديه ، ثم يمضمض ويستنشق ، ثم يُفرغ على رأسه ثلاثا ، ثم يفيض على سائر جسده».

وفي أخرى قال : « وَصَفَتْ عائشة رسول الله صلى الله عليه وسلم من الجنابة قالت : كان يغسل يديه ثلاثا ، ثم يُفيض بيده اليمنى على اليسرى ، فيغسل فرجه وما أصابه – قال عمرو [بن عُبَيد] : ولا أعلمه إلا يفيض بيده اليمنى على اليسرى ثلاث مرات – ثم يتمضمض ثلاثا ، ويستنشق ثلاثا ، ويغسل وجهه ثلاثا ، ثم يفيض على رأسه ثلاثا ، يصبُّ على اليمنى ».

وفي أخرى « أن النبيَّ صلى الله عليه وسلم كان إذا اغتسل من الجنابة بدأ فغسل يديه، ثم يتوضأ كما يتوضأ للصلاة ، ثم يُدْخِلُ أصابعه ». وذكر الرواية الأولى من الحديث ، وأخرج الرواية الثانية ، ونحو الأولى لمسلم ، والرواية التي فيها ذكر الحلاب.

وله في أخرى « أنه كان يغسل يديه ، ويتوضأ ،ويُخلّل رأسَهُ حتى يَصِل إلى شعره ثم يُفْرِغُ على سائرجسده ».

وفي أخرى « أن رسول الله صلى الله عليه وسلم كان يُشَرِّبُ رأسه ، ثم يَحْثي عليه ثلاثا ».

وفي رواية الترمذي قالت : « كان النبيُّ صلى الله عليه وسلم إذا أراد أن يغتسلَ من الجنابة ، بدأ فغسل يديه قبل أن يُدْخِلَهما الإناء ، ثم غسل فرجه ، ويتوضأ وضوءَهُ للصلاة ، ثم يُشَرِّبُ شَعْرَهُ الماءَ ، ثم يَحْثي على رأسه ثلاث حثيات ».

5,319- Hz. Âişe'den rivâyet edilmiştir:

"Rasûlullah (as.) cünüplükten dolayı guslettiğinde; önce ellerini yıkamakla işe başlardı. Sonra namaz abdesti gibi abdest alırdı. Sonra parmaklarını suya sokar ve onlarla saçlarının diplerini ovalardı. Sonra elleriyle başına üç defa su dökerdi.Sonra da suyu bütün bedenine akıtırdı."[24]

RİVÂYETLER

Diğer bir rivâyette; "suyu deriye ulaştırdığı kanâatine sahip oluncaya kadar elleriyle saçlarını ovalar, (başına) üç defa su döker,

---

[24] **Buharî**, Gusül, 1, 15; **Müslim**, Hayız, 9/35-36; **Muvatta**, Tahâret, 17/67; **Ebû Davud**, Tahâret, 97/240-244; **Tirmizî**, Tahâret, 76/104; **Nesaî**, Tahâret, 151, 154, 155, 156.

sonra bedeninin diğer kısımlarını yıkardı. Ben ve Allah'ın Rasûlü aynı kaptan yıkanırdık, suyu birlikte avuçlardık" dedi.

Bunları **Buharî** ve **Müslim** tahric etti.

Müslim'in başka bir rivâyeti de şöyledir:

Rasûlullah (as.) cünüplükten dolayı guslettiğinde, ellerini yıkamakla başlar, sonra sağ eliyle soluna su döker ve avret mahallini yıkar, sonra namaz abdesti gibi abdest alır, sonra su alır ve parmaklarını saçlarının dibine sokar (ve ovalardı), nihayet tamamen temizlendiğine kanâat getirince başına üç avuç su döker, sonra bütün bedenine su akıtır, sonra da ayaklarını yıkardı."

Yine **Müslim**, başka bir rivâyetinde; "Hz. Peygamber cünüplükten guslettiğinde, ellerini üç defa yıkamakla başlardı..." diyerek ilk rivâyetin benzerini zikreder, yalnız ayakları yıkamaktan söz etmez.

Başka bir rivâyetine göre de; "Hz. Peygamber cünüplükten guslettiğinde, ellerini su kabına sokmadan önce yıkar, sonra namaz abdesti gibi abdest alırdı."

Onun başka bir rivâyeti de şöyledir:

"Hz. Peygamber cünüplükten guslettiğinde, gusle ellerini yıkamakla başlardı; üzerine su dökerek ellerini yıkar, sonra sağ eliyle avret mahalline bulaşan şeylere su döker ve soluyla da orayı yıkardı. Bunu bitirince başına su dökerdi. Ben ve Allah'ın Rasûlü, cünüp iken tek bir kaptan yıkanırdık."

Buharî ve **Müslim**'in diğer bir rivâyeti de şöyledir:

"Rasûlullah (as.) cünüplükten yıkanmak istediğinde, *külek* (süt sağılan kap) gibi bir şey ister, avucuyla ondan su alır, başının sağ tarafını yıkamakla başlar, sonra sol tarafını yıkardı. Sonra da avuçlarıyla su alıp başına dökerdi."

Muvatta bu rivâyetlerden ilkini tahric etmiştir.

Ebû Davud'un rivâyeti de şöyledir:

"Rasûlullah (as.) cünüplükten yıkanmak istediğinde, avuçlarıyla su alır ve ellerini yıkayarak gusle başlardı. Sonra avret mahallini

yıkar, üzerine su dökerdi. Ondan sonra ellerini temizlediğinde duvara sürter (bir bulaşıklık varsa temizlerdi). Sonra abdest alır ve başına su dökerdi."

Başka bir rivâyette Hz. Âişe şöyle dedi:

"Eğer isterseniz, Hz. Peygamber'in cünüplükten yıkandığı zaman ellerini sürttüğü duvardaki el izlerini size gösterebilirim."

Teymullah b. Sa'lebe oğullarından Cümey' b. Umeyr'in[25] rivâyeti de şöyledir:

"Annem ve teyzemle birlikte Hz. Âişe'ye gitmiştik. İkisinden biri ona;

"- Siz nasıl gusül alıyordunuz?" diye sordu. Hz. Âişe şöyle dedi:

"- Rasûlullah (as.) namaz abdesti gibi abdest alır, sonra üç defa başından su dökerdi. Bizler ise örgülerimizden dolayı beş defa dökeriz."

Ebû Davud "külek gibi bir şey isterdi" cümlesinin geçtiği rivâyeti de tahric etti.

Nesaî'nin rivâyeti de şöyledir:

"Rasûlullah (as.) cünüplükten yıkanmak istediğinde, kendisi için su kabı konulurdu. Ellerini kaba sokmadan önce yıkardı. Ellerini yıkadıktan sonra sağ elini kaba sokar, sonra sol eline su döker ve soluyla avret mahallini yıkardı. Sağ eliyle soluna su dökme işini bitirdikten sonra, ellerini tekrar yıkardı. Sonra üçer defa ağzına ve burnuna su verip temizlerdi. Sonra avuçlarıyla üç defa başına su dökerdi. Sonra da bütün bedenini yıkardı."

Nesaî'nin başka bir rivâyeti de şöyledir:

"Hz. Peygamber üç defa ellerini yıkar, sonra avret mahallini yıkar, sonra tekrar ellerini yıkar, sonra ağzına ve burnuna su verir,

---

[25] **Ebû'l-Esved, Cümey' b. Umeyr et-Teymî**: Kûfeli tâbiîlerdendir. Hz. Âişe ve Abdullah b. Ömer'i dinlemişti. Ondan A'meş rivâyet eder. Hadîste zayıf kabul edilir. **İbn Hibbân** *"râfizîdir, hadîs uydururdu"*, **İbn Nümeyr** *"insanların en yalancısıdır"*, **İbn Adiyy** *"rivâyetlerine itibar edilmez"* derken **Zehebî**, Sünen'de onun üç hadîsinin bulunduğunu ve **Tirmizî**'nin ona hasen dediğini, doğru sözlü olmakla birlikte hata eden biri olduğunu kaydeder. **Ebû Hâtim** *"salih"*, **İclî** de *"sikadır"* der. Aşırı Şîîlerdendi.

sonra üç defa başına su döker, sonra da bedeninin diğer kısımlarını yıkardı."

Başka bir rivâyeti de şöyledir:

"Hz. Âişe, Rasûlullah'ın (as.) cünüplükten dolayı gusletmesini şöyle anlattı:

"O üç defa ellerini yıkar, sonra sağ eliyle soluna su döker ve avret mahallini ve oraya bulaşan şeyleri yıkardı. –Râvî Amr b. Ubeyd[26], sağ eliyle soluna üç defa su döker mi dediğini bilemiyorum, dedi-. Sonra üç defa ağzına, üç defa burnuna su verir ve üç defa da yüzünü yıkardı. Sonra da üç defa başına, sağ tarafından su dökerdi."

Diğer bir rivâyeti de şöyledir:

"Hz. Peygamber cünüplükten guslettiği zaman, önce ellerini yıkamakla başlar, sonra namaz abdesti gibi abdest alır, sonra parmaklarını (saçlarının dibine) sokardı..." Sonra hadîsi ilk rivâyetteki gibi tahric etti.

Nesaî ayrıca ikinci rivâyeti, **Müslim**'in ilk rivâyetini ve "**külek**" lafzının geçtiği rivâyeti de tahric etti.

Nesaî'nin diğer bir rivâyetine göre de; "Hz. Peygamber ellerini yıkıyor, abdest alıyor, parmaklarını saçlarının arasına sokarak dibine kadar suyu ulaştırıyor, sonra da bütün bedenine su döküyordu."

Başka bir rivâyeti de; "Rasûlullah (as.) başını iyice ıslatıyor, sonra üç defa su döküyordu" şeklindedir.

Nihayet **Tirmizî**'nin rivâyeti de şu şekildedir:

"Hz. Peygamber cünüplükten yıkanmak istediğinde, önce ellerini kaba sokmadan onları yıkar, sonra avret mahallini yıkar,

---

[26] *Câmiu'l-Usûl*'de Amr b. Ubeyd diye kaydedilen bu isimde bir okuma hatası yapılmıştır. Doğrusu Ömer b. Ubeyd'dir. Nitekim Nesaî'de bu şekildedir. Ömer b. Ubeyd'in kısa biyografisi de şöyledir:

Ebû Hafs, Ömer b. Ubeyd b. Ebî Ümeyye el-İyâdî et-Tanâfesî el-Hanefî el-Kûfî: ö. 185/801. Kûfeli muhaddislerdendir. A'meş, simâk b. Harb ve Atâ b. es-Sâib'den rivâyetleri vardır. Kendisinden İshak b. Râhûye, Yahya b. Maîn ve Ahmed b. Hanbel rivâyet etti. Sikadır; rivâyetleri kütüb-ü sitede tahric edilmiştir.

sonra namaz abdesti gibi abdest alır, sonra suyu saçlarına içirir, sonra da başına üç defa su dökerdi."

İZAH

Kütüb-ü Sitte'nin tamamında geçen ve bazı farklı lafızlar ihtivâ eden bu rivâyet, guslün nasıl yapılacağını göstermektedir. Şüphesiz burada gösterilen gusül şekli, sünnete uygun olan gusüldür. Yıkanma emrinin yerini getirilmiş olması içinse, mutlak manada hadîsteki sıralamaya uymak şart değildir; hiç kuru yer kalmayacak derecede bütün vücûdun yıkanması yeterlidir.

٥٣٢٠ــ (خ ط د ــ عائشة رضي الله عنها) قالت : «كنا إذا أصابت إحدانا جنابة، أخَذَتْ بيدها ثلاثا فوق رأسها ثم تأخذُ بيدها على شِقّها الأيمن وبيدها الأخرى على شِقّها الأيسر». أخرجه البخاري.

هذا الحديث أخرجه الحميديُّ عن عائشةَ في أفراد البخاري ، ولم يجعلْهُ في جملة روايات الحديث الذي قبله ، وذلك بخلاف عادته ، إلا أن يكون لأجل أنه موقوف على عائشة قد أفرده ، وقد استعمل مثل ذلك ولم يفرده ، وحيث أفرده اتّبعناه، وأوردناه عقيب الحديث الطويل ونبّهنا عليه.

وأخرجه أبو داود قالت: «كانت إحدانا إذا أصابتها جنابة أخذت ثلاثَ حَفَنات هكذا - تعني: بكفيها جميعا - [فتصبُّ] على رأسها، وأخذت بيد واحدة، فصبّتها على هذا الشِّقّ، والأخرى على الشِّقّ الآخر». وفي رواية « الموطأ » عن مالك قال : « بلغه : أن عائشةَ سئلت عن غسل المرأة رأسها من الجنابة ، فقالت : لِتَحْفِنْ على رأسها ثلاث حَفنات من الماء ، ولْتضغثْ رأسَها بيدها ».

5,320- Hz. Âişe anlatıyor:

"Bizden biri cünüp olduğunda, eliyle üç defa su alıp başına döker, sonra eliyle vücûdunun sağ tarafına su döker, sonra diğer eliyle de sol tarafına su dökerdi."[27]

---

[27] **Buharî**, Gusül, 19; **Muvatta**, Tahâret, 17/70; **Ebû Davud**, Tahâret, 99/253.

RİVÂYETLER

Bunu **Buharî** tahric etti.

Bu hadîsi **Humeydî,** Hz. Âişe'den naklen **Buharî**'nin müfred rivâyetleri arasında zikretti. Bunu, kendi usûlüne aykırı olarak önceki hadîsin rivâyetlerinden biri olarak göstermedi. Ancak bunun Hz. Âişe'den mevkûf bir rivâyet olması sebebiyle onu ayrıca zikretmiş olmalıdır. Bunun gibi başka rivâyetler de kullandı, ama onları ayrıca zikretmedi. Hâsılı **Humeydî** bu rivâyeti ayrıca zikrettiği için biz de ona uyduk. Bu rivâyeti o uzun hadîsin peşinden getirerek bu duruma da işaret ettik.

Bunu **Ebû Davud** da tahric etti:

"Bizden biri cünüp olduğu zaman, -avuçlarına işaret ederek- şöyle üç avuç su alır, başına dökerdi. Sonra bir eliyle su alıp (sağ) tarafına döker, diğer eliyle tekrar su alıp diğer tarafına dökerdi."

Muvatta'nın riâyeti de şöyledir:

"**Mâlik**'e haber verildiğine göre; Hz. Âişe'ye, kadının cünüplükten dolayı başını nasıl yıkayacağı soruldu. Hz. Âişe şöyle dedi:

"Üç defa başına su döker ve başını elleriyle ovalar."

٥٣٢١ـ (خ م د ت س ـ ميمونة رضي الله عنها) قالت : « توضأ رسول الله صلى الله عليه وسلم [وضوءه] للصلاة غير رجليه ، وغسل فرجه ، وما أصابه من الأذى ، ثم أفاض عليه الماء ، ثم نَحَّى رجليه فغسلهما ، هذا غسله من الجنابة ».

وفي رواية قالت : « سترتُ النبيَّ صلى الله عليه وسلم وهو يغتسل من الجنابة ، فغسل يديه ، ثم صَبَّ بيمينه على شماله ، فغسل فرجه وما أصابه ، ثم مسح بيديه على الحائط ، أو الأرض ، ثم توضأ وضوءه للصلاة غير رجليه ، ثم أفاض على جسده الماء ، ثم تَنَحَّى فغسل قدميه ».

وفي رواية « فغسل فرجه بيده ، ثم دَلَّكَ بها الحائط ، ثم غسلها ، ثم توضأ وضوءه للصلاة ، فلما فرغ من غسله غسل رجليه».

وفي أخرى قالت : « وضعتُ للنبيِّ صلى الله عليه وسلم ماء يغتسل به ، فأفرغ على يديه ، فغسلهما مرتين أو ثلاثا ، ثم أفرغ بيمينه على شماله ، فغسلَ مَذاكيرَه ، ثم دَلَكَ يده بالأرض ، ثم مضمض واستنشق ، ثم غسل وجهه ويديه ، ثم غسل رأسه ثلاثا ، ثم أفرغ على جسده ، ثم تنحَّى من مقامه فغسل قدميه». وفي رواية نحوه وفي آخره قالت: «فناولتُه خرقة، فقال بيده هكذا، ولم يُردها».

وفي أخرى نحوه قالت : « فأتيتُه بخرقة فلم يُردْها ، وجعل ينفض يديه ».

وفي أخرى « **فناولتُه ثوبا ، فلم يأخذه ، وانطلق وهو ينفُض يديه** ».

وفي أخرى « أن النبيَّ صلى الله عليه وسلم أُتِيَ بمنديل ، فلم يَمَسَّه ، وجعل يقول هكذا — تعني يَنْفُضُه- ». أخرجه البخاري ومسلم.

وفي رواية أبي داود قالتْ : « وَضَعْتُ للنبيِّ صلى الله عليه وسلم غُسلا يغتسل به من الجنابة ، فأكْفأ الإناءَ على يده اليمنى ، فغسلها مرتين ، أو ثلاثا ، ثم صب على فرجه ، فغسل فرجَهُ بشماله ، ثم ضرب بيده الأرض ، فغسلها ، ثم مضمض واستنشق ، وغسل وجهه ويديه ، ثم صَبَّ على رأسه وجسده ثم تَنَحَّى ناحية فغسل رجليه فناولتُه المنديلَ فلم يأخذْهُ، وجعل ينفُض الماءَ عن جسده » فذكرت ذلك لإبراهيم فقال: كانوا لا يرون بالمنديل بأسا، ولكن كانوا يكرهون العادة، قال أبو داود: قال مسدَّد: قلت لعبد الله بن داود: كانوا يكرهونه للعادة ؟ فقال: هكذا هو، ولكن وجدته في كتابي هكذا.

وفي رواية الترمذي قالت : « وضعتُ للنبيِّ صلى الله عليه وسلم غُسلا ، فاغتسل من الجنابة ، فأكْفأ الإناء بشماله على يمينه ، فغسل كفيه ، ثم أدخل يدهُ في الإناء ، فأفاض على فرجه ، ثم دَلَكَ بيده الحائط أو الأرض ، ثم مضمض واستنشق وغسل وجهه وذراعيه فأفاض على رأسه ثلاثا ثم أفاض على سائر جسده ثم تنحى فغسل رجليه ».

وفي رواية النسائي قالت : « أدْنيتُ لرسول الله صلى الله عليه وسلم غسْلَه من الجنابة ، فغسل كفَّيْه مرتين أو ثلاثا ثم أدخل يمينه في الإناء فأفرغ بها على فرجه ثم غسله بشماله، ثم ضرب بشماله الأرض فدلكها دَلْكا شديدا ثم توضأ وضوءه للصلاة ثم أفرغ رأسه ثلاث حَثَيات ملِءَ كفَّيه ثم غسل سائر جسده ثم تَنحَّى عن مقامه فغسل رجليه قالت: ثم أتيته بالمنديل فردَّه» وأخرج الرواية الأولى.

وله في أخرى قالت : « كان إذا اغتسل من الجنابة يبدأ فيغسل يديه ، ثم يُفْرِغ بيمينه على شماله، ثم يُفْرغ على رأسه وعلى [سائر] جسده ، ثم يتنحَّى فيغسل رجليه ».

وفي أخرى قالت : « اغتسل النبيُّ صلى الله عليه وسلم من الجنابة ،فغسل فرجه، ودَلَك يده بالأرض – أو الحائط – ثم توضأ وضوءه للصلاة ، ثم أفاض على رأسه وسائر جسده».

5,321- Meymûne anlatıyor:

"Hz. Peygamber namaz abdesti gibi abdest aldı, yalnız ayaklarını yıkamadı, sonra avret mahallini ve oraya bulaşan şeyleri yıkadı. Sonra üzerine su döktü, sonra da ayaklarını yıkadı. İşte O'nun cünüplükten dolayı gusletmesi böyle idi."[28]

RİVÂYETLER

Diğer bir rivâyette şöyle dedi:

"Hz. Peygamber cünüplükten yıkanıyordu, ben de O'nu perdelemiştim. Önce ellerini yıkadı, sonra sağ eliyle sol eline su döktü avret mahallini ve oraya bulaşan şeyleri yıkadı. Sonra ellerini duvara veya yere sürdü. Sonra namaz abdesti gibi abdest aldı, yalnız ayaklarını yıkamadı. Sonra bütün vücûduna su döktü. Sonra bir kenara çekilip ayaklarını yıkadı."

Diğer bir rivâyete göre de; "eliyle avret mahallini yıkadı, sonra ellerini duvara sürttü, sonra ellerini tekrar yıkadı, sonra namaz abdesti gibi abdest aldı. Böylece guslünü tamamlayınca ayaklarını da yıkadı" dedi.

Başka bir rivâyette de şöyle söyledi:

"Hz. Peygamber'in gusletmesi için su koymuştum; önce ellerine su döktü, iki veya üç defa ellerini yıkadı. Sonra sağ eliyle sol eline su döktü ve avret mahallini yıkadı. Sonra elini yere sürttü. Sonra ağzına ve burnuna su verdi. Sonra yüzünü, sonra üç defa başını yıkadı. Sonra da bütün vücûduna su döktü. Sonra bir kenara çekildi ve ayaklarını yıkadı."

---

[28] **Buharî**, Gusül, 1, 5, 7, 8, 16, 18, 21; **Müslim**, Hayız, 9/37; **Ebû Davud**, Tahâret, 97/245; **Tirmizî**, Tahâret, 76/103; **Nesaî**, Tahâret, 160; Gusül, 15, 22.

Buna benzer başka bir rivâyetin sonunda şu cümle yer alır: "Ben (kurulanması için) O'na bir hrıka getirdim, ama o eliyle şöyle yaptı ve almadı."

Buna benzer diğer bir rivâyette de; "O'na bir hırka getirmiştim, ama almadı ve elleriyle (suyu) silkeledi" dedi.

Bir başka rivâyete göre de; "O'na (kurulanması için) bir giysi verdim, ama almadı ve ellerini silkeleyerek gitti" dedi.

Başka bir rivâyette de; "Hz. Peygamber'e bir mendil getirildi, ama onu kullanmadı ve –eliyle silkeleme işareti yaparak- şöyle yapmaya devam etti" dedi.

Bunları **Buharî** ve **Müslim** tahric etti.

Ebû Davud'un rivâyeti şöyledir:

"Hz. Peygamber'in cünüplükten dolayı gusletmesi için su hazırlamıştım. Önce suyu sağ eline dökerek ellerini iki veya üç defa yıkadı. Sonra suyu avret mahalline döktü ve orayı da sol eliyle yıkadı. Sonra elini yere sürdü ve onları tekrar yıkadı. Sonra ağzına ve burnuna su verdi, yüzünü ve kollarını yıkadı. Sonra başına ve bütün vücûduna su döktü. Sonra bir kenara çekilip ayaklarını yıkadı. Sonra (kurulanması için) havlu verdim, ama almadı, suları bedeninden silkeliyordu."

(Râvî A'meş der ki): "Ben bu hususu İbrahim (en-Nehaî'ye) sordum. O; 'onlar havlu kullanmakta sakınca görmezlerdi, fakat onu âdet edinmeyi hoş saymıyorlardı' dedi."

Ebû Davud, Müsedded'in şöyle söylediğini kaydetti:

"Abdullah b. Davud'a;

"- Onlar havlu kullanmayı âdet edinmeyi hoş görmezler miydi?" diye sordum. O da;

"- Evet, öyle. (Meymûne'nin rivâyetinde bunu âdet edinmeyi hoş görmezlerdi ibâresi yoktur) ama ben kitabımda onu bu şekilde buldum" dedi.

Tirmizî'nin rivâyeti şöyledir:

"Hz. Peygamber için gusül suyu koymuştum. O da cünüplükten dolayı yıkandı; önce kabı sol eline alıp sağ avucuna su döktü ve

ellerini yıkadı. Sonra elini kaba sokarak su aldı ve avret mahallini yıkadı. Sonra elini duvara veya yere sürttü Sonra ağzına ve burnuna su verdi, yüzünü ve kollarını yıkadı. Sonra başına üç defa su döktü, sonra da sâir bedenini yıkadı. En sonunda bir kenara çekilip ayaklarını yıkadı."

Nesaî'nin rivâyetine göre de şöyle dedi:

"Cünüplükten dolayı yıkanması için Hz. Peygamber'in yanına su koymuştum. Önce iki veya üç defa ellerini yıkadı. Sonra sağ elini kaba sokarak avret mahalline su döktü ve orayı sol eliyle yıkadı. Sonra elini yere vurdu ve kuvvetlice sürttü. Sonra namaz abdesti gibi abdest aldı. Sonra üç defa başına avuç dolusu su döktü. Sonra da sâir bedenini yıkadı. Sonra bulunduğu yerden bir kenara çekilerek ayaklarını yıkadı. Sonra O'na havlu götürdüm, ama kabul etmedi."

Nesaî ayrıca ilk rivâyeti de tahric etti.

Nesaî'nin başka bir rivâyetinde de şöyle dedi:

"Hz. Peygamber cünüplükten dolayı yıkanırken, önce ellerini yıkamakla başlar, sonra sağ eliyle sol eline su döker (avret mahallini yıkardı). Sonra başına ve sâir bedenine su dökerdi. Sonra da bir kenara çekilip ayaklarını yıkardı."

Nihayet diğer bir rivâyetinde de şöyle dedi:

"Hz. Peygamber cünüplükten yıkandı; avret mahallini yıkadı, elini yere veya duvara sürttü, sonra namaz abdesti gibi abdest aldı, sonra başına ve sâir bedenine su döktü."

٥٣٢٢ـ (س ـ عبد الله بن عمر رضي الله عنهما) : « أن عمر سأل رسول الله صلى الله عليه وسلم عن الغسل من الجنابة - واتسقت الأحاديث على هذا - يبدأ فيُفرِغ على يده اليمنى مرتين ، أو ثلاثا ، ثم يُدْخِلُ يده اليمنى في الإناء ، فيصب بها على فرجه ، [ويدَه اليُسرى على فرجه] ، فيغسل ما هنالك حتى يُنقيَه ، ثم يضع يده اليسرى على التُّراب إن شاء ، ثم يصبُّ على يده اليسرى حتى يُنْقِيَها،ثم يغسل يديه ثلاثا ، ويستنشق ويمضمض ، ويغسل وجهه وذراعيه ثلاثا ، حتى إذا بلغ رأسه لم يمسح، وأفرغ عليه الماء فهكذا كان غُسل رسول الله صلى الله عليه وسلم فيما ذُكر». أخرجه النسائي.

5,322- Abdullah b. Ömer anlatıyor:

"Hz. Ömer, Rasûlullah'a (as.) cünüplükten nasıl yıkanılacağını sordu. –Bu konuda pek çok hadîs vardır-. (Hz. Peygamber şöyle dedi):

"İki veya üç defa sağ eline su dökerek gusle başlar. Sonra sağ elini kaba sokar, oradan su alıp avret mahalline döker, sol eliyle de avret mahallini yıkar. Orada (yapışmış) **bir şey varsa temizlenene kadar yıkar. Sonra isterse sol elini toprağa koyar. Sonra sol eline su döker ve elini yıkar. Sonra üç defa ellerini bileklerine kadar yıkar, ağzına burnuna su verir, yüzünü ve kollarını üçer defa yıkar. Başa sıra gelince başını meshetmez, su döker.** (Sonra da bütün bedenini yıkar)."

Rivâyet edildiğine göre Rasûlullah'ın (as.) guslü işte bu şekilde idi.[29]

٥٣٢٣ـ (م ت د س ـ أم سلمة رضي الله عنها) قالت : « قلتُ : يا رسول الله ، إني امرأة أشُدُّ ضَفْرَ رأسي ، أفأنْقُضُه لغُسل الجنابة ؟ قال: **لا إنما يكفيكِ أن تَحْثي على رأسك ثلاث حَثَيَات ، ثم تُفيضينَ عليه الماء فتَطْهُرين** ».

وفي أخرى « أفأنقضه للحيضة وللجنابة ؟ قال : لا.. ثم ذكر بمعنى الحديث » أخرجه مسلم. وفي رواية الترمذي مثل الأولى.

وفي رواية أبي داود « أن امرأة من المسلمين - وقال زهير [يعني : ابن حرب] إنها قالت : يا رسول الله ، إني امرأة أشُدُّ ضَفْرَ رأسي ، أفأنقضُه للجنابة ؟ قال : **إنما يكفيك أن تَحْفني عليه ثلاثا** - وقال زهير: تحثي عليه ثلاث حَثَيات من ماء - **ثم تُفيضي على سائر جسدك، فإذا أنت قد طَهُرْتِ**».

وفي أخرى « أن امرأة جاءت إلى أمِّ سلمة... بهذا الحديث.

قالت: فسألتُ لها النبيَّ صلى الله عليه وسلم... بمعناه وقال فيه **واغمزي قُرونك عند كل حَفْنَة**».

[29] **Nesaî**, Gusül, 18.

وفي رواية النسائى قالت: « يا رسول الله، إني امرأة شديدة ضَفْرَة رأسي، أفأنْقُضُها عند غسلها من الجنابة؟ قال: **إنما يكفيكِ أن تَحْثي على رأسكِ ثلاثَ حَثَيَات من ماء ثم تُفيضين على جسدكِ**».

5,323- Ümmü Seleme'den rivâyet edilmiştir: "Hz. Peygamber'e;

"- Ey Allah'ın Rasûlü; ben saçlarını ören bir kadınım, cünüplükten dolayı guslederken onları çözeyim mi?" diye sordum.

"- Hayır! Başına üç avuç su atman sana yeter. Sonra üzerine su döker ve temizlenirsin" buyurdu.[30]

RİVÂYETLER

Diğer bir rivâyette Ümmü Seleme;

"- Âdetten ve cünüplükten dolayı onları çözeyim mi?" diye sordu, Hz. Peygamber;

"- Hayır!.." dedi. Sonra hadîsin diğer kısmını aynı manada rivâyet etti.

Bunları **Müslim** tahric etti.

Tirmizî'nin rivâyeti de ilk rivâyet gibidir.

Ebû Davud'un rivâyeti şöyledir:

"Müslümanlardan bir kadın -Züheyr b. Harb, Ümmü Seleme'nin kendisi, dedi- şöyle dedi:

"- Ey Allah'ın Rasûlü; ben saçlarını ören bir kadınım, cünüplükten dolayı (guslederken) onları çözeyim mi?" diye sordu. Hz. Peygamber;

"- Hayır! Oraya üç avuç su atman –Züheyr, üç avuç su atarsın, dedi- **sana kâfidir. Sonra sâir bedenine su dökersin, işte o zaman temizlenmiş olursun"** buyurdu.

Diğer bir rivâyet; "bir kadın Ümmü Seleme'ye geldi..." diye başlar ve aynı hadîsi rivâyet eder. Ümmü Seleme, "o kadın için bunu

---

30 **Müslim**, Hayız, 12/58; **Tirmizî**, Tahâret, 77/105; **Ebû Davud**, Tahâret, 99/251-252; **Nesaî**, Tahâret, 149.

Hz. Peygamber'e sordum" der. Bu rivâyette Hz. Peygamber'in; **"her su döküşünde saçının örgülerini sık!"** dediği de kaydedilir.

Nesaî'nin rivâyetine göre de Ümmü Seleme;

"- Ey Allah'ın Rasûlü; ben saçlarını ören bir kadınım, cünüplükten dolayı yıkanırken onları çözeyim mi?" diye sordum

"- Hayır! Başına üç avuç su atman sana yeterlidir. Sonra sâir bedenine su dökersin" buyurdu.

٥٣٢٤ـــ (م ـــ عبيد بن عمير) قال : « بلَغَ عائشةَ أن عبد الله بنَ عَمْرو يأمر النساء – إذا اغْتسلْنَ – أن يَنْقُضْنَ رءوسهنَّ ، قالت : يا عَجبا لابن عمرو هذا ! يأمر النساء إذا اغتسلن أن يَنْقُضنَ رءوسهنَّ ، أفلا يأمرهنَّ أن يحلقن رءوسهن ؟ لقد كنت أغتسل [أنا] ورسول الله صلى الله عليه وسلم من إناء واحد ، ولا أزيدُ على أن أُفْرغ على رأسي ثلاث إفراغات ». أخرجه مسلم.

5,324- Ubeyd b. Umeyr anlatıyor:

"Abdullah b. Amr'ın kadınlara, gusül esnasında saçlarının örgülerini çözmelerini emrettiği haberi Hz. Âişe'ye ulaşmıştı. Hz. Âişe;

"- Şu Amr'ın oğluna da hayret doğrusu!.. Kadınlara, gusül esnasında saçlarının örgülerini çözmelerini emrediyormuş! Başlarını traş etmeleri gerektiğini söylemiyor mu? Vallahi ben ve Allah'ın Rasûlü aynı yaptan gusül yapardık; başıma üç defa su dökmekten başka bir şey yapmazdım" dedi.[31]

İZAH

Gusül esnasında kadınların saçlarını çözmeleri gerekmez. Önemli olan saçların diplerine suyun ulaştırılmasıdır. Saç örgülerinin dıştan ıslatılması yeterlidir. Bu esnada örgüler sıkılarak içine suyun işlemesi temin edilirse güzel olur.

---

31 **Müslim**, Hayız, 12/59.

٥٣٢٥ـ (خ م س ـ **محمد الباقر**) قال : قال لي جابر : « أتاني ابنُ عمّك - يُعرِّض بالحسن بن محمد بن الحنفية - قال لي : كيف الغسل من الجنابة ؟ قلت : كان النبيُّ صلى الله عليه وسلم يأخُذُ ثلاثة أكفّ فيفيضها على رأسه ، ثم يُفيضُ على سائر جسده ، فقال الحسن : إني رجل كثيرُ الشَّعر ؟ فقلتُ : كان النبيُّ صلى الله عليه وسلم أكثر شعرا منك ». وفي رواية «أن النبيَّ صلى الله عليه وسلم كان يُفرِغ على رأسه ثلاثا». أخرجه البخاري ومسلم.

وفي رواية عن جعفر بن أبي وَحْشِيَّة عن أبي سفيان عن جابر «أن وَفْدَ ثقيف سالوا النبيَّ صلى الله عليه وسلم قالوا: إن أرضَنَا أرض باردة، فكيف بالغسل؟ فقال: أمَّا أنا فأُفرِغ على رأسي ثلاثا».

هذه الرواية أخرجها الحميديُّ في أفراد مسلم ، والروايات التي قبلها في المتفق عليه ، وهذا عجب ، فإنها منها ، وليس فيها إلا أنَّ راويها غير الأول ، وذلك بخلاف عادته. وفي رواية النسائي قال: «كان رسول الله صلى الله عليه وسلم إذا اغتسل أفْرَغ على رأسه ثلاثا»

5,325- Muhammed el-Bâkır'dan rivâyet edilmiştir:

Câbir bana şöyle anlattı:

"Amcanın oğlu –Hasan b. Muhammed el-Hanefiyye'yi kastediyor- bana;

"- Cünüplükten nasıl yıkanılır?" diye sormuştu. Ben de;

"- Hz. Peygamber üç avuç su alıyor ve onu başına döküyordu. Sonra da sâir bedenini yıkıyordu" dedim. Bunun üzerine Hasan;

"- Ben saçları çok sık bir adamım" deyince, ben de;

"- Hz. Peygamber'in saçları seninkinden sıktı" dedim.[32]

RİVÂYETLER

Diğer bir rivâyete göre; "Hz. Peygamber başına üç avuç su dökerdi."

Bunları **Buharî** ve **Müslim** tahric etti.

Cafer b. Ebî Vahşiyye'nin, Ebû Süfyan[33] vasıtasıyla Câbir'den rivâyeti de şöyledir:

---

[32] **Buharî**, Gusül, 3, 4; **Müslim**, Hayız, 11/56-57; **Nesaî**, Gusül, 20.

"Sakîf heyeti Hz. Peygamber'e;

"- Bizim memleketimiz soğuktur, nasıl gusül yapacağız?" diye sordular. Hz. Peygamber de;

"- Ben, başıma üç avuç su döküyorum" dedi.

Bu rivâyeti **Humeydî, Müslim**'in müfred rivâyetleri arasında zikretti. Bundan öncekini de muttefekun aleyh rivâyetler arasında gösterdi. Bu ise gariptir, çünkü bu da o rivâyetin bir parçasıdır. Bunun râvîlerinin öbürünün râvîlerinden farklı olmasının ötesinde bir farklılığı yoktur. Onun bu yaptığı, kendi usûlüne de muhaliftir.

Nesaî'nin rivâyeti de şöyledir:

"Rasûlullah (as.) yıkanırken başına üç defa su dökerdi."

٥٣٢٦ــ (د ــ شعبة) : « أن ابن عباس كان إذا اغتسل من الجنابة يُفرغُ بيده اليمنى على يده اليسرى سبع مرار ثم يغسل فرجه – فَنَسِيَ مَرّة كم أفرغ ، فسألني : [كم أفرغْتُ] ؟ فقلتُ : لا أدري ، فقال: لا أمَّ لك ، وما يمنعك أن تدري ؟ –ثم يتوضأ وضوءه للصلاة ، ثم يفيض على جلده الماء ، ثم يقول: هكذا كان رسول الله صلى الله عليه وسلم يتطهَّر ». أخرجه أبو داود.

5,326- Şu'be'den rivâyet edildiğine göre; "İbn Abbas cünüplükten guslederken, sağ eliyle sol eline yedi defa su döker, sonra avret mahallini yıkardı. Bir gün kaç defa su döktüğünü unuttu ve bana;

"- Suyu kaç defa döktüm?" diye sordu. Ben de;

"- Bilmiyorum" deyince;

"- Anasız kalasıca; neden bilmezsin?!" dedi.

[33] **Ebû Süfyan, Talha b. Nâfi el-Kuraşî el-Vasıtî el-Mekkî**: Meşhur tabiîlerdendir. Cabir b. Abdullah'ın talebesidir. Câbir, Enes ve İbn Abbas'tan rivâyetleri vardır. Kendisinden Cafer b. Ebî Vahşiye, A'meş ve İbn İshak rivâyet etti. Genelde sika kabul edilmekle birlikte hakkında bazı eleştiriler de yapılmıştır. Özellikle Câbir'den yaptığı rivâyetlerin sıhhatinden şüphe edilmez. Rivâyetleri kütüb-ü sittede tahric edilmiştir.

Sonra namaz abdesti gibi abdest aldı. Sonra vücûduna su döktü. Sonra da;

"- İşte Allah'ın Rasûlü böyle temizlenirdi" dedi.[34]

٥٣٢٧- (خ م د س - جبير بن مطعم رضي الله عنه) قال : قال رسول الله صلى الله عليه وسلم: « أمَّا أنا فأفيض على رأسي ثلاثاً ، وأشار بيديه كلتيهما ».

وفي رواية قال : « تَمَارَوْا في الغسل عند رسول الله صلى الله عليه وسلم ، فقال بعضُ القوم : أمّا أنا فإني أغسل رأسي بكذا وكذا ، فقال رسول الله صلى الله عليه وسلم : أمَّا أنا فأفيض على رأسي ثلاث أكفّ ». وفي أخرى: «أنّ رسول الله صلى الله عليه وسلم ذُكِرَ عنده الغسل من الجنابة فقال: أمَّا أنا فأُفرغ على رأسي ثلاثاً». أخرجه البخاري ومسلم وأخرج أبو داود الرواية الآخرة وأخرج النسائي الثانية وله في أخرى «أن النبيّ صلى الله عليه وسلم ذُكِرَ عنده الغسل من الجنابة فقال: أمَّا أنا فأُفرغ على رأسي ثلاثاً».

5,327- Cübeyr b. Mut'im'den rivâyet edildiğine göre Hz. Peygamber, her iki eliyle işaret ederek;

"Ben (gusül yaparken) **başıma üç defa su döküyorum"** dedi.[35]

RİVÂYETLER

Diğer bir rivâyete göre; "ashâb-ı kirâm, Hz. Peygamber'in yanında gusül konusunda tartıştılar. Biri;

"- Ben başımı şöyle şöyle yıkıyorum" dedi. Hz. Peygamber de;

"- Ben de başıma üç avuç su döküyorum" dedi.

Başka bir rivâyete göre; "Rasûlullah'ın (as.) yanında cünüplükten yıkanmak konusunda söz edildi, bunun üzerine Hz. Peygamber;

"- Ben başıma üç defa su döküyorum" dedi.

---

[34] **Ebû Davud**, Tahâret, 97/246.

[35] **Buharî**, Gusül, 4; **Müsalim**, Hayız, 11/54-55; **Ebû Davud**, Tahâret, 97/239; **Nesaî**, Gusül, 20.

Bunları **Buharî** ve **Müslim** tahric etti. **Ebû Davud** son rivâyeti, **Nesaî** de ikinci rivâyeti tahric etti.

Nesaî'nin diğer bir rivâyeti de şöyledir:

"Hz. Peygamber'in yanında cünüplükten yıkanmak konusunda söz edildi, bunun üzerine Hz. Peygamber;

"- Ben başıma üç defa su döküyorum" dedi.

٥٣٢٨ـ (ط ـ نافع مولى ابن عمر): «أن ابن عمر رضي الله عنهما كان إذا اغتسل بدأ فأفرغ على يده اليمنى فغسلها، ثم غسل فرجه، ثم تمضمض واستنثر ثم غسل وجهه، ونضح في عينيه ثم غسل يده اليمنى ثم غسل يده اليسرى ثم غسل رأسه ثم اغتسل وأفاض عليه الماء».

أخرجه الموطأ.

5,328- Nâfi'den rivâyet edildiğine göre; "İbn Ömer guslederken önce sağ eline su dökerek ellerini yıkar, sonra avret mahallini yıkar, sonra ağzına ve burnuna su verir, sonra yüzünü yıkar, bu esnada gözlerini de iyice yıkar, sonra sağ kolunu yıkar, sonra sol kolunu yıkar, sonra üzerine su dökerek yıkanırdı."[36]

النوع الثاني

في الغسل الواحد للمرات من الجماع

b) BİRDEN ÇOK İLİŞKİ İÇİN BİR DEFA YIKANMAK

٥٣٢٩ـ (خ د ت س ـ قتادة) : «أن أنس بن مالك حدَّثهم: أن رسول الله صلى الله عليه وسلم كان يطوف على نسائه بغسل واحد». وفي رواية « أن رسول الله صلى الله عليه وسلم طاف على نسائه في غسل واحد ». أخرجه البخاري وأبو داود والترمذي والنسائي.

---

[36] **Muvatta**, Tahâret, 17/69.

5,329- Katâde'den rivâyet edildiğine göre, Enes b. Mâlik onlara şöyle tahdîs etmiş:

"Hz. Peygamber (birden) çok karısıyla ilişkide bulunur ve sadece bir defa gusül yapardı."[37]

RİVÂYETLER

Başka bir rivâyete göre; "Rasûlullah (as.), kadınlarını dolaşır, bir defa gusül yapardı."

Hadîsi **Buharî, Ebû Davud, Tirmizî** ve **Nesaî** tahric etti.

İZAH

İkinci rivâyette geçen "**dolaşmak**" sözcüğünden maksat, ilişkide bulunmaktır. Bu rivâyet, insanın âilesiyle birden çok ilişkide bulunması hâlinde bir defa gusül yapmasının kâfi geleceğini göstermektedir.

Hz. Peygamber'in her gece eşlerinden birinin yanında kaldığı ve bu konuda sıralamaya dikkat gösterdiği, kimsenin hakkını başkasına vermediği bilinmektedir. Bu itibarla yukarıdaki hadîs, izaha muhtaçtır. Bu hususu izah sadedinde en çok söylenen şey, Hz. Peygamber'in bunu bir sefere çıkarken veya döndüğünde yaptığıdır. Belli bir süre eşlerinden uzak kalacağı veya kaldığı için hepsiyle tek tek görüşürdü. Seyahat esnasında yanına hangi eşini alacağını da kura ile belirlerdi. Ancak bu açıklamanın da ne derece tatminkâr olduğu tartışılır.

٥٣٣٠ـ (د ـ أبو رافع رضي الله عنه) : « أن النبيَّ صلى الله عليه وسلم طاف ذات يوم على نسائه ، يغتسل عند هذه ، وعند هذه ، قال : فقلت له : يا رسول الله ، ألا تجعله غسلا واحدا آخرا؟ قال: **هذا أزكى وأطيب وأطهر** ». أخرجه أبو داود.

---

[37] **Buharî**, Gusül, 12, 24; Nikâh, 4, 103; **Ebû Davud**, Tahâret, 84/218; **Tirmizî**, Tahâret, 106/40; **Nesaî**, 169.

5,330- Ebû Râfi'den rivâyet edildiğine göre; "Rasûlullah (as.) bir gün zevcelerini dolaştı, şunun yanında gusül yaptı, öbürünün yanında da gusül yaptı. Ben;

"- Ey Allah'ın Rasûlü; en sonunda tek bir gusül yapsaydın olmaz mıydı?" diye sordum.

"- **Böyle yapmak daha iyi, daha güzel ve daha temizdir"** buyurdu.[38]

٥٣٣١ـ (م د ت س ـ **أبو سعيد الخدري** رضي الله عنه) : « أن رسول الله صلى الله عليه وسلم قال : **إذا أتى أحدُكم أهلَه ، ثم بَدَا له أن يُعاودَ فليتوضأ بينهما وضوءا** ».

أخرجه مسلم وأبو داود والترمذي. وعند النسائي « **إذا أراد أحدُكم أن يعودَ فليتوضأ** ».

5,331- Ebû Saîd el-Hudrî'den rivâyet edildiğine göre Hz. Peygamber şöyle dedi:

"Biriniz karısıyla ilişkide bulunur da sonra (aynı gece) **tekrar ilişkide bulunmak isterse, bu iki ilişki arasında bir badest alsın!"**[39]

RİVÂYETLER

Bunu **Müslim, Ebû Davud** ve **Tirmizî** tahric etti.

Hadîs **Nesaî**'de; **"Biriniz karısıyla tekrar ilişkide bulunmak isterse, abdest alsın!"** şeklinde tahric edilmiştir.

İZAH

Fukahanın çoğunluğu, aynı gece yapılacak olan iki ilişki arasında abdest almanın müstahap olduğu kanâatindedir. **Zâhirîler** ile bazı **Mâlikîler** ise, yukarıdaki rivâyete dayanarak bunun farz olduğunu söylemişlerdir. **Ebû Yusuf** da, bunun müstahap bile olmadığını, sadece mübah olduğunu söyler. Bazılarına göre de

---

[38] **Ebû Davud**, Tahâret, 85/219.

[39] **Müslim**, Hayız, 6/27; **Ebû Davud**, Tahâret, 85/220; **Tirmizî**, Tahâret, 107/141; **Nesaî**, Tahâret, 168.

buradaki "**abdest**" kelimesi, **yıkamak** anlamında kullanılmıştır ve ondan maksat da cinsel organlarını yıkamaktır.

النوع الثالث

في الوضوء بعد الغسل

c) GUSÜLDEN SONRA ABDEST ALMAK

٥٣٣٢ــ (ت س د ــ عائشة رضي الله عنها) : « أن رسول الله صلى الله عليه وسلم كان لا يتوضأ بعد الغسل ». أخرجه الترمذي والنسائي.

وعند أبي داود : «كان رسول الله صلى الله عليه وسلم يغتسل ويُصلي الركعتين ، وصلاة الغداة، ولا أراه يُحدث وضوءا بعد الغسل ».

5,332- Hz. Âişe'den rivâyet edilmiştir:

"Rasûlullah (as.) gusül yaptıktan sonra abdest almazdı."[40]

RİVÂYETLER

Bunu **Tirmizî** ve **Nesaî** tahric etti.

Ebû Davud'un rivâyeti ise şöyledir:

"Rasûlullah (as.) gusül yapıyor, sonra iki rekât namaz (sabahın sünnetini) kılıyor, sonra sabah namazının (farzını) kılıyordu. O'nun gusül yaptıktan sonra tekrar abdest aldığını hatırlamıyorum."

İZAH

Bilindiği üzere gusül, bütün bedenin yıkanmasıdır. Bu esnada abdest uzuvları da gayet tabi yıkanmaktadır. Dolayısıyla gusül yaptıktan sonra yeniden abdest almanın anlamı yoktur. Önceki rivâyetlerde de görüldüğü üzere, sünnete uygun olarak yapılan gusülde, zaten önceden abdest alınmaktadır. Kaldı ki bu abdest alınmamış olsa bile, gusül yine de abdest yerine de geçer.

---

[40] **Tirmizî**, Tahâret, 79/107; **Ebû :Davud**, Tahâret, 98/250; **Nesaî**, Tahâret, 159.

النوع الرابع
في مقدار الماء والإناء

قد تقدَّم في باب الوضوء من هذا المعنى أحاديث ونحن نذكر ها هنا ما لم نذكر هناك.

d) KULLANILACAK SUYUN MİKTARI VE KAPLAR

Daha önce geçen "Abdest" bâbında bu konu ile de ilgili muhtelif hadîsler zikredilmişti. Dolayısıyla biz burada, sadece daha önce geçmeyen hadîsleri kaydedeceğiz.

٥٣٣٣ـ (خ م ط د س ــ **عائشة** رضي الله عنها) : « أن رسول الله صلى الله عليه وسلم كان يغتسل من إناء – هو الفرَق – من الجنابة ».

وفي رواية أخرى « كُنتُ أغتسل أنا والنبيُّ صلى الله عليه وسلم من إناء واحد ، من قَدَح ، يقال له: الفَرْق ». قال سفيان : والفَرْق : ثلاثة آصُع.

وفي رواية عن أبي سلمة قال : « دخلتُ على عائشة ، أنا وأخوها من الرضاعة، فسألها عن غسل رسول الله صلى الله عليه وسلم من الجنابة ، فدعتْ بإناء قَدْر الصاع ، فاغتسلتْ ، وبيننا وبينها سِتْر وأفرغتْ على رأسها ثلاثا ، قالت: وكان أزواج النبيِّ صلى الله عليه وسلم يأخُذْن من رءوسهن حتى تكون كالوَفْرة» وفي رواية «نحوا من صاع».

أخرجه البخاري ومسلم ، وأخرج الموطأ وأبو داود الرواية الأولى. وأخرج النسائي الثالثة. وله في أخرى «كنتُ أغتسلُ أنا ورسول الله صلى الله عليه وسلم من إناء واحد وهو قَدْرُ الفرق»

وله في أخرى قال موسى الجُهني : « أُتيَ مُجاهد بِقَدَح حَزَرْته ثمانية أرطال ، فقال : حدَّثتني عائشة أن رسول الله صلى الله عليه وسلم كان يغتسل بمثل هذا ».

وفي رواية أخرى قالت : « كان رسول الله صلى الله عليه وسلم يغتسل في القدح ، وهو الفَرق، وكنتُ أغتسل أنا وهو من إناء واحد ».

5,333- Hz. Âişe'den rivâyet edilmiştir:

"Rasûlullah (as.), cünüplükten dolayı *farak* denilen bir kaptan yıkanırdı."[41]

RİVÂYETLER

Diğer bir rivâyet şöyledir:

"Hz. Peygamber ve ben bir kaptan; yani *farak* denilen bir kovadan yıkanırdık."

Hadîsin râvîlerinden Süfyan; "bir *farak*, üç sa'dır" dedi.

Ebû Seleme'den gelen başka bir rivâyet de şöyledir:

"Âişe'nin süt kardeşi ile birlikte ona gitmiştik. Süt kardeşi ona, Rasûlullah'ın (as.) cünüplükten nasıl yıkandığını sordu. Hz. Âişe, bir sa' alabilecek bir kap istedi ve o su ile yıkandı; bu esnada aramızda bir perde vardı. Başına üç defa su döktü. Sonra;

"- Hz. Peygamber'in zevceleri saçlarını kısaltırlardı, o kadar ki saçları ancak kulak yumuşaklarına kadar inerdi" dedi.

Buna benzer başka bir rivâyette de; "bir sa' alacak kap" yerine "bir sa' kadar su alacak bir kap" denir.

Bunları **Buharî** ve **Müslim** tahric etti. İlk rivâyeti **Muvatta** ve **Ebû Davud**, üçüncüsünü **Nesaî** de tahric etti.

Nesaî'nin diğer bir rivâyeti de şöyledir:

"Hz. Peygamber'le ben bir kaptan yıkanırdık; o kap bir farak kadar su alıyordu."

Onun diğer bir rivâyetinde de Musa el-Cühenî[42] şöyle dedi:

---

[41] **Buharî**, Gusül, 2; **Müslim**, Hayız, 10/40-42; **Muvatta**, Tahâret, 17/68; **Ebû Davud**, Tahâret, 96/238; **Nesaî**, Tahâret, 143.

[42] **Ebû Abdullah, Musa b. Abdullah (Abdurrahman) el-Cühenî el-Kûfî**: ö. 144/761. Kûfeli muhaddislerdendir. Mücâhid ve Zeyd b. Vehb'den rivâyet etmiş, ondan

"Mücâhid'e, dört rıtıl kadar su aldığını tahmin ettiğim bir kap getirildi. Mücâhid;

"- Bana Âişe'nin anlattığına göre, Rasûlullah (as.) bu kadar bir su ile guslediyordu" dedi.

Bir başka rivâyette de Hz. Âişe şöyle dedi:

"Rasûlullah (as.) bir kovadan, ki o faraktır, yıkanırdı. O ve ben bir kaptan yıkanırdık."

İZAH

Farak; yaklaşık dokuz litreye tekabül eden bir ağırlık ölçüsüdür.

Sa'; üç kilo civarında bir ölçü birimidir.

Rıtıl da yaklaşık yarım kilodur.

Burada Hz. Peygamber'in gusül esnasında suyu azamî itina ile kullandığı, asla israfa kaçmadığı anlaşılmaktadır. Suyun altın değerinde olduğu bir yerde böyle bir dikkatin gösterilmesi elbette ki gereklidir. Ama şartların iyileşmesiyle böyle bir dikkat ve ihtiyata gerek kalmayabilir. Kaldı ki gusülde suyu az veya çok kullanmak dinî bir mesele değil, tamamen imkânlarla alâkalıdır. Maksat vücûdun her tarafının yıkanması, en azından ıslatılmasıdır. Ancak şuna da işaret etmek gerekir ki, İslâm, her işte israftan kaçınmayı ve ölçülü olmayı daima ön planda tutar.

٥٣٣٤ـــ (خ م س ـــ جابر بن عبد الله رضي الله عنهما) قال محمد الباقر : «إنه كان عنده هو وأبوه ، وعنده قوم ، فسألوه عن الغسل ، فقال: يكفيك صاع ، فقال رجل: ما يكفيني ، فقال جابر: كان يكفي مَن هو أوفى منك شعرا ، وخيرا منك ، ثم أمَّنا في ثوب».

أخرجه البخاري ومسلم.

وفي رواية النسائي قال : « تماريْنا في الغسل عند جابر بن عبد الله ، فقال جابر: يكفي من الغسل من الجنابة صاع من ماء ، قلنا : ما يكفي صاع ، ولا صاعان، فقال جابر : قد كان يكفي مَن هو خير منكم وأكثر شعرا ».

---

da Şu'be ve Yahya'l-Kattân rivâyet etmişlerdir. İbadetine düşkün sika râvîlerdendi.

5,334- Câbir b. Abdullah'tan gelen bir rivâyet de şöyledir:

Rivâyete göre Muhammed el-Bâkır ve babası, Câbir'in yanında idiler. Orada başkaları da vardı. İnsanlar Câbir'e guslü sordular. Câbir de;

"- Bunun için bir sa' su yeter" dedi. Adamın biri;

"- Bana yetmez" deyince, Câbir;

"- Bu miktar, saçları senden daha gür olana ve senden daha hayırlı olan kişiye yetiyordu; sonra da O, üzerindeki bir kat libasla bize imamlık yapmıştı" dedi.[43]

RİVÂYETLER

Bunu **Buharî** ve **Müslim** tahric etti. **Nesaî**'nin rivâyeti şöyledir:

"Câbir b. Abdullah'ın yanında gusül konusunu tartışıyorduk. Câbir;

"- Cünüplükten yıkanmak için bir sa' su kâfidir" dedi. Biz ise;

"- Ne bir sa' ve ne de iki sa' yeter!" dedik. Bunun üzerine Câbir;

"- Sizden daha hayırlı olan ve saçları da sizden daha sık olan zâta yetiyordu" dedi.

٥٣٣٥ـ (د ـ عائشة رضي الله عنها) قالت : « كنتُ أغتسلُ أنا ورسول الله صلى الله عليه وسلم في تَوْر من شَبَّه ». أخرجه أبو داود.

5,335- Hz. Âişe şöyle dedi:

"Rasûlullah (as.) ve ben, tunca benzeyen bir kaptan yıkanırdık."[44]

---

[43] **Buharî**, Gusül, 3, 4; **Nesaî**, Tahâret, 143. Musannıf bu hadîsi **Müslim**'in de rivâyet ettiğine işarette bulunmuş, ama hadîs orada bulunamamıştır.

[44] **Ebû Davud**, Tahâret, 47/98-99.

النوع الخامس
في الاستتار والتنشف

e) YIKANIRKEN ÖRTÜNMEK VE KURULANMAK

٥٣٣٦ـ (د س ـ يعلى [بن أمية] رضي الله عنه) : « أن رسول الله صلى الله عليه وسلم رأى رجلا يغتسل بالبراز ، فصعد المنبر ، فحمد الله وأثنى عليه ، ثم قال : **إن الله حيي ستِّير يحب الحياء والسَّتر ، فإذا اغتسل أحدُكم فليستتر** ». أخرجه أبو داود والنسائي.

وللنسائي قال : قال رسول الله صلى الله عليه وسلم : « **إن الله عز وجل ستِّير ، فإذا أراد أحدكم أن يغتسل فليتوارَ بشيء** ».

5,336- Ya'lâ b. Şeddâd b. Evs'ten[45] rivâyet edilmiştir:

"Rasûlullah (as.) açıkta yıkanan bir adam gördü, hemen minbere çıktı, Allah'a hamd ve senâ etti, sonra şöyle dedi:

"Muhakkak Allah hayâlıdır, gizlidir; hayâyı ve örtüyü sever. Binâenaleyh biriniz yıkanırken örtünsün!"[46]

RİVÂYETLER

Hadîsi **Ebû Davud** ve **Nesaî** tahric etti.

Nesaî'nin bir rivâyeti de şöyledir:

"Azîz ve Celîl olan Allah gizlidir; binâenaleyh biriniz yıkanmak istediğinde bir şeyle gizlensin!"

---

[45] **Ebû Sabit, Ya'lâ b. Şeddâd b. Evs el-Hazrecî en-Neccârî el-Ensârî el-Medenî el-Makdisî**: Sika tâbiîlerdendir. Babasından ve Ubâde b. Sâmit'ten rivâyet etmiş, kendisinden de Atâu'l-Horasanî ve Hilâl b. Meymûn rivâyette bulunmuştur. Aslen Medînelidir, ama **Kudüs**'te ikamet etmiştir.

[46] **Ebû Davud**, Hamâm, 2/4012; **Nesaî**, Gusül, 7.

İZAH

Hz. Peygamber, insan haysiyet ve şerefi ile ilgili hiçbir ölçünün bulunmadığı hiçbir edep ve ahlâk kuralının olmadığı bir dönemde ve böyle bir milletin içinde ortaya çıkmıştı. Son derece kaba, câhil ve görgüsüz bir milleti, mükemmelleştirmeye çalışmıştı. Neticede de o insanları, şeref ve haysiyet duygularıyla donatmak, edep ve ahlâk ilkeleriyle tezyin etmek gibi çok zor ve inanılması imkânsız bir başarıya ulaşmıştı. Bu, dünya tarihinde belki de hiçbir liderin, hiçbir devrimcinin yapamadığı bir şeydi. Çünkü burada, alışkanlıkları ve duygularıyla birlikte insanın toptan değişimi söz konusu idi. Hiç şüphesiz ki bu, dünyanın en zor işidir.

İşte yukarıdaki hadîste de görüldüğü gibi, açıkta yıkanmak o dönemde hiç de yadırganmayan bir davranıştı. Hz. Peygamber o insanlara, her alanda olduğu gibi bu konudaki insanî ilkeleri de öğretmeye çalıştı. Bu konuda Allah'ın durumunu ve O'nun neleri sevdiğini söyleyerek insanları eğitmeye çalışıyordu.

٥٣٣٧ــ (س ــ أبو السمح رضي الله عنه) قال : « كنت أخدمُ النبيَّ صلى الله عليه وسلم ، فكان إذا أراد أن يغتسل قال : **وَلِّنِي** ، فأُوَلِّيه قفايَ ، فأسْتُرُه به ». أخرجه النسائي.

5,337- Ebû's-Semh anlatıyor:

"Ben Hz. Peygamber'e hizmet ediyordum. O, yıkanmak istediğinde;

"- Bana sırtını dön!" derdi. Ben de sırtımı döner ve böylece ona perde olurdum."[47]

İZAH

Hz. Peygamber'in yaşadığı dönem, insanların en zaruri ihtiyaç maddelerini bile bulamadıkları bir dönemdi. Evler bile çoğu kere bir perde ile çevrilmiş barakalardan ibaretti. Bazen de ağaç yapraklarıyla örtülürdü. Banyo için ayrı bir mekân asla söz konusu değildi. İşte Hz. Peygamber bu şartlarda bile ahlâk ve edep kurallarına uymayı yine

---

[47] **Nesaî**, Taharet, 142.

ihmâl etmemiştir. Yukarıdaki rivâyette görüldüğü üzere bazen yıkanmak için bir perde bile bulamaz ve yanında bulunan birinin arkasına gizlenerek bu ihtiyacını giderirdi.

٥٣٣٨ـ (م ــ **أم هانئ** رضي الله عنها) قالت :« ذهبتُ إلى رسول الله صلى الله عليه وسلم عام الفتح، فوجدتُه يغتسل ، وفاطمة ابنتُه تستره بثوب». أخرجه مسلم وهو طرف من حديث طويل ، قد ذكره في صلاة الضُّحى.

5,338- Ümmü Hânî anlatıyor:

"Fetih yılında Rasûlullah'ın (as.) yanına gitmiştim, onu yıkanırken buldum. Kızı Fâtıma da bir elbise ile onu perdeliyordu."[48]

RİVÂYETLER

Bunu **Müslim** tahric etti. Bu rivâyet, daha önce "Kuşluk Namazı"nda geçen uzun bir hadîsin bir parçasıdır.[49]

٥٣٣٩ـ (م س ــ **ميمونة** رضي الله عنها) قالت: «وضعتُ للنبيِّ صلى الله عليه وسلم ماء، وسترته فاغتسل». أخرجه مسلم ، وهو طرف من حديثها ، وقد ذكر في كيفية الغسل.

وعند النسائي قالت : « ثم أتيته بخرْقة فلم يُرِدْها ».

5,339- Meymûne şöyle dedi:

"Hz. Peygamber için su koydum, sonra O'nu perdeledim ve o da yıkandı."[50]

RİVÂYETLER

Bunu **Müslim** tahric etti. Bu rivâyet de, daha önce "Guslün Şekli" bâbında geçen hadîsin bir parçasıdır.

---

[48] **Müslim**, Hayız, 16/70-72

[49] Bkz., hadîs no; 4209.

[50] **Müslim**, Hayız, 16/73; **Nesaî**, Gusül, 7.

Nesaî'nin rivâyetinde; "sonra (kurulanması için) ona bir hırka verdim, ama almadı" dedi.

٥٣٤٠ـ (س ـ **عبد الله بن عباس** رضي الله عنهما) : « أن النبيَّ صلى الله عليه وسلم اغتسل، فأُتيَ بمنديل ، فلم يَمَسَّه ، وجعل يقول بالماء هكذا ». أخرجه النسائي ، وقد تقدَّم في باب الوضوء أحاديث في هذا المعنى وفي كيفية الغسل في جملة روايات عائشة وميمونة.

5,340- Abdullah b. Abbas şöyle dedi:

"Hz. Peygamber yıkanmıştı; kendisine bir mendil getirildi, ama ona dokunmadı. Üzerindeki suları şöylece (silkeleyerek) atıyordu."[51]

RİVÂYETLER

Hadîsi **Nesaî** tahric etti.

Daha önce geçen "**Abdest**" bâbında bu manada muhtelif hadîsler zikredilmişti. Ayrıca "**Guslün Şekli**" bâbında da **Hz. Âişe** ve **Meymûne**'den gelen rivâyetlerin içinde de geçmişti.

النوع السادس
في أحاديث متفرقة

f) KONU İLE İLGİLİ MÜTEFERRİK HADÎSLER

٥٣٤١ـ (د ـ **عبد الله بن عمر** رضي الله عنهما) قال : «كانت الصلاةُ خمسين، والغسلُ من الجنابة سبع مِرار ، وغَسلُ البول من الثوب سبع مرار ، فلم يزلْ رسول الله صلى الله عليه وسلم يسأل حتى جُعلت الصلاة خمسا وغسلُ الجنابة مرة وغسلُ البول من الثوب مرة ». أخرجه أبو داود.

5,341- Abdullah b. Ömer şöyle dedi:

[51] **Nesaî**, Tahâret, 161.

"(Başlangıçta) namaz elli vakit idi; cünüplükten yıkanmak da yedi defa, idrardan dolayı elbiseyi yıkamak da yedi kez idi. Rasûlullah (as.), namaz beş vakte, cünüplükten yıkanmak bir defaya ve idrardan dolayı elbiseyi yıkama işi de bir defaya indirilinceye kadar Allah'a yalvarmaya devam etti."[52]

٥٣٤٢ــ (ت ــ عائشة رضي الله عنها) قالت : «ربما اغتسل رسول الله صلى الله عليه وسلم من الجنابة ثم جاء فاستَدْفأ بي، فضممته إليّ وأنا لم أغتسل ». أخرجه الترمذي.

5,342- Hz. Âişe şöyle dedi:

"Rasûlullah (as.) bazen cünüplükten dolayı gusleder, sonra gelir benimle ısınırdı ve ben yıkanmamış olduğum halde O'na sarılırdım."[53]

٥٣٤٣ــ (د ــ عائشة رضي الله عنها) قالت : « كنا نغتسل وعلينا الضِّمادُ ، ونحن مع رسول الله صلى الله عليه وسلم مُحِلّات ومُحْرِمات ». أخرجه أبو داود.

5,343- Hz. Âişe şöyle söyledi:

"Bizler, saçlarımız birbirine yağışmış olduğu halde guslederdik; bunu yaparken de gerek ihramlı ve gerek ihramsız olarak Rasûlullah'ın (as.) yanında bulunurduk."[54]

İZAH

Bu rivâyette geçen *"dımâd"* kelimesi, yaranın üzerine sarılan sargı bezi anlamına gelir. Bu kelime ile ya saçların örgülü olması, yahut da başa sürülen kokulu madde sebebiyle saçların birbirine yapışmış olması kastedilmiştir. Her iki halde de gusletmek câizdir,

---

[52] **Ebû Davud**, Tahâret, 97/247. Bu rivâyet, sened açısından zayıftır. Dolayısıyla delil olmaya elverişli değildir.

[53] **Tirmizî**, Tahâret, 91/123.

[54] **Ebû Davud**, Tahâret, 99/254.

çünkü her iki halde de suyu saçların dibine ulaştırmak mümkündür; önemli olan da suyu saçların dibine ulaştırmaktır.

٥٣٤٤ــ (د ــ عائشة رضي الله عنها) قالت : « كان رسول الله صلى الله عليه وسلم يغسل رأسه بالخطمي وهو جنب ، يجتزئ بذلك ، ولا يصب عليه الماء ». أخرجه أبو داود.

5,344- Yine Hz. Âişe şöyle dedi:

"Rasûlullah (as.) cünüp iken başını *hıtmî* (katılan su) ile yıkar, bu yıkama ile yetinir ve tekrar başına su dökmezdi."[55]

İZAH

Hıtmî; muhtelif rahatsızlıklar için ilaç olarak kullanılan bir bitki adıdır. Kirlerin ve ter gibi vücut kokularının izalesi için sabun yerine de kullanılırdı. İşte **hıtmî** ile karıştırılan bir su, tad, renk ve koku gibi temel özelliklerinde değişiklik olmasına rağmen yine de temiz sayılır ve aynı zamanda da temizleyici kabul edilir.

Bu rivâyet, senedinde meçhûl bir râvî bulunması sebebiyle zayıftır. Ancak hadîsin zayıf olması, yukarıdaki uygulamanın câiz olmadığını göstermez. Çünkü söz konusu madde zaten temizlik amacıyla suya katılırdı. Nitekim bugün de temizlik ve koku amacıyla suya çeşitli maddeler katılmaktadır.

---

[55] **Ebû Davud**, Tahâret, 100/256.

الفرع الثالث

في الجنُب وأحكامه

و فيه أربعة أنواع:

النوع الأول

في قراءة القرآن

3- CÜNÜPLÜK VE HÜKÜMLERİ

a) CÜNÜPKEN KUR'ÂN OKUMAK

٥٣٤٥ـ (د ت س ـ علي بن أبي طالب رضي الله عنه) قال عبد الله بن سلمة - [وهو المرادي الكوفي] - : « دخلتُ على عليّ أنا ورجلان ، رجل منّا ،ورجلٌ من بني أسد ، أحْسبُ بعثهما عليّ وَجها، وقال : إنكما علْجَان ، فَعالجَا عن دينكما ، ثم قام فدخل المَخْرَج ، ثم خرج ، فدعا بماء ، فأخذ منه حَفْنَة فَتسسح بها ، ثم جعل يقرأ القرآن ، فأنكروا ذلك ، فقال : إن رسول الله صلى الله عليه وسلم كان يخرج من الخلاء ، فيُقْرِئنا القرآن ، ويأكل معنا اللحم ، ولم يكن يَحْجُبُه - أو قال : يَحْجزه - عن القرآن شيء، ليس الجنابة ». أخرجه أبو داود.

وفي رواية الترمذي والنسائي عن علي قال : « كان رسول الله صلى الله عليه وسلم يُقْرِئنا القرآن على كل حال ، ما لم يكن جُنبا ».

ولفظ النسائي : « كان رسول الله صلى الله عليه وسلم يقرأ القرآن على كل حال إلا الجنابة ».

وله في أخرى قال : « أتيتُ عليا أنا ورجلان ، فقال : كان رسول الله صلى الله عليه وسلم يخرج من الخلاء، ويقرأ القرآن، ويأكل معنا اللحم ، ولم يكن يَحْجُبه من القرآن شيء، ليس الجنابة».

5,345- Ali b. Ebî Tâlib'den rivâyet edilmiştir:

Abdullah b. Selime el-Murâdî el-Kûfî[56] anlatıyor:

"Yanımdaki iki adamla birlikte Hz. Ali'ye gitmiştim; bu adamlardan biri bizden, biri de Benû Esed kabilesindendi. Zannediyorum Ali onları bir yere görevli olarak gönderiyordu. Hz. Ali onlara;

"- Siz ikiniz güçlü-kuvvetli insanlarsınız; binâenaleyh dininiz için çalışınız!" dedi.

Sonra kalkıp helâya gitti, sonra çıktı ve su istedi. Bir avuç su alıp elini yıkadı. Sonra Kur'ân okumaya başladı. İnsanlar onun bu hâlini yadırgadılar. Bunun üzerine Hz. Ali;

"- Rasûlullah (as.) helâdan çıkar, bize Kur'ân okutur ve bizimle birlikte et yerdi. Cünüplükten başka hiçbir şey onu Kur'ân'dan alıkoymazdı" dedi.[57]

RİVÂYETLER

Bunu **Ebû Davud** tahric etti.

Tirmizî ve **Nesaî**'nin Hz. Ali'den rivâyetleri ise şöyledir:

"Rasûlullah (as.) cünüp olmadıkça, her durumda bize Kur'ân okuturdu."

Nesaî'nin lafzı ise şöyledir:

"Rasûlullah (as.), cünüplük hariç, her durumda bize Kur'ân okuturdu."

Nesaî'nin başka bir rivâyeti de şöyledir:

"Ben ve iki adam Hz. Ali'ye gitmiştik. Hz. Ali şöyle dedi:

"Rasûlullah (as.) helâdan çıkar, bize Kur'ân okutur ve bizimle birlikte et yerdi. Cünüplük hariç hiçbir şey onu Kur'ân'da alıkoymazdı."

---

[56] **Abdullah b. Selime el-Murâdî el-Kûfî**: Kûfeli tabiîlerdendir. Hz. Ali, Ammâr ve Abdullah b. Mes'ûd'u dinlemiş, kendisinden de Amr b. Mürre rivâyet etmiştir. **İclî** ve **İbn Hibbân** sika olduğunu, **Ukaylî** ve **İbn Cevzî** ise zayıf olduğunu kaydederler.

[57] **Ebû Davud**, Tahâret, 90/229; **Tirmizî**, Tahâret, 111/146; **Nesaî**, Tahâret, 170.

İZAH

Bu rivâyet, cünüpken Kur'ân okumanın câiz olmadığını ifâde etmektedir. Fukahanın cumhuru, bu rivâyeti delil kabul ederek cünübün Kur'ân okumasını haram sayarlar. Cumhurun kanâati böyle olmakla birlikte fukaha arasında bazı farklı görüşler de bulunmaktadır. Buna göre; **Şâfiîler** zikir maksadıyla Kur'ân okumaya cevâz verirler. **Hanefîler**'e göre de duâ niyetiyle cünübün Kur'ân okunması câizdir. **Mâlikîler** ve **Hanbelîler** de sadece bir âyet kadarını okumaya cevâz verirler. **Zâhirîler** ise cünübün Kur'ân okumasını câiz görürler. Bundan sonraki rivâyette görüleceği üzere **İbn Abbas** da bu kanâattedir.

Cünübün eliyle Kur'ân'a dokunmasını cumhur câiz görmez, delilleri de; ***"ona tertemiz olanlardan başkası dokunamaz"***[58] âyetidir. Buna mukabil **Zâhirîler**'e göre cünübün Kur'ân'a dokunması câizdir. Onlar da Hz. Peygamber'in gayri müslimlere gönderdiği mektuplarda Kur'ân'dan âyetler yazmış olmasını delil gösterirler.

٥٣٤٦ـ (عبد الله بن **عباس** رضي الله عنهما) : « لم يَرَ بالقراءة للجنب بأسا».

5,346- Abdullah b. Abbas; cünübün Kur'ân okumasında beis görmezdi.[59]

النوع الثاني
في نومه وأكله

b) CÜNÜPKEN UYUMAK VE YEMEK YEMEK

٥٣٤٧ـ (خ م ط ت د س ـ **عائشة** رضي الله عنها) قال أبو سلمة : «سألت عائشة : هل كان رسول الله صلى الله عليه وسلم يرقُد وهو جنُب ؟ قالت : نعم ويتوضأ ».

[58] Vâkıa, 79.

[59] Musannıf bu rivâyetin kaynağına işaret etmemiştir.

وفي رواية عروة قالت : « كان إذا أراد أن ينام وهو جُنُب غسل فرجه وتوضأ للصلاة »

أخرجه البخاري. وفي رواية مسلم «كان إذا أراد أن ينام ،وهو جنب توضأ وضوءه للصلاة قبل أن ينام». وفي أخرى « كان إذا كان جنبا ، وأراد أن يأكل ، أو ينام ، توضأ وضوءه للصلاة ».

وفي أخرى عن عبد الله بن أبي قيس قال : سألت عائشة عن وتْر رسول الله صلى الله عليه وسلم... فذكر الحديث ، وفيه : « قلت : كيف كان يصنع في الجنابة ؟ أكان يغتسل قبل أن ينامَ ، أو ينامُ قبل أن يغتسل ؟ قالت : كلُّ ذلك قد كان يفعل ، فربما اغتسل فنام ، وربما توضأ فنام ، قلت : الحمد لله الذي جعل في الأمر سَعة ».

هكذا أخرجه مسلم مختصرا ، لأجل غرضه في النوم قبل الغسل ، وهو طرف من حديث قد أخرجه الترمذي وأبو داود، وقد ذكر في باب الوتر من كتاب الصلاة، وأخرج الموطأ الرواية الأولى.

وله في أخرى : أنها كانت تقول : « إذا أصاب أحدُكم المرأة ، ثم أراد أن ينام قبل أن يغتسل ، فلا يَنَمْ حتى يتوضأ وضوءه للصلاة ».

وفي رواية أبي داود قالت: « إن النبي صلى الله عليه وسلم كان إذا أراد أن ينام وهو جنب توضأ وضوءه للصلاة ». وزاد في رواية « وإذا أراد أن يأكل - و هو جنب - غسل يديه ».

قال أبو داود : رواه ابن وهب عن يونس ، فجعل قصة الأكل قول عائشة مقصورا. وفي أخرى: «أن النبي صلى الله عليه وسلم كان إذا أراد أن يأكل أو ينام توضأ تعني: وهو جنب».

وفي أخرى عن غُضَيْف بن الحارث قال: قلت لعائشة: «أرأيت رسول الله صلى الله عليه وسلم كان يغتسل من الجنابة في أول الليل، أم في آخره؟ قالت: ربما اغتسل في أول الليل، وربما اغتسل في آخره، قلت: الله أكبر، الحمد لله الذي جعل في الأمر سعة، قلتُ: أرأيت رسول الله صلى الله عليه وسلم كان يُوتر أول الليل أم في آخره؟ قلت: ربما أوتر في الليل، وربما أوتر في آخره، قلت: الله أكبر، الحمد لله الذي جعل في الأمر سعة، قلت: أرأيت رسول الله صلى الله

عليه وسلم كان يجهر بالقرآن، أم يَخفت به؟ قالت: ربما جهر به، وربما خفت، قلت: الله أكبر، الحمد لله الذي جعل في الأمر سَعة».

وفي رواية الترمذي « كان رسول الله صلى الله عليه وسلم ينام وهو جنب ، ولا يَمسُّ ماء ». قال الترمذي : وقد روي عنها : « أنه كان يتوضأ قبل أن ينام ».وهو أصح. وأخرج أبو داود هذه الرواية أيضا.

وفي رواية النسائي: «كان النبيُّ صلى الله عليه وسلم إذا أراد أن يأكل أو ينام توضأ» زاد في رواية «وضوءه للصلاة». وفي أخرى «كان إذا أراد أن ينام وهو جنب توضأ وإذا أراد أن يأكل غسل يديه». وفي أخرى « كان إذا أراد أن ينام وهو جنب توضأ ، وإذا أراد أن يأكل أو يشرب، – قالت : غسل يديه ، ثم يأكل أو يشرب».

وأخرج الأولى من رواية مسلم ورواية أبي داود التي عن غُضَيف بن الحارث إلى قوله: «سَعة» في المرة الأولى. وله في أخرى عن عبد الله بن أبي قيس قال : « سألت عائشة : كيف كان نومُ رسول الله صلى الله عليه وسلم في الجنابة؟ أيغتسل قبل أن ينام أو ينام قبل أن يغتسل؟ قالت: كلُّ ذلك قد كان يفعل ربما اغتسل ونام ، وربما توضأ».

5,347- Hz. Âişe'den rivâyet edilmiştir:

Ebû Seleme, Hz. Âişe'ye;

"- Rasûlullah (as.) cünüpken uyur muydu?" diye sormuş, Hz. Âişe de;

"- Evet, ama abdest alıyordu" diye cevap vermiş.[60]

RİVÂYETLER

Urve'den gelen bir rivâyete göre Hz. Âişe şöyle dedi:

"Hz. Peygamber cünüpken uyumak istediğinde, avret mahallini yıkar ve namaz abdesti gibi abdest alırdı."

Bunları **Buharî** tahric etti.

Müslim'in rivâyeti şöyledir:

---

[60] **Buharî**, Gusül, 25, 27; **Müslim**, Hayız, 6/21-26; **Muvatta**, Tahâret, 19/76-77; **Tirmizî**, Tahâret, 87/118-119; **Ebû Davud**, Tahâret, 87/222-23, 88/224, 89/226, 228; **Nesaî**, Tahâret, 162-165.

"Hz. Peygamber cünüpken uyumak istediğinde, uyumadan önce namaz abdesti gibi abdest alırdı."

Diğer bir rivâyete göre de; "Cünüpken yemek yemek veya uyumak istediğinde, namaz abdesti gibi abdest alırdı" dedi.

Başka bir rivâyete göre de Abdullah b. Ebî Kays;

"Hz. Âişe'ye, Rasûlullah'ın (as.) vitrini sordum..." diyerek hadîsi zikretti. Bu hadîste şu ifâdeler de yer alır:

"- Hz. Peygamber cünüpken ne yapıyordu? Uyumadan önce yıkanıyor muydu? Veya yıkanmadan önce uyuyor muydu?" diye sordum. Hz. Âişe;

"- Bütün bunları yapıyordu; bazen yıkanıp uyuyor, bazen abdest alarak uyuyordu" dedi. Bunun üzerine ben;

"- İşlerde kolaylık sağlayan Allah'a hamd olsun!" dedim.

Müslim, maksat, cünübün yıkanmadan önce uyumak olduğunu göstermek için hadîsi bu şekilde muhtasar olarak tahric etti. Bu, **Tirmizî** ve **Ebû Davud**'un tahric ettiği hadîsin de bir bölümüdür. Bu rivâyet Kitabu's-Salât'ta "Vitir" bâbında zikredilmişti.

Muvatta da ilk rivâyeti tahric etti. Onun diğer bir rivâyetine göre de Hz. Âişe şöyle diyordu:

"Biriniz karısıyla ilişkide bulunur da sonra yıkanmadan uyumak isterse, namaz abdesti gibi abdest almadan uyumasın!"

Ebû Davud'un rivâyetine göre de şöyle dedi:

"Hz. Peygamber cünüpken uyumak istediğinde, namaz abdesti gibi abdest alırdı."

Başka bir rivâyetinde; "cünüpken yemek yemek istediğinde ellerini yıkardı" ilavesi vardır.

Ebû Davud; "bunu İbn Vehb, Yunus'tan rivâyet etti ve yemek yemek cümlesini Hz. Âişe'nin sözü olarak nakletti" dedi.

Başka bir rivâyetine göre de; "Hz. Peygamber cünüpken yemek yemek veya uyumak istediğinde, abdest alırdı" dedi.

Ğudayf b. el-Hâris'ten[61] tahric ettiği diğer bir rivâyeti de şöyledir:

Hz. Âişe'ye;

"- Rasûlullah (as.) cünülükten gecenin başında mı, yoksa sonunda mı yıkanırdı?" diye sordum.

"- Bazen başında, bazen de sonunda yıkanırdı" dedi. Bunun üzerine ben;

"- Allâhü ekber! İşlerde kolaylık sağlayan Allah'a hamdolsun!" dedim. Sonra;

"- Rasûlullah (as.) vitri gecenin başında mı, yoksa sonunda mı kılardı?" diye sordum.

"- Bazen başında, bazen de sonunda kılardı" dedi. Ben yine;

"- Allâhü ekber! İşlerde kolaylık sağlayan Allah'a hamdolsun!" dedim. Sonra tekrar;

"- Rasûlullah (as.) Kur'ân'ı (namazda) açıktan mı okurdu, yoksa gizlice mi?" diye sordum.

"- Bazen açıktan okurdu, bazen de gizlice" dedi. Ben yine;

"- Allâhü ekber! İşlerde kolaylık sağlayan Allah'a hamdolsun!" dedim.

Tirmizî'nin rivâyeti de şöyledir:

"Rasûlullah (as.) cünüpken, suya hiç dokunmadan uyuyordu."

Tirmizî; "Hz. Âişe'den; 'uyumadan önce abdest alıyordu' dediği de rivâyet edilmiştir ve bu rivâyet daha sahihtir" dedi.

Bu rivâyeti **Ebû Davud** da tahric etti.

Nesaî'nin rivâyetine göre de; "Hz. Peygamber yemek yemek veya uyumak istediği zaman abdest alırdı" dedi.

Diğer bir rivâyette de; "namaz abdesti gibi" ilavesi vardır.

---

[61] **Ebû Esmâ, Ğudayf b. el-Hâris b. Züneym es-Sümâlî el-Kindî eş-Şâmî el-Humsî**: ö. 80/699. Hz. Peygamber dönemine yetişmiştir, ama sahabîliği ihtilaflıdır. Küçük sahabîlerden olduğu fikri galiptir. Hz. Peygamber'den sonra **Humus**'ta oturdu. Aslen Yemenlidir. Kendisinden Mekhûl ve Süleym b. Amr rivâyet etmiştir. Sika râvîlerdendir. **Hz. Ömer** onun için "**Ğudayf ne iyi çocuktur!**" derdi.

Başka bir rivâyette; "Hz. Peygamber cünüpken uyumak istediğinde abdest alırdı, yemek yemek istediği zaman da ellerini yıkardı" dedi.

Bir başka rivâyete göre de; "Hz. Peygamber cünüpken uyumak istediğinde abdest alırdı, yemek veya içmek istediği zaman da ellerini yıkar, sonra yer veya içerdi" dedi.

Nesaî, Müslim'in ilk rivâyeti ile **Ebû Davud**'un Ğudayf b. el-Hâris rivâyetini de tahric etti. Onun Abdullah b. Ebî Kays'tan tahric ettiği diğer bir rivâyeti de şöyledir:

"Hz. Âişe'ye;

"- Rasûlullah (as.) cünüp iken nasıl yatıyordu; uyumadan önce yıkanıyor muydu, yoksa yıkanmadan mı uyuyordu?" diye sordu. Âişe;

"- Zaman zaman bunların hepsini yapardı, bazen yıkanıp uyur, bazen de sadece abdest alırdı" dedi.

İZAH

Değişik lafızlarla rivâyet edilen bu hadîste, Hz. Peygamber'in cünüp olduğu halde uyuduğu veya yemek yediği belirtilmektedir. Uyumadan önce bazen abdest alır, bazen de almazmış. İslâm ulemasının cumhuru da bütün bunları câiz görür, yalnız uyumadan önce abdest almayı müstahap sayarlar.

٥٣٤٨ـ (خ م ط د ت س ـ عبد الله بن عمر رضي الله عنهما) قال : «ذَكَرَ عمر بن الخطاب لرسول الله صلى الله عليه وسلم أنه تُصيبُه الجنابةُ من الليل؟ فقال رسول الله صلى الله عليه وسلم : **توضأ واغسل ذَكَرك ثم نَمْ**». أخرجه البخاري ومسلم. وللبخاري قال: «استفْتَى عمرُ النبيَّ صلى الله عليه وسلم : أينام أحدُنا وهو جنب ؟ قال : **نعم، إذا توضأ**».

وفي أخرى «أيرقُد أحدُنا وهو جُنب؟ قال: **نعم ، إذا توضأ أحدُكم فليرقدْ** ». ولمسلم بنحو ذلك.

وأخرج الموطأ وأبو داود والنسائي الرواية الأولى ، وأخرج الترمذي الثانية ، وقال : وقد روي عن ابن عمر « أنه سأل النبيّ صلى الله عليه وسلم... الحديث ».

5,348- Abdullah b. Ömer şöyle dedi:

"(Babam) Ömer b. el-Hattâb, Hz. Peygamber'e, geceleyin cenâbet olmaktan söz etti. Hz. Peygamber de;

"- Abdest al, cinsel organını yıka, sonra uyu!" buyurdu.[62]

RİVÂYETLER

Bunu **Buharî** ve **Müslim** tahric etti.

Buharî'nin diğer bir rivâyeti şöyledir:

"Ömer, Hz. Peygamber'e;

"- Bizden biri cünüp iken uyuyabilir mi?" diye sordu. Hz. Peygamber de;

"- Evet, abdest aldığında" buyurdu.

Başka bir rivâyette;

"- Bizden biri cünüp iken uyuyabilir mi?" diye sordu. Hz. Peygamber de;

"- Evet, sizden biri cünüpken abdest aldığında uyusun!" dedi.

Müslim'in rivâyeti de bunun gibidir.

Muvatta, Ebû Davud ve **Nesaî** ilk rivâyeti, **Tirmizî** de ikinci rivâyeti tahric etti.

٥٣٤٩ـ (س ـ **نافع مولى ابن عمر**) أن ابن عمر رضي الله عنهما قال: « يا رسول الله ، أينام أحدُنا وهو جنب ؟ قال : **إذا توضأ** ». أخرجه النسائي.

5,349- Nâfi'den rivâyet edildiğine göre; İbn Ömer;

"- Ey Allah'ın Rasûlü; bizden biri cünüpken uyuyabilir mi?" diye sordu. Hz. Peygamber de;

"- Abdest alınca uyur" dedi.[63]

---

[62] **Buharî**, Gusül, 25, 27; **Müslim**, Hayız, 6/23-25; **Muvatta**, Tahâret, 19/76; **Ebû Davud**, Tahâret, 86/221; **Tirmizî**, Tahâret, 88/120; **Nesaî**, Tahâret, 166.

٥٣٥٠ـ (ط ـ نافع مولى ابن عمر) : « أن ابنَ عمر رضي الله عنهما كان إذا أراد أن ينام أو يَطْعَمَ وهو جنب،غسل وجهه ويديه إلى المرفقين ومسح برأسه ، ثم طعم ، أو نام ». أخرجه الموطأ.

5,350- Yine Nâfi'den rivâyet edildiğine göre; "İbn Ömer cünüpken uyumak veya yemek yemek istediğinde yüzünü ve ellerini dirseklerine kadar yıkar, başını mesheder, sonra yemek yer veya uyurdu."[64]

٥٣٥١ـ (ت د ـ عمار بن ياسر رضي الله عنه) : « أن النبيَّ صلى الله عليه وسلم رَخَّصَ للجنب إذا أراد أن يأكل أو يشرب أن يتوضأ وضوءه للصلاة ». أخرجه الترمذي، وانتهت رواية أبي داود عند قوله: «**يتوضأ**» وقال أبو داود: بين يحيى وعمار بن ياسر في هذا الحديث رجل. وقال عليّ وابن عمر [وعبد الله بن عمرو]: «الجُنُبُ إذا أراد أن يأكل توضأ».

5,351- Ammâr b. Yâsir şöyle dedi:

"Hz. Peygamber, cünübün namaz abdesti gibi abdest alarak yemesine veya içmesine ruhsat verdi."[65]

RİVÂYETLER

Bunu **Tirmizî** tahric etti.

Ebû Davud'un rivâyetinde sadece "abdest alarak" denir.

Ebû Davud; "bu hadîsin senedinde Yahya (b. Ya'mer) ile Ammâr b. Yâsir arasında zikredilmeyen bir râvî vardır" dedi ve şunu da ekledi:

"Hz. Ali, İbn Ömer ve Abdullah b. Amr; *'cünüp insan, yemek yemek istediğinde abdest alır'* dediler."

النوع الثالث

---

63 **Nesaî**, Tahâret, 165.

64 **Muvatta**, Tahâret, 19/78.

65 **Tirmizî**, Salât, 432/613; **Ebû Davud**, Tahâret, 88/225.

في مجالسته ومحادثته

c) CÜNÜPKEN OTURMAK VE SOHBET ETMEK

٥٣٥٢ـــ (خ م د ت س ـــ أبو هريرة رضي الله عنه) : « أن النبي صلى الله عليه وسلم لَقِيَهُ في بعض طريق المدينة وهو جنب فانْخَنَسْتُ منه فذهب فاغتسل، ثم جاء فقال: **أين كنتَ يا أبا هريرة؟** قال: كنتُ جُنُبا فكرهتُ أن أُجَالسَكَ وأنا على غير طهارة، قال: **سبحان الله! إن المؤمن لا يَنجُس**».

أخرجه البخاري. وللبخاري قال : « لَقِيَني رسول الله صلى الله عليه وسلم وأنا جنب ، فأخذ بيدي، فمشيْتُ معه حتى قعد ، فانْسَلَلْتُ فأتيتُ الرَّحْلَ فاغتسلت ، ثم جئت وهو قاعد ، فقال : **أين كنتَ يا أبا هريرة** ؟ فقلت له ، فقال : **سبحان الله ! إن المؤمن لا ينجس** ».

وعند مسلم «أنه لقيه النبيُّ صلى الله عليه وسلم في طريق من طرق المدينة وهو جنب فَانسَلَّ ، فذهب فاغتسل ، ففقده النبيُّ صلى الله عليه وسلم ، فلما جاء قال : **أين كنتَ يا أبا هريرة** ؟ قال : يا رسول الله ، لَقِيتَني وأنا جنب ، فكرهت أن أجالسك حتى أغتسل ، فقال رسول الله صلى الله عليه وسلم : **سبحان الله ! إن المؤمن لا ينجس** ».

وأخرج الترمذي الرواية الأولى ، وقال : « فانبجَسْتُ » وفي الحاشية : صوابه «فانخنستُ » أي: استَتَرْتُ واختَفَيْتُ ، وفسر في آخر الحديث معنى « انخنست » أي : تَنَحَّيْتُ.

وفي رواية أبي داود مثلها وقال : « فاختنستُ ». وفي رواية النسائي قال : « فانْسَلَّ عنه ».

5,352- Ebû Hureyre'den rivâyet edilmiştir:

"Ebû Hureyre cünüp olduğu sırada Medîne sokaklarından birinde Rasûlullah'a (as.) rastladı. Hemen oradan sıvıştı, gidip yıkandı, sonra geldi. Hz. Peygamber;

"- Nerelerde idin, ya Ebâ Hureyre?" diye sordu.

"- Cünüptüm; temizlenmeden senin yanında oturmak istemedim" dedi. Hz. Peygamber;

"- **Sübhânellâh! Mü'min pis olmaz"** buyurdu.[66]

RİVÂYETLER

Bunu **Buharî** tahric etti.

Buharî'nin diğer bir rivâyeti de şöyledir:

"Cünüp olduğumda Rasûlullah'a (as.) rastlamıştım. Elimi tuttu, birlikte yürüdüm. Hz. Peygamber nihayet oturdu, o sırada ben oradan sıvıştım, eve gidip yıkandım. Sonra geldim, Hz. Peygamber hala oturuyordu:

"- **Nerde idin, ya Ebâ Hureyre?"** dedi. Durumu anlatınca;

"- **Sübhânellâh! Mü'min necis olmaz"** buyurdu.

Müslim'in rivâyetine göre; "Hz. Peygamber Medîne sokaklarından birinde Ebû Hureyre'ye rastlar. O sırada Ebû Hureyre cünüp idi, bu yüzden hemen oradan sıvıştı ve gidip yıkandı. Hz. Peygamber onu kaybetmişti. Gelince;

"- **Nerelerde idin, ya Ebâ Hureyre?"** diye sordu. O da;

"- Ey Allah'ın Rasûlü; bana rastladığınızda cünüp idim, yıkanmadan seninle oturmak istemedim" dedi. Bunun üzerine Rasûlullah (as.);

"- **Sübhânellâh! Mü'min necis olmaz"** buyurdu.

İlk rivâyeti **Tirmizî** de tahric etti ve gizlenmek, sıvışmak anlamına gelen "***inhanese***" fiilini "***inteceşe***" diye zaptetti. Hâşiyede ise; bunun doğrusu "***inhanese***"dir, bu da saklanmak, gizlenmek demektir dendi. Hadîsin sonunda da "***inhanese***"nin anlamını kenara çekilmektir diye tefsir etti.

Ebû Davud'un rivâyeti de bunun gibidir, o da kelimeyi "***inhanese***" diye zaptetti.

Nesaî'nin rivâyetinde ise kelime "***inselle***" yani sıyrıldı diye zaptedildi.

---

[66] **Buhari**, Gusül, 23, 24; **Müslim**, Hayız, 29/115; **Ebû Davud**, Tahâret, 91/231; **Tirmizî**, Tahâret, 89/121; **Nesaî**, Tahâret, 171.

İZAH

Bu rivâyet, cünüp olan birinin, insanlarla oturup konuşmasında bir sakınca bulunmadığını göstermektedir. Zira cünüplük maddî bir pislik değil, manevî bir kirliliktir. Bu da normal insanî ilişkilere mani değildir.

٥٣٥٣ـ (م د س ـ **حذيفة بن اليمان** رضي الله عنه): «أن رسول الله صلى الله عليه وسلم لقيه وهو جنب فَحَادَ عنه فاغتسل ثم جاء فقال: كنت جُنبا فقال: **إن المسلم لا ينجس** ». أخرجه مسلم.

وعند أبي داود والنسائي : « أن رسول الله صلى الله عليه وسلم لَقِيَهُ ، فأهْوى إليه ، فقال : إني جنب، فقال : **إن المسلم ليس بنجس** ».

وفي رواية النسائي قال : « كان رسول الله صلى الله عليه وسلم إذا لَقِيَ الرجلَ من أصحابه مَسَحه ودَعَا له ، قال : فرأيته يوما بُكرة فَحِدْتُ عنه ، ثم أتيته حين ارتفع النهار ، فقال : إني رأيتك فَحِدْتَ عني ؟ فقلت : إني كنت جنبا ، فخشيتُ أن تَمسَّني ، فقال رسول الله صلى الله عليه وسلم : **إن المسلم لا ينجُس** ».

5,353- Huzeyfe b. el-Yemân'dan rivâyet edildiğine göre; o cünüp iken Rasûlullah (as.) kendisine rastlamıştı. Hemen oradan kaçtı, gidip yıkandı, sonra geldi ve;

"- Ben cünüp idim" dedi. Hz. Peygamber de;

"- Müslüman necis olmaz" buyurdu.[67]

RİVÂYETLER

Bunu **Müslim** tahric etti.

Ebû Davud ve **Nesaî**'nin rivâyetine göre; "Hz. Peygamber Huzeyfe'ye rastladı, elini uzattı, ama Huzeyfe;

"- Ben cünübüm" dedi. Hz. Peygamber de;

"- Müslüman necis olmaz" karşılığını verdi.

Nesaî'nin başka bir rivâyeti şöyledir:

[67] **Müslim**, Hayız, 29/116; **Ebû Davud**, Tahâret, 91/230; **Nesaî**, Tahâret, 171.

"Hz. Peygamber ashâbından birine rastladığında, tokalaşır ve ona duâ ederdi. Bir sabah erkenden O'nu gördüğümde, kendisinden kaçtım. Sonra güneş yükseldiğinde yanına gittim. Bana;

"- Seni görmüştüm, ama benden kaçtın" dedi. Ben de;

"- Cünüp idim; bu halde iken bana dokunacağınızdan korktum" dedim. Bunun üzerine;

"- Müslüman asla necis olmaz" dedi.

٥٣٥٤ــ (د س ــ علي بن أبي طالب رضي الله عنه) أن رسول الله صلى الله عليه وسلم قال: «**لا تدخل الملائكة بيتاً فيع صورة ولا كلب ولا جنب** » أخرجه أبو داود والنسائي.

5,354- Hz. Ali'den rivâyet edildiğine göre Rasûlullah (as.) şöyle buyurdu:

"İçinde resim, köpek ve cünüp birinin bulunduğu eve melekler girmez."[68]

İZAH

Bu rivâyetin râvîlerinden **Nüceyy**, meçhûl biridir. Hadîsi **Ahmed b. Hanbel** ve **Hâkim** de rivâyet etmiştir. **Hâkim** rivâyetin sahîh olduğunu söylemiş, **Zehebî** de ona uymuştur. Ayrıca **İbn Hibbân** da hadîsi *Sahîh*'ine almıştır.

Şayet rivâyet sahîh ise, yukarıdaki ifâdeyi mübalağa manasına hamletmek gerekir. Çünkü köpek, resim ve cünüplük ile meleklerin eve girip girmemesi arasında doğrudan bir ilişki bulunmamaktadır. İfâde mutlak olarak ele alındığında, böyle evlere Azrail gibi büyük meleklerin, kirâmen kâtibîn, muhafaza melekleri ve diğer hiçbir meleğin de girememesi gerekir. Halbuki bu doğru değildir.

Hadîsteki resim yasağını anlamak, en azından kendi dönemi itibariyle zor değildir. Çünkü putperestliğin her tarafa sindiği, insanların güzel gördükleri bir taşa bile tapındıkları bir dönemde,

---

[68] **Ebû Davud**, Tahâret, 89/227; **Nesaî**, Tahâret, 167.

onları bundan uzaklaştırmak için her tedbire başvurulması, son derece tabiîdir.

Köpek konusunda ise çoban ve bekçi köpeği edinmenin yasak olmadığında ittifak vardır. Dolayısıyla burada da mutlak bir yasaklık söz konusu değildir. Belki yoksulluğun hâkim olduğu bir dönemde, çobanlık ve bekçilik gibi bir işe de yaramadığı halde gereksiz yere bir de köpek beslemenin doğru olmadığına işaret edilmek istenmiştir. Bunun çarpıcı tezahürleri günümüzde de görülmektedir. Her yıl milyonlarca insanın açlıktan öldüğü günümüzde, fakir bir âilenin bir haftalık yiyeceğini, varlıklı bir âile, köpeğinin bir günlük yiyeceği olarak harcayabilmektedir.

Cünüp konusunu ise, mübalağa manasına hamletmekten başka türlü izahını yapmak mümkün değildir. Hz. Peygamber, insanları cünüp dolaşmaktan sakındırmak için böyle bir ifâde kullanmış olabilir. Çünkü bu konuda daha önce geçen rivâyetler, böyle bir yasağa imkân vermemektedir. Bundan önceki hadîste cünübün insanlarla oturup konuşmasında bir sakınca olmadığı ifâde edilmişti. Daha önceki rivâyetlerde de cünübün yatıp uyumasında ve yemek yemesinde de bir mahzur bulunmadığı belirtilmişti. Bu hadîsteki yasak mutlak olarak kabul edilirse, bu konuda daha önce geçen bütün rivâyetlerin izahı mümkün olmaz, hatta rivâyetlerin telifi için onların tamamen reddi gerekir. Bu da doğru olmasa gerektir. Nitekim bundan sonra gelecek olan hadîste de cünübün mescide bile girebileceği görülmektedir.

النوع الرابع

في صلاته ناسيا

d) CÜNÜBÜN UNUTARAK NAMAZ KILMASI

٥٣٥٥ـــ (خ م ط د س ــ أبو هريرة رضي الله عنه) قال : « أُقيمت الصلاة ، وعُدِّلت الصُّفُوفُ قياما ، فخرج إلينا رسول الله صلى الله عليه وسلم فلما قام في مُصلاه ذكر

أنه جُنُب ، فقال لنا : **مكانكم**، ثم رجع فاغتسل ، ثم خرج إلينا ورأسه يَقْطُرُ ، فكبَّر ، فصلَّينا معه ».

وفي رواية : « فَعدَّلنا الصفوفَ قبل أن يخرج إلينا ». أخرجه البخاري.

قال الحميديُّ : وأخرج مسلم بعض هذا عن أبي هريرة « أن الصلاة كانت تُقام لرسول الله صلى الله عليه وسلم ، فيأخذ الناسُ مَصَافَّهم قبل أن يقوم النبي صلى الله عليه وسلم مقامه » ، ولأجل هذا القدر أخرجه الحميديُّ في المتفق بين البخاري ومسلم ، وليس الغرض من الحديث : ذكر الصفوف في الصلاة وإنما الغرض منه : دخول الجنب المسجد ، وفي الصلاة وهو جنب ولا يعلم. وكذلك ترجَم عليه البخاري قال : « **باب إذا ذكر في المسجد أنه جنب يخرج كما هو ولا يتيمم** » وترجم عليه أبو داود « **باب الجنب يُصلي بالقوم وهو ناس** ».

وفي رواية أبي داود قال : « أُقيمت الصلاة ، وصف الناسُ صفوفهم ، فخرج رسول الله صلى الله عليه وسلم ، حتى إذا قام في مقامه ذكر أنه لم يغتسل ، فقال للناس : **مكانكم** ، ثم رجع إلى بيته ، فخرج إلى بيته ، فخرج إلينا يَنْطُفُ رأسُه ، وقد اغتسل ، ونحن صفُوف ».

قال : وفي رواية : « فلم نزل قياما ننتظره ، حتى خرج علينا وقد اغتسل ».

قال أبو داود : ورواه الزهري عن أبي سلمة عن أبي هريرة قال : « [فلما] قام في مصلاه ، وانتظرنا أن يُكبِّر : انصرَفَ ، ثم قال : كما أنتم ».

ورواه أيوب وابنُ عَون وهشام عن محمد – وهو ابن سيرين – عن النبيِّ صلى الله عليه وسلم قال: « فكبَّر ، ثم أوْمَأ إلى القوم : أن اجلسوا ، فذهب فاغتسل ».

وكذلك رواه مالك عن إسماعيل بن [أبي] حكيم عن عطاء بن يسار «أن رسول الله صلى الله عليه وسلم كبَّر في صلاته» وكذلك حدثنا مسلم بن إبراهيم حدثنا أبان عن يحيى عن الربيع بن محمد عن النبيِّ صلى الله عليه وسلم « أنه كبَّر ».

وفي رواية الموطأ عن عطاء بن يسار « أن النبيَّ صلى الله عليه وسلم كبَّر في صلاة من الصلوات ، ثم أشار إليهم بيده : **أن امكُثوا** ، فذهب ثم رجع وعلى جلده أثر الماء ». وأخرجه النسائي مثل رواية أبي داود.

5,355- Ebû Hureyre'den rivâyet edilmiştir:

"Namaza kalkılmış, ayakta saflar düzeltiliyordu. Hz. Peygamber de geldi, namazgâhına geçince cünüp olduğunu hatırladı. Bize;

"- Biraz bekleyin" dedi, sonra gitti, yıkandı. Sonra geldi, başından su damlıyordu, tekbir aldı ve bize namaz kıldırdı."[69]

RİVÂYETLER

Başka bir rivâyette; "Hz. Peygamber yanımıza gelmeden safları düzeltiyorduk" dedi.

Bunları **Buharî** tahric etti. **el-Humeydî** dedi ki:

"Bu hadîsin bir kısmını **Müslim**, Ebû Hureyre'den; 'Hz. Peygamber'in (gelmesi) için namaza kamet getirilirdi ve Rasûlullah (as.) yerine geçmeden insanlar saflarını tutarlardı' diye tahric etti."

İşte sadece bu cümleden dolayı **el-Humeydî** hadîsi, **Buharî** ve **Müslim**'in müşterek rivâyetleri arasında tahric etti. Halbuki bu hadîsin amacı, namazda saf tutulmasını belirtmek değildir. Hadîsin asıl gâyesi, cünübün mescide girebileceğini ve cünüp olduğu halde unutarak namaza durabileceğini göstermektir. Nitekim **Buharî;** *'mescitte iken cünüp olduğunu hatırlayanın, teyemmüm etmeyip o hâliyle dışarı çıkması bâbı'* adını verdiği bâbda zikretti. **Ebû Davud** da bu hadîsin bâb başlığını; *'cünüp olduğunu unutarak cemâate namaz kıldıran insanın durumu'* diye koydu."

Ebû Davud'un rivâyeti şöyledir:

"Namaza kalkılmış, insanlar saf bağlamışlardı. O sırada Rasûlullah (as.) da geldi. Tam yerine geçtiğinde gusül yapmadığını hatırladı, insanlara;

"- Biraz bekleyin!" dedi ve evine gitti. Sonra geldi, saçları su damlatır hâldeydi, yıkanmıştı. Biz de saf tutmuştuk."

Bir rivâyette râvî (Ayyâş b. el-Ezrak); "Hz. Peygamber yıkanıp gelinceye kadar bizler onu ayakta bekledik" cümlesini ilave etti.

Ebû Davud dedi ki:

---

[69] **Buharî**, Gusül, 17; Ezân, 24, 25; **Müslim**, Mesâcid, 29/157-158; **Muvatta**, Tahâret, 20/79; **Ebû Davud**, Tahâret, 93/235; **Nesaî**, İmâmet, 14.

"Zührî bu hadîsi Ebû Seleme vasıtasıyla Ebû Hureyre'den şöyle rivâyet etti:

"Hz. Peygamber mihraba geçince, bizler onun tekbir almasını bekliyorduk. Ama o bize döndü ve; **'olduğunuz yerde kalın!'** buyurdu."

Bu hadîsi Eyyub, İbn Avn ve Hişâm, Muhammed b. Sîrîn'den (mürsel olarak); "Hz. Peygamber tekbir alıp namaza durdu, sonra cemâate yerinizde kalın, diye işaret etti ve hemen gidip yıkandı" diye rivâyet etti.

Kezâ bu hadîsi Mâlik, İsmail b. Ebî Hakîm'den, o da Atâ b. Yesâr'dan naklen; "Rasûlullah (as.) tekbir alıp namaza durdu" diye rivâyet etti.

Bunu bize aynı şekilde Müslim b. İbrahim, Ebân'dan, o da Yahya'dan, o da er-Rabî b. Muhammed'den[70] naklen *'Hz. Peygamber tekbir aldı'* diye tahdis etti."

Muvatta da Atâ b. Yesâr'dan şöyle tahric etti.

"Hz. Peygamber namazlardan birini kılmak üzere tekbir aldı, sonra eliyle cemâate; **'yerinizde kalın!'** diye işaret ederek gitti. Sonra geldi, üzerinde ıslaklık eseri vardı."

Nesaî de hadîsi **Ebû Davud** gibi tahric etti.

٥٣٥٦ــ (د ــ **أبو بكرة** رضي الله عنه) : « أن رسول الله صلى الله عليه وسلم دخل في صلاة الفجر ، فأومأ بيده : **أن مكانكم** ، ثم جاء ورأسه يقطُر ، فصلى بهم ».

وفي رواية بمعناه ، قال في أوله : « فكبَّر » وقال في آخره : « فلما قضى الصلاة قال : **إنما أنا بشر ، وإني كنت جُنبا** » أخرجه أبو داود.

5,356- Ebû Bekre şöyle dedi:

---

[70] **er-Rabî' b. Muhammed**: Muhaddisler nazarında meçhûl râvîlerdendir. Bir hadîsi mürsel olarak **Ebû Davud**'da tahric edilen râvîlerdendir. Kendisinden Yahya b. Ebî Kesîr rivâyet etmiştir. Hayatı hakkında bilgi bulunmamaktadır.

"Rasûlullah (as.) sabah namazı için geldi. Eliyle cemâate; **'yerinizde kalın!'** dedi. Sonra çıktı, tekrar geldiğinde saçları su damlatır haldeydi ve hemen insanlara namaz kıldırdı."[71]

RİVÂYETLER

Aynı manada başka bir rivâyetin başında "Hz. Peygamber tekbir aldı", sonunda da; "namazını bitirince;

"- Ben ancak bir insanım; cünüp idim" dedi.

Hadîsi **Ebû Davud** tahric etti.

٥٣٥٧ـ (ط ــ سليمان بن يسار) : « أن عمر – رضي الله عنه – صلّى بالناس الصبحَ ، ثم غدا إلى أرضه بالجُرف ، فوجد في ثوبه احتلاما ، فقال: إنا لما أصبنا الوَدَك لانت العُروق ، فاغتسل، وغسل الاحتلام من ثوبه ، وعاد لصلاته ».

وفي رواية – بعد قوله : « احتلاما » – فقال : « لقد ابْتُليتُ بالاحتلام منذُ وُلّيتُ أمرَ الناس ، واغتسل ، وغسل ما رأى في ثوبه من الاحتلام ، ثم صلى بعد أن طلعت الشمس ».

وفي رواية زُبَيْد بن الصلت قال : « خرجت مع عمر بن الخطاب إلى الجُرف ، فنظر فإذا هو قد احتلم وصلى ولم يغتسل، فقال: والله ما أُراني إلا قد احتلمت وما شعرت ، وصليت وما اغتسلت ، قال : فاغتسل، وغسل ما رأى في ثوبه، ونضح ما لم يَرَ، وأذّن، أو أقام، ثم صلى بعد ارتفاع الضُّحى مُتمكّنا» أخرجه الموطأ . وهذه الأحاديث كلّها أخرجوها في « **كتاب غسل الجنابة** » ويَصْلُح أن تجيء في «**كتاب الصلاة**» فاتبعناهم وأخرجناها في «**غسل الجنابة** ».

5,357- Süleyman b. Yesâr anlatıyor:

"Hz. Ömer insanlara sabah namazını kıldırmış, sonra Curuf'taki tarlasına gitmişti. Orada elbisesinde meni bulaşığı gördü. *'Yağ-et yediğimizde damarlar gevşiyor'* dedi ve hem kendisi yıkandı, hem de elbisedeki meni bulaşığını yıkadı. Sonra da namazını iâde etti."[72]

---

[71] **Ebû Davud**, Tahâret, 93/233-234.

[72] **Muvatta**, Tahâret, 20/80-82.

RİVÂYETLER

Diğer bir rivâyete göre; "...elbisedeki bulaşığı gördükten sonra Hz. Ömer; *'insanların yönetimi görevini üstlendikten sonra ihtilâma müptelâ oldum'* dedi ve hem kendisi yıkandı, hem de elbisesinde gördüğü bulaşığı yıkadı. Sonra da güneş doğduktan sonra namaz kıldı."

Zübeyd b. es-Salt'tan[73] gelen rivâyet de şöyledir:

"Hz. Ömer'le birlikte Curuf'a gitmiştim. Hz. Ömer üzerine baktığında, ihtilâm bulaşığı gördü. Bu halde iken yıkanmadan namaz kılmıştı:

"- Vallahi ben galiba ihtilâm olmuşum; hiç farkında değilim, üstelik yıkanmadan da namaz kıldım" dedi. Sonra yıkandı, elbisesinde bulaşık gördüğü yeri yıkadı, bulaşıklık görmediği taraflara da su serpti. Sonra ezan okudu –veya kamet getirdi- ve güneş bir miktar yükseldikten sonra namaz kıldı."

Bütün bu rivâyetleri kaynaklar, *"cünübün yıkanması"* bâbında tahric ettiler. Halbuki onun Kitabu's-Salât'ta zikredilmesi daha uygun olurdu. Ama biz de selefimize uyduk ve hadîsi cünüplükten yıkanmak bâbında zikrettik.

İZAH

Burada **Hz. Ömer**'in cünüp olarak ve üzerinde meni bulaşığı da olduğu halde kıldırdığı namazı sonra kendisinin iâde ettiği, ama insanlara bu konuda bir şey söylemediği görülmektedir. Buna dayanarak bazı fukaha, imamın unutarak abdestsiz kıldırdığı namazın kendisi için fâsit, ama cemâat için sahih olduğunu söylemişlerdir. **İmâm Mâlik, Şâfiî, Ahmed b. Hanbel, Evzâî, İbrahim en-Nehaî** ve **el-Hasan el-Basrî**'nin bu görüşte oldukları rivâyet edilir. Bundan önceki hadîs de bu görüşün delili olarak gösterilmiştir.

---

[73] **Ebû Kesîr, Zübeyd (Züyeyd?) b. es-Salt el-Kindî**: Tâbiîlerdendir. Kesîr b. es-Salt'ın kardeşidir. Hz. Ömer'den rivâyeti vardır. Kendisinden Urve b. Zübeyr ve Katâde rivâyet etti. Hz. Peygamber döneminde dünyaya geldiği rivâyet edilir.

Buna karşılık **Hz. Ali** ve **Ebû Hanîfe**, cemâatin namazının da fâsit olduğunu söylemişlerdir. Çünkü cemâat mutlak olarak imama bağlıdır; namazlarının sıhhati de imamın namazının sıhhati ile doğrudan ilgilidir. İmamın namazı fâsit olursa, cemâatin namazı da fâsit olur.

الفصل الثاني

في غسل الحائض والنفساء

II- ÂDET GÖREN VE DOĞUM YAPAN KADININ YIKANMASI

٥٣٥٨ـ (خ م د س ـ **عائشة** رضي الله عنها) : « أن امرأة من الأنصار سألت النبيَّ صلى الله عليه وسلم عن غسلها من المحيض ، فأمرها كيف تغتسل ، ثم قال : **خُذي فِرْصَة من مِسْك ، فتطهَّري بها** ، قالت : كيف أتطهَّر بها ؟ قال : **تطهري بها** ، قالت : كيف أتطهَّر بها ؟ قال : **سبحان الله ! تطهري بها** ، فاجْتَذَبْتُها إليَّ فقلت : تَتَبَّعي بها أَثَرَ الدم ».

ومن الرواة من قال فيه : « **خذي فِرصة مُمَسَّكَة ، فتوضَّئي بها ثلاثا** ، ثم إن النبيَّ صلى الله عليه وسلم استَحْيَى ، وأعْرَض بوجهه ، وقال: **توضئي بها** ، فأخذتُها فاجتذبتُها ، فأخبرتُها بما يُريد النبيُّ صلى الله عليه وسلم ». أخرجه البخاري ومسلم.

ولمسلم عن عائشة : « أن أسماء سألت النبيَّ صلى الله عليه وسلم عن غسل المحيض ، فقال : **تأخذ إحداكن ماءَها وسِدْرَتَها ، فتطهَّر فتحسن الطُّهُورَ ، ثم تصبُّ على رأسها ، فتدْلُكه دَلْكا شديدًا ، حتى تبلغ شُئون رأسها ، ثم تصبُّ عليه الماء ، ثم تأخذ فِرصة مُمَسَّكة ، فتطَهَّر بها** ، فقالت أسماء : فكيف تطهَّر بها ؟ قال : **سبحان الله ! تطهري بها** ، قالت عائشة - كأنها تُخفي ذلك - :تَتَبَّعين بها أثَر الدم ، وسألته عن غسل الجنابة، فقال : **تأخذ ماء ، فتطهر ، فتُحسن الطُّهور - أو تبلغ الطهور - ثم تصب على رأسها ، فتدلكه حتى يبلغ شئون رأسها ، ثم تفيض عليها الماء** ، فقالت عائشة : نِعمَ النساء نساءُ الأنصار لم يكن يمنعهن الحياءُ أن يَتَفَقَّهنَ في الدين ».

وفي أخرى: « دخلت أسماء بنت شكل على رسول الله صلى الله عليه وسلم ، فقالت : يا رسول الله، كيف تغتسل إحدانا إذا طَهُرَتْ من الحيض؟... وساق الحديث » ولم يذكر فيه غسل الجنابة.

وفي أخرى بهذا : « **قال : سبحان الله ! تطهّري بها ، واسْتَتِر** ».

وأخرج النسائي نحو الرواية الأولى ، وفيها « **واستتر** » ، ونحو الرواية الثانية. وأخرج أبو داود نحو رواية مسلم بطولها. وله في أخرى قالت : دخلت أسماءُ على رسول الله صلى الله عليه وسلم ، فقالت : كيف تغتسل إحدانا إذا طهرت من المحيض؟ فقال: **تأخذ سدرَها وماءها فتوضأ ، ثم تغسل رأسها ، وتدلكه حتى يبلغ الماءُ أُصول شعرها، ثم تفيض على جسدها، ثم تأخذ فِرصتها فتطهّر بها**، فقالت: يا رسول الله، كيف أتطهّر بها؟ قالت عائشة: فعرفت الذي يكني عنه النبيُّ صلى الله عليه وسلم، فقلت لها: تَتَبَّعين آثار الدم.

وفي أخرى « أن عائشة ذكرت نساءَ الأنصار ، فأثْنت عليهن ، وقالت لهنَّ معروفا ، وقالت : دخلت امرأة منهنَّ على رسول الله صلى الله عليه وسلم... فذكر معناه ، إلا أنه قال : فرصة مُمَسَّكة » قال مُسدَّد : كان أبو عوانة يقول : « فرصة » وكان أبو الأحوص يقول « قَرصة ».

5,358- Hz. Âişe anlatıyor:

"Ensâr'dan bir kadın, Hz. Peygamber'e hayızlı kadının guslünü sormuştu. Hz. Peygamber de ona nasıl gusül yapacağını anlattı. Sonra da;

"- Bir parça misk al ve onunla temizlen!" buyurdu. Kadın;

"- Onunla nasıl temizlenebilirim?" diye sorunca, tekrar;

"- Onunla temizlen!" dedi. Kadın yine;

"- Onunla nasıl temizleneyim?" dedi. Bu sefer Hz. Peygamber;

"- Sübhânellâh!.. Temizlen işte onunla!" buyurdu.

Bunun üzerine ben kadını kendime doğru çektim ve;

"- Onu kan izlerine sür!" dedim.[74]

---

[74] **Buharî**, Hayız, 14, 15; İ'tisâm, 24; **Müslim**, Hayız, 13/60; **Ebû Davud**, Tahâret, 120/314-316; **Nesaî**, Tahâret, 158.

RİVÂYETLER

Râvîlerden bazısı bu hadîsi, Hz. Peygamber;

"- **Miske batırılmış bir parça bez al ve onunla üç defa temizlen!"** dedi, sonra Rasûlullah (as.) utandı ve yüzünü çevirip;

"- **Onunla temizlen!"** dedi, diye rivâyet ettiler.

Sonra da Hz. Âişe; "kadını tutup çektim ve Hz. Peygamber'in ne demek istediğini kendisine anlattım" dedi.

Bunları **Buharî** ve **Müslim** tahric etti.

Müslim'in Hz. Âişe'den bir rivâyeti de şöyledir:

"Esmâ, Hz. Peygamber'e hayızlı kadının nasıl gusledeceğini sordu. Hz. Peygamber de;

"- **Suyunu ve sabununu alır, güzelce temizlenirsin. Sonra başına su döker ve iyice ovalarsın; o kadar ki, su saç diplerine kadar ulaşsın... Sonra bütün bedenine su dökersin ve miske batırılmış bir bez alır, onunla temizlenirsin"** dedi. Esmâ;

"- Onunla nasıl temizlenirim?" diye sordu. Hz. Peygamber de;

"- **Sübhânellâh!.. Temizlen işte!"** buyurdu.

Bunun üzerine Hz. Âişe, sözünü gizlemeye çalışarak;

"- Onu kan izine sürersin" dedi.

Sonra kadın cünüplükten dolayı guslü sordu. Hz. Peygamber;

"- **Suyu alır ve güzelce yıkanırsın! Sonra başına su döker ve suyu saçlarının dibine ulaştırıncaya kadar ovalarsın! Sonra bütün bedenine su dökersin"** dedi.

Hz. Âişe bilâhare şöyle dedi:

"Ensâr kadınlar ne iyi kadınlardır!.. Hayâ duygusu onların dinlerini öğrenmelerine engel olmuyor."

Diğer bir rivâyet şöyledir:

"Esmâ bint Şekel[75] Hz. Peygamber'e geldi ve;

---

[75] **Esmâ bint Şekel b. Humeyd el-Absîyye**: Hanım sahabîlerdendir. İbnu'l-Esîr, **Câmiu'l-Usûl**'ün ricâle tahsis ettiği bölümünde (XIII, 108) bu hanımın nesebini bu şekilde kaydetti. Ancak daha sonra bu hadîsten bahsettiği ilave bölümünde (XV, 605) ismini **Esmâ bint Yezîd b. es-Seken** diye verir. Diğer ricâl kaynakları da onun, **Esmâ bint Yezîd b. es-Seken el-Ensâriyye el-Eşheliyye** olduğunu kaydederler. Ensâr içinde Şekel adında birinin bilinmediğini, muhtemelen onun

"- Ey Allah'ın Rasûlü; bizden biri âdeti tamamlanınca nasıl yıkanır?" diye sordu... Sonra hadîsi yukarıdaki gibi zikretti, yalnız cünüplükten yıkanmaktan söz etmedi.

Bu hadîsin diğer bir rivâyetinde de Hz. Peygamber;

"- **Sübhânellâh!.. Temizlen işte!**" dedi ve (utancından) yüzünü örttü.

Nesaî hadîsi ilk rivâyetteki gibi tahric etti. Yalnız orada Hz. Peygamber'in yüzünü örttüğü ifâdesi de vardır. **Nesaî** ayrıca ikinci rivâyeti de tahric etti.

Ebû Davud da **Müslim**'in uzun rivâyeti gibi tahric etti.

Onun diğer bir rivâyeti de şöyledir:

"Esmâ, Hz. Peygamber'e gitti ve;

"- Bizden biri âdeti tamamlanınca nasıl gusleder?" diye sordu. Hz. Peygamber de;

"- **Suyunu ve sabununu alır, önce abdest alır, sonra başını yıkar, suyu saçların dibine ulaştırıncaya kadar ovalar, sonra bütün bedenine su döker, sonra da kokulu bezini alır ve onunla temizlenir**" dedi. Esmâ;

"- Ey Allah'ın Rasûlü; onunla nasıl temizlenirim?" diye sordu.

Hz. Âişe dedi ki: "Ben Hz. Peygamber'in bu kinâyesi ile neyi kastettiğini anladım ve Esmâ'ya;

"- Onunla kan izlerini silersin" dedim.

Diğer bir rivâyete göre; Hz. Âişe Ensâr kadınlarından övgü ile söz etti, onlar hakkında güzel şeyler söyledi. Bu arada da; "Ensâr kadınlarından biri Hz. Peygamber'e gelmişti..." diyerek hadîsi aynı manada rivâyet etti. Yalnız hadîste geçen **"misk sürülmüş bir bez"** cümlesi hakkında râvîlerden Müsedded, Ebû Avâne'nin buradaki kelimeyi ***"fırsaten"*** diye zaptettiğini, Ebû'l-Ahvas'ın ise; ***"kırsaten"*** diye zaptettiğini söyledi.

---

lakabı olduğunu da ilave ederler. **Esmâ bint Yezîd b. es-Seken**'in kısa biyografisi de 788 numaralı hadîsle birlikte kaydedilmişti.

İZAH

Miske batırılmış bezle temizlenmekten maksat, avret mahallini parfüm benzeri güzel kokulu bir bezle silmek, böylece âdet sırasında meydana gelen ve hoş olmayan kokuları gidermektir. Bu şekilde kadın, hoş olmayan kokular yerine temiz ve güzel bir kokuya kavuşmuş olur.

İbnu'l-Esîr bu hadîste Hz. Peygamber'e soru soran kadının **Esmâ bint Yezîd b. es-Seken** olduğunu söylemektedir.[76] **Müslim**'in bir rivâyetinde ise bunun **Esmâ bint Şekil** olduğu belirtilmektedir.

٥٣٥٩ـ (د ـ أمية بنت **أبي الصلت** رضي الله عنها) عن امرأة من بني غفار - قد سماها لي - قالت: « أَرْدَفَنِي رسول الله صلى الله عليه وسلم على حَقيبة رحْله قالت : فوالله لَنَزَل رسول الله صلى الله عليه وسلم إلى الصبح ، فأناخ، ونزلتُ عن حَقيبة رَحْله ، فإذا بها دم منّي وكانت أول حيضة حضتُها ، قالت: فَتَقَبَّضْتُ إلى الناقة واسْتَحْيَيْتُ ، فلما رأى رسول الله صلى الله عليه وسلم ما بي، ورأى الدَّمَ ، قال: **ما لَكِ ؟ لعلّكِ نُفِسْتِ** ؟ قلت: نعم، قال: **فأصْلحي من نفسك ، ثم خُذي إناء من ماء فاطْرحي فيه ملْحا ، ثم اغْسلي ما أصاب الحقيبة من الدم من الدم ، ثم عُودي لِمَرْكَبك** ، قالت: فلما فتح رسول الله صلى الله عليه وسلمخيبَر رَضَخ لنا من الفيء ، قالت : وكانت لا تَطَهَّرُ من حيضة إلا جعلت في طهورها ملحا ، وأوصت به أن يجعل في غُسلها حين ماتت » أخرجه أبو داود.

5,359- Ümeyye bint Ebî's-Salt[77], Benû Ğifâr kabilesinden ismini de verdiği bir kadından rivâyet ediyor:

"Rasûlullah (as.) beni terkisine alarak sabah namazı için konaklayacağı yere kadar götürdü, orada devesini ıhtırdı. Ben de terkisinden indim, bir de baktım ki, semere benden kan bulaşmış. Bu, benim ilk gördüğüm âdetimdi. Utanarak devenin yanına çöktüm. Hz. Peygamber benim durumumu ve semerdeki kanı görünce;

---

[76] Bkz., **Câmiu'l-Usûl**, XV, 605.

[77] **Ümeyye bint Ebî's-Salt**: Hanım tâbiîlerdendir. Ümeyye ismi hem kadın, hem de erkekler için kullanılır. Bu yüzden bu hanım, câhiliye şairi Ümeyye b. Ebî's-Salt ile karıştırılır. İsminin âmine olduğu da rivâyet edilmiştir.

"- **Neyin var? Belki de âdet gördün?"** dedi. Ben de;

"- **Evet"** dedim. Hz. Peygamber;

"- **Kendine çeki düzen ver!** (Kanın dışarı akmasına mani ol!) **Bir miktar su al, içine biraz tuz at, sonra onunla semere bulaşan kanı yıka! Sonra da bineğine dön!"** buyurdu.

Rasûlullah (as.) **Hayber**'i fethedince, aldığı fey'den bize de bir pay verdi."

(Ümeyye) dedi ki:

"Bu kadın ondan sonra, âdetten temizlenirken mutlaka suya tuz katardı. Öldüğü zaman da yıkanacağı suya tuz katılmasını vasiyet etti."[78]

İZAH

Hadîsin râvîsi **Ümeyye**'nin sözünü ettiği **Ğifâr** kabilesine mensup kadının kim olduğu bilinmemektedir. **Süheylî** bu kadının isminin **Leyla** olduğunu söylemektedir.

Burada dikkate değer bir husus, Hz. Peygamber'in namahrem bir kadınla aynı deve üzerinde seyahat etmiş olmalarıdır. Ancak hadîsin sıhhati kuşkuludur, çünkü **İbn İshak**'ın muanan rivâyetlerindendir.

الفصل الثالث

في غسل الجمعة والعيد

III- CUMA VE BAYRAM GÜNLERİ YIKANMAK

٥٣٦٠ـ (خ م س ط د ـــ أبو سعيد الخدري رضي الله عنه) أن رسول الله صلى الله عليه وسلم قال: « غُسل الجمعة واجب على كل مُحْتلم ».

وفي أخرى « الغسل يوم الجمعة واجب على كل مسلم ».

---

[78] **Ebû Davud**, Tahâret, 120/313.

وفي أخرى قال : « **الغسل يومَ الجمعة واجب على كل محتلم ، وأن يَستَنَّ ، وأن يَمَسَّ طيبا إن وجد** ، قال عمرو - [يعني ابن سليم راوي الحديث] - :أما الغسل فأشهد أنه واجب ، وأما الاسْتِنَانُ والطِّيبُ فالله أعلم: أواجب هو أم لا؟ ولكن هكذا في الحديث». كذا عند البخاري، وأخرجه هو ومسلم.

ولمسلم قال: «**غُسلُ [يوم] الجمعة على كل محتلم، وسِوَاك، ويَمَسُّ من الطِّيب ما قَدَر عليه**».

وفي رواية قال في الطيب : « **ولو من طيب المرأة** ».

وأخرجه أبو داود والنسائي مثل روايتي مسلم ، وأخرج الموطأ وأبو داود الرواية الأولى.

5,360- Ebû Saîd el-Hudrî'den rivâyet edildiğine göre Hz. Peygamber şöyle dedi:

"Cuma günü yıkanmak, bâliğ olan herkese vâciptir."[79]

RİVÂYETLER

Diğer bir rivâyette; **"Cuma günü yıkanmak, her müslümana vâciptir"** dedi.

Başka bir rivâyet şöyledir:

"Cuma günü yıkanmak, dişlerini fırçalamak ve bulabilirse güzel kokular sürünmek, bâliğ olan herkese vâciptir."

Hadîsin râvîsi Amr b. Süleym[80] şöyle dedi:

"Cuma günü yıkanmak, şehâdet ederim ki vâciptir. Misvâk kullanmaya ve koku sürünmeye gelince, vâcip midir, değil midir Allah bilir. Ama bu hadîs, böyledir."

Bu hadîs **Buharî**'de bu şekilde yer almaktadır. Onu **Buharî** ve **Müslim** rivâyet etmişlerdir.

---

[79] **Buharî**, Cuma, 2, 3, 12; Ezân, 161; Şehâdât, 18; **Müslim**, Cuma, 1/5; **Muvatta**, Cuma, ¼; **Ebû Davud**, Tahâret, 127/341, 344; **Nesaî**, Cuma, 6, 8.

[80] **Amr b. Süleym b. Halede el-Ensârî ez-Zurakî el-Medenî**: ö. 104/722. Medîneli tâbiîlerdendir. İbn Ömer, Ebû Hureyre ve Ebû Katâde el-Ensârî'den rivâyeti vardır. Kendisinden Zührî ve İbnu'l-Münkedir rivâyet eder. **Medîne**'de vefat etti. Sikadır; hadîsi kütüb-ü sittede tahric edilmiştir.

Müslim'in bir rivâyeti de şöyledir:

"Cuma günü yıkanmak, her bâliğ kişiye vâciptir; misvâk kullanmak ve bulabildiği kadar koku sürünmek de..."

Başka bir rivâyette de koku ile ilgili olarak; **"kadınların kullandığı koku bile olsa..."** denir.

Ebû Davud ve **Nesaî** de, **Müslim**'in iki rivâyeti gibi tahric ettiler.

Muvatta ve **Ebû Davud**, ilk rivâyeti de tahric ettiler.

İZAH

Bu rivâyette Cuma günü yıkanmanın vâcip olduğu belirtilmektedir. **Zâhirîler** bu kanâattedirler, delilleri de yukarıdaki hadîstir. Ancak bu ifâdenin ıstılah olarak vâcip anlamına geldiği tartışmalı bir meseledir. Fukahanın ekserisine göre bu, hüküm olarak vâciptir demek değildir. Bu kelimeyi gereklidir, uygundur manasına hamletmek lazım gelir. Bu da her insanın asgarî haftada bir defa yıkanması gerektiğini ifâde eder. Yukarıdaki hadîsin bazı rivâyetlerinde yıkanmaya ilave olarak zikredilen **"dişleri fırçalamak ve koku sürünmek"** ifâdesi de, maksadı açıklar mâhiyettedir; asıl maksat temizliktir. Bundan sonra gelecek olan bazı rivâyetlerde görüleceği üzere, buradaki "**vâcip**" sözcüğü, bilinen şekliyle hüküm olarak vâcip anlamında kullanılmamıştır. Binâenaleyh fukahanın ekserisine göre Cuma günü yıkanmak vâcip değil, sünnettir.

Yıkanma gününün de, toplumun içine çıkılan ve haftanın en mübarek günü olan Cuma günü olması son derece uygun düşer. Burada hem temizlik ve hem de kir ve ter kokularıyla insanları rahatsız etmemek söz konusudur.

٥٣٦١ــ (ط ــ **أبو هريرة** رضي الله عنه) أنه كان يقول: «غُسل الجمعة واجب على كل محتلم كغُسل الجنابة». أخرجه الموطأ.

5,361- Ebû Hureyre şöyle diyordu:

"Cuma günü, aynen cünübün yıkandığı gibi yıkanmak, her bâliğ kişiye vâciptir."[81]

٥٣٦٢ـ (ت ـ البراء بن عازب رضي الله عنه) قال: قال رسول الله صلى الله عليه وسلم: «حَقا على المسلمين أن يَغتسلُوا يوم الجمعة، وليَمَسَّ أحدُهم من طيب أهله، فإن لم يجدْ فالماء له طيب». أخرجه الترمذي.

5,362- Berâ b. Âzib'den rivâyet edildiğine göre Rasûlullah (as.) şöyle buyurdu:

"Cuma günü yıkanmak müslümanlara haktır. Onlardan her biri, âilesinin güzel kokusundan sürünsün; eğer koku bulamazsa, su onun için koku yerine geçer."[82]

٥٣٦٣ـ (ط ـ عبيد الله بن السباق [المدني الثقفي] رحمه الله): أن رسول الله صلى الله عليه وسلم قال في جمعة من الجُمَع: «يا معشر المسلمين، إن هذا يوم جعله الله عيداً، فاغتسلوا، ومن كان عنده طيب فلا يَضُرُّه أن يمسَّ منه، وعليكم بالسواك». أخرجه الموطأ.

5,363- Ubeydullah b. es-Sebbâk el-Medenî es-Sekafî'den[83] rivâyet edildiğine göre Rasûlullah (as.), bir Cuma günü şöyle söyledi:

"Ey Müslümanlar! Bu günü, Allah sizin için bayram yapmıştır; binâenaleyh yıkanın! Kimin güzel kokusu bulunursa, onu kullanması kendisine zarar vermez. Ayrıca misvâk da kullanın!"[84]

---

[81] **Muvatta**, Cuma, ½.

[82] **Tirmizî**, Salât, 381/528.

[83] **Ebû Saîd, Ubeyd b. es-Sebbâk es-Sekafî el-Medenî**: Medîneli tâbiîlerdendir. Zeyd b. Sâbit, Sehl b. Huneyf ve Hz. Peygamber'in zevcesi Cüveyriye'yi dinledi, kendisinden Ebû Ümâme b. Sehl ve Zührî rivâyet etti. **İclî** ve **İbn Hibbân** onun sika olduğunu kaydederler. **Müslim** de onu **Medîne** tâbiîlerinin ilk tabakasında zikreder.

[84] **Muvatta**, Tahâret, 32/113.

٥٣٦٤ـ (خ م ط ت س ـ عبد الله بن عمر رضي الله عنهما) قال : سمعتُ رسول الله صلى الله عليه وسلم يقول : « **من جاء منكم الجمعةَ فليغتسل** ». أخرجه الجماعة إلا أبا داود.

وفي أخرى للنسائي قال: خطب رسول الله صلى الله عليه وسلم فقال: « **إذا راح أحدكم إلى الجمعة فليغتسل** ». وفي أخرى له « قال وهو على المنبر... ».

5,364- Abdullah b. Ömer, Rasûlullah'ın (as.) şöyle söylediğini işittim, dedi:

"Cumaya gelen, yıkansın!"[85]

RİVÂYETLER

Bu hadîs, **Ebû Davud** hariç kütüb-ü sittede rivâyet edilmiştir.

Nesaî'nin başka bir rivâyeti şöyledir:

"Hz. Peygamber insanlara hutbe okudu ve; **'biriniz cumaya giderken yıkansın!'** dedi."

Onun başka bir rivâyetinde de; "minberde" lafzı yer almaktadır.

٥٣٦٥ـ (خ م ط د ت ـ ابن عمر وأبو هريرة رضي الله عنهما) : « أن عمر بينا هو يخطُب الناسَ يوم الجمعة ، إذْ دخل رجل من أصحاب النبي صلى الله عليه وسلم من المهاجرين الأولين – وفي رواية أبي هريرة من رواية الأوزاعي: إذ دخل عثمان بن عفّان – فناداه عمر : أيّةُ ساعة هذه ؟ قال: إني شُغلْتُ اليوم ، فلم أنْقلبْ إلى أهلي حتى سمعت التأذين ، فلم أزدْ على أن توضأتُ ، فقال عمر: والوضوءَ أيضا ، وقد علمتَ أن رسول الله صلى الله عليه وسلم كان يأمر بالغسل ؟ ».

وفي حديث أبي هريرة أنه قال : « ألم تسمعوا رسول الله صلى الله عليه وسلم يقول : **إذا جاء أحدكم إلى الجمعة فليغتسل** ؟ » أخرجه البخاري ومسلم. وأخرجه الموطأ عن سالم بن عبد الله مرسلا ، والترمذي عن ابن عمر ، وأخرجه أبو داود عن أبي هريرة « أن عمر بَينا

[85] **Buharî**, Cuma, 2, 12, 26; **Müslim**, Cuma, 1/1-2; **Muvatta**, Cuma, 1/5; **Tirmizî**, Salât, 355/492; **Nesaî**, Cuma, 6, 25.

هو يخطب يوم الجمعة ، إذْ دخل رجل، فقال عمر : أتحْتَبِسُون عن الصلاة؟.. وذكر الحديث
.«

5,365- İbn Ömer ve Ebû Hureyre'den rivâyet edilmiştir:

"Hz. Ömer Cuma günü hutbe okurken câmiye, Rasûlullah'ın (as.) ashâbından ve ilk Muhâcirlerden bir adam (Hz. Osman) içeri girdi. –Evzâî'nin Ebû Hureyre'den rivâyetine göre içeriye Osman b. Affân girdi.- Hz. Ömer ona;

"- Bu saatte mi gelinir?" diye çıkıştı. O da;

"- Meşguliyetim vardı, bu yüzden ezânı duymadan âilemin yanına dönemedim ve abdest almaktan başka bir şey de yapamadım (yıkanamadım)" dedi. Hz. Ömer;

"- Hem de sadece abdest aldın öyle mi? Sen de biliyorsun ki Rasûlullah (as.) gusletmeyi emrediyordu" dedi.[86]

RİVÂYETLER

Ebû Hureyre hadîsinde, Hz. Ömer'in; "Rasûlullah'ın (as.); **'sizden biri cumaya geleceği zaman yıkansın!' dediğini duymadınız mı?"** dediği rivâyet edilir. Bunları **Buharî** ve **Müslim** tahric etti.

Bu hadîsi **Muvatta** Sâlim b. Abdullah'tan mürsel olarak tahric etti. **Tirmizî** de İbn Ömer'den tahric etti.

Ebû Davud da Ebû Hureyre'den şöyle tahric etti:

"Cuma günü Hz. Ömer bize hutbe okurken bir adam içeri girdi. Hz. Ömer;

"- Namaza neden zamanında gelmiyorsunuz?" diye çıkıştı...

Sonra hadîsi aynı şekilde zikretti.

İZAH

Bu rivâyette de Cuma günü yıkanmanın önemi vurgulanmaktadır. Ama burada Cuma günü yıkanmanın vâcip görülmediği de anlaşılmaktadır. Çünkü bizzat Hz. Osman'ın kendisi

---

[86] **Buharî**, Cuma, 2; **Müslim**, Cuma, 1/3; **Muvatta**, Cuma, 1/3; **Ebû Davud**, Tahâret, 127/340; **Tirmizî**, Tahâret, 355/493.

gusletmeden cumaya geldiği gibi, Hz. Ömer de ona gidip yıkanması ve ondan sonra Cumaya gelmesi gerektiğini söylememiştir. Diğer ashâbın da farklı bir şey söylememeleri, onların Cuma günü yıkanmayı vâcip saymadıklarını göstermektedir.

٥٣٦٦ــ (د خ م ــ عكرمة مولى ابن عباس) : « أن ناسا من أهل العراق جاءوا ، فقالوا : يا ابن عباس ، أترى الغسل يوم الجمعة واجبا ؟ قال : لا ، ولكنه أطْهَر ، وخير لمن اغتسل ، ومن لم يغتسل فليس عليه واجب ، وسأُخْبِرُكم كيف بَدْءُ الغسل : كان الناسُ مَجْهُودين ، يلبَسُون الصوف ، ويَعْمَلون على ظُهُورهم ، وكان مسجدهم ضَيِّقا مقارب السقف ، إنما هو عَرِيش ، فخرج رسول الله صلى الله عليه وسلم في يوم حارّ ، وعرِقَ الناس في ذلك الصوف ، حتى ثارتْ منهم رِياح ، آذى بذلك بعضُهم بعضا ، فلما وجد رسول الله صلى الله عليه وسلم تلك الريح ، قال : **أيها الناس ، إذا كان هذا اليومُ فاغتسلوا ، ولْيَمَسَّ أحدُكم أفضل ما يَجِدُ من دُهْنه و طيبه** ، قال ابن عباس : ثم جاءَ الله تعالى ذِكْرُهُ بالخير ، ولبسوا غير الصوف ، وكُفُوا العمل ، ووُسِّعَ مسجدُهم ، وذهب بعض الذي كان يؤذي بعضُهم بعضا من العَرَق ». أخرجه أبو داود.

وفي رواية البخاري ومسلم عن طاوس قال : « قلت لابن عباس : ذكروا أن النبيَّ صلى الله عليه وسلم قال : **اغْتسِلُوا يومَ الجمعة ، واغْسِلُوا رءوسكم ، وإن لم تكونوا جُنُبا ، وأصيبُوا من الطيب**؟ قال ابن عباس : أما الغسل : فنعم ، وأما الطيب : فلا أدري ».

وفي أخرى عن ابن عباس : « أنه ذكر قول النبي صلى الله عليه وسلم في الغسل يوم الجمعة ، قال [طاوس] : فقلت لابن عباس : أيَمسُّ طيبا أو دُهنا إن كان عند أهله ؟ قال : لا أعلمه».

5,366- İbn Abbas'ın âzâdlısı İkrime anlatıyor:

"Irak'tan bir takım adamlar geldiler ve;

"- Ya İbn Abbas! Cuma günü gusletmenin vâcip olduğu görüşünde misin?" diye sordular. İbn Abbas;

"- Hayır, ama yıkanmak, daha çok temizliktir ve yıkanan kişi için daha hayırlıdır. Yıkanmayana da vâcip değildir. Ben size bu yıkanma işinin nasıl başladığını anlatayım:

İnsanlar (maişet) zorluğu içindeydiler; bu yüzden yünden elbise giyer ve sırtlarında yük taşıyarak geçinirlerdi. Üstelik mescidleri dar, tavanı da basıktı; sadece bir gölgelikten ibaretti. Hz. Peygamber sıcak bir günde mescide geldi, yün elbiseler içersindeki insanlar terlemiş, etrafa (kötü) kokular yaymışlardı. İnsanlar da bundan rahatsız olmuşlardı. Hz. Peygamber de bu kokuyu hissedince;

"Ey insanlar! Bu Cuma günü gelince yıkanın! Her biriniz, bulabildiği koku ve yağların en güzelini sürünsün!" buyurdu.

İbn Abbas şöyle devam etti:

"Aradan geçen zaman içinde şanı yüce olan Allah, müslümanlara bolluk ve bereket verdi ve bu sayede onlar yünden başka kumaştan elbiseler giydiler, (sırtında yük taşıyarak) çalışmaktan da kurtuldular. Sonra câmiler de genişletildi. Böylece insanları rahatsız eden ter kokuları da kalmadı."[87]

RİVÂYETLER

Bunu **Ebû Davud** tahric etti.

Buharî ve **Müslim**'in Tavus'tan rivâyeti şöyledir:

"İbn Abbas'a dedim ki:

"İnsanlar Hz. Peygamber'in; **'cünüp olmasanız bile Cuma günü yıkanın, başınızı yıkayın ve güzel koku sürünün!'** dediğini sölüyorlar."

İbn Abbas cevâben;

"- Gusül konusu evet, ama koku meselesini bilmiyorum" dedi.

İbn Abbas'tan gelen diğer bir rivâyete göre; o, Hz. Peygamber'in Cuma günü yıkanmak konusundaki sözünü nakletmişti. Bunun üzerine Tavus şöyle der:

"İbn Abbas'a;

"- Âilesinde bulabilirse koku mu, yağ mı sürünmeli?" diye sordum.

---

[87] **Buharî**, Cuma, 6; **Müslim**, Cuma; **Ebû Davud**, Tahâret, 128/353.

"- Bilmiyorum" dedi.

٥٣٦٧ــ (خ م د س ــ **عائشة** رضي الله عنها) قالت : «كان الناس يَنتابُون الجمعة من منازلهم من العَوالي ، فيأتون في العَباء ، ويُصيبُهم الغُبَارُ والعرق ، فيخرج منهم الريح ، فأتى رسول الله صلى الله عليه وسلم إنسان منهم وهو عندي، فقال النبي صلى الله عليه وسلم: **لو أنكم تطهَّرتم ليومكم هذا؟**».

وفي رواية يحيى بن سعيد « أنه سأل عَمْرَةَ عن الغسل يوم الجمعة ؟ فقالت : قالت عائشة : كان الناسُ مَهَنَةَ أنفسهم ، فكانوا إذا رَاحوا إلى الجمعة راحوا في هيئتهم، فقيل لهم : **لو اغتسلتم** ؟ ».

وفي أخرى « كان الناس أهلَ عمل ، ولم يكن لهم كُفَاة ، فكانوا يكونُ لهم تَفَل، فقيل لهم : **لو اغتسلتم يوم الجمعة** ؟» أخرجه الجماعة ومسلم. وللبخاري قالت : « كان أصحابُ رسول الله صلى الله عليه وسلم عمالَ أنفسهم فكان يكون لهم أرْواح ، فقيل لهم: **لو اغتسلتم** ؟ ». أدرجه على ما قبله.

وفي رواية أبي داود قالت : « كان الناسُ مُهَّانَ أنفسهم ، فيَرُوحُون إلى الجمعة بهيئتهم ، فقيل لهم : **لو اغتسلتم** ؟ ».

وفي رواية النسائي : ذُكر عندها غسل يوم الجمعة ، فقالت : إنما كان الناس يسكنون العالية ، فيحضُرون الجمعة وبهم وسخ ، فإذا أصابهم الرَّوْح : سَطَعَتْ أرْواحُهم ، فيتأذَّى به الناس ، فذكروا ذلك لرسول الله صلى الله عليه وسلم ، فقال : **أولا تغتسلون؟**».

5,367- Hz. Âişe anlatıyor:

"İnsanlar, Avâli'deki evlerinden cumaya abâlarını giyerek gelirlerdi. Gelene kadar da toza-toprağa bulanır, tere batarlar ve bu yüzden kendilerinden kötü bir koku yayılırdı. Hz. Peygamber benim yanımda iken, onlardan biri gelmişti. Rasûlullah (as.);

"- Bugün olsun temizlenseniz ne olurdu?" buyurdu.[88]

---

[88] **Buharî**, Cuma, 14, 15; **Müslim**, Cuma, ; **Ebû Davud**, Tahâret, 128/352.

RİVÂYETLER

Başka bir rivâyete göre Yahya b. Saîd, Cuma günü yıkanmak konusunu Amra'ya sormuş, o da Hz. Âişe'nin şöyle dediğini haber vermiş:

"Vaktiyle insanlar kendi işlerinde çalışırlardı; cumaya gittiklerinde de o hâlleriyle giderlerdi. Onlara;

"- **Keşke yıkansanız!**" dendi.

Diğer bir rivâyet şöyledir:

"(Hz. Peygamber döneminde) insanlar çalışmak zorunda idiler. Çünkü maişetlerini sağlayacak yeterli gelirleri yoktu. Bu yüzden kötü kokarlardı. Onlara;

"- **Keşke Cuma günleri yıkansanız!**" denildi.

Bunları **Buharî** ve **Müslim** tahric etti.

Buharî'nin diğer bir rivâyeti şöyledir:

"Rasûlullah'ın (as.) ashâbı, kendi işlerinde çalışmak zorunda idiler. Bu yüzden kötü kokarlardı. Onlara;

"- **Keşke yıkansanız!**" denildi.

Ebû Davud'un rivâyeti de şöyledir:

"İnsanlar kendi işlerini kendileri görmek zorunda idiler ve o hâlleriyle de Cumaya geliyorlardı. Onlara;

"- **Keşke yıkansanız!**" denildi.

Nesaî'nin rivâyeti ise şöyledir:

"Hz. Âişe'nin yanında Cuma günü yıkanmaktan söz edilmişti. Âişe dedi ki:

"İnsanlar Âliye'de otururlardı ve kirli-pasaklı olarak Cumaya gelirlerdi. Rüzgar esince de, üzerlerindeki pis kokular etrafa yayılır ve insanlar bundan rahatsız olurlardı. Cemâat bu durumu Hz. Peygamber'e arz ettiklerinde;

"- **Yıkanmaz mısınız?!**" buyurdu.

٥٣٦٨ـ (د ت س ـ سمرة بن جندب رضي الله عنه) أن رسول الله صلى الله عليه وسلم قال: «من توضأ يومَ الجمعة فبها ونعْمَتْ، ومن اغتسل فالغسل أفضل». أخرجه أبو داود والترمذي والنسائي

5,368- Semüre b. Cündüb'den rivâyet edildiğine göre Hz. Peygamber şöyle dedi:

"Kim Cuma günü abdest alırsa, ne güzel, o gerekeni yapmıştır! Ama yıkanacak olursa, şüphesiz yıkanmak daha efdaldir."[89]

٥٣٦٩ـ (ط ـ يحي بن سعيد رحمه الله) بلغه : « أن رسول الله صلى الله عليه وسلم قال : ما على أحدكم لو اتَّخَذَ ثوبين لجمعته ، سوى ثوبَيْ مَهْنَتِه ». أخرجه الموطأ.

5,369- Yahya b. Saîd'e ulaşan bir rivâyete göre Hz. Peygamber şöyle dedi:

"Her birinizin keşke iki iş elbisesi dışında Cuma günü için de iki elbise edinse!"[90]

٥٣٧٠ـ (ط ـ نافع مولى ابن عمر) : « أن ابن عمر كان لا يروح إلى الجمعة إلا ادَّهن وتطيَّب ، إلا أن يكونَ حراما ». أخرجه الموطأ.

5,370- Nâfi'den rivâyet edilmiştir:

"İbn Ömer ihramlı olmadıkça, yağlanmadan ve koku sürünmeden Cumaya gitmezdi."[91]

٥٣٧١ـ (ط ـ مالك بن أنس رحمه الله) [عن نافع] : « أن عبد الله بن عمر كان يغتسل يوم الفطر قبل أن يَغْدُوَ إلى المصلَّى ». أخرجه الموطأ.

---

[89] **Ebû Davud**, Tahâret, 128/354; **Tirmizî**, Salât, 357/497; **Nesaî**, Cuma, 9.

[90] **Muvatta**, Cuma, 8/17. **Muvatta**'da munkatı bir senedle rivâyet edilen bu hadîsi **Ebû Davud** (Salât, 212/1078) vasletmiştir. Ayrıca bkz., **İbn Mâce**, İkamet, 83/1095.

[91] **Muvatta**, Cuma, 8/17.

5,371- Mâlik b. Enes'in Nâfi'den rivâyet ettiğine göre; "Abdullah b. Ömer, Ramazan bayramı günü namaza gitmeden önce yıkanırdı."[92]

٥٣٧٢ــ (س ــ جابر بن عبد الله رضي الله عنهما) قال: قال رسول الله صلى الله عليه وسلم: «على كل رجل مسلم في كل سبعة أيام غُسل يوم ، وهو يوم الجمعة ».
أخرجه النسائي.

5,372- Câbir b. Abdullah'dan rivâyet edildiğine göre Rasûlullah (as.) şöyle buyurdu:

"Her yedi günde bir yıkanmak, her müslüman kişiye gereklidir; o yıkanma günü de Cuma günüdür."[93]

٥٣٧٣ــ (أبو هريرة رضي الله عنه) قال : « حقٌ الله على كل مسلم: أن يغتسل في كل سبعة أيام يوما ، يغسل رأسَه وجسدَه ». أخرجه...

5,373- Ebû Hureyre şöyle dedi:

"Her yedi günde bir gün başını ve bütün bedenini yıkaması, Allah'ın her müslümanın üzerindeki hakkıdır."[94]

---

[92] **Muvatta**, Îdeyn, ½.

[93] **Nesaî**, Cuma, 8.

[94] Musannıfın kaynağına işaret etmediği bu rivâyet, **Buharî** (Cuma 1, 12; Enbiyâ, 50) ve **Müslim**'de (Cuma, 2/9) yer almaktadır.

الفصل الرابع
في غسل الميت والغسل منه

IV- ÖLÜYÜ YIKAMAK VE BUNDAN DOLAYI GUSÜL YAPMAK

٥٣٧٤ـ (خ م ط د ت س ـ **أم عطية الأنصارية** رضي الله عنها) قالت : دخل علينا رسول الله صلى الله عليه وسلم حين تُوُفِّيَتْ ابنته ، فقال : « **اغْسِلْنَهَا ثلاثا أو خمسا ، أو أكثر من ذلك – إن رأيْتُنَّ ذلك – بماء وسدْر ، واجْعَلْنَ في الآخرة كافُورا – أو شيئا من كافور – فإذا فَرَغْتُنَّ** فآذِنَّني ، فلما فرغنا آذنّاهُ ، فأعطانا حقْوَهُ ، فقال : **أشعِرْنَها إياه** – يعني : إزاره ».

زاد في رواية : وحدثتني حفصة بنت سيرين مثل حديث محمد [بن سيرين] ، وكان في حديث حفصة « **اغْسِلْنَها وِتْرا.وكان فيه : ثلاثا ، أو خمسا ، أو سبعا ، أو أكثر من ذلك إن رأيتُنَّ.وكان فيه : ابْدَأن بميامنها ومواضع الوضوء [منها]**. وكان فيه: أن أمَّ عطية قالت : إنهنَّ جعَلْنَ رأسَ بنت النبي صلى الله عليه وسلم ثلاثَةَ قُرون ، نَقَضْنَه ثم غَسَلْنَه ، ثم جعَلْنَه ثلاثَة قرون ».

قال [محمد] بن سيرين: «جاءت أمَّ عطية امرأة من الأنصار من اللاَّئي بايَعْنَ رسول الله صلى الله عليه وسلم قَدِمَت البصرةَ، تُبادِرُ ابنا لها فلم تُدْرِكه ، فحدثتنا... وذكر الحديث إلى قوله : أشعِرْنَها إياه» وزعم أن الإشعار: ألْفِفْنَها فيه، وكذلك كان محمد [ابن سيرين] يأمر بالمرأة أن تُشْعَرَ ولا تُؤَزَّر.

وفي رواية « فنَزَع من حقْوه إزاره ، فقال : أشعِرْنها إياه ».

وفي أخرى قالت: « ضَفَرْنا شَعرَ بنت رسول الله صلى الله عليه وسلم – يعني ثلاثة قرون – ، قال سفيان : ناصيتَها وقَرْنَيْها ». وفي أخرى « فضفرنا شعرها ثلاثة قرون ، فألْقيناها خلفها ».

وفي أخرى قالت : لما ماتت زينبُ بنت رسول الله صلى الله عليه وسلم قال : « **اغسلْنَها وتْرا، ثلاثا ، أو خمسا ، واجْعَلْنَ في الخامسة كافورا**.... وذكر إلى قوله : **أشعِرْنَها إيّاه** ».

أخرجه البخاري ومسلم. وأخرج الموطأ الرواية الأولى إلى قوله : « **أشعرهَا إياه** ».

وفي رواية الترمذي مثل الموطأ ، وقال فيه :« **وترا ، ثلاثا ، أو خمسا** ».

وفي أخرى قالت : « **فضفرنا شعرها ثلاثة قرون ، فألقيناها خلفها** ».

وفي أخرى: وقال لنا رسول الله صلى الله عليه وسلم: « **وابْدَأنَ بَميامنِها ومواضع الوضوء** ».

وفي رواية أبي داود مثل الترمذي ، وقال : « **مَشطناها** » بدل « **ضفرناها** ».

وفي رواية له « **أو سبعا ، أو أكثر من ذلك ، إن رأيتنَّه** ».

وأخرجه النسائي مثل الترمذي. وفي أخرى له : « أنهنَّ جَعلنَ رأس بنت النبي صلى الله عليه وسلم ثلاثة قرون ، قلتُ : نَقضْنَه، وجعلنه ثلاثةَ قرون ؟ قالت : نعم ».

وفي أخرى: أن رسول الله صلى الله عليه وسلم قال في غسل ابنته: «**ابْدَأنَ بميامنها ومواضع الوضوء منها**». وله نحو الأولى وزاد «**أو سبعا**» وقال في آخرها «**ومشطناها ثلاثة قرون وألقيناها من خلفها**». وله في أخرى نحوه ، وقال في آخرها: « قلت: ما قوله: **أشعِرْنَها إياه** : أتُؤزّر ؟ قال : لا أراه ، إلا أن يقول : الْفِفْنَها فيه ».

5,374- Ümmü Atıyye el-Ensâriyye anlatıyor:

"Kızı (Zeynep) vefât ettiğinde Rasûlullah (as.) yanımıza geldi ve;

"- Onu su ve sidirle üç defa veya beş defa, hatta eğer lüzum görürseniz daha çok kez yıkayın! En sonunda da kâfûr –veya bir miktar kâfûr- **sürün! Bitirince de bana haber verin!"** dedi.

Biz de yıkama işini bitirince kendisini haberdar ettik. Hz. Peygamber bize kendi peştamalını –yani etekliğini- verdi ve;

"- **Bunu ona sarın!**" buyurdu.[95]

RİVÂYETLER

Diğer bir rivâyette şu ilave vardır:

"Muhammed b. Sîrîn'in hadîsi gibi bir hadîsi bana Hafsa bint Sîrîn tahdis etti. Hafsa'nın hadîsinde Hz. Peygamber;

"- **Onu** –üç defa, beş defa veya yedi defa, hatta lüzum görürseniz daha da fazla diyerek- **tek sayıda yıkayın!**" buyurdu. Ayrıca;

"- **Onu yıkamaya sağ taraflarından ve abdest uzuvlarından başlayın!**" diye de ekledi.

Bu rivâyette Ümmü Atıyye'nin şöyle dediği de kaydedilir:

"Hz. Peygamber'in kızını yıkayan kadınlar, onun saçlarını üçe ayırdılar, çözdüler, sonra yıkadılar. Sonra yine üç gurup yaptılar."

Muhammed b. Sîrîn dedi ki:

"Hz. Peygamber'e bîat eden Ensâr kadınlarından Ümmü Atıyye Basra'ya gelmişti, oğluna yetişmek istiyordu, ama yetişemedi. O bize rivâyet etti ki..." diyerek hadîsi **"bunu ona sarın!"** cümlesine kadar tahdis etti. Burada kullanılan *"iş'ar"* kelimesinin sarmak anlamına geldiğini söyledi. Buna dayanarak Muhammed b. Sîrîn, kadınlara etek bağlanmasını değil, sarılmasını emrederdi.

Başka bir rivâyette; "Hz. Peygamber böğründen eteğini çıkardı ve; **'bunu ona sarın!'** dedi."

Diğer bir rivâyette Ümmü Atıyye; "Rasûlullah'ın (as.) kızının saçlarını üç örgü yaptık" dedi. Râvî Süfyan; "alnına ve iki şakağına doğru" diye ilave etti.

Bir başka rivâyete göre de; "saçlarını üç örgü yaptık ve arkasına attık" dedi.

Diğer bir rivâyet şöyledir:

"Rasûlullah'ın (as.) kızı Zeyneb vefât edince, Hz. Peygamber;

---

[95] **Buharî**, Cenâiz, 8, 9, 10, 11, 12, 13, 14, 15, 16, 17; **Müslim**, Cenâiz, 12/36; **Muvatta**, Cenâiz, ½; **Ebû Davud**, Cenâiz, 33/3142-3146; **Tirmizî**, Cenâiz, 15/990; **Nesaî**, Cenâiz, 28, 30-36.

"- **Onu üç, beş diye tek sayıda yıkayın ve beşincisinde ona kâfûr koyun..."** buyurdu. Sonra râvî hadîsi **"bunu ona sarın!"** cümlesine kadar rivâyet etti.

Bunları **Buharî** ve **Müslim** tahric etti.

İlk rivâyeti **Muvatta**; **"bunu ona sarın!"** cümlesine kadar tahric etti.

Tirmizî'nin rivâyeti de **Muvatta**'nın rivâyeti gibidir, yalnız orada; **"...üç veya beş olmak üzere tek sayıda yıkayın!"** dediği kaydedilir.

Başka bir rivâyette de Ümmü Atıyye; "Onun saçlarını üçe ayırdık ve arkasına doğru koyduk" dedi.

Bir başka rivâyete göre de Hz. Peygamber bize; **"Yıkamaya bedeninin sağ tarafından ve abdest uzuvlarından başlayın!"** dedi.

Ebû Davud'un rivâyeti de **Tirmizî**'nin rivâyeti gibidir, yalnız "saçlarını ayırdık" yerine "taradık" denir.

Ebû Davud'un başka bir rivâyetine göre de Hz. Peygamber;

"- **Üç, beş veya yedi defa, hatta gerek görürseniz daha fazla sayıda yıkayın!"** dedi.

Nesaî de **Tirmizî** gibi tahric etti. Onun diğer bir rivâyetine göre; "Hz. Peygamber'in kızının saçlarını üç gurup yapmışlardı" dedi. Kendisine;

"- Yani saçlarını çözüp de üç guruba mı ayırdılar?" diye sorunca;

"- Evet" dedi.

Diğer bir rivâyete göre de; "Rasûlullah (as.), kızının yıkanması konusunda;

"- **Yıkamaya sağ taraflarından ve abdest uzuvlarından başlayın!"** dedi.

Nesaî'nin, ilk rivâyete benzer bir rivâyeti daha vardır, yalnız burada; **"...veya yedi defa..."** diye bir fazlalık bulunmaktadır. Sonunda da "saçlarını üç guruba ayırarak taradık ve arkasına doğru attık" denir.

Onun buna benzer başka bir rivâyetinin sonunda da, râvî;

"- Hz. Peygamber; **'bunu ona sarın!'** derken ne demek istemişti? Etek bağlayın mı demek istiyordu?" diye sorunca;

"- Zannetmiyorum, onu bedenine dolayıp sarın demek istemiştir" der.

İZAH

Sidr; Arabistan kirazı diye bilinen bir ağaçtır. Kiri gidermek için sabun yerine kullanılırdı.

Kâfûr da; güzel kokulu bir nebat ismidir. Maksat, ölüye güzel kokulu parfümler sürerek onun güzel kokmasını sağlamaktır.

Bilindiği üzere Hz. Peygamber her şeye sağdan başlamayı severdi. Giyinmeye, yürümeye, hatta yıkanmaya bile sağ taraftan başlardı. Yukarıdaki hadîste cenâzeyi yıkamaya da sağdan başlanmasını tavsiye etmektedir.

Ayrıca Hz. Peygamber tekli sayılardan hoşlanırdı. Eğer bir şeyin tekrarı gerekirse, bir, üç, beş, yedi diye tekli sayılar halinde tekrarını isterdi. Hatta bir hadîsinde; **"Allah tektir, teki sever"** buyurmuştur. Bu anlayışta asıl etken olan, herhalde getirdiği tevhîd akîdesidir. İşte bu hadîste de, cenâzelerin üç, beş, yedi gibi tek sayıda yıkanmasını tavsiye etmektedir.

Kadınların saçlarını üç guruba ayırıp arka tarafına konması, **Şâfiî** ve **Ahmed b. Hanbel**'in benimsediği görüştür. Delilleri de bu hadîstir. **Hanefîler**'e göre ise kadınların saçları ikiye ayrılır ve gömleğin üzerine göğsüne konulur.

٥٣٧٥ـ (س ــ **أم قيس بنت محصن** رضي الله عنها) قالت : تُوفي ابني ، فجزِعت عليه ، فقلت للذي يغسله : لاتغسل ابني بالماء البارد فتقتُله ، فانطلق عُكاشة ابن محصن إلى رسول الله صلى الله عليه وسلم ، فأخبره بقولها ، فتبسّم ، ثم قال : ما قالت - طال عمرها - ؟فلا نَعلَمُ امرأة عَمِرتْ ما عمرت. أخرجه النسائي.

5,375- Ümmü Kays bint Mihsan anlatıyor:

"Oğlum vefat etmiş, onun üzüntüsünden perişan olmuştum. Onu yıkayan adama;

"- Çocuğumu soğuk su ile yıkama; onu öldürürsün!" dedim.

Sonra Ukkâşe b. Mıhsan[96] Hz. Peygamber'e gitti ve bu sözü kendisine haber verdi. Rasûlullah (as.) gülümsedi, sonra da;

"- Ömrü uzun olsun, ne söz söylemiş öyle?!" dedi.

(Râvî der ki:) "Biz onun kadar uzun yaşayan bir kadın bilmiyoruz."[97]

٥٣٧٦ـ (د ت ـ أبو هريرة رضي الله عنه) أن رسول الله صلى الله عليه وسلم قال : « من غسَّل الميت فليغتسل ». أخرجه أبو داود.

وفي رواية الترمذي قال : « مِنْ غسله الغُسل ، ومن حَمْله الوضوء - [يعني : الميت] - ».

5,376- Ebû Hureyre'den rivâyet edildiğine göre Rasûlullah (as.) şöyle buyurdu:

"Cenâzeyi yıkayan, gusletsin!"[98]

RİVÂYETLER

Bunu **Ebû Davud** tahric etti.

Tirmizî'nin rivâyeti de şöyledir:

"Cenâzeyi yıkamak, yıkanmayı gerektirir; taşımak da abdest almayı gerektirir."

---

[96] **Ebû Mihsan, Ukkâşe b. Mihsan b. Cürsân el-Esedî**: ö. 11/632. Sahabîdir, ilk müslümanlardandır. Kureyş'in halîfi idi. **Bedir** ehlindendir. **Bedir**'de kılıcı kırılmış, Rasûlullah (as.) kendisine bir hurma çubuğu vermiş, çubuk onun elinde kılıç haline gelmiş ve düşmanla vuruşmuştu. Hz. Peygamber'le birlikte bütün savaşlara katıldı. Seriye komutanlığı yapmıştır. Hz. Peygamber'in vefatında 44 yaşında idi. Hz. Ebû Bekir döneminde cereyan eden riddet savaşlarına katıldı, yalancı peygamber **Tuleyha el-Esedî** ile yapılan savaşta şehîd edildi.

[97] **Nesaî**, Cenâiz, 29.

[98] **Ebû Davud**, Cenâiz, 39/3161; **Tirmizî**, Cenâiz, 17/993.

İZAH

Fukahadan hiç kimse cenâzeyi yıkamanın guslü, taşımanın da abdest almayı gerektirdiği kanâatinde değildir. Zira guslü ve abdest almayı gerektiren hâller bellidir. Bunların arasında cenâzeyi yıkamak ve taşımak bulunmamaktadır. Binâenaleyh bu rivâyet, cenâzeyi yıkama esnasında farkında olmadan necâsetin bulaşmış olabileceği ihtimâline dayanan ve tamamen temiz kalmayı amaçlayan bir tavsiyeden ibarettir. Nitekim âlimlerimiz, cenâzeyi yıkamaktan dolayı gusletmeyi sadece müstahap addederler.

Bu rivâyetin sahîh ve sâbit olmadığı, mevkûf olduğu da ileri sürülmüştür.

Cenâzeyi taşıyanın abdest alması ifâdesi ise, sadece ellerin yıkanması manasına hamledilmiştir.

٥٣٧٧ـ (د س ـ ناجية بن كعب) أن عليا - رضي الله عنه - قال : « لما مات أبو طالب أتيتُ رسول الله صلى الله عليه وسلم، فقلت: إن عَمَّك الشيخَ الضَّال قد مات ، قال : **اذهب فَوارِ أباك** ، **ثم لا تُحدِثَنَّ شيئا حتى تأتيَني** ، فوارَيْته فجئتُه ، فأمرني فاغتسلت ، فدعا لي ». أخرجه أبو داود.

وعند النسائي : « أنه أتى النبيَّ صلى الله عليه وسلم فقال : إن أبا طالب مات ، فقال : **اذهبْ فوارِهْ** ، قال : إنه مات مشركا ، قال : **اذهبْ فواره** ، فلما واريته رجعتُ إليه ، فقال لي : **اغتسل** ».

وله في أخرى قال : قلت للنبيِّ صلى الله عليه وسلم : « إن عمك الشيخ الضَّال مات ، فمن يُواريه ؟ قال : **اذهب فَوارِ أباك ولا تُحْدِثَنَّ حدثا حتى تأتيَني** فواريتُه ثم جئتُ فأمرني فاغتسلتُ ، ودعا لي... وذكر دعاء لم أحفظْه».

5,377- Nâciye b. Kâ'b[99], Hz. Ali'den şöyle rivâyet ediyor:

"(Babam) Ebû Tâlib vefât ettiğinde Rasûlullah'a (as.) giderek;

---

[99] **Ebû Hufâf, Nâciye b. Kâ'b el-Esedî el-Anezî el-Kûfî**: Kûfeli tâbiîlerdendir. Hz. Ali ve İbn Mes'ûd'u dinlemiştir. Ondan da Ebû İshak es-Sebîî rivâyet etti. **Yahya b. Maîn** onun salih biri olduğunu belirtir, **İbn Hibbân** ise sikalığında tevakkuf eder.

"- İhtiyar sapık amcan öldü!" dedim. Rasûlullah (as.);

"- Git, babanı göm, sonra da bana gelmeden kimseye bir şey söyleme!" dedi.

Gittim, babamı defnettim, sonra dönüp geldim. Bana gusletmemi emretti ve ben de yıkandım. Sonra Hz. Peygamber bana duâ etti."[100]

RİVÂYETLER

Bunu **Ebû Davud** tahric etti.

Nesaî'nin rivâyetine göre; Hz. Ali Rasûlullah'a (as.) geldi ve;

"- Ebû Tâlib öldü" dedi. Hz. Peygamber de;

"- Git, onu göm!" buyurdu.

O, müşrik olarak ölmüştü, bu yüzden '**onu göm**' dedi. Kendisini gömünce, Hz. Peygamber'e döndüm, bana;

"- Yıkan!" dedi.

Nesaî'nin başka bir rivâyetine göre Hz. Ali, Rasûlullah'a (a.);

"- İhtiyar sapık amcan öldü, onu kim gömecek?" diye sordum, der. Hz. Peygamber de;

"- Git babanı göm ve tekrar bana gelmeden de kimseye bir şey söyleme!" dedi.

Gidip babamı göçmdüm, sonra geri geldim, Hz. Peygamber'in emri ile guslettim ve sonra Hz. Peygamber bana duâ etti."

Râvî; "Hz. Ali o duâyı da söyledi, ama ben ezberleyemedim" dedi.

٥٣٧٨ــ (د ــ عائشة رضي الله عنها) قالت : « كان رسول الله صلى الله عليه وسلم يغتسل من أربع : من الجنابة ، ويومَ الجمعة ، ومن الحجامة ، ومن غَسْلِ الميت ».
أخرجه أبو داود.

5,378- Hz. Âişe şöyle dedi:

---

[100] **Ebû Davud**, Cenâiz, 70/3214; **Nesaî**, Tahâret, 127.

"Rasûlullah (as.) dört şeyden dolayı guslederdi: Cünüplükten, Cuma gününe kavuşmaktan, kan aldırmaktan ve cenâze yıkamaktan."[101]

٥٣٧٩ـ (ط خ ــ نافع مولى ابن عمر رضي الله عنهما) : « أن ابن عمر حَنَّطَ ابنا لسعيد بن زيد، وحمله ثم دخل المسجد فصلّى و لم يتوضأ ». أخرجه الموطأ . وأخرجه البخاري في ترجمة باب.

5,379- Nâfi'den rivâyet edildiğine göre; "İbn Ömer, Saîd b. Zeyd'in oğluna hanût denilen güzel kokudan sürdü, sonra cenâzesini taşıdı, sonra mescide geldi ve hiç abdest almadan namaz kıldı."[102]

٥٣٨٠ـ (ط ــ عبد الله بن أبي بكر بن محمد بن عمرو بن حزم) : « أن أسماءَ بنتَ عُمَيس - امرأة أبي بكر - غسَّلت أبا بكر حين تُوفّيَ ، ثم خرجت فسألت من حضرها من المهاجرين ، فقالت : إني صائمة ، وإن هذا يوم شديدُ البردِ ، فهل عليَّ من غُسل؟ فقالوا : لا ». أخرجه الموطأ .

5,380- Abdullah b. Ebî Bekir b. Muhammed b. Amr b. Hazm'dan rivâyet edilmiştir:

"Hz. Ebû Bekir vefat ettiğinde, onu karısı Esmâ bint Umeys yıkadı. Sonra Esmâ dışarı çıktı ve orada bulunan Muhâcirlere sordu:

"- Ben oruçluyum ve bu gün de çok soğuk bir gün; acaba yıkanmam gerekir mi?"

"- Hayır!" dediler.[103]

---

[101] **Ebû Davud**, Cenâiz, 39/3160.

[102] **Buharî**, Cenâiz, 8, ta'lîkan; **Muvatta**, Tahâret, 4/18.

[103] **Muvatta**, Cenâiz, 1/3.

الفصل الخامس

في غسل الإسلام

V- MÜSLÜMAN OLUNCA YIKANMAK

٥٣٨١ــ (د ت س ــ قيس بن عاصم رضي الله عنه) قال : « أتيت رسول الله صلى الله عليه وسلم أُرِيدُ الإسلام ، فأمرني أن أغتسلَ بماء وسدْر». أخرجه أبو داود والترمذي والنسائي ، إلا أن الترمذي والنسائي قالا : « إنه أسلم، فأمره النبيُّ صلى الله عليه وسلم...».

5,381- Kays b. Âsım[104] şöyle dedi:

"Müslüman olmak arzusuyla Rasûlullah'a (as.) gittim, bana su ve sidirle yıkanmamı emretti."[105]

RİVÂYETLER

Hadîsi **Ebû Davud, Tirmizî** ve **Nesaî** tahric etti. Ancak **Tirmizî** ve **Nesaî** rivâyetlerinde; "Kays müslüman oldu, Hz. Peygamber de... emretti" derler.

İZAH

Sidir; yaprakları sabun yerine kullanılan bir bitkidir.

Bu hadîs, yeni müslüman olan birinin gusletmesi gerektiğini ifâde etmektedir. Bazı âlimler bu hadîse dayanarak, İslâm'a yeni giren birinin yıkanması lâzım geldiği kanâatindedirler. Gerekçeleri de, küfür hâlinde iken guslü gerektiren davranışlar yapmış

---

104 **Ebû Kabîsa, Kays b. Âsım b. Sinân et-Temîmî el-Minkarî**: ö. 47/667. Sahabîdir. Hicrî 9'da Temîm heyetiyle birlikte Hz. Peygamber'e gelip müslüman olmuştu. Rasûlullah (as.) onu görünce; "**bu, bedevîlerin ulusudur**" demişti. Akıllı, dirâyetli biriydi. Hilm vasfıyla muttasıftı. Câhiliye döneminin önemli şairlerindendi. İyi bir hatipti. Câhiliye döneminde de şarap içmediği rivâyet edilir. Ama kız çocuklarını gömmesiyle tanınır. Hz. Peygamber onu zekât memuru olarak görevlendirmişti. Yalancı Peygamber **Seccâh**'a uyup irtidat ettiği rivâyet edilir.

105 **Ebû Davud**, Tahâret, 129/355; **Tirmizî**, Salât, 425/605; **Nesaî**, Tahâret, 125.

olabileceği ihtimâlidir; her ne kadar İslâm'a girmeden önce yıkanmış olsa bile, bu farz olan guslün yerine geçmez. **Ahmed b. Hanbel** bu kanâattedir.

Diğer üç mezhebe göre ise, cünüp olmayan biri İslâm'a girecek olsa, yıkanması farz değildir. Çünkü her şeyden önce gusülde niyet şart değildir, ayrıca Hz. Peygamber İslâm'a giren herkese yıkanmasını da emretmemiştir. Üç mezhebe göre İslâm'a yeni giren birinin yıkanması müstahaptır. Yalnız cünüp iken İslâm'a girenin yıkanmasının farz olduğunda şüphe yoktur.

٥٣٨٢ـ (د ـ **عثيم بن كليب** رحمه الله) عن أبيه عن جده ، أنه جاء إلى النبي صلى الله عليه وسلم فقال: قد أسلمتُ فقال النبي صلى الله عليه وسلم: «**أَلْقِ عنك شَعر الكفر** – **يقول: احْلِق**–». قال: وأخبرني آخرُ «أن النبيَّ صلى الله عليه وسلم قال لآخرَ معه: **أَلْقِ عنك شَعْر الكفر، واختَتِنْ**». أخرجه أبو داود.

5,382- Useym b. Küleyb[106], babası[107] vasıtasıyla dedesinden[108] rivâyet ettiğine göre; dedesi Hz. Peygamber'e gitmiş ve;

"- Ben müslüman oldum" demiş. Hz. Peygamber de;

"- Öyleyse şu küfür kıllarını at –yani traş ol-!" demiş.

Ayrıca o dedi ki: "Başka birinin bana haber verdiğine göre; Hz. Peygamber, onunla beraber bulunan diğer birine de;

---

[106] **Useym b. Kesîr b. Küleyb el-Cühenî (el-Hadramî?)**: Hicazlı tâbiîlerdendir. İbn Hacer onu tebeu't-tâbiînden sayar. Babası vasıtasıyla dedesinden rivâyet eder. Dedesi Küleyb sahabîdir. Kendisinden İbn Cüreyc rivâyet eder. Hadîsi **Ebû Davud**'da yer almaktadır. **İbn Hibbân** onu *Sikat*'ına almış, ama İbnu'l-Kattân onun meçhûl olduğunu söyler.

[107] **Kesîr b. Küleyb el-Cühenî (el-Hadarmî?)**: Medîneli tâbiîlerdendir. Useym b. Kesîr'in babasıdır. Babası sahabîdir. Babasından rivâyeti vardır. Kendisinden oğlu Useym rivâyet etti. İbnu'l-Kattân onun meçhûl olduğunu söyler. Hadîsi Ebû Davud'da tahric edilmiştir.

[108] **Küleyb el-Cühenî (el-Hadramî?)**: ö. 23/644. Medîneli sahabîlerdendir. Useym b. Kesîr'in dedesidir. Üç hadîsi bilinmektedir. Rivâyetleri **Ebû Davud**'da tahric edilmiştir. Kendisinden oğlu Kesîr rivâyet etti. Hz. Ömer'in şehîd edildiği günde Ebû Lü'lü' tarafından öldürüldü.

"- **Şu küfür saçlarını at ve sünnet ol!"** demiş.[109]

İZAH

Bu rivâyet, sened açısından zayıftır. Rivâyette geçen traş olma emri, asla genel bir kaide değildir. İslâm'a yeni giren birinin traş olması diye bir zorunluluktan söz edilemez. Eğer rivâyet sahih kabul edilirse, özellikle kâfirlere mahsus olan bir saç türünün, kâfirlerin alâmet-i fârikası olan bir şeklin kastedilmiş olduğunu düşünmek gerekir. Bu tür saçın kesilmesi ile de, küfür alâmetinden kurtulmak söz konusudur.

الفصل السادس

في الحمّام

VI- HAMAMLAR

٥٣٨٣ـــ (ت د ـــ **عائشة** رضي الله عنها): أن رسول الله صلى الله عليه وسلم نهى الرجال والنساء عن دخول الحمّام قالت: ثم رخّص للرجال أن يدخلوه في المآزر».

أخرجه الترمذي وأبو داود. ولهما في رواية أبي المَلِيح الهذلي قال: «دخل على عائشة نسوة من نساء أهل الشام، فقالت: لعلّكنّ من الكورة التي تدخل نساؤها الحمّامات؟ قلْنَ: نعم قالت: أما إني سمعتُ رسول الله صلى الله عليه وسلم يقول: «**ما من امرأة تخلع ثيابها في غير بيت زوجها إلا هتكت ما بينها وبين الله من حجاب**»

5,383- Hz. Âişe'den rivâyet edilmiştir:

"Rasûlullah (as.) erkeklerin ve kadınların hamama girmelerini önce yasakladı, sonra erkeklerin peştamalla girmelerine ruhsat verdi."[110]

---

[109] **Ebû Davud**, Tahâret, 129/356.

[110] **Tirmizî**, Edeb, 43/2802-2803; **Ebû Davud**, Hamâm, 1/4009-4010.

RİVÂYETLER

Hadîsi **Tirmizî** ve **Ebû Davud** tahric etti.

Onların Ebû'l-Melîh el-Hüzelî'den tahric ettikleri diğer bir rivâyet de şöyledir:

"Şamlı bazı kadınlar Hz. Âişe'ye gelmişlerdi. Hz. Âişe;

"- Sizler herhalde kadınların hamamlara girdiği Suriye bölgesindensiniz?" demiş, onlar da;

"- Evet" diye karşılık vermişlerdi. Bunun üzerine Hz. Âişe;

"- Ben Rasûlullah'ın (as.) şöyle buyurduğunu işittim" dedi:

"Kocasının evinden başka bir yerde elbisesini çıkaran kadın, Allah ile kendi arasındaki perdeyi yırtmıştır."

İZAH

Erkeklerin ve kadınların karışık olarak hamama girmeleri İslâm'ın getirdiği temel ilkelere aykırıdır. Bu bakımdan Hz. Peygamber de bunu yasaklamıştır.

Erkeklerin ve kadınların ayrı ayrı hamamlara girmeleri de örtülmesi gereken yerlerini örtmeleri şartına bağlıdır. Her ne kadar kendi cinsleriyle birlikte bulunsalar da, tamamen çıplak olmaları câiz değildir. Zira insan, kendi cinsiyle dahi olsa tamamen çıplak duramaz.

Hadîslerde erkeklerin avret mahallerini örterek hamama girmelerine izin verildiği halde, kadınlara bu konuda ruhsat verilmediği görülmektedir. Muhtemelen bunun sebebi, kadınların, hamamlarda birbirlerine karşı avret mahallerini örtmekte daha dikkatsiz olabilecekleridir. İslâm, gerek kadın kadına ve gerek erkek erkeğe bulunulsa dahi, avret mahallerinin örtülmesini ister. Şayet kadınlar avret mahallerini örtmek konusunda gerekli dikkati gösterirlerse, onların da birlikte hamama girmelerinde bir sakınca görülmez. Kaldı ki, erkeklerin de avret mahalleri açık olarak hamama girmeleri de câiz değildir.

٥٣٨٤ــ (د ــ عبد الله بن عمرو بن العاص رضي الله عنه) أن رسول الله صلى الله عليه وسلم قال: « **سَتُفْتَحُ لكم أرض العجم ، وستجدون فيها بُيوتا يقال لها : الحمَّامات ،**

فلا يدخلنَّها الرجالُ إلا بأُزُر، وامْنَعُوا منها النساء ، إلا مريضة أو نُفساء». أخرجه أبو داود.

5,384- Abdullah b. Amr b. el-Âs'tan rivâyet edildiğine göre Hz. Peygamber şöyle dedi:

"Acem diyarının fethedileceğini göreceksiniz. Oralarda *hamâm* denilen bir takım binalar göreceksiniz; buraya erkekler peştamalsız girmesinler! Âdetli ve loğusa olanlar dışında kadınların oraya girmelerine mani olunuz!"[111]

٥٣٨٥ــ (ت س ــ جابر بن عبد الله رضي الله عنهما) أن رسول الله صلى الله عليه وسلم قال: «من كان يؤمن بالله واليوم الآخر فلا يدخل الحمَّام بغير إزار، ومن كان يؤمن بالله واليوم الآخر فلا يُدْخِلْ حَليلَتَهُ الحمَّام إلا من عذر، ومن كان يؤمن بالله واليوم الآخر فلا يجلس على مائدة يُدَار عليها الخمرُ». أخرجه الترمذي.

وفي رواية النسائي : « من كان يؤمن بالله واليوم الآخر فلا يدخل الحمَّام إلا بمئزر».

5,385- Câbir b. Abdullah'dan rivâyet edildiğine göre Rasûlullah (as.) şöyle dedi:

"Allah'a ve âhiret gününe inanan, peştamalsız hamâma girmesin! Allah'a ve âhiret gününe inanan, mazereti olmayan eşini hamâma sokmasın! Allah'a ve âhiret gününe inanan, üzerinde şarap bulunan sofraya oturmasın!"[112]

RİVÂYETLER

Bunu **Tirmizî** tahric etti.

Nesaî'nin rivâyeti; **"Allah'a ve âhiret gününe inanan, eteksiz hamâma girmesin!"** şeklindedir.

---

[111] **Ebû Davud**, Hamâm, 1/4011. Hadîsin isnâdı zayıftır.

[112] **Tirmizî**, Edeb, 43/2801; **Nesaî**, Gusül, 2.

الباب السابع
في الحيض
و فيه فصلان:
الفصل الأول
في الحائض وأحكامها
و فيه أربعة فروع:
الفرع الأول
في مجامعة الحائض ومباشرتها

G- KADININ ÂDET GÖRMESİ

I- ÂDET GÖRMEK VE HÜKÜMLERİ

1- ÂDETLİ KADINA DOKUNMAK VE ONUNLA İLİŞKİDE BULUNMAK

٥٣٨٦ــ (م ت د س ــ **أنس بن مالك** رضي الله عنه) قال : إن اليهود كانت إذا حاضت المرأةُ فيهم لم يُؤَاكِلُوها ، ولم يُجَامِعُوهنَّ في البيوت ، فسأل أصحاب النبيِّ صلى الله عليه وسلم النبيَّ ؟ فأنزل الله عز وجل : **{وَيَسْأَلُونَكَ عَنِ الْمَحِيضِ ؟ قُلْ : هُوَ أذى ، فاعْتَزِلُوا النِّساءَ في الْمَحِيضِ ولاَ تَقْرَبُوهُنَّ حَتَّى يَطْهُرْنَ ، فإذا تَطَهَّرْنَ فَأْتُوهُنَّ مِنْ حَيْثُ أمَرَكُمُ الله ، إنَّ اللَّهَ يُحِبُّ التَّوَّابِينَ ويُحِبُّ الْمُتَطَهِّرِين}** [البقرة : ٢٢٢] فقال رسول الله صلى الله عليه وسلم : « **اصنَعُوا كلَّ شيء إلا النكاحَ** ، فبلغ ذلك اليهودَ، فقالوا : ما يُريد هذا الرجلُ أن يَدَعَ من أمرنا شيئا إلا خالفَنا فيه ، فجاء أُسَيْدُ بنُ حُضير ، وعَبَّادُ بنُ بِشْر، فقالا : يا رسول الله ، إن اليهود تقولُ كذا وكذا ، أفلا نُجامعهنَّ ؟ فَتَغَيَّر وجْهُ رسول الله صلى الله عليه وسلم ، حتى ظَنَنَّا أن قد وَجَدَ عليهما ، فخرجا ، فاستقبلهما هديَّة من لَبَن إلى النبي صلى الله عليه وسلم ، فأرسل في آثارهما ، فسقاهما ، فعَرفا : أنْ لم يَجدْ عليهما ».

أخرجه مسلم والترمذي ، وزاد أبو داود : « ولم يشاربوها ». وأخرجه النسائي إلى قوله : « وأن يَصنعوا [بهنَّ] كلَّ شيء إلا الجماع».

5,386- Enes b. Mâlik anlatıyor:

"Yahudiler, âdetli bir kadınla birlikte yemek yemezler ve onunla evde ilişkide bulunmazlardı. Hz. Peygamber'in ashâbı, bu meseleyi kendisine sordular. Bunun üzerine şu âyet-i kerîme nâzil oldu:

"Sana kadınların ay hâlini soruyorlar. De ki: O bir eziyet hâlidir. Bu yüzden âdetli olduklarında kadınlardan uzak durun ve âdetten temizleninceye kadar kendilerine yaklaşmayın! Temizlendiklerinde ise, Allah'ın emrettiği şekilde onlara yaklaşın! Muhakkak Allah *(bu yasağı ihlâl edenlerden)* ***tövbe edenleri sever, tertemiz olanları da sever."***[1]

Sonra Rasûlullah (as.);

"- O sırada temas dışında her şeyi yapabilirsiniz" buyurdu.

Bu söz Yahudilere ulaşınca;

"- Bu adam, bize muhâlefet etmedik hiçbir şey bırakmak istemiyor" dediler.

Sonra Üseyd b. Hudayr ile Abbâd b. Bişr gelerek;

"- Ey Allah'ın Rasûlü; Yahudiler şöyle şöyle söylüyorlar, biz kadınlarla ilişkide bulunamayacak mıyız?" dediler.

Bu söz üzerine Hz. Peygamber'in yüzü değişti, o kadar ki biz, Üseyd ile Abbâd'a kızdığını sandık. Onlar da hemen dışarı çıktılar. Dışarıda Hz. Peygamber'e süt götüren biri ile karşılaşmışlar. Hz. Peygamber, kendisine getirilen bu sütü onlara göndererek içmelerini sağladı. Böylece onlar da Hz. Peygamber'in kendilerine gücenmediğini anladılar."[2]

RİVÂYETLER

Bunu **Müslim** ve **Tirmizî** tahric etti.

---

[1] Bakara, 222.

[2] **Müslim**, Hayız, 3/16; **Tirmizî**, Tefsir, 3/2977; **Ebû Davud**, Nikâh, 47/2165; **Nesaî**, Tahâret, 180.

Ebû Davud; "o sütü içmediler" diye ekledi.

Nesaî de hadîsi; **"temas dışında her şeyi yapabilirsiniz"** cümlesine kadar tahric etti.

٥٣٨٧ـ (ت ـ أبو هريرة رضي الله عنه) أن رسول الله صلى الله عليه وسلم قال: «من أتى حائضا في فرجها، أو امرأة في دُبُرِها، أو كاهنا، فقد كفر بما أُنزِلَ على محمد صلى الله عليه وسلم». أخرجه الترمذي.

5,387- Ebû Hureyre'den rivâyet edildiğine göre Rasûlullah (as.) şöyle buyurdu:

"Kim âdet sırasında karısıyla ilişkiye geçer, veya kadının arkasından yaklaşır, veya kâhine başvurursa Muhammed'e inzâl edilene nankörlük yapmıştır."[3]

İZAH

Burada üç yasak getirilmektedir: Biri hayızlı kadınla ilişkide bulunmak, diğeri kadınla arkadan ilişkiye geçmek, öbürü de kâhinlerin sözlerine itibar etmek. Bunların üçü de haramdır, günahtır

Bu her üç yasak için kullanılan ***"fekad kefere"*** ibâresini biz **"nankörlük etmiş olur"** diye tercüme ettik. Bu ibâre **küfretmiş olur** anlamına da gelir. Ancak hadîste zikredilen üç hususun, küfrü gerektiren bir şey olmadığından "**nankörlük**" diye tercümeyi uygun bulduk. Nitekim hadîsi tahric eden **Tirmizî** de, bunun teşdit manasında kullanıldığını söylemektedir. 5393 numara ile gelecek olan hadîste de, âdetli iken karısıyla ilişkide bulunanın "**yarım dinar**" tasaddukta bulunması emredilmektedir. Eğer bu iş "**küfür**" olsaydı, şüphesiz ki yarım dinar onu affettirmeye yetmezdi. Dolayısıyla burada insanları zikredilen şeylerden sakındırmak için mübâlağalı bir ifâde kullanılmaktadır.

Buharî, bu rivâyetin isnâdını zayıf bulmuştur.

---

[3] **Tirmizî**, Tahâret, 102/135.

٥٣٨٨ـ (خ م ط د ت س ـ **عائشة** رضي الله عنها) قالت : « كانت إحدانا إذا كانت حائضا ، وأراد رسول الله صلى الله عليه وسلم أن يُباشرَها ، أمرها أن تأتزر بإزار في فَوْر حيضتها ، ثم يباشرُها، وأيُّكم كان يملك إرْبَه كما كان رسول الله صلى الله عليه وسلم يملك إرْبَه ؟ ».

وفي رواية قالت: «كنت أغتسل أنا ورسول الله صلى الله عليه وسلم من إناء واحد وكلانا جنب، وكان يأمرني فأتّزر فيباشرني وأنا حائض، وكان يُخْرِج رأسَهُ إليَّ وهو معتكف فأغسله وأنا حائض».

أخرجه البخاري ومسلم. وأخرج أبو داود الرواية الأولى وقال: «في فوح حيضتها».

وفي رواية الترمذي قالت: « كان رسول الله صلى الله عليه وسلم إذا حضْتُ يأمرني أن أتَّزر ، ثم يباشرني».

وفي أخرى لأبي داود والنسائي قالت : « كان يأمر إحدانا إذا كانت حائضا : أن تأتزرَ ، ثم يُضاجعها زوجُها ، وقالت مرة : يباشرها ».

وفي رواية الموطأ أن عبد الله بن عمر أرسل إلى عائشة يسألها : « هل يُباشر الرجل امرأته وهي حائض ؟ فقالت : لتَشُدَّ إزارَها على أسفلها ، ثم يباشرها إن شاء».

وفي أخرى للنسائي عن جُميع بن عُمير قال : « دخلتُ على عائشة مع أمي وخالتي ، فسألتها : كيف كان النبيُّ صلى الله عليه وسلم يصنع إذا حاضت إحداكنَّ ؟ قالت : كان يأمرنا إذا حاضت إحدانا أن تأتزر بإزار واسع ، ثم يلتزم صدرَها وثَدْيَيها ».

5,388- Hz. Âişe'den rivâyet edilmiştir:

"Bizden biri âdet gördüğünde, Rasûlullah (as.) kendisine dokunmak isterse, âdeti şiddetli olduğu zamanda peştamal kuşanmasını emreder, sonra onunla mübâşerette bulunurdu. Hanginiz, Rasûlullah (as.) gibi nefsine mâlik olabilir ki?"[4]

---

[4] **Buharî**, Hayız, 5; **Müslim**, Hayız, 1/1-2; **Muvatta**, Tahâret, 26/95; **Ebû Davud**, Tahâret, 106/268-273; **Tirmizî**, Tahâret, 99/132; **Nesaî**, Hayız, 12-13.

RİVÂYETLER

Diğer bir rivâyette Hz. Âişe şöyle dedi:

"Rasûlullah (as.) ve ben, ikimiz de cünüp olduğumuz halde aynı kaptan yıkanırdık. Ben hayızlı iken Hz. Peygamber bana peştamal kuşanmamı emreder ve o hâlde benimle mübâşerette bulunurdu. Rasûlullah (as.) i'tikâf hâlinde iken başını hücresinden çıkarıp bana doğru uzatır ve ben de âdetli olduğum hâlde onun başını yıkardım."

Bunları **Buharî** ve **Müslim** tahric etti.

İlk rivâyeti **Ebû Davud** da tahric etti, yalnız ilk rivâyette geçen "*fevr*" kelimesi yerine "*fevh*" kelimesini kullandı.

Tirmizî'nin rivâyetine göre de; "Ben hayız görünce Rasûlullah (as.) bana peştamal kuşanmamı emreder, sonra benimle mübâşerette bulunurdu" dedi.

Ebû Davud'un diğer bir rivâyeti ile **Nesaî**'nin rivâyeti de şöyledir:

"Bizden biri hayız görünce Rasûlullah (as.) peştamal kuşanmasını emreder, sonra da kocası onunla yatardı. –Bir rivâyette de onunla mübâşerette bulunurdu, dedi-."

Muvatta'nın rivâyetine göre; Abdullah b. Ömer, Hz. Âişe'ye haber göndererek;

"- Erkek, hayızlı karısıyla mübâşerette bulunabilir mi?' diye sordu. Hz. Âişe de;

"- Kadın alt tarafına peştamal bağlasın, sonra kocası dilerse onunla mübâşerette bulunsun!" dedi.

Nesaî'nin Cümey' b. Umeyr'den naklettiği diğer bir rivâyeti de şöyledir:

"Annem ve teyzemle birlikte Hz. Âişe'ye gitmiştik. Annem ve teyzem Hz. Âişe'ye;

"- Sizden biri âdetli iken Rasûlullah (as.) nasıl davranırdı?" diye sordular. Hz. Âişe de;

"- Bizden biri âdetli iken Hz. Peygamber geniş bir peştamal kuşanmamızı emreder, sonra da vücûduna ve göğüslerine yaklaşırdı" dedi.

İZAH

Aynı hadîsin iki ayrı rivâyetinde geçen *"fevr"* ve *"fevh"* kelimelerinin her ikisi de aynı manaya gelirler. Hayızın başladığı ve kanın çok olduğu zaman demektir.

Mübâşeret de; cinsel ilişki dışında kadına temas etmek, bedenen dokunmak, okşamak ve oynaşmak anlamına gelir.

Daha önce geçen hadîste, hayızlı kadınla cinsel ilişki dışında her şeyin helâl olduğu ifâde edilmekte idi. Burada ise belden aşağıya bir peştamal örtülmesi tavsiye edilmektedir. Ekseri âlimlere göre buradaki peştamal tavsiyesi, bir zorunluluk değil, müstahaplık anlamındadır. Bu tavsiyede cinsel ilişkiden sakınmak gibi bir tedbir söz konusudur. Peştamal kullanmanın "**kanın şiddetli olduğu zamanda**" diye kayıtlanması, onun yapılması zorunlu bir emir olmadığını da göstermektedir. Nitekim 5392 numaralı hadîste de sadece "**fercin üzerine bir bez konulması**"ndan söz edilmektedir.

٥٣٨٩ــ (خ م د س ــ ميمونة رضي الله عنها) قالت: «كان النبيُّ صلى الله عليه وسلم إذا أراد أن يُباشر امرأة من نسائه: أمرها فاتَّزرت وهي حائض».

وفي رواية «كان يباشر نساءه فوق الإزار وهنَّ حُيَّض».

وفي رواية «كان رسول الله صلى الله عليه وسلم يَضْطَجعُ معي وأنا حائض وبيني وبينه ثوب». أخرج البخاري ومسلم الأولى والثانية ، ومسلم الثالثة.

وفي رواية أبي داود والنسائي : « أن رسول الله صلى الله عليه وسلم كان يباشر المرأة من نسائه وهي حائض إذا كان عليها إزار إلى أنصاف الفخذين والركبتين مُحْتَجِزَة ».

5,389- Meymûne şöyle dedi:

"Hz. Peygamber, zevcelerinden biri hayızlı iken kendisiyle mübâşerette bulunmak istediği zaman, ona peştamal kuşanmasını emrederdi."[5]

---

[5] **Buharî**, Hayız, 5; **Müslim**, Hayız, 2/4; **Ebû Davud**, Taharet, 106/267; **Nesaî**, Hayız, 13.

RİVÂYETLER

Diğer bir rivâyette; "Zevceleri hayızlı iken, onlara eteğin üzerinden dokunurdu" dedi.

Başka bir rivâyete göre de; "Ben hayızlı iken Rasûlullah (as.) benimle yatardı, aramızda da bir kumaş bulunurdu" dedi.

Hadîsi **Buharî** ve **Müslim** tahric etti; ilk ikisini **Buharî**, üçüncü rivâyeti de **Müslim** tahric etti.

Ebû Davud ve **Nesaî**'nin rivâyeti de şöyledir:

"Eşlerinden biri hayızlı iken Rasûlullah (as.), eşinin üzerinde baldırlarının yarısına veya diz kapaklarına kadar bir örtü olduğu halde kendisiyle mübâşerette bulunurdu."

٥٣٩٠ـ (ط ـ **زيد بن أسلم**) أن رجلا سأل رسول الله صلى الله عليه وسلم ، فقال : ما يَحِلُّ لي من امرأتي وهي حائض ؟ فقال رسول الله صلى الله عليه وسلم: «**لتَشُدَّ عليها إزارها، ثم شأنك بأعلاها**» أخرجه الموطأ .

5,390- Zeyd b. Eslem'den rivâyet edilmiştir:

"Bir adam Hz. Peygamber'e;

"- Karım hayızlı iken bana helâl olan şey nedir?" diye sordu. Hz. Peygamber de;

"- Karın peştamalını bağlar, sonra peştamalın üstünden istediğini yapabilirsin" dedi.[6]

٥٣٩١ـ (**معاذ بن جبل** رضي الله عنه) قال : « قلت : يا رسول الله ما يحلُّ لي من امرأتي وهي حائض ؟ قال : **ما فوق الإزار ، والتَّعَفُّف عن ذلك أفضل** ». أخرجه...

5,391- Muâz b. Cebel'den rivâyet edilmiştir:

"- Ey Allah'ın Rasûlü; karım hayızlı iken bana helâl olan şey nedir?" diye sordum. Hz. Peygamber de;

[6] **Muvatta**, Tahâret, 26/93.

"- Peştamalın üstünden her şey helâldir, ama ondan da sakınmak daha iyidir" buyurdu.[7]

٥٣٩٢ـــ (د ـــ عكرمة بن عبد الله) عن بعض أزواج النبيِّ صلى الله عليه وسلم: « أن النبيَّ صلى الله عليه وسلم كان إذا أراد من الحائض شيئا ألْقى على فرجها ثوبا ». أخرجه أبو داود.

5,392- İkrime b. Abdullah, Hz. Peygamber'in zevcelerinden birinden şöyle rivâyet ediyor:

"Hz. Peygamber, hayızlı olan eşine yaklaşmak istediği zaman, fercinin üzerine bir bez örterdi."[8]

İZAH

Bu rivâyet, cinsel ilişki dışında hayızlı bir kadının bütün vücudundan istifâde edilebileceğini göstermektedir. Yasak olan sadece cinsel ilişkidir. Bunu da yukarıda geçen **Bakara** sûresindeki 222. âyet yasaklamıştır.

٥٣٩٣ـــ (ت د س ـــ عبد الله بن عباس رضي الله عنهما) أن رسول الله صلى الله عليه وسلم قال: «**إذا وقع الرجل بأهله وهي حائض فليتصدَّقْ بنصف دينار** ».

وفي رواية أنه قال : « **إذا أصابها أول الدم – والدمُ أحمر – فدينار ،وإذا أصابها في انقطاع الدم – والدمُ أصفر – فنصف دينار** ».أخرجه الترمذي ،وقال الترمذي : قد روي هذا الحديث عن ابن عباس موقوفا ومرفوعا.

وفي رواية أبي داود عن النبيِّ صلى الله عليه وسلم في الذي يأتي أهله وهي حائض ، قال: «**يتصدق بدينار أو نصف دينار**».

---

[7] Musannıfın kaynağına işaret etmediği bu hadîs, **Ebû Davud**, Tahâret, 82/213'te rivâyet edilmiştir.

[8] **Ebû Davud**, Tahâret, 106/272.

قال أبو داود : هكذا الرواية الصحيحة « **دينار ، أو نصف دينار** ». وربما لم يرفعه شعبة.

وفي رواية عنه قال: «**إذا أصابها في الدم فدينار، وإذا أصابها في انقطاع الدم فنصف دينار**».

وأخرج الرواية الأولى من روايتي الترمذي ، وقال : وروى الأوزاعي عن يزيد ابن أبي مالك عن عبد الحميد بن عبد الرحمن- [وهو ابن زيد بن الخطاب القرشي العدوي] - عن النبي صلى الله عليه وسلم قال : « **أمره أن يتصدّق بخُمُسَي دينار** ». وأخرج النسائي رواية أبي داود الأولى.

5,393- Abdullah b. Abbas'tan rivâyet edildiğine göre Hz. Peygamber şöyle dedi:

"Bir erkek, hayızlı olan karısı ile cinsel ilişkide bulunursa, yarım dinar tasadduk etsin!"[9]

RİVÂYETLER

Diğer bir rivâyete göre şöyle dedi:

"İlk âdet kanı geldiğinde -ki o sırada kan koyu kırmızıdır- **ilişkide bulunursa bir dinar, kan kesilirken** –ki o sırada kan sarımsıdır- **ilişkide bulunursa yarım dinar tasadduk etsin!"**

Bunu **Tirmizî** tahric etti ve; "bu hadîs İbn Abbas'tan merfû ve mevkûf olarak rivâyet edilmiştir" dedi.

Ebû Davud'un rivâyetine göre Hz. Peygamber; karısına âdetli iken yaklaşan kişi hakkında **"bir dinar veya yarım dinar tasadduk eder"** dedi.

Ebû Davud dedi ki: "Sahîh olan, buradaki gibi; **'bir dinar veya yarım dinar'** şeklindeki rivâyettir. Ancak Şu'be, çoğu kere bu hadîsi merfû olarak rivâyet etmedi."

Ebû Davud'un başka bir rivâyeti de şöyledir:

---

[9] **Tirmizî**, Tahâret, 103/136-137; **Ebû Davud**, Tahâret, 105/264-266; **Nesaî**, Tahâret, 181.

"Kan gelirken ilişkide bulunan bir dinar, kan kesildiğinde ilişkide bulunan da yarım dinar tasadduk eder."

Ebû Davud ayrıca, **Tirmizî**'nin rivâyetlerinden ilkini de tahric etti.

Ebû Davud dedi ki: "Evzâî, Yezîd b. Ebî Mâlik'ten[10], o da Abdülhamîd b. Abdurrahman b. Zeyd b. el-Hattâb el-Kuraşî el-Adevî'den[11], Hz. Peygamber; **'onun beşte iki dinar sadaka vermesini emretti'** dedi."

Nesaî de **Ebû Davud**'un ilk rivâyetini tahric etti.

İZAH

Yukarıdaki rivâyetin **Ebû Davud** tarafından tahric edilen son vechi, mu'dal olduğu için delil olarak kullanılmaz.

Hadîsin muhtelif rivâyetlerinde hayızlı kadınla ilişkide bulunmanın cezası tayin edilmektedir. Bu da ilk günlerde ilişki kurulmuşsa bir dinar, hayızın son günlerinde kurulmuşsa yarım dinardır. Bakara 222'de bir de tövbeye işaret edilmektedir.

Bu konuda fukaha arasında farklı görüşler bulunmaktadır. Ulemanın önemli bir kısmı tövbeden sonra maddî bir kefâretin ödenmesi gerektiği kanâatindedir. Ancak kefâreti şart görenler, bunun miktarında ittifak halinde değildirler. Bazı fukaha, izahına çalıştığımız hadîsi delil göstererek bir veya yarım dinar ödenmesi gerektiğini söyler. Bazılarına göre de bir köle âzâd etmesi gerekir. Bunlar da hayız hâlinde ilişkiyi, Ramazanda ilişkide bulunmak ile kıyas ederler.

---

[10] **Yezîd b. Abdurrahman b. Ebî Mâlik (Hânî') el-Hamdânî ed-Dımaşkî**: Şamlı tâbiîlerdendir. Vâsile b. Eska ve Enes b. Mâlik'ten rivâyet eder, kendisinden de Evzâî ve Saîd b. Abdülaziz rivâyette bulunur. Sika muhaddis, fakîh ve kadı idi. Ancak **Ebû Müshir**, tedlîs yaptığını söyler. Hadîsi **Ebû Davud, Nesaî** ve **İbn Mâce**'de yer almaktadır.

[11] **Ebû Ömer, Abdülhamîd b. Adurrahman b. Zeyd b. el-Hattâb el-Kuraşî el-Adevî el-Medenî el-A'rac**: ö. 110/728. Medîneli meşhur tâbiîlerdendir, Abdullah b. Abbas'tan rivâyeti vardır. Kendisinden el-Hakem b. Uteybe ve Zührî rivâyet eder. Sikadır. Halife **Ömer b. Adülaziz**'in **Kûfe** valiliğini yapmıştır. Az miktarda rivâyeti bilinmektedir. **Harran**'da vefat etti.

Fukahanın ekserisine göre ise, maddî bir kefâret şart değildir, tövbe ve istiğfâr yeterlidir. Yukarıdaki rivâyette sözü edilen bir veya yarım dinar sadaka vermek ise, şart değil, müstahaptır.

Kan kesilirken ilişkide bulunmaktan maksat, bazı âlimlere göre kan kesildiği halde henüz yıkanmadan ilişkide bulunmaktır. **Hanefî** mezhebine göre ise, kan kesilip üzerinden bir namaz vakti geçtikten sonra gusül yapılmasa bile ilişkide bulunmakta bir sakınca yoktur.

الفرع الثاني

في مجالستها واستخدامها

2- ÂDETLİ KADININ OTURMASI VE HİZMET ETMESİ

٥٣٩٤ـ (خ م د س ت ط ـ عائشة رضي الله عنها) من رواية هشام [بن عروة] عن أبيه: «أنه سأل: أتخدُمني الحائض، أو تدنُو مني المرأة وهي جنب؟ فقال عروة: كلُّ ذلك عليَّ هيِّن، وليس على أحد في ذلك بأس، أخبرتني عائشة: أنها كانت تُرَجِّلُ رأس رسول الله صلى الله عليه وسلم، وهي حائض، ورسول الله صلى الله عليه وسلم حينئذ مُجَاوِر في المسجد، يُدني لها رأسه وهي في حُجرتها، فتُرجِّله وهي حائض». وفي رواية «كان رسول الله صلى الله عليه وسلم يُصغي إليَّ رأسه وهو مجاور في المسجد، فأُرَجِّله وأنا حائض».

وفي أخرى «أنها كانت ترجل النبيَّ صلى الله عليه وسلم وهي حائض ، وهو معتكف في المسجد وهي في حُجرتها يُناوِلُها رأسَه». زاد في رواية: «وكان لا يدخل البيت إلا لحاجة إذا كان معتكفا». وفي أخرى : « وكان لا يدخل البيت إلا لحاجة الإنسان ».

وفي أخرى « كنت أرجّل رأس النبيِّ صلى الله عليه وسلم وأنا حائض ».

وفي أخرى «كنت أغسل رأس رسول الله صلى الله عليه وسلم وأنا حائض». أخرجه البخاري ومسلم. ولمسلم قالت: «كان رسول الله صلى الله عليه وسلم يُخرِج إليَّ رأسه من المسجد ، وهو مجاور، فأغسله وأنا حائض». وفي أخرى «كان إذا اعتكف يُدْني إليَّ رأسه فأرجِّله ، وكان لا يدخل البيت إلا لحاجة الإنسان».

وأخرج الموطأ أنها قالت : « كنت أرجّل رأس النبيّ صلى الله عليه وسلم وأنا حائض ».

وفي رواية أبي داود : « كان رسول الله صلى الله عليه وسلم يكون معتكفا في المسجد ، فيُناولني رأسه من خَلَل الحُجرة فأغسل رأسه – وقال مسدَّد : فأرجّله وأنا حائض – ».

وفي رواية النسائي مثل رواية مسلم الأولى. وفي أخرى «وهو معتكف، فأغسله وأنا حائض ».

وأخرج الترمذي وأبو داود والموطأ الرواية الخامسة ، وللنسائي روايات نحو ما تقدَّم من الروايات. وقد تقدَّم لهم في « كتاب الاعتكاف » شيء من هذا ، فلم نُعدْه.

5,394- Hişâm b. Urve, babasına;

"- Hayızlı kadının bana hizmet etmesi, veya cünüp olan kadının yanıma gelmesi câiz midir?" diye sordu. Urve cevâben;

"- Bana göre bütün bunlar fark etmez; bu konuda hiç kimseye bir mahzur yoktur. Zira Hz. Âişe bana şöyle haber verdi" dedi:

"Kendisi hayızlı iken Rasûlullah'ın (as.) başını tararmış, o sırada Hz. Peygamber de i'tikâf hâlinde imiş. O kendi hücresinde iken, Rasûlullah (as.) başını ona uzatıyor ve o da tarıyordu."[12]

RİVÂYETLER

Diğer bir rivâyette; "Hz. Peygamber mescitte i'tikâf hâlinde iken başını bana uzatıyor ve ben de hayızlı olduğum halde onun başını tarıyordum" dedi.

Başka bir rivâyete göre; "Hz. Âişe hayızlı olduğu halde Rasûlullah'ın (as.) başını tarıyordu; o sırada Hz. Peygamber mescitte i'tikâf hâlinde, Âişe de kendi hücresinde bulunuyordu, Rasûlullah (as.) ona başını uzatıyordu."

Bir rivâyette de; "Hz. Peygamber i'tikâf hâlinde iken ihtiyaç olmadıkça eve girmezdi" ilâvesi vardır.

Diğer bir rivâyette; "ancak insanî bir ihtiyaç için eve girerdi."

---

[12] **Buharî**, Hayız, 3; İ'tikâf, 2, 3, 4, 19; Libâs, 76; **Müslim**, Hayız, 3/6-10; **Muvatta**, Tahâret, 28/102; **Ebû Davud**, Savm, 78/2467-69; **Tirmizî**, Savm, 80/804; **Nesaî**, Hayız, 20, 21.

Bir başkasında Hz. Âişe; "Ben hayızlı iken Hz. Peyamber'in başını tarıyordum" dedi.

Bir diğerinde de; "Ben hayızlı iken Hz. Peyamber'in başını yıkıyordum" dedi.

Bunları **Buharî** ve **Müslim** tahric etti.

Müslim'in başka bir rivâyetinde Hz. Âişe; "Rasûlullah (as.) mescitte i'tikâf hâlinde iken başını çıkarıp bana doğru uzatır, ben de hayızlı olduğum halde onun başını yıkardım" dedi.

Bir başkasında da; "Hz. Peygamber i'tikâf hâlinde iken başını bana yaklaştırır, ben de tarardım. O, ancak insanî bir ihtiyaç için eve girerdi" dedi.

Muvatta'nın rivâyetine göre de Hz. Âişe; "Ben hayızlı iken Rasûlullah'ın (as.) başını tarardım" dedi.

Ebû Davud'un rivâyeti de şöyledir:

"Rasûlullah (as.) mescitte i'tikâf yapar, odanın aralığından başını bana doğru uzatır, ben de yıkardım."

Müsedded'in rivâyetine göre; "ben hayızlı olduğum halde başını tarardım" dedi.

Nesaî'nin rivâyeti de **Müslim**'in ilk rivâyeti gibidir.

Nesaî'nin başka bir rivâyeti; "Hz. Peygamber i'tikâf hâlinde idi, ben de hayızlı olduğum halde onun başını yıkardım" şeklindedir.

Tirmizî, Ebû Davud ve **Muvatta**, yukarıdaki beşinci rivâyeti de tahric ettiler. Ayrıca **Nesaî**'nin de yukarıdaki rivâyetlere benzer rivâyetleri de vardır.

Onların rivâyetlerinden bir kısmı Kitabu'l-İ'tikâf'ta geçmişti, bu yüzden burada onları tekrar etmiyoruz.

İZAH

Bu rivâyet, kadın hayızlı iken normal zamanlarda yaptığı her şeyi yapabileceğini göstermektedir. Yasak olan sadece cinsel ilişkidir. Bir de ibâdet câiz değildir. Bunun dışında mutad hayatını yaşar, insanlarla oturup kalkar, her türlü beşerî ilişkide bulunur.

٥٣٩٥ـ (خ م د س ـ **عائشة** رضي الله عنها) قالت : « إن النبيَّ صلى الله عليه وسلم كان يتَّكئ في حَجري وأنا حائض ، فيقرأُ القرآن ».

وفي أخرى «كان يقرأ القرآن ورأسُه في حَجري وأنا حائض». أخرجه البخاري ومسلم وأخرج أبو داود الأولى. وفي رواية النسائي قالت : « كان رأسُ رسول الله صلى الله عليه وسلم في حَجر إحدانا وهي حائض ، وهو يقرأ القرآن ».

5,395- Hz. Âişe şöyle dedi:

"Ben hayızlı iken Hz. Peygamber benim kucağıma yatar ve Kur'ân okurdu."[13]

RİVÂYETLER

Diğer bir rivâyete göre; "Ben hayızlı iken başını kucağıma koyar ve Kur'ân okurdu" dedi.

Bunları **Buharî** ve **Müslim** tahric etti. İlk rivâyeti **Ebû Davud** da tahric etti.

Nesaî'nin rivâyetinde de; "Bizden biri hayızlı olduğu hâlde Rasûlullah (as.) başını onun kucağına koyar ve Kur'ân okurdu" dedi.

٥٣٩٦ـ (م د ت س ـ **عائشة** رضي الله عنها) قالت : قال لي رسول الله صلى الله عليه وسلم: «**ناوليني الخُمرة من المسجد** ، قالت : قلت: إني حائض ، قال : **إن حَيْضَتك ليست في يدك** ».

أخرجه مسلم وأبو داود والترمذي والنسائي. وللنسائي قالت : « بينما رسول الله صلى الله عليه وسلم في المسجد قال: **يا عائشة، ناوليني الثوب** فقالت: إني لا أصلّي، فقال: **ليس في يدك** ، فناولَتْهُ».

5,396- Hz. Âişe şöyle der:

"Rasûlullah (as.), mescitten bana;

---

[13] **Buharî**, Hayız, 4; Tevhîd, 52; **Müslim**, 3/15; **Ebû Davud**, Tahâret, 102/260; **Nesaî**, Hayız, 16.

"- **Şu seccâdeyi bana uzatıver"** dedi. Ben de;

"- Âdetliyim" dedim. Bunun üzerine;

"- **Âdet görmen senin elinde değildir"** dedi.[14]

RİVÂYETLER

Hadîsi **Müslim, Ebû Davud, Tirmizî** ve **Nesaî** tahric etti.

Nesaî'nin bir rivâyetinde Hz. Âişe şöyle dedi:

"Rasûlullah (as.) mescitte ike;

"- **Ya Âişe, şu elbiseyi bana ver!"** diye seslendi. Ben de;

"- Ben namaz kılacak durumda değilim" dedim. Hz. Peygamber;

"- **O senin elinde olan bir şey değil"** buyurdu. Bunun üzerine onu kendisine verdim.

٥٣٩٧ــ (س ــ ميمونة رضي الله عنها) قالت: كان رسول الله صلى الله عليه وسلم يَضَعُ رأسه في حَجْرِ إحدانا، فَيَتْلو القرآن وهي حائض، وتقوم إحدانا بِخُمْرَتِه إلى المسجد، فتبسطها وهي حائض. أخرجه النسائي.

5,397- Meymûne şöyle dedi:

"Bizden biri hayızlı olduğu hâlde Rasûlullah (as.) başını onun kucağına koyar ve Kur'ân okurdu. Yine bizden biri hayızlı olduğu hâlde seccâdeyi mescide sererdi."[15]

٥٣٩٨ــ (م س ــ أبو هريرة رضي الله عنه) قال: «بينما رسول الله صلى الله عليه وسلم في المسجد، فقال: يا عائشة، ناوليني الثوب فقالت: إني حائض فقال: إن حيضتك ليست في يدك». أخرجه مسلم والنسائي.

5,398- Ebû Hureyre şöyle dedi:

"Rasûlullah (as.) mescitte iken;

"- **Ya Âişe, bana şu elbiseyi ver!"** diye seslendi. Hz. Âişe de;

---

[14] **Müslim**, Hayız, 3/11-12; **Ebû Davud**, Tahâret, 103/261; **Tirmizî**, Tahâret, 101/134; **Nesaî,** Hayız, 18.

[15] **Nesaî**, Hayız, 19. Bu hadîs sened açısından zayıf bir rivâyettir.

"- Ben âdetliyim" dedi. Hz. Peygamber;

"- Âdetin senin elinde değildir" buyurdu.[16]

٥٣٩٩ـ (ط ـ عبد الله بن عمر رضي الله عنهما) : «كان يغسلُ جَوَارِيه رِجْلَيه ويُعْطِينَه الخُمرة وهُنَّ حُيَّض». أخرجه الموطأ.

5,399- Abdullah b. Ömer'in câriyeleri hayızlı oldukları hâlde, onun ayaklarını yıkıyor ve seccâdeyi ona veriyorlardı.[17]

٥٤٠٠ـ (خ م س ـ أم سلمة رضي الله عنها) قالت : « بينما أنا مضطجعة مع رسول الله صلى الله عليه وسلم في الخَميلة ، إذْ حضْت ، فانْسَلَلْتُ ، فأخذتُ ثياب حيضتي فلبستُها ، فقال لي رسول الله صلى الله عليه وسلم : **أنُفِست** ؟ قلت : نعم ، فدعاني فاضطجعت معه في الخميلة ، قالت : وكانت هي ورسول الله يغتسلان في الإناء الواحد من الجنابة ». هذا لفظ مسلم.

وللبخاري نحوه ، وزاد : « قالت : وحدَّثني أن رسول الله صلى الله عليه وسلم كان يُقَبِّلُها وهو صائم ، قالت : وكنت أغتسل أنا والنبيُّ صلى الله عليه وسلم من إناء واحد من الجنابة ».

وفي رواية نحوه ، وفيه الزيادة ، وأخرج النسائي الأولى.

5,400- Ümmü Seleme anlatıyor:

"Ben Rasûlullah (as.) ile birlikte kadife bir çarşafın altında yatarken, ansızın âdet gördüm. Hemen sıyrılıp kalktım, hayız elbisemi giyindim. Hz. Peygamber bana;

"- Âdet mi gördün?" buyurdu.

"- Evet" dedim. Buna rağmen Hz. Peygamber beni yanına çağırdı, ben de gidip kadife çarşafta tekrar O'nunla yattım.

---

[16] **Müslim**, Hayız, 3/13; **Nesaî**, Hayız, 18.

[17] **Muvatta**, Tahâret, 22/88.

Ümmü Seleme; Rasûlullah ve kendisinin cünüplükten dolayı aynı kaptan yıkandıklarını söyledi.[18]

RİVÂYETLER

Bu, **Müslim**'in lafzıdır.

Buharî'nin rivâyeti de bunun gibidir, yalnız şöyle bir ilave vardır:

"(Ümmü Seleme'nin kızı Zeyneb) dedi ki:

"Annem bana, Rasûlullah'ın (as.) oruçlu olduğu sırada kendisini öptüğünü söyledi. Ayrıca, ben ve Hz. Peygamber cünüplükten dolayı aynı kaptan yıkanırdık, dedi."

Onun ilk rivâyet gibi başka bir rivâyeti de vardır.

Nesaî de ilk rivâyeti tahric etti.

٥٤٠١ــ (ط د ــ **عائشة** رضي الله عنها) : « كانت مضطجعة مع رسول الله في ثوب واحد ، وإنها وثبة وثْبة شديدة. فقال لها رسول الله صلى الله عليه وسلم : **مالك ؟ لعلّك نُفستِ** - يعني الحيضة - قالت: نعم ، قال : **شدّي على نفسك إزارَكِ ، ثم عُودي إلى مضجعك** ». أخرجه الموطأ .

وفي رواية أبي داود عن عمارة بن غراب : أن عمة له حدَّثته : « أنها سألت عائشة ، فقالت : إحدانا تحيض وليس لها ولزوجها إلا فراش واحد ؟ فقالت عائشة : أُخبرك ما صنع رسول الله صلى الله عليه وسلم : دخل ليلا وأنا حائض ، فمضى إلى مسجده - قال أبو داود : تعني مسجد بيته - فلم ينصرف حتى غَلَبَتْني عيناي ، وأوْجَعه البرد ، فقال : **ادْني منّي** ، فقلت : إني حائض ، فقال : **وإنْ ، اكشفي عن فخذيك** فكشفتُ عن فخذيّ، فوضع خدَّه وصدره على فخذي وحَنَيْتُ عليه حتى دَفِئ، فنام».

5,401- Hz. Âişe, Rasûlullah (as.) ile tek bir örtünün altında yatarken, birden sıçrayıp fırladı. Hz. Peygamber;

"- Senin neyin var? Yoksa âdet mi gördün?" diye sorunca;

"- Evet" dedi. Hz. Peygamber;

---

[18] **Buharî**, Hayız, 4, 21, 22; Savm, 24; **Müslim**, Hayız, 2/5; **Nesaî**, Tahâret, 178.

"- **Eteğini bağla, sonra da yatağına dön!"** buyurdu.[19]

RİVÂYETLER

Bunu **Muvatta** tahric etti.

Ebû Davud'un Umâre b. Ğurâb'dan[20] rivâyetinde ise; halası ona, Hz. Âişe'ye şöyle sorduğunu nakletmiş:

"- Bizler âdet görüyoruz, evde ise karı ve kocanın sadece bir tek yatağı vardır. Ne yapacağız?"

Hz. Âişe cevaben;

"- Sana Allah Rasûlünün ne yaptığını haber vereyim: Ben hayızlı iken Rasûlullah (as.) eve girdi, doğruca mescide geçti. –Ebû Davud, evinin mescidini (namazgâhını) kastediyor, dedi-. Nihayet benim gözlerim kapanmadan ve soğuk da O'nu rahatsız etmeden yerinden kalkmadı. Sonra geldi ve;

"- **Bana doğru yaklaş!"** buyurdu. Ben de;

"- Âdetliyim" dedim.

"- **Olsun, uyluklarını aç!"** dedi. Uyluklarımı açtım. Hz. Peygamber yanağını ve göğsünü uyluklarıma koydu. Kendisi ısınıp uyuyana kadar, ben eğilip O'na sarıldım."

٥٤٠٢ـ (د ــ عائشة رضي الله عنها) قالت : «كنتُ إذا حِضْتُ نزلتُ عن المِثال على الحصير، فلم نَقْرَبْ رسول الله صلى الله عليه وسلم ، ولم نَدْنُ منه حتى نطهر». أخرجه أبو داود.

5,402- Hz. Âişe şöyle dedi:

"Ben âdet görünce, döşekten inip hasırda yatar, temizlenmeden Hz. Peygamber'e yaklaşmazdım.[21]

---

[19] **Muvatta**, Tahâret, 26/94; **Ebû Davud**, Tahâret, 106/270. Bu rivâyet, sened açısından zayıftır.

[20] **Umâre b. Ğurâb (Âzib) el-Yahsubî**: Tâbiîlerdendir, Hz. Âişe'den rivâyeti vardır. Ondan Abdurrahman b. Ziyâd b. En'um el-İfrikî rivâyet etti. Hadîsi **Ebû Davud**'da bulunmaktadır. **İbn Hibbân** onu ***Sikat***'ına almış, ama **Ahmed b. Hanbel** onun hakkında "***leyse bi şey***" demiştir.

[21] **Ebû Davud**, Tahâret, 106/271. Bu rivâyetin isnâdı zayıftır.

الفرع الثالث

في مُؤَاكلتها ومشاربتها

3- ÂDETLİ KADININ YEYİP İÇMESİ

٥٤٠٣ــ (م د س ــ عائشة رضي الله عنها) قالت : « كنت أشرب من الإناء وأنا حائض ، ثم أُناوِلُه النبيَّ صلى الله عليه وسلم ، فيضع فَاهُ على موضع فِيَّ ». أخرجه مسلم.

وفي رواية أبي داود والنسائي قالت : « كنت أتعرَّق العَرْقَ وأنا حائض ، فأُعطيه رسول الله صلى الله عليه وسلم ، فيضع فَمَهُ في الموضع الذي وضعتُ فَمِي فيه ، وكنت أشرب من القَدَحِ فأُناوله إياه ، فيضع فَمَه في الموضع الذي كنت أشرب ».

وفي رواية للنسائي عن شُرَيح بن هانئ « سألها : هل تأكل المرأة مع زوجها وهي طامث ؟ قالت: نعم ،كان رسول الله صلى الله عليه وسلم يدعوني ، فآكل معه وأنا عَارِك ، وكان يأخذُ العَرْق فيُقْسِم عليَّ فيه ، فآخذُه ، فأتعرَّق منه ، ويضع فَمه حيث وضعت فمي من العَرْق ، ويدعو بالشراب ، فيُقسم عليَّ فيه ، قبل أن يشرب منه ، فآخذه فأشرب منه، ثم أضعه ، فيأخذه فيشرب منه ، ويضع فمه حيث وضعت فمي من القَدَحِ ».

5,403- Hz. Âişe şöyle der:

"Ben hayızlı iken bir bardaktan su içerdim, sonra onu Hz. Peygamber'e verir ve O da dudaklarını bardağa, benim dudaklarımı koyduğum yere koyarak (kalan) suyu içerdi."[22]

RİVÂYETLER

Bunu **Müslim** tahric etti.

Ebû Davud ve **Nesaî**'nin rivâyeti şöyledir:

"Ben hayızlı iken kemikli bir eti ısırır, sonra Hz. Peygamber'e verirdim. O da ağzını, benim ısırdığım yere koyarak (kalanını) yerdi. Ben bir bardaktan su içer, sonra bardağı Hz. Peygamber'e verirdim

---

[22] **Müslim**, Hayız, 3/14; **Ebû Davud**, Tahâret, 102/259; **Nesaî**, Tahâret, 176.

ve o da ağzını bardağa, bendim ağzımı koyduğum yere koyarak içerdi."

Nesaî'nin Şureyh b. Hânî'den rivâyet ettiğine göre; Şureyh, Hz. Âişe'ye;

"- Kadın âdetli iken kocasıyla birlikte yemek yiyebilir mi?" diye sordu. Hz. Âişe de;

"- Evet. Rasûlullah (as.) beni yemeğe çağırır ve ben de âdetli olduğum hâlde O'nunla birlikte yemek yerdim. O kemikli bir eti bana uzatır, ben de alıp ısırırdım, sonra O da benim ağzımı koyduğum yere ağzını koyarak yerdi. Beni bir şey içmeye çağırır, kendisi içmeden onu bana verirdi ve ben de alıp (bir kısmını) içer, sonra bırakırdım. Sonra kendisi onu alır ve (kalanını) içerdi; içerken de ağzını bardağa, benim ağzımı koyduğum yere koyardı" dedi.

٥٤٠٤ـ (ت ـ عبد الله بن سعد الأنصاري رضي الله عنه) قال : « سألتُ النبيَّ صلى الله عليه وسلم عن مُواكلة الحائض ؟ فقال : **واكلها** ». أخرجه الترمذي.

5,404- Abdullah b. Sa'd el-Ensârî anlatıyor:

"Hz. Peygamber'e hayızlı kadınla birlikte yemek yemek konusunu sordum Bana;

"- **Birlikte yeyin!"** buyurdu.[23]

[23] **Tirmizî**, Tahâret, 100/133.

الفرع الرابع

في حكم الصلاة والصوم والقراءة

4- ÂDETLİ KADININ NAMAZI, ORUCU VE KUR'ÂN OKUMASI

٥٤٠٥ـ (خ م د ت س ـ عائشة رضي الله عنها) : « أن امرأة قالت لها : أتُجْزِئُ إحدانا صلاتُها إذا طَهُرت ؟ فقالت : أحَرُوريَّة أنتِ ؟ كنا نَحيضُ مع رسول الله صلى الله عليه وسلم ، فلا يأمرنا به - أو قالت : فلا نفعله -».

وفي رواية : قالت مُعاذة : « سألت عائشة ، فقلت : ما بالُ الحائض تقضي الصوم ، ولا تقضي الصلاة ؟ فقالت : أحرورية أنتِ ؟ قلتُ : لَستُ بحروريَّة ، ولكني أسأل ، قالت : كان يصيبنا ذلك فنؤمَرُ بقضاء الصوم ، ولا نُؤمَرُ بقضاء الصلاة».

وفي أخرى: «أن امرأة سألت عائشةَ فقالت: أتقضي إحدانا الصلاةَ أيام محيضها؟ فقالت: أحرورية أنت؟ قد كانت إحدانا تَحيضُ على عهد رسول الله صلى الله عليه وسلم ثم لا تؤمر بقضاء».

وفي رواية : « قد كُنَّ نساءُ رسول الله صلى الله عليه وسلم يَحِضْنَ ، أفأمرهنَّ أن يَجْزين ؟ - قال غندر : يعني : يقضين- ».

أخرجه البخاري ومسلم ، وأخرج أبو داود الرواية الأولى والثانية، وأخرج الترمذي الأولى.

وله [في أخرى] قالت : « كنا نحيض عند رسول الله صلى الله عليه وسلم ، ثم نطهر ، فيأمرنا بقضاء الصوم ، ولا يأمرنا بقضاء الصلاة ». وأخرج النسائي الثانية.

وله في أخرى : أن امرأة سألتّها : أتقضي الحائض الصلاة ؟ فقالت : أحرورية أنت ؟ قد كنا نحيض عند رسول الله صلى الله عليه وسلم ، فلا نقضي ، ولا نُؤمَر بالقضاء.

5,405- Hz. Âişe'den rivâyet edilmiştir:
Bir kadın Hz. Âişe'ye;

"- Temiz olduğumuzda kıldığımız namazlar bizim için yeterli midir?" diye sordu. Hz. Âişe de şu cevabı verdi:

"- Sen Harûrî misin? Biz Rasûlullah'ın (as.) yanında âdet görürdük de, bize onu (namaz kılmamızı) emretmezdi. –Veya namaz kılmazdık, dedi-."[24]

RİVÂYETLER

Diğer bir rivâyette Muâze şöyle anlatır:

Hz. Âişe'ye;

"- Âdet gören kadın orucu kaza ediyor da, namazı neden kaza etmiyor?" diye sordum. Bana;

"- Yoksa sen Harûrî misin?" dedi. Ben de;

"- Hayır, Harûrî değilim, ama soruyorum" dedim. Bunun üzerine şöyle dedi:

"- Biz âdet görürdük; orucu kaza etmekle emrolunur, ama namazı kaza etmekle emrolunmazdık."

Başka bir rivâyete göre de; bir kadın Hz. Âişe'ye;

"- Bizden biri âdetli olduğu günlerde (kılamadığı) namazını kaza etmesi gerekir mi?" diye sordu. Hz. Âişe de;

"- Sen Harûrî misin? Rasûlullah (as.) döneminde biz de âdet görür, ama (kılamadığımız) namazları kaza etmekle emrolunmazdık" dedi.

Bir rivâyette de;

"- Rasûlullah'ın (as.) zevceleri de elbette âdet görürlerdi. Peki Hz. Peygamber onlara namazlarını kaza etmelerini emretti mi?" dedi.

Bunları **Buharî** ve **Müslim** tahric etti. **Ebû Davud** birinci ve ikinci rivâyeti, **Tirmizî** de ilk rivâyeti tahric etti.

Tirmizî'nin diğer bir rivâyetine göre de Hz. Âişe şöyle dedi:

"Rasûlullah (as.) döneminde bizler hayız görüyor, sonra temizleniyorduk; Hz. Peygamber bize orucu kaza etmemizi emrediyor, ama namazı kaza etmemizi emretmiyordu."

---

[24] **Buharî**, Hayız, 20; **Müslim**, Hayız, 15/67-69; **Ebû Davud**, Tahâret, 104/262-263; **Tirmizî**, Tahâret, 97/130; **Nesaî**, Tahâret, 17; Savm, 64.

Nesaî de ikinci rivâyeti tahric etti.

Nesaî'nin diğer bir rivâyeti ise şöyledir:

"Bir kadın Hz. Âişe'ye;

"- Hayız gören kadın kılamadığı namazları kaza eder mi?" diye sordu. Hz. Âişe

"- Sen Harûrî misin? Rasûlullah (as.) döneminde biz de âdet görürdük; namazları kaza emediğimiz gibi, kaza etmekle de emroluınmazdık" dedi.

İZAH

Bu rivâyette âdet gören kadının tutamadığı oruçları sonradan kaza etmesi, ama kılamadığı namazlarını kaza etmesine gerek olmadığı ifâde edilmektedir. Bu konuda ümmetin icmâı vardır. Bu hükmün gerekçesi, her şeyden önce Hz. Peygamber'in böyle emretmiş olmasıdır. Ama bazı fukaha buna makûl bir gerekçe bulmaya çalışmışlar ve şöyle demişlerdir: Namaz çok sık tekraralanan, günde beş defa kılınan bir ibadettir. Her ay yaklaşık bir hafta süren âdet hâlinde kılınamayan namazların sonradan kazası, şüphesiz insan için bir zorluktur. Buna mukabil oruç senede sadece bir ay tutulmaktadır, dolayısıyla orucun bir defa kazası, çok büyük bir sıkıntı değildir. İşte oruçla namazın kazasındaki farklılığın hikmeti budur.

Yukarıdaki hadîste sözü edilen **Harûrîler; Hz. Ali** ile **Muâviye** arasındaki ***Hakem*** olayına tepki göstererek cemâatten ayrılıp **Kûfe**'nin **Harûra** mevkiinde toplanan **Hâricîler**'dir. Son derece inatçı ve muhalefeti çok şiddetli insanlardı.

Hz. Âişe'nin, kendisine soru soran kadını **Harûrîlik**'le itham etmesi, **İbnu'l-Esîr**'e göre iki şekilde izah edilir: Ya onların inatçılıkları ve çok soru sorarak meseleleri karıştırmaları sebebiyle böyle bir benzetme yapılmıştır, yahut da sünnete muhalefet edip cemâatten ayrıldıkları gibi sen de mi sünnete muhalefet etmek istiyorsun şeklinde bir ikazdır. Bir diğer ihtimâl de hayız gören kadının kılamadığı namazları kaza etmesi gerektiği **Harûrîler**'in fikri olmasıdır.

٥٤٠٦ ـ (د ـ أم بُسَّة واسمها مُسَّة الأزدية): « قالت : حَجَجْتُ فدخلت على أم سلمة ، فقلت: يا أمَّ المؤمنين ، إن سمرة بن جندب يأمر النساء أنْ يَقْضِينَ صلاةَ الحيض ؟ فقالت : لا يقضين ، كانت المرأة من نساء النبيِّ صلى الله عليه وسلم تَقْعُدُ في النفاس أربعين ليلة لا تصلي ، ولا يأمرها النبيُّ صلى الله عليه وسلم بقضاء صلاة النفاس ». أخرجه أبو داود.

5,406- Ümmü Büsse –ismi Müsse'dir- el-Ezdiyye[25] anlatıyor:

"Hac yapmış, Ümmü Seleme'nin yanına gitmiştim. Ona;

"- Ey mü'minlerin annesi; Semüre b. Cündüb kadınlara, âdet günlerindeki namazlarını kaza etmelerini emrediyor" dedim. Ümmü Seleme;

"- Kaza etmelerine gerek yok. Hz. Peygamber (zamanında) kadınlar, loğusa olduklarında kırk gün namaz kılmazlardı. Hz. Peygamber de onlara lohusalık namazlarını kaza etmelerini emretmezdi" dedi.

٥٤٠٧ ـ (ط ـ مالك بن أنس رحمه الله) بلغه : « أن عائشة قالت في المرأة الحامل ترى الدم: إنها تدع الصلاة ». أخرجه الموطأ .

5,407- Mâlik b. Enes'e ulaşan bir habere göre; Hz. Âişe, hâmile iken kan gören bir kadın hakkında; "bu kan namazı keser" dedi.[26]

٥٤٠٨ ـ (ت ـ عبد الله بن عمر رضي الله عنهما) قال : «لا تقرأ الحائضُ، ولا الجنب شيئا من القرآن ». أخرجه الترمذي.

5,408- Abdullah b. Ömer şöyle dedi:

"Âdetli ve cünüp, Kur'ân okumasın!"[27]

---

[25] **Ümmü Büsse, Müsse el-Ezdiyye**: Hanım tâbiîlerdendir. Ümmü Seleme'den rivâyeti vardır. Ondan da Kesîr b. Ziyâd rivâyet etmiştir. Hadîsi **Ebû Davud, Tirmizî** ve **İbn Mâce**'de yer almaktadır. **Dârekutnî**, onunla ihticâc edilemeyeceğini söyler.

[26] **Muvatta**, Tahâret, 28/100. Bu rivâyetin senedi munkatı'dır.

İZAH

Sahâbe, tâbiîn ve sonraki âlimlerin ekserisinin görüşü de böyledir. Ancak onların duâ etmelerinde, tesbih ve tehlîl getirmelerinde bir sakınca yoktur. Daha önce geçen rivâyetlerde Hz. Peygamber'in hayızlı eşlerinin kucağına başını koyarak Kur'ân okuduğu belirtilmekte idi. Bu durumda hayızlı kadınların Kur'ân'ı dinlemelerinde bir sakınca yoktur. Dinlemekle okumak arasında çok önemli bir farkın bulunmadığı göz önüne alındığında, sanki okumalarında da bir sakınca olmaması gerektiği sonucu çıkmaktadır.

İbn Ömer'den gelen bu rivâyetin sıhhati tartışmalıdır. **Buharî**, hadîsin râvîsi **İsmail b. Ayyâş**'ın Iraklılardan ve Hicâzlılardan münker hadîsler rivâyet ettiğini söyler. Bu konudaki başka rivâyetlerin desteğiyle bu hadîsin hasen mertebesine yükseldiği kabul edilmiştir.

الفصل الثاني

في المستحاضة والنفساء

و فيه أربعة فروع:

الفرع الأول

في اغتسالها وصلاتها

II- HASTALIK VE DOĞUM KANI

1- KANAMALI KADININ YIKANMASI VE NAMAZ KILMASI

٥٤٠٩ــ (خ م د ت س ــ عائشة رضي الله عنها) أن أمَّ حبيبة بنتَ جحش- خَتَنَةَ رسول الله صلى الله عليه وسلم وتحت عبد الرحمن بن عوف - اسْتُحِيضَتْ سبع سنين، فاستَفْتَتْ رسول الله صلى الله عليه وسلم فقال رسول الله صلى الله عليه وسلم: «**إن هذه**

[27] Tirmizî, Tahâret, 98/131.

ليست بالحَيضة، ولكن هذا عِرْق، فاغْتَسلي وصلِّي، قالت عائشة: فكانت تغتسل في مِرْكَن في حُجرة أختها زينب بنت جحش حتى تَعْلُوَ حُمْرَةُ الدم الماءَ».

قال ابن شهاب : فحدثتُ بذلك أبا بكر بن عبد الرحمن بن الحارث بن هشام ، فقال : « يرحم الله هندا ، لو سمعت بهذه الفُتْيا ؟ والله إنْ كانت لتَبْكي ، لأنها كانت لا تصلي » هذا لفظ حديث مسلم.

وهو عند البخاري مختصرا « أن أم حبيبة اسْتُحيضت سبع سنين ، فسألت رسول الله صلى الله عليه وسلم ، فأمرها أن تغتسل ، وقال : **هذا عرق** ، **فكانت تغتسل لكل صلاة** ».

وفي رواية نحوه إلى قوله : « **حتى تَعْلُوَ حُمْرَةُ الدم الماء** » ولم يذكر ما بعده.

وفي أخرى قالت : « اسْتَفْتَت أُمُّ حبيبة بنتُ جحش رسول الله صلى الله عليه وسلم فقالت : إني أُستحاض ؟ فقال: **إنما ذلك عرق** ، **فاغتسلي** ، **ثم صلي** ، فكانت تغتسل عند كل صلاة ». قال الليث : ولم يذكر ابن شهاب : أن رسول الله صلى الله عليه وسلم أمَرَ أمَّ حبيبة بنت جحش أن تغتسل عند كلِّ صلاة ، ولكنه شيء فعلتْهُ هي. [وفي رواية: « **بنت جحش** » ولم يذكر أم حبيبة].

ولمسلم : « أن أم حبيبة بنت جحش - التي كانت تحت عبد الرحمن بن عوف - شَكَتْ إلى النبي صلى الله عليه وسلم الدمَ فقال لها : **امْكُثي قدرَ ما كانت تَحْبِسُك حَيْضَتُك** ، **ثم اغتسلي** ، فكانت تغتسل عند كل صلاة ».

وفي رواية « **ثم اغتسلي وصلي**... وفيه ، قالت عائشة : رأيت مِرْكَنَها مَلآنَ دَما ».

وأخرج الترمذي الرواية الثالثة. وفي رواية أبي داود مثل البخاري.

وله في أخرى قال : « اسْتُحيضت أم حبيبة بنت جحش - وهي تحت عبد الرحمن ابن عوف - سبعَ سنين ، فأمرها النبيُّ صلى الله عليه وسلم : **إذا أقبلت الحيضة فدَعي الصلاة** ، **وإذا أدْبَرَتْ فاغْتَسلي، وصلي** ». ولم يذكر هذا الكلام من أصحاب الزهري غير الأوزاعي.

وزاد فيه ابن عيينة : « أمرها أنْ تَدَعَ الصلاة أيام أقرائها» وهو وهم من ابن عيينة. وله في أخرى نحوه إلى قوله: «حُمرةُ الدم الماء» - زاد في رواية: قالت عائشة: «فكانت تغتسل لكل صلاة».

وله في أخرى استحيضت زينب بنت جحش ، فقال لها النبي صلى الله عليه وسلم : « **اغتسلي لكل صلاة**.. وساق الحديث ». وفي أخرى قال : « **توضئي لكل صلاة** » قال أبو داود : وهذا وهم من راويه ، وأخرج رواية مسلم. وفي رواية النسائي نحو الأولى ، وأخرج الثانية ورواية مسلم.

وله في أخرى «أن أم حبيبة - التي كانت تحت عبد الرحمن بن عوف - استحيضت لا تطهر ، فذُكر شأنها لرسول الله صلى الله عليه وسلم فقال: **ليست بالحيضة ، ولكنها رَكْضة من الرَّحِمِ ، لِتنظُرْ قدرَ قَرْئها التي كانت تحيض لها ، فتترك الصلاة ، ثم تَنْظُر ما بعد ذلك ، فلتغتسل عند كل صلاة**».

وفي أخرى « أنها كانت تُستحاض سبع سنين ، فسألت النبي صلى الله عليه وسلم ، فقال : **ليست بالحيضة ، إنما هو عِرْق، فأمرها أن تترك الصلاة قدرَ أقرائها وحيضتها ، وتغتسل وتُصلي ، فكانت تغتسل عند كل صلاة** ».

5,409- Hz. Âişe anlatıyor:

"Rasûlullah'ın (as.) baldızı ve Abdurrahman b. Avf'ın karısı olan Cahş'ın kızı Ümmü Habîbe, yedi sene boyunca istihâza olmuştu. Bu hususu Hz. Peygamber'e sordu, Rasûlullah (as.) da;

"- O, âdet kanı değildir, bir damardan gelen kandır. Binâenaleyh yıkan ve namazını kıl!" buyurdu.

Hz. Âişe der ki:

"O, kızkardeşi Zeyneb bint Cahş'ın odasında bir leğende yıkanır ve kanın kırmızılığı suyun üstüne çıkardı."

İbn Şihâb şöyle der:

"Ben bu hadîsi Ebû Bekir b. Abdurrahman b. el-Hâris b. Hişâm'a söyledim. O; 'Allah Hind'e mağfiret buyursun! Eğer bu fetvâyı duysaydı, muhakkak ağlardı, zira o bu durumda namaz kılmazdı' dedi."[28]

---

[28] **Buharî**, Hayız, 26; **Müslim**, Hayız, 14/63-66; **Ebû Davud**, Tahâret, 109/285; 110/288-292; **Tirmizî**, Tahâret, 96/129; **Nesaî**, Hayız, 2, 3, 4.

RİVÂYETLER

Bu lafız **Müslim**'indir.

Buharî'de ise bu rivâyet daha muhtasardır. Buna göre; "Ümmü Habîbe yedi yıl boyunca istihâza görmüştü. Bunu Hz. Peygamber'e sordu, o da kendisine yıkanmasını emretti ve;

"- Bu bir damar kanıdır" dedi.

Artık Ümmü Habîbe her namaz için yıkanıyordu.

Buna benzer başka bir rivâyet de; "...kanın kırmızılığı suyun üstüne çıkardı" cümlesine kadardır, daha sonrası yoktur.

Diğer bir rivâyet de şöyledir:

"Ümmü Habîbe bint Cahş;

"- Ben istihâza görüyorum" diyerek bu konuda Rasûlullah'tan (as.) fetvâ istedi. Hz. Peygamber de;

"- O bir damar kanıdır; binâenaleyh yıkan, sonra namazını kıl!" dedi.

Leys dedi ki: İbn Şihâb; Rasûlullah'ın (as.), Ümmü Habîbe bint Cahş'a her namaz için yıkanmasını emrettiğini söylemedi. Lâkin bu, Ümmü Habîbe'nin kendiliğinden yaptığı bir şeydir, dedi.

Bir rivâyette de sadece Cahş'ın kızı der, Ümmü Habîbe'nin ismini vermez.

Müslim'in başka bir rivâyeti de şöyledir:

"Abdurrahman b. Avf'ın karısı Ümmü Habîbe bint Cahş, Hz. Peygamber'e devamlı kan gördüğünden şikâyette bulundu. Hz. Peygamber de;

"- Âdetin sürdüğü kadar bir müddet bekle, sonra yıkan!" dedi.

Artık o, her namaz için yıkanıyordu.

Bir rivâyette de; "...sonra yıkan ve namaz kıl!" dedi. Bu rivâyette Hz. Âişe'nin; "ben onun yıkandığı leğeni gördüm, kan dolmuştu" dediği de kaydedilir.

Tirmizî, bu rivâyetlerden ikincisini tahric etti.

Ebû Davud'un rivâyeti de **Buharî**'ninki gibidir. Onun diğer bir rivâyeti de şöyledir:

"Abdurrahman b. Avf'ın karısı Ümmü Habîbe bint Cahş, yedi yıl istihâza görmüştü. Hz. Peygamber ona;

"- Kan gelirken namaz kılmayı bırak! Kan kesilince yıkan ve namaz kıl!" buyurdu.

Bu sözü, Zührî'nin talebelerinden Evzâî'den başkası zikretmedi.

İbn Uyeyne bu rivâyete; "Hz. Peygamber ona, kan geldiği günlerde namazı bırakmasını emretti" cümlesini de ilave etti. Ama bu cümle, İbn Uyeyne'nin vehmidir.

Ebû Davud'un başka bir rivâyeti de; "...kanın kırmızılığı suyun üstüne çıkmıştı" cümlesine kadardır.

Bir rivâyette de Hz. Âişe'nin; "O her namaz için yıkanırdı" dediği ilave edilir.

Yine **Ebû Davud**'un bir rivâyeti de şöyledir:

"Zeyneb bint Cahş istihâza görmüştü. Hz. Peygamber ona;

"- Her namaz için yıkan..." buyurdu, diyerek aynı hadîsi zikreder.

Bir başka rivâyetine göre de Hz. Peygamber; **"her namaz için abdest al!"** dedi. Ancak **Ebû Davud** der ki:

"Bu söz, hadîsin râvîlerinden birinin hatasıdır."

Ebû Davud ayrıca **Müslim**'in rivâyetini de tahric etti.

Nesaî de birinci ve ikinci rivâyetle **Müslim**'in rivâyetini tahric etti. Onun diğer bir rivâyeti de şöyledir:

"Abdurrahman b. Avf'ın karısı Ümmü Habîbe istihâza görüyor, temizlenemiyordu. Onun durumu Rasûlullah'a (as.) anlatılınca;

"- O hayız kanı değildir; rahimden gelen bir kandır. Âdet gördüğü gün miktarınca beklesin, bu sırada namaz kılmasın, ondan sonra da her namaz için abdest alsın!" dedi.

Nesaî'nin diğer bir rivâyeti de şöyledir:

"Ümmü Habîbe yedi yıl istihâza görmüş ve durumunu Hz. Peygamber'e sormuştu. Hz. Peygamber de;

"- O hayız kanı değildir, ancak bir damardan gelen kandır" dedi ve kendisine hayız günleri kadar namazı terk etmesini, sonra da yıkanıp namazını kılmasını emretti. Artık o, her namazda yıkanıyordu."

İZAH

İstihâza; bir hastalık sebebiyle kadınlardan gelen kandır. Bu kan, gerek koku ve gerek renk itibariyle âdet kanından farklıdır.

Bu durumdaki kadınlar, **özürlü** sayılırlar ve her namaz için yeniden abdest alıp namazlarını kılarlar. Kanın sürekli geliyor olması, namazlarını kılmaya mani değildir. Bunlar oruç tutabilir, Kur'ân okuyabilir, Kâbe'yi tavaf edebilirler. Hatta bu durum, kocalarıyla cinsel ilişkide bulunmalarına da engel teşkil etmez.

İstihâzalı bir kadın, sağlıklı olduğunda ne zaman ve kaç gün âdet görüyor idiyse, o günlerde ve o miktarda kendisini âdetli sayıp ibâdetini terk etmesi gerekir. Çünkü burada bir karışıklık söz konusudur; istihâza kanı ile âdet kanı karışmış bulunmaktadır. Burada ayırt edici ölçü, daha önceki günlerinde ne zaman ve kaç gün âdet görüyor idiyse, o günlerde kendisini yine âdetli saymasıdır.

Bu konuda daha detaylı bilgi için fıkıh kitaplarına bakılmalıdır.

٥٤١٠ـ (خ م ط د ت س ـ **عائشة** رضي الله عنها) قالت : قالت فاطمةُ بنت أبي حُبَيْش - وأبو حبيش هو ابن المطلب بن أسد - لرسول الله صلى الله عليه وسلم : إني امرأة أُسْتَحَاضُ فلا أطهر ، أفأدَعُ الصلاة ؟ فقال لها رسول الله صلى الله عليه وسلم : « **إنما ذلك عِرْق ، وليست بالحيضة ، فإذا أقبلت الحيضة فاتركي الصلاة ، فإذا ذهب قدرُها فاغسلي عنك الدمَ ، وصلي** ».

وفي رواية سفيان « **فإذا أقبلت الحيضة فدعي الصلاة ، وإذا أدبرت فاغتسلي وصلي** ».

وفي أخرى « **ولكن دَعي الصلاة قَدْر الأيام التي كُنْتِ تحيضين فيها ثم اغتسلي وصلي** ».

أخرجه البخاري ومسلم ، وأخرج الموطأ الأولى ، وكذلك أبو داود والترمذي والنسائي.

وفي أخرى لأبي داود قالت : « جاءتْ فاطمة بنت أبي حبيش إلى النبيِّ صلى الله عليه وسلم... فذكر خبرها ، ثم قال : **اغتسلي ، ثم توضئي لكل صلاة وصلي** ».

وفي أخرى للنسائي «أن فاطمة بنت أبي حبيش كانت تُستحاض ، فقال رسول الله صلى الله عليه وسلم: إن دم الحيض دم أسودُ يُعْرَفُ فإذا كان ذلك فامسكي عن الصلاة وإذا كانت الآخر فتوضَّئي ». وزاد في الأولى « قيل له : فالغسل ؟ قال : ذاك لا يَشُكُّ فيه أحد ». وأخرج الثانية.

5,410- Hz. Âişe'den rivâyet edilmiştir:

"Fatıma bint Ebî Hubeyş[29] –Ebû Hubeyş, Muttalib b. Esed'in oğludur- Rasûlullah'a (as.);

"- Ben istihâza gören, temizlenemeyen bir kadınım; namazı bırakayım mı?" diye sordu. Hz. Peygamber;

"- O ancak bir damardan gelen kandır, hayız değildir. Binâenaleyh hayız (günün) **gelince namazı bırak, o günler bitince akan kanı yıka ve namazını kıl!"** buyurdu.[30]

RİVÂYETLER

Süfyan'ın rivâyetine göre; **"hayız** (günün) **gelince namazı bırak, o günler bitince yıkan ve namazını kıl!"** dedi.

Diğer bir rivâyete göre; **"Hayız gördüğün gün sayısınca namazı bırak, sonra yıkan ve namazını kıl!"** dedi.

Bunları **Buharî** ve **Müslim** tahric etti. İlk rivâyeti **Muvatta, Ebû Davud, Tirmizî** ve **Nesaî** de tahric ettiler.

Ebû Davud'un diğer bir rivâyeti de; "Fatıma bint Ebî Hubeyş, Hz. Peygamber'e geldi..." diye başlayarak hadîsi zikreder, sonunda da Hz. Peygamber'in; **"yıkan, her namaz için abdest al ve namazını kıl!"** dediğini kaydeder.

---

[29] **Fâtıma bint Ebî Hubeyş (Kays) b. el-Muttalib el-Kuraşiyye el-Esediyye**: Hanım sahabîlerdendir. İstihâza hakkındaki rivâyeti **Ebû Davud** ve **Nesaî**'de bulunmaktadır. Ondan Urve b. Zübeyr rivâyet etmiştir.

[30] **Buharî**, Hayız, 19, 24, 28; Vudû, 63; **Müslim**, Hayız, 14/62; **Muvatta**, Tahâret, 29/104; **Ebû Davud**, Tahâret, 108/282; 112/298; **Tirmizî**, Tahâret, 93/125; **Nesaî**, Hayız, 4, 6.

Nesaî'nin başka bir rivâyetine göre de; "Fatıma bint Ebî Hubeyş istihâza görüyordu. Hz. Peygamber;

"- Hayız kanı siyahtır, anlaşılır. Bu kan gelince namazdan kaçın! Bu kan bitince, abdest al!" dedi.

Nesaî'nin ilk rivâyete şöyle bir ilâvesi vardır: Kendisine;

"- Yıkanmak gerekir mi?" diye sorulunca;

"- Bunda kimsenin şüphesi yoktur" dedi.

Nesaî ayrıca ikinci rivâyeti de tahric etti.

٥٤١١ــ (د س ــ **فاطمة بنت أبي حبيش** رضي الله عنها) : « أنها سألت النبيَّ صلى الله عليه وسلم ، فشكت إليه الدم ، فقال لها رسول الله صلى الله عليه وسلم : **إنما ذلك عِرْق ، فانظري إذا أتى قَرْؤُكِ فلا تصلي، فإذا مرَّ قَرؤكِ فتطهَّري ، ثم صلي ما بين القَرْءِ إلى القَرء** ».

وفي أخرى قال عروة بن الزبير : حدثتني فاطمةُ بنت أبي حبيش : « أنها أمرت أسماءَ - أو أسماءُ حدثتني أنها أمرتها فاطمةُ بنت أبي حبيش - أن تسأل رسول الله صلى الله عليه وسلم فأمرها أن تقعد الأيام التي كانت تقعد ، ثم تغتسل ». قال أبو داود: ورواه قتادة عن عروة عن زينب بنت أمّ سلمة: «أن أم حبيبة بنت جحش استُحيضت فأمرها النبي صلى الله عليه وسلم أن تدع - يعني الصلاة - أيام أقرائها ثم تغتسل وتصلي» زاد ابن عيينة في حديث الزهري عن عَمْرة عن عائشة : « أن أُم حبيبة كانت تُستحاض ، فسألت النبي صلى الله عليه وسلم فامرها أن تدع الصلاة أيام أقرائها ». وهذا وهم من ابن عيينة ، ليس هذا في حديث الحفاظ عن الزهري ، إلا ما ذكر سهيل بن أبي صالح.

وقد روى الحميديُّ هذا الحديث عن ابن عيينة، لم يذكر فيه « **تدع الصلاة أيَّام أقرائها**» ، قال : وروت قَمير [بنت عمرو ، زوج مسروق] عن عائشة : « **المُسْتحاضَةُ تترك الصلاة أيام أقرائها ، ثم تغتسل**» ، وقال عبد الرحمن بن القاسم عن أبيه : « **إنَّ النبي صلى الله عليه وسلم أمرها أن تترك الصلاة قدرَ أقرائها** ». قال : وروى أبو بشر جعفر بن أبي وحشية عن عكرمة عن النبيِّ صلى الله عليه وسلم: «أن أُم حبيبة بنت جحش استحيضت.. فذكر مثله ».

وروى شريك عن أبي اليقظان عن عدي بن ثابت عن أبيه عن جده عن النبي صلى الله عليه وسلم «**أن المستحاضة تَدَعُ الصلاة أيام أقرائها ، ثم تغتسل وتُصلّي** ».

ورواه العلاء بن المسيب عن الحكم عن أبي جعفر : « أن سودة استُحيضت فأمرها رسول الله صلى الله عليه وسلم : **إذا مَضَتْ أيامها اغتسلت وصلّت** ».

وروى سعيد بن جبير عن علي ، وابن عباس : « **المستحاضة تجلس أيام قرئها**» ، وكذلك رواه عمار – مولى بني هاشم – وطَلْق بن حبيب عن ابن عباس، وكذلك رواه مَعْقِل الخَثْعَمي عن عليّ ، وكذلك روى الشعبي عن قَمير – امرأة مسروق – عن عائشة، وهو قول الحسن ، وسعيد بن المسيب ، وعطاء، ومكحول ، وإبراهيم ، وسالم ، والقاسم : « **أن المستحاضة تدع الصلاة أيام أقرائها**» ، قال أبو داود: لم يسمع قتادة من عروة شيئا. هذا جميعه لفظ أبي داود ، وأخرجه عقيب حديث عروة عن فاطمة ، فأوردناه بحاله.

وفي أخرى عن فاطمة بنت أبي حبيش : « أنها كانت تُستحاض ، فقال لها رسول الله صلى الله عليه وسلم: **إذا كان دم الحيضة ؛ فإنه دَم أسودُ يُعرَف ، فإذا كان كذلك : فأمْسِكِي عن الصلاة ، وإذا كان الآخر: فتوضئي وصلي، فإنما هو عِرْق** ».

قال ابن المثنى : حدثنا به ابن أبي عدي من كتابه هكذا ، ثم حدثنا به بعد حفظا، قال : حدثنا محمد بن عمرو، عن الزهري، عن عروة ، عن عائشة « أن فاطمة كانت تُستحاض... فذكر معناه».

قال أبو داود : وروى أنس بن سيرين عن ابن عباس في المستحاضة قال : « **إذا رأت الدم البَحْرَانيّ ، فلا تُصَلّي ، وإذا رأت الطُّهْرَ ، ولو ساعة : فلتغتسل وتُصلي** ».

وقال مكحول : « النساء لا تخفى عليهن الحيضة ، إن دمها أسودُ غليظ ، فإذا ذهب ذلك ، وصارت صُفْرَة رقيقة فإنها مستحاضة : فلتغتسل ولتَصلِّ ».

قال أبو داود : وروى حماد بن زيد عن يحيى بن سعيد عن القعقاع بن حكيم عن سعيد بن المسيب في المستحاضة : « **فإذا أقْبَلَتِ الحيضة : تركت الصلاة، فإذا أدْبَرَت : اغتسلت وصلّت** ».

ورواه سُمَيٌّ وغيره عن سعيد بن المسيب : « **تجلسُ أيام أقرائها** » ، وكذلك رواه حماد بن سلمة عن يحيى بن سعيد عن سعيد بن المسيب.

وأخرج النسائي الرواية الأولى ، والأخرى التي فيها : ذكر لَوْن الدم ، وأنه أسود.

وله في أخرى : « أن فاطمة بنت قيس – من بني أسد قريش – أتت النبيَّ صلى الله عليه وسلم فذكرت له أنها تُستحاض، فزعمت أنه قال لها : إنما ذلك عِرْق ، فإذا أقبلت الحيضة : فدعي الصلاة ، فإذا أدبرت : فاغسلي عنك الدم ، ثم صلّي ».

5,411- Fâtıma bint Ebî Hubeyş, Hz. Peygamber'e başvurdu, sürekli kendisinden kan geldiğinden şikâyette bulundu. Hz. Peygamber ona;

"- O ancak bir damardan gelen kandır. Dikkatle takip et, âdet günlerin gelince namaz kılma! Hayız günün bitince temizlen, sonra iki hayız arasındaki günlerde namazını kıl!" dedi.[31]

RİVÂYETLER

Diğer bir rivâyette Urve b. ez-Zübeyr şöyle dedi:

"Fatıma bint Ebî Hubeyş'in bana rivâyet ettiğine göre, o, Esmâ'dan Hz. Peygamber'e (istihâza konusunu) sormasını istedi. -Veya Esmâ'nın bana rivâyet ettiğine göre, o, Fatıma bint Ebî Hubeyş'ten Rasûlullah'a (as.) sormasını istedi-. Hz. Peygamber de daha önce (hayızlı olup) ibâdet etmediği günlerde yine ibâdet etmemesini, sonra (o günler geçince) yıkanmasını emretti."

Ebû Davud dedi ki:

"Bunu Katâde, Urve'den, o da Zeyneb bint Ümmü Seleme'den; "Ümmü Habîbe bint Ebî Hubeyş istihâza görmüştü, Hz. Peygamber de ona âdet günlerinde namazı bırakmasını, sonra yıkanmasını ve namazını kılmasını emretti" şeklinde de rivâyet etti.

İbn Uyeyne de, Zührî'nin Amra'dan, onun da Hz. Âişe'den rivâyet ettiğine göre; "Ümmü Habîbe istihâza görmüştü, bu durumu Hz. Peygamber'e sordu, Hz. Peygamber de ona âdet günlerinde namazı kılmamasını emretti" dediğini ilave etti.

---

[31] **Ebû Davud**, Tahâret, 107/280-281; 109/286; **Nesaî**, Hayız, 2, 4, 6.

Ebû Davud; "Bu, İbn Uyeyne'nin vehmidir; çünkü hadîs hâfızlarının Zührî'den rivâyet ettikleri hadîste, yalnız Süheyl b. Ebî Salih'in rivâyeti müstesnâ, bu ifâde yoktur" dedi.

Humeydî de bu hadîsi İbn Uyeyne'den rivâyet etti. Ama o da; **"âdet günlerinde namazını bırakır"** demedi. Mesrûk'un karısı Kamîr bint Amr'ın[32] Hz. Âişe'den rivâyet ettiğine göre de; **"İstihâza gören kadın, âdet günlerinde namazını terk eder, sonra yıkanır."** Abdurrahman b. Kasım'ın, babasından rivâyet ettiğine göre de; "Hz. Peygamber ona, âdet gördüğü gün kadar bir süre namazını terk etmesini emretti." Ebû Bişr Cafer b. Ebî Vahşiye, İkrime'den, o da Hz. Peygamber'den naklen; "Ümmü Habîbe bint Hubeyş hayız görmüştü..." diyerek aynı hadîsi zikreder.

Şerîk, Ebû'l-Yakzân'dan[33], o Adiy b. Sâbit'ten, o da babasından ve dedesinden rivâyet ettiğine göre Hz. Peygamber; **"Hayız gören kadın, âdet günlerinde namazını bırakır, sonra yıkanır ve namazını kılar"** dedi.

Hadîsi el-Alâ b. el-Müseyyeb[34], el-Hakem'den, o da Ebû Cafer'den[35] rivâyet ettiğine göre; "Sevde hayız görmüştü, Rasûlullah

---

[32] **Kamîr bint Amr el-Kûfiyye**: Kûfeli hanım tâbiîlerdendir, Hz. Âişe'den rivâyeti vardır. Kendisinden de Şa'bî ve Muhammed b. Sîrîn rivâyet etmiştir. Hadîsi Ebû **Davud** ve **Nesaî**'de bulunmaktadır. Mesrûk b. el-Ecda'ın zevcesidir.

[33] **Ebû'l-Yakzân, Osman b. Umeyr (Kays?) el-Becelî el-Kûfî el-A'mâ**: ö. 130/747? Kûfeli râvîlerdendir. Enes b. Mâlik ve Adiyy b. Sâbit'ten rivâyeti vardır. Kendisinden Şerîk ve A'meş rivâyet etti. Muhaddisler nazarında zayıf râvîlerdendir. Zayıf olduğunda ittifak vardır. İhtilata uğramıştı. Ayrıca tedlis yapardı. Hafızası güçlü değildi. Aşırı Şiîlerdendi. Rivâyetlerini delil olarak kullanmak câiz görülmemiştir. Bununla beraber rivâyetinin yazılmasına cevaz verilmiştir. 130/747 yılı civarında vefat etmiştir. Rivâyetleri **Ebû Davud, Tirmizî** ve **İbn Mâce**'de tahric edilmiştir.

[34] **el-Alâ b. el-Müseyyeb b. Râfi el-Esedî el-Kâhilî el-Kûfî**: Kûfeli tâbiîlerden ve güvenilir râvîlerdendir. Atâ b. Ebî Rebâh ve İbrahim en-Nehaî'den rivâyetleri vardır. Kendisinden Muhammed b. Fudayl rivâyet eder. Hadîsi kütüb-ü sittede yer almaktadır. Genelde sika kabul edilir, yalnız **Hâkim** ***"isnâd ve metinde evhâmı vardır"*** der.

(as.) da kendisine, âdetli günleri bitince yıkanmasını ve namazını kılmasını emretti."

Saîd b. Cübeyr de Ali ve İbn Abbas'tan; "istihâza gören kadın, âdet günlerinde oturur" diye rivâyet etti. Benû Hâşim'in âzâdlısı Ammâr ve Talk b. Habîb[36] de İbn Abbas'tan aynı şekilde rivâyet ederler. Ma'kıl el-Has'amî[37] de Hz. Ali'den aynı şeyi rivâyet eder. Kezâ Şa'bî de, Mesrûk'un karısı Kamîr'den, Hz. Âişe'nin aynı şeyi söylediğini rivâyet eder. Bu aynı zamanda el-Hasan el-Basrî, Saîd b. el-Müseyyeb, Atâ, Mekhûl, İbrahim en-Nehaî, Sâlim ve Kasım'ın da sözüdür: *"İstihâza göre kadın, âdet günlerinde namazını bırakır."*

Ebû Davud; "Katâde, Urve'den bir şey dinlemedi" dedi.

Bütün bunlar, **Ebû Davud**'un lafzıdır ve bunu, Urve'nin Fatıma'dan rivâyet ettiği hadîsin devamında zikretmiştir. Biz de burada aynı şekilde kaydettik.

Fatıma bint Ebî Hubeyş'ten gelen diğer bir rivâyete göre; "o istihâza gördü ve Rasûlullah (as.) kendisine;

"- Hayız kanı gelince, ki o kan siyahtır ve bilinir, işte o kan gelince namazı bırak! Onun dışında bir kan geldiğinde ise, abdest al ve namazını kıl! Zira o, sadece bir damardan gelen kandır" dedi.

---

35 **Ebû Cafer, Muhammed b. Ali b. el-Hüseyin b. Ebî Tâlib el-Hâşimî el-Medenî**: ö. 118/736. Medîneli tâbiîlerin en faziletlilerinden biridir. **Muhammed el-Bâkır** diye meşhurdur. Hz. Hüseyin'in torunudur. Annesi de Hz. Hasan'ın kızıdır. Babasından ve dedeleri Hasan ve Hüseyin'den rivâyeti vardır. Kendisinden oğlu Cafer ve Zührî rivâyet etmiştir. Güvenilir bir muhaddis ve fakîhti.

36 **Talk b. Habîb el-Anezî el-Basrî**: ö. 90/709 ds. Basralı tâbiîlerdendir. Abdullah b. Zübeyr, Cabir b. Abdullah ve Abdullah b. Abbas'tan rivâyetleri vardır. Kendisinden A'meş ve Mansur gibi büyük muhaddisler rivâyet etmiştir. Zühdü ve ibadetine düşkünlüğü ile tanınır. Büyük zâhidlerden ve güvenilir râvîlerdendi. Sika olmakla birlikte Mürcie'den olmakla itham edilmişti.

37 **Ma'kıl el-Has'amî**: Tâbiîlerdendir. Hz. Ali'yi dinlemiş, kendisinden Muhammed b. Ebî İsmail rivâyet etmişti. **İbn Hibbân** *Sikat*'ına almış, ama **Zührî** ve **İbn Hacer** meçhûl olduğunu kaydetmişlerdir. Hadîsi **Ebû Davud**'da bulunmaktadır.

İbnu'l-Müsennâ dedi ki: "Bunu bize İbn Ebî Adiy[38], kendi kitabından bu şekilde rivâyet etti. Daha sonra aynı şeyi bize ezberden de tahdîs etti ve dedi ki: Bize Muhammed b. Amr[39], Zührî'den, o Urve'den, o da Âişe'den rivâyet etti ki, "Fatıma istihâza görmüştü..." Sonra hadîsi aynı manada zikretti.

Ebû Davud dedi ki: "İstihâzalı kadın konusunda Enes b. Sîrîn, İbn Abbas'dan şöyle rivâyet etti:

"Kadın koyu kırmızı renkte kan görünce namaz kılmasın! Kısa bir müddet de olsa kanı temiz (açık kırmızı) renkte görürse, yıkansın ve namazını kılsın!"

Mekhûl şöyle dedi: "Hayız kanı, kadınların bilmediği bir şey değildir; çünkü o koyu ve siyah bir kandır. Onun bu özelliği gider de sarı ve ince bir hâl alırsa, işte o istihâza kanıdır. Onu görünce yıkansın ve namazını kılsın!"

Ebû Davud da şöyle söyledi: "İstihâzalı kadın konusunda Hammâd b. Zeyd, Yahya b. Saîd'den, o Ka'ka' b. Hakîm'den, o da Saîd b. el-Müseyyeb'den naklen şöyle dedi:

"Hayız (günleri) gelince namazını bırakır, sona erince de yıkanır ve namazını kılar."

Bunu Sümeyy ve başka bir râvî de Saîd b. el-Müseyyeb'den; *"hayız günlerinde oturur"* diye rivâyet etti. Hammâd b. Seleme, Yahya b. Saîd'den ve o da Saîd b. el-Müseyyeb'den de aynı şekilde rivâyet etti.

Nesaî ise, ilk rivâyetteki gibi tahric etti. Onun, kanın renginin siyah olduğu zikredilen başka bir rivâyeti daha vardır.

---

[38] **Ebû Amr, Muhammed b. İbrahim b. Ebî Adiy el-Kasmelî el-Basrî**: 120-194/738-810. Hadîs hafızlarındandır, sikadır. Humeyd et-Tavîl ve Süleyman et-Teymî'den rivâyette bulunmuştur. Kendisinden Ahmed b. Hanbel ve Yahya b. Maîn gibi büyük muhaddisler rivâyet ederler. **İbn Sa'd, Ebû Hâtim** ve **Nesaî** sika olduğunu kaydederler. Hadîsi kütüb-ü sittede yer almaktadır. **Basra**'da vefat etti.

[39] **Ebû Abdullah, Muhammed b. Amr b. Alkame b. Vakkas el-Leysî el-Medenî**: ö. 145/762. Medîneli muhaddislerdendir. Babasından, ve Ebû Seleme b. Abdurrahman'dan rivâyetleri vardır. Kendisinden Muhammed b. Ebî Adiy, İbn Uyeyne ve Mâlik rivâyet etti. Genelde sika kabul edilir, ancak el-Cûzecânî onun kavî olmadığını söyler. Rivâyetleri kütüb-ü sittede tahric edilmiştir.

Nesaî'nin başka bir rivâyeti de şöyledir:

"Fatıma bint Kays Hz. Peygamber'e geldi ve istihâza gördüğünü söyledi. Onun söylediğine göre Hz. Peygamber kendisine;

"- O ancak bir damardan gelen kandır; binâenaleyh hayız (günlerin) **gelince namazı bırak,** (âdet günü) **bitince de üzerindeki kanı yıka, sonra namaz kıl!"** dedi.

İZAH

Bu hadîs, herhangi bir hastalık sebebiyle kendisinden kan gelen bir kadının, o hâliyle namaz kılabileceğini göstermektedir. Bunun için yıkanmak da şart değildir. Ancak hastalık kanı ile âdet kanının karışması hâlinde, iki şeye dikkat edilmesi önerilmektedir: Bir, normalde hangi günlerde âdet gördüğüne, bir de kanın katılığına ve rengine bakmak gerekir. Normal âdet günlerinde kendisini âdetli olarak kabul edip namazını bırakmalı, bu günler sona erince de yıkanıp namazını kılmalıdır; ondan sonra gelen kan, artık istihâza kanı olarak kabul edilir.

Yalnız bu iki husustan hangisinin esas alınması gerektiği, fukaha arasında ihtilaflıdır. **Hanefîler** ve **Hanbelîler**'e göre, kanın rengine değil, âdet günlerine itibar edilmelidir. **Mâlik** ve **Şâfiî**'ye göre de kanın rengine bakılmalıdır.

٥٤١٢ــ (د ت ــ حمنة بنت جحش رضي الله عنها) : قالت : « كنت أُستحاض حَيضة كثيرة شديدة ، فأتيت رسول الله صلى الله عليه وسلم أستَفْتِيه وأُخبرُه فوجدته في بيت أختي زينب |بنت| جحش، فقلت: يا رسول الله ، إني أُستحاض حيضة كثيرة شديدة، فما ترى فيها؟ قد منعتني الصلاة والصوم ، قال : **أنْعَتُ لك الكُرْسُفَ ، فإنه يُذهب الدم** ، قالت : هو أكثر من ذلك ، قال : **فاتخذي ثوبا** ، قالت: هو أكثر من ذلك ، إنما أَثُجُّ ثَجّا ، قال رسول الله صلى الله عليه وسلم : **سآمُرُك بأمرين ، فأَيَّهما فعلت أجْزَأ عنك من الآخر ، وإن قَويت عليهما ، فأنت أعْلَمْ** ، قال لها: **إنما هذه ركْضَة من ركضات الشيطان ، فتحيَّضي ستة أيام ، أو سبعة أيام في عِلْمِ الله تعالى ، ثم اغتسلي ، حتى إذا رأَيت أنَّك قد طَهُرْت واسْتَنقأْت : فصلي ثلاثا وعشرين ليلة، أو أربعا وعشرين ليلة وأيامها ، وصُومي ، فإن**

ذلك يُجْزِيك ، وكذلك فافعلي كلَّ شهر ، كما تحيضُ النساءُ وكما يَطْهُرْنَ ، ميقات حيضهن وطهرهن، وإن قويتِ على أن تُؤخِّرِي الظهرَ وتُعَجِّلي العصر ، فتغتسلين وتجمعين بين الصلاتين : الظهر والعصر ، وتُؤخرين المغرب وتُعجِّلين العشاء ، ثم تغتسلين وتجمعين بين الصلاتين : فافعلي ، وتغتسلين مع الفجر: فافعلي، وصومي إن قدرْت على ذلك ، قال رسول الله صلى الله عليه وسلم : **وهذا أعجب الأمرين إليَّ**». أخرجه أبو داود ، وقال : ورواه عمرو بن ثابت عن ابن عقيل فقال: «قالت حَمْنَةُ: **هذا أعجب الأمرين إليَّ**» لم يجعله قولَ النبيِّ صلى الله عليه وسلم.

وفي رواية الترمذي مثله إلى قوله : « **فإنه يُذهب الدم** ، قالت: هو أكثر من ذلك، قال: **فتَلَجَّمي**، قالت: هو أكثر من ذلك ، قال : **فاتَّخذي ثوبا** ، قالت: هو أكثر من ذلك ، إنما أَثُجُّ ثجّا ، فقال النبيُّ صلى الله عليه وسلم : **سآمُرُك بأمرين ، أيّهما صنعت أجزأ عنك ، فإن قويت عليهما ، فأنت أعلمُ ، فقال: إنما هي ركضة من الشيطان**... وذكر الحديث، وفيه: **ثم تغتسلين مع الصبح وتُصلِّين**».

5,412- Hamne bint Cahş anlatıyor:

"Ben çok ve şiddetli şekilde hayız görürdüm. Bu konuda fetvâ istemek üzere Hz. Peygamber'e gittim ve kendisine durumumu haber verdim. Onu kızkardeşim Zeyneb bint Cahş'ın evinde bulmuştum. Kendisine;

"- Ey Allah'ın Rasûlü! Ben fazla ve şiddetli hayız gören bir kadınım, bu konuda ne dersiniz? Bu hâl beni namazdan ve oruçtan alıkoydu" dedim. Hz. Peygamber;

"- Pamuk kullanmanı tavsiye ederim; çünkü pamuk kanı (emer) **giderir"** dedi. Hamne;

"- Ama kan pamuğun emeceğinden çok fazla geliyor" deyince;

"- Öyleyse bir bez kullan!" dedi.

"- Bez de yetmez, kan devamlı akıyor" deyince, Rasûlullah (as.) şunları söyledi:

"- Sana iki şey tavsiye edeceğim; bunlardan hangisini yaparsan sana yeter. İkisine de gücün yeterse, onu da sen bilirsin. O kan, ancak şeytanın darbelerinden biridir:

1- Senin hayızlı günlerin, Allah'ın ilminde altı veya yedi gündür. Ondan sonra yıkanırsın; temizlenip pislikten arındığına kanâat getirdiğinde, yirmi üç veya yirmi dört gün boyunca namaz kılar, oruç tutarsın; bu sana yeter! Kadınlar her ay nasıl vaktinde hayız görüp vaktinde temizleniyorlarsa, sen de aynen öyle yap!

2- Eğer gücün yeterse, yıkanır ve öğle namazını son vaktine tehir edip ikindiyi ilk vaktine alır ve böylece öğle ile ikindiyi cem ederek kılarsın! Kezâ yine gücün yeterse gusleder ve akşamı tehir edip yatsıyı ilk vaktine alarak kılar ve böylece bu iki namazı da cem edersin! Buna gücün yeterse, yap! Sabah namazında da (gücün yeterse) **yıkan. Ayrıca gücün yeterse oruç da tut! Bu** (gusledip iki namazı birleştirerek kılmak), **bana o iki şeyin en güzel gelenidir."**[40]

RİVÂYETLER

Bunu **Ebû Davud** tahric etti ve dedi ki:

"Bu hadîsi Amr b. Sâbit[41], İbn Akîl'den[42] rivâyet etti. İbn Akîl, Hamne'nin '**Bu** (gusledip iki namazı birleştirerek kılmak), **bana o iki şeyin en güzel gelenidir**' dediğini rivâyet etti, bu sözü Hz. Peygamber'e izafe etmedi."

---

40 **Ebû Davud**, Tahâret, 109/287; **Tirmizî**, Tahâret, 95/128.

41 **Ebû Muhammed, Amr b. Sâbit b. Hürmüz el-Bekrî el-Kûfî**: ö. 172/788. A'meş ve Abdullah b. Muhammed b. Akîl'den rivâyet eder, kendisinden de Saîd b. Mansur ve Ebû Davud et-Tayâlisî rivâyette bulunur. Aşırı şiî olarak bilinir. **Abdullah b. Mübarek** "*Amr b. Sabit'ten hadîs almayın; çünkü o selefe söver*", **Ebû Zur'a, Ebû Hâtim** ve **İbn Adiyy** "*zayıftır*", **Nesaî** "*metrûktur*", **İbn Hibbân** "*güvenilir râvîlerden mevzû hadîsler rivâyet eder*", **Ebû Davud** "*râfizîdir, habîs biridir*" ve **Buharî** de "*kavî değildir*" der.

42 **Ebû Muhammed, Abdullah b. Muhammed b. Akîl b. Ebî Tâlib el-Hâşimî el-Medenî**: ö. 139/756. Medîneli tâbiîlerdendir. Abdullah b. Ömer ve Cabir'i dinlemiş, kendisinden de Hammâd b. Seleme ve Süfyan Sevrî rivâyette bulunmuştur. Ehl-i beyttendir. Annesi Zeynep, Hz. Ali'nin kızıdır. Dedesi Akîl, Hz. Peygamber'in amcası Ebû Tâlib'in oğludur. Sika olup olmadığı tartışmalıdır. **Ahmed b. Hanbel** sika olduğunu söylerken, **Ebû Hâtim, İbn Huzeyme, Yahya b. Maîn, Yahya'l-Kattân** ve **Fesevî** gibi büyük muhaddisler onu zayıf bulmuşlardır. Hafızasının kötü olduğu rivâyet edilir. **Zehebî** onun rivâyetlerinin sahih mertebesine ulaşmadığını söyler.

Tirmizî de hadîsi; **"Pamuk kullanmanı tavsiye ederim; çünkü pamuk kanı** (emer) **giderir"** cümlesine kadar aynı şekilde tahric etti. Sonrası şöyledir: Hamne;

"- Kan pamuğun emeceğinden çok fazla geliyor" deyince, Hz. Peygamber;

"- Öyleyse bir kuşak kullan!" dedi. Hamne yine;

"- O da yetmez, kan devamlı akıyor" deyince;

"- Öyleyse bir esvap kullan!" buyurdu. Hamne;

"- O da yetmez, kan sürekli akıyor" deyince; Rasûlullah (as.) şunları söyledi:

"- Sana iki şey tavsiye edeceğim; bunlardan hangisini yaparsan sana yeter. İkisine de gücün yeterse, onu da sen bilirsin. O kan, ancak şeytanın darbelerinden biridir..."

Sonra hadîsi yukarıdaki gibi tahric etti. Sonunda da; **"sabah olunca yıkanır ve sabah namazını kılarsın"** dediği kaydedilir.

٥٤١٣ـ (د س ـ **عائشة** رضي الله عنها) قالت : « اسْتُحِيضَتْ امرأة على عهد رسول الله صلى الله عليه وسلم ، فَأُمِرَتْ : **أن تُعجِّل العصرَ وتُؤخِّرَ الظهر ، وتغتسل لهما غسلا ، وأن تؤخِّرَ المغرب، وتعجِّل العشاء ، وتغتسل لهما غسلا، وتغتسل لصلاة الصبح غسلا**، قال: فقلت لعبد الرحمن [بن القاسم]: عن النبيِّ صلى الله عليه وسلم ؟ فقال: لا أُحَدِّثك عن النبيِّ صلى الله عليه وسلم بشيء».

وفي رواية : « أن سَهْلَةَ بنت سهيل اسْتُحِيضت ، فأتت النبيَّ صلى الله عليه وسلم ، فأمرها : **أن تَغْتَسِلَ عند كل صلاة**، فلما جَهَدَها ذلك أمرها: **أن تجمع بين الظهر والعصر بغُسْل ، والمغربِ والعشاء بغُسل، وتغتسل للصبح**».

وفي رواية عن عبد الرحمن بن القاسم عن أبيه: « أن امرأة اسْتُحِيضَتْ فسألت رسول الله صلى الله عليه وسلم ، فأمرها بمعناه». أخرجه أبو داود.

وفي رواية النسائي : « أن امرأة مستحاضة على عهد النبي صلى الله عليه وسلم قيل لها : **إنه عِرْق عاند** ، وأُمِرَتْ أنْ : **تُؤخِّرَ الظهر ، وتُعجِّل العصر ، وتغتسل لهما غسلا واحدا** ،

وتؤخر المغرب وتُعجل العشاء ، وتغتسل لهما [غسلا] واحدا ، وتغتسل لصلاة الصبح غُسلا واحدا».

5,413- Hz. Âişe anlatıyor:

"Rasûlullah (as.) döneminde bir kadın (Ebû Huzeyfe'nin karısı Sehle bint Süheyl[43]) istihâza görmüş, Hz. Peygamber de ona ikindiyi ilk vaktinde, öğleyi son vaktinde kılmasını ve her iki namaz için bir gusül yapmasını emretmişti. Ayrıca akşamı son vaktinde, yatsıyı ilk vaktinde kılmasını ve bu iki namaz için de bir gusül yapmasını, sabah namazı için de gusül yapmasını emretmişti."

(Hadîsin râvîsi Şu'be), Abdurrahman b. el-Kasım'a;

"- Bunu Hz. Peygamber'den mi naklediyorsun?" diye sordu. O da;

"- Sana Hz. Peygamber'den hiçbir şey rivâyet etmiyorum!" dedi.[44]

RİVÂYETLER

Başka bir rivâyet şöyledir:

"Sehle bint Süheyl istihâza görmüş, Hz. Peygamber'e gitmişti. Hz. Peygamber de ona her namaz için yıkanmasını emretmişti. Bu ona ağır gelince, öğle ile ikindiyi bir gusülle, akşam ile yatsıyı da bir gusülle cem etmesini, sabah namazı için de bir gusül yapmasını emretti."

Abdurrahman b. el-Kasım'ın babasından rivâyetine göre de; *"bir kadın istihâza oldu ve Hz. Peygamber'e sordu. Hz. Peygamber de ona ...emretti"* diyerek hadîsi aynı manada tahric etti.

Bunları **Ebû Davud** tahric etti.

---

43 **Sehle bint Süheyl b. Amr el-Kuraşiyye el-Âmiriyye**: Hanım sahabîlerdendir. İlk müslümanlardandır. Kureyşlidir, Ebû Huzeyfe'nin karısıdır. **Mekke**'de gördükleri tazyik yüzünden kocasıyla birlikte **Habeşistan**'a hicret etmişti. Hz. Peygamber'in tavsiyesi ile Ebû Huzeyfe'nin âzâtlı kölesi Sâlim'i, ileri yaşta olmasına rağmen emzirdiği rivâyet edilir.

44 **Ebû Davud**, Tahâret, 111/294-295; **Nesaî**, Hayız, 5.

Nesaî'nin rivâyeti de şöyledir:

"Hz. Peygamber döneminde bir kadın istihâza olmuştu. Ona; 'bu devamlı akan bir damardır' dendi ve öğleyi geciktirip ikindiyi ilk vaktinde kılması ve her iki namaz için bir gusül yapması; kezâ akşamı geciktirip yatsıyı ilk vaktinde kılması ve her ikisi için de bir gusül yapması; sabah namazı için de bir gusül yapması emredildi."

İZAH

"Sana Hz. Peygamber'den hiçbir şey rivâyet etmiyorum!" cümlesi, **Ebû Davud**'un matbu nüshasında; **"Sana Hz. Peygamber'den başka kimseden bir şey rivâyet etmiyorum!"** şeklindedir. Her iki cümle de mana itibariyle yanlış değildir, çünkü her ikisi de bir sitem, tehdit ve kızgınlık manası taşımaktadır. **Şu'be**'nin **"bu Peygamber'in sözü mü?"** diye şüphe ifâde eden sorusu, **Abdurrahman**'ın kızmasına yol açmış ve kızgınlığını da bu şekilde ifâde etmişti.

٥٤١٤ـ (د ــ أسماء بنت عميس رضي الله عنها) قالت: قلتُ: يا رسول الله إن فاطمة بنت أبي حبيش استُحيضت مُنْذُ كذا وكذا، فلم تُصلّ ؟ فقال رسول الله صلى الله عليه وسلم : « **سبحان الله! هذا من الشيطان ، لِتجلسْ في مِرْكَن ، فإذا رأتْ صُفْرَة فوق الماء فلْتَغْتَسِل الظهر والعصر غُسلا واحدا، وتغتسل للمغرب والعشاء غُسْلا واحدا ، وتغتسل للفجر غسلا واحدا، وتتوضأ فيما بين ذلك**».

أخرجه أبو داود وقال : رواه مجاهد عن ابن عباس قال : « لما اشتدَّ عليها الغسل: أمرها : **أن تجمع بين الصلاتين** ».

5,414- Esmâ bint Umeys'ten rivâyet edilmiştir:

"- Ey Allah'ın Rasûlü; Fatıma bint Ebî Hubeyş, şu şu zamandanberi istihâzalıdır ve namaz kılamamaktadır" dedim. Hz. Peygamber;

"- Sübhânellâh!.. Bu şeytandandır. Bir leğene otursun; eğer suyun üzerinde bir sarılık görürse, öğle ve ikindi namazları için tek

bir gusül; akşam ve yatsı için tek bir gusül; sabah namazı için de bir gusül yapsın! Bunların arasında da abdest alsın!" dedi.[45]

RİVÂYETLER

Bunu **Ebû Davud** tahric etti ve dedi ki:

"Bunu Mücâhid, İbn Abbas'dan; 'ona gusül zor gelince, Hz. Peygamber iki namazı birleştirmesini emretti' şeklinde rivâyet etti."

٥٤١٥ـ (د ـ أبو سلمة [بن عبد الرحمن] رحمه الله) قال : أخبرتني زينب بنت أبي سلمة : «أن امرأة كانت تُهراقُ الدَّم - وكانت تحت عبد الرحمن بن عوف -: أن رسول الله صلى الله عليه وسلم أمرها و: **أن تغتسل عند كلّ صلاة وتُصلي** ».

وأخبرني : أن أمّ بكر أخبرته أن عائشة قالت : « إن رسول الله صلى الله عليه وسلم قال في المرأة ترى ما يَريبُها بعد الطهر : **إنما هو عرق أو قال : عُرُوق** ». وقال أبو داود : في حديث ابن عقيل الأمران جميعا ، قال: « **إن قَويت فاغتَسلي لكل صلاة ، وإلا فاجمَعي** ». كما قال القاسم في حديثه. وقد روي هذا القول عن سعيد بن جبير عن علي وابن عباس.

5,415- Ebû Seleme b. Abdurrahman anlatıyor:

"Zeyneb bint Ebî Seleme bana şöyle haber verdi:

"Abdurrahman b. Avf'ın karısından devamlı kan geliyordu. Hz. Peygamber ona her namaz için yıkanmasını ve namazını kılmasını emretti."[46]

RİVÂYETLER

Ebû Seleme dedi ki:

"Ümmü Bekir[47] bana, Hz. Âişe'nin şöyle söylediğini haber verdi:

---

[45] **Ebû Davud**, Tahâret, 111/296.

[46] **Ebû Davud**, Tahâret, 110/293.

[47] **Ümmü Bekir**: Tâbiûn hanımlarındandır. Hz. Âişe'den rivâyeti vardır. Kendisinden Ebû Seleme b. Abdurrahman rivâyet etti. Bilinen bir rivâyeti **Ebû Davud** ve **İbn Mâce**'de tahric edildi. Ma'rûf biri değildir, nesebi de bilinmemektedir.

"Hayızdan temizlendikten sonra kendisini şüpheye düşüren bir şey (kan) gören kadın hakkında Rasûlullah (as.);

"Bu ancak bir damardan gelen kandır" dedi.

Ebû Davud dedi ki:

"Kasım'ın rivâyetinde söylediği gibi, (daha önce geçen) İbn Akîl hadîsinde de her iki işi birlikte zikrederek; **'gücün yeterse her namaz için abdest al, yoksa cem et!'** dedi."

Bu söz Saîd b. Cübeyr vasıtasıyla Hz. Ali'den ve İbn Abbas'dan da rivâyet edilmiştir.

٥٤١٦ـــ (د ت ـــ عدي بن ثابت) عن أبيه عن جده عن النبيِّ صلى الله عليه وسلم في المستحاضة: « **تَدَعُ الصلاةَ أيامَ أقْرَائِها ، ثم تغتسل وتصلّي ، والوضوء عند كل صلاة** ».

زاد في رواية : « **وتصوم و[تصلي]** ». أخرجه أبو داود ، والترمذي.

5,416- Adiyy b. Sâbit, babasından ve dedesinden naklen Hz. Peygamber'in istihâza gören kadın hakkında şöyle söylediğini rivâyet etti:

"Hayız günlerinde namazı bırakır, sonra yıkanır ve namazını kılar; yalnız her namaz için ayrı abdest alır."[48]

RİVÂYETLER

Bir rivâyette; **"orucunu tutar ve namazını kılar"** ilavesi vardır.

Hadîsi **Ebû Davud** ve **Tirmizî** tahric etti.

İZAH

İstihâzalı kadın, özürlü sayılır. Bu bakımdan yukarıda da belirtildiği gibi her namaz için ayrı bir abdest alması gerekir. Namaz vaktinin çıkmasıyla abdesti son bulur. **Hanefî** mezhebinin görüşü de böyledir.

---

[48] **Ebû Davud**, Tahâret, 112/297; **Tirmizî**, Tahâret, 94/126-127.

٥٤١٧ــ (د ــ **عائشة** رضي الله عنها) : « في المستحاضة تغتسل - يعني مرة واحدة - **ثم توضأ إلى أيام أقرائها**». أخرجه أبو داود. وفي رواية عنها عن النبي صلى الله عليه وسلم مثله. قال أبو داود: وحديث عدي بن ثابت هذا، والأعمش عن حبيب، وأيوب أبي العلاء، كلها ضعيفة ، لا يصح منها شيء.

5,417- Hz. Âişe, istihâzalı kadın hakkında; "bir kere gusleder, sonra hayız günleri gelinceye kadar sadece abdest alır" dedi.[49]

RİVÂYETLER

Bunu **Ebû Davud** tahric etti.

Hz. Âişe'den bu konuda Rasûlullah'a (as.) atfedilen bir rivâyet daha vardır.

Ebû Davud dedi ki:

"Adiy b. Sâbit'in bu hadîsi, A'meş'in Habîb'den rivâyet ettiği ve Eyyub Ebî'l-Alâ'nın Hz. Âişe'den rivâyet ettiği hadîslerin hepsi zayıftır, hiçbiri sahih değildir."

٥٤١٨ــ (ط د س ــ **أم سلمة** رضي الله عنها): «أن امرأة كانت تُهْرَاقُ الدِّماءَ في عهد رسول الله صلى الله عليه وسلم ، فاستَفْتَت لها أمُّ سلمةَ النبيَّ صلى الله عليه وسلم فقال : **لتَنْظُرْ عدد الليالي والأيام التي كانت تحيضهن من الشهر قبل أن يُصيبها الذي أصابها، فلْتَتْرُكِ الصلاة قَدْرَ ذلك من الشهر، فإذا خَلَّفت ذلك فلتغتسل ثم لتَسْتَثْفِرْ بثوب، ثم لتُصَلِّ**». أخرجه الموطأ وأبو داود والنسائي.

ولأبي داود : « أن امرأة كانت تُهْرَاق الدَّم... فذكر معناه ، قال : **فإذا خَلَّفت ذلك ، وحضرت الصلاة : فلتغتسل**... بمعناه ». أخرجوا الرواية الأولى عن سليمان بن يسار عن أمِّ سلمةَ ، وأخرج أبو داود الثانية عن سليمان بن يسار أن رجلا أخبره عن أم سلمة، وله في أخرى: عن سليمان ابن يسار عن رجل من الأنصار : «أن امرأة كانت تُهَرَاق الدماء... فذكر

[49] **Ebû Davud**, Tahâret, 112/299-300.

معنى [حديث] الليث ، يعني : الرواية الثانية - قال : فإذا خلّفتهنّ وحضرت الصلاة فلتغتسل-... وساق الحديث بمعناه».

وفي أخرى [عن نافع] قال: بإسناد الليث، ومعناه: « فلتترك الصلاة قدر ذلك ثم إذا حضرت الصلاة فلتغتسل، ولتستذفر بثوب ثم تصلّي». وفي أخرى عن سليمان عن أمّ سلمة بهذه القصة ، قال فيه: « تدعُ الصلاة، وتغتسل فيما سوى ذلك، وتستذفرُ بثوب ، وتُصلّي ». قال أبو داود: سُمّي المرأة التي كانت استُحيضت: حمّادُ بن زيد عن أيوب في هذا الحديث، قال: فاطمة بنت أبي حبيش.

وفي رواية للنسائي عن أم سلمة قالت : « سألت امرأة النبيّ صلى الله عليه وسلم ، قالت: إني أُستحاض ، فلا أطهر ، أفأدَعُ الصلاة ؟ قال : لا ، ولكن دعي قدرَ تلك الأيام والليالي التي كنت تحيضين فيها ثم اغتسلي واستثفري وصلّي ».

5,418- Ümmü Seleme anlatıyor:

"Hz. Peygamber döneminde kendisinden devamlı kan gelen bir kadın vardı. Onun adına Ümmü Seleme Hz. Peygamber'den fetvâ istedi. Rasûlullah (as.);

"- Bu hastalık ona gelmeden önceki aylarda hayız gördüğü günler sayısına baksın ve ayda o kadar zaman namazını bıraksın! O günler bitince yıkansın, sonra avret mahalline (kanın yayılmasını önleyecek) **bir bez bağlasın, sonra namaz kılsın!"** dedi.[50]

RİVÂYETLER

Hadîsi **Muvatta, Ebû Davud** ve **Nesaî** tahric etti.

Ebû Davud'un diğer bir rivâyeti; "Hz. Peygamber döneminde kendisinden devamlı kan gelen bir kadın vardı..." diye başlar ve hadîsi aynı manada tahric eder. Bu rivâyetin sonu; **"Bu günler geçip namaz vakti gelince yıkansın!.."** diye devam eder.

Yukarıdaki ilk rivâyeti Süleyman b. Yesâr vasıtasıyla Ümmü Seleme'den tahric ettiler. **Ebû Davud** ikinci rivâyeti, "Süleyman b.

[50] **Muvatta**, Tahâret, 29/105; **Ebû Davud**, Tahâret, 107/274-278; **Nesaî**, Hayız, 3.

Yesâr, bir adamın kendisine, Ümmü Seleme'den naklettiğine göre..." şeklinde tahric eder. Onun diğer bir rivâyeti de; Süleyman b. Yesâr, Ensâr'dan bir adamdan naklen; "Hz. Peygamber döneminde kendisinden devamlı kan gelen bir kadın vardı..." diyerek Leys'in rivâyetiyle, yani ikinci rivâyetle aynı manada tahric eder. Sonunda da; **"O günler geçip namaz vakti gelince yıkansın!.."** diyerek hadîsi aynı meâlde tahric eder.

Nâfi'den gelen ve Leys rivâyetinin senedine ve manasına uygun olan başka bir rivâyete göre de Rasûlullah (as.); **"O günler miktarınca namazı bıraksın, sonra namaz vakti gelince yıkansın ve avret mahalline bir bez bağlasın, sonra namazını kılsın!"** dedi.

Diğer bir rivâyette Süleymân, Ümmü Seleme'den bu kıssayı şöyle nakleder:

"O günlerde namazı bırakır, o günlerin dışında yıkanır, avret mahalline bir bez bağlar ve namazını kılar."

Ebû Davud şöyle dedi:

"Hammâd b. Zeyd, Eyyub'dan naklen, istihâza gören kadının ismini verdi, Fatıma bint Ebî Hubeyş olduğunu söyledi."

Nesaî'nin Ümmü Seleme'den rivâyeti de şöyledir:

"Bir kadın Hz. Peygamber'e;

"- Ben istihâza kanı görüyorum, temizlenemiyorum; namazı bırakayım mı?" diye sordu. Hz. Peygamber;

"- Hayır! Daha önce hayız gördüğün günler boyunca namazı bırak, sonra yıkan, bir bez bağla ve namazını kıl!" dedi.

٥٤١٩ـــ (ط ــ زينب بنت أبي سلمة رضي الله عنها): «أنها رأتْ زينب بنت جحش التي كانت تحت عبد الرحمن بن عوف ، وكانت تُستحاض ، فكانت تغتسل وتُصلّي». أخرجه الموطأ.

5,419- Zeyneb bint Ebî Seleme, Abdurrahman b. Avf'ın karısı Zeyneb bint Cahş'ın istihâza olduğunu gördü; o yıkanıyor ve namazını kılıyordu.[51]

٥٤٢٠ـ (س ـ القاسم بن محمد) عن زينب بنت جحش قالت للنبيِّ صلى الله عليه وسلم: «إنّها مُستحاضة فقال: **تجلس أيام أقرائها ثم تغتسل وتؤخّر الظهر، وتعجّل العصر، وتغتسل وتصلي، وتؤخر المغرب وتعجل العشاء، وتغتسل، وتُصلّيهما [جميعا]، وتغتسل للفجر»**. أخرجه النسائي.

5,420- el-Kasım b. Muhammed'den rivâyet edilmiştir:

"Zeyneb bint Cahş, Hz. Peygamber'e istihâza olduğunu söyledi. Hz. Peygamber de;

"- Hayızlı olduğun günler kadarını oturup bekle, sonra yıkan, öğle namazını tehir edip ikindiyi ilk vaktine alarak guslet ve namazını kıl! Kezâ akşamı tehir edip yatsıyı ilk vaktine alarak yıkan ve iki namazı bir arada kıl! Sabah namazı için de yıkan!" dedi.[52]

٥٤٢١ـ (د ـ بُهية [مولاة أبي بكر]) قالت : « سمعتُ امرأة تسأل عائشة عن امرأة فسَدَ حيضُها ، وأُهْرِيقَتْ دما ، فأمرني رسول الله صلى الله عليه وسلم أن آمُرها : **فلتنظُر قدرَ ما كانت تحيض في كل شهر ، وحيضُها مُستقيم ، فلْتَعتَدَّ بقدر ذلك من الأيام ، ثم لتَدَعْ الصلاة فيهنَّ أو بقدرهنَّ، ثم لتغتسل ، ثم لتَسْتَذْفِرْ بثوب ، ثم لتُصلِّ »**. أخرجه أبو داود.

5,421- Hz. Ebû Bekir'in âzâtlı câriyesi Büheyye[53], bir kadının Hz. Âişe'ye, kendisinden devamlı kan gelen ve hayız günleri karışan bir kadının durumunu sorarken işitti. Hz. Âişe şöyle dedi:

---

[51] **Muvatta**, Tahâret, 29/106.

[52] **Nesaî**, Hayız, 5.

[53] **Büheyye**: Hz. Ebû Bekir'in âzâdlı câriyesidir. Hz. Âişe'den rivâyeti vardır, kendisinden Ebû Akîl rivâyet eder. Rivâyeti **Ebû Davud**'da bulunmaktadır. Ancak marûf biri değildir, dolayısıyla rivâyetleri delil olarak kullanılmaz.

"- Rasûlullah (as.) bana, o kadına; **'âdeti düzenli iken her ay âdet gördüğü gün miktarını göz önünde bulundurmasını, o günleri saymasını, sonra o günlerde** –veya o günler miktarınca- **namazını bırakmasını, sonra yıkanmasını, sonra avret mahalline bir bez bağlamasını ve sonra namazını kılmasını'** söylememi emretti."[54]

İZAH

Bu rivâyet zayıftır. Çünkü hadîsi **Büheyye**'den rivâyet eden **Ebû Akîl**'i **Nesaî** zayıf görür. **Ahmed b. Hanbel** ve **Yahya b. Maîn** de **münkeru'l-hadîs** olduğıunu söylerler. Ancak hadîsin pek çok şevâhidinin bulunması, onu hasen derecesine yükseltir.[55]

٥٤٢٢ــ (د ــ سُمي مولى أبي بكر بن عبد الرحمن) : « أن القَعْقَاعَ وزيد بن أسْلَم أرْسلاه إلى سعيد بن المسيَّب يسأله : كيف تغتسل المستحاضة ؟ قال : تغتسل من ظهر إلى ظهر ، وتتوضأ لكل صلاة ، فإنْ غَلَبَها الدمُ استَثْفَرَتْ بثوب ».

قال أبو داود : وروي عن ابن عمر ، وأنس بن مالك : « **تغتسل من ظهر إلى ظهر** ».

وكذلك روى داود [بن أبي هند] ، وعاصم [بن سليمان] ، عن الشعبي عن امرأته عن قمير عن عائشة ، إلا أن داود قال : « **كل يوم** » ، وفي حديث عاصم «**عند الظهر** » ، وهو قول سالم بن عبد الله، والحسن ، وعطاء ، [قال أبو داود : قال مالك : إني لأظن حديث ابن المسيب : « **من طهر إلى طهر** » فقلبها الناس : « **من ظهر إلى ظهر** »] ، أخرجه أبو داود.

5,422- Ebû Bekir b. Abdurrahman'ın âzâdlısı Sümeyy'den rivâyet edilmiştir:

"el-Ka'ka' ve Zeyd b. Eslem, kendisini 'istihâzalı kadının nasıl yıkanacağını' sormak üzere Saîd b. el-Müseyyeb'e gönderdiler. Saîd şöyle dedi:

---

[54] **Ebû Davud**, Tahâret, 109/284.

[55] Bkz., **Menhel**, III, 81.

"- Öğleden öğleye yıkanır ve her namaz için yeni bir abdest alır. Şayet kanı çok geliyorsa, avret mahalline bir bez bağlar."[56]

RİVÂYETLER

Ebû Davud şöyle dedi:

"İbn Ömer ve Enes b. Mâlik'ten de **'öğleden öğleye yıkanır'** diye rivâyet edilmiştir. Kezâ Davud b. Ebî Hind[57] ve Âsım b. Süleyman da Şa'bî'den, Şa'bî karısından, o Kamîr'den ve o da Hz. Âişe'den naklen aynı şeyi rivâyet ettiler. Yalnız Davud **'her gün'** diye ekledi. Âsım'ın rivâyetinde ise **'öğle vaktinde'** denir. Bu, Sâlim b. Abdullah, el-Hasan el-Basrî ve Atâ'nın da görüşüdür."

Ebû Davud, Mâlik'in şöyle dediğini kaydetti:

"Ben İbnu'l-Müseyyeb'in; 'من ظهر الى ظهر' yani **'öğleden öğleye'** şeklindeki rivâyetinin, 'من طهر الى طهر' yani **'temizlikten temizliğe'** şeklinde olduğunu zannediyorum. İnsanlar rivâyet esnasında bunu 'من ظهر الى ظهر' yani **'öğleden öğleye'** diye değiştirdiler."

İZAH

Görüldüğü üzere istihâzalı kadının yıkanması ile ilgili farklı rivâyetler bulunmaktadır. Bir rivâyete göre her namaz için ayrı ayrı yıkanması, bir rivâyete göre öğle-ikindi için bir, akşam-yatsı için bir ve sabah namazı için de bir defa yıkanması, diğer bir rivâyete göre öğleden öğleye olmak üzere günde bir defa yıkanması ve nihayet rivâyetlerin büyük çoğunluğuna göre sadece hayzı sona erince yıkanması gerektiği şeklinde dört gurup rivâyet bulunmaktadır. Bu rivâyetlerden her birini benimseyen ilim adamları da vardır. Ancak

---

[56] **Ebû Davud**, Tahâret, 112/301.

[57] **Ebû Ahmed, Davud b. Ebî Hind (Dînâr) el-Kuşeyrî el-Basrî**: ö. 139/756. Basralı tâbiîlerdendir, Enes b. Mâlik'i dinlemiştir. Şa'bî ve İbn Müseyyeb'den rivâyette bulunmuş, kendisinden Şu'be ve Süfyan Sevrî rivâyet etmiştir. Babası Horasanlıdır, ama kendisi **Basra**'da oturmuştur. Hafız muhaddislerdendir, sikadır. **Basra** müftisi olarak bilinir. **Mekke** yolunda vefat etti.

büyük çoğunluk, rivâyetlerin sıhhatini ve ekseriyetini dikkate alarak sadece âdeti sona erdiğinde bir defa yıkanmasını yeterli görür.

Aşağıda görüleceği üzere **Kasım b. Muhammed**'den gelen beşinci bir görüş daha vardır. Buna göre istihâzalı kadın, âdet günlerinin bitiminde yıkanır. Ayrıca bir de temizlik günlerinde yıkanır. İlk gusül farzdır. Bu ikinci yıkanma ise, akan kanı azaltmak ve bedeni iyice temizlemek içindir.

٥٤٢٣ــ (د ــ علي بن أبي طالب رضي الله عنه) قال : « الْمُسْتَحَاضَةُ إِذا انْقَضَى حيضها ، اغْتسلت كل يوم ، واتَّخذَتْ صُوفة فيها سَمْن أو زيت ». أخرجه أبو داود.

5,423- Hz. Ali şöyle dedi:

"İstihâza gören bir kadın âdeti sonra erdiğinde, her gün bir defa yıkanır ve ayrıca yağ veya zeytinyağı sürülmüş bir yün (pamuk) kullanır."[58]

٥٤٢٤ــ (د ــ محمد بن عثمان): «أنه سأل القاسم بن محمد عن المستحاضة ، قال: تَدَعُ الصلاةَ أيّامَ أقْرائها ، ثم تغتسل فتُصلي ثم تغتسل في الأيام ». أخرجه أبو داود.

5,424- Muhammed b. Osman[59], Kasım b. Muhammed'e, istihâzalı kadının durumunu sordu. Kasım şöyle dedi:

"- Âdet günlerinde namazını bırakır, âdeti bitince yıkanır ve namazını kılar. Sonra (âdetten temizlendiği) günlerde yine yıkanır."[60].

---

[58] **Ebû Davud**, Tahâret, 113/302. Bunun râvîlerinden **Ma'kıl el-Has'amî** meçhûl biridir, dolayısıyla hadîs zayıftır.

[59] **Muhammed b. Osman b. Abdurrahman b. Saîd el-Mahzûmî el-Kuraşî el-Medenî**: Medîneli sika hadîs râvîlerindendir. Dedesi abdurrahman ve Saîd b. el-Müseyyeb'den rivâyeti vardır. Kendisinden de Abdülaziz ed-Derâverdî ve Hâtim b. İsmail rivâyet etmiştir. Hadîsi **Ebû Davud**'da bulunmaktadır.

[60] **Ebû Davud**, Tahâret, 114/303.

٥٤٢٥ـ (د ــ عكرمة بن عبد الله) : « أن أمّ حَبيبة بنت جحش استُحيضت ، فأمرها النبيُّ صلى الله عليه وسلم : أن تنتظر أيام أقرائها ، ثم تغتسل وتُصلي ، فإنْ رأتْ شيئا من ذلك توضّأت وصلّت ». أخرجه أبو داود.

5,425- İkrime b. Abdullah'dan rivâyet edilmiştir:

"Ümmü Habîbe bint Cahş, istihâza olmuştu. Hz. Peygamber ona, âdet günlerini göz önünde bulundurmasını, sonra yıkanıp namazını kılmasını emretti. Ondan sonra abdesti bozan bir hâl görürse, sadece abdest alıp namazını kılmasını söyledi."[61]

٥٤٢٦ـ (ط ــ عبد الله بن سفيان) قال : كنتُ جالسا مع ابن عمر ، فجاءته امرأة تستفتيه ، فقالت: إني أقبلت أُريد أن أطوف بالبيت ، حتى إذا كنتُ عند باب المسجد هَرَقت الدِّماء ، فرجعت حتى ذهب ذلك عني، ثم أقْبَلتُ حتى إذا كنت عند باب المسجد : هرقت الدماء ، فرجعت حتى ذهب ذلك عني، ثم أقبلت حتى إذا كنت عند باب المسجد هرقت الدماء ، فقال عبد الله بن عمر : إنما ذلك ركضة من الشيطان، فاغتسلي ، ثم استثفري بثوب ، ثم طُوفي. أخرجه الموطأ.

5,426- Abdullah b. Süfyân[62] anlatıyor:

"İbn Ömer'le birlikte oturuyordum. Bir kadın ondan fetvâ istedi:

"- Ben Kâbe'yi tavaf etmek niyetiyle geldim, tam Kâbe'nin kapısına geldiğimde kan akmaya başladı. Döndüm ve kan kesilene kadar bekledim. Sonra tekrar geldim, tam mescidin kapısına gelince yine kan gelmeye başladı. Tekrar döndüm ve kan kesilene kadar bekledim. Sonra tekrar geldim, mescidin kapısına geldiğimde yine kan boşaldım" dedi.

İbn Ömer şu cevabı verdi:

---

[61] **Ebû Davud**, Tahâret, 116/305.

[62] **Ebû Mâiz, Abdullah b. Süfyan el-Eslemî**: Tâbiîlerdendir. Abdullah b. Ömer'den rivâyeti vardır. Kendisinden Ebû'z-Zübeyr el-Mekkî rivâyet etti. Hayatı hakkında kaynaklarda bilgi bulunmamaktadır. **Muvatta**'da bir rivâyeti yer almaktadır.

"- Bu (hayız değildir) şeytanın bir darbesidir. Binâenaleyh sen yıkan, sonra avret mahalline bir bez bağla ve sonra da Kâbe'yi tavaf et!"[63]

الفرع الثاني

في غشيان المستحاضة

2- HASTALIK KANI AKAN KADINLA İLİŞKİ

٥٤٢٧ــ (د ــ عكرمة) قال: «كانت أمُّ حبيبة تُستحاضُ وكان زوجها يَغْشاها».

أخرجه أبو داود.

5,427- İkrime şöyle dedi:

"Ümmü Habîbe istihâza görürdü, ama yine de kocası onunla ilişkide bulunurdu."[64]

İZAH

Ulemanın çoğunluğuna göre, istihâzalı kadının cinsel ilişkide bulunmasında dinî açıdan bir sakınca yoktur. Zira istihâzalı kadın temiz hükmündedir ve bu bakımdan her türlü ibâdeti yapmasında bir sakınca olmadığı gibi, cinsel ilişkide bulunmasında da bir mahzur yoktur.

Burada sadece dinî açıdan bir sakınca bulunmadığını özellikle vurgulamak gerekir. Meselenin sağlıkla ilgili boyutu, şüphesiz ayrı bir konudur.

٥٤٢٨ــ (د ــ عكرمة) قال : عن حَمْنَة بنت جحش : « أنها كانت مُستحاضة ، وكان زوجُها يُجامعها ». أخرجه أبو داود.

5,428- İkrime'nin şöyle dediği rivâyet edilmiştir:

---

[63] **Muvatta,** Hac, 40/124.

[64] **Ebû Davud,** Tahâret, 118/309.

"Hamne bint Cahş, istihâzalı idi ve kocası onunla ilişkide bulunurdu."[65]

الفرع الثالث

في الكُدْرَة والصُّفْرَة

3- SARI VE BULANIK SU GELMESİ

٥٤٢٩ـــ (د س ــ أم عطية رضي الله عنها) قالت : « كنا لا نَعُدُّ الكُدْرَةَ والصُّفْرَةَ بعد الطُّهر شيئا ». أخرجه أبو داود ، والنسائي.

5,429- Ümmü Atıyye şöyle dedi:

"Biz, âdet bittikten sonra gelen bulanık ve sarı akıntıyı hiç önemsemezdik."[66]

٥٤٣٠ـــ (ط خ ــ مرجانة مولاة عائشة) قالت : « كان النساءُ يَبْعَثْنَ إلى عائشة بالدِّرَجة فيها الكُرْسُفُ ، فيه الصُّفرة من دم الحيضة ، يَسألْنَها عن الصلاة ، فتقول لهن: لا تَعجلْنَ حتى تَرين القَصَّة البيضاءَ - تريد بذلك الطهر من الحيضة-». أخرجه الموطأ ، وأخرجه البخاري في ترجمة باب.

5,430- Hz. Âişe'nin âzâtlı câriyesi Mercâne[67] şöyle dedi:

"Kadınlar Hz. Âişe'ye, içinde hayız kanından sarı lekeli pamuk bulunan bir bez gönderirler ve namaz kılıp kılamayacaklarını sorarlardı. Hz. Âişe onlara;

"- Beyaz akıntıyı görene kadar acele etmeyin!" dedi. O bu sözü ile, hayızdan tam olarak temizlenmeyi kastederdi.[68]

---

[65] **Ebû Davud**, Tahâret, 118/310.

[66] **Ebû Davud**, Tahâret, 117/307-308; **Nesaî**, Hayız, 7.

[67] **Ümmü Alkame, Mercâne**: Hanım tâbiîlerdendir. Hz. Âişe'nin âzâdlısıdır. Hz. Âişe ve Muâviye'den rivâyet eder, kendisinden de oğlu Alkame rivâyette bulunur. Hadîsi **Tirmizî**, **Ebû Davud** ve **Nesaî**'de bulunmaktadır. **İbn Hibbân** onu ***Sikat***'ına almıştır.

İZAH

Buharî'nin bâb başlığında muallak olarak tahric ettiği bu rivâyeti Muvatta mevsûl olarak nakletmektedir. Yalnız hadîsin râvîsi **Mercâne**'yi, **İbn Hibbân** ve **el-İclî**'den başka kimse sika kabul etmemiştir.

٥٤٣١ــ (ط خ ــ ابنة زيد بن ثابت رضي الله عنهما) : « بلغها : أن نساء كُنَّ يَدْعُونَ بالمصابيح من جَوف الليل ، يَنْظُرْنَ إلى الطهر، فكانت تَعيبُ ذلك عليهنَّ ، وتقول : ما كان النساءُ يَصنَعنَ هذا ». أخرجه الموطأ ، وأخرجه البخاري في ترجمة باب.

5,431- Zeyd b. Sâbit'in kızına[69] haber verildiğine göre; bazı kadınlar gece karanlığında kandil ister ve temizlenip temizlenmediklerine bakarlardı. Kendisi (Zeyd b. Sâbit'in kızı) bunu ayıpladı ve *"kadınlar böyle bir şey yapmıyorlardı"* dedi.[70]

İZAH

Zeyd b. Sâbit'in birden çok kızı vardı, ancak burada sözü edilen kızının hangisi olduğu belli değildir. **İbn Hacer** onun, **Sâlim b. Abdullah b. Ömer**'in karısı olan **Ümmü Gülsüm** olabileceğini söyler, ama bunun bir delilinin bulunmadığını da ekler. Ayrıca bazen kızı, bazen karısı şeklinde farklı rivâyetlerin bulunduğunu da kaydeder.[71]

"Kadınlar böyle bir şey yapmıyorlardı" diyerek tepki göstermesinin ve bu sözleri ayıplamasının sebebi, bunun zorluk ve vesveseye yol açmasıdır. Halbuk din, zorluk ve vesveseyi doğru bulmaz.

---

68 **Buharî**, Hayız, 20; **Muvatta**, Tahâret, 28/97.

69 **Ümmü Sa'd bint Zeyd b. Sabit el-Ensâriyye**: Hanım sahabîlerdendir. Meşhur sahabî Zeyd b. Sabit'in kızıdır. Onun karısı olduğu da söylenmiştir. Ondan Anbese b. Abdurrahman rivâyet etmiştir. Hacamat kanının defni ile ilgili rivâyeti **Ebû Davud** ve **İbn Mâce**'de bulunmaktadır.

70 **Buharî**, Hayız, 20; **Muvatta**, Tahâret, 27/98.

71 **İbn Hacer**, I, 558.

الفرع الرابع

في وقت النفاس

4- DOĞUM KANI İLE İLGİLİ HÜKMÜN SÜRESİ

٥٤٣٢ـ (د ت ـ أم سلمة رضي الله عنها) قالت: «كانت النُّفساء على عهد رسول الله صلى الله عليه وسلم تَعُدُّ نفاسَها أربعين يوما أو أربعين ليلة وكُنَّا نَطْلي على وجوهنا الوَرْسَ - يعني من الكَلَف-» أخرجه أبو داود. وفي رواية الترمذي قالت: «كانت النفساءُ تجلس على عهد رسول الله صلى الله عليه وسلم أربعين يوما، وكنا نَطْلي وُجوهَنا بالوَرْسِ من الكَلَف».

5,432- Ümmü Seleme anlatıyor:

"Rasûlullah (as.) döneminde loğusa olan bir kadın, doğumdan sonra kırk gün sayardı. Yüzümüzde çıkan lekelerden dolayı yüzlerimize *vers* sürerdik."[72]

RİVÂYETLER

Bunu **Ebû Davud** tahric etti. **Tirmizî**'nin rivâyeti şöyledir:

"Rasûlullah (as.) zamanında loğusalar, kırk gün (ibâdetsiz) otururlardı. Yüzümüzde çıkan lekelerden dolayı yüzlerimize *vers* sürerdik."

İZAH

Vers; hâmilelik sırasında kadınların yüzlerinde çıkan çilleri tedavi amacıyla yüze sürülen sarı renkli bir bitkidir.

Sahâbe, tâbiîn ve sonraki âlimler, doğum yapan kadının kırk gün boyunca her türlü ibâdetten muâf olduğunu kabul ederler. Daha önce kan kesilir ve temizlenirse, ibâdete başlaması gerekir. Dolayısıyla kırk gün loğusanın azamî sınırıdır, asgarî sınırı ise kanın kesilmesidir.

---

[72] **Ebû Davud**, Tahâret, 119/311; **Tirmizî**, Tahâret, 105/139.

Kırk günden sonra da kan görülecek olsa, artık o kana itibar edilmez. **Hanefîler**'e göre, o artık istihâzalı kadın hükmündedir. **Hasan el-Basrî**, kan gelmeye devam ederse bu sürenin elli güne kadar, **Atâ b. Ebî Rebâh** ve **Şa'bî** de altmış güne kadar uzatılabileceğini söyler.

(ط) *"tı" harfi :*

الكتاب الثاني

في الطعام

الكتاب الثاني

من حرف الطاء

في الطعام

و فيه خمسة أبواب:

الباب الأول

في آداب الأكل

و فيه ستة فصول:

الفصل الأول

في آلات الطعام

70- TAÂM
(Yiyecekler)

A- YEMEK YEME ÂDÂBI

I- YEMEK TAKIMI

٥٤٣٣ــ (خ ت ــ أنس بن مالك رضي الله عنه) قال : « لم يأكل رسول الله صلى الله عليه وسلم على خوان حتى مات ، وما أكل خُبْزا مُرَقَّقا حتى مات».

وفي رواية له قال : « ما علمتُ النبيَّ صلى الله عليه وسلم أكل على سُكُرُّجَة قطُّ ، ولا خُبِزَ له مُرَقّق قطُّ ، ولا أكل على خِوان قط ، قيل لقتادة : فعلامَ كانوا يأكلون ؟ قال : على السُّفَر ».

أخرجه البخاري ، وأخرج الترمذي الثانية ، وزاد في رواية : « حتى مات».

5.433 - Enes b. Mâlik şöyle dedi :

"Rasûlullah (as.), ölünceye kadar masada yemek yemedi. Yine ölünceye kadar ince undan mamul ekmek de yemedi."[1]

RİVÂYETLER

Diğer bir rivâyet de şöyledir:

"Hz. Peygamber'in ne bir sehpa üzerinde yemek yediğini, ne ince undan yapılmış bir ekmek yediğini ve ne de masada yemek yediğini asla hatırlamıyorum."

Katâde'ye denildi ki:

"- Peki neyin üstünde yemek yiyorlardı?"

"- Sofra bezleri üzerinde" cevabını verdi.

Bunları **Buharî** tahric etti. İkinci rivâyeti **Tirmizî** de tahric etti. Yalnız **Tirmizî** bir rivâyette; **"Ölünceye kadar"** lafzını da ekledi.

İZAH

Her milletin, hatta her dinin kendine özgü bir mutfak geleneği vardır. Bu gelenek, o milletin zevkini, damak tadını, helâl-haram anlayışını ve diğer varlıklara bakışını da aksettirir.

İslâm da, insanın en tabiî ihtiyacı olan "**yemek**" konusunda helâl-haram açısından genel sınırları çizmiş, bunun yanında âdâb ve ahlâk gibi insanın kişiliği ile ilgili tavsiyeler de yapmıştır.

Helâl-haramla ilgili hükümler ilerde gelecektir. Bu bâbda, daha çok sofra âdâbı ile ilgili hadîsler yer almaktadır.

İzahına çalıştığımız hadîs, Hz. Peygamber'in yemek yediği sofra hakkında bilgi vermektedir.

Hz. Peygamber'in masada yemek yememesinin sebebi, masası olmamakla izah edilebileceği gibi, zevk ve safâ ehlinin hâlini aksettirecek bir görüntüden hoşlanmaması ile de izah edilebilir. Buna göre masada yememek, uyulması gereken mutlak bir zorunluluk değildir.

---

[1] **Buhârî**, Rikak, 17; Et'ime, 8, 26; **Tirmizî**, Et'ime, 1/1788;

٥٤٣٤ــ (خ ت ــ أبو حازم [سلمة بن دينار]) قال : « سألتُ سهْلَ بن سعد ، فقلتُ : هل أكل رسول الله صلى الله عليه وسلم النَّقيَّ ؟ فقال سهل : ما رأى رسول الله صلى الله عليه وسلم النَّقيَّ من حين ابْتَعَثه الله حتى قبضَه الله، فقلت: هل كانت لكم في عهد رسول الله صلى الله عليه وسلم مَنَاخلُ؟ قال: ما رأى رسول الله صلى الله عليه وسلم مُنْخُلاً من حين ابْتَعَثَهُ الله حتى قبضه الله ، قلت: كيف كنتم تأكلون الشَّعيرَ ؟ غير مَنْخول؟ قال: كنا نَطْحَنُه ونَنفخُه، فيطير [منه] ما طار ، وما بقي ثَرَّيْنَاه ».

وفي رواية مختصرا قال :«هل رأيتم في زمان رسول الله صلى الله عليه وسلم النَّقيَّ؟ قال: لا ، قلتُ: أكنتم تَنْخلون الشعير قال: لا ولكنا كنا نَنفخُه». أخرجه البخاري والترمذي.

وزاد فيه الترمذي بعد «النَّقيِّ»: يعني : الحُوَّارَي.

5.434- Ebû Hâzim Seleme b. Dînar anlatıyor:

"Sehl b. Sa'd'a sordum:

"- Rasûlullah (as.) has undan yapılmış beyaz ekmek yedi mi?"

Şu cevabı verdi:

"- Allah kendisini Peygamber olarak gönderdiği andan ruhunu kabz edinceye kadar Rasûlullah (as.) hiç beyaz ekmek görmedi."

"- Rasûlullah (as.) döneminde elekleriniz var mıydı?" diye sordum.

"- Allah kendisini Peygamber olarak gönderdiği andan ruhunu kabz edinceye kadar Rasûlullah (as.) elek görmedi" dedi. Ben tekrar;

"- Arpa (ununu) elemeden nasıl yiyordunuz?" diye sordum.

"- Arpayı öğütür, sonra üflerdik. Böylece uçan (kepekler) uçar, geriye kalanı da hamur yapardık" cevabını verdi.[2]

RİVÂYETLER

Muhtasar bir rivâyet de şöyledir:

"- Siz Hz. Peygamber döneminde beyaz un gördünüz mü?"

"- Hayır!"

"- Arpayı eler miydiniz?"

---

[2] **Buhârî**, Et'ime, 22, 23; **Tirmizî**, Zühd, 39/2365.

"- Hayır, ama üflerdik."

Hadîsi **Buharî** ve **Tirmizî** tahric etti.

İZAH

Önceki rivâyette Arapların masada yemek yemeyi bilmedikleri, bu hadîste de eleği tanımadıkları belirtilmektedir.

Müslümanların, özellikle ilk dönemlerde büyük sıkıntılara maruz kaldıkları, karınlarını bile doyuramadıkları bilinmektedir. Bu hadîslerde kısmen o yoksulluk hallerine de işaret edilmektedir.

٥٤٣٥ـ (خ ـ أسماء بنت أبي بكر رضي الله عنهما) قالت : «صَنَعتُ سُفْرَةَ للنبيِّ صلى الله عليه وسلم في بيت أبي بكر ، حين أراد أنْ يُهاجر إلى المدينة ، فلم نَجدْ لسُفرته ولالسقائه ما يَربطهما به، فقلت لأبي بكر : والله ما أجدُ شيئا أرْبطه به إلا نِطاقي ، قال : فشُقّيه باثْنَين ، فارْبطي بواحد السِّقَاء، وبواحد السُّفْرَة ففعلت ،فلذلك سُمِّيت: ذَاتَ النِّطاقَين». أخرجه البخاري.

5.435- Ebû Bekr'in kızı Esmâ anlatıyor:

"Hz. Peygamber Medîne'ye hicrete karar verince, kendisi için Ebû Bekr'in evinde nevâle hazırlamıştım. Ne erzakı için, ne de kırbası için bağlayacak bir şey bulabildik! Babam Ebû Bekr'e;

"- Vallahi, kuşağımdan başka onu bağlayacak bir şey bulamıyorum" dedim. Bana;

"- Kuşağını ikiye böl, biriyle kırbayı, diğeriyle de erzakı bağla!" dedi.

Ben de öyle yaptım. Bundan dolayı bana *"Zâtu'n-nitâkeyn"* yani **"İki kuşaklı"** ismi verildi.[3]

İZAH

Esmâ kuşağını ikiye bölerek bir kısmıyla erzak çıkınını, diğeriyle de su kırbasını bağlamış, bunun üzerine kendisine Hz. Peygamber

---

[3] **Buhârî**, Et'ime, 8; Cihad, 123; Menâkıbu'l Ensar, 45.

tarafından *"Zâtu'n-nitâkayn"* lakabı verilmiş, o da bu lakabı ömür boyu bir iftihar ünvanı olarak kabullenmiştir.

الفصل الثاني

في التسمية عند الأكل

II- BESMELE ÇEKMEK

٥٤٣٦ـ (م د ـ حذيفة [بن اليمان] رضي الله عنهما) قال : « كنا إذا حَضَرنا مع النبيِّ صلى الله عليه وسلم طعاما، لم نَضَعْ أيْدِيَنا حتى يَبدأ رسول الله صلى الله عليه وسلم فيضع يدَه ، وإنَّا حضرْنا معه مرَّة طعاما فجاءتْ جاريةٌ كأنَّها تُدْفَعُ ، فذهبت لتَضعَ يدَها في الطعام ، فأخذ رسول الله صلى الله عليه وسلم بيدها ، ثم جاء أعرابيٌّ كأنما يُدفع ، فذهب ليضع يدَه في الطعام ، فأخذ بيده ، فقال رسول الله صلى الله عليه وسلم: **إن الشيطان يَستَحلُّ الطعامَ : أنْ لا يُذْكَر اسمُ اللّه عليه، وإنه جاء بهذه الجارية ليستحلَّ بها ، فأخذتُ بيدها، فجاء بهذا الأعرابيِّ ليستحلَّ به ، فأخذتُ بيده ، والذي نفسي بيده ، إن يده في يدي مع يدها** » ، زاد في رواية «ثم ذكر اسمَ اللّه وأكل » أخرجه مسلم.

وأخرجه أبوداود ، وقدَّم ذِكْرَ الأعرابي على الجارية ، وقال : «**إن يدَه في يدي مع أيديهما** » ولم يذكر الزيادة.

5.436- Huzeyfe b. el-Yemân anlatıyor:

"Hz. Peygamber'le birlikte yemeğe otururduk; O, elini uzatmadan bizler yemeğe el uzatmazdık. Bir gün yine O'nunla yemeğe oturduk; bir kızcağız sanki kovalanıyormuş gibi gelip yemeğe elini uzatıyordu ki, Rasûlullah (as.) elini tuttu. Sonra bir bedevî geldi, sanki o da iteleniyormuş gibi elini yemeğe uzattı; Hz. Peygamber onun da elini tuttu. Sonra şöyle dedi:

"Şeytan, besmelesiz yenen yemeği kendine helâl sayar. Nitekim şeytan şu kızcağızı getirdi, onun sayesinde yemeği kendine helâl kılmak istedi. Bundan dolayı ben de kızın elini tuttum. Sonra bedevîyi getirdi, yine onun vesilesiyle yemeği

kendine helâl kılmak istiyordu. Ben, onun da elini tuttum. Hayatım elinde olan Allah'a yemin ederim ki, şeytanın eli, o kızın eliyle birlikte hala avucumdadır."[4]

RİVÂYETLER

Bir rivâyette; **"Sonra besmele çekti ve yemeğe başladı"** cümlesini ekler. Hadîsi **Müslim** tahric etti.

Ebû Davud'un rivâyetinde bedevî, kızdan önce zikredilir ve sonunda **"O ikisinin eli, şeytanın eliyle birlikte avucumdadır"** der, ek cümleyi zikretmez.

İZAH

Burada bedevî ile kızcağızın besmelesiz yemeğe başlamak istemeleri karşısında Hz. Peygamber'in tepkisi görülmekte, sonra da bunun sebebi anlatılmaktadır. Onlar, sanki kovalanıyormuş gibi tehâlükle yemeğe saldırıyorlardı. Belki de onları böyle tahrik eden şeytandır. Çünkü besmelesiz yemeğe başlamaları halinde kendisi de ortak olacaktır.

Bununla birlikte onların açlık yüzünden yemeğe saldırmaları, bu arada yemeğin âdâbı olan besmeleyi unutmaları, Hz. Peygamber'in de onların anlayacağı şekilde bu davranışı şeytanla ilişkilendirerek ifâde etmiş olması, daha makul bir izah tarzı olarak gözükmektedir.

"Şeytanın besmelesiz yemeği helâl sayması"; öncelikle bereketin kalkması anlamındadır. Besmele, islâmî âdâbdandır, sofraya bereket getireceği ümid edilir. Sofradakilerden birinin besmele çekmesi, hem göz, hem de karın tokluğu açısından daha uygundur. Başlarken besmeleyi unutan, hatırladığında çeker. Bitirince de Allah'a hamd eder. Cünüp ve hayızlı olanların da besmele çekmeleri uygun olur.

---

[4] **Müslim**, Eşribe, 13/02; **Ebû Davud**, Et'ime 16/3766.

٥٤٣٧ــ (د ت ــ عائشة رضي الله عنها) قالت : قال رسول الله صلى الله عليه وسلم : « إذا أكل أحدُكم طعاما فليقل : بسم الله ، فإنْ نَسيَ في الأول ، فليقل في الآخر : بسم الله في أوّله وآخره». أخرجه أبو داود والترمذي.

5.437- Hz. Âişe'den rivâyet edildiğine göre Rasûlullah (as.) şöyle buyurdu:

"Biriniz yemeğe başlarken *'Bismillah'* desin! Başlarken unutursa, sonunda *'Bismillah fî evvelihi ve âhirihi'* (başında da, sonunda da *Bismillah*) **desin."**[5]

٥٤٣٨ــ (ت ــ عائشة رضي الله عنها) قالت : « كان رسول الله صلى الله عليه وسلم يأكل طعاما في ستة من أصحابه ، فجاء أعرابيٌّ فأكله بلُقمَتَين ، فقال رسول الله صلى الله عليه وسلم : أما إنه لو سَمَّى لكفَاكم ». أخرجه الترمذي.

5.438- Hz. Âişe şöyle dedi:

"Rasûlullah (as.), ashâbından altı kişi ile birlikte yemek yerken bir bedevî geldi ve (besmele çekmeden) iki lokmada yemeği yutuverdi. Bunun üzerine Rasûlullah (as.);

"Eğer bu adam besmele çekseydi, yemek hepimize yeterdi" buyurdu.[6]

٥٤٣٩ــ (د ــ وحشي بن حرب [بن وحشي]) عن أبيه عن جده : « أن أصحاب النبي صلى الله عليه وسلم قالوا : يارسول الله ، إنا نأكل ولانشبع ؟ قال : لعلّكم تفترقُون ؟ قالوا نعم، قال : فاجْتَمِعوُا على طعامكم ، واذكروا اسْمَ الله ، يُبَارَكْ لكم فيه ». أخرجه أبوداود.

5.439- Vahşî[7] b. Harb[8] b. Vahşî[9] babası vasıtasıyla dedesinden rivâyet eder ki, Hz. Peygamber'in ashabı;

---

[5] **Tirmizî**, Et'ime, 47/1858; **Ebû Davud**, Et'ime, 16/3767.

[6] **Tirmizî**, Et'ime, 47/1858.

"- Ey Allah'ın Rasûlü; yiyoruz ama doymuyoruz" dediler.

"- **Belki de ayrı ayrı yiyorsunuz?**" diye sorunca;

"- Evet" dediler. Bunun üzerine şöyle buyurdu:

"- **Sofraya topluca oturun ve yemeğe besmele ile başlayın ki yemeğiniz bereketlensin!**"[10]

٥٤٤٠ــ (د ــ **أمية بن مخشي** رجل من أصحاب رسول الله صلى الله عليه وسلم رضي الله عنه) قال: «كان رسول الله صلى الله عليه وسلم جالسا ورجلٌ يأكل فلم يُسَمِّ، حتى لَمْ يَبقَ من طعامه إلا لُقْمه، فلما دَفَعَها إلى فيه، قال: **بسم الله أوَّلَه وآخِرَه** فضَحك رسول الله صلى الله عليه وسلم ثم قال: **ما زال الشيطان يأكل مَعَهُ، فلما ذكر [اسم] الله آخرا اسْتَقَاءَ ما في بطنه**». أخرجه أبو داود.

5.440- Ümeyye b. Mahşiyy'den[11] rivâyet edilmiştir:

---

[7] **Vahşî b. Harb b. Vahşî b. Harb el-Habeşî el-Humsî**: Humuslu râvîlerdendir. Hz. Hamza'nın katili Vahşî'nin torunudur. Babasından rivâyet etmiş, kendisinden de oğlu İshak b. Vahşî ve Velid b. Müslim rivâyette bulunmuştur. Bilinen tek hadîsi **Ebû Davud** ve **İbn Mâce**'de tahric edilmiştir. **İbn Hibbân** onu ***Sikat***'ına almış ise de hakkında bazı tenkitler yapılmıştır.

[8] **Harb b. Vahşî b. Harb el-Habeşî el-Humsî**: Humuslu tâbiîlerdendir. Hz. Hamza'nın katili Vahşî'nin oğludur. Babasından rivâyeti vardır. Kendisinden oğlu Vahşî rivâyet etmiştir. Bilinen tek hadîsi **Ebû Davud** ve **İbn Mâce**'de tahric edilmiştir. **İbn Hibbân** onu ***Sikat***'ına almış, ancak Bezzâr meçhûl olduğunu söylemiştir.

[9] **Ebû Demse, Vahşi b. Harb el-Habeşî**: Sahabîdir. Cübeyr b. Mut'im'in âzâdlısıdır. **Uhud** savaşında pusu kurarak **Hz. Hamza**'yı şehid etmişti. Bilâhare **Tâif** muhasarasından sonra müslüman olmuş ve daha sonra da yalancı peygamber **Müseyleme**'yi öldürmüş, bunun üzerine de; "**bu silahla hem insanların en hayırlısını ve hem de en kötüsünü öldürdüm**" demişti. Dört hadîs rivâyet ettiği bilinmektedir; bunlardan Hz. Hamza'nın öldürülmesi ile ilgili olanı **Buharî**'de tahric edilmiştir. Hz. Peygamber'den sonra **Humus**'ta oturdu ve orada öldü.

[10] **Ebû Davud**, Et'ime, 15/3764.

[11] **Ebû Abdullah, Ümeyye b. Mahşiyy el-Huzâî el-Ezdî el-Medenî**: Sahabîdir. Yemekte besmele çekmekle ilgili tek hadîsi bilinmektedir. Hz. Peygamber'den sonra **Basra**'da ikamet etti.

"Rasûlullah (as.) otururken, adamın biri besmele çekmeden yemeğe başladı. Yemeği yemiş, sofrada tek lokma kalmıştı. Onu da ağzına götürürken *'Bismillahi evvelehu ve âhirehu'* demişti. Bunun üzerine Hz. Peygamber gülümsedi ve;

"Şeytan onunla birlikte yemeğe devam ediyordu. Ama sonunda besmele çekince, şeytan karnındakileri kustu" buyurdu.[12]

٥٤٤١ـــ (م د ـــ **جابر بن عبد اللّه** رضي الله عنهما) أنه سمع رسول الله صلى الله عليه وسلم يقول : « **إذا دخل الرجلُ منزلَه فذكر اللّٰه عند دخوله وعند طعامه ، قال الشيطان : لا مَبيتَ لكم ولا عَشاءَ ، وإن ذكر اللّٰه عند دُخوله ، ولم يذكره عند عشائه ، يقولُ : أدركتم العَشاء ، ولا مَبيتَ لكم ، وإذا لم يذكر اللّٰه عند طعامه قال : أدركتم المبيتَ والعَشاء** ». أخرجه مسلم وأبو داود.

5.441- Câbir b. Abdullah, Rasûlullah'dan (as.) şöyle duyduğunu söyledi:

"İnsan eve girerken ve yemek yerken Allah'ı zikrederse, şeytan (avânesine)**;**

"- Size burada ne gecelemek var, ne de yemek!" der.

Eğer insan eve girerken Allah'ı zikreder de yemekte besmele çekmezse, şeytan;

"- Akşam yemeğine kavuştunuz, ama burada gecelemeniz mümkün değil" der.

Yemekte de besmele çekmezse;

"- Yemeğe de, gece yatısına da yetiştiniz" der.[13]

İZAH

Yemek yerken, eve girerken "**besmele**" çekilmesinden bahsedilen hadîslerde, bu işlerin şeytanla irtibatlandırılması, muhtemelen insanları belli bir davranış tarzına alıştırmak ve maksadı zihinlere iyice yerleştirmek amacına matûftur.

---

[12] **Ebû Davud**, Et'ime, 16/3768.

[13] **Müslim**, Eşribe, 13/103; **Ebû Davud**, Et'ime, 16/3765.

الفصل الثالث

في هيئة الأكل والآكل

و فيه ثمانية أنواع:

النوع الأول

في الأكل باليمين

III- YEMEĞİN VE YEMEK YİYENİN ŞEKLİ

1*- SAĞ ELLE YEMEK

٥٤٤٢ــ (م ط د ت ــ عبد الله بن عمر رضي الله عنهما) أن رسول الله صلى الله عليه وسلم قال: «لا يأكلنَّ أحدُ منكم بشماله ، ولا يشربَنَّ بها ، فإن الشيطان يأكل بشماله ، ويشربُ بها ، قال: وكان نافع يزيد فيها : ولا يأخذ بها ، ولا يُعطي بها ».

وفي رواية : أن رسول الله صلى الله عليه وسلم قال : « إذا أكل أحدُكم فليأكل بيمينه ، وإذا شرِبَ فليَشربْ بيمنه ، فإن الشيطان يأكل بشماله ، ويشرب بشماله ».

أخرجه مسلم ، وأخرج الموطأ وأبو داود الثانية ، وأخرج الترمذي الأولى بغير زيادة نافع.

5442- Abdullah b. Ömer'den rivâyet edildiğine göre Rasûlullah (as.) şöyle buyurdu:

"Sizden biri sol elle ne yesin ne de içsin! Çünkü şeytan, soluyla yer ve içer."

Nâfi şunu da ekledi: **"Soluyla bir şey almasın ve vermesin!"**[14]

RİVÂYETLER

Diğer bir rivâyet şöyledir :

---

[14] **Müslim**, Eşribe, 13/105; **Muvatta**, Sıfatu'n-Nebi 4/6; **Ebû Davûd**, Et'ime, 20/3776; **Tirmizî**, Et'ime, 9/1800.

"Sizden biri yemek yerken, sağ eliyle yesin! İçerken de sağ eliyle içsin! Çünkü şeytan, soluyla yer, soluyla içer."

Bunları **Müslim** tahric etti.

Muvatta ve **Ebû Davud**, ikinci rivâyeti tahric ettiler.

Tirmizî de ilk rivâyeti, Nâfi'in ziyâdesi olmaksızın rivâyet etti.

İZAH

Hadîs, yemeği sağ elle yemenin lüzumuna delâlet etmektedir. Bilindiği üzere sol el, taharet için kullanılır. Kıyâmette de kâfirlere amel defterleri solundan verilecektir. Binâenaleyh sol, uğursuzluğa hamledilir.

Hadîs, sağ elle yeyip içmenin müstahab, sol elle yeyip içmenin mekruh olduğuna delildir. **Nâfi** buna bir şey alıp vermeyi de ilâve eder. **İmâm Şâfiî**'nin sağ elle yeyip içmenin vâcib olduğunu söylediği rivâyet edilir.

٥٤٤٣ــ (م ط ــ **جابر بن عبد اللّه** رضي اللّه عنهما) « أن رسول الله صلى الله عليه وسلم : **نهى أن يأكلَ الرجلُ بشِماله ،أو يشربَ بشماله ، أو يمشيَ في نَعْل واحدة ، أو يشتمل الصَّمَّاء ، أو يَحْتَبيَ في ثوب واحد كاشِفا عن فَرْجِه** ». وفي روايه : «**لاتأكلوا بالشِّمال ، فإن الشيطان يأكل بالشمال** ». أخرجه مسلم والموطأ ، ولم يذكر الموطأ «**أو يشربَ بشماله** ».

5.443- Câbir b. Abdullah'dan rivâyet edilmiştir:

"Rasûlullah (as.), bir insanın sol elle yemesini, veya içmesini veya tek ayakkabı ile yürümesini veya tek kat elbiseye sıkıca sarılmasını veya tek kat elbise içinde, avret mahallini açacak şekilde ayaklarını dikerek oturmasını yasakladı."[15]

RİVÂYETLER

Diğer bir rivâyette; **"Sol elle yemeyin, çünkü şeytan sol elle yer"** denir.

---

[15] **Müslim**, Eşribe, 13/104; Libâs, 20/70; **Muvatta**, Sıfat'u-Nebî 4/5.

Hadîsi **Müslim** ve **Muvatta** tahric etti.

Ancak **Muvatta** **"..veya sol elle yemesini..."** cümlesini zikretmedi.

İZAH

"İştimâl-i Sammâ": Eller dahil bütün uzuvları içerde bırakacak şekilde bir kumaşa sarılmaktır. Böyle bir giyim şekli, insana hareket imkânı vermez. Ayrıca kumaş tek parça, eller de içerde kaldığı için avret mahallinin açılma tehlikesi vardır. Bu itibarla uygun ve meşru bir giyim şekli değildir.

٥٤٤٤ــ (م ــ **سلمة بن الأكوع** رضي اللّه عنه) « أن رجلا أكل عند رسول الله صلى الله عليه وسلم بشماله، فقال: **كُلْ بيمينك** ، قال : لا أستطيع ، قال : **لا استطعتَ** ، ماَمنَعه إلا الكِبْرُ ، قال : فما رفعها إلى فِيهِ ». أخرجه مسلم.

5.444- Seleme b. el-Ekva'dan rivâyet edilmiştir:

"Rasûlullah'ın (as.) yanında bir adam sol eliyle yemek yiyordu. Hz. Peygamber, ona;

"- Sağ elinle ye!" buyurdu. Adam;

"- Sağla yiyemiyorum" deyince de;

"- Yiyemez ol!" karşılığını verdi.

Onu, sağ eliyle yemekten kibri men etmişti. Bir daha da elini ağzına kaldıramadı."[16]

İZAH

Burada sözü edilen kişinin **Büsr b. Râî el-Ayr**[17] olduğu rivâyet edilir.[18]

---

[16] **Müslim**, Eşribe, 13/107.

[17] **Büsr b. er-Râî el-Ayr el-Eşcaî**: Sol elle yemek yediği için Hz. Peygamber tarafından azarlanan kişidir. Kaynaklar onun sahabî olduğunu kaydederler. Ama bazı kaynaklarda münafıklardan olduğuna da işaret edilir.

[18] Bkz., **Câmiu'l-Usûl**, XV, 607.

Hadîste Hz. Peygamber'in sağ elle yemeğe ne kadar önem verdiği görülmektedir.

Rasûlullah'ın (as.) **"Yiyemez ol!"** şeklindeki ağır tepkisi, adamın kibrine ve Hz. Peygamber'in emrine isyana hamledilmiştir.

النوع الثاني

في الأكل مما يليك

2*- ÖNÜNDEN YEMEK

٥٤٤٥ــ (خ م ط د ت ــ **عمر بن أبي سلمة** رضي الله عنهما) قال : «كنتُ غلاما في حجْرِ رسول الله صلى الله عليه وسلم ،وكانت يَدي تَطيشُ في الصحفة ، فقال لي رسول الله صلى الله عليه وسلم : **ياغلامُ** ، **سَمِّ الله** ، **وكلْ بيمينك** ، **وكلْ مما يليك** ، فما زالتْ تلك طِعْمَتِي بعدُ».

وفي رواية قال : « أكلتُ يوما مع رسول الله صلى الله عليه وسلم طعاما ، فجعلت آكُلُ من نواحي الصَّحفَة ، فقال لي رسول الله صلى الله عليه وسلم : **كُلْ مما يَليك** ». أخرجه البخاري ومسلم.

وللبخاري من رواية مالك عن وهب بن كَيْسان قال : « أتِيَ رسول الله صلى الله عليه وسلم بطعامٍ ، ومعه رَبيبُه عمرُ بن أبي سلمة : فقال : **سمِّ الله** ،**وكل مما يَليك** » مرسل.

أخرج الموطأ رواية البخاري. وللترمذي وأبي داود : « أنه دخل على رسول الله صلى الله عليه وسلم وعنده طعام فقال : **اُدْنُ يا بُنَيَّ** ، **فَسَمِّ الله** ،**و كل بيمينك** ، **وكل مما يليك** ».

5.445- Ömer b. Ebî Seleme şöyle dedi:

"Ben Rasûlullah'ın (as.) terbiyesi altında büyüyen bir çocuktum. Yemek yerken elim, tabağın her tarafını dolaşıyordu. Hz. Peygamber;

"- Ey çocuk; besmele çek, sağ elinle ve önünden ye!" buyurdu.

Ondan sonra hep böyle yedim."[19]

RİVÂYETLER

Diğer bir rivâyet şöyledir:

"Bir gün Rasûlullah'la (as.) birlikte yemek yiyordum. Ben, tabağın kenarlarından yemeye başladım. Rasûlullah (as.);

"- Önünden ye!" buyurdu.

Bunları **Buharî** ve **Müslim** tahric etti.

Buhârî'nin **Mâlik** vasıtasıyla **Vehb b. Keysan'**dan naklettiği diğer bir rivâyet de şöyledir:

"Rasûlullah'a (as.) yemek getirilmişti. Yanında da üvey oğlu **Ömer b. Ebî Seleme** vardı. Buyurdu ki:

"- Besmele çek ve önünden ye!"

Bu rivâyet mürseldir.

Muvatta da, **Buharî**'nin rivâyetini tahric etti.

Tirmizî ve **Ebû Davud**'un rivâyetine göre; "O, Hz. Peygamber'in huzuruna girdi. O sırada Rasûlullah'a (as.) sofra konulmuştu. Hemen;

"- Ey çocuk; yaklaş besmele çek, sağ elinle ve önünden ye!" buyurdu.

İZAH

Râvî **Ömer b. Ebî Seleme**, Hz. Peygamber'in zevcesi **Ümmü Seleme**'nin oğludur. Dolayısıyla Rasûlullah'ın (as.) da üvey oğlu idi. Kendisi, **Ümmü Seleme Habeşistan'**da iken dünyaya gelmişti. Babası **Ebû Seleme** orada vefat etmişti.

Hadîste sofra âdâbından üç şeye temas edilmektedir. Besmele çekmek, sağ elle yemek ve önünden yemek.

٥٤٤٦ـ (ت ـ عبد الله بن عكراش بن ذؤيب) عن أبيه قال : «بعثني بنو مرة بن عُبَيد بصدقات أموالهم إلى رسول الله صلى الله عليه وسلم ، فقَدِمْتُ [عليه] المدينة ، فوجدته

---

[19] **Buhârî**, Et'ime, 2, 3; **Müslim**, Eşribe, 13/108; **Muvatta** Sıfatun Nebî 10/32; **Tirmizî**, Et'ime, 47/1857.; **Ebû Davud**, Et'ime, 20/3777.

جالسا بين المهاجرين والأنصار ، قال : فأخذ بيدي ، فانطلق بي إلى بيت أم سلمة ، فقال : **هل من طعام** ؟ فأُتينا بجفنة كثيرة الثَّريد والوَذْرِ ، فأقبلنا نأكل منها ، فَخَبَطْتُ بيدي في نواحيها ، وأكل رسول الله صلى الله عليه وسلم من بين يديه ، فقبض بيده اليسري على يدي اليمني ، ثم قال : **ياعِكْراشُ كُلْ من موضع واحد، فإنه طعام واحد** ، ثم أتينا بطَبق فيه ألوان التمر ، أو الرطب -شك عبيد الله -فجعلتُ آكل من بين يَدَيَّ ، وجالتْ يَدُ رسول الله صلى الله عليه وسلم في الطَّبق ، فقال : **ياعِكْراش، كُلْ من حيث شئتَ ، فإنه غير لون واحد** ، ثم أُتينا بماءٍ ، فغسل رسولُ اللَّه صلى الله عليه وسلم يديه ومسح ببَلَل كفَّيه وجهَه وذراعيه ورأسَه ، وقال: **ياعكراش ، هذا الوضوء مما غيَّرت النار** ».

أخرجه الترمذي ، وقال : هذا حديث غريب ، تفرد به العلاء بن الفضل ، وفي الحديث قصة.

5.446- Ubeydullah b. İkrâş b. Züeyb[20], babasından[21] rivâyet ediyor:

"Mürre b. Ubeyd oğulları, mallarının zekâtını Rasûlullah'a (as.) benimle gönderdiler. Medîne'ye gelip Hz. Peygamber'in yanına varınca, O'nu Ensarla Muhacirler arasında otururken buldum. Rasûlullah (as.) elimi tuttu, beni Ümmü Seleme'nin evine götürdü;

"- Yiyecek bir şey var mı?" diye sordu. Hemen bize tiriti ve parça eti bol bir tabak getirildi. Yemeye başladık. Hz. Peygamber kendi önünden yiyor, ben ise elimi tabağın etrafında rasgele gezdiriyordum. Hemen sol eliyle sağ kolumu tuttu ve;

"- Ya İkraş! Bir yerden ye; çünkü (tabaktaki**) yemek hep birdir"** buyurdu.

---

[20] **Ubeydullah b. İkrâş b. Züeyb et-Temîmî el-Basrî**: Basralıdır. Babası İkrâş'tan rivâyet eder. Hadîsi **Tirmizî** ve **İbn Mâce**'de yer almaktadır. Hadîste zayıf biridir. **İbn Hibbân** *"münker"*, **Ebû Hâtim** *"meçhûl"* der. **İbn Hazm** da son derece zayıf biri olduğunu söyler.

[21] **Ebû's-Sahbâ, İkrâş b. Züeyb et-Temîmî el-Basrî**: Sahabîdir. Rasûlullah'a (as.) kabilesinin zekâtını getirmişti. Hz. Peygamber'den sonra **Basra**'da oturdu. Kendisinden oğlu Ubeydullah rivâyet etti. Hadîsi **Tirmizî** ve **İbn Mâce**'de bulunmaktadır.

Sonra içinde çeşitli hurmalar veya yaş hurmalar -râvî **Ubeydullah** şüphe etti- bulunan bir tabak getirildi. Ben, önümden yemeye başladım. Ama Rasûlullah'ın (as.) eli, tabakta geziniyordu. Bu sefer de;

"- Ya İkras! İstediğin yerden ye; çünkü bunların hepsi aynı değildir" buyurdu.

Sonra su getirildi. Hz. Peygamber ellerini yıkadı, avuçlarının ıslaklığı ile de yüzünü, kollarını ve başını meshetti. Sonra da;

"- Ya İkrâş! Ateşte pişen (yemek yenince) **alınacak abdest, işte budur"** buyurdu.[22]

İZAH

Hadîsin râvîsi **Ubeydullah b. İkrâş** zayıftır.[23]

Diğer râvî **el-Alâ' b. el-Fadl**[24] ise münker rivâyetleriyle maruftur. **İbn Hibban** da onu zayıf görür.

Aynı tabaktan birkaç kişi yiyorsa, herkesin kendi önünden yemesi, yemeğin âdâbındandır.

"Ateşte pişen yemekten dolayı abdest almak" ifâdesi, dinî abdest olarak değil, el-yıkama manasında anlaşılmalıdır. Ateşte pişen yemeğin yağı, bulaşığı olur. Bu yüzden el- ve ağız iyice yıkanmalıdır. Buna mukabil meyve vb. yiyeceklerin yağı- bulaşığı olmaz. Onun için de meyve yiyince el yıkamak zorunlu görülmeyebilir. Çatal-kaşıkla yeyince de eller bulaşmaz. Bu itibarla el yıkamanın şart olmadığı düşünülebilir. Ama hem yemekten önce, hem de sonra el ve ağzı yıkamak, İslâm'ın temizlik anlayışına daha uygundur. Ellere yemek bulaşmasa dahi ağza bulaşır ve ağız yıkanmazsa rahatsız edici koku neşreder.

---

22 **Tirmizî**, Et'ime, 41/1848. **Tirmizî** şöyle dedi: **"Bu hadîs, garipdir. Onu yalnız el-Alâ'b el-Fadl rivâyet etmiştir. Hadîs hakkında bir kıssa vardır."**

23 Bkz., **Mizanu'l-İ'tidal**, III, 13; **Tehzibu'l-Kemal**, XIX, 117

24 **Ebû'l-Hüzeyl, el-Alâ b. el-Fadl b. Abdülmelik b. Ebî's-Seviyye el-Minkarî es-Sa'dî el-Fukaymî el-Basrî**: ö. 220/835. Basralı râvîlerdendir. Babasından ve Ubeydullah b. İkrâş'tan rivâyeti vardır. Kendisinden Muhammed b. Beşşâr ve İsmail el-Kadî rivâyet etti. Muhaddisler nazarında zayıftır. Bazı münker rivâyetleri vardır. Hadîsi **Tirmizî** ve **İbn Mâce**'de tahric edilmiştir.

النوع الثالث

في الأكل من جوانب الطعام وترك وسطه

3*- TABAĞIN KENARINDAN YEYİP ORTASINI BIRAKMAK

٥٤٤٧ـ (ت ـ عبد الله بن عباس رضي الله عنهما) قال : قال رسول الله صلى الله عليه وسلم: «البَرَكَةُ تَنْزِلُ وسط الطعام ، فكلوا من حافَّتَيْهِ ولاتأكلوا من وسَطه ». أخرجه الترمذي.

5.447- Abdullah b. Abbas'dan rivâyet edilmiştir:

Rasûlullah (as.) şöyle buyurdu:

"Bereket, yemeğin ortasına iner; binâenaleyh tabağın kenarlarından yeyin, ortasından yemeyin!"[25]

٥٤٤٨ـ (د ـ عبد الله بن عباس رضي الله عنهما) قال: قال رسول الله صلى الله عليه وسلم : «إذا أكل أحدُكم طعاما فلا يأكُلْ من أعلى الصَّحْفة ، ولكن ليأكل من أسفلها ، فإن البركة تنزل من أعلاها». أخرجه أبو داود.

5.448- Abdullah b. Abbas'dan rivâyet edildiğine göre Rasûlullah (as.) şöyle buyurdu:

"Sizden biri yemek yerken, tabağın üstünden yemesin, altından yesin. Çünkü bereket, tabağın üstünden iner."[26]

İZAH

Bu konudaki hadîslerin hemen hepsi, yemeğe tabağın kenarından başlanmasını, ortasından ve üstünün sıyrılıp yenmemesini âmirdir. Sebebi de bereketle izah edilir.

---

[25] **Tirmizî**, Et'ime, 12/1805.

[26] **Ebû Davud**, Et'ime, 18/3772.

Şüphesiz ki bereket olayı, ancak Hz. Peygamber'in bildirmesiyle bilinir. Ancak burada Hz. Peygamber'in, yemek âdâbı konusunda yapılmasını uygun gördüğü şeyleri zihinlere iyice yerleştirmek için "**bereket**" motifini kullanmış olması da ihtimâl dahilindedir. Zira netice itibariyle hitap ettiği kitle, medeniyetten tamamen habersiz çöl berdevîsi idi. Tabağın kenarından yemeğe başlamak da, yemek âdâbının gereğidir. Ortasından yemek ve üstünü sıyırarak yemek, görüntü itibariyle de hoş değildir. Aynı kaptan birkaç kişinin birlikte yediği hallerde ise, insanı iğrendiren bir durum ortaya çıkar.

٥٤٤٩ــ (د ــ **عبد الله بن بُسر** رضي الله عنه) قال: «كان لرسول الله صلى الله عليه وسلم قَصْعَةٌ يقال لها: الغَرَّاءُ يَحملها أربعة رجال، فلما أَضْحَوْا وسجدوا الضحى، أُتيَ بتلك القصعة وقد ثُرِد فيها فالتَفُّوا عليها، فلما كثروا، جَثا رسول الله صلى الله عليه وسلم ، فقال له أعرابيٌّ : ماهذه الجلسة ؟ فقال رسول الله صلى الله عليه وسلم: **إن اللّٰه جعلني عبدا كريما، ولم يجعلني جَبَّارا عنيدا**، ثم قال رسول الله صلى الله عليه وسلم: **كلوا من جوانبها ودَعُوا ذِرْوَتَها يبارَكْ فيها**». أخرجه أبو داود.

5.449- Abdullah b. Büsr anlatıyor:

"Rasûlullah'ın (as.) '**ğarrâ**' adında bir kazanı vardı, onu dört kişi taşırdı. Kuşluk vakti gelip kuşluk namazını kıldıklarında bu kazan getirildi, içinde de tirit vardı. Hemen kazanın etrafını çevirdiler. Kalabalık çoğalınca, Rasûlullah (as.) diz üstü çöktü. Bir bedevî;

"- Bu ne biçim oturuş?" deyince, Hz. Peygamber;

"- **Allah beni kerîm bir kul olarak yarattı, inatçı ve cebbâr kılmadı"** buyurdu. Sonra da;

"- **Kazanın kenarından yeyin. Yemeğin tepesinden yemeyin ki bereketli kılınsın"** dedi.[27]

---

[27] **Ebû Davud**, Et'ime, 18/3773.

النوع الرابع

في القِرَان بين التمر

4*- HURMAYI ÇİFTER ÇİFTER YEMEK

٥٤٥٠ـ (خ م ت د ـ عبد الله بن عمر رضي الله عنهما) قال: «نَهَى رسول الله صلى الله عليه وسلم أن يَقْرُنَ الرجل بين التمرتين إلا أن يَستأذنَ أصحابه» قال شعبة: الإذن من قول ابن عمير.

أخرجه البخاري ومسلم والترمذي. وفي رواية أبي داود «أن رسول الله صلى الله عليه وسلم نهى عن القِران ، إلا أن تَستَأذن أصحابَك ».

وفي رواية ذكرها رزين عن جَبَلَة بن سُحَيم قال : « أصابنا عامُ سَنَة مع ابن الزبير ، وكان يرزُقنا تمرا ، وكان ابن عمرَ يمرُّ بنا ونحن نأكل ، ويقول : لاتُقرِنُوا نُوا ، فإن رسول الله صلى الله عليه وسلم نهى عن القِرَان ، |ثم يقول| : **إلا أن يستأذن الرجلُ أخاه**».

5.450- Abdullah b. Ömer şöyle dedi:

"Rasûlullah (as.) hurmayı ikişer ikişer yemeyi men etti; ancak arkadaşından izin alarak yerse müstesna."

Şube; "İzin sözü, **İbn Ömer**'in sözüdür" dedi.[28]

RİVÂYETLER

Hadîsi **Buhârî, Müslim** ve **Tirmizî** tahric etti.

Ebû Davud'un rivâyeti ise şöyledir:

"Rasûlullah hurmayı çifter çifter yemeyi yasakladı. Ancak arkadaşından izin alırsan müstesna."

Rezîn'in, Cebele b. Süheym'den naklen zikrettiği rivâyeti de şöyledir:

---

[28] **Buharî**, Et'ime, 44; Mezâlim, 14; Şerike, 4; **Müslim**, Eşribe, 25/150; **Tirmizî**, Et'ime, 16/1814; **Ebû Davud**, Et'ime 44/3834.

"Bir kıtlık yılında İbn Zübeyr'le birlikte idik. İbn Zübeyr bize hurma yediriyordu. Biz hurmaları yerken İbn Ömer yanımıza geldi ve dedi ki:

"Çift çift yemeyin! Çünkü Rasûlullah (as.) çifter çifter yemekten men etti."

Sonra da; "Eğer insan, arkadaşından izin alırsa yiyebilir" dedi.

İZAH

Hurmayı çifter çifter yemeyi yasaklamanın sebebi kıtlıktır. Halk, büyük bir geçim sıkıntısı içindeydi. Yiyecek bulmakta zorlanıyordu. Bu halde iken hurma vb. bir yiyecek bulunca, açlık sâikıyla çifter çifter yiyorlardı. Bu da diğerlerinin yeme şansını azaltıyordu.

Hz. Peygamber bu hükmüyle, refahta da, darlıkta paylaşma ilkesini getiriyordu. Yoksulluk dönemine mahsus olan bu hükme, bolluk döneminde uyulması gerekli değildir.

النوع الخامس
في الأكل بالسِّكّين

5*- BIÇAKLA YEMEK

٥٤٥١ـ (د ـ عائشة رضي الله عنها) أن رسول الله صلى الله عليه وسلم قال : « لا تقطعوا اللَّحمَ بالسِّكّين ، فإنه من صنيع الأعاجم ، والهَسُوهُ نَهساً ، فإنه أهنأ وأمرأ ».

أخرجه أبو داود.

5.451- Hz. Âişe'den rivâyet edildiğine göre Rasûlullah (as.) şöyle dedi:

"Eti bıçakla kesmeyin; çünkü o, yabancıların işidir. Siz dişlerinizle ısırarak yeyin; çünkü o, daha kolay ve daha lezzetlidir."[29]

[29] **Ebû Davud**, Et'ime, 21/3778.

İZAH

Hadîsi rivâyet eden **Ebû Davud**, onun kavî olmadığını söyler.

Bıçakla kesme yasağı, mükemmel pişmiş et hakkındadır. Sebebi de tekebbürdür. Nitekim **İranlılar** öyle yaparlarmış.

Şüphesiz ki bu yasak, haram anlamında değildir. Maksat kibre vasıta olabilecek her şeyi ortadan kaldırmak ve yemek yerken dahi kulluğunu unutmamaktır. Kaldı ki Hz. Peygamber'in pişmiş eti bıçakla keserek yediğine dair rivâyet de vardır. [30]

Burada Hz. Peygamber'in, başkalarını taklit etmemek, aksine onlara örnek gibi bir hassasiyeti ve bu şekilde oluşturmak istediği "**Müslüman kimliği**" ayrıca zikre değer.

٥٤٥٢ــ (د ت ــ صفوان بن أمية رضي الله عنه) قال : « كنتُ آكل مع رسول الله صلى الله عليه وسلم فآخُذُ اللَّحمَ بيدي من العَظْم، فقال: **ادْن العظْم من فِيك؛ فإنه أهْنَأُ وأمْرأُ** ». أخرجه أبو داود.

وفي رواية الترمذي عن عبد الله بن الحارث قال : زوَّجني أبي ، فدعا ناسا ، فيهم صفْوان بن أمية ، فقال : إن رسول الله صلى الله عليه وسلم قال : « **انْهَسُوا اللَّحْمَ نَهْسا ، فإنه أهنأُ وأمرأُ** ».

5.452- Safvân b. Ümeyye şöyle dedi:

"Rasûlullah'la(as.) birlikte yemek yiyordum. Ben, eti kemikten elimle kopararak alıyordum. Bana dedi ki:

"Kemiği ağzına yaklaştırarak ye; çünkü böyle yapmak daha kolay ve daha tatlıdır."[31]

RİVÂYETLER

Bunu **Ebû Davud** tahric etti.

Tirmizî'nin Abdullah b. el-Hâris'den rivâyeti de şöyledir:

---

[30] Bkz., **Buharî**, Vudû', 53; **Ebû Davud**, Taharet, 74/188.

[31] **Tirmizî**, Et'ime, 32/1835; **Ebû Davud**, Et'ime, 21/3779.

"Babam beni evlendirmiş, halkı da düğüne davet etmişti. Gelenlerin arasında Safvan b. Ümeyye de vardı. O, Rasûlullah (as.) şöyle buyurdu, dedi:

"Eti ısırarak yeyin; çünkü o daha kolay ve daha tatlıdır."

النوع السادس

في القُعُود على الطعام

6*- SOFRAYA OTURMAK

٥٤٥٣ـ (خ ت د ـ أبو جحيفة رضي الله عنه) قال : « كُنتُ عند رسول الله صلى الله عليه وسلم، فقال لرجل عنده : **لا آكل مُتَّكِئا** – أو قال : **وأنا مُتَّكِئ** –». أخرجه البخاري.

وعند الترمذي : أن رسول الله صلى الله عليه وسلم قال : « **أمَّا أنا فلا آكل مُتَّكِئا** ».

وعند أبي داود قال: قال رسول الله صلى الله عليه وسلم : « **لا آكل متكئا** ».

5.453- Ebû Cuhayfe şöyle dedi:

"Rasûlullah'ın (as.) meclisinde oturuyordum. Yanında bulunan birine;

"- Ben yaslanarak -veya yaslanmış olduğum halde- **yemek yemem"** dedi.[32]

RİVÂYETLER

Hadîsi **Buhârî** tahric etti.

Tirmizî'nin rivâyeti şöyledir:

"Bana gelince, ben yaslanarak yemem."

Ebû Davud'un rivâyeti de; **"Ben yaslanarak yemem"** şeklindedir.

---

[32] **Buhârî**, Et'ime, 13, **Tirmizî**, Et'ime, 28/1830; **Ebû Davud**, Et'ime, 17/3769.

İZAH

"Yaslanmak"tan maksat, bir tarafa kaykılmak veya oturduğun yerde yaslanarak tam bir keyif ve tekebbür edasıyla yemek yemektir. Hz. Peygamber kendisi bu şekilde yemek yememiştir. O, kul gibi yaşamış, kul gibi yeyip-içmiştir.

Bazıları bunun, Hz. Peygamber'in özelliklerinden olduğunu söylerken, ekseriyet herkes için mekruh olduğunda birleşir.

٥٤٥٤ـ (د ـ [عبد الله بن عمرو بن العاص رضي الله عنهما]) قال : «ما رُئيَ رسول الله صلى الله عليه وسلم يأكل مُتكئا قط ، ولا يطأ عَقِبَه رجلان قط ، إن كانوا ثلاثة مَشى بينهما ، وإن كانوا جماعة قدَّم بعضهم». أخرجه أبو داود إلى قوله : « رجلان ».

5.454- Abdullah b. Amr b. el-Âs şöyle dedi:

"Rasûlullah'ın (as.) yaslanarak yemek yediği asla görülmedi. Arkasında iki kişinin yürüdüğü de asla görülmedi. Üç kişi olduklarında kendisi aralarına girerek yürürdü. Bir cemâat olduklarında ise içlerinden birini öne geçirirdi."[33]

İZAH

Hz. Peygamber'in yaslanarak yemek yemediği, yürürken de asla insanların önüne geçmediği rivâyeti, O'nun örnek edebini ve engin tevâzuunu gösterir. Mahlukatın efendisi olmasına rağmen, kendini kimsenin önünde ve üstünde tutmazdı.

٥٤٥٥ـ (م د ـ **أنس بن مالك** رضي الله عنه) قال : « أُتيَ النبيُّ صلى الله عليه وسلم بتَمْر هدية ، فجعل يقْسِمُه وهو مُحتفِز يأكل منه أكْلا ذريعا - وفي رواية حثيثا - قال : ورأيتُ رسول الله صلى الله عليه وسلم جالسا مُقْعيا يأكل تَمْرا ». أخرجه مسلم. وعند أبي داود قال: «بعثني رسول الله صلى الله عليه وسلم، فرجعتُ إليه، فوجدته يأكل تمرا وهو مُقْعٍ».

---

[33] **Ebû Davud**, Et'ime 17/3770;

5.455- Enes b. Mâlik şöyle dedi:

"Hz. Peygamber'e hediye hurma getirilmişti. Çömelerek onu ayırmaya ve acele ile atıştırmaya başladı."[34]

RİVÂYETLER

Bir rivâyette Enes şöyle dedi: "Ben, Rasûlullah'ı (as.) çömelmiş vaziyette hurma yerken gördüm."

Bunları **Müslim** tahric etti.

Ebû Davud'un rivâyetinde Enes şöyle dedi.

"Rasûlullah (as.) beni bir iş için göndermişti. Döndüğümde, O'nu çömelerek hurma yerken buldum."

İZAH

Hz. Peygamber'in **"acele ile atıştırması"** muhtemelen başka bir işe gideceği için olmalıdır.

Genelde Hz. Peygamber, yastığa gömülerek, çöreklenerek yemek yemezdi. Bunu sadece yemeği düşünenlerin işi sayardı. Genelde yemeğini çömelerek, yahut iki veya bir dizini dikerek yemek yerdi. O'nun yemeği de, bu şekilde alacağı birkaç lokmadan ibaretti.

٥٤٥٦ـــ (عبد الله بن عمر رضي الله عنهما) : « أن رسول الله صلى الله عليه وسلم : نهى عن الجُلُوسِ على المائدة يُشْرَبُ الخَمْرُ عليها ، وأنْ يأكل رجل أو يشرب مُنْبَطِحا على بطنه – وفي نسخة: وجهه – ورَخَّص في أكل حب مَقْلِيّ ونحوه متكئا ». أخرجه...

5.456- Abdullah b. Ömer'den rivâyet edilmiştir:

"Rasûlullah (as.) içki içilen sofraya oturmaktan ve yüz üstü yatarak yeyip-içmekten men etti. Yağda kızartılmış taneleri vb. yaslanarak yemeğe ruhsat verdi."[35]

---

[34] **Müslim**, Eşribe, 23/148; **Ebû Davud**, Et'ime 17/3771.

[35] Müellif, bunu **Rezîn**'in tahric ettiğini söyledi. Hadîsi **Ebû Davud** da rivâyet etmiştir:, Et'ime, 19/3774.

النوع السابع

في أحاديث متفرقة

7*- MÜTEFERRİK HADÎSLER

٥٤٥٧ـ (د ـ أنس بن مالك رضي الله عنه) قال : « أُتِيَ رسول الله صلى الله عليه وسلم بتَمْر عَتِيق ، فجعل يُفَتِّشُ حتى يُخْرِجَ السُّوسَ منه ». وفي رواية «أن النبي صلى الله عليه وسلم كان يُؤتَى بالتَمْرِ فيه الدُّودُ... فذكر معناه ». أخرجه أبو داود.

5.457- Enes b. Mâlik şöyle dedi:
"Rasûlullah'a (as.) bayat bir hurma getirilmişti. Kurtları çıkarmak için hurmayı kontrol etmeye başladı."[36]

RİVÂYETLER
Diğer bir rivâyette; **"Hz. Peygamber'e kurtlanmış hurma getirilmişti..."** denir ve manen aynı hadîs rivâyet edilir.
Hadîsi **Ebû Davud** tahric etti.

٥٤٥٨ـ (م د ت ـ عبد الله بن بُسر رضي الله عنه) قال : « نزلَ رسول الله صلى الله عليه وسلم على أبي ، فقرَّبْنا إليه طعاما ورُطَبَة ، فأكل منها ، ثم أُتِيَ بتمر ، فكان يأكله ، ويُلْقِي النَّوَى بين أصبعيه ، ويجمعُ السَّبابةَ والوُسْطَى - قال شعبة : هو ظَنِّي ، وهو فيه إن شاء الله إلقاءُ النَّوَى بين الأصبعين - ثم أُتِيَ بشراب فشربه ثم ناوله الذي عن يمينه، فقال أبي وأخَذَ بلجام دَابَّته : ادْعُ الله لنا ، فقال: **اللهم باركْ لهم فيما رَزَقْتَهُم، واغفر لهم وارْحَمْهم** ».

وفي رواية نحوه ، ولم يشك في إلْقاء النوى بين الأصبعين. أخرجه مسلم.

قال الحميدي : كذا فيما رأينا من نسخ كتاب مسلم « **فقرَّبنا إليه طعاما ورُطَبَة** » بالراء ، وهو تصحيف من الراوي ، وقد ذكره أبو مسعود الدمشقي في كتابه الواو ، وأخرجه أبو بكر البُرْقاني ، فقال: «**وجاءه بوَطْبَة**» بالواو، وفي آخره : قال النضر : الوطبة ، الْحَيسُ ،

[36] **Ebû Davud**, Et'ime, 43/3833.

يجمع بين التمر البَرْنِي ، والأقط المدقوق ، والسَّمْن الجيّد ، فلم يترك النضر بن شُمَيْل إشكالا ، وبيّن غاية البيان ، ونقله عن شعبة على الصحة ، وكان من أهل اللغة ، هذا حكاية لفظ الحميديّ - رحمه الله -.

قلت : والذي رأيته أنا في كتاب مسلم من طريق روايتنا له « وَطْبة » بالواو ، وأخرج الحديث أبو داود والترمذي ، ولم يتعرَّضا لذكر هذه اللفظة ، وهذا لفظ الترمذي قال : « نزل رسول الله صلى الله عليه وسلم على أبي ، فقرَّبنا إليه طعاما ، فأكل منه ، ثم أُتِيَ بتمر ، فكان يأكله » وذكر الرواية الأولى ، وأما أبو داود فقال : « جاء رسول الله صلى الله عليه وسلم إلى أبي، فنزل عليه ، فقدَّم إليه طعاما... فذكر حَيسًا أتاه به ، ثم أتاه بشراب ، فشرب ، فناوَلَ مَن على يمينه فأكل تمرا ، فجعل يُلقِي النَّوَى ظَهْرَ إصبعيه : السَّبَّابة والوسطى ، فلما قام ، قام أبي ، فأخذ [بلجام] دابَّته ، فقال : ادْعُ الله لي ، فقال : **اللَّهُمَّ بارِكْ لهم فيما رزقتهم ، واغفر لهم وارحمهم** ».

وقول أبي داود في روايته «**فذكر حَيسا**» مما يُحقق رواية « وَطبة » بالواو ؛ لأنه ذكر معنى الوطبة ، والله أعلم.

5.458- Abdullah b. Büsr anlatıyor:

"Rasûlullah (as.) babama misafir gelmişti. Kendisine yemek ve **vatbe** aşı takdim ettik. Onlardan yedi. Sonra hurma getirildi. Onu da yiyor ve şehadet parmağı ile orta parmağını birleştiriyor, hurma çekirdeğini iki parmağının arasına koyuyordu.

(**Şube** dedi ki: "bu, benim zannımdır. Bu söz, yani çekirdeği iki parmak arasına koymak, inşallâh hadîstendir."**)**.

Sonra içecek getirildi, onu da içti. Sonra sağındakine uzattı. Babam, O'nun hayvanının gemini tutarak;

"- Bize duâ buyur" dedi. Hz. Peygamber de;

"Allah'ım; bunlara verdiğin rızıkta bereket ihsan eyle! Onlara mağfiret et, merhametle muamele buyur!" dedi.[37]

---

[37] **Müslim**, Eşribe, 22/146; **Tirmizî** Daavat, 118/3576; **Ebû Davud**, Eşribe, 20/3729.

RİVÂYETLER

Başka bir rivâyette; "Çekirdeği iki parmağının arasına koyduğu konusunda şüphe etmediler" denir.

Bunu **Müslim** tahric etti.

el-Humeydî şöyle dedi:

"*Sahih-i Müslim* nüshalarında *'...O'na yiyecek ve Rutabe takdim ettik'* şeklinde gördük. Buradaki *'ra'* harfi tashiftir, hatalıdır. Ebû Mes'ûd ed-Dumaşkî, eserinde bunu *'vav'* olarak zikreder. Aynı hadîsi Ebû Bekr el-Berkanî[38] de tahric etti ve *'vav'* ile *'O'na vatbe getirdi'* dedi. Sonunda da Nadr'ın şu sözünü kaydetti:

"*Vatbe,* haysdır. O da; çekirdeği çıkarılmış hurma, öğütülmüş keş peyniri ve sade yağla yapılan bir yemektir."

Bu ifâde ile Nadr b. Şümeyl, (ibareyi) gayet güzel açıkladı ve müşkil bir şey bırakmadı. Bunu da Şube'den sahih bir yolla nakletti. O da, lügatçi idi." Bu, **el-Humeydî'**nin sözleridir.

Ben de derim ki:

"**Müslim**'de, bizim rivâyet ettiğimiz nüshalardan birinde, ben de onu *'vav'* ile *'vatbe'* şeklinde gördüm. Hadîsi **Ebû Davud** ve **Tirmizî** de tahric ettiler. Ancak onlar bu lafza hiç temas etmediler. **Tirmizî**'nin lafzı şöyledir:

"Rasûlullah (as.) babama misafir gelmişti. O'na yemek verdik, O da yedi. Sonra hurma getirildi, onu da yiyordu." Bu şekilde hadîsi ilk rivâyetteki gibi tahric etti.

Ebû Davud'un rivâyeti de şöyledir:

"Rasûlullah (as.) babama misafir geldi. O'na yemek takdim edildi..."

---

[38] **Ebû Bekr Ahmed b. Muhammed b. Ahmed el-Hârizmî el-Berkânî**: 336-425/948-1034 yılları arasında yaşadı. İlk tahsilini memleketi **Harzem**'de yaptıktan sonra tahsil seyahatine çıkmış, önce fıkha, sonra hadîse yönelmiş, seyahat dönüşü de **Bağdad**'a yerleşmiş ve orada vefat etmiştir. Muhaddis, fakîh, edîb ve nahivci idi. **Şâfiî** fukahasındandı. **Ulûmu'l-Kur'ân**'a da vâkıftı. Sika, âbid ve zâhid bir şahsiyetti. Eseri; *Kitabu'l-cem' beyne's-Sahîhayn* adını taşır. Burada **Buharî** ile **Müslim**'in **Sahîh**'lerini cem etmişti.

Sonra râvî, "O'na ***hays*** getirdiğini söyledi. Sonra içecek getirdi ve onu içti; sonra sağındakine verdi, o da yedi. Hurma çekirdeğini orta ve işaret parmağının sırtına koymaya başladı. Hz. Peygamber ayağa kalkınca babam da kalkıp hayvanının dizginini tuttu ve;

"- Benim için duâ buyur" diye rica etti. Rasûlullah (as.) da;

"- Allah'ım; onlara rızıklarını bereketli kıl! Onları bağışla! Onlara merhamet eyle!" diye duâ etti.

Ebû Davud, *"vatbe"* rivâyetini tahkik ederek "O'na ***hays*** getirdiğini söyledi" dedi. Böylece o, ***hays*'ı, vatbe** manasında zikretti.

النوع الثامن

في لَعْق الأصابع والصَّحفة

8*- PARMAKLARI YALAMAK VE TABAĞI SIVAZLAMAK

٥٤٥٩ـــ (خ م د ـــ عبد الله بن عباس رضي الله عنهما) قال: قال رسول الله صلى الله عليه وسلم **إذا أكل أحدُكم طعاما فلا يمسح أصابعه حتى يَلْعَقَها أو يُلْعِقَها** أخرجه البخاري ومسلم وأبو داود

5.459- Abdullah b. Abbas'dan rivâyet edilmiştir:

Rasûlullah (as.) şöyle buyurdu:

"Biriniz yemek yediğinde parmaklarını yalamadıkça veya (ağzına) **yalatmadıkça onları silmesin!"**[39]

٥٤٦٠ـــ (م د ـــ **كعب بن مالك** رضي الله عنه) قال: «رأيتُ رسول الله صلى الله عليه وسلم يأكل بثلاث أصابع، فإذا فرغ لَعِقَها». أخرجه مسلم.

وفي رواية أبي داود: « ولا يَمْسَحْ يده حتى يلعقها».

5.460- Kâ'b b. Mâlik şöyle dedi:

---

[39] **Buhârî**, Et'ime, 52; **Müslim**, Eşribe, 18/129.

"Ben, Rasûlullah'ın (as.) üç parmakla yemek yediğini, kalkınca da onları yaladığını gördüm.[40]

RİVÂYETLER

Bunu **Müslim** tahric etti.

Ebû Davud'un rivâyeti ise; "Elini yalamadan silmezdi" şeklindedir.

٥٤٦١ـ (م ت ـ جابر بن عبد الله رضي الله عنهما) : « أن رسول الله صلى الله عليه وسلم أمَرَ بلَعْق الأصابع والصَّحْفة ،وقال : إنكم لا تَدْرُون في أيِّ طعامكم البَركة ».

وفي رواية « إذا وَقَعتْ لُقْمَةُ أحدكم فلْيَأخُذْها فَلْيُمِطْ ما كان بها من أذى ، ولْيَأكُلْها ، ولا يَدَعْها للشيطان ، ولا يمسحْ يدَه بالمنديل حتى يَلْعَق أصابعه ، فإنه لا يدري في أيِّ طعامه البركة ».

وفي أخرى قال : «إن الشيطان يحضر أحدَكم عند كل شيء من شأنه ، حتى يحضره عند طعامه ، فإذا سقطتْ لُقمةُ أحدكم فلْيَأخُذْها ، فلْيُمِطْ ما كان بها من أذى، ولْيَأكلها ، ولا يَدَعْها للشيطان، فإذا فرغ فلْيَلْعق أصابعه ، فإنه لا يدري في أي طعامه البركةُ». أخرجه مسلم.

وفي رواية الترمذي : أن النبي صلى الله عليه وسلم قال : « إذا أكل أحدُكم طعاما ، فسقطتْ لُقْمتُه ، فلْيُمِطْ ما بها من أذى ، ثم لْيَطْعَمْها ، ولا يَدَعْها للشيطان ».

5.461- Cabir b. Abdullah'dan rivâyet edilmiştir:

"Rasûlullah parmakları yalamayı ve tabağı sıvazlamayı emretti. Buyurdu ki:

"Yemeğinizin hangisinde bereket olduğunu bilemezsiniz."[41]

RİVÂYETLER

Diğer bir rivâyet şöyledir:

---

[40] **Müslim**, Eşribe, 18/131; **Ebû Davud**, Et'ime, 52/3848.

[41] **Müslim**, Eşribe, 18/135; **Tirmizî**, Et'ime 11/1802.

"Birinizin lokması düşerse, onu hemen alsın, üzerindeki bulaşığı silsin ve yesin; onu şeytana bırakmasın! Parmaklarını yalamadan elini mendile silmesin; çünkü bereketin, yemeğinizin neresinde olduğunu bilemez."

Başka bir rivâyet de şu şekildedir:

"Sizin her hareketinizde şeytan orada bulunur. Hatta yemeğinizde de yer alır. Birinizin lokması düşünce, onu hemen alsın, üzerindeki bulaşığı silsin ve yesin; onu şeytana bırakmasın! Kalkınca da parmaklarını yalasın; çünkü yemeğinizin neresinde bereket olduğunu bilemez."

Bunları **Müslim** tahric etti.

Tirmizî'nin rivâyeti de şöyledir:

"Biriniz yemek yerken lokması düşerse, üzerindeki bulaşığı silsin, sonra onu yesin. Onu şeytana bırakmasın!"

٥٤٦٢ـــ (م ت ـــ **أبو هريرة** رضي الله عنه) أنَّ النبي صلى الله عليه وسلم قال : « **إذا اكل أحدُكم فلْيَلْعَق اصابعه ، فإنه لا يدري في أيَّتهنَّ البركةُ** ». أخرجه مسلم والترمذي.

5.462- Ebû Hureyre'den rivâyet edildiğine göre Hz. Peygamber şöyle dedi:

"Biriniz yemek yediğinde parmaklarını yalasın. Çünkü insan, bereketin nerede olduğunu bilemez."[42]

٥٤٦٣ـــ (م ت د ـــ **أنس بن مالك** رضي الله عنه) قال : « كان رسول الله صلى الله عليه وسلم إذا أكل طعاما لَعِقَ أصابعه الثلاثَ ، وقال : **إذا سقطت لُقمةُ أحدكم فليُمِطْ عنها الأذى ، وليأكلْها ، ولا يدَعها للشيطان ، وأمرنا أن نَسْلُتَ القَصْعَةَ** ، وقال : **فإنكم لا تدرون في أيِّ طعامكم البركةُ** ». أخرجه مسلم وأبو داود والترمذي. وزاد رزين « **إن آنيةَ الطعام لَتَستغفِر للذي يَلْعقُها ويغسلها ، وتقول : أعْتَقَكَ الله من النار كما أعْتَقْتني من الشيطان** ».

---

[42] **Müslim**, Eşribe, 18/137; **Tirmizî**, Et'ime, 10/1801.

5.463- Enes b. Mâlik şöyle dedi:

"Rasûlullah (as.) yemek yediğinde üç parmağını yalardı. Şöyle buyurdu:

"Birinizin lokması düşerse, ondaki bulaşığı silsin ve onu yesin, şeytana bırakmasın!"

Hz. Peygamber bir de bize, tabağı sıvazlamamızı emretti ve dedi ki:

"Şüphesiz siz, yemeğinizin neresinde bereket olduğunu bilemezsiniz."[43]

RİVÂYETLER

Hadîsi **Müslim, Ebû Davud** ve **Tirmizî** tahric etti.

Rezîn şunu ilâve etti:

"Yemek kapları, onu sıvazlayan ve yıkayana mağfiret diler. *'Beni şeytandan kırtardığın gibi, Allah da seni cehennemden kurtarsın!'* der."

٥٤٦٤ــ (ت ــ **أمُّ عاصم وهي أمُّ ولد لسِنان بن سلمة**) قالت : دخل علينا نُبيشَةُ الخيرِ ونحن نأكل في قَصْعة ، فحدّث أن رسول الله صلى الله عليه وسلم قال : « **من أكل في قَصْعَة ثم لَحسَها ، استَغفَرتْ له القصعةُ** ». أخرجه الترمذي. وذكر رزين في أخرى « تقول له القصعة : **أعْتَقكَ الله من النار كما أعْتَقْتَني من الشيطان** ».

5.464- Sinan b. Seleme'nin Ümmü Veled'i (çocuk doğuran câriyesi) **Ümmü Âsım**[44] şöyle dedi:

"Biz bir çanakta yemek yerken **Nübeyşetü'l-Hayr** yanımıza geldi ve Rasûlullah'ın (as.) şöyle buyurduğunu söyledi:

"Kim bir çanakta yemek yer, sonra da onu sıyırırsa, çanak onun için mağfiret diler."[45]

---

[43] **Müslim**, Eşribe, 18/136; **Tirmizî**, Et'ime, 11/1803; **Ebû Davud**, Et'ime, 50/3845.

[44] **Ümmü Âsım**: Hanım tâbiîlerdendir. Sinan b. Seleme'nin ümm-ü velededir. Ebû'l-Yemân el-Muallâ b. Râşid'in ninesi, Utbe b. Ferkad'ın karısıdır. **Basra**'da ikamet etmiştir. Hz. Âişe ve Nübeyşetü'l-Hayr'dan rivâyette bulunmuştur. Rivâyeti **Tirmizî** ve **İbn Mâce**'de yer almaktadır.

[45] **Tirmizî** Et'ime, 11/1804.

RİVÂYETLER

Bunu **Tirmizî** tahric etti.

Diğer bir rivâyette **Rezîn** şunu zikretti:

"Çanak onun için şöyle der: ***Beni şeytandan kurtardığın gibi, Allah da seni cehennemden kurtarsın."***

İZAH

Bu bölümdeki hadîsler, büyük ölçüde o dönemin şartlarını ve geleneğini aksettirmektedir. Tasarruf düşüncesi ve israfın önüne geçmek için gösterilen titizlik ayrıca zikre değer. Bugün dünyada bir günde çöpe atılan yiyeceklerin milyonlarca insanı doyuracak büyüklükte olduğu, yılda yaklaşık yirmi milyon insanın da açlıktan öldüğü göz önüne alınırsa, tasarruf için, israfın önüne geçmek için gösterilen gayretin önemi daha iyi anlaşılır.

الفصل الرابع

في غَسْل اليَد والفم

IV- ELLERİ VE AĞZI YIKAMAK

٥٤٦٥ـ (ت د ـ **سلمان الفارسي** رضي الله عنه) قال: قرأتُ في التوراة: أن بَرَكَةَ الطّعام الوضوءُ بعدَه ، فذكرتُ ذلك للنبيِّ صلى الله عليه وسلم، وأخبرته بما قرأتُ في التوراة،فقال رسول الله صلى الله عليه وسلم : « **بركة الطعام الوُضُوء قبلَه ، والوضوء بعدَه** ». أخرجه الترمذي، وأبو داود.

5.465- Selmân el-Fârisî şöyle dedi:

"Ben Tevrat'ta şöyle okudum:

"Yemeğin bereketi, yemekten sonra abdest almaktır."

Sonra bunu Hz. Peygamber'e açtım ve Tevrat'ta okuduğumu kendisine haber verdim. Şöyle dedi:

"Yemeğin bereketi, yemekten önce ve sonra abdest almaktır."[46]

İZAH

Buradaki "**abdest**" ten maksat, bilinen şekliyle abdest değildir. Yemekten önce ve sonra ellerin ve ağzın yıkanmasıdır. Şüphesiz bu, temizlik ve sağlık açısından son derece önemlidir.

٥٤٦٦ـ (د ت ــ **أبو هريرة** رضي الله عنه) أن رسول الله صلى الله عليه وسلم قال : « **إن الشيطان حسَّاس لَحَّاس ، فاحْذَرُوهُ على أنفسكم ، مَن بات وفي يَدِه رِيحُ غَمَر فأصابه شيء فلا يَلومَنَّ إلا نَفْسَه**».

وفي أخرى قال : قال رسول الله صلى الله عليه وسلم : « **من بات وفي يَدِه غَمَر**... وذكر الحديث». أخرجه الترمذي. وأخرج أبو داود الثانية، ولفظه: « **مَن نام – وزاد فيها – ولم يغسله**».

5.466- Ebû Hureyre'den rivâyet edildiğine göre Rasûlullah (as.) şöyle buyurdu:

"Muhakkak ki şeytan çok uyanıktır ve çok yalayıcıdır; kendinizi ondan koruyun! Elinde et kokusu olduğu halde geceleyen ve bundan dolayı başına bir şey gelen insan, kendisinden başka kimseyi suçlamasın!"[47]

RİVÂYETLER

Diğer bir rivâyette sadece; **"Elinde et kokusu olduğu halde..."** cümlesi zikredilir.

Bunları **Tirmizî** tahric etti.

Ebû Davud, ikinci rivâyeti tahric etti. Onun lafzı; **"Kim elini yıkamadan uyursa..."** şeklindedir.

---

[46] **Tirmizî**, Et'ime 39/1846; **Ebû Davud**, Et'ime, 12/3761.

[47] **Tirmizî**, Et'ime, 48/1859; **Ebû Davud**, Et'ime , 54/3852.

İZAH

"**Uyanıktır**" diye tercüme ettiğimiz kelimenin aslı "***hasâs***"tır. **İbnu'l-Esîr**'in de işaret ettiği üzere "***hassâs***" kelimesi ile burada şeytanın çabuk kavraması ve hemen hissetmesi kastedilmiştir.

Hadîste, insan yemekten sonra elini ve ağzını yıkamadan yatacak olursa, çok uyanık ve yalayıcı olan şeytanın ona musallat olabileceği ve bunun da kendisine zarar verebileceği ifade edilmektedir. Bundan korunmak için de özellikle yatarken ellerin ve ağzın yıkanması tavsiye edilmektedir. Bunu da önemli bir sağlık ve temizlik ilkesi olarak değerlendirmek gerekir.

Ancak burada da konunun şeytanla irtibatlandırılması, muhtemelen hem konuyu zihinlere iyice yerleştirmek ve hem de insanları belli bir davranışa teşvik etmek içindir.

٥٤٦٧ـ (د ـ **جابر بن عبد الله** رضي الله عنهما) قال : «أقْبَلَ رسول الله صلى الله عليه وسلم من شِعْب من الجبل وقد قضى حاجته، وبين أيدينا تَمْر على تُرْس ، أو حَجَفة ، فدعوناه ، فأكل معنا ، وما مَسَّ ماء.» أخرجه أبو داود.

5.467- Câbir b. Abdullah şöyle dedi:

"Rasûlullah (as.) bir dağ geçidinden geldi, orada abdest bozmuştu. Bizim önümüzde de bir kalkanın veya hacefe'nin (deriden yapılan bir nevi kalkan) üzerinde hurmalar vardı. Kendisini davet ettik, bizimle birlikte yedi, fakat hiç su kullanmadı."[48]

٥٤٦٨ـ (م د ت س ـ **عبد الله بن عباس** رضي الله عنهما) : « أن رسول الله صلى الله عليه وسلم خرج يوما من الخلاء ، فقُدِّمَ إليه طعام ، فقالوا : ألا نأتيك بوَضُوء ؟ قال : **إنما أُمِرْتُ بالوضوء إذا قمتُ إلى الصلاة** ». وفي رواية « **فقال : أُريد أن أُصَلِّي فأتوضأ ؟** ».

وفي أخرى « قضى حاجته من الخلاء ، فقُرِّبَ إليه الطعامُ ، فأكل ، ولم يَمَسَّ ماء ».

أخرجه مسلم. وأخرج أبو داود والترمذي والنسائي الأولى.

---

[48] **Ebû Davud**, Et'ime, 13/3762.

5.468- Abdullah b. Abbas'dan rivâyet edilmiştir:

"Bir gün Rasûlullah (as.) helâdan çıkmıştı. Kendisine yemek takdim edildi. Bazıları dedi ki:

"- Önce abdest almak için su getirmeli değil miydik?"

Hz. Peygamber;

"- Abdest almakla, namaza kalkınca emrolunduk" dedi.[49]

RİVÂYETLER

Diğer bir rivâyette Rasûlullah (as.); **"Ben namaz kılmak mı istiyorum ki, abdest alayım?"** dedi

Başka bir rivâyet de şöyledir:

"Hz. Peygamber helâda ihtiyaç giderip geldi. Kendisine yiyecek getirildi, yedi. Hiç su kullanmadı."

Bunları **Müslim** tahric etti.

İlk rivâyeti **Ebû Davud, Tirmizî** ve **Nesâî** de tahric etti.

İZAH

Bu rivâyetlerin hepsi, yemek için abdestin gerekli olmadığını ifâde etmektedir. "**su kullanmadı**" ifâdesinden maksat da, abdest almamasıdır.

٥٤٦٩ـــ (أنس بن **مالك** رضي الله عنه) قال : « قُرِّبَ إلى عمر طعام وقد جاء من الخَلَاءِ ، فقيل له : ألا تتوضأ؟ فقال : لولا التَّعَطُّسُ ما غسلتُ يَدي ». أخرجه..

5.469- Enes b. Malik şöyle dedi:

"Hz. Ömer helâdan gelmişti. Kendisine yemek takdim edildi. O sırada da;

"- Abdest almayacak mısın?" diye soruldu. Dedi ki:

"- Eğer kibir sayılmasa, ellerimi de yıkamazdım."[50]

---

[49] **Müslim**, Hayız, 31/18; **Ebû Davud**, Et'ime, 11/3760; **Tirmizî**, Et'ime, 40/1847; **Nesaî**, Tahâret, 100.

[50] Hadîsi **Rezîn** tahric etti.

٥٤٧٠ــ (خ ــ **جابر بن عبد الله** رضي الله عنهما) قال: - «وقد سئل عن الوضوء مِمَّا مَسَّت النار - [فقال: لا]، قد كنا في زمن رسول الله صلى الله عليه وسلم لا نجدُ مِثْل ذلك من الطعام إلا قليلا، فإذا نحن وجدناه لم يكن لنا مَنَاديلُ إلا أكُفّنا وسَوَاعدَنا وأقْدَامَنا ثم نُصلّي ولا نتوضأ». أخرجه البخاري.

5.470-Cabir b. Abdullah'a, ateşte pişen şeyi (yemekten) dolayı abdestin gerekli olup olmadığı soruldu:

"- Hayır! Biz Rasûlullah (as.) döneminde böyle yemekleri çok az bulurduk. Bulduğumuzda da bizim ellerimiz, kollarımız ve ayaklarımızdan başka silinecek mendillerimiz yoktu. Sonra da (yeniden) abdest almadan namaz kılardık" dedi.[51]

İZAH

Hz. Peygamber döneminde kıtlık had safhada olduğu için ashab-ı kiram, ateşte pişen yemeği yemek şansını çok az bulabiliyordu. Ateşte pişen yemeğin de mutlaka yağı ve bulaşığı olur. **Câbir b. Abdullah**, bu tür yemekleri yediklerinde ellerini silecek mendilleri de olmadığını; ancak elleri, kolları ve ayakları ile meshettiklerini söylüyor.

Ateşte pişen yemeği yemekten dolayı abdest alınması gerektiğini ifâde eden hadîsler vardır.[52] Bazıları bu rivâyetleri el ve ağzı yıkamak manasında anlamışsa da, hadîsin zâhiri, bilinen şekliyle abdest almayı ifâde etmektedir. Bununla birlikte, ateşte pişen yemekten dolayı abdest almanın gerekli olmadığını ifâde eden rivâyetler de vardır.[53] Sahâbeden bazıları abdesti gerekli görürken, çoğunluk buna ihtiyaç duymaz. Daha sonraki ulema arasında ise abdestin gerekli olmadığı konusunda icma hasıl olmuştur.

---

[51] **Buhârî**, Et'ime 53.

[52] Bkz., **Müslim**, Hayz, 23/90; **Ebû Davud**, Taharet, 75/194; **Tirmizî**, Taharet, 58/79; **Nesâî**, Taharet, 121.

[53] Bkz., **Buhârî**, Vudû', 53; **Muvatta**, Taharet, 5/19-26; **Müslim**, Hayız, 24/91-96; **Nesâî**, Taharet, 122; **Tirmizî**, Taharet, 59/80; **Ebû Davud**, Taharet, 74/187-193.

Bu konuda **Ebû Davud** ve **Nesaî** tarafından rivâyet edilen **Cabir** hadîsi de konunun nihaî hükmünü belirtmektedir.

"كان آخرُ الأمْرَيْنِ مِنْ رَسولِ الله تَرْكُ الْوُضوءِ مِمّا مَسَّتِ النّارُ"

"Rasûlullah'dan gelen iki işten sonuncusu; ateşte pişen şeyden dolayı, abdestin gerekli olmadığıdır."[54]

Müslim de neshe kaildir.[55]

٥٤٧١ـ (خ م د ت س ـ عبد الله بن عباس رضي الله عنهما) : « أن رسول الله صلى الله عليه وسلم شَرِبَ لَبَنا ، فدعا بماء ، فمضمض ، وقال : إن له دَسَما ». أخرجه الجماعة إلا الموطأ .

5.471- Abdullah b. Abbas'tan rivâyet edilmiştir:

"Rasûlullah (as.) süt içti. Sonra su istedi ve ağzını çalkaladı. Sonra da;

"Sütte yağ vardır" dedi.[56]

الفصل الخامس

في ذمِّ الشِّبَع وكثرة الأكل

V- ÇOK YEMENİN VE AŞIRI TOKLUĞUN ZEMMİ

٥٤٧٢ـ (خ م ت ـ عبد الله بن عمر رضي الله عنهما) قال نافع : « كان ابنُ عمر لا يأكل حتى يُؤتَى بمسكين يأكل معه ، فأدْخَلْتُ إليه رجلا يأكل معه ، فأكل كثيرا، فقال : يا نافع ، لا تُدْخِل هذا عليَّ ، سمعتُ رسول الله صلى الله عليه وسلم يقول : المسلم يأكل في مِعًى واحد ، والكافر أو المنافق يأكل في سبعة أمعاء ».

---

[54] **Ebû Davud**, Tahâret, 74/192; **Nesâî**, Taharet, 122.

[55] Bkz., **Müslim**, Hayız, 24. Bu konu için ayrıca bkz. **İbn Hacer**, I, 372; **Aynî**, III, 104.

[56] **Buharî**, Vudû, 52; Eşribe, 12; **Müslim**, Hayız, 24/95; **Tirmizî**, Taharet, 66/89; **Ebû Davud**, Taharet, 77/196; **Nesaî**, Taharet, 124.

وفي رواية ابن دينار قال : « كان أبو نُهَيْك رجلا أكولا ، فقال له ابن عمر : إن رسول الله صلى الله عليه وسلم قال : **إن الكافر يأكل في سبعة أمعاء** ، قال : فأنا أومنُ بالله ورسوله».

أخرج الأولى البخاري ومسلم ، والثانية البخاري ، وأخرج الترمذي المسند من الأولى.

5.472- Nâfi anlatıyor:

"İbn Ömer, kendisiyle birlikte yemek yiyecek bir fakir getirilmeden yemeğe oturmazdı. Bir gün onunla birlikte yiyecek bir adam getirdim. Adam çok yemek yedi. İbn Ömer bana dedi ki:

"- Ya Nâfi! Böylesini bir daha getirme. Çünkü ben, Rasûlullah'ın (as.) şöyle buyurduğunu işittim:

"Müslim bir mide ile yer, kâfir veya münafık ise yedi mide ile yer."[57]

RİVÂYETLER

İbn Dinar'ın rivâyeti şöyledir:

"Ebû Nehîk çok yiyen bir adamdı. İbn Ömer, ona dedi ki:

"Ben Rasûlullah'ın (as.) şöyle buyurduğunu işittim:

"Muhakkak ki kâfir, yedi mide ile yer."

Bunun üzerine Ebû Nehîk de; "Ben, Allah'a ve Rasûlüne inanıyorum" dedi.

İlk rivâyeti **Buhârî**, ve **Müslim**, ikincisini sadece **Buharî** tahric etti.

Tirmizî de ilk rivâyetin sadece müsned olan kısmını tahric etti.

İZAH

Bu hadîsten muradın ne olduğu konusunda farklı görüşler vardır. Bazıları hadîsi tevil eder, bazıları da tevile ihtiyaç duymaz. Buna göre bu husustaki görüşler iki ana gurupta toplanabilir:

---

[57] **Buharî**, Et'ime, 11-12; **Müslim**, Eşribe, 34/182; **Tirmizî**, Et'ime, 20/1818.

1- Hadîsin zâhirini esas alanlar: Bunlara göre hadîsin zâhiri esastır, te'vile ihtiyaç yoktur. Hadîsin zâhirini esas alanların görüşleri de iki ana gurupta toplanabilir:

a) Hadîs, muayyen bir şahıs hakkında vârid olmuştur. Binâenaleyh ne mü'minlerin, ne de kâfirlerin tamamını bağlar. Nice kâfirler vardır ki, mü'minlerden daha az yerler. **Ebû Ubeyde, Tahavî** ve **İbn Abdulberr** bu görüştedirler.

b) Hadîsteki **"mü'min"** ile, yemesinde ve içmesinde itidâl üzere hareket eden "**kâmil mü'min**" kastedilmiştir. **"Kâfir"**den maksat da, doymak bilmez bir hırsla hayvanlar gibi yiyen obur kimselerdir.

2- Hadîsi te'vîl edenler: Bazı âlimler de hadîsin zâhirini değil, te'vilini esas alırlar. Ancak onlar da te'vil ederken değişik görüşler ileri sürerler:

a) Bu, temsilî bir ifâdedir. Maksat; mü'minin azla yetinmesini, kâfirin de dünyaya olan aşırı hırsını ifâdedir. Hadîsten murad, ne gerçek mide, ne de yeme işidir; dünyaya rağbet arzusunun azlığı veya çokluğudur. Dünya hırsı "**yemek**" ile, ona götüren yollar da "**mideler**" ile ifâde edilmiştir.

b) Bazılarına göre de maksat; mü'minin helâl, kâfirin haram yediğini ve haramın daha çok olduğunu ifadedir.

Hadîsle mübalağa kastedildiğini söyleyenler olduğu gibi, başka görüş ileri sürenler de vardır.

Bu konudaki hadîslerin vürûduna vesile olan kişilerin **Cahcâh el-Gifârî, Nadra b. Nadra, Ebû Gazvân ve Sümâme b. Üsâl** olduğuna dair rivâyetler vardır.[58]

٥٤٧٣ــ (خ م ط ت ــ أبو هريرة رضي الله عنه) قال : قال رسول الله صلى الله عليه وسلم: «**المسلم يأكل في معَيّ واحد ، والكافرُ يأكل في سبعة أمعاء** ».

[58] Bu konudaki rivâyetler ve hadîsin daha geniş izahı için bkz., **İbn Hacer**, IX, 448; **Aynî**, XXI, 41; **Kastalânî**, XII, 188; **Kirmanî**, XX, 32; **Evcezu'l-Mesâlik**, XIV, 257; **Mirkatu'l-Mefâtih**, VIII, 14; **Tuhfetu'l-Ahvezî**, V, 541.

وفي رواية «أن رجلا كان يأكل كثيرا فأسلم، فكان يأكل أكلا قليلا ، فذكر ذلك لرسول الله صلى الله عليه وسلم ، فقال : **إن المؤمن يأكل في معي واحد ، وإن الكافر يأكل في سبعة أمعاء** ».

وفي أخرى قال: «أضاف رسول الله صلى الله عليه وسلم ضيفا كافرا، فأمر له رسول الله صلى الله عليه وسلم بشاة فحلبت فشرب حلابها [ثم أخرى فشربه ثم أخرى فشربه] حتى شرب حلاب سبع شياه ثم إنه أصبح فأسلم فأمر له رسول الله صلى الله عليه وسلم بشاة فشرب حلابها ثم أخرى فلم يستتمه فقال رسول الله صلى الله عليه وسلم: **إن المؤمن يشرب في معى واحد والكافر يشرب في سبعة أمعاء**».

أخرج الأولى مسلم والبخاري والموطأ والثانية البخاري والثالثة مسلم والموطأ والترمذي.

5.473- Ebû Hureyre'den rivâyet edilmiştir:
Rasûlullah (as.) şöyle buyurdu:
"Müslim bir mide ile yer, Kâfir ise yedi mide ile yer."[59]

RİVÂYETLER
Diğer bir rivâyet şöyledir:"
"Bir adam (Ebû Basra el-Ğifârî) çok yemek yiyordu. Sonra müslüman oldu, artık az yemeye başladı. Bu durum Hz. Peygamber'e söylenince;
"Şüphesiz ki mü'min bir mide ile yer, ama kâfir yedi mide ile yer." buyurdu.

Başka bir rivâyet de şöyledir:
"Rasûlullah (as.) bir kâfiri misafir etmişti. Onun için bir koyun sağılmasını emretti. Adam, sağılan bütün sütü içti. Sonra bir koyun daha sağıldı, onu da içti. Bir koyun daha sağıldı, onu da içti. Böylece yedi koyunun sütünü içti.
Sonra sabahleyin adam müslüman oldu. Hz. Peygamber, yine koyun sağılmasını emretti. Adam sağılan sütü içti. Sonra bir koyun

---

[59] **Buhârî,** Et'ime, 12; **Müslim,** Eşribe, 34/186; **Muvatta,** Sıfatu'n-Nebi, 6/9; **Tirmizî,** Et'ime, 20/1819.

daha sağıldı, ama onu içemedi. Bunun üzerine Rasûlullah (as.) şöyle buyurdu:

"Muhakkak ki mü'min bir mide ile içer, ama kâfir yedi mide ile içer."

İlk rivâyeti **Buharî, Müslim** ve **Muvatta**, ikinci rivâyeti sadece **Buharî**, üçüncü rivâyeti de **Müslim, Muvatta** ve **Tirmizî** tahric etti.

٥٤٧٤ــ (م ــ أبو موسى الأشعري رضي الله عنه) قال: قال رسول الله صلى الله عليه وسلم: «المؤمن يأكل في معى واحد، والكافرُ يأكل في سبعة أمعاء». أخرجه مسلم.

5.474- Ebû Musa'l-Eş'arî'den rivâyet edildiğine göre Rasûlullah (as.) şöyle buyurdu:

"Mü'min bir mide ile yer, kâfir ise yedi mide ile yer."[60]

٥٤٧٥ــ (خ م ط ت ــ أبو هريرة رضي الله عنه) قال: قال رسول الله صلى الله عليه وسلم: «طَعَامُ الاثنين كافي الثلاثة وطعامُ الثلاثة كافي الأربعة». أخرجه البخاري ومسلم والموطأ والترمذي.

5.475- Ebû Hureyre'den rivâyet edildiğine göre Rasûlullah (as.) şöyle dedi:

"İki kişinin yiyeceği üç kişiye, üç kişinin yiyeceği de dört kişiye yeter."[61]

٥٤٧٦ــ (م ت ــ جابر بن عبد الله رضي الله عنهما) قال: سمعتُ رسول الله صلى الله عليه وسلم يقول: «طعامُ الواحد يكفي الاثنين وطعام الاثنين يكفي الأربعة، وطعام الأربعة يكفي الثمانية».

---

[60] **Müslim**, Eşribe, 34/185.

[61] **Buhârî,** Et'ime, 11; **Müslim**, Eşribe, 33/ 178; **Muvatta,** Sıfatu'n-Nebî, 10/20; **Tirmizî,** Et'ime, 21/1820.

أخرجه مسلم والترمذي. ولمسلم : أنّ النبي صلى الله عليه وسلم قال : «طعامُ رجل يكفي رجلين، وطعامُ رجلين يكفي أربعة ، وطعامُ أربعة يكفي ثمانية ».

5.476- Cabir b. Abdullah 'dan rivâyet edilmiştir:

Rasûlullah'ın (as.) şöyle buyurduğunu işittim:

"Bir kişinin yemeği iki kişiye yeter. İki kişinin yemeği dört kişiye, dört kişinin yemeği de sekiz kişiye yeter."[62]

RİVÂYETLER

Hadîsi **Müslim** ve **Tirmizî** tahric etti.

Müslim'in diğer bir rivâyeti şöyledir:

"Bir adamın yemeği iki adama yeter. İki adamın yemeği dört adama, dört adamın yemeği de sekiz adama yeter."

İZAH

"Bir kişinin yemeği iki kişiye yeter" ifâdesini **İbnu'l-Esîr** şöyle açıklar:

"Bir kişiyi doyuracak miktarda yemek, iki kişinin açlığını giderecek bir azık olarak kâfidir. İki kişiyi doyuracak yemek de, dört kişi için yeterli azıktır."

Mühelleb de bunu; **"aza kanaate ve kifâyet miktarı ile yetinmeye teşviktir"** diye izah eder.

Bazıları bu hadîsten, birlikte yemekten bereket hasıl olacağı manasını çıkarmış ve beraber yemeye teşvike hamletmişlerdir.

٥٤٧٧ـ (ت ـ عبد الله بن عمر رضي الله عنهما) قال: «تَجَشَّأ رجل عند النبيِّ صلى الله عليه وسلم، فقال: كُفَّ عنَّا جُشَاءَكَ، فإن أكثرَهم شِبَعا في الدنيا أطْوَلُهم جُوعا يومَ القيامة». أخرجه الترمذي.

5.477- Abdullah b. Ömer şöyle dedi:

62 **Müslim**, Eşribe, 33/179; **Tirmizî**, Et'ime, 21/1820.

"Hz. Peygamber'in huzurunda adamın biri geğirdi. Rasûlullah (as.);

"- Geğirmeni bizden uzak tut! Muhakkak ki dünyada tokluğu en çok olanlar, kıyâmet günü açlığı en uzun sürecek olanlardır" dedi.[63]

İZAH

"**Geğirmek**", aşırı tokluktan hâsıl olduğu için Hz. Peygamber bunu hoş görmemiştir. Geğirmek aynı zamanda çevredekileri de rahatsız eder.

٥٤٧٨ـ (أبوجحيفة رضي الله عنه) قال : كنت عندَ رسول الله صلى الله عليه وسلم،فَتَجَشَّأتُ ،فقال رسول الله صلى الله عليه وسلم : « **أقْصِرْ عنا من جُشائك ، إنَّ أطْوَلَ الناس جُوعا يوم القيامة أكثرُهم شِبَعا في الدنيا** ». قال : فما شَبِعْتُ بَعْدُ. أخرجه...

5.478- Ebû Cuhayfe anlatıyor:

"Rasûlullah'ın (as.) yanında iken geğirdim. Buyurdu ki:

"- Geğirmeni bizden çek! Muhakkak ki kıyâmet günü insanların en uzun açlık çekeni, dünyada tokluğu en çok olanlardır."

Ebû Cuhayfe; "Ondan sonra doyacak kadar hiç yemedim" dedi.[64]

٥٤٧٩ـ (نافع مولى ابن عمر رضي الله عنهما) قال : «أهْدَى رجل من العراق إلى ابن عمر جَوَارِشَ ، فقال : ما يُصنَع بهذا ؟ قال : إذا كَظَّكَ الطعامُ أخَذْتَ منه ، قال : والله ما شَبِعْتُ مُنذُ كذا وكذا، لا حاجة لي فيه ». أخرجه...

5.479- Nâfi'den rivâyet edilmiştir:

"Bir adam İbn Ömer'e Irak'tan bir ilaç getirmişti. İbn Ömer;

"- Bununla ne yapılır?" diye sordu. Adam;

"- Yemek karnını şişirince onu alırsın" dedi. İbn Ömer;

---

[63] **Tirmizî,** Sıfatu'l-Kıyâmet, 37/2478.

[64] **Rezîn**'in tahric ettiği bu rivâyeti, **Münzirî** de nakletmiştir. Bkz., **Terğib**, III/136.

"- Ben, şu, şu zamandan beri doyacak kadar hiç yemedim ki!.. Benim ona ihtiyacım yok" karşılığını verdi.[65]

٥٤٨٠ـ (ت ـ مقدام بن معد يكرب رضي الله عنه) قال : سمعت رسول الله صلى الله عليه وسلم يقول : « ما مَلأَ آدميّ وعاء شرّاً من بَطْن ، بحسب ابن آدم لُقَيْمَات يُقِمن صُلْبَه ، فإن كان لا مَحَالة : فَثُلُث لطعامه ، وثُلث لشرابه ، وثُلُث لنَفَسه ». أخرجه الترمذي.

5.480- Mikdâm b. Ma'dîkerib'den rivâyet edilmiştir:

Rasûlullah'ın (as.) şöyle buyurduğunu işittim:

"Âdemoğlu, mideden daha kötü bir kap doldurmamıştır. Âdemoğluna, belini doğrultacak birkaç lokmacık kâfidir. Mutlaka yiyecekse, midesinin üçte birini yemek için, üçte birini şu için, üçte birini de nefes almak için ayırsın!"[66]

الفصل السادس

في آداب متفرقة

الحثّ على العَشاء

VI- MÜTEFERRİK ÂDÂB

1*- AKŞAM YEMEĞİNE TEŞVİK

٥٤٨١ـ (ت ـ أنس بن مالك رضي الله عنه) أن رسول الله صلى الله عليه وسلم قال : «تَعَشَّوْا ولو بكَفّ من حَشَف ، فإن تَرْكَ العَشاء مَهرمَة ». أخرجه الترمذي.

---

[65] Musannıf hadîsin kaynağına işaret etmedi. Hadîsin benzer bir rivayeti **Şuabu'l-İman**, (V, 38); **Ahmed b. Hanbel**, *ez-Zühd*, (I, 189); **Nübelâ**, (III, 222) ve **Hilyetu'l-Evliyâ**'da, (I, 300) tahric edilmiştir.

[66] **Tirmizî,** Zühd, 47/2380.

5.481- Enes b. Mâlik'ten rivâyet edildiğine göre Rasûlullah (as.) şöyle buyurdu:

"Bir avuç çürük hurma ile de olsa, akşam yemeğini yeyiniz! Çünkü akşam yemeğini terk etmek, ihtiyarlık getirir."[67]

İZAH

Eskiden, kuşluk ve akşam vakti olmak üzere günde iki öğün yemek yenirdi. Kuşluk yemeğinden sonra akşam da yemek yenmeyecek olursa, ertesi sabaha kadar çok uzun bir süre vücut, ihtiyacı olan zarurî gıdayı bile alamamış olacaktır. Bu da güçsüzlüğe, erken ihtiyarlamaya ve çökmeye yol açar. Bu itibarla az bir şey dahi olsa akşam yemeğini yemek, vücudun çökmesini ve erken yıpranmasını önler.

Bu husus, insanı ihtiyarlatan, zayıflatan şeylerden kaçınmak gerektiğini de ifade eder.

Hadîsi rivâyet eden **Tirmizî**, onun münker olduğunu söyler. Gerekçe olarak da yalnız tek vecihten bilinen bu hadîsin râvîlerinden **Anbese**'nin zayıf, **Abdülmelik b. Allâk**'ın da meçhul oluşunu gösterir.

٥٤٨٢ــ (ط ــ **أنس بن مالك** رضي الله عنه) قال: «رأيت عمر– |وهو يومئذ| أميرُ المؤمنين – يُطْرَحُ له عن عَشَائه صَاع من التمر فيأكله،ويأكل الحَشَفَ معه». أخرجه الموطأ
و لم يذكر « عن عَشائه» وذكرها رزين.

5.482- Enes b. Mâlik şöyle dedi:

"**Ömer**'in mü'minlerin Emîri olduğu sırada, önüne akşam yemeği olarak bir sa' hurma konulduğunu, onu yediğini, onunla birlikte âdi hurmaları da yediğini gördüm."[68]

---

[67] **Tirmizî**, Et'ime 46/1856.

[68] **Muvatta,** Sıfatu'n-Nebî, 10/30.

RİVÂYETLER

Bunu **Muvatta** tahric etti, ancak "akşam yemeği" lafzını zikretmedi, onu **Rezîn** kaydetti.

ذمُّ الطعام

2*- YEMEĞİ KÖTÜLEMEK

٥٤٨٣ـ (خ م د ت ـ أبو هريرة رضي الله عنه) قال : « ما عَابَ رسول الله صلى الله عليه وسلم طعاما قطُّ ، إن اشْتَهَاهُ أكله ، وإن كَرِهه تَرَكه ».

وفي رواية «إن اشْتَهى شيئا أكله، وإن كرهه تركه».

أخرجه البخاري ومسلم وأبو داود والترمذي. وفي رواية لمسلم : «ما رأيتُ رسول الله صلى الله عليه وسلم عاب طعاما قط ، كان إذا اشْتَهَاه أكله ، وإن لم يشْتَهِه سكت ».

5.483- Ebû Hureyre şöyle dedi:

"Rasûlullah (as.) asla hiçbir yemeği kötülemedi; hoşuna giderse yer, gitmezse yemezdi."[69]

RİVÂYETLER

Bir rivâyette; "Bir şeyden hoşlanırsa yer, hoşlanmazsa yemezdi" der.

Hadîsi **Buharî, Müslim, Ebû Davud** ve **Tirmizi** tahric etti.

Müslim'in başka bir rivâyeti de şöyledir:

"Rasûlullah'ın (as.) asla bir yemeği ayıpladığını görmedim; hoşuna giderse yer, gitmezse susardı."

İZAH

Yaratılışı cihetiyle hiçbir şeyin ayıplanması veya kötülenmesi meşru değildir. Acı, tuzlu, pişmemiş gibi yapılışı itibariyle kusurunu söylemek câiz görülmüşse de, ahlakî açıdan yine de laf edilmemesi

---

69 **Buhârî**, Et'ime, 21; Menakıb, 23, **Müslim**, Eşribe, 35/187; **Tirmizî**, Birr, 84/2031; **Ebû Davud**, Et'ime 15/3764.

daha uygundur. Özellikle âile hayatında hanımların bu açıdan ayıplanması kırıcı ve zararlı olur. Çünkü hiç kimse ayıplanmaktan hoşlanmaz; ama özellikle kadın hiç hoşlanmaz. Bu itibarla basit bir işten dolayı âile hayatında gönül kırıcı davranışlar, ülfet ve muhabbeti zedeler.

الذُّباب في الطعام

3*- YEMEĞE SİNEK DÜŞMESİ

٥٤٨٤ـ (د خ ـ **أبو هريرة** رضي الله عنه) أن رسول الله صلى الله عليه وسلم قال : « **إذا وقَعَ الذُّبَابُ في إناءِأحدِكم : فامْقُلوه – يقول : اغْمِسُوه – فإن في أحَدِ جنَاحَيْه دَاء ، وفي الآخَرِ شفَاء، وإنه يَتَّقي بجَنَاحِه الذي في الداء ، فلْيَغْمِسه كُلَّه** ».

وفي رواية قال : قال رسول الله صلى الله عليه وسلم : « **إذا وقع الذباب في إناء احدكم : فَلْيَغْمِسه كلّه ، ثم لْيَنْزِعْه ، فإن في أحد جناحيه شفاء ، وفي الآخَر داء** ». أخرج الأولى أبو داود ، والثانية البخاري.

5.484- Ebû Hureyre'den rivâyet edildiğine göre Rasûlullah (as.) şöyle buyurdu:

"Birinizin yemeğine sinek düşerse, onu iyice batırın -veya sokun dedi-**! Çünkü onun kanatlarından birinde hastalık, diğerinde şifâ vardır. O, hastalık bulunan kanadıyla korunur. Binâenaleyh sineği yemeğe tamamen sokun!"**[70]

RİVÂYETLER

Diğer bir rivâyet şöyledir:

"Birinizin yemeğine sinek düşerse, onu iyice batırsın, sonra çıkarsın! Çünkü onun kanatlarından birinde şifâ, diğerinde hastalık vardır."

İlk rivâyeti **Ebû Davud**, ikincisini **Buharî** tahric etti.

---

[70] **Buhârî,** Tıb, 58; Bed'u'l-Halk, 17; **Ebû Davud**, Et'ime, 49/3844.

İZAH

Bu hadîs sineğin bir kanadında zararlı, diğerinde de o zararı izâle eden bir maddenin bulunduğunu ifâde etmektedir. Bazen sinek ısırınca kaşıntı ve şişkinliğin görülmesi, bu zararlı tarafına hamledilebilir. Ancak yine de bu zararlı ve faydalı maddelerin varlığını sağlıklı bir şekilde tespit işi, ancak bir laboratuvar çalışmasıyla mümkün olabilir.

Dikkat edilirse hadîste sineğin zararlı ve şifalı madde taşıyan kanatlarından söz edilmiştir, sineğin mide bulandırıcı özelliğine temas edilmemiştir. Şüphesiz ki sineğin mide bulandırıcı özelliği ile mikrop taşıyıcı olması, ayrı konulardır.

Bu hadîs hakkında **Halil İbrahim Molla Hâtır** 200 sayfalık müstakil bir kitap yazmıştır.[71] Müellif hadîsin **Ebû Hureyre, Ebû Saîd el-Hudrî, Enes b. Mâlik** ve **Hz. Ali** olmak üzere dört ayrı sahâbeden rivâyet edildiğini; **Ebû Hureyre** rivâyetinin 34, **Ebû Saîd el-Hudrî** rivâyetinin 17, **Enes b. Mâlik** rivâyetinin 5 ve **Hz. Ali** rivâyetinin de bir tarîkı bulunduğunu, dolayısıyla hadîsin 57 ayrı zincirle rivâyet edildiğini tespit etmiştir. Bu rivâyet zincirlerinin tenkid ve tahlîlini de yapan müellif, daha sonra fukahanın konuya yaklaşımını, son olarak da eski ve yeni hekimlerin değerlendirmelerine temas etmiştir. Bütün bunlardan sonra da hadîsin sened, metin açısından olduğu kadar tıbbî açıdan da sahîh olduğu kanâatine varmıştır.

٥٤٨٥ــ (س ــ أبو سعيد الخدري رضي الله عنه) قال : إن النبيَّ صلى الله عليه وسلم قال : « إذا وقع الذباب في إناء أحدكم : فَلْيَمْقُلْه ». أخرجه النسائي.

5.485- Ebû Saîd el-Hudrî, Rasûlullah'ın (as.) şöyle söylediğini rivâyet etti:

"Birinizin yemeğine sinek düşerse, onu iyice batırsın."[72]

---

[71] *el-İsâbe fî sıhhati hadîsi'z-zübâbe* adlı eserinde (Riyad, 1405) adlı eserinde konuyu hem hadîs metodolojisi, hem fıkhî ve hem de tıbbî açıdan ele almaktadır.

[72] **Nesâî,** Fera', 11.

الأكل مع المجذوم

4*- CÜZZAMLI İLE YEMEK YEMEK

٥٤٨٦ـ (ت د ـ جابر بن عبد الله رضي الله عنهما): «أن رسول الله صلى الله عليه وسلم أخذ بيد مَجْذُوم، فوضعها معه في القَصْعَة، وقال: كُلْ، ثِقَةً بالله، وتَوَكُّلا عليه». أخرجه الترمذي وأبو داود.

5.486- Câbir b. Abdullah'dan rivâyet edilmiştir:

"Rasûlullah (as.) cüzzamlının elini tuttu, kendi eliyle birlikte tabağa koydu ve;

"Allah'a güvenerek ve O'na tevekkül ederek ye!" buyurdu.[73]

٥٤٨٧ـ (بريدة رضي الله عنه): «أن أبا بكر وعمر فعلاً مثْل ذلك وقالا مثل ذلك». أخرجه...

5.487- Büreyde'den rivâyet edildiğine göre; "Hz. Ebû Bekir'le Hz. Ömer aynı şeyi yaptılar ve aynı sözü söylediler."[74]

٥٤٨٨ـ (نافع مولى ابن عمر رضي الله عنهما) : « أن ابن عمر كان يأكل مع المجذوم والأبْرَص » أخرجه..

5.488- Nâfi'den rivâyet edildiğine göre de; "İbn Ömer cüzzamlı ve abrasla birlikte yemek yiyordu."[75]

٥٤٨٩ـ (م ـ عمرو بن الشريد رضي الله عنه) عن أبيه قال : « كان في وَفْد ثَقِيف رجل مجذوم ، فأرسل إليه النبي صلى الله عليه وسلم : إنَّا قد بايَعناك ، فارْجِع ». أخرجه مسلم.

---

[73] **Tirmizî**, Et'ime, 19/1817; **Ebû Davud**, Tıp, 24/3925.

[74] Hadîsi **Rezîn** tahric etti.

[75] Hadîsi **Rezîn** tahric etti. Bu hadîsin benzer bir rivâyeti **İbn Ebî Şeybe**'nin *Musannaf*ında (V, 141, h, 24534)tahric edilmiştir.

5.489- Amr b. eş-Şerîd, babasından şöyle rivâyet eder:

"**Sakîf** heyeti içinde cüzzamlı bir adam vardı. Hz. Peygamber ona haber göndererek;

"**- Senin bîatını kabul ettik, hemen geri dön!**" dedi.[76]

İZAH

Bu bâbın son hadîsi Hz. Peygamber'in cüzzamlıya yaklaşmadığını, ilk üç hadîsi ise hem Rasûlullah'ın (as.) ve hem de bazı ashâbın cüzzamlıyla birlikte yemek yediklerini ifâde etmektedir. Her şeyden önce hastalık da, hastalığın bulaşması da Allah'ın takdiri iledir. Ancak bu, hiçbir zaman tedbirin ihmali anlamına gelmez. Tedbirsiz biri hastalığa yakalanmayabileceği gibi, çok tedbirli birinin hastalığa yakalanması da imkân dahilindedir. Ama insan için esas ve gerekli olan, sağlık tedbirlerini zamanında ve yerinde almasıdır.

Hz. Peygamber'in cüzzamlı ile birlikte yemek yediğini ifâde eden hadîs, bunun cevazına hamledilmiştir. Sonra netice itibariyle hasta ile birilerinin de ilgilenmesi gerekir. Aksi halde insanlığın gereği yerine getirilmemiş olur. Öyleyse gerekli ihtiyat tedbirleri alınarak hasta ile ilgilenmek gerekir.

Hz. Peygamber'in cüzzamlıdan uzak durduğunu ifâde eden rivâyet ise, ihtiyata hamledilir. Bu ihtiyat rasgele terk edilecek olursa, hastalığın daha da yaygınlaşmasına yol açar. Öyleyse orta yol; gerekli ihtiyat ve karantina tedbirleri ihmal edilmeden hastalarla ilgilenmenin gerekli olduğudur.

---

[76] **Müslim,** Selam, 36/126.

باكورة الثمار

5*- TURFANDA MEYVE YEMEK

٥٤٩٠ــ (م ــ **أبو هريرة** رضي الله عنه) : « أن رسول الله صلى الله عليه وسلم كان يُؤتَى بأوّلِ الثّمَرِ ، فيقول : **اللّهُمّ بَارِكْ لنا في مَدِينَتنا ، وفي ثمارنا ، وفي مُدِّنا ، وفي صَاعنا ، بَرَكة مع بركة** ، ثم يُعْطِيه أصغر من يحضُره من الوِلْدَان ». أخرجه مسلم.

5.490- Ebû Hureyre anlatıyor:

"Rasûlullah'a (as.) turfanda meyve getirildiğinde şöyle duâ ederdi:

"Allah'ım! Medîne'mizi, meyvelerimizi, *müdd*'ümüzü ve *sa*'ımızı bizim için bereketli kıl! Bereketlerini kat kat arttır'"

Sonra o meyveyi, oradaki çocukların en küçüğüne verirdi."[77]

İZAH

Burada ilk mahsul getirildiğinde Hz. Peygamber'in bereketle duâ ettiği ve sonra da onu, yanındaki en küçük çocuğa verdiği belirtiliyor. En küçük çocuk, en masum ve en günahsız insandır. Hz. Peygamber'in bu uygulaması, muhtemelen bereket amacını taşımaktadır. İlk mahsule çocukların gözlerinin kalabileceği ve ayrıca bir masumu sevindirme düşüncesiyle önce en küçük çocuğa tattırmış olması da mümkündür.

Bu husus, turfanda meyveler konusunda örnek bir uygulamadır.

---

[77] **Müslim**, Hac, 85/473.

بقيّة الطعام

6*- YEMEĞİN KALICI OLANI

٥٤٩١ـ (ت ـ **عائشة** رضي الله عنها) أنهم ذبحوا شاة ، فقال النبي صلى الله عليه وسلم: «**ما بَقِيَ منها** ؟ قالت : ما بقي منها إلا كَتِفُها ، قال : **بقي كلُّها إلا كَتِفها** ». أخرجه الترمذي.

5.491- Hz. Âişe'den rivâyet edildiğine göre; bir koyun kesmişlerdi. Hz. Peygamber;

"**- Koyundan geriye ne kaldı?"** diye sormuş, O da;

"- Kürek kemiğinden başka bir şey kalmadı" cevabını vermiş. Bunun üzerine Hz. Peygamber;

"**- Küreğinden başka hepsi duruyor"** buyurmuş.[78]

İZAH

Kesilen koyun muhtaçlara dağıtılmış ve eve yalnız kürek kemiği kalmıştı. Hz. Peygamber de dağıtılanlar bize kaldı buyurarak, tasaddukun önemini vurgulamıştır.

[78] **Tirmizî**, Sıfatu'l-Kıyâmet, 33/2470.

الباب الثاني

في المُباح من الأطعمة والمكروه

و فيه فصلان:

الفصل الأول

في الحيوان

الضَّبُّ

B- MÜBAH VE MEKRUH YİYECEKLER

I- HAYVANLAR

1*- KELER

٥٤٩٢ــ (خ م ط د س ــ **عبد الله بن عباس** رضي الله عنهما) : « أن خالد بن الوليد – [الذي يقال له] : سَيْفُ الله – أخبره : أنه دخل مع رسول الله صلى الله عليه وسلم على ميمونة – زوج النبي صلى الله عليه وسلم ، وهي خالتُه وخالةُ ابن عباس – فوجد عندها ضَبًّا مَحْنُوذا ، قَدِمَتْ به أُختُها حُفَيدَةُ بنت الحارث من نَجْد ، فقدَّمت الضَّبَّ لرسول الله صلى الله عليه وسلم – وكان قلَّما يُقَدَّم بين يديه الطعام حتى يُحدَّث عنه ويُسمَّى له – فأهْوى رسول الله صلى الله عليه وسلم بيده إلى الضب ، فقالت امرأة من النسوة الحُضُور ، أخْبِرْن رسول الله صلى الله عليه وسلم بما قَدَّمْتُنَّ له ، قُلْنَ : هو الضَّبُّ يا رسول الله ، فرفع رسول الله صلى الله عليه وسلم يدَه ، فقال خالد بن الوليد : أحَرَام الضَّبُّ يا رسول الله ؟ قال : **لا ، ولكنه لم يكن بأرض قومي ، فأجدني أعافُه** ، قال خالد : فاجْتَرَرْتُه فأكلته ، ورسول الله صلى الله عليه وسلم ينظر ، فلم يَنْهني ». ومن الرواة من لم يقل فيه : « **عن خالد** » وجعله من مسند ابن عباس.

وفي رواية عن ابن عباس نفسه قال : أهْدَتْ خالتي أُمُّ حُفَيْد إلى رسول الله صلى الله عليه وسلم سَمْنا وأقطا وأضُبًّا ، فأكل من السَّمن والأقط ، وترك الضَّبَّ تقذُّرا ، وأُكل على مائدة

رسول الله صلى الله عليه وسلم ، ولو كان حراما ما أُكِلَ على مائدة رسول الله صلى الله عليه وسلم.

وفي أخرى له « أن أم حُفَيدَةَ بنت الحارث بن حزن خالة ابن عباس أهدت لرسول الله صلى الله عليه وسلم سَمْنا وأقطا وأضُبّا ، فدعا بهنَّ ، فأُكِلْنَ على مائدته ، وتركهنَّ كالمتقذِّر لهن، ولو كنَّ حراما ما أُكِلْنَ على مائدة رسول الله صلى الله عليه وسلم ولا أمر بأكلهن ».

وفي رواية له قال : « دخلت أنا وخالد بن الوليد على مائدة رسول الله صلى الله عليه وسلم ببيت ميمونة ، فأُتي بضبٍّ مَحْنُوذ ،فأهْوَى إليه رسول الله صلى الله عليه وسلم بيده ، فقال بعض النِّسْوَة اللاتي في بيت ميمونة : أخْبِرُوا رسول الله صلى الله عليه وسلم بما يُريد أن يأكل ، فرفع رسول الله صلى الله عليه وسلم يدَه ، فقلت : أحرام هو يا رسول الله ؟ قال : **لا ، ولكنه لم يكن بأرض قومي ، فأجدُني أعافُه**، قال خالد: فاجْتَرَرْتُه ، فأكلتُه ورسول الله صلى الله عليه وسلم ينظر ».

وفي أخرى له قال : « أُتِيَ رسول الله صلى الله عليه وسلم ، وهو في بيت ميمونة ، وعنده خالد ابن الوليد بلَحْم ضَبٍّ... ثم ذكر معناه ».

ومنهم من قال فيه : عن ابن عباس عن خالد ، وذكر الرواية الأولى ، وفيها : « قدِمَتْ به أُخْتُها حُفَيْدَةُ بنت الحارث من نَجْد » قال بعضُ الرواة : « وكانت تحت رجل من بني جعفر ».

أخرجه البخاري ومسلم، وفيها روايات أُخَر لم يذكر الحميديُّ لفظَها، وقال: وعلى هذه الروايات عوَّل البخاري في أنه من مسند خالد بن الوليد، قال: وقد أخرج مسلم الروايات بالوجهين في كتابه.

وأخرج مسلم من حديث يزيد بن الأصَم قال : « دَعَانا عَرُوس بالمدينة ، فقرَّب إلينا ثلاثة عشر ضَبّا ، فآكِل وتَارِك ، فلقيتُ ابنَ عباس من الغد ، فأخبرتُه ، فأكثر القومُ حوله ، |حتى| قال بعضهم: قال رسول الله صلى الله عليه وسلم : **لا آكُلُه، ولا أنْهَى عنه، ولا أُحَرِّمُه** ، فقال ابن عباس : بئْس ما قُلْتُم ، ما بُعِثَ نبيُّ الله صلى الله عليه وسلم إلا مُحَلِّلا ومُحرِّما ، إن رسول الله صلى الله عليه وسلم بينما هو عند ميمونة ، وعنده الفضل بن عباس و

خالد بن الوليد ، وامرأة أخرى ، إذ قُرِّبَ إليهم خِوان عليه لَحْم، فلما أراد النبي صلى الله عليه وسلم أن يأكُلَ قالت له ميمونة : إنه لَحْمُ ضَبّ ، فَكَفَّ يده ، وقال : **هذا لَحْم لم آكُلْه قط** ، وقال لهم : **كلُوا** ، فأكَلَ منه الفضل وخالد بن الوليد ، والمرأة ، وقالت ميمونة : لا آكلُ من شيء إلا شيئا يأكل منه رسول الله صلى الله عليه وسلم ».

وأخرج الموطأ عن خالد: «أنه دخل مع رسول الله صلى الله عليه وسلم بَيْتَ ميمونة زوج النبي صلى الله عليه وسلم فأُتِي بضَبّ مَحْنوذ، فأهْوى إليه رسول الله صلى الله عليه وسلم بيده، فقال بعضُ النسوة اللاتي في بيت ميمونة: أخْبِرُوا رسول الله صلى الله عليه وسلم بما يُريد أن يأكل منه، فقيل: هو ضَبّ يا رسول الله، فرفع يدَه، فقلتُ: أحرام هو يا رسول الله؟ قال: **لا، ولكنه لم يكن بأرض قومي، فأجدُنِي أعافه** فاجْتَرَرْتُه فأكلْتُه ورسول الله صلى الله عليه وسلم ينظر». وأخرج أبو داود رواية الموطأ. وله في أخرى عن ابن عباس : « أن خالته أهْدَتْ إلى رسول الله صلى الله عليه وسلم سَمْنا وأضُبًا وأقِطا... وذكر الحديث » وهي الرواية الثانية. وأخرج النسائي رواية الموطأ ، والرواية الثانية ، وهي التي أخرجها أبو داود.

وله في أخرى عنه عن خالد « أن رسول الله صلى الله عليه وسلم أُتِيَ بضَبّ مَشْوِيّ ، فقُرِّبَ إليه، فأهْوَى إليه يدَه ليأكُلَ منه ، قال له مَن حضر : يا رسول الله ، إنه لَحْمُ ضَبّ ، فرفع يدَه عنه ، فقال له خالد بن الوليد : يا رسول الله ، أحَرَام الضَّبُّ ؟ قال: **لا، ولكنه لم يكن بأرض قومي، فأجدُنِي أعَافُه**، فأهْوَي خالد إلى الضبّ ، فأكَلَ منه ورسول الله صلى الله عليه وسلم ينظر ».

وله في أخرى عن ابن عباس : أنه سُئِلَ عن أكل الضِّباب ؟ فقال : أهْدَتْ أمُّ حُفَيْد إلى رسول الله صلى الله عليه وسلم سَمْنا وأقِطا وأضُبًا ، فأكل السَّمْن والأقِط... وذكر نحو الثانية.

وفي رواية لأبي داود عن ابن عباس قال : « كنت في بيت ميمونة ، فدخل رسول الله صلى الله عليه وسلم، ومعه خالد بن الوليد، فجاءوا بضَبَّيْن مَشْوِيَّيْن على ثُمَامَتَيْن، فتبزَّق رسول الله صلى الله عليه وسلم، فقال له خالد [ابن الوليد]: إخَالُك تَقْذَرهُ يا رسول الله؟ قال: **أجل**، ثم أُتِيَ رسول الله صلى الله عليه وسلم بلَبَن فشرب، ثم قال: **إذا أكل أحدُكم طعاما**

فليقل: اللهم بارِكْ لنا فيه، [وأطْعِمْنا خيرا منه، وإذا سُقي لَبنا فليقُل: اللهم بارك لنا فيه] وزِدْنا منه، فإنه ليس شيء يُجْزِئ من الطعام والشراب إلا اللبن».

هذا الحديث باختلاف طُرُقه ، بعضُها عن ابن عباس عن خالد ، وبعضها عن نفسه ، فيحتاج إلى أن يكون حديثين في مُسندين ، ولكن حيث اختلفت طُرُقه أوْرَدْناه حديثا واحدا عن ابن عباس ، فإن اللفظ في الجميع له ، ونبَّهنا على ما هو له ، وما هو لخالد.

5.492- Abdullah b. Abbas'dan rivâyet edildiğine göre; Seyfullah adı ile bilinen Halid b. el-Velid ona şöyle anlatmış:

"Hâlid, Rasûlullah'ın (as.) zevcesi, kendisinin ve İbn Abbas'ın da teyzesi olan Meymûme'nin odasına Hz. Peygamber'le birlikte girmiş ve orada kızartılmış bir keler görmüş. Keleri ona, kız kardeşi Hufeyde bint el-Hâris[1], Necid'den getirip takdim etmiş. Meymûne de bunu Rasûlullah'a (as.) ikram etmişti. Hz. Peygamber'e, ismi söylenmeyen ve kendisinden konuşulmayan çok az yemek takdim edilirdi. Rasûlullah (as.) kelere elini uzattığında, orada bulunan kadınlardan biri;

"- Rasûlullah'a (as.) ikram ettiğiniz şeyin ne olduğunu söylesenize!" der. Bunun üzerine Meymûne;

"- O kelerdir, ey Allah'ın Rasûlü" dedi. O zaman Hz. Peygamber hemen elini çekti.

Halid b. Velid;

"- Keler haram mıdır, ey Allah'ın Rasûlü?" diye sorar. Hz. Peygamber cevaben;

"- Hayır! Ama benim milletimin yurdunda bulunmayan bir yaratıktır. Bu yüzden tiksinme hissediyorum" buyurdu

Halid der ki:

---

[1] Bazı kaynaklarda **Hufeyde** olarak kaydedilen bu hanımın ismi **Hüzeyle**'dir. Kısa biyografisi de şöyledir: **Ümmü Hufeyd, Hüzeyle bint el-Hâris b. Hazn el-Hilâliyye**: Hanım sahabîlerdendir. Hz. Peygamber'in baldızıdır, Meymûne'nin kızkardeşidir. Rasûlullah'a (as.) bîat etmişti. Ondan Süleyman b. Yesâr rivâyet etti.

"O zaman ben, keleri önüme çekip yedim. Rasûlullah (as.) da bana bakıyor, ama beni men etmiyordu."[2]

RİVÂYETLER

Rivâyetlerden birinde râvî olarak Halid'den bahsedilmez. İbn Abbas'ın müsned rivâyeti şeklinde kaydedilir.

Bizzat İbn Abbas'dan gelen rivâyette şöyle denir:

"Teyzem Ümmü Hufeyde, Rasûlullah'a (as.) sade yağ, keş peyniri ve birkaç da keler getirmişti. Hz. Peygamber yağ ve peynirden yedi, ama keleri pis bulduğu için yemedi. Fakat Hz. Peygamber'in sofrasında keler yendi. Şayet haram olsaydı, Rasûlullah'ın (as.) sofrasında onun yenmesi mümkün olmazdı."

Yine İbn Abbas'dan gelen diğer bir rivâyet de şöyledir:

"İbn Abbas'ın teyzesi Ümmü Hufeyde bint el-Hâris b. Hazn, Rasûlullah'a (as.) yağ, peynir ve birkaç keler getirmişti. Kelerleri istedi ve sofrasında kelerler yendi. Ama kendisi sanki tiksinen bir edâ ile onlardan yemedi. Şayet haram olsalardı, ne Hz. Peygamber'in sofrasında yenir, ne de yenmesini emrederdi."

Başka bir rivâyette İbn Abbas şöyle dedi:

"Ben ve Hâlid b. el-Velid, Meymûne'nin evinde Rasûlullah'ın (as.) sofrasına oturduk. Sofraya kızartılmış keler getirildi. Hz. Peygamber ona doğru elini uzatınca, Meymûne'nin evinde bulunan kadınlardan biri;

"- Rasûlullah'a (as.) ne yediğini haber verin" dedi. Bunun üzerine Hz. Peygamber elini çekti. Ben;

"- O haram mıdır, ey Allah'ın Rasûlü?" diye sordum.

"- **Hayır! Ama o, benim milletimin yurdunda yoktur. Bu yüzden bir tiksinti hissettim"** dedi.

Halid der ki:

"O zaman keleri önüme çekip yedim, Rasûlullah (as.) da bakıyordu."

---

[2] **Buhari**, Et'ime, 10, 14; Zebâih, 33; **Müslim** Sayd, 7/43-47; **Muvatta**, İsti'zân, 4/10; **Ebû Davud**, Et'ime, 28/3793-94; Eşribe, 21/3730; **Nesâî**, Sayd, 26.

Yine İbn Abbas, başka bir rivâyete göre; "Rasûlullah (as.) Meymûne'nin elinde olduğu, yanında da Halid b. el-Velid bulunduğu sırada, kendisine keler eti getirildi..." diyerek hadîsi aynı manada zikreder.

Rivâyetlerden birinde, "İbn Abbas, Hâlid'den naklen" denerek ilk rivâyet zikredilir. Orada; "Meymûne'nin kız kardeşi Hufeyde bint el-Hâris, onu Necid'den getirmişti" denir. Râvîlerden biri de; "Hufeyde, Benû Cafer'den bir adamın eşi idi" der.

Hadîsi **Buhârî** ve **Müslim** tahric etti.

el-Humeydî'nin lafzını zikretmediği başka rivâyetler de vardır. **el-Humeydî;** "Bu rivâyetlere dayanarak Buharî, onu Halid b. Velid'in müsned rivâyetlerinden saydı" dedi ve ; "Müslim de bu rivâyetleri iki şekliyle de tahric etti" diye ekledi.

Müslim, hadîsi Yezid b. el-Esamm tarîkıyle de rivâyet eder:

"Medîne'de bir damat bizi düğününe davet etti. Bize on üç tane keler getirdi. Kimimiz yedi, kimimiz yemedi. Ertesi gün İbn Abbas'a rastladım ve bunu ona anlattım. **İbn Abbas'**ın etrafı kalabalıktı. İçlerinden biri;

"Rasûlullah (as.); **'ben onu yemem, ama yiyene de engel olmam ve haram da kılmam'** buyurdu" dedi. İbn Abbas dedi ki:

"- Ne kötü söylediniz! Allah'ın elçisi, ancak helâl ve haram kılmak için gönderilmiştir. Rasûlullah (as.) Meymûne'nin evinde iken, yanında da Fadl b. Abbas, Halid b. Velid ve bir de başka bir kadın varken, üzerinde et bulunan bir sofra getirilmişti. Hz. Peygamber, yemeğe yeltenince Meymûne;

"- O, keler etidir" dedi. Bunun üzerine Rasûlullah (as.) elini çekti ve;

"- Bu asla yemediğim bir ettir!" dedi, ama yanındakilere;

"- Siz yeyin!" buyurdu. Bunun üzerine de Fadl, Hâlid ve kadın ondan yediler. Meymûne de;

"- Ben de, Rasûlullah'ın (as.) yediği şeylerden başkasını yemem" dedi.

Muvatta da aynı rivâyeti Halid'den nakleder. Bu rivâyete göre;"Hâlid, Hz. Peygamber'in zevcesi Meymune'nin evine Rasûlullah'la (as.) birlikte girmiş, önlerine kızartılmış keler getirilmiş, Hz. Peygamber elini uzatınca da, evdeki kadınlardan biri;

"- Rasûlullah'a (as.) ne yediğini haber verin!" demiş. Sonra;

"- O, kelerdir ey Allah'ın Rasûlü" denmiş. Bunun üzerine Rasûlullah (as.) elini kaldırmış.

Halid, der ki:

"Ben şöyle sordum:

"- Ey Allah'ın Rasûlü, o haram mıdır?" Buyurdu ki:

"- Hayır! Ama o, benim halkımın yurdunda bulunmayan bir şeydir, bir tiksinti hissettim."

Bunun üzerine ben önüme çektim ve yedim, Rasûlullah (as.) da bakıyordu."

Ebû Davud da **Muvatta'**nın rivâyetini tahric etti.

Ebû Davud'un İbn Abbas'dan gelen diğer bir rivâyetine göre de; "Teyzesi, Rasûlullah'a (as.) yağ, bir kaç keler ve peynir hediye etti..." Sonra hadîsi yukarıda geçen ikinci rivâyet gibi zikretti.

Nesâî de **Muvatta**'nın rivâyeti ile **Ebû Davud'**un da tahric etmiş olduğu ikinci rivâyeti tahric etti. **Nesâî**'nin Hâlid'den yaptığı diğer bir rivâyet de şöyledir:

"Rasûlullah'a (as.) kızartılmış keler getirildi. Yemek üzere elini ona uzatınca, oradakilerden biri;

"- Ey Allah'ın Rasûlü; o keler etidir" dedi. Bunun üzerine elini çekti. Halid b. el-Velid;

"- Keler haram mıdır, ey Allah'ın Rasûlü?" diye sordu.

"- Hayır! Ama o, benim milletimin yurdunda yok, bu yüzden tiksinti duydum" buyurdu.

O zaman Halid, önüne çekti ve Rasûlullah (as.) baktığı halde ondan yedi."

Nesâî'nin **İbn Abbas'**dan diğer bir rivâyeti de şöyledir:

"**İbn Abbas'**a keler yemenin hükmü soruldu **İbn Abbas;**

"Ümmu Hufeyd, Rasûlullah'a (as.) yağ, peynir ve birkaç keler getirmişti. O da yağı ve peyniri yedi..." diyerek yukarıdaki ikinci rivâyetteki gibi zikretti.

Ebû Davud'un İbn Abbas'dan rivâyeti de şöyledir:

"Meymûme'nin evinde idim. Rasûlullah (as.) içeri girdi, yanında da Halid b. Velid vardı. İki çubuk üzerinde, pişirilmiş iki keler getirdiler. Hz. Peygamber tükürür gibi yaptı. Halid b. Velid;

"- Tiksindiğinizi zannediyorum, ey Allah'ın Rasûlü?" dedi. Hz. Peygamber de;

"- Evet tiksindim" buyurdu.

Sonra Rasûlullah'a (as.) süt getirildi, onu içti ve dedi ki:

"Sizden biri yemek yerken; *'Allah'ım, yemeği bize bereketli kıl ve bize ondan daha hayırlısını tattır!'* diye duâ etsin. Süt içerken de; *'Allah'ım; onu bize bereketli kıl ve daha da arttır!'* desin. Sütten başka hiçbir yiyecek ve içecek, hem su, hem de yemek yerini tutamaz."

Bazen İbn Abbas'ın Halid b. Velid'den rivâyeti, bazen de bizzat İbn Abbas'ın rivâyeti şeklinde muhtelif yollarla gelen bu hadîsin, iki ayrı müsned hadîs olması gerekirdi. Ama turûku muhtelif olmasına rağmen, biz onu İbn Abbas'dan gelen tek hadîs olarak verdik. Çünkü neticede bütün lafızlar, ona aittir. Biz ona ait olanla, Halid'e ait olanı da ayrı ayrı belirttik.

İZAH

"Keler": Kertenkeleye benzeyen, ama ondan daha büyük bir sürüngendir. **Hanefîler** dışındaki üç mezhep imamı, keler yemenin mübah olduğunda hemfikirdiler. Sadece **Hanefîlere** göre tenzihen mekruhtur.[3]

Meymûne'nin kızkardeşi **Ümmu Hufeyd**'in adı, **Hüzeyle'**dir.

---

[3] Daha geniş bilgi için bkz., **İbn Hacer**, IX, 582.

٥٤٩٣ـ (ط ـ سليمان بن يسار) قال : « دخل رسول الله صلى الله عليه وسلم بيت ميمونة بنت الحارث ، فإذا ضباب فيها بَيْض ، ومعه عبد الله بن عباس وخالد بن الوليد ، فقال : **من أين لكم هذا** ؟ قالت: أهْدَتْه لي أختي هُزَيلة بنت الحارث ، فقال لعبد الله بن عباس وخالد بن الوليد : **كُلا** ، فقالا : أو لا تأكُل أنت يا رسول الله ؟ فقال : **إني تَحْضُرني من الله حاضرة** ، قالت ميمونة : أنَسْقيك يا رسول الله من لبن عندنا ؟ فقال: **نعم** ، فلما شرب قال : **من أين لكم هذا** ؟ قالت : أهْدَتْه لي أختي هُزَيلة ، فقال رسول الله صلى الله عليه وسلم : **أرأيتكِ جاريتَكِ التي كنت اسْتأمَرتيني في عِتْقها ؟ أعْطيها أخْتَكِ،وصِلي بها رَحِمَكِ ، تَرْعَى عليها ، فإنه خير لكِ** ». أخرجه الموطأ، ويحتمل أن تكون من جملة روايات الحديث الذي قبله ولكنه حيث أخرجه مرسلا عن سليمان بن يسار أفْرَدْناه منه.

5.493- Süleyman b. Yesâr anlatıyor:

"Rasûlullah (as.), Hâris'in kızı Meymûne'nin evine girmiş, beyaz kelerler görmüştü. Yanında da İbn Abbas ve Halid b. Velid vardı:

"- Bunlar size nereden geldi?" diye sordu. Meymûne;

"- Kız kardeşim Hüzeyle bint el-Hâris getirdi" cevabını verdi. Hz. Peygamber, Abdullah b. Abbas ve Halid b. Velid'e;

"- Siz yeyin!" dedi. Onlar da;

"- Sen yemeyecek misin, ey Allah'ın Rasûlü?" dediler.

"- Bana Allah'tan melekler geliyor" buyurdu. O zaman Meymûne dedi ki:

"- Ey Allah'ın Rasûlü; sana da süt verelim."

"- Olur" buyurdu. Sütü içince de;

"- Bu, size nereden geldi?" diye sordu. Meymûne;

"- Kır kardeşim Hüzeyle getirdi" deyince, Hz. Peygamber şunları söyledi:

"- Hürriyete kavuşturmak konusunda benden izin istediğin câriyeni, istersen kız kardeşine ver. Böylece akrabana sıla yapmış, onu gözetmiş olursun. Bu, senin için daha hayırlıdır."[4]

---

4 **Muvatta**, İstizan, 4/9.

RİVÂYETLER

Hadîsi **Muvatta** tahric etti. Bunun da, önceki hadîsin rivâyetlerinden biri olması muhtemeldir. Ama **Muvatta** onu Süleyman b. Yesar'dan mürsel olarak tahric etti, bu yüzden biz de onu ayrı olarak kaydettik.

İZAH

Önceki rivâyette Hz. Peygamber'in keleri tiksindiği için yemediği belirtiliyordu. Burada ise kendisine devamlı melekler geldiği için yemediği ifâde edilmektedir. Buna göre Rasûlullah (as.) hem tiksindiği, hem de keler etinin pis koktuğu için onu yememiş olmalıdır.

٥٤٩٤ـ (خ م ط ت س ــ **عبد الله بن عمر** رضي الله عنه) : « أنّ النبيَّ صلى الله عليه وسلم كان معه ناسٌ من أصحابه ، فيهم سعد، و أُتوا بلحم ضَبٍّ ، فنادت امرأة من نساء النبيِّ صلى الله عليه وسلم: إنّه لَحْمُ ضَبٍّ، فقال رسول الله صلى الله عليه وسلم: **كلوا، فإنه حلال ولكنه ليس من طعامي**».

وفي حديث غُنْدَر عن شُعْبة عن تَوْبَةَ العنبريِّ قال : قال لي الشعبي: أرأيتَ حديث الحسن ــ يعني ابن أبي الحسن البصري ــ عن النبيِّ صلى الله عليه وسلم وقاعَدْتُ ابنَ عمر قريباً من سنتين أو سنة ونصف فلم أسمعه روى عن النبيِّ صلى الله عليه وسلم غير هذا، قال: «كان الناسُ من أصحاب النبيِّ صلى الله عليه وسلم ، فيهم سعد ، فذهبوا يأكلون من لحم ، فنادتهم امرأة من بعض أزواج النبيِّ صلى الله عليه وسلم: إنّه لَحْمُ ضَبٍّ فأمْسَكوا، فقال رسول الله صلى الله عليه وسلم: **كلوا، واطْعموا، فإنه حلالٌ** ــ أو قال: لا بأس به ــ شكٌّ توْبة، **ولكنه ليس من طعامي**». أخرجه البخاري ومسلم.

وللبخاري: «أنّ رسول الله صلى الله عليه وسلم سُئل عن الضّبِّ ؟ فقال : **لا آكله و لاأُحَرِّمُه**».

ولمسلم بنحوه ، وقال : « وهو على المنبر ». وفي أخرى كذلك ، ولم يقل : « على المنبر ». وفي أخرى : « أتي بضبٍّ فلم يأكله ، ولم يُحرِّمه ». وفي أخرى : « أنه سُئل عن الضبّ ؟ فقال : **لا آكله و لا أنهى عنه** ».

وفي رواية الموطأ: «أن رجلاً نادى رسول الله صلى الله عليه وسلم فقال: يا رسول الله صلى الله عليه وسلم، ما ترى في الضبّ ؟ فقال رسول الله صلى الله عليه وسلم: **لستُ بآكله و لا بمُحرِّمه**».

وفي رواية الترمذي : « أنّ رسول الله صلى الله عليه وسلم سُئل عن أكل الضّبّ ؟ فقال : **لا آكله و لاأحَرِّمه** ». وأخرج النسائي رواية الموطأ.

5.494- Abdullah b. Ömer anlatıyor:

"Hz. Peygamber, içlerinde Sa'd'ın da bulunduğu ashabdan bazı kişilerle birlikte iken, önlerine keler eti getirilmişti. Hanımlarından biri;

"- O, keler etidir" deyince, Rasûlullah (as.);

"- Siz yeyin, çünkü o helâldir. Ama benim yiyeceğim değildir" buyurdu.[5]

RİVÂYETLER

Ğundar'ın Şu'be vasıtasıyla Tevbe el-Anberî'den[6] rivâyet ettiği hadîste Tevbe şöyle dedi: "Bana Şa'bî dedi ki:

"- el-Hasan el-Basrî'nin Rasûlullah'dan (as.) rivâyet ettiği hadîs konusunda ne dersin? Ben, İbn Ömer'le iki yıla yakın veya bir buçuk yıl beraber kaldım, onun Hz. Peygamber'den bu konuda bu hadîsten başka bir rivâyetini duymadım. O şöyle demişti:

---

[5] **Buhârî,** Zebaih, 33; Ahbâru'l-Âhâd, 6; **Müslim,** Sayd; 7/39-42; **Muvatta**, İsti'zân, 4/11, **Tirmizî,** Et'ime, 3/1790; **Nesaî**, Sayd, 26.

[6] **Ebû'l-Müverri', Tevbe b. Ebî'l-Esed (Keysân) el-Anberî el-Bâhilî el-Basrî**: ö. 131/748. Basralı tâbiîlerdendir. Enes b. Mâlik ve Şa'bî'den rivâyet etmiş, kendisinden de Şu'be ve Süfyan Sevrî rivâyette bulunmuştur. Aslen Sicistanlıdır, **Yemâme**'de dünyaya geldi, ama **Basra**'da ikamet etti. Genelde sika kabul edilir, sadece Yahya b. Maîn onun zayıf olduğunu söylemiştir. Hadîsi **Buharî, Müslim, Ebû Davud** ve **Nesaî**'de yer almaktadır.

"İçlerinde Sa'd da olduğu halde Hz. Peygamber'in ashabından bazıları et yemeye başlamışlardı. Hz. Peygamber'in hanımlarından biri, onlara;

"- *O keler etidir, elinizi çekin!*" demiş, ama Rasûlullah (as.);

"- Yeyin, yeyin! Çünkü helâldir -veya mahzuru yoktur, dedi-. (Tevbe şüphe etti). **Ama benim yiyeceğim değildir"** buyurmuştu.

Hadîsi **Buharî** ve **Müslim** tahric etti.

Buharî'nin başka bir rivâyetine göre; "Rasûlullah'a (as.) keler eti sorulmuş, O da; **"Ne yerim, ne de haram kılarım"** buyurmuş."

Müslim'in benzer bir rivâyetine göre; "Hz. Peygamber bunu söylerken minber üzerinde imiş."

Aynı meâlde başka bir rivâyetinde de; **"Minber üzerinde"** lafzı yer almaz.

Bir diğerinde de; **"O'na keler getirildi, ama ne yedi , ne de haram kıldı"** denir.

Bir başkasında da; "O'na kelerden soruldu; **"Ne yerim, ne de men ederim"** buyurdu.

Muvatta'nın rivâyeti de şöyledir:

"Bir adam Rasûlullah'a (as.) şöyle dedi:

"- Ey Allah'ın Rasûlü; keler hakkında ne dersin?"

Rasûlullah (as.) şu cevabı verdi:

"- Ben onu yemem, ama haram da kılmam."

Tirmizî'nin rivâyeti de; "Rasûlullah'a (as.) keler yemenin hükmü soruldu: ***'Ben yemem, haram da kılmam'*** buyurdu."

Nesâî de **Muvatta**'nın rivâyetini tahric etti.

٥٤٩٥ـــ (م ـــ **أبو سعيد الخدري** رضي الله عنه) : « أن أعْرَابيا أتى رسول الله صلى الله عليه وسلم ، فقال : إني في غائط مُضبَّة ، وإنه عَامَّةُ طَعَامِ أهلي ؟ فلم يُجبْه ، فقلنا : عَاوِدْه، فعاوَدَه ، فلم يُجبْه - ثلاثا - ثم ناداه رسول الله صلى الله عليه وسلم في الثالثة ، فقال : **يا أعرابيُّ ، إن الله لَعَن - أو غَضبَ - على سبْط من بني إسرائيل ، فمَسَخهم دَوَابَّ يدبُّون في الأرض ، فلا أدري : لعلَّ هذا منها ، فلستُ آكلُها ، ولا أنْهَى عنها** ».

وفي رواية : قال أبو سعيد : قال رجل : « يا رسول الله ، إنّا بأرض مَضَبَّة ، فما تأمُرُنا – أو فما تُفْتينا – ؟ قال : ذُكِرَ لي : أن أُمَّة من بني إسرائيل مُسِخَتْ ، فلم يأمُرْ ، و لم يَنه ، قال أبو سعيد : فلما كان بعدَ ذلك قال عمرُ : إنّ الله لَيَنْفَعُ به غيرَ واحد ، وإنه لَطَعَامُ عامَّة هذه الرِّعاء، ولو كان عندي لَطَعِمْتُه ، إنما عافه رسول الله صلى الله عليه وسلم». أخرجه مسلم.

5.495- Ebû Saîd el-Hudrî'den rivâyet edildiğine göre; bir bedevî, Rasûlullah'a (as.) gelip şöyle dedi:

"- Ben, keleri çok olan bir arazide yaşıyorum. Âilemin genel olarak yiyeceği de kelerdir."

Hz. Peygamber cevap vermedi. Biz, adama, tekrar sormasını söyledik. Tekrar sordu, yine cevap vermedi. Bu, üç defa tekerrür etti. Üçüncüsünde Rasûlullah (as.) şu karşılığı verdi:

"- Ey bedevî! Yüce Allah, İsrâil oğullarında bir nesle lanet - veya gazap- **etmiş; onları yeryüzünde yürüyen hayvanlar suretine sokmuştur. Bilemiyorum ama, belki bu hayvan onlardandır. Bu yüzden ben onu yemem, ama yasaklamam da!"**[7]

RİVÂYETLER

Diğer bir rivâyette Ebû Saîd şöyle anlatır:

Bir adam dedi ki:

"- Ey Allah'ın Rasûlü; biz keleri çok bir arazide yaşıyoruz. Bize ne emrederseniz -veya ne fetvâ verirsiniz-?"

Hz. Peygamber;

"- Bana anlatıldığına göre, Benû İsraîl'den bir ümmetin sûretleri değiştirilmiştir." dedi ve yenmesini ne emretti, ne de yasakladı.

Ebû Saîd dedi ki:

"Bir zaman sonra Hz. Ömer şöyle dedi:

"Şüphesiz Yüce Allah, onunla pek çok kişiye fayda verir. O, genellikle şu çobanların yiyeceğidir. Yanımda olsaydı ben de yerdim. Rasûlullah (as.) ise ondan sadece tiksinmiştir."

---

[7] **Müslim**, Sayd, 7/50-51.

İZAH

Bu rivâyette Yahudilerden bir gurubun, ceza olarak şekillerinin değiştirildiği, insanken hayvan sûretine çevrildikleri belirtilmektedir. Bu manada olmak üzere bazı insanların maymun ve domuz sûretine çevrildiğini ifâde eden âyet-i kerimeler de vardır.[8] Âyet ve hadîslerin zâhirî manaları ile yetinmenin daha doğru olacağını, konuyu tartışma zeminine taşımanın faydalı bir netice vermeyeceğini zannediyoruz.

٥٤٩٦ـ (م ـ **جابر بن عبد الله** رضي الله عنهما) قال : «أُتِيَ النبيُّ صلى الله عليه وسلم بِضَبٍّ، فأبى أن يأكلَ منه ، وقال : **لا أدْري ، لعلَّه من القُرُونِ التي مُسِخَتْ** ».

أخرجه مسلم.

5.496- Cabir b. Abdullah şöyle dedi:

"Hz. Peygamber'e keler getirildi, ama onu yemekten çekindi ve;

"- Bilmiyorum; belki de daha önce sûreti değiştirilenlerdendir" dedi.[9]

٥٤٩٧ـ (د س ـ **ثابت بن وديعة** رضي الله عنه) قال : « كُنَّا مَعَ رسول الله صلى الله عليه وسلم في جيش، فأصَبْنا ضبابا ، قال : فَشَوَيْتُ منها ضبا ، فأتيتُ به رسول الله صلى الله عليه وسلم ، فوضعتُه بين يديه، قال: فأخذ عُودا فعَدَّ به أصابعَهُ ، ثم قال : **إن أُمَّةً من بني إسرائيل مُسِخَتْ دَوَابَّ في الأرض، وإني لا أدري أيُّ الدَّوَابِّ هي؟** قال: فلم يأكل ولم ينْهَ». أخرجه أبو داود والنسائي.

5.497- Sâbit b. Vedîa[10] anlatıyor:

"Bir orduda Rasûlullah'la (as.) birlikte idik. Birkaç keler ele geçirdik. Ben, onlardan birini kızartıp Rasûlullah'a (as.) götürdüm,

---

[8] Bkz., Bakara, 65; Maide, 60; A'raf, 166.

[9] **Müslim**, Sayd, 7/48.

[10] **Ebû Saîd, Sâbit b. Vedîa (Yezîd) el-Ensârî el-Hazrecî el-Medenî**: Medîneli sahabîlerdendir. Babası da sahabî idi. **Hayber** seferine katılmıştır. Hz. Peygamber'den sonra **Kûfe**'de ikamet etmiştir. **Sıffîn** savaşında Hz. Ali'nin yanında yer almıştı. Hadîsi **Ebû Davud, Nesaî** ve **İbn Mâce**'de yer almaktadır.

önüne koydum. Hz. Peygamber bir çubuk aldı ve onunla kelerin parmaklarını saydı, sonra da;

"- İsrail oğullarından bir tâife, yeryüzündeki hayvanlar şekline çevrilmişti. Onun hangi hayvan olduğunu bilemiyorum" dedi ve ondan ne yedi, ne de yasakladı."[11]

٥٤٩٨ـ (د ـ **عبد الله بن عمر** رضي الله عنهما) قال: قال يوما رسول الله صلى الله عليه وسلم: « **وَدِدْتُ أن عندي خُبزة بيضاءَ من بُرّة سَمْراءَ ، مُلَبَّقة بسمْن ولَبَن** ، فقام رجل من القوم فاتَّخَذَ ذلك ، فجاءه به ، فقال : في أيِّ شيء كان السَّمْنُ؟ قال : في **عُكّة ضَبّ** ، قال : ارْفعه ». أخرجه أبو داود ، وقال : هذا حديث مُنكَر.

5.498- İbn Ömer'den rivâyet edilmiştir:

Bir gün Rasûlullah (as.) şöyle buyurdu:

"Esmer buğdaydan yapılmış ve süt ve yağla yumuşatılmış beyaz bir ekmeği içim çekti."

Hemen cemâatten biri ayağa kalktı ve Hz. Peygamber'in söylediğini hazırlayıp kendisine takdim etti. Hz. Peygamber;

"- Bu yağ nerede idi?" diye sordu. Adam;

"- Keler derisinden yapılmış bir tulumda idi" deyince;

"- Alın bunu!" buyurdu.[12]

٥٤٩٩ـ (د ـ **عبد الرحمن بن شبل** رضي الله عنه) : « أن رسول الله صلى الله عليه وسلم نهى عن أكل لحمِ الضّبّ ». أخرجه أبو داود.

5.499- Abdurrahman b. Şibl şöyle dedi:

"Rasûlullah (as.) keler eti yemeyi men etti."[13]

---

[11] **Ebû Davud**, Et'ime, 28/3795; **Nesâî**, Sayd, 26.

[12] **Ebû Davud**, Et'ime, 38/3818; **Ebû Davud**, bu hadîsin münker olduğunu söyler.

[13] **Ebû Davud**, Et'ime, 28/3796.

İZAH

Hattâbî; *"Bu hadîsin sağlam olmadığını",* **İbn Hazm;** *"Râvîlerinin meçhul ve zayıf olduğunu",* **İbn Cevzi;** *"Salih olmadığını",* **Beyhakî** de; *"Bu rivâyette İsmail b. Ayyaş'ın teferrüd ettiğini, onun münferid rivâyetinin ise hüccet olmadığını"* söylemelerine mukabil, **İbn Hacer** bu sözlere aldanmamak gerektiğini belirterek hadîsin hasen olduğunu söyler.

Bu bâbtaki hadîslerin bütününü göz önüne aldığımızda; kelerin haram olmadığı, hatta mutlak mekruh dahi sayılamayacağı, belki tiksinenler için tenzihen mekruh olacağı anlaşılır. Rasûlullah'ın (as.) da oturduğu sofrada kelerin yenmesi, onun mübah olduğunu gösterir.[14]

الأرنب

2*- TAVŞAN

٥٥٠٠ـ (د ـ خالد بن الحويرث): «أن عبد الله بن عَمْرو كان بالصِّفاح - مكان بمكة - وأن رجلا جاء بأرْنَب قد صادها فقال: يا عبد الله بنَ عمرو ما تقول قال: قد جيء بها إلى رسول الله صلى الله عليه وسلم وأنا جالس معه فلم يأكلْها و لم ينْهَ عن أكلها وزعم أنها تحيض» أخرجه أبو داود.

5.500- Hâlid b. el-Huveyris[15] anlatıyor:

"Abdullah b. Amr, Sifâh mevkiinde -Mekke'de bir yerdir.- iken bir adam, avladığı bir tavşanı getirip;

"- Ey Abdullah b. Amr; ne diyorsun?" demiş, o da şu cevabı vermişti:

---

[14] Bkz., **İbn Hacer**, IX, 582.

[15] **Ebû Muhammed, Halid b. el-Huveyris b. Halid el-Kuraşî el-Mahzûmî el-Mekkî:** Mekkeli tâbiîlerdendir. Abdullah b. Amr b. el-Âs'tan rivâyeti vardır. Kendisinden ali b. Zeyd b. Cüd'ân rivâyet etmiştir. Rivâyeti **Ebû Davud**'da bulunmaktadır, ancak hadîsi azdır. **İbn Hibbân** onu *Sikat*'ına almıştı.

"- Ben Rasûlullah'la (as.) birlikte otururken, O'na da tavşan getirilmiş; fakat ne yemiş, ne de yenmesini yasaklamıştı. O, tavşanın hayız gördüğünü zannediyordu."[16]

İZAH

Dört mezhep imamının ve fukahanın müşterek kanâatine göre tavşan eti yemek mübahtır. Yalnız **Abdullah b. Amr b. el-Âs, İbn Ebî Leylâ** ve **İkrime**, tavşan eti yemenin mekruh olduğunu söylerler.

Ebû Davud'un rivâyet ettiği bu hadîs, râvîlerinin marûf olmaması cihetiyle zayıf görülmüştür. Ancak sahih de olsa tavşanın mekruh olduğuna kesin delil olmaz. Çünkü Rasûlullah'ın (as.) ifâdesi buna müsait değildir.[17]

٥٥٠١ــ (خ م د ت س ــ أنس بن مالك رضي الله عنه) قال : « أَنْفَجنَا أَرْنبا بَمَرِّ الظَّهْران، فسَعَى القومُ فلَغَبُوا ، وأَدْرَكتُها فأخَذتُها وأتيْتُ بها أبا طَلْحَةَ ، فذبحها بَمروَة ، فبعثَ معي بفَخِذَيها وبِوَرِكِها إلى رسول الله صلى الله عليه وسلم فأكله ، قيل له : آكله ؟ قال: قَبِلَه ».

أخرجه البخاري ومسلم والنسائي. وفي رواية الترمذي « بفَخِذها أو بوَرِكها ».

وفي رواية أبي داود قال : « كنت غُلاما حَزَوَّرا ، فصدْتُ أرْنبا [فشَوَيْتُها] ، فبعث معي أبو طلحةَ إلى النبيِّ بِعَجُزِها ، فأتيتُه بها ».

5.501- Enes b. Mâlik anlatıyor:

"Merru'z-Zahrân'da bir tavşanı kaldırdık. İnsanlar arkasından koştu, ama ele geçiremediler. Ben tavşana yetiştim ve yakalayıp Ebû Talha'ya getirdim. Ebû Talha, tavşanı keskin bir taşla kesti, budunu ve iki uyluğunu benimle Rasûlullah'a (as.) gönderdi. Hz. Peygamber de yedi. Ona;

"- Hz. Peygamber onu yedi mi?" diye sorulunca;

---

[16] **Ebû Davud**, Et'ime, 27/3792.

[17] Bkz., **Avnu'l-Ma'bûd**, X, 265; **İbn Hacer**, IX, 579.

"- Kabul etti"[18] dedi.

RİVÂYETLER

Hadîsi **Buhârî, Müslim** ve **Nesâî** tahric etti.

Tirmizî'nin rivâyetinde; **"Uyluğunu veya budunu"** denir.

Ebû Davud'un rivâyeti de şöyledir:"

"Ben güçlü, atak bir delikanlı idim. Bir tavşan yakaladım ve kızarttım. Ebû Talha, onun arka budunu benimle Hz. Peygamber'e gönderdi. Ben de onu kendisine götürdüm."

الضَّبُعُ

3*- SIRTLAN

٥٥٠٢ـــ (د ت س ـــ ابن أبي عمار) قال : « قلت لجابر : الضَّبُعُ ، أصَيد هي ؟ قال : نعم، قلت : آكُلها ؟ قال : نعم ، قلت : عن النبي صلى الله عليه وسلم ؟ قال : نعم ».

أخرجه الترمذي وأبو داود والنسائي ،إلا أن لفظ أبي داود : قال جابر : « سألت رسول الله صلى الله عليه وسلم عن الضَّبُع ؟ فقال : هو صَيْد ، وجَعل فيه كَبْشا إذا صَادَهُ المُحرم ».

5.502-Abdurrahman b. Ebî Ammâr[19] anlatıyor:

Câbir'e dedim ki:

"- Sırtlan, av hayvanı mıdır?"

"- Evet."

"- Yiyebilir miyim?"

"- Evet."

"- Bu cevap, Rasûlullah'dan (As.) mıdır?"

---

[18] **Buhârî**, Zebaih, 10, 32; Hibe, 5; **Müslim**, Sayd, 9/53; **Tirmizî**, Et'ime, 2/1789; **Ebû Davud**, Et'ime 27/3791; **Nesâî**, Sayd, 25.

[19] **Abdurrahman b. Abdullah b. Ebî Ammâr el-Kuraşî el-Mekkî**: Mekkeli tâbiîlerdendir. Câbir b. Abdullah ve Muâz b. Cebel'i dinlemiştir. Ondan Yusuf b. Mâhek ve İbn Cüreyc rivâyet etmiştir.

"- Evet."[20]

RİVÂYETLER

Hadîsi **Tirmizî, Ebû Davud** ve **Nesaî** tahric ettiler.

Ancak **Ebû Davud**'un rivâyetinde Câbir şöyle dedi:

"Rasûlullah'a (as.) sırtlanı sordum"

"- O, av hayvanıdır. İhramlı biri onu avlarsa, karşılığında bir koç tasadduk eder" dedi.

İZAH

Bu rivâyet, sırtlanın helâl olduğunu, etinin yenebileceğini ifâde etmektedir. **İmam Şafiî** ve **Ahmed b. Hanbel,** onu helâl sayarlar. Hatta ihramlı biri sırtlan avlayacak olsa, fukaraya bir koç veya o kıymette para dağıtması gerekir.

٥٥٠٣ــ (ت ــ **خزيمة بن جزء** رضي الله عنه) قال : « سألت رسول الله صلى الله عليه وسلم عن [أكل] الضَّبُع ؟ فقال : **أوَ يأكل الضَّبُعَ أحد** ؟ وسألته عن أكل الذئب ؟ فقال : **أوَ يأكل الذئبَ أحد فيه خير** ؟ ». أخرجه الترمذي.

5.503-Huzeyme b. Cez'[21] şöyle dedi:

"Rasûlullah'a (as.) sırtlan yemenin hükmünü sordum."

"- Bir adam sırtlanı yer mi ki?" diye sordu. Bu sefer de, kurt yemenin hükmünü sordum. O zaman da;

"- Kendisinde hayır bulunan biri, kurdu yer mi?"[22] dedi.

İZAH

Bu rivâyet de sırtlanın helâl olmadığını zımnen ifâde etmektedir. **İmam Mâlik** ile rey ehli sırtlanın helâl olmadığını söylerler. Bu

---

[20] **Tirmizî,** Et'ime, 4/1791; **Ebû Davud**, Et'ime, 32/3801; **Nesaî**, Sayd, 27.

[21] **Ebû Abdullah, Huzeyme b. Cez' es-Sülemî**: Sahabîdir. Bilinen tek hadîsi **Tirmizî** ve **İbn Mâce**'de bulunmaktadır. Ancak ona varan isnâd sahîh görülmemiştir.

[22] **Tirmizî**, Etime, 4/1792.

konuda iki farklı rivâyetin varlığı, fukaha arasında farklı görüşlerin doğmasına yol açmıştır.

القُنْفُذ

4*- KİRPİ

٥٥٠٤ـ (د ـ نميلة [الفزاري]) قال : « كنت عند ابن عمر ، فسُئل عن أكل القُنْفُذ ؟ فتلا: {قُلْ لا أجدُ فيمَا أُوحيَ إليَّ مُحَرَّما عَلَى طَاعِم يَطْعَمُهُ إلاَّ أن يَكُونَ مَيْتَة أو دَما مَسفُوحا أو لَحْمَ خنْزِير، فإنَّهُ رِجْس ، أوْ فِسْقا أُهِلَّ لغَيْرِ اللّه به ، فَمَنْ اضطُرَّ غَيْرَ بَاغ ولا عَاد فإنَّ رَبَّكَ غَفُور رَحِيم} [الأنعام : ١٤٥] فقال شيخ عنده : سمعت أبا هريرة يقول : ذُكِرَ القُنْفُذ عند رسول الله صلى الله عليه وسلم ، فقال : خَبيثَة مِن الْخَبَائث ، فقال ابن عمر : إنْ كان قال هذا رسول الله صلى الله عليه وسلم فهو كما قال ». أخرجه أبو داود.

5.504-Nemîle el-Fezârî[23] anlatıyor:

"İbn Ömer'in yanında bulunuyordum. Kendisine kirpi yemeğinin hükmü soruldu. Hemen;

"De ki: Bana vahyolunanda leş, akıtılmış kan, domuz eti -ki o pistir- ve Allah'tan başkası adına günah işlenerek boğazlanandan başkasını yemenin haram olduğuna dair bir emir bulamıyorum. Ama kim çaresiz kalırsa tecavüz etmemek ve zarûret miktarını aşmamak şartıyla yiyebilir. Şüphesiz Rabbin çok bağışlayıcı, çok merhametlidir"[24] âyetini okudu. Orada bulunan bir ihtiyar dedi ki:

"- Ben Ebû Hureyre'nin; *'Rasûlullah'ın (as.) huzurunda kirpiden söz edilmişti. Hz. Peygamber'in şöyle buyurduğunu duydum'* dediğini işittim:

"- O, habîslerden biridir."

İbn Ömer dedi ki:

---

[23] **Nümeyle (Nemîle)el-Fezârî**: Tâbiîlerdendir. Abdullah b. Ömer'den rivâyeti vardır. Ondan oğlu İsa rivâyet etmiştir. Hadîsi **Ebû Davud**'da bulunmaktadır. Meçhûl biri olarak tavsif edilmiştir.

[24] En'am, 145.

"Eğer bunu Rasûlullah (as.) söyledi ise, şüphesiz mesele O'nun söylediği gibidir."[25]

İZAH

"Habis"; dinen haram olan şeyler için kullanılan bir terimdir.

Kirpinin câiz olup olmadığı konusu, fukaha arasında tartışılır. **Ebû Hanîfe** ile **Ahmed b. Hanbel** kirpi eti yemeyi câiz görmezler. Delilleri de, bu hadîstir.

İmam Malik ile **İmam Şafiî** ise helâl olduğu kanaatindedirler.

الحُبَارَى

5*- TOY KUŞU

٥٥٠٥ـ (د[ت] ـ سفينة رضي الله عنه) قال: « أكلت مع رسول الله صلى الله عليه وسلم لَحْمَ حُبَارى». أخرجه أبو داود [والترمذي].

5.505- Sefine şöyle dedi:

"Ben Rasûlullah'la (as.) birlikte toy kuşunun etini yedim."[26]

İZAH

Toy; tavuktan büyük, uzun boyunlu bir hayvandır. Ebleh bir hayvan olarak bilinir. Kül renginde bir yabanî hindidir.

Bu hadîsin râvîlerinden **İbrahim b. Ömer b. Sefine,** meçhul biridir. Sikalara muhalefet eder. Bu itibarla onun rivâyeti delil sayılmaz.

Ancak toy kuşunun etini yemenin câiz olduğunda ihtilaf yoktur.

---

[25] **Ebû Davud**, Et'ime, 29/3799.

[26] **Tirmizî,** Et'ime, 26/1828; **Ebû Davud**, Et'ime, 29/3797.

الجَرَّاد

6*- ÇEKİRGE

٥٥٠٦ـ (خ م ت د س ـ ابن أبي أوفى رضي الله عنه) قال : « غَزَوْنَا مع رسول الله صلى الله عليه وسلم سَبْعَ غَزَوَاتٍ - أو سِتًّا - وكنا نأكل الْجَرَادَ ونحن معه ».

وفي رواية : « غَزَوْنا مع رسول الله صلى الله عليه وسلم نأْكُلُ الجراد ».

وفي أخرى « نأكل معه الجراد ». أخرجه الجماعة إلا الموطأ .

وللنسـائي أيضا: «غزونا مع رسول الله صلى الله عليه وسلم [ستًّ] غزوات فكنا نأكل الجرادَ»

5.506- İbn Ebî Evfâ şöyle dedi:

"Rasûlullah'la (as.) birlikte yedi -veya altı- defa savaşa gittik. O'nunla birlikte iken çekirge yiyorduk."[27]

RİVÂYETLER

Diğer bir rivâyette şöyle denir:

"Rasûlullah'la (as.) birlikte gazaya çıktık, yolda çekirge yiyorduk."

Başka bir rivâyette de; "O'nunla birlikte çekirge yiyorduk" denir. Hadîs, **Muvatta** hariç Kütüb-ü Sitte'de tahric edildi.

Nesâî'nin rivâyeti; "Rasûlullah'la (as.) birlikte altı defa gazaya çıktık, çekirge yiyorduk" şeklindedir.

İZAH

Bu rivâyet, çekirge yemenin câiz olduğuna delâlet etmektedir. Bu konuda başka rivâyetler de vardır. Bu rivâyetlerin bir kısmı aşağıda gelecektir.

---

[27] **Buhârî,** Zebaih, 13; **Müslim,** Sayd, 8/52; **Ebû Davud,** Et'ime, 35/3812; **Tirmizî,** Et'ime, 22/1821-22; **Nesaî,** Sayd, 37.

Çekirge yemenin helâl olduğu konusunda fukaha arasında da ihtilaf yoktur. Yalnız hangi durumdaki çekirgenin yenileceği tartışılır. Bazıları ölü bulunan çekirgenin de yenilebileceğini söylerken, bazıları da ancak yakalanıp başı kesilenlerinin yenilebileceğini ifade ederler.

٥٥٠٧ـ (ط ـ عبد الله بن عمر رضي الله عنهما) قال : «سُئِلَ عُمَرُ عن الجراد ؟ فسمعته يقول : وَدِدْتُ أنّ عندنا منه قفعة فنأكله ». أخرجه الموطأ .

5.507-Abdullah b. Ömer şöyle dedi:

"(Babam) Ömer'e çekirgenin hükmü soruldu. Şu cevabı verdiğini işittim:

"- Keşke bizde ondan bir zenbil dolusu olsa da yesek!"[28]

٥٥٠٨ـ (د ـ سلمان الفارسي رضي الله عنه) قال : « سئل رسول الله صلى الله عليه وسلم عن الجراد ؟ فقال : أكثَرُ جُنُودِ الله ، لا آكُلُه ، ولا أُحَرِّمُه ». أخرجه أبو داود.

5.508- Selman el-Fârisî şöyle dedi:

"Rasûlullah'a (as.) çekirgenin hükmü soruldu. Dedi ki:

"Çekirge, Allah'ın kalabalık ordusudur. Ama ben onu yemem, haram da kılmam."[29]

İZAH

Çekirgeye **"Allah'ın ordusu"** denmesi; muhtemelen milletlerin cezalandırılması takdir edildiğinde, Allah tarafından çekirge sürülerinin gönderilerek, onların ekinleri yeyip bitirmeleri ve insanların açlıktan perişan edilmeleri sebebiyledir.

٥٥٠٩ـ (جابر بن عبد الله رضي الله عنهما) : أن رسول الله صلى الله عليه وسلم دَعَا على الجراد ، فقال : اللّهم أهْلِك الجرادَ ، واقْتُل كِبَارَه ،وأهْلِك صِغَارَه ، واقْطع دَابِرَه،

---

[28] **Muvatta,** Sıfatu'n-Nebî, 10/30.

[29] **Ebû Davud**, Et'ime, 35/3813.

وخُذْ بأفواهها عن مَعَايِشنا ، وأرْزاقنا ، إنك سَميع الدعاء ، فقال رجل : يا رسول الله، كيف تَدْعُو على الجراد وهو جند من أجْناد الله أنْ يَقْطع دابِرَه ؟ فقال رسول الله صلى الله عليه وسلم : « إنه نَثْرَةُ حُوت في البحْر». أخرجه... وقد تقدم في كتاب الحج عن أبي هريرة وكعْب الأحبار في ذكر الجراد ، وإبَاحَة أكله ، وأنه من صَيد البحر ، فلم يُعدْهُ.

5.509- Câbir b. Abdullah'dan rivâyet edilmiştir:

"Hz. Peygamber çekirgeye beddua edince şöyle demişti:

"Allah'ım; çekirgeyi helâk eyle! Büyüklerini öldür, küçüklerini helâk et, neslini kurut! Ağızlarını, bizim mâişetimizden ve rızıklarımızdan kes! Şüphesiz sen; duâları işitirsin."

Bir adam;

"- Ey Allah'ın Rasûlü; çekirge, Allah'ın ordularından biri olduğu halde, onların kökünün kesilmesi için nasıl duâ ediyorsun?" diye sorunca, Hz. Peygamber;

"- Çekirge, balığın denizde saçtığı bir yaratıktır" cevabını verdi.[30]

RİVÂYETLER

Kitabu'l-Hac bölümünde çekirgeye, onu yemenin mübah olduğuna, çünkü onun deniz avı sayıldığına dair Ebû Hureyre ve Kâbu'l-Ahbâr'dan nakledilen rivâyetler geçmişti.[31] Bu yüzden burada onu tekrar etmiyoruz.

İZAH

Hz. Peygamber'in duâsı, çekirge belâsının defi amacını taşımaktadır. Nitekim sorulan soruya verdiği cevaptan da

---

[30] Musannıf hadîsin kaynaklarını burada belirtmedi. Ancak **Kitabu'l-Hac**'da **Ebû Hureyre** ve **Kâ'bu'l-Ahbâr**'dan naklen çekirge yemenin mübah olduğuna, onun deniz avı sayıldığına dair rivâyetlerin geçtiğini (bkz., hadîs no: 1347-48), bu yüzden burada tekrar etmeyeceğini belirtti. **Câbir** hadîsini **Tirmizî**, (Et'ime, 23/1823) ve **İbn Mâce** (Sayd, 9/3221) rivâyet etmişlerdir.

[31] Bkz., hadîs no, 1347, 1348.

anlaşılacağı üzere, çekirge neslinin tamamen yok edilmesi değil, karadan temizlenmesi murad edilmiştir.

Ayrıca çekirgenin, insanlara bir musibet olarak gönderildiği göz önüne alınırsa, mezkür duâ, bu açıdan da belânın defi manasına yorumlanabilir.

Bu hadîsin râvîlerinden **Musa b. Muhammed et-Teymî,** zayıftır, münker rivâyetleri vardır. Bu itibarla rivâyetleri delil olmaz.[32] Ayrıca bu rivâyeti kaydeden **Tirmizî** de, hadîsin garib olduğunu, bundan başka bir yolla da bilinmediğini, **Musa'**nın da münker rivâyetleri bulunduğunu söylemektedir.

الخَيْل

7*- AT

٥٥١٠ــ (خ م س ــ **أسماء بنت أبي بكر** رضي الله عنهما) قالت : نَحَرْنَا على عهد رسول الله صلى الله عليه وسلم فرسا ، فأكلناه –وفي رواية : ذبحنا على عهد رسول الله صلى الله عليه وسلم فرسا بالمدينة فأكلناه. أخرجه البخاري ومسلم والنسائي.

5.510-Hz. Ebû Bekr'in kızı Esmâ'dan rivâyet edilmiştir:

"Biz, Rasûlullah (as.) döneminde bir at kesip yedik."[33]

RİVÂYETLER

Diğer bir rivâyette; "Biz, Rasûlullah (as.) döneminde, Medîne'de bir at kesip yedik" denir.

Hadîsi **Buharî, Müslim** ve **Nesaî** tahric etti.

İZAH

At eti yemenin cevazı konusunda fukaha ihtilaf etmiştir. Bu hadîs, câiz olduğunun delilidir. Fukahanın cumhuru da mübah

---

32 Bkz., **Mizanu'l-İ'tidâl**, IV, 218.

33 **Buhârî,** Zebaih, 24, 27; **Müslim**, Sayd, 6/38; **Nesaî**, Dahâyâ, 33.

olduğunda birleşir. **İmam Şâfiî, Ahmed b. Hanbel, İmâmeyn** vdğ. bu görüştedirler.

İbn Abbas'la **İmâm Mâlik** ve **Ebû Hanîfe,** mekruh olduğu kanaatindedirler. Onlar atı, savaş aracı olarak görürler ve ayrıca; *"Sizin için atları, katırları ve merkepleri binek ve süs hayvanı olarak yarattık"*[34] âyetini de, kerâhetine delil gösterirler. **Halid b. Velid**'in rivâyet etmiş olduğu; **"Rasûlullah (as.) atların, katırların ve eşeklerin etlerini yemeyi yasakladı"**[35] rivâyetini de delil sayarlar. Ancak hadîsi rivâyet eden **Ebû Davud**, bu hükmün mensûh olduğunu söylemektedir. Mensûh olduğunu kabul etmeyenlere de, **Halid**'in rivâyetinin zayıf olduğunu, çünkü râvîlerden **Yahya b. Mikdam'**ın zayıf kabul edildiğini ileri sürerler.

٥٥١١ـ (ت س د ـ جابر بن عبد الله رضي الله عنهما) قال : «أكلنا زمنَ خيْبَرَ الخَيْلَ وحُمُرَ الوحش ، ونهانا رسول الله صلى الله عليه وسلم عن الحمر الأهلية ، وأَذِنَ في الخيل».

أخرجه أبو داود والنسائي. وفي رواية الترمذي قال: « أطْعَمَنَا رسول الله صلى الله عليه وسلم لُحُومَ الْخَيْلِ ، ونهانا عن لُحُومِ الحُمُرِ ».

5.511-Câbir şöyle dedi:

"Hayber günü biz, at ve vahşî eşek eti yedik. Hz. Peygamber, ehlî eşek etini yememizi yasakladı, ama at eti yememize izin verdi."[36]

RİVÂYETLER

Hadîsi **Ebû Davud** ve **Nesaî** tahric etti.

Tirmizî'nin rivâyeti de şöyledir:

"Rasûlullah (as.) bize at etini yedirdi, ama eşek etini yasakladı."

---

[34] Nahl, 8.

[35] **Ebû Davud**, Et'ime, 25/3790; **Nesâî**, Sayd, 30; **İbn Mâce**, Zebâih, 14/3198.

[36] **Tirmizî**, Et'ime, 5/1893; **Ebû Davud**, Et'ime, 26/3788; **Nesaî**, Sayd, 32.

İZAH

Ehlî eşek etinin haram olduğu konusunda fukaha ittifak eder. Yalnız **İbn Abbas**'a göre haram değildir. **İmam Mâlik**'ten de bu konuda birbirinden farklı hükümler rivâyet edilmiştir.

Ehlî eşek etinin niçin haram kılındığı konusunda çok sarih bir bilgi yoktur. Yalnız **Ebû Davud**'da rivâyet edildiğine göre Rasûlullah (as.), **Gâlib b. Ebcer**'e;

"- Âilene eşeklerin besili olanlarından yedir. Ben onları ancak köy içinde dolaşıp pislik yedikleri için haram kıldım" dedi[37]

Ancak bu rivâyette, bu sözün bir kıtlık yılında söylediği de belirtilmektedir. Dolayısıyla zarurete hamledilmiştir. Ayrıca **Nevevî,** bu rivâyetin muztarib olduğunu söylemektedir.

الجلالة

8*- PİSLİK YİYEN HAYVANLAR

٥٥١٢ــ (د ت ــ **عبد الله بن عمرو** رضي الله عنهما) قال : « نهى رسول الله صلى الله عليه وسلم عن جَلاَّلَة الإبلِ أن يُرْكَبَ عليها ، أو يُشْرَبَ من ألبَانها ».

وفي أخرى «نهى عن الجلاَّلة في الإبل أن يُرْكَبَ عليها». وفي أخرى « نهى عن ركوب الجَلاَّلة» أخرجه أبو داود. وعند الترمذي قال : « نهى رسول الله صلى الله عليه وسلم عن أكل الجلالة وألْبَانها ».

5.512- Abdullah b. Ömer şöyle dedi:

"Rasûlullah (as.) pislik yiyen deveye binmekten ve sütünü içmekten men etti."[38]

---

[37] **Ebû Davud**, Et'ime, 34/3809.

[38] **Tirmizî,** Et'ime, 24/1824; **Ebû Davud**, Et'ime, 25/3785, 3787.

RİVÂYETLER

Bir rivâyette sadece; *"Pislik yiyen deveye binmekten men etti"* denirken, başka bir rivâyette; *"Pislik yiyen hayvanları yemekten men etti"* denir.

Hadîsi **Ebû Davud** tahric etti.

Tirmizî'de ise; *"Rasûlullah (as.) pislik yiyen hayvanların etini yemekten ve sütlerini içmekten men etti"* şeklindedir.

İZAH

"Pislik yiyen hayvanlar" diye tercüme ettiğimi *"Cellâle"* kelimesi; her çeşit dışkıyı yiyen hayvanların genel adıdır. Deve, inek, koyun, tavuk, kaz, ördek vdğ. hayvanlar, bunlardandır.

Nevevî; "Hayvanın yediği yemin çoğu necâset olanlar *cellâle* sayılır" derken, **Râfiî; "Etin kokusuna ve rengine bakılması gerektiğini; çorbasının ve etinin kokusu veya rengi değişmişse** *cellâle* **sayılacağını"** belirtir.

İmâm Mâlik *Cellâle*'nin etini yemekte beis görmez.

Diğer üç mezhebe göre ise yenmesi mekruhtur. Bir müddet hapsedilip temiz yemle beslendikten sonra yenmelidir. Umumiyetle tavuk cinsi için üç gün, koyun cinsi için dört, deve-inek cinsi için de on gün hapsedilmesi uygun görülür.

Cellâle'ye binmenin yasak edilmesi, necaset yiyen hayvan terlediğinde necis kokacağından ve terinin elbiseye bulaşabileceğinden dolayıdır.

٥٥١٣ـــ (ت د س ـــ عبد الله بن عباس رضي الله عنهما) : « أن رسول الله صلى الله عليه وسلم نهى عن أكل المُجَثَّمَةِ ، وهي المصبُورةُ للقتل ، وعن أكل الجلاَّلة ، وشُرْبِ لبنها ».

وفي رواية للترمذي والنسائي قال : « نهى رسول الله صلى الله عليه وسلم عن المُجَثَّمةِ وعن لَبَن الجلاَّلة ، وعن الشُّرب من فِي السِّقَاءِ ». وفي رواية أبي داود : « أن النبيَّ صلى الله عليه وسلم نهى عن لبن الجلاَّلة ».

5.513- Abdullah b. Abbas'dan rivâyet edilmiştir:

"Rasûlullah (as.) *Mücesseme*'nin etini yemeyi yasakladı. *Mücesseme*, öldürülmek üzere hedef olarak dikilen hayvandır. Kezâ dışkı yiyen hayvanların etini yemeyi ve sütünü içmeyi de yasakladı."[39]

RİVÂYETLER

Tirmizî ve **Nesaî**'nin rivâyeti şöyledir:

"Hz. Peygamber *Mücesseme*'yi, *Cellâle*'nin sütünü ve kırbanın ağzından su içmeyi yasakladı."

Ebû Davud'un rivâyeti; "Hz. Peygamber *Cellâle*'nin sütünü yasakladı" şeklindedir.

İZAH

"*Mücesseme*"; bir hedefe bağlanan ve taş, ok, silah vb. aletlerle öldürülen hayvandır. Hayvana acı çektirmesi yanında, insanın merhamet duygularını söndüren bir uygulamadır.

"Kırbanın ağzından su içmenin yasaklanması" da, kırbaya herhangi bir şeyin düşmüş olabileceği, ağzını dayayarak içince de onun görülemeyeceğinden ve yutulacağından dolayıdır.

٥٥١٤ــ (خ م س ــ زَهْدَم [بن مضرب الأزدي الجرمي]) : أن أبا مُوسى أُتِيَ بدَجاجة ، فَتَنحَّى رجل من القوم ، فقال: ما شأنُك ؟ فقال: «إني رأيتُه يأكل شيئا فقذِرتُه فحلفتُ أن لا آكله فقال أبو موسى: ادْنُ فكُلْ، فإني رأيتُ رسول الله صلى الله عليه وسلم يأكُلُهُ، وأمره أن يكفِّرَ عن يمينه».

وفي أخرى قال : « كُنَّا عند أبي موسى ، فقُدِّم طعامُه ، وقُدِّم في طعامه لحمُ دَجَاج ، وفي القوم رجل من تَيْمِ الله ، أحْمَر ، كأنه مولى ، فلم يَدْنُ ، فقال له أبو موسى: ادْنُ فإني رأيتُ رسول الله صلى الله عليه وسلم يأكل منه». أخرجه النسائي ، وهو طرف من حديث طويل أخرجه البخاري ومسلم وهو مذكور في « **كتاب اليمين** » من حرف الياء.

---

[39] **Tirmizî,** Et'ime, 24/1825; **Ebû Davud**, Et'ime, 25/3786; **Nesaî**, Dahâyâ, 44.

5.514- Zehdem b. Mudarrib el-Ezdî el-Cermî'den[40] rivâyet edilmiştir:

"Ebû Musa'nın sofrasına tavuk eti getirilmişti. Sofradakilerden biri kenara çekildi. Ebû Musa;

"- Senin neyin var?" dedi.

"- Ben bu hayvanın bir şey yediğini gördüm de, iğrendim ve onu yemeyeceğime yemin ettim" deyince Ebû Musa;

"- Sofraya gel ve ye! Çünkü ben, Rasûlullah'ın (as.) tavuk eti yediğini gördüm" dedi ve ona yemini için kefâret vermesini emretti."[41]

RİVÂYETLER

Diğer bir rivâyet şöyledir:

"Ebû Musa'nın yanında bulunuyorduk. Kendisine yemeği getirildi; sofraya tavuk eti de konmuştu. Aramızda Teymullah kabilesinden al çehreli, âzâtlı köleye benzeyen biri de vardı. O, sofraya yaklaşmadı. Ebû Musa;

"- Yaklaş! Çünkü ben, Rasûlullah'ın (as.) ondan yediğini gördüm" dedi.

Hadîsi **Nesaî** tahric etti.

Bu rivâyet, **Buhârî** ve **Müslim**'in tahric ettiği uzun bir hadîsin de bir parçasıdır.[42]

---

[40] **Ebû Müslim, Zehdem b. Mudarrib el-Cermî el-Basrî**: Basralı meşhur tâbiîlerdendir. Abdullah b. Abbas, Ebû Musa'l-Eş'arî ve diğer sahabîlerden rivâyette bulunmuştur. Katâde b. Diâme'nin hocasıdır. Sikadır. İki hadîsi bilinmektedir.

[41] **Buhârî**, Zebaih, 26; Tevhîd, 56; Eyman, 1, 4, 18; Keffâretu'l-Eymân, 9, 10; Meğâzî, 74, 78; Fardu'l-Humus, 15; .**Müslim**, Eyman, 3/7; **Nesâî**, Sayd, 33.

[42] Bkz., hadîs no: 9300.

الحشرات

9*- HAŞERAT

٥٥١٥ــ (د ــ ملقام بن تلب رحمه الله) عن أبيه قال : « صحبتُ رسول الله صلى الله عليه وسلم فلم أسمع لحشرة الأرض تحريماً ». أخرجه أبو داود.

5.515- Milkam b. Telib[43], babasından rivâyet ediyor:

"Ben, Rasûlullah'la (as.) sohbet ettim; yeryüzündeki haşerattan herhangi birini haram ettiğini işitmedim."[44]

İZAH

Buradaki "**haşerat**" lafzı ile, ülkemizde bilinen anlamı ile haşereler kastedilmemiştir. Yeryüzünde yaşayan kirpi, Arap tavşanı, kertenkele gibi küçük hayvanlar murad edilmiştir.

Hattabî'nin de işaret ettiği üzere, râvînin işitmemiş olması, helâl olduğuna delil teşkil etmez. Nitekim bu tür hayvanların hükmü konusunda fukaha arasında hayli farklı görüşler vardır.

المضطر

10*- DARDA KALAN

٥٥١٦ــ (د ــ جابر بن سمرة رضي الله عنه) : «أن رجلا نزل بالحَرَّة ومعه أهلُه وولده، فقال رجل: إن ناقة لي ضلّت، فإن وجدتها فأمسكها، فوجدها فلم يجدْ صاحبها، فمرضتْ ، فقالت له امرأته: انحرْها، فأبى، فنفقتْ ، فقالت له: اسْلخها حتى نُقدِّدَ شحمها ولحمها ونأكله، فقال: حتى أسأل رسول الله صلى الله عليه وسلم، فأتاه فسأله، فقال: **هل**

---

[43] **Milkam (Hilkam) b. Telib b. Sa'lebe b. Rabîa et-Temîmî el-Anberî el-Anberî:** Basaralıdır. Babasından rivâyet eder. Hadîsi **Ebû Davud**'da bulunmaktadır. **İbn Hazm** meçhul olduğunu söyler.

[44] **Ebu Davûd**, Et'ime, 29/3798.

عندك غِنىً يُغْنيك ؟ قال: لا، قال: فَكُلُوها، فجاء صاحبُها، فأخبره الخبر، فقال: هلاَّ كنت نَحَرْتَها ؟ قال: اسْتَحْيَيْتُ منك». أخرجه أبو داود.

5.516- Cabir b. Semüre'den rivâyet edilmiştir:

"Bir adam, âilesi ve çocukları ile birlikte Harre'ye göçmüştü. Adamın biri;

"- Benim bir devem kayboldu, onu bulursan yakala!" demişti. O da deveyi buldu, ama sahibini bulamadı. Sonra deve hastalandı. Karısı;

"- Deveyi kes!" dedi ise de, adam kabul etmedi. Neticede deve öldü. Bu sefer karısı;

"- Derisini soy da, etini ve yağını güneşte kurutalım, sonra da yiyelim" dedi. Adam;

"- Rasûlullah'a (as.) sormadan olmaz" dedi. Gidip Hz. Peygamber'e sordu. Hz. Peygamber;

"- Ona ihtiyaç duymayacağın bir zenginliğin var mı?" diye sordu.

"- Yok!" deyince;

"- Öyleyse onu ye!" buyurdu.

Sonra devenin sahibi geldi. Adam, durumu kendisine anlattı. Sahibi;

"- Keşke deveyi kesseydin!" deyince, adam;

"- Senden utandım" karşılığını verdi.[45]

İZAH

Harra; Medîne civarında, siyah taşlarla çevrili bir yerdir.

Hadîs, darda kalanın, haram kılınan şeyleri yiyebileceğine delildir. Nitekim **Mâide** sûresi 3. âyette de; ***"açlıktan darda kalan... yiyebilir"*** buyurulmaktadır. **Harre**'ye göçen aile de, darda kalmıştı.

Yalnız haram kılınan şeylerin yenebilmesi için açlığın had safhada olması gerekir. İnsanın ondan ne kadar yiyebileceği konusunda iki görüş vardır:

---

[45] **Ebû Davud**, Et'ime, 37/3816.

1- Zaruret halini karşılayacak miktarda yiyebilir.

2- Normal zamanlarda yediği miktarda yiyebilir. Nassların mutlak ifâdesi, ikinci görüşe müsait görünmektedir.

٥٥١٧ـــ (د ـــ الفجيع العامري رضي الله عنه) : « أنه أتى رسول الله صلى الله عليه وسلم فقال: ما يحلُّ لنا [من] الميْتَة ؟ قال : **ما طعامُكم** ؟ قلنا : نَغْتَبِقُ ونَصْطَبِح – قال أبو نُعَيْم [وهو الفضل بن دُكَيْن] : فسَّرَه لي عُقْبة : قَدَح غدْوة ، وقَدح عَشيَّة – قال:ذاك وأبي الجُوعُ ، فأحَلَّ لهم الميتة على هذه الحال ». أخرجه أبو داود.

5.517- Fucey' el-Âmirî[46], Hz. Peygamber'e geldi ve;

"- Ölmüş hayvanlardan ne kadarı bize helâldir?" diye sordu. Hz. Peygamber;

"**- Normal yiyeceğiniz ne kadardır?**" deyince, adam;

"- Akşam ve sabah yeriz" dedi.

Ebû Nuaym el-Fadl b. Dükeyn dedi ki:

"Ukbe (b. Vehb)[47] bana *'akşam ve sabah yeriz'* cümlesini; *'sabah bir bardak süt, akşam da bir bardak süt içeriz demektir'* diye açıkladı."

Adam; *"Babama yemin olsun ki, bu açlığı gidermez"* deyince, Hz. Peygamber bu durumda onlara ölmüş hayvanı yemelerini helâl kıldı."[48]

---

[46] **el-Fucey' b. Abdullah b. Cundu' (Handec) el-Âmirî el-Bekkâî**: Sahabîdir. Kabilesiyle birlikte Rasûlullah'a (as.) gelip İslâm'ı kabul etmişti. Hz. Peygamber'den sonra **Kûfe**'de ikamet etti. Hadîsi **Ebû Davud**'da bulunmaktadır.

[47] **Ukbe b. Vehb b. Ukbe el-Âmirî el-Bekkâî el-Kûfî**: Kûfeli râvîlerdendir. Babasından ve Yezîd b. el-Esamm'dan rivâyeti vardır. Kendisinden Fadl b. Dükeyn ve İbn Uyeyne rivâyet etti. İbn Hibbân onu *Sikat*'ına aldı. Bilinen tek hadîsi **Ebû Davud**'da tahric edildi.

[48] **Ebû Davud**, Et'ime, 37/3817.

إبل الصدقة والجزية

11*- ZEKÂT VE CİZYE DEVESİ

٥٥١٨ـــ (ط ـــ **أسلم مولى عمر بن الخطاب** رضي الله عنه) قال لعمر بن الخطاب : « إن في الظَّهر ناقة عَمْياء ، فقال عمر : ادْفعها إلى أهل بيت ينتفعُون بها ، قال : فقلت : وهي عمياءُ ؟ قال : يَقْطُرونها بالإبل ، قال : فقلتُ : كيف تأكل من الأرض ؟ فقال عمر : أمِن نَعَم الجزية هي ، أم من نَعَم الصدقة ؟ فقلت : بل من نَعَم الجزية ، فقال عمرُ : أردتُم والله أكْلَها ، فقلت : إنَّ عليها وَسْمَ نَعَم الجزية ، فأمر بها عمر فنُحِرَتْ ، وكان عنده صِحاف تِسْع ، فلا تكون فاكهة ولا طُرَيفة إلا جعل منها في تلك الصِّحاف ، فيبعث به إلى أزْوَاجِ النبيِّ صلى الله عليه وسلم ، ويكون الذي يبعثُ به إلى حَفْصَةَ ابْنته من آخر ذلك ، فإن كان فيه نُقْصان كان في حظِّ حَفْصَة ، قال : فجعل في تلك الصِّحاف من لحم تلك الجزور ، فبعث به إلى أزواج النبيِّ صلى الله عليه وسلم وأمر بما بَقِيَ من لحم تلك الجزور فصُنع ، فدعا عليه المهاجرين والأنصار ». أخرجه الموطأ .

5.518- Hz. Ömer'in âzâdlısı Eslem, Hz. Ömer'e;

"- Binek hayvanları arasında kör bir deve var" deyince, Hz. Ömer;

"- Onu eve götür, istifade etsinler" dedi. Eslem;

"- Ama o kördür, (ondan nasıl istifade ederler)?" dedim, diye ekledi. Hz. Ömer de;

"- Onu deve sürüsüne katarlar" dedi.

"- İyi ama, nasıl otlayacak?" dedim. Hz. Ömer şöyle sordu:

"- O, cizye devesi mi, yoksa zekât devesi midir?"

"- Cizye devesidir."

"- Vallahi siz onu yemek istiyorsunuz."

"- Üzerinde cizye devesi damgası var" deyince, Hz. Ömer emir verdi ve deve kesildi. Hz. Ömer'in yanında dokuz adet tabak vardı. Meyve, çerez ne bulursa bunlara koyarak Hz. Peygamber'in zevcelerine gönderirdi. En son olarak da kızı Hafsa'ya gönderirdi. Eğer bir eksiklik kalırsa, kızı Hafsa'nın hissesinde eksik olurdu. İşte o

devenin etlerini de bu tabaklara koydu ve onları Hz. Peygamber'in eşlerine gönderdi. Devenin etinden arta kalanların da yemek yapılmasını emretti. Sonra Muhacirleri ve Ensârı yemeğe davet etti."[49]

İZAH

Bilindiği üzere zekât, fakirlerin hakkıdır. Binâenaleyh ondan sadece fakirler yiyebilir.

Cizyeden ise; zengin-fakir herkes istifade edebilir.

Hadîste sözü edilen deve de zekât değil, cizye devesi idi. Hatta üzerinde cizye mührü de vardı. Bu itibarla ondan hem Hz. Peygamber'in hanımları hem de zengin-fakir bütün Müslümanlar yiyebiliyordu.

اَللَّحْمُ

12*- ET

٥٥١٩ـ (ط ـ **عمر بن الخطاب** رضي الله عنه) قال: «إياكم واللّحم فإن له ضَرَاوة كَضَرَاوَةِ الْخَمر». وفي رواية: « إن لِلّحم ضراوة كضراوة الخمر وإن الله يبغض أهل البيت اللّحميين ». أخرج الأولى الموطأ.

5.519- Hz. Ömer şöyle dedi:

"Etten sakının! Çünkü ette, içki tiryakiliği gibi bir tiryakilik hassesi vardır."[50]

Bir rivâyette; "Muhakkak ki ette, içki tiryakiliği gibi bir tiryakilik hassesi vardır. Muhakkak Allah, çok et yiyen âile halkına buğz eder" denir. İlk rivâyeti **Muvatta** tahric etti.

---

[49] **Muvatta,** Zekât, 24/44.

[50] **Muvatta**, Sıfatu'n-Nebî, 11/36.

İZAH

Hz. Ömer'in bu sözü, etin haram veya mekruh olduğu anlamına gelmez. Belki aşırı zevk ve refahtan uzak durmayı ifâde eder. İnsan et yemeyi alışkanlık haline getirirse, sanki başka bir şey yiyemez hale gelir. Halbuki nimetler ve bolluk, her zaman devam etmez.

٥٥٢٠ـ (ط ـ **جابر بن عبد الله** رضي الله عنهما) قال : أدركني عمر وأنا أجيءُ من السوق، ومعي حِمالُ لحمٍ ، فقال : ما هذا ؟ قلتُ : قَرِمنا إلى اللَّحمِ ، فاشتريتُ بدرهم لحماً ، قال : أمَا يُريدُ أحدكم أن [طْويَ بطنَه عن جاره أو ابن عَمِّه ، أين يذهب عنكم قوله تعالى : **(أَذْهَبْتُمْ طَيِّباتِكُمْ فِي حَيَاتِكُمُ الدُّنْيا وَاسْتَمْتَعْتُمْ بِهَا)** [الأحقاف : ٢٠] ». أخرجه الموطأ

5.520- Câbir b. Abdullah anlatıyor:

"Ben çarşıdan geliyordum, Hz. Ömer bana yetişti. Elimde de bir et paketi vardı. Hz. Ömer;

"- Bu nedir?" diye sordu.

"- Canımız et istedi, bir dirhemlik et aldım" dedim.

"- Sizden biri komşusunu veya amcazâdesini de doyurmak için karnını biraz aç bırakmayı düşünmez mi? Yüce Allah'ın; ***'Siz, dünya hayatınızda bütün güzellikleri harcadınız, her şeyin zevkini sürdünüz'***[51] âyeti karşısında sizin durumunuz ne olur?"[52]

İZAH

Burada **Hz. Ömer**'in et yemeye karşı olan tavrının gerçek sebebi anlaşılmaktadır. Amaç, özellikle darlık yıllarında açlık çeken insanların gözetilmesidir. Bir kesim yoksulluk sınırında yaşarken, diğer bir kesimin refah içinde yüzmesi, sosyal hayat açısından da fevkâlade sakıncalıdır.

---

[51] Ahkaf, 20.

[52] **Muvatta**, Sıfatu'n-Nebî, 11/36.

الفصل الثاني

في ما ليس بحيوان

الثوم والبصل

II- NEBATAT

1*- SOĞAN - SARIMSAK

٥٥٢١ـ (خ م د ت س ـ جابر بن عبد الله رضي الله عنهما) أن رسول الله صلى الله عليه وسلم قال: «مَن أكل ثوما أو بَصَلا فَلْيَعْتزلْنا – أو لِيَعْتَزلْ مسجدَنا – زاد في رواية: وَلْيَقْعُد في بيته ، وإنه أُتيَ بِبَدْر فيه خَضِرَات من بُقُول، فوجدَ لها ريحا ، فسأل، فأُخبر بما فيها من البُقول، فقال : قَرِّبُوها إلى بعض أصحابه ، فلما رآه كَرِهَ أكلها ، قال : كُلْ ، فإني أُناجي مَن لا تُناجي ».

وفي أخرى أنه قال : « من أكل من هذه البَقْلَة : الثُّوم – وقال مرة : من أكل البصل والثوم والكُرَّاث – فلا يَقْرَبنَّ مسجدنا ، فإن الملائكة تَتَأذَّى بما يتأذَّى منه بنو آدم».

وفي أخرى قال : « نهى رسول الله صلى الله عليه وسلم عن أكل البصل والكُرَّاث ، فغَلَبَتْنا الحاجةُ ، فأكلْنا منها ، فقال : مَن أكل من هذه الشجرة الخبيثة فلا يَقْرَبَنَّ مسجدنا ، فإن الملائكة تتأذى مما يتأذى منه الإنْسُ ». أخرجه البخاري ومسلم.

وأخرج أبو داود الرواية الثانية بالزيادة وقال فيها: «فأُتيَ بِبَدْر» قال – أحمد ابن صالح «ببدر» فسَّره ابن وهب: طَبَق. وأخرج الترمذي الثالثة إلى قوله «مسجدنا». وأخرجها النسائي بتمامها.

وفي رواية ذكرها رزين: أن رسول الله صلى الله عليه وسلم قال: «مَن أكل من الثوم والبصل من الجُوع أو غيره، فلا يقربنَّ مسجدَنا يُؤذينا بريح الثوم، قيل لجابر: ما يعني به ؟ قال: ما أُراه يعني إلا نيئه».

5521- Cabir b. Abdullah'dan rivâyet edildiğine göre Rasûlullah (as.) şöyle dedi:

"Kim soğan veya sarımsak yerse, bizden -veya mescidimizden- **uzak dursun."**

Bir rivâyette; **"Evinde otursun"** diye de ekledi.

Bazen Hz. Peygamber'e, içinde yeşil sebzeler bulunan bir tabak getirilirdi. Eğer onda bir koku hissederse, ne olduğunu sorardı. Kendisine tabakta nelerin olduğu haber verilince, tabağı yanındakilerden birine vermelerini söylerdi. Onun da yemekten çekindiğini görünce;

"- Ye! Ben senin gibi değilim; senin konuşmadığın varlıklarla ben konuşuyorum" derdi.[53]

RİVÂYETLER

Diğer bir rivâyette şöyle dedi:

"Kim şu sarımsaktan yerse -bazen de soğan sarımsak ve pırasa yerse derdi- **bizim mescidimize yaklaşmasın! İnsanlar rahatsız oldukları gibi şüphesiz melekler de rahatsız olurlar."**

Başka bir rivâyette Cabir şöyle dedi:

"Rasûlullah (as.) soğan ve pırasa yemeyi yasakladı. Ama ihtiyaç bizi mecbur edince ondan yedik. Buyurdu ki:

"Kim şu habis sebzeden yerse, mescidimize yaklaşmasın! Çünkü insanlar rahatsız oldukları gibi şüphesiz melekler de rahatsız olurlar."

Bunları **Buharî** ve **Müslim** tahric etti.

Ebû Davud, ikinci rivâyeti, ziyadeli olarak tahric etti. Burada; "bedr (tabak) getirildi" sözünden sonra şu ifade yer alır: Ahmed b. Salih, buradaki *"bedr"* kelimesini İbn Vehb'in "tabak" diye açıkladığını söyledi.

Tirmizî de üçüncü rivâyeti, **"...mescidimize yaklaşmasın"** cümlesine kadar olan kısmı tahric etti. **Nesaî** de tamamını tahric etti.

Rezîn'in kaydettiği rivâyette Hz. Peygamber şöyle dedi:

---

[53] **Buharî,** Et'ime, 49; Ezan, 160, İ'tisam, 24; **Müslim,** Mesacid, 12/47; **Tirmizî,** Et'ime, 14/1806; **Ebû Davud**, Et'ime, 41/3822; **Nesaî,** Mesacid, 16.

"Kim açlıktan veya başka bir sebeple sarımsak ve soğan yerse, mescidimize yaklaşmasın! Sarımsak kokusuyla bize eziyet vermesin!"

Cabir'e;

"- Hz. Peygamber neyi kastediyordu?" diye soruldu.

"- Zannediyorum çiğ yenmesini kastediyordu" dedi.

İZAH

Soğan, sarımsak, pırasa gibi kokan sebzeler yendiğinde mescide veya insanların toplu bulundukları bir yere gitmek mekruhtur. Çünkü bu kokular, diğer insanları rahatsız edecektir. Buradaki yasağın sebebi, mezkür sebzelerin kendisi değil, onların neşrettiği rahatsız edici kokudur.

Bu yasak, sadece soğan ve sarımsak için değil, başkalarını rahatsız edecek her nevi koku için de düşünülmelidir. Ayak kokusu, ter kokusu ve çeşitli meslek erbabının üzerinde duyulan kokular da bu kapsamdadır.

Bu hadîs, İslâm'ın nezih tabiatını ortaya koymaktadır. Bir tarafta Hz. Peygamber cemâate gelmeyenlerin evlerini yakmayı düşünecek kadar insanları mescide gelmeye zorluyor; öte yandan soğan, sarımsak gibi kokan bir şey yeyince de mescide yaklaşmamasını emrediyor. İşte bu, Rasûlullah'ın (as.) zevki ve nezih tabiatıdır.

Bu hadîs, cemâate devamın farz olmadığına da delildir. Çünkü soğan vb. yemek câizdir. Câiz bir şeyi yeyince cemâate gitmemek emredildiğine göre, cemâatle namazı terk etmek de câiz olmalıdır.

Cabir'in de işaret ettiği üzere, cemâate gitme yasağı mezkür sebzelerin çiğ olarak yenmesi halinde geçerlidir. Çünkü pişirilince büyük ölçüde kokuları gider. Ancak yine de kokuyorsa, gerekli tedbir alınmalıdır.

Hadîsteki ***"habis"*** lafzı; pis, necis anlamında değildir, kötü kokulu manasındadır.

٥٥٢٢ـ (خ م ـ أنس بن مالك رضي الله عنه) قيل له : ما سمعت من النبيّ صلى الله عليه وسلم في الثّوم؟ قال: «من أكل من هذه الشجرة الخبيثة فلا يَقرَبنَّ مسجدنا». أخرجه البخاري ومسلم.

5.522- Enes b. Mâlik'e;

"- Sarımsak konusunda Rasûlullah'dan (as.) ne duydun?" diye soruldu.

"Kim bu habis sebzeden yerse, bizim mescidimize yaklaşmasın!" buyurdu, dedi.[54]

٥٥٢٣ـ (م ط ـ أبو هريرة رضي الله عنه) قال : قال رسول الله صلى الله عليه وسلم : «مَن أكل من هذه الشجرة فلا يقربنَّ مسجدنا ، ولا يُؤذينا بريح الثُّوم ». أخرجه مسلم . وأخرجه الموطأ مرسلا عن ابن المسيب.

5.523- Ebû Hureyre'den rivâyet edildiğine göre Rasûlullah (as.) şöyle buyurdu:

"Şu sebzeden yiyen, mescidimize yaklaşmasın; sarımsak kokusuyla bizi rahatsız etmesin!"[55]

٥٥٢٤ـ (د ـ حذيفة [بن اليمان] رضي الله عنه) أن رسول الله صلى الله عليه وسلم قال : «مَن تَفَل تُجاه القبلة جاء يوم القيامة تَفْله بين عَيْنَيْه ، ومن أكل من هذه البَقْلة الخَبيثة فلا يقْرَبنَّ مسجدَنا – ثلاثا –». أخرجه أبو داود.

5.524- Huzeyfe b. el-Yeman'dan rivâyet edilmiştir:

Rasûlullah (as.) şöyle buyurdu:

"Kıbleye doğru tüküren insanın tükürüğü, kıyâmet günü gözlerinin önüne gelir. Şu habis sebzeden yiyen de mescidimize yaklaşmasın!"

Bunu üç defa tekrarladı.[56]

---

[54] **Buharî**, Etime, 49, Ezan, 160; **Müslim**, Mesacid, 17/70.

[55] **Müslim,** Mesacid, 17/71; **Muvatta,** Vukût, 8/30.

٥٥٢٥ـ (د ـ المغيرة بن شعبة رضي الله عنه) قال : أكلتُ ثُوما فأتيتُ مُصَلَّى رسول الله صلى الله عليه وسلم - وقد سُبقتُ بركعة - فلما دخلتُ المسجد وجدَ النبيُّ صلى الله عليه وسلم ريحَ الثُّوم، فلمَّا قضى صلاته قال: «**مَن أكل من هذه الشجرة فلا يَقْرَبنَّا، حتى يذهب ريحُها أو ريحه**». فلما قضيتُ الصلاةَ جئتُ إلى رسول الله صلى الله عليه وسلم، فقلتُ: لَتُعْطِيَنِّي يدَك، فأدخلتُ يده في كمِّ قميصي إلى صدري، فإذا أنا مَعْصُوبُ الصدر، فقال: «**إن لك عُذْرا**». أخرجه أبو داود.

5.525- el-Muğîre b. Şube anlatıyor:

"Sarımsak yeyip Rasûlullah'ın (as.) namazgâhına gitmiştim. Ben gidinceye kadar cemâat bir rekât kılmıştı. Mescide girince Hz. Peygamber sarımsak kokusunu hissetti. Namazını bitirince;

"- Kim bu sebzeden yerse, kokusu zâil oluncaya kadar bize yaklaşmasın!" dedi.

Namazımı bitirince Rasûlullah'ın (as.) yanına gidip;

"- Elinizi verin!" dedim. Elini alıp gömleğimin içine soktum. Göbeğime götürdüm. Açlıktan karnıma bağladığım sargıyı fark edince;

"- Şüphesiz senin mazeretin var" buyurdu.[57]

٥٥٢٦ـ (خ م د ـ عبد الله بن عمر رضي الله عنهما) أن رسول الله صلى الله عليه وسلم قال في غزوة خَيْبَر : « **مَن أكل من هذه الشجرة** - يعني : الثوم - **فلا يَأتِيَنَّ المساجد** ».

وفي أخرى «**من أكل هذه البَقْلة، فلا يَقْرَبَنَّ مساجدنا حتى يذهبَ ريحُها ، يعني : الثومَ** ».

أخرجه البخاري ومسلم. وفي رواية أبي داود: «**من أكل من هذه الشجرة فلا يقْربَنَّ المساجدَ**».

---

[56] **Ebû Davud**, Et'ime, 41/3824.

[57] **Ebû Davud**, Et'ime, 41/3826.

5.526- Abdullah b. Ömer'den rivâyet edildiğine göre Hz. Peygamber Hayber gazasında şöyle dedi:

"Kim şu sebzeden, yani sarımsaktan yerse, mescidlere gitmesin!"[58]

RİVÂYETLER

Diğer bir rivâyette şöyle dedi:

"Kim şu sebzeyi, yani sarımsağı yerse, kokusu zâil olmadan mescidlerimize yaklaşmasın!"

Bunları **Buharî** ve **Müslim** tahric etti.

Ebû Davûd'un rivâyeti; **"Kim şu sebzeden yerse, mescidlere yaklaşmasın!"** şeklindedir.

٥٥٢٧ـ (س ـ **عمر بن الخطاب** رضي الله عنه) قال: «أيُّها الناسُ إنكم تأكلون من شجرتين، ما أُراهُما إلا خبيثتين: هذا البَصَلُ، وهذا الثُّوم ولقد رأيتُ رسول الله صلى الله عليه وسلم إذا وَجَدَ رِيحَها من الرجل أمر به فأُخرِجَ إلى البَقيع **فمن أكلها فَلْيُمِتْها طبخا**». أخرجه النسائي.

5.527- Hz. Ömer şöyle dedi:

"Ey İnsanlar! Sizler, şu iki sebzeyi; şu soğan ve sarımsağı yiyorsunuz. Ben onların habis olduğunu (çirkin koktuğunu) düşünüyorum. Rasûlullah'ın (as.) da, bu kokuyu aldığı bir adamın dışarı çıkarılmasını emrettiğini gördüm. Kim onu yiyecekse, iyice pişirsin (kokusunu gidersin) de yesin!"[59]

٥٥٢٨ـ (م د ـ **أبو سعيد الخدري** رضي الله عنه) : « أن رسول الله صلى الله عليه وسلم مرَّ على مَزْرَعة بَصَل ، هو وأصحابُه ، فنزل ناس منهم فأكلوا منه ، ولم يأكل آخَرُون ، فَرُحنا إليه ، فدعا الذين لم يأكلوا البصل ، وأخَّر الآخَرين حتى ذهب رِيحُها ».

---

[58] **Buharî,** Ezan, 160; **Müslim,** Mesacid, 17/68; **Ebû Davud**, Et'ime, 41/3825.

[59] **Nesaî,** Mesacid, 17.

وفي رواية قال أبو سعيد : لم نَعْدُ أن فُتحَتْ خيبرُ ، فوقعْنَا أصحابَ محمد صلى الله عليه وسلم في تلك البَقْلة : الثوم ، والناسُ جياع ، فأكلنا منها أكلا شديدا ، ثم رُحْنا إلى المسجد ، فوَجَدَ رسول الله صلى الله عليه وسلم الرِّيحَ ، فقال : **مَنْ أكل من هذه الشجرة الخَبيثة شيئا فلا يَقْرَبَنَّا في المسجد** ، فقال الناس : حُرِّمَتْ ، حُرِّمَتْ ، فبلغ ذلك النبيَّ صلى الله عليه وسلم فقال: «**أيها الناس ليس بي تحريمُ ما أحَلَّ الله لي ولكنها شجرة أكْرَهُ ريحَها**».

أخرجه مسلم. وعند أبي داود : أنه ذُكِرَ عند رسول الله صلى الله عليه وسلم الثُّومُ والبصلُ، وقيل: يا رسول الله، وأشَدُّ ذلك كلِّه الثومُ ، أفتُحَرِّمه ؟ فقال رسول الله صلى الله عليه وسلم : « **كُلُوه ، ومن أكله منكم فلا يَقْرَبْ هذا المسجد حتى يذهب ريحُه منه** ».

5.528- Ebû Saîd el-Hudrî'den rivâyet edilmiştir:

"Rasûlullah (as.) ve ashabı bir soğan tarlasına uğramışlardı. Bazıları inip soğan yemiş, bazıları yememişti. Müteâkiben Rasûlullah'ın (as.) yanına gittik. Hz. Peygamber soğan yemeyenleri yanına çağırdı, diğerlerini ise soğanın kokusu gidinceye kadar yanına yaklaştırmadı."[60]

RİVÂYETLER

Diğer bir rivâyette Ebû Saîd şöyle dedi:

"Hayber fethinden henüz dönmemiştik. Biz Muhammed'in (as.) ashabı, şu sebzenin yani sarımsağın tarlasına rastladık. İnsanlar da açtı. Bu sebeple sarımsağı doyasıya yedik. Sonra mescide gittik. Rasûlullah (as.) sarımsak kokusunu hissetti ve;

"- Kim şu habis sebzeden bir şey yemişse, mescidde bize yaklaşmasın!" dedi. Bunun üzerine halk;

"Sarımsak haram kılındı!.. Haram kılındı!" dedi. Hz. Peygamber bunu duyunca şöyle dedi:

"- Ey insanlar! Allah'ın bana helâl kıldığı bir şeyi, benim haram kılmam söz konusu olamaz. Ama ben, bu sebzenin kokusundan hoşlanmıyorum."

Bunları **Müslim** tahric etti.

---

60 **Müslim**, Mesacid, 17/76-77; **Ebû Davud**, Et'ime, 41/3823.

Ebû Davud'un rivâyeti ise şöyledir:

"Rasûlullah'ın (as.) huzurunda sarımsak ve soğandan söz edildi. Dendi ki:

"- Ey Allah'ın Rasûlü; bunların en şiddetlisi sarımsaktır. Onu haram kılıyor musunuz?"

Hz. Peygamber şu cevabı verdi:

"- Onu yeyin! Sizden kim onu yerse, kokusu zâil oluncaya kadar şu mescide yaklaşmasın!"

٥٥٢٩ـ (د ت ـ علي بن أبي طالب رضي الله عنه) قال: «نُهينا عن أكل الثُّوم إلا مطبوخا». وفي أخرى « أنه كره أكل الثُّوم إلا مطبوخا ». أخرجه الترمذي وأبو داود.

5.529- Hz. Ali şöyle dedi:

"Biz, sarımsağı yemekten men edildik, yalnız pişmiş olursa müstesnâ!"[61]

RİVÂYETLER

Diğer bir rivâyete göre; "Hz. Ali, pişmiş olmayan sarımsağı yemekten hoşlanmazdı."

Hadîsi **Tirmizî** ve **Ebû Davud** tahric etti.

٥٥٣٠ـ (د ـ معاوية بن قرة) عن أبيه [وهو قُرَّةُ بنُ إياس المزني] - رضي الله عنه - : «أن النبيَّ صلى الله عليه وسلم نَهى عن هاتين الشجرتين ، وقال : مَن أكلهما فلا يقربنَّ مسجدَنا ، وقال : إن كنتم لابُدَّ آكليها فأميتُوهما طَبخا ، قال : يعني البصل والثوم ».

أخرجه أبو داود.

5.530- Muâviye b. Kurra, babası Kurra b. İyâs'dan[62] rivâyet ediyor:

---

[61] **Tirmizî,** Et'ime, 14/1808; **Ebû Davud,** Et'ime, 41/3828.

[62] **Kurra b. İyâs b. Riâb el-Müzenî**: ö. 64/683. Sahabîdir. Hz. Peygamber'le birlikte **Hendek** savaşına katıldı. Kendisinden oğlu Muâviye rivâyet etti. Hz. Peygamber'den sonra **Basra**'da oturdu.

"Hz. Peygamber, şu iki sebzeden, yani soğan ve sarımsaktan men etti ve; **'Onlardan yiyen mescidimize yaklaşmasın! Eğer mutlaka yemek zorunda iseniz, iyice pişirerek öldürün!'** dedi.[63]

٥٥٣١ـ (م ـ **أبو أيوب الأنصاري** رضي الله عنه) أن رسول الله صلى الله عليه وسلم كان نزل عليه ، فنزل رسول الله صلى الله عليه وسلم في السُّفْل ، وأبو أيوب في العُلُو ، فانتبه أبو أيوب ليلة ، فقال : نَمْشي فوقَ رأسِ رسول الله صلى الله عليه وسلم ؟ فتنحَّوْا ، فباتُوا في جانب ، ثم قال لرسول الله صلى الله عليه وسلم فقال له رسول الله صلى الله عليه وسلم: « **السُّفْلُ أرْفَقُ بي** ، فقال : لا أعْلُو سَقيفَةً أنت تحتها ، فتحوَّل رسول الله صلى الله عليه وسلم ، فإذا جِيء به إليه سأل عن موضع أصابعه ، فيَتَتَبَّعُ موضع أصابعه فصنع له طعاما فيه ثُوم، فلما رُدَّ إليه سأل عن موضع أصابعه؟ فقيل له: لم يأكلْ ففزع وصعد إليه فقال: أحَرَام هو؟ فقال: **لا، ولكني أكرهه**، قال: فإني أكْرَهُ ما تكره، قال: وكان رسول الله صلى الله عليه وسلم يُؤتى ، يعني بالوَحي، وفي نسخة: مَجيء المَلَك». أخرجه مسلم.

5.531- Ebû Eyyub el-Ensarî'den rivâyet edilmiştir:

"Hz. Peygamber, kendisine misafir olmuş; kendisi üst kata, Rasûlullah (as.) alt kata yerleşmişler. Bir gece Ebû Eyyub ayılmış ve;

"Biz, Allah Rasûlünün başının üstünde geziyoruz" diyerek bir köşeye büzülüp gecelemişler; Sonra bu durumu Rasûlullah'a (as.) arz etti. Hz. Peygamber;

"- Alt kat bana daha uygun" dedi ise de, Ebû Eyyub;

"- Sen altta kaldıkça ben yukarı çıkamam" diye ısrar etti. Bunun üzerine Rasûlullah (as.) üste çıktı, Ebû Eyyub alta indi.

Ebû Eyyub, Hz. Peygamber'e yemek yapardı. Sofra geri getirildiğinde Hz. Peygamber'in parmaklarının yerini sorar, parmaklarının yerini araştırırdı. Bir gün O'na sarımsaklı bir yemek yaptı. Sofra geri getirilince, Rasûlullah'ın (as.) parmaklarının değdiği yeri sordu. Kendisine;

"- O yemedi" dediler.

Ebû Eyyub korktu, yukarı çıktı ve;

---

[63] **Ebû Davud**, Et'ime, 41/3827.

"- O, haram mıdır?" diye sordu. Hz. Peygamber;

"- Hayır, ama ben ondan hoşlanmıyorum" dedi. Ebû Eyyub da;

"- Senin hoşlanmadığından ben de hoşlanmıyorum" karşılığını verdi.

Ebû Eyyub; *"Rasûlullah'a (as.) vahiy gelirdi"*, bir başka nüshada da; *"Melek gelirdi"* dedi.[64]

٥٥٣٢ـ (ت ــ جابر بن سمرة رضي الله عنه) نزل رسول الله صلى الله عليه وسلم على أبي أيوب، فكان إذا أكل طعاما بعث إليه بفضله، فبعث إليه يوما بطعام و لم يأكل منه النبيُّ صلى الله عليه وسلم، فلما أتى أبو أيوب النبيَّ صلى الله عليه وسلم، فذَكَرَ ذلك له ، فقال النبيُّ صلى الله عليه وسلم : **فيه الثومُ** فقال: يا رسول الله ، أحَرَام هو ؟ قال: **لا ، ولكني أكرهه من أجل ريحه**. أخرجه الترمذي.

5.532- Cabir b. Semüre şöyle dedi:

"Rasûlullah (as.) Ebû Eyyub'e misafir oldu. Kendisi yemek yeyince, fazlasını Ebû Eyyub'e gönderirdi. Bir gün hiç yemeden iâde etti. Ebû Eyyub Hz. Peygamber'e gidince bunun sebebini sordu. Hz. Peygamber;

"- Onda sarımsak vardı" dedi. Ebû Eyyub;

"- Ey Allah'ın Rasûlü; o haram mıdır?" deyince;

"- Hayır! Ama kokusu yüzünden ben ondan hoşlanmıyorum" dedi.[65]

٥٥٣٣ـ (ت ــ عبد الله بن أبي يزيد) عن أبيه : أن أم أيوب [الأنصارية] أخبَرتْه : « أن النبيَّ صلى الله عليه وسلم نزل عليهم، فتكلَّفوا له طعاما فيه بعض هذه البُقُول ، فكره أكْله ، فقال لأصحابه : **كُلوه ، فإني لَسْتُ كأحدكم ، إني أخاف أن أُوذيَ صاحبي** ». أخرجه الترمذي.

---

[64] **Müslim**, Eşribe, 31/170-171.

[65] **Tirmizî**, Et'ime, 13/1807.

5.533- Abdullah[66] b. Ebî Yezid, babasından[67], o da Ümmü Eyyub el-Ensariyye'den[68] rivâyet ediyor:

"Hz. Peygamber kendilerine misafir olmuştu. Onlar da Rasûlullah'a (as.), içinde şu sebzelerden bazısının bulunduğu bir yemek hazırladılar. Hz. Peygamber onu yemek istemedi, ama ashabına dedi ki:

"- Siz yeyin! Ben, sizden biri gibi değilim; ben, arkadaşımı (vahiy meleğini) **rahatsız etmekten korkarım."**[69]

٥٥٣٤ـ (خ م ط د ـ أبو زياد خيار بن سلمة) أنه سأل عائشة عن البصل ؟ فقالت : « **إن آخر طعام أكله رسول الله صلى الله عليه وسلم كان فيه بصل** ». أخرجه أبو داود.

5.534- Ebû Ziyad Hiyâr b. Seleme[70], Hz. Âişe'ye soğanın hükmünü sordu. Hz. Âişe şöyle dedi.

"Rasûlullah'ın (as.) en son yediği yemekte soğan vardı."[71]

---

[66] ***Câmiu'l-Usûl***'de Abdullah diye zaptedilen bu ismin doğrusu Ubeydullah'tır. Ricâl kitaplarında Abdullah b. Ebî Yezîd diye biri bulunmadığı gibi, Tirmizî'de de Ubeydullah diye geçmektedir.

[67] **Ebû Yezîd el-Mekkî**: Mekkeli tâbiîlerdendir. Ubeydullah b. Ebî Yezîd'in babasıdır. Künyesiyle ma'rûftur; ismi bilinmemektedir. Hz. Ömer ve Ümmü Eyyub el-Ensâriyye'den rivâyeti vardır. Kendisinden sadece oğlu Ubeydullah rivâyet etti. İbn Hibbân onu *Sikat*'ında zikretti. Hadîsi **Ebû Davud, Tirmizî** ve **Nesaî**'de tahric edildi.

[68] **Ümmü Eyyub bint Kays b. Sa'd el-Hazreciyye el-Ensâriyye**: Hanım sahabîlerdendir. Ebû Eyyub el-Ensarî'nin zevcesidir. Kandisinden Ebû Yezîd el-Mekkî rivâyet etti. Hadîsi **Tirmizî** ve **İbn Mâce**'de tahric edildi.

[69] **Tirmizî,** Et'ime, 14/1810.

[70] **Ebû Ziyâd, Hiyâr b. Seleme eş-Şâmî**: Şamlı tâbiîlerdendir. Hz. Âişe'den rivâyeti vardır. Ondan Halid b. Ma'dân rivâyet etti. Hadîsi **Ebû Davud** ve **Nesaî**'de bulunmaktadır. **İbn Hibbân** onu *Sikat*'ına almıştır.

[71] **Ebû Davud,** Et'ime, 41/3829.

طعام الأجنبيّ

و فيه ثلاثة أنواع:

النوع الأول

في لبن الماشية

2*- BAŞKASININ MALI

a) HAYVAN SÜTÜ

٥٥٣٥ــ (خ م ط د ــ عبد الله بن عمر رضي الله عنهما) أن رسول الله صلى الله عليه وسلم قال: «لا يَحْلُبَنَّ أحدُكم ماشيَةَ أحد إلا بإذنه ، أيُحبُّ أحدكم أنْ تُؤتَى مَشْرَبتُه ، فَتُكْسَرَ خَزَائنُه ، فيُنْتَثَلَ طعامُه ؟ إنما تَخْزُنُ لهم ضُرُوعُ مواشيهم أطْعِمَتهم ، فلا يحلُبَنَّ أحد ماشيَةَ أحد إلا بإذنه ». أخرجه البخاري ومسلم والموطأ وأبوداود.

5.535- Abdullah b. Ömer'den rivâyet edildiğine göre Rasûlullah (as.) şöyle buyurdu:

"Hiç biriniz, izin almadan bir başkasının hayvanını sağmasın. Sizden biri, kilerine gelinip kapısının kırılmasından ve erzakının dağıtılmasından hoşlanır mı? Hayvanların memeleri de, o insanların yiyecek depolarıdır. Binâenaleyh kimse, izin almadan başkasının hayvanını sağmasın."[72]

[72] **Buhârî,** Lukata, 8; **Müslim,** Lukata, 2/13; **Muvatta,** İsti'zan, 6/17; **Ebû Davud,** Cihad, 95/2623.

İZAH

Genel ilke olarak hiç kimse, başka birinin malını kullanamaz. İzin almadan bağından bahçesinden yararlanamaz, hayvanlarının sütünden istifade edemez. Yukarıdaki hadîs, bu ana ilkeyi hükme bağlamaktadır.

Bundan sonra gelecek olan hadîste ise, sahibi yanında olmayan bir hayvanın sütünü sağıp içmeye ruhsat verilmektedir.

Ebû Hanîfe, İman Mâlik ve **Şafiî**, yukarıdaki hadîsi delil alarak, sahipsiz bir bahçeye girip meyvesini yemeyi, keza bir hayvanı sağıp sütünü içmeyi zarûret olmadıkça câiz görmezler. Bu konuda yukarıdaki hadîsten başka; ***"mallarınızı aranızda bâtıl sebeplerle yemeyin"***[73] âyetini ve **"...canlarınız, mallarınız, ırzlarınız birbirinize haramdır"**[74] hadîsini de delil gösterirler.

Ahmed b. Hanbel ise bundan sonra gelecek olan hadîsi delil alarak sahipsiz bir hayvanın sütünün içilebileceğini, meyvesinin de yenebileceğini söyler.

Bu iki farklı hadîs, çeşitli şekillerde te'lif edilmiştir:

1- Bazı âlimlere göre cevazı ifade eden ve bundan sonra gelecek olan **Semüre** hadîsi, zarûret haline mahsustur.

2- Bazıları ise cevaz hadîsini, sahibinin özel veya genel manada iznine bağlarlar.

3- **İbn Arabî,** bu ruhsatın âdet olarak yaşanan memleketlere mahsus olduğu kanaatindedir.

4- **Ebû Davud,** bunu sadece yolcular için câiz görür.

5- **Tahavî** de bu iznin, yolcuları misafir etmenin vâcib olduğu ilk dönemlere mahsus olduğunu, bu hükmün sonradan nesh edildiğini söyler.

Ayrıca nehiy bildiren hadîsin, cevaz hadîsinden daha sahih olduğu da ileri sürülmüştür.[75]

---

[73] Nisa, 29.

[74] **Buhârî**, İlim, 9, 37; Hac, 132; Meğâzî, 77, Edeb; 43, Hudûd, 9; **Müslim**, Hac, 147; Kasâme, 29, 30; **Tirmizî**, Fiten, 6; **Nesaî,** Kudât, 36.

[75] Bkz., **Avnu'l-Ma'bûd**, VII, 277 vdv.; **Tuhfe**, IV, 519.

٥٥٣٦ــ (ت د ــ سمرة بن جندب رضي الله عنه) أن رسول الله صلى الله عليه وسلم قال: «إذا أتى أحدُكم على ماشية ، فإن كان فيها صاحبُها فَلْيَسْتَأذِنْه ، فإن أذن له فَلْيَحتَلِبْ، ولْيَشْرَب ، وإن لم يكن فيها أحد فَلْيُصَوِّتْ ثلاثا ، فأن أجابه أحد فليستآذنه، فإن لم يُجبه أحد فليحتلب، وليشرب، ولا يَحمِلْ ». أخرجه الترمذي وأبو داود.

5.536- Semüre b. Cündüb'den rivâyet edildiğine göre Rasûlullah (as.) şöyle buyurdu:

"Biriniz bir hayvana rastladığında, yanında sahibi olursa ondan izin istesin; izin verirse sağsın ve içsin! Eğer hayvanın yanında kimse olmazsa, üç defa seslensin; cevap veren olursa izin alsın! Şayet cevap veren olmazsa, hayvanı sağsın ve içsin, ama (kalanını) **götürmesin!"**[76]

İZAH

Burada verilen ruhsat konusunda, farklı iki hukukî hükmü hatırlatmak gerekir:

1- Fukahanın ekseriyetine göre, sütün kıymetini ödemek gerekir. Çünkü kimsenin malı, rızası dışında bir başkasına helâl değildir. Zarureten almak gerektiğinde de kıymetini ödemek gerekir.

2- **Ahmed b. Hanbel**'den gelen bir görüşe göre, kıymetini ödemek gerekmez. Çünkü bu, Rasûlullah'ın (as.) ona temlikidir.

النوع الثاني

في الثمار

b) MEYVE

٥٥٣٧ــ (ت ــ عبد الله بن عمر رضي الله عنهما) أنّ النبي صلى الله عليه وسلم قال: «من دخل حائطا فليأكل ، ولا يَتّخذْ خُبْنَةً ». أخرجه الترمذي.

---

[76] **Tirmizî,** Buyû', 60/1296; **Ebû Davud**, Cihad, 85/2619.

5.537- Abdullah b. Ömer'den rivâyet edildiğine göre Hz. Peygamber şöyle dedi:

"Bir bostana giren (meyvesinden) **yesin, ama alıp götürmesin!"**[77]

٥٥٣٨ـ (ت د ـ **رافع بن عمرو [الغفاري]** رضي الله عنه) قال : « كنتُ أرْمِي نخْلَ الأنصار، فأخذوني، فذهبوا بي إلى رسول الله صلى الله عليه وسلم فقال: **يا رافع، لِمَ ترمي نخلَهم؟** قلت: يا رسول الله ، الجُوعُ، قال: **لا ترْمِ، وكُلْ ما وقع ، أشْبعك الله وأروَاك**». أخرجه الترمذي.

وفي رواية أبي داود قال : عن ابن أبي حكم الغفاري قال: حَدَّثَتني جدتي عن عمِّ أبي رافع بن عمرو الغفاري قال : « كنتُ غُلاما أرْمِي نَخْلَ الأنصار ، فأُتِيَ بِي رسول الله صلى الله عليه وسلم ، فقال لي : **لِمَ ترمي النخلَ** ؟ قلتُ : لآكُلَ ، فقال : **لا تَرْمِ النخلَ ، وكُلْ ما سَقَط في أسْفَلِها** ، ثم مسحَ رأسَه وقال: **اللهم أشْبِعْ بطنه** ».

5.538- Râfi' b. Amr el-Ğifârî[78] anlatıyor:

"Ben (küçükken) Ensarın hurmalarını taşlıyordum. Beni yakalayıp Rasûlullah'a (as.) götürdüler. Hz. Peygamber dedi ki:

"- Ey Râfi'; niçin onların hurmalarını taşlıyorsun?

"- Açlıktan, ey Allah'ın Rasûlü" dedim.

"- Taşlama, yere düşeni ye! Allah seni doyursun ve suya kandırsın!"[79]

RİVÂYETLER

Bunu **Tirmizî** tahric etti.

Ebû Davud'un İbn Ebî Hakem el-Ğifârî'den[80] rivâyeti şöyledir:

---

[77] **Tirmizî,** Buyû', 54/1287.

[78] **Râfi' b. Amr b. el-Ğifârî el-Kinânî**: ö. 50/670. Sahabîdir. Hz. Peygamber'den sonra **Basra**'da ikamet etmiştir. İki hadîsi bilinmektedir. **Basra**'da vefat etti.

[79] **Tirmizî,** Buyû', 54/1288; **Ebû Davud**, Cihad, 94/2622.

[80] **İbn Ebî Hakem el-Ğifârî**: Durumu meçhûl olan râvîlerdendir. İsmi de tam olarak bilinmemektedir; Hasan ve Abdülkebîr olduğuna dair rivâyetler vardır.

"Bana ninem, Ebû Râfi b. Amr el-Ğifârî'nin[81] amcasından naklen şöyle rivâyet etti:

"Ben çocuktum, Ensarın hurmalarını taşlıyordum; bu yüzden Rasûlullah'ın (as.) huzuruna götürüldüm.

"- Niçin hurmaları taşlıyorsun?" buyurdu.

"- Yemek için" dedim.

"- Hurma ağaçlarını taşlama, dibine düşeni al ve ye!" dedi. Sonra başımı okşadı ve;

"Allah'ım; bu gencin karnını doyur!" buyurdu.

النوع الثالث

في السُّنْبُل

c) BAŞAK

٥٥٣٩ـ (د س ـ عباد بن شرحبيل [الغبري اليشكري] رضي الله عنه) قال: «أصابتني سَنَة ، فدخلتُ حائطا من حيطان المدينة ، ففركتُ سُنْبلا ، فأكلتُ ، وحملْتُ في ثوبي، فجاء صاحبُه، فضربني وأخذ ثوبي ، فأتى بي رسول الله صلى الله عليه وسلم فذكر ذلك له ، فقال له : **ما علَّمتَ إذْ كان جاهلا ، ولا أطعمتَ إذ كان جائعا** ، أو [قال]: ساغبا ، فأمره فردَّ عليَّ ثوبي ، وأعطاني وَسْقا - أو نصف وَسْق - من طعام ». أخرجه أبو داود.

وعند النسائي قال : « قدمتُ مع عُمُومتي المدينة ، فدخلتُ حائطا... وذكر الحديث » وفيه: «فأخذ كسائي».

5.539- Abbâd b. Şurahbil el-Yaşkürî[82] anlatıyor:

Ninesinden rivâyetiyle tanınır. Kendisinden el-Mu'temir b. Süleyman rivâyet etti. Hadîsi **Ebû Davud** ve **İbn Mâce**'de tahric edildi.

[81] **Ebû Râfi', el-Hakem** b. **Amr** b. **Mecda' el-Ğifârî el-Basrî**: ö. 50/670. Sahabîdir. Hz. Peygamber'den sonra **Basra**'ya göçmüş ve orada ikamet etmiştir. Bir ara **Horasan**'da valilik de yapmıştır. Kendisinden Ebû'ş-Şa'sâ ve İbn Sîrîn rivâyet etti. Rivâyetleri **Müslim** hariç kütüb-ü sittede tahric edildi. **Merv**'de vefat etti.

"Ben yoksuldum, aç kalmıştım. Medîne'deki bahçelerden birine girdim. Bir miktar başağı, kabuğunu soyarak yedim, bir miktar da torbama koydum. Sonra sahibi geldi, beni dövdü ve cebimdekini de aldı. Beni de Rasûlullah'a (as.) götürüp durumu anlattı. Hz. Peygamber, ona;

"- **Bu câhildi, öğretmedin; açtı, doyurmadın"** dedi ve torbamı vermesini emretti. Sonra bana bir vesak -veya yarım vesak- erzak verdi."[83]

RİVÂYETLER

Bunu **Ebû Davud** tahric etti.

Nesaî'nin rivâyetinde; *"amcalarımla birlikte Medîne'ye geldim, bir bahçeye girdim..."* diyerek ayni hadîsi nakleder.

İZAH

"Vesak"; yaklaşık yirmi kilo ağırlığında bir ölçektir.

Cumhura göre bir bahçeye giren kişi, zaruret olmadıkça oranın meyvesinden veya sebzesinden yiyemez. Zaruret halinde de kıymetini ödeyerek yer.

Ahmed b. Hanbel'e göre ise etrafı çevrili olmayan bir bahçenin meyve ve sebzelerinden zaruret olmasa da yiyebilir, hatta bedelini ödemesi de gerekmez.

---

[82] **Abbâd b. Şurahbîl el-Ğuberî el-Yaşkürî**: Sahabîdir. Hz. Peygamber'den sonra **Basra**'da oturmuştur. Bilinen tek hadîsi **Ebû Davud, Nesaî** ve **İbn Mâce**'de tahric edilmiştir.

[83] **Ebû Davud**, Cihad, 93/2620 -21; **Nesaî**, Kudât, 21.